

بسم الله الرحمن الرحيم

١

فهرست كتاب نفحات الانس

ابو تراب نخشبي ابو تراب الرملي ابو حاتم عطار سري بن المغلس السقطي

٢٦ ٢٦ ٢٧ ٢٧

علي بن عبد الحميد الغضائري ابو جعفر السماك احمد بن خضرويه البلخي يحيى بن معاذ رازي

٢٨ ٢٨ ٢٨ ٢٨

خلف ابن علي ابو يزيد البسطامي ابو علي سندي ابو حفص حداد ابو محمد حداد

٢٩ ٢٩ ٢٩ ٢٩ ٣٠

سالم بن محمد حداد ابو حازم شيرازي عبد الله مهدي باوردي حمدون قصار

٣٠ ٣١ ٣١

ابو الحسن الباروسي منصور بن عمار محمد بن عاصم الانطاكي محمد بن منصور الطوسي

٣١ ٣٢ ٣٢ ٣٢

علي نكا حاتم بن عنوان الاصم احمد بن ابي الحواري عبد الله خبيق بن سابق الانطاكي

٣٣ ٣٣ ٣٣ ٣٤

سهل بن عبد الله التستري عباس بن حمزة النيشابوري عباس بن يوسف الشكلي

٣٤ ٣٥ ٣٥

عباس بن احمد بن الشاعر الازدي ابو حمزة خراساني ابو حمزة بغدادي حمزة بن عبد الله العلوي الحسيني

٣٦ ٣٦ ٣٧ ٣٧

ابو سعيد الخراز احمد الهمداني ابو سعيد المقنع ابو عقال بن علوان المغربي

٣٨ ٣٩ ٣٩ ٤٠

حماد قرشي ابو الحسين نوري جنيد الطائفة جنيد البغدادي ابو جعفر الكرنبي

٤٠ ٤١ ٤٢

سمنون ابو الحسن الهمداني عمرو بن عثمان المكي الصوفي شاه شجاع كرماني

٤٣ ٤٣ ٤٤

ابو عثمان حيري ... ولويه زكريا ... الرويمي زياد الكبير الهمداني

٤٤ ٤٥ ٤٥ ٤٥ ٤٥

ابو عثمان مغربي ابو طالب الاخيمي طاهر بن ... الصباح النيلي ابو العباس بن مسروق

٤٥ ٤٦ ٤٦ ٤٦

... موزره بن بغدادي ... المغربي ابو سعيد البناجي

٤٦ ٤٦ ٤٧

ابو سعيد ... الانطاكي ممشاد الدينوري ... ابراهيم السوتي ... رويم بن احمد بن يزيد بن رويم

٤٧ ٤٨ ٤٩

الحسن بن علي المسوحي ٤٨

ابو بكر ... الحسن الرازي عبد الله خاموش ... الجنار ... الرازي

٥٠ ٥١ ٥١ ٥١

سمنون محب الكذاب ... المغربي عمرو بن ... الوثابه ميمون المغربي سعدون مجنون

٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٣ ٥٣

عطاء بن سلمان علي بن سهل بن الازهر الاصفهاني محمد بن يوسف بن معدان البنا
٥٣ ٥٣ ٥٤ ٥٣

محمد بن فاذه سهل بن علي المروزي علي بن حمزه الاصفهاني الحلاج علي بن شعيب السقا
٥٦ ٥٥ ٥٥ ٥٤

علي بن موفق البغدادي ابو احمد القلانسي ابو الوزير الاصفهاني ابو عبد الله القلانسي
٥٧ ٥٦ ٥٦ ٥٦

ابو عبد الله الجلا ابو عبد الله خاقاني الصوفي ابو عبد الله البسري ابو عبد الله السجزي
٥٩ ٥٨ ٥٨ ٥٧

ابو عبد الله الحصري جعفر بن المبرقع علي بن بندار بن الحسين الصوفي محمد بن الفضل البلخي
٦٠ ٥٩ ٥٩ ٥٩

محمد بن الحكيم الترمذي علي بن بكار ابو عبد الله عباداني ابو عبد الله الحصري ابو عبد الله الساجي
٦٣ ٦٣ ٦٢ ٦٢ ٦١

ابو طالب محمد بن علي بن عطيه الحارث المكي ابو عبد الله جاوباره صوفي ابو بكر الوراق الترمذي
٦٤ ٦٣ ٦٣

ابو القاسم رازي ابو القاسم الحكيم السمرقندي بكر سغدي صالح بن مكتوم ابو ذر الترمذي
٦٥ ٦٥ ٦٥ ٦٥ ٦٤

هاشمي سغدي محمد بن الحسين الجوهري ابو بكر كسائي دينوري ابو علي الجوزجاني
٦٦ ٦٦ ٦٦ ٦٥

محمد و احمد ابنا ابي الورد طاهر مقدسي ابو يعقوب السوسي ابو يعقوب نهرجوري
٦٨ ٦٧ ٦٧ ٦٧

ابو يعقوب الزيات احمد بن وهب ابو يعقوب مزابلي ابو يعقوب اقطع
٦٨ ٦٨ ٦٨ ٦٨

ابو يعقوب بن زيزي ابو يعقوب مذكوري ابو يعقوب شيداني ابو يعقوب خراط عسقلاني
٦٩ ٦٩

ابو يعقوب كوثري خير نساج محفوظ بن محمود محفوظ بن محمد ابراهيم الخواص
٧٠ ٧٠ ٧١ ٧١ ٧١

ابراهيم عيسى ابراهيم بن ثابت ابو محمد جريري عامر بن سعد علان سمرقندي
٧٢ ٧٣ ٧٣ ٧٣ ٧٢

علان الموشوش ابو العباس عطا ابو صالح المزين ابو العباس عارزيزي
٧٤ ٧٤ ٧٤ ٧٤

ابو العباس دينوري ابو العباس احمد بن يحيى الشيرازي ابو العباس باوردي
٧٦ ٧٥ ٧٥ ٧٥

ابو العباس بردعي ابو العباس السياري عبد ابو احمد بن علي السياري
٧٦ ٧٦ ٧٦

١٠

ابو العباس

بكير دراج [illegible]

١٢٩

القصراني ص

علي بن شلویه ابوبکر الاشکاف ابو الفتح رحمه الله ابو محمد الخفاف حسن بن

۱۳۰ ۱۲۹ ۱۲۹ ۱۲۹ ۱۲۹

حمدویه وصاحب ابوجعفر الحرار الاصطخري عبد الله القصار ابراهيم المتوكل

۱۳۱ ۱۳۱ ۱۳۱

ابوطالب خزرج بن علي ابوعلي وارجي ابو الفضل جعفر الجعدي ابو القاسم القصري

۱۳۳ ۱۳۳ ۱۳۳ ۱۳۱

عبد العزیز بحراني ابوالحسين حکیمي شیخ ابوعلي حسین بن محمد الاکار شیخ ابو

۱۳۵ ۱۳۵ ۱۳۴ ۱۳۴

اسحق ابراهيم بن شهریار کازروني شیخ روزبهان بقلي شیخ عبد الله بلیانی

۱۳۶ ۱۳۵

شیخ جمال الدين محمد باکلیجار شیخ ابوالحسن کردویه موسی بن عمران جیرفتی خواجه حسن کرمانی

۱۴۰ ۱۴۰ ۱۴۰ ۱۳۹

... نیشابوري ابوعبد الله الروذباري ابوعبد الله بن مالک ابوعبد الله دوني ابو عبد الله مولی

۱۴۲ ۱۴۲ ۱۴۲ ۱۴۱ ۱۴۱

ابومحمد المقرئ ابوالقاسم المقرئ ابوعبد الله الدینوري ابوالحسين ... الصغير

۱۴۵ ۱۴۴ ۱۴۳ ۱۴۳

ابوالحسین بن جهضم الهمداني ابوالحسن طرزي ابوالحسن سرکي شیخ محمد ساجري

۱۴۷ ۱۴۶ ۱۴۶ ۱۴۶

شیخ ابو حوال ابوالحسين حداد هروي ابوالمظفر ترمذي ابو محمد سفال فروش شرف...

۱۴۹ ۱۴۸ ۱۴۸ ۱۴۶ ۱۴۷

حمزه عقیلي عارف عیار ابوالحسين ... بن ابراهيم شیخ عمران بلخي ابوالحسين

۱۵۰ ۱۴۹ ۱۴۹ ۱۴۹

مرد الهروي ابوحامد دوستان باب فرغاني ابومنصور معمر بن احمد الاصفهاني ابونصر سراج

۱۵۲ ۱۵۱ ۱۵۱ ۱۵۰

شیخ ابوالفضل بن الحسن السرخسي ... نیشابوري شیخ ابوالعباس القصاب الاملي

۱۵۳ ۱۵۲

شیخ احمد نصر شیخ ابوعلي سیاه ابوعلي الدقاق ابوعلي الشبوئي المروزي شیخ ابوالقاسم

۱۵۸ ۱۵۷ ۱۵۶ ۱۵۶ ۱۵۵

بشر یاسین شیخ لقمان سرخسي شیخ محمد قصاب آملي شیخ ابوالحسن خرقاني

۱۶۰ ۱۵۹ ۱۵۹

شیخ ابوعبد الله الداستاني شیخ ابوسعید ابي الخیر شیخ ابوالقاسم کرکاني

۱۶۵ ۱۶۱ ۱۶۱

ابوعبد الله ... ۱۴۱

ابو محمد الراسبي ۱۴۴

خواجه مظفر بن احمد بن حمدان شیخ معشوق طوسي امیر علي عبو شیخ ابو عبد الرحمن السلمي ابو ... نیشابوري

١٦٦ ١٦٦ ١٦٧ ١٦٧

ابو سهل الصعلوكي شیخ ابو القاسم قشیري شیخ ابو العباس شقاني ... محمد بن

١٦٨ ١٦٩ ١٦٩ ١٧٠

الحسن الختلي علي بن عثمان بن ابي علي الجلابي الغزنوي خواجه احمد حمادي سرخسي

١٧٠ ١٧١

ادیب کمندي ابو الحسن مثنی شیخ احمد نجار استرابادي شیخ ابو زرعه رازي شیخ

١٧١ ١٧١ ١٧٣ ١٧٣

ابو زرعه اردبیلي ابو عبد الله المشتهر ببابوني شیخ ابو عبد الله باکو شیخ مؤمن

١٧٢ ١٧٢ ١٧٣ ١٧٤

شیرازي شیخ ابو اسحاق شامي خواجه احمد ابدال چشتي خواجه محمد بن ابي احمد

١٧٤ ١٧٤ ١٧٥

الچشتي خواجه مودود چشتي خواجه احمد بن مودود بن یوسف الچشتي ابو الولید

١٧٦ ١٧٩ ١٧٩

خواجه یوسف بن محمد بن سمعان رحمهما الله

١٧٥

احمد بن ابي الرجا ابو اسمعیل عبد الله بن ابي منصور محمد الانصاري الهروي خواجه

١٧٩ ١٨٢

یحیی عمار الشیباني شیخ ابو عبد الله طاقي شیخ ابو الحسن بشري سجزي کاکا ابو القصر بستي

١٨٣ ١٨٤ ١٨٤

کاکا احمد حنبل و برادروي محمد خورجه ابو منصور محمد الانصاري ابو منصور سوخته

١٨٤ ١٨٤ ١٨٥

شیخ احمد چشتي و برادروي خواجه اسمعیل چشتي شیخ احمد حاجي شیخ ابو سلمه باوردي

١٨٥ ١٨٦ ١٨٦

ابو علي کیال ابو علي زرکر ابو علي بوته کر شیخ ابو نصر قبابي شیخ اسمعیل نصرابادي

١٨٦ ١٨٦ ١٨٦ ١٨٦ ١٨٦

شیخ ابو منصور کازر اسمعیل دباس حیرفتي ابو سعید معلم شیخ محمد ابو حفص کورتي

١٨٦ ١٨٦ ١٨٧ ١٨٧

شیخ عمو رحمه الله شیخ احمد کوفاني ابو الحسن نجار شیخ ابو اللیث فوشنجي محمد

١٨٧ ١٨٧ ١٨٧ ١٩١

بن عبد الله کازرهردي فرخ رحمه الله خواجه خیرجه رحمه الله ابو عبد الله احمد

١٩٢ ١٩١ ١٩٢ ١٩٢

بن عبد الرحمن بن نصر المالیني ابو نصر ... ابي جعفر بن ابي اسحق الهردي سلطان محمد الدرجي

١٩٢ ٩٣

ابو عبد الله

شيخ حافظ بهاء الدين عمر ابردهي مولانا فخر الدين لورستاني شاه علي فرامي شيخ محمد

٢٤٨ ٢٤٩ ٢٥٠ ٢٥١

فرامي شيخ بهاء الدين عمر رحمه الله مولانا شمس الدين محمد اسد شيخ بهاء الدين ولد شيخ الر

٢٥١ ٢٥٢ ٢٥٣

سيد برهان الدين محقق مولانا جلال الدين محمد البلخي الرومي مولانا شمس الدين محمد بن

٢٥٣ ٢٥٤ ٢٥٦

علي بن ملک داد التبريزي شيخ صلاح الدين فريدون القونيوي المعروف بزرکوب

٢٥٨

شيخ حسام الدين حسن بن محمد بن الحسن بن اخي ترک سلطان ولد شيخ شهاب الدين

٢٥٨ ٢٥٩ ٢٦٠

سهروردي شيخ نجيب الدين علي بن برغش الشيرازي ظهير الدين عبد الرحمن بن علي بن

٢٦١ ٢٦٢

برغش شيخ محمد يمني شيخ جمال الدين لو رحمه الله شيخ شمس الدين صفي رحمه الله شيخ نور الدين

٢٦٣ ٢٦٤ ٢٦٤ ٢٦٥

عبد الصمد نطنزي شيخ عز الدين محمود الكاشي شيخ كمال الدين عبد الرزاق الكاشي

٢٦٥ ٢٦٥

مكتوب كمال الدين عبد الرزاق جواب مكتوب وي كه شيخ ركن الدين علاء الدوله

٢٦٦ ٢٦٩

برطهران نوشت و بكاشان فرستاد شيخ نور الدين عبد الرحمن المصري شيخ زين الدين

٢٧١ ٢٧١

ابوبكر الخوافي امير قوام الدين سنجاني خواجه شمس الدين محمد الكوسوي الجامي ودر

٢٧٢ ٢٧٤

مولانا زين الدين ابوبكر تايبادي مولانا جلال الدين محمود زاهد مرغابي مولانا

٢٧٤ ٢٧٦

جلال الدين ابويزيد پوراني مولانا ظهير الدين خلوتي شيخ بهاء الدين زكريا مولتاني

٢٧٦ ٢٧٨ ٢٧٨

شيخ نظام الدين خالد دهلوي يعرف بشيخ نظام اوليا شيخ ابو عبد الله الصومعي

٢٧٨ ٢٧٩

شيخ محي الدين عبد القادر الجيلي شيخ حماد دباس شيخ صدقه بغدادي شيخ

٢٧٩ ٢٨١ ٢٨٢

سعد الدين عبد الوهاب شيخ ابو محمد عبد الرحمن الطفسونجي شيخ ابو عمرو صريفيني

٢٨٣ ٢٨٣ ٢٨٥

شيخ بقا بن بطو قضيب البان موصلي محمد الاواني كه بابن القايد معروف است

٢٨٩ ٢٩٠ ٢٩١

ابو السعود

فهرست تمام شد

[illegible] الشواهد [illegible]
نفحات الانس تصنیف [illegible] القدس [illegible]
[illegible] الله [illegible]

سال جلوس ابو العدل معروف ملا عبد القادر [illegible]
بدست آمد حمد الله ثم حمد الله ثم حمد الکریم

تاریخ وفات مصنف ۱۸ محرم ۸۹۸
و تاریخ تصنیف این کتاب ۸۸۳
و تاریخ نقل این کتاب ۱۳ صفر ۹۵۴
یعنی در پایان وفات مصنف و نقل این کتاب ۵۶ سال [illegible]
از مسوده مصنف نقل گرفته شده

الحمد لله الذی جعل مرائی قلوب اولیائه مجالی جمال وجهه الکریم. والاح منها علی صفائح وجوههم لوایح نوره القدیم. فصاروا بحیث اذا رأوا ذکر الله. والصلوة علی افضل من ارتفع حجب الکون عن بصر بصایرهم. وانکشف سر سریان وجوده الساری فی الکل علی سرایرهم. فما راوا فی الوجود الا ایاه. وعلی آله الطیبین واصحابه الطاهرین وعلی من تبعهم وتبع تابعیهم اجمعین الی یوم الدین. اما بعد

میگوید پای شکستهٔ زاویهٔ خمول وگم نامی عبدالرحمن بن احمد الجامی ثبته الله علی منهج الصدق والسداد فی العمل والقول والاعتقاد که شیخ امام عالم عارف ابو عبدالرحمن محمد بن حسین السلمی النیشابوری قدس الله تعالی روحه در بیان سیر و احوال مشایخ طریقت قدس الله ارواحهم که کبرای دین و عظمای اهل یقین اند و جامعند میان علوم ظاهر و باطن کتابی جمع کرده است و آنرا طبقات الصوفیه نام نهاده و آنرا بپنج طبقه گردانیده و هر طبقه عبارت از جماعتی داشته که در زمان واحد یا در ازمنهٔ متقاربه انوار ولایت و آثار هدایت ازیشان ظهور نموده و سفر و رحلت مریدان و مستفیدان بایشان بوده و در هر طبقه بیست تن از مشایخ و ائمه و علمای این طائفه ذکر کرده و بحسب اقتضای وقت و مقام از کلمات قدسیه و شمایل مرضیهٔ ایشان آنچه دلالت میکند بر طریقت و علم

و حال و سیرت ایشان در بیان آورده و حضرت شیخ الاسلام کهف الانام
ناصر السنة قامع البدعة ابو اسمعیل عبد الله الانصاری الهروی قدس الله تعالی روحه
آنرا در مجالس صحبت و مجامع تذکیر و موعظت املا می فرموده اند و سخنان بعضی
از مشایخ که دران کتاب مذکور نشده و بعضی از اذواق و مواجید خود بر آن می افزوده
و یکی از مریدان و محبان آنرا جمع میکرده و در قید کتابت می آورده و الحق آن
کتابیست لطیف و مجموعه ایست شریف مشتمل بر حقایق معارف صوفیه و دقایق
لطایف این طایفه علیه اما چون بزبان هروی قدیم که دران عهد معهود بوده وقوع
یافته و بتصحیف و تحریف نویسندگان بجایی رسیده که در بسیاری از مواضع فهم
مقصود بسهولت دست نمیدهد و ایضا مقتصر است بر ذکر بعضی متقدمان و از ذکر
بعضی دیگر و ذکر حضرت شیخ الاسلام و معاصران وی و متأخران از وی خالیست
بارها در خاطر این فقیر میگذشت که بقدر وسع و طاقت در تحریر و تقریر آن کوشش نماید
آنچه معلوم شود بعبارتی که متعارف روزگار است در بیان آرد و آنرا که فهم نشود در حجب
ستر و کتمان بگذارد و از کتب معتبرهٔ دیگر سخنان جیده و معارف سنجیده اضافه آن
کرده بر لوح تبیان نگارد و شرح احوال و مقامات و معارف و کرامات و تاریخ
ولادت و وفات جماعتی که دران کتاب مذکور نشده بآن منضم گرداند اما بواسطه
وفور علایق و هجوم عوایق میسر نمی شد تا آنکه در تاریخ سنه احدی و ثمانین و ثمانمایه
محب درویشان و معتقد معتقدات ایشان آن از همه شغل سیر و بر فقر دلیر امیر نظام الدین
علی شیر اعزه الله تعالی بعز قبوله و وفقه بسلوک طریق وصوله که بطوع اختیار از اعلی مراتب
جاه و اعتبار اعراض نموده و بقدم تسلیم و رضا بر سلوک جادهٔ فقر و فنا اقبال فرموده

که این را از ظلمت کفر و توابع آن بیرون می آرد و بنور ایمان و توابع او
مشرف می سازد از این آیت قرب حق سبحانه بایشان معلوم میشود و هم
و قرب ایشان بحق هم مفهوم می شود ضمنا زیرا که قرب از جانبین
میشود ۱۲ عفور

ازین فقیر مثل آن صورتی که بر دل گذشته بود و در خاطر متمکن گشته استدعا کرده داعیهٔ
قدیم صورت تجدید یافت و دغدغهٔ سابق سمت تقویت و تأکید پذیرفت لاجرم
بحکم همت و خلوص طویت در امضای آن نیت و استقصای آن امنیت شروع
افتاد مأمول از مکارم اخلاق مراسم اشفاق مطالعه کنندگان آنکه چون آثار
یمن انفاس طیبهٔ اولیاء الله و فیض ارواح مقدسهٔ ایشان وقت خویش گردد و متصدی
و باعث این جمع و تألیف را که بجهة اشتمال بر نفحات انفاس طیبهٔ مشایخ که از حظایر
قدس رسیده و بر مشام جان مشتاقان محاضر انس وزیده مسمی می گردد بنفحات الانس
من حضرات القدس از گوشهٔ خاطر فرو نگذارند و بدعای خیر یاد آرند والتکلان فی جمیع
الاحوال علی المهیمن المتعال تمهید فی القول فی الولایة والولی ولایت مشتق است
از ولی که قرب است و آن بر دو قسم است ولایت عامه و ولایت خاصه ولایت
عامه مشترک است میان همه مؤمنان قال الله تعالی الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات
الی النور و ولایت خاصه مخصوص است بواصلان از ارباب سلوک وهی عبارة عن فناء
العبد فی الحق و بقائه فی بالحق فالولی هو الفانی فیه والباقی به و فنا عبارتست از
نهایت سیر الی الله و بقا عبارتست از بدایت سیر فی الله چه سیر الی الله وقتی منتهی شود که
بادیه وجود را بقدم صدق یکبارگی قطع کند و سیر فی الله آنگاه محقق شود که بنده
را بعد از فنای مطلق وجودی و ذاتی مطهر از لوث حدثان ارزانی دارد تا بدان
در عالم اتصاف باوصاف الهی و تخلق باخلاق یزدانی ترقی کند ابو علی جوزجانی
رحمة الله علیه گوید الولی هو الفانی من حاله الباقی فی مشاهدة الحق لم یمکن له عن نفسه
اخبار و لا مع غیر الله قرار ولی آن بود که فانی بود از حال خود و باقی بمشاهدهٔ حق سبحانه

ممکن نباشد مراورا که از خود خبر دهد و با جز خداوند بیارامد • ابراهیم ادهم رحمه الله تعالی
مردی را گفت خواهی که ولی باشی از اولیا الله تعالی گفت بلی خواهم گفت • لا ترغب
فی شیء من الدنیا والآخرة وافرغ نفسک لله تعالی واقبل بوجهک علیه بدنیا و عقبی
رغبت مکن که رغبت با اینها اعراض بود از حق سبحانه و تعالی و فارغ کن مر خود را از برای
دوستی خداوند و دنیا و عقبی را در دل راه مده و روی دل بحق آر و چون این اوصاف
در تو موجود شد ولی باشی • و فی رسالة القشیریة ان الولی له معنیان احدهما فعیل
بمعنی مفعول وهو من یتولی الله امره قال الله تعالی • وهو یتولی الصالحین فلا یکله الی نفسه
لحظة بل یتولی الحق سبحانه رعایته • والثانی فعیل مبالغة من الفاعل • وهو الذی یتولی
عبادة الله وطاعته فعبادته وطاعته تجری علیه علی التوالی من غیر ان یتخللها عصیان
وکلا الوصفین واجب حتی یکون الولی ولیاً یجب قیامه بحقوق الله علی الاستقصاء
والاستیفاء و دوام حفظ الله ایاه فی السراء والضراء ومن شرط الولی ان یکون
محفوظا کما ان شرط النبی ان یکون معصوما فکل من کان للشرع علیه اعتراض فهو مغرور مخادع
قصد ابو یزید البسطامی قدس الله تعالی روحه بعض من وصف بالولایة فلما وافی مسجده
قعد ینتظر خروجه فخرج الرجل و رمی بنزاقة تجاه القبلة فانصرف ابو یزید ولم یسلم علیه
وقال هذا رجل غیر مامون علی ادب من آداب الشریعة فکیف یکون امینا علی اسرار الحق
شخصی بنزدیک شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی روحه در آمد و نخست پای چپ اندر
مسجد نهاد شیخ او را گفت باز گرد که هر که در خانه دوست ادب آمدن نداند ما را نشاید
که با وی صحبت داریم القول فی المعرفة والمعارف • المتعرف والجاهل • و فی الفصل
الاول من الباب الثالث من ترجمة العوارف • معرفت عبارتست از باز شناختن

معلوم مجمل در صور تفاصیل چنانچه در علم نحو مثلا بداند که هریک از عوامل لفظی و معنوی چه عمل
کند اینچنین دانستن بر سبیل اجمال علم نحو باشد و بازشناختن هر عملی از آن علی التفصیل در
وقت خواندن سواد عربیت بی توقفی و رویتی و استعمال آن در محل آن خود معرفت نحو و
بازشناختن بفکر و رویت تعرّف نحو و غافل بودن از آن با وجود علم سهو و خطا پس معرفت
ربوبیت عبارت بود از بازشناختن ذات و صفات الهی در صور تفاصیل احوال و حوادث
و نوازل بعد از آنکه بر سبیل اجمال معلوم شده باشد که موجود حقیقی و فاعل مطلق اوست سبحانه
و تا صورت توحید مجمل علمی مفصل عینی نگردد چنانکه صاحب علم توحید در صور تفاصیل وقایع و
احوال متجدده متضاده از ضر و نفع و عطا و منع و قبض و بسط و ضار و نافع و معطی و مانع
و قابض و باسط حق را سبحانه بیند و شناسد بی توقفی و رویتی او را عارف نخوانند و اگر
باول وهله از آن غافل بود و عنقریب حاضر گردد و فاعل مطلق را جل ذکره در صور وسایط
و روابط بازشناسد او را متعرّف خوانند نه عارف و اگر بکلی غافل بود و تأثیرات
افعال را حواله بوسایط کند او را ساهی و لاهی و شرک خفی خوانند مثلا اگر معنی توحید را
تقریر میکند و خود را مستغرق بحر توحید می نماید و دیگری آنرا بر سبیل انکار باو باز گرداند
و گوید این سخن نه از سر حال است بل نتیجهٔ فکر و رویت است در حال برنجد و بر وی
خشم گیرد و نداند که این رنجش عین مصداق قول منکر است و الا فاعل مطلق را در صورت
این انکار بازشناختی و بر وی خشم نگرفتی و معرفت الهی را مراتب است اول آنکه
هر اثری که یابد از فاعل مطلق جل ذکره داند چنانچه گفته شد دوم آنکه هر اثری که یابد از فاعل
مطلق جل ذکره بیقین داند که نتیجهٔ کدام صفت است از صفات او سیوم آنکه مراد حق را عز و جلّ
در تجلی هر صفتی شناسد چهارم آنکه صفت علم الهی را در صورت معرفت خود بازشناسد

وخود

خود را از دایرهٔ علم و معرفت بل وجود اخراج کند چنانکه از جنید قدس سره پرسیدند
که معرفت چیست گفت المعرفة وجود جهلك عند قیام علمه گفتند زدنا ایضاحا فرمود هو
العارف والمعروف و چندانکه مراتب قرب زیادت شود آثار عظمت الهی ظاهرتر گردد
علم بجهل بیشتر حاصل شود و معرفت بنکرات زیادت گردد و حیرت بر حیرت بیفزاید و فریاد
رب زدنی تحیرا فیک از نهاد عارف برخیزد و این معنی که تقریر می افتد هم علم معرفت است
نه معرفت چه معرفت امر وجدانی است و تقریر از آن قاصر اما علم مقدمهٔ آنست پس
معرفت بی علم محال باشد و علم بی معرفت وبال القول فی معرفة الصوفی والمتصوف
والملامتی والفقیر والفرق بینهم و فی الفصل العاشر من الباب الثالث من ترجمة العوارف
بدانکه مراتب طبقات مردم علی اختلاف درجاتهم بر سه قسم است قسم اول مرتبهٔ واصلان
و کاملان و آن طبقهٔ علیاست و قسم دوم مرتبهٔ سالکان طریق کمال و آن طبقهٔ وسطی است
و قسم سیوم مقیمان و هدهٔ نقصان و آن طبقهٔ سفلی است واصلان مقربان و سابقانند
و سالکان ابرار و اصحاب یمین و مقیمان اسرار و اصحاب کمال و اهل وصول بعد از انبیا
صلوات الله علیهم دو طایفه اند اول مشایخ صوفیه که بواسطهٔ کمال متابعت رسول صلی الله
علیه و سلم مرتبهٔ وصول یافته اند و بعد از آن در رجوع برای دعوت خلق بطریق متابعت
ماذون و مامور شده اند و این طایفه کاملان مکمل اند که فضل و عنایت ازلی ایشانرا
بعد از استغراق در عین جمع و لجهٔ توحید از شکم ماهی فنا بساحل تفرقه و میدان بقا خلاصی
و مناصی ارزانی فرموده تا خلق را بدرجات و نجات دلالت کنند و اما طایفهٔ دوم
آن جماعت اند که بعد از وصول بدرجهٔ کمال حوالهٔ تکمیل و رجوع بخلق بایشان نرفت و غرقه
بحر جمع گشتند و در شکم ماهی فنا ناچیز و مستهلک شدند که از ایشان هرگز خبری و اثری بساحل

یعنی علم خود را علم حق داند و چون علم که صفت کمالست وجودی مضاف بحق خواهد یافت جهل صفت عدمیست منسوب بخود خواهد یافت و مناسب حقیقت خود خواهد شناخت ۱۲ غفور

یعنی چون این سخن که علم این کس مضاف بحق بود مستبعد بود سائل زیادهٔ ایضاح طلب کرد مجیب از برای دفع استبعاد گفت که اوست عین عارف بلکه معروف نیز یعنی علم معروف بعارف مضاف بوی تواند بود ۱۲ غفور

یعنی هرچند که تجلیات بیشتر حیرة زیادة زیرا که از تعاقب تجلیات فهم شود عدم تناهی تجلیات و از عدم تناهی تجلیات موجب استیلاء عظمت حق سبحانه است و استیلاء عظمت موجب حیرتست و طلب زیادة تجلی بنا بر آنست که با حیرة لذت همراهست و هر شخصی طالب لذت میباشد ۱۲ غفور

تفرقه و ناحیت بقا رسیده و در سلک زمرهٔ سکان قباب غیرت و قطان دیار حیرت

انخراط یافته‌اند و بعد از کمال وصول ولایت تکمیل دیگران بایشان مفوض گشت و

اهل سلوک نیز بر دو قسم اند طالبان مقصد اعلی و مریدان وجه الله یریدون وجهه و طالبان

میخواهند ذات ویرا

بهشت و مریدان آخرت و منکم مَن یرید الآخرة و اما طالبان حق دو طایفه اند

از شما کسانی اند که میخواهند آخرة را

متصوفه و ملامتیه متصوفه آن جماعت اند که از بعضی صفات نفوس خلاصی یافته اند

و ببعضی از احوال و اوصاف صوفیان موصوف گشته و متطلع نهایات احوال ایشان

شده ولیکن هنوز باذیال بقایای صفات نفوس متشبث مانده باشند و بدان

سبب از وصول غایات و نهایات اهل قرب و صوفیه متخلف گشته و اما ملامتیه

جماعتی باشند که در رعایت معنی اخلاص و محافظت قاعدهٔ صدق غایت جهد مبذول

دارند و در اخفای طاعات و کتم خیرات از نظر خلق مبالغت واجب دانند با آنکه هیچ

دقیقه از صوالح اعمال مهمل نگذارند و تمسک بجمیع فضایل و نوافل از لوازم شمرند و مشرب

ایشان در کل اوقات تحقیق معنی اخلاص بود و لذت ایشان در تفرد نظر حق باعمال و احوال

ایشان و همچنانکه عاصی از ظهور معصیت بر حذر بود ایشان از ظهور طاعت که مظنهٔ ریا

باشد حذر کنند تا قاعدهٔ اخلاص خلل نپذیرد و بعضی گفته اند الملامتی هو الذی لا یظهر

ملامتیه آنکس است که اظهار

خیراً و لا یضمر شراً و آن طایفه هر چند عزیز الوجود و شریف الحال باشند هنوز حجاب

نکند نیکی را و نپوشد بدی را

وجود خلقیت از نظر ایشان بکلی منکشف نشده باشد چه اخفاء اعمال و ستر احوال خود

از نظر خلق مشعر و مؤذن است برؤیت وجود خلق و نفس خود که مانع معنی توحید اند

و نفس نیز از جملهٔ اغیار است تا هنوز بر حال خود نظر دارند اخراج اغیار از مطالعهٔ اعمال

و احوال خود بکلی نکرده اند و فرق میان ایشان و صوفیه آنست که جذبهٔ عنایت قدم

وبدان سبب از بنده جمال توحید و معا[illegible]
یعنی تفرید محجوب مانده باشند

صوفیه را

صوفیه را از ایشان انتزاع کرده بود و حجاب خلق و انانیت از نظر شهود ایشان برداشته
لاجرم در ایشان طاعات و صدور خیرات خود را و خلق را در میان نه بینند و از
اطلاع نظر خلق مأمون باشند و با خفاء اعمال و ستر احوال مقید نه اگر مصلحت وقت
در اظهار طاعات بینند اظهار کنند و اگر در اخفاء آن بینند اخفا کنند پس ملامتیه
مخلصانند بکسر لام و صوفیه مخلصانند بفتح لام قوله تعالی انا اخلصناهم بخالصة
وصف حال ایشانست و اما طالبان آخرت چهار طایفه اند زهاد و فقرا و خدام
و عباد اما زهاد طایفه باشند که بنور ایمان و ایقان جمال آخرت مشاهده کنند
و دنیا را در صورت قبح معاینه بینند و از التفات بزینت مزخرف فانی آن رغبت
نکرده اند و در جمال حقیقی باقی رغبت نمایند و تخلف این طایفه از صوفیه آنست که زاهد بحظ
نفس خود از حق محجوب بود چه بهشت مقام حظ نفس است فیها ما تشتهی الانفس و
بدلیل آنکه حق سبحانه محل حظ نفس داشت که فرمود ۱۲
صوفی بمشاهده جمال ازلی و محبت ذات لم یزلی از هر دو کون محجوب بود همچنانکه از دنیا
صرف رغبت کرده باشد از آخرت نیز رغبتش مصروف بود پس صوفی را در زهد مرتبه بود
ورای مرتبه زاهد که حظ نفس از آن دور بود و اما فقرا آن طایفه اند که مالک هیچ چیز
از اسباب و اموال دنیوی نباشند و در طلب فضل و رضوان الهی ترک همه کرده باشند
و باعث این طایفه بر ترک یکی از سه چیز باشد اول رجاء تخفیف حساب یا خوف عقاب
چه حلال را حساب لازم است و حرام را عقاب دوم توقع فضل ثواب و مسابقت
در دخول جنت چه فقرا به پانصد سال پیش از اغنیا به بهشت در آیند سیوم طلب
جمعیت خاطر و فراغت اندرون از برای اکثار طاعات و حضور دل در آن و
تخلف فقرا از ملامتیه و متصوفه آنست که آن طالب بهشت و خواهان حظ نفس خود است

یعنی ما این قوم را خالص کردیم بخالصه که ما را باشند و غیر ما را نباشند ۱۲ عفی عنه

وایشان طالب حق و خواهان قرب او و ورای این مرتبه در فقر مقامیست فوق مقام
ملامتیه و متصوفه و آن وصف خاص صوفی است چه صوفی اگرچه مرتبهٔ آن ورای مرتبهٔ
فقرست و لکن خلاصهٔ مقام فقر در مقام او درجست و سبب آن است که صوفی را عبور
بر مقام فقرا از جملهٔ شرایط و لوازم است و هر مقام که ازان ترقی کند صفاوه و نقاوهٔ
آنرا ازان انتزاع نماید و رنگ مقام مقام خودش دهد پس فقیر را در مقام صوفی
وصفی زاید بود و آن سبب نسبت جمع اعمال و احوال و مقامات است از خود و عدم
تحمیل آن چنانکه هیچ عمل و هیچ حال و هیچ مقام از خود نه بیند و بخود مخصوص نداند بلکه خود را
نه بیند پس او را نه وجود بود و نه ذات و نه صفت محو در محو و فنا در فنا بود و این حقیقت
فقرست که مشایخ در فضیلت آن سخن گفته اند و آنچه پیش ازین در فضیلت فقر یاد کرده شد
رسم فقر است و صورت او و شیخ عبد الله خفیف قدس سره گفته است الفقر عدم
الاملاک والخروج عن احکام الصفات و این حدی جامع است مشتمل بر رسم فقر و حقیقت
آن و بعضی گفته اند الفقیر الذی لا یملک و لا یُملک و فوقیهٔ مقام صوفی از مقام فقر
بآنست که فقیر بارادت فقر و ارادت حظ نفس محجوب بود و صوفی را هیچ ارادت
مخصوص نبود و در صورت فقر و غنا ارادت او در ارادت حق محو بود بلکه ارادت او عین
ارادت حق سبحانه و تعالی باشد و بنابراین اگر صورت فقر و رسم آن اختیار کند بارادت
و اختیار خود محجوب نشود چه ارادت او ارادت حق باشد ابو عبد الله خفیف رحمة الله علیه
گفته است الصوفی من استصفاه الحق لنفسه تودّدا والفقیر من استصفی نفسه فی
فقره تقربا و بعضی گفته اند الصوفی سوالی رج عن النعوت والرسوم والفقیر هو
العاقد للاشیاء و ابو العباس نهاوندی رحمة الله علیه گوید الفقر بدایة التصوف

یعنی صوفی انست که از تصرف صفات بیرون امده باشد یعنی چنان نبود
که بصفات ارام گیرد و فقیر مقید بفقر است یعنی بفقر ارام و قرار کرده
پس وی مغلوب و مقهور فقر بود و در تحت تصرف او ۱۲ عفور

از جمله انکه الفقیر لا یحتاج الا الیه مراد الفقر فانی
است یعنی شخصی که وجود او از نظر او مرتفع شده
احتیاج بحق سبحانه نیز از نظر وی مرتفع گردد
زیرا که احتیاج بحسب وجودی باشد پس چون وجود
نماند احتیاج نیز نخواهد ماند ۱۲ عفور

و فرق میان فقر و زهد آنست که فقر بی وجود زهد ممکن بود چنانکه کسی ترک دنیا کند بعزم ثابت
و از سر یقین و هنوز رغبت اندران باقی بود و همچنین زهد بی فقر ممکن است چنانکه کسی با وجود
اسباب غنیتش از ان معرض بود. فقر را رسمی است و حقیقتی رسم آن عدم املاکست
و حقیقت آن خروج از احکام صفات و سلب اختصاص چیزی بخود. و رسم فقر صورت زهدست
و امارت آن و معنی زهد صرف رغبت است از دنیا. و حق سبحانه چون خواهد که بعضی از اولیا
خود را در تحت قباب عزت از نظر اغیار محجوب گرداند ظاهر ایشانرا بلباس غنا که صورت
رغبت است بپوشاند تا اهل ظاهر ایشانرا از جملهٔ راغبان دنیا پندارند و جمال حال
ایشان از نظر نامحرمان پوشیده ماند. و این حقیقت فقر و زهد وصف خاص و لازم حال
صوفی است. و اما رسم فقر اختیار بعضی از مشایخ صوفیان است و مراد ایشان
اقتدا دران بانبیا و تقلل از دنیا و ترغیب و دعوت طالبان بصورت فقر بزبان حال
و اختیار ایشان درین معنی مستند باختیار حق نه بطلب حظ اخروی. و اما خدام جماعتی
باشند که خدمت فقرا و طالبان حق اختیار کنند چنانکه با داود علیه السلام خطاب
کردند که اذا رایت لی طالبا فکن له خادما. و اوقات خود را بعد از ادای فرایض در تفریغ
یعنی چون بینی کسی که مرا طلبد پس خادم وی باش ۱۲ [illegible]
و ترفیه خاطر ایشان از اهتمام بامور معاش و اعانت بر استعداد امر معاد مصروف دارند
و آنرا بر نوافل عبادات تقدیم کنند و از طلب ما یحتاج ایشان در هر طریقی که در شرع
مذموم نباشد مداخلت نمایند بعضی بکسب و بعضی بدریوزه و بعضی بفتوح و نظر ایشان
در اخذ و اعطا بر حق بود و خلق را در اخذ رابطه اعطاء حق سبحانه دانند و در اعطا واسطهٔ
قبول. و از عزت این مقام بر طایفه حال خادم و شیخ مشتبه شده است و خادم را
از شیخ فرقی ننهاده اند. و فرق آنست که خادم در مقام ابرارست و شیخ در مقام

مقربان زیرا که مراد خادم در اختیار خدمت نیل ثواب آخرت بود و الابدان مقید
نگردد و شیخ بمراد حق قایم بود نه بمراد نفس خود • اما عباد آن طایفه اند که پیوسته
بوظایف عبادات و فنون نوافل مواظبت و ملازمت نمایند از برای نیل ثواب
اخروی و این صفت در صوفی موجود بود و لیکن معرا و مبرا از شوایب علل و اغراض
چه ایشان حق را از برای حق پرستند نه برای ثواب اخروی • و فرق میان عباد و
زهاد آنست که با وجود رغبت بدنیا صورت عبادت ممکن بود • و فرق میان عباد
و فقرا آنکه با وجود غنا شاید که شخصی عابد بود • پس معلوم شد که واصلان دو طایفه اند
و سالکان شش طایفه و هر یک ازین طوایف ستگانه دو متشبه دارد یکی محق
و دیگری مبطل اما متشبه محق بصوفیان متصوفه اند که بنهایات احوال صوفیان مطلع
و مشتاق باشند و ببقایاء تعلقات صفات از بلوغ مقصد و مقصود معوق و ممنوع
و متشبه مبطل بایشان جماعتی که خود را در زی صوفیان اظهار کنند از حلیه عقاید و
اعمال و احوال ایشان عاطل و خالی باشند و ربقهٔ طاعت از گردن برداشته
خلیع العذار در مرتع اباحت می چرند و گویند تقید باحکام شریعت وظیفهٔ عوام است
که نظر ایشان بر ظواهر اشیا مقصور باشد و اما حال خواص و اهل حقیقت ازان
عالی تر است که برسوم ظاهر مقید شوند و اهتمام ایشان بمراعات حضور باطن بش
بود و این طایفه را باطنیه و مباحیه خوانند و اما متشبهاً بمجذوبان واصل طایفه باشند
از اهل سلوک که سیر ایشان هنوز در قطع منازل صفات نفوس بود و از تابش
حرارت طلب وجود ایشان در قلق و اضطراب و پیش از ظهور تباشیر صبح کشف ذات
و استقرار و تمکن در مقام فنا گاه گاه برقی از لوایح کشف بر نظر شهود ایشان

محی م

لایح و لامع گردد و نفحه از نفحات وصل از مهبّ فنا بمشام دل ایشان بپیوندد و چنانکه
ظلمات نفوس ایشان در لمعان نور آن برق منطوی و متواری گردد و هبوب آن نفحه باطن
ایشان را از وهج آتش طلب و قلق شوق روحی و آرامی بخشد دیگر باره چون آن
برق منقطع گردد و آن نفحه ساکن شود ظهور نفاس صفات نفوس و حرارت طلب و قلق
شوق معاودت نماید و سالک خواهد که بکلی از ملابس صفات وجود منسلخ و منخلع گردد
و غرق بحر فنا شود تا از تعب وجود یکبارگی بیاساید و چون آن حال هنوز مقام او
نگشته باشد و گاه گاه بدو نازل گردد و باطن او بکلی مطلع و مشتاق این مقام نشده باشد
او را لقب متشبّه محق بمجذوب واصل کرده شد و اما متشبّه مبطل بمجذوبان واصل
طایفه باشند که دعوی استغراق در بحر فنا و استهلاک در عین توحید کنند و حرکات
و سکنات خود را هیچ بخود اضافت نکنند و گویند حرکات ما همچو حرکات ابواب است
که بی محرک ممکن نبود و این معنی هرچند صحیح است ولیکن نه حال آن جماعت بود زیراکه
مراد ایشان ازین سخن تمهید عذر معاصی و مناهی بود و حوالت آن بارادت حق و دفع
ملامت از خود و این طایفه را زنادقه خوانند سهل عبدالله را رحمة الله علیه گفتند شخصی
میگوید نسبت افعال من بارادت حق همچنانست که نسبت حرکت ابواب با محرک آن
گفت این قایل اگر کسی بود که مراعات اصول شریعت و محافظت حدود و احکام عبودیت
کند از جمله صدیقان باشد و اگر کسی بود که از تورّط و انهماک در مخالفات احکام شرع
باک ندارد و این سخن را از برای آن گوید تا وجه حوالت افعال با حق سبحانه و تعالی و اسقاط
ملامت از نفس خود بانخلاع از دین و ملت ظاهر گرداند از جملهٔ زندیقان بود و اما متشبّه
محق بملامتیه طایفه باشند که بتغییر و تخریب خلق مبالاتی زیادت ننمایند و اکثر سعی ایشان

وهج بالفتح برافروختن آتش [illegible] ۱۲ منه
نفاس بالکسر [illegible] ۱۲ منه

تورّط در [illegible] ۱۲ [illegible]

در تخریب رسوم و عادات و اطلاق از قیود آداب مخالطات بود و سرمایهٔ حال ایشان جز
فراغ خاطر و طیبة القلب نباشد و ترسم برسم زهّاد و عبّاد از ایشان صورت نبندد و
اکثار نوافل طاعات از ایشان نیاید و تمسک بعزایم اعمال ننمایند و جز بر ادای فرایض
مواظبت نکنند و جمع و استکثار اسباب دنیوی بایشان منسوب باشد و بطیبة القلب
قانع باشند و طلب مزید احوال نکنند ایشان را قلندریه خوانند و این طایفه از جهت عدم
ریا با ملامتیه مشابهت دارند و فرق میان ایشان آنست که ملامتی بجمیع نوافل و فضایل
تمسک جوید ولکن آنرا از نظر خلق پنهان دارد و اما قلندری از حد فرایض درنگذرد و
باظهار و اخفای اعمال از نظر خلق مقید نبود و اما طایفهٔ که درین زمان بنام قلندری
موسوم اند و ربقهٔ [رسن] اسلام از گردن برداشته اند و ازین اوصاف که شمرده شد خالی
اند این اسم برایشان عاریت است و اگر ایشان را حشویه خوانند لایق تر و اما متشبه
مبطل بملامتیه طایفه باشند هم از زنادقه که دعوی اخلاص کنند و بر اظهار فسق و فجور مبالغت
نمایند و گویند مراد ما ازین ملامت خلق و اسقاط نظر مردم است و حق سبحانه از طاعت
خلق بی نیاز است و از معصیت ایشان غیر متضرر و معصیت را در آزار خلق منحصر دانند
و طاعت را در احسان و اما متشبه محق بزاهدان طایفه باشند که هنوز رغبت ایشان
بکلی از دنیا مصروف نشده باشد و خواهند که یکبارگی از دنیا رغبت بگردانند و ایشان را
متزهد خوانند و اما متشبه مبطل بدیشان جماعتی باشند که از برای قبول خلق ترک
زینت دنیا کنند و خاطر از جمع اسباب دنیوی برگیرند و بدان طلب تحصیل جاه کنند
در میان مردم و ممکن بود که بعضی حال ایشان مشتبه شود و پندارند که ایشان از
دنیا اعراض کلی کرده اند و ایشان خود بترک مال و جاه خریده اند ترکوا الدنیا

یعنی ترک کردند دنیا

للدنیا و یمکن که برایشان نیز حال خود شان مشتبه شود و کمان برند که چون خاطرشان
(ازبرای دنیا)
بطلب اسباب دنیوی مشغول نیست علت آنست که اعراض کرده اند و این طایفه را مرائیه
خوانند • و اما متشبه محق بفقرا آنست که ظاهرش برسوم فقر مترسم بود و باطنش خواهان
حقیقت فقر ولکن هنوز میل بغنا دارد و بتکلف بر فقر صبر میکند و فقیر حقیقی فقر را
نعمتی خاص داند از حق سبحانه و بران وظایف شکر همواره بتقدیم میرساند • و اما متشبه
مبطل بفقرا آنست که ظاهرش برسوم فقر مترسم بود و باطنش بحقیقت آن غیر مطلع و مرادش
مجرد اظهار دعوی بود و حیثیت و قبول خلق و این طایفه را هم مرائیه خوانند • اما متشبه محق
بخادم آنست که همواره بخدمت بندگان خدای جل و علا قیام می نماید و بباطن
میخواهد که خدمت ایشان از شایبه غرض دنیوی مالی یا جاهی مشوب نکرداند و نیت
را از شوایب میل و هوا و ریا تخلیص کند ولیکن هنوز بحقیقت زهد نرسیده باشد پس
وقتی بحکم غلبه نور ایمان و اخفاء نفس بعضی از خدمات او در محل استحقاق افتد و وقتی
بحکم غلبه نفس خدمت او بهوا و ریا آمیخته بود جمعی را که نه در محل استحقاق باشد بتوقع محمدت
و ثنا خدمت بلیغ بتقدیم رساند و بعضی را که مستحق خدمت باشند محروم گذارد و
اینچنین کس را متخادم خوانند • و اما متشبه مبطل کسی بود که او را در خدمت نیت اخروی
نباشد بلکه خدمت خلق را دام منافع دنیوی کرده بود تا بآن سبب استجلاب اقوات
از اوقات و اسباب میکند و اگر آنرا در تحصیل غرض و تیسیر مراد خود مؤثر نه بیند ترک
کند پس خدمت او مقصور بود بر طلب جاه و مال و کثرت اتباع و اشیاع تا در
محافل و مجامع بدان تقدم و مفاخرت جوید و نظر او در خدمت همگی بر حظ نفس خود
بود و اینچنین کس را مستخدم خوانند • و اما متشبه محق بعابد کسی را گویند که اوقات خود را

مراد بفقرا درین مقام طایفه اند که بحقیقت فقر متحقق اند نه برسم فقر و الا این قسم در فقرا داخل شوند نه در متشبهان ن ۱۲ عفی عنه

بیان مرائیه

مستغرق عبادات خواهد ولیکن بسبب بقایای دواعی طبیعت و عدم کمال تزکیهٔ نفس بهر
وقت در اعمال و اوراد طاعات او فترات و تعویقات افتد یا کسی که هنوز لذت
عبادت نیافته باشد و بتکلف کسبی بدان قیام می نماید او را متعبد خوانند و اما متشبه مبطل
با و شخصی تواند بود از جملهٔ مرائیه که نظر او در عبادات بر قبول خلق بود و در دل او ایمان
بثواب آخرت نباشد و تا اطلاع غیری بر طاعت خود نه بیند بدان قیام ننماید
اعاذنا الله سبحانه من السمعة والریا وبالله العصمة والتوفیق القول فی التوحید
ومراتبه وارباب وفی الفصل الثانی من الباب الاول من ترجمة العوارف توحید را
مراتب است اول توحید ایمانی دوم توحید علمی سیوم توحید حالی چهارم توحید
الهی اما توحید ایمانی آنست که بنده بتفرد وصف الهیت و توحد استحقاق معبودیت
حق سبحانه وتعالی را بر مقتضای اشارت آیات و اخبار تصدیق کند بدل و اقرار دهد
بزبان و این توحید نتیجهٔ تصدیق مخبر و اعتقاد صدق خبر باشد و مستفاد بود از ظاهر
علم و تمسک بآن خلاص از شرک جلی و انخراط در سلک اسلام فایده دهد و متصوفه
بحکم ضرورت ایمان با عموم مؤمنان درین توحید مشارک اند و بدیگر مراتب متفرد و
مخصوص اما توحید علمی مستفاد است از باطن علم که آنرا علم الیقین خوانند و آن چنان بود
بعض [illegible] بنده [illegible] وجود گیرد و بعد از آن [illegible]
که بنده در بدایت طریق تصوف از سر یقین بداند که موجود حقیقی و موثر مطلق نیست
الا خداوند عالم جل جلاله و جملهٔ ذوات و صفات و افعال را در ذات و صفات و
افعال او ناچیز داند هر ذاتی را فروغی از نور ذات مطلق شناسد و هر صفتی را
پرتوی از نور صفت مطلق داند چنانکه هر کجا علمی و قدرتی و ارادتی و سمعی و بصری یابد آنرا
اثری از آثار علم و قدرت و ارادت و سمع و بصر الهی داند و علی هذا القیاس جمیع

الصفات والافعال واین مرتبه از اوایل مراتب توحید اهل خصوص و متصوفه است
و مقدمهٔ آن با سابقهٔ توحید آن عام پیوسته و مشابه این مرتبه ایست که کوته
نظران آنرا توحید علمی خوانند و نه توحید علمی بود بلکه توحیدی باشد رسمی از درجهٔ اعتبار
ساقط و آن چنان بود که از سر ذکاء و فطنت بطریق مطالعه یا سماع تصوری کند از
معنی توحید و رسمی از صورت توحید در ضمیر او مرتسم گردد و از انجا در اثنای بحث و
مناظره گاه گاه سخن بی مغز گوید چنانکه از حال توحید هیچ اثر در ان نباشد و توحید
علمی اگرچه فرود مرتبهٔ توحید حالی است ولیکن از توحید حالی فرحی با آن همراه و مزاجه
من تسنیم عینا یشرب بها المقربون وصف شراب این توحید است و ازین جهت
صاحب او بیشتر در ذوق و سرور بود چه بنا بر فرح حال بعضی ز ظلمت رسوم مرتفع
شود چنانکه در بعضی تصاریف بر مقتضای علم خود عمل کند وجود اسباب را که روابط
افعال الهی اند درمیان نه بیند اما در اکثر احوال بسبب بقایای ظلمت وجود از مقتضای علم
علم خود محجوب شود و بدین توحید بعضی از شرک خفی برخیزد و اما توحید حالی آنست
که حال توحید وصف لازم ذات موحد گردد و جملهٔ ظلمات رسوم وجود الا اندک
بقیه در اشراق نور توحید متلاشی و مضمحل شود و نور توحید در نور حال او مستتر و مندرج
گردد بر مثال اندراج نور کواکب در نور آفتاب فلما استبان الصبح ادرج
ضوءه باسفاره اضواء نور الکواکب و درین مقام وجود موحد در مشاهدهٔ
جمال وجود واحد مستغرق عین جمع گردد که جز ذات و صفات واحد در نظر شهود
او نیاید تا غایتی که توحید را صفت واحد بیند نه صفت خود و این دیدن را هم
صفت او بیند و هستی او بدین طریق قطره وار در تصرف تلاطم امواج بحر توحید افتد

بودم [illegible]

[illegible]

توحید حالی یکتا شدن دل است از غیر حق [illegible] که این یکتایی لازم دل گردد [illegible]

چنانم

وغرق جمع کردد واز ینجاست قول جنید قدس الله تعالی سره • التوحید معنی یضمحل فیه الرسوم
ویندرج فیه العلوم ویکون الله کما لم یزل • ومنشاء این توحید نور مشاهده است و
منشاء توحید علمی نور مراقبه • وبدین توحید اکثر از رسوم بشریت منتفی شود وبتوحید
علمی اندکی ازان رسوم مرتفع کردد • وبسبب بعضی از بقایاء رسوم در توحید حالی آنست که
تا صدور ترتیب افعال وتهذیب اقوال از موحّد ممکن بود بدین درجه در حال حیوة حق توحید
چنانکه باید کزارده نشود • واز ینجاست قول ابو علی دقّاق قدس سره • التوحید لا یقتضی
دینه وغریب لا یؤدّی حقّه • وخواص موحدان را در حال حیوة از حقیقت توحید صرف که
یکبارکی آثار رسوم وجود در و متلاشی کردد کاه کاه لمحهٔ بر مثال برق خاطف لامع
کردد • وفی الحال منطفی شود وبقایای رسوم دیکر باره معاودت کند • ودرین حال بکلی بقای
شرک خفی مرتفع کردد و ورای این مرتبه در توحید آدمی را مرتبهٔ دیکر ممکن نیست اما توحید
الهی آنست که حق سبحانه وتعالی در ازل آزال بنفس خود نه بتوحید دیکری همیشه بوصف
وحدانیت ونعت فردانیت موصوف بود ومنعوت • کان الله ولم یکن معه شیء
واکنون همچنان بر نعت ازلی واحد وفرد است • والآن کما کان • وتا ابد الآباد خواهد بود
کل شیء هالک الا وجهه • نکفت یهلک تا معلوم شود که وجود اشیا در وجود او امروز هالکست
وحواله مشاهدهٔ این معنی حال بفردا در حق محجوبانست • والا ارباب بصایر واصحاب
مشاهدات که از مضیق زمان ومکان خلاص یافته اند ان وعده در حق ایشان عین نقد است
واین توحید الهی است که از وصمت نقصان بریست • وتوحید خلایق بسبب نقصان وجود
ناقص • وحضرت شیخ الاسلام قدس الله تعالی سره کتاب منازل السایرین را باین سه بیت
ختم کرده است • ما وحّد الواحد من واحد • اذ کل من وحّده جاحد • توحید من

غریم خاص و خفی خواه

ينطق عن نفسه • عارية ابطلها الواحد • توحيده اياه توحيده • ونعت

من ينعته لاحد [illegible] القول في اوصاف ارباب الولاية قدس الله تعالى اسرارهم

وفي كتاب كشف المحجوب خداوند سبحانه وتعالى برهان نبوی را باقی گردانیده است

واولیا را سبب اظهار آن کرده تا پیوسته آیات حق وحجت صدق محمد رسول الله صلی الله

علیه وسلم ظاهر می باشد ومر ایشانرا والیان عالم گردانیده تا مجرد مر حدیث وی را گشته

اند وراه متابعت نفس را در نوشته اند از آسمان باران ببرکات اقدام ایشان آید

واز زمین نبات بصفای احوال ایشان روید وبر کافران مسلمانان نصرت بهمت ایشان

یابند وایشان چهار هزار اند که مکتوم باشند ومر یکدیگر را نشناسند وجمال حال خود نداننـد

واندر کل احوال از خود وخلق مستور باشند واخبار بدین وارد است وسخن اولیا

بدین ناطق ومرا خود اندرین معنی بحمد الله خبر عیان گشته است واما آنانکه اهل حل وعقد اند

وسرهنگان درگاه حق اند سیصد اند که مر ایشانرا اخیار خوانند وچهل دیگر از ایشانرا

ابدال خوانند وهفت دیگر از ایشانرا ابرار خوانند وچهار دیگر اند که ایشانرا اوتاد خوانند

وسه دیگر اند که ایشانرا نقبا خوانند ویکی که ویرا قطب وغوث خوانند واین جمله مر

یکدیگر را بشناسند واندر امور باذن یکدیگر محتاج باشند وبدین نیز اخبار مروی

ناطق است واهل حقیقت بر صحت این مجتمع اند صاحب کتاب فتوحات مکیه رضی الله

تعالی عنه در فصل سی ویکم از باب صد ونود وهشتم از آن کتاب رجال هفت گانه را

ابدال گفته است ودر آنجا ذکر کرده که حق سبحانه وتعالی زمین را هفت اقلیم گردانیده

وهفت تن از بندگان خود برگزیده وایشانرا نام نهاده ووجود هر اقلیمی را یکی از آن

هفت تن نگاه میدارد وگفته است که من در حرم مکه با ایشان جمع شدم وبر ایشان

سلام گفتم وایشان بر من سلام گفتند وبا ایشان سخن گفتم • فما رایت فیما رایت احسن
صمتا منهم ولا اکثر شغلا منهم بالله • وفرموده است که مثل ایشان نیز ندیدم مگر یک کس در
قونیه • شیخ طریقت شیخ فرید الدین عطار قدس الله سره گفته اند قومی از اولیا والله عز
وجل باشند که ایشانرا مشایخ طریقت وکبراء اُوَیسیان نامند وایشانرا در ظاهر به پیری
احتیاج نبود زیراکه حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در حجر عنایت پرورش میدهند
بی واسطهٔ غیری چنانکه اویس را داد رضی الله تعالی عنه واین عظیم مقامی بود وبس عالی تا کرا
اینجا رسانند واین دولت روی بکه نماید • ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء • وهمچنین بعضی
از اولیا که متابعان آنحضرت اند صلی الله علیه وسلم بعضی آن طالبانرا بحسب روحانیت تربیت
کرده اند بی آنکه اورا در ظاهر پیری باشد واین جماعت نیز داخل اُوَیسیانند وبسیاری
از مشایخ طریقت را در اول سلوک توجه باین مقام بوده است چنانکه شیخ بزرگوار شیخ
ابو القاسم کرّکانی طوسی راکه سلسله مشایخ حضرت ابو الجناب نجم الدین کبری بایشان می
پیوندد • واز طبقه شیخ ابو سعید ابو الخیر وشیخ ابو الحسن خرقانی اند قدس الله تعالی ارواحهم
در ابتدا ذکر این بوده که پیوسته گفتی اُوَیس اُوَیس القول فی الفرق بین المعجزة والکرامة
والاستدراج وفی التفسیر الکبیر للامام النحریر فخر الدین رازی رحمه الله تعالی اذا ظهر فعل
خارق للعادة علی انسان فذلک اما ان یکون مقرونا بالدعوی او لا مع الدعوی والقسم
الاول وهو ان یکون بالدعوی اما ان یکون دعوی الالهیة او دعوی النبوة او دعوی الولایة
او دعوی السحر وطاعة الشیاطین فهذه اربعة اقسام • القسم الاول ادعاء الالهیة
وجوز اصحابنا ظهور خوارق العادات علی یده من غیر معارضة کما نقل ان فرعون کان
یدّعی الالهیة وکان یظهر علی یده خوارق العادة وکما نقل ذلک ایضا فی حق الدجال قال

اصحابنا وانما جاز ذلک لان شکله وخلقته یدل علی کذبه وظهور الخوارق علی یده لا یفضی الا التلبیس والقسم الثانی ادعاء النبوة وهذا القسم علی قسمین لانه اما ان یکون ذلک المدعی صادقا او کاذبا فان کان صادقا وجب ظهور الخوارق علی یده وهذا متفق علیه بین کل من اقر بصحة النبوة واما من کان کاذبا فلم یجز ظهور الخوارق علی یده وبتقدیر ان یظهر وجب حصول المعارضة واما القسم الثالث وهو ادعاء الولایة فالقایلون بکرامات الاولیاء اختلفوا فی انه هل یجوز ادعاء الکرامة ثم انها یحصل علی وفق دعواه ام لا القسم الرابع وهو ادعاء السحر وطاعة الشیاطین فعند اصحابنا یجوز ظهور خوارق العادات علی یده وعند المعتزلة لا یجوز واما الثانی وهو ان یظهر خوارق العادات علی ید انسان من غیر شیء من الدعوی فذلک الانسان واما ان یکون صالحا مرضیا عند الله واما ان یکون خبیثا مذنبا والاول هو القول بکرامات الاولیاء وقد اتفق اصحابنا علی جوازه وانکره المعتزلة الا ابا الحسین البصری وصاحبه محمود الخوارزمی واما القسم الثانی وهو ان یظهر خوارق العادات علی بعض من کان مردودا عن طاعة الله فهذا هو المسمی بالاستدراج القول فی اثبات کرامة الاولیاء وفی کتاب دلایل النبوة للامام المستغفری رحمه الله کرامات الاولیاء حق بکتاب الله تعالی والآثار الصحیحة المرویة واجماع اهل السنة والجماعة علی ذلک واما الکتاب فقوله تعالی کلما دخل علیها زکریا المحراب وجد عندها رزقا قال اهل التفسیر فی ذلک یری عندها فاکهة الصیف فی الشتاء وفاکهة الشتاء فی الصیف ومریم رضی الله عنها لم تکن نبیة بالاجماع فهذه الآیة حجة علی منکر الکرامات للاولیاء وفی کتاب کشف المحجوب خداوند سبحانه وتعالی در نص کتاب ما را خبر داد از کرامت اولیا آصف که چون سلیمان را بایست که

تحت بلقیس پیش از آمدن وی آنجا حاضر کنند و خدای تعالی خواست تا شرف
آصف را بخلق نماید و کرامت وی ظاهر کند و باهل زمانه باز نماید که کرامت اولیا جایز
بود سلیمان علیه السلام کفت از شما کیست که تخت بلقیس را پیش از آمدن وی اینجا
حاضر کند. قال عفریتٌ من الجنّ انا آتیک به قبل ان تقوم من مقامک عفریت
از جن کفت من بیاورم تخت وی را پیش از انکه تو برخیزی از جایکاه خود سلیمان
علیه السلام کفت زودتر خواهم آصف کفت. انا آتیک به قبل ان یرتدّ الیک طرفک
من پیش از انکه تو چشم بر هم زنی آن تخت اینجا حاضر کنم بدین کفتار سلیمان بر وی متغیر
نشد و وی را انکار نکرد و وی را آن مستحیل نیامد و این بهیچ نوع معجزه نبود زیرا که آصف
پیغمبر نبود پس لا محاله باید که کرامات بود و نیز احوال اصحاب کهف و سخن کفتن سک با
ایشان و خواب ایشان و تقلب ایشان اندر کهف بر یمین و یسار. وتقلّبهم ذات
الیمین وذات الشمال وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید. این جمله ناقض عادت است و
معلومست که معجزه نیست پس باید که کرامت باشد و اما اثبات کرامت اولیا بسنت
آنست که در حدیث صحیح وارد است که روزی صحابه رضی الله عنهم کفتند یا رسول الله
ما را از عجایب امم ماضیه چیزی بکوی کفت پیش از شما سه کس بجایی میرفتند چون شبانگاه
شد قصد غاری کردند و در انجا شدند چون پارهٔ از شب کذشت سنکی از کوه در افتاد
و در غار استوار کشت ایشان متحیر شدند کفتند رهاند ما را ازینجا هیچ چیز جز انکه کردار
خود را آنچه بی ریاست بخداوند سبحانه شفیع آوریم یکی کفت مرا مادری و پدری بود و از
مال دنیا چیزی نداشتم که بایشان دهم بجز بزکی که شیر او را بایشان دادمی و من آن روز
بشتهٔ هیزم بیاوردمی و بهاء آن اندر وجه طعام خود کردمی شبی بیکاه تر آمدم تا من آن

بزکرا بدوشم بدوشیدم و طعام ایشان در شیر آغشتم ایشان خفته بودند آن قدح در دست
من بماند من بر پای ایستاده و چیزی ناخورده انتظار بیداری ایشان می بردم تا صبح
برامد و ایشان بیدار شدند و طعام بخوردند آنگاه نشستم بارخدایا اگر من درین راست
گویم مرا فریاد رس پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت آن سنگ جنبیدن کرد و شکافی دران پدید آمد
دیگری گفت مرا دختر عم بود با جمال و دلم پیوسته مشغول وی بودی و هرچند ویرا بخواندمی
اجابت نکردی تا بچیل صد و اند دینار زر بدو فرستادم تا یک شب با من خلوتی کرد
چون نزدیک وی اندر آمدم ترسی در دلم پدیدار آمد از خداوندم دست از وی بداشتم بارخدایا
اگر من درین قول راست گویم ما را فرج فرست پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت آن سنگ جنبیدن
گرفت چنانچه آن شکاف زیاده شد اما نه چنان که ازان بیرون توانند شد آنکس سیمین
گفت مرا گروهی مزدوران بودند چون کاری که میکردم تمام شد همه مزد خود بستدند
یکی از ایشان ناپدید شد من آن مزد وی بگوسفندی بدادم یک سال و دو سال و چهل سال
گذشت مرد پدید نیامد و من نتایج آن گوسفند نگاه میداشتم روزی آمد و گفت من وقتی
کار تو کرده بودم یاد داری و مرا اکنون بآن مزد حاجت است او را گفتم برو و آن گوسفندان
بگیر که جمله حق تست آن مرد گفت بر من افسوس میداری گفتم افسوس نمیدارم و راست
میگویم آن همه فراوی دادم و ببرد بارخدایا اگر من درین راست گویم فرج فرست
پیغمبر گفت صلی الله علیه وسلم آن سنگ بیکبار ازان در غار فراتر شد تا هر سه تن بیرون
آمدند و این فعل ناقض عادت بود و دیگر حدیث جریج راهب است و راوی آن
حدیث ابو هریره است رضی الله عنه که پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت که در بنی اسرائیل راهبی
بود جریج نام و مردی مجتهد بود و مادری داشت مستوره روزی بآرزوی پسر بیامد و وی

بارام

دیدارم

در نماز بود در صومعه نگشاد و باز گشت روز دوم و سیوم همچنان مادرش گفت از تنگدلی که یارب پسر مرا رسوا گردان و محنتش بگیر دران زمان زنی بود بدسیرت گفت من جریج را از راه ببرم بصومعهٔ وی شد جریج با و التفات نکرد با شبان در راه صحبت کرد و حامله شد چون بشهر آمد گفت این از جریج است چون بار بنهاد مردم قصد صومعهٔ وی کردند و ویرا پیش سلطان آوردند جریج گفت ای غلام پدر تو کیست گفت مادرم بر تو دروغ میگوید پدرم شبانی است • ثم قال الامام المستغفري رحمه الله والحجة علیهم من طریق الآثار والاخبار کثیرة • منها قول ابی بکر الصدیق رضی الله عنه لابنه عبد الله یا بنی ان وقع بین العرب یوما اختلاف فأت الغار الذی کنت فیه انا و رسول الله صلی الله علیه وسلم وکن فیه فانه یاتیک رزقک بکرة وعشیا وفی قوله رضی الله عنه فانه یاتیک رزقک بکرة وعشیا اثبات لکرامة الاولیاء • وروی الامام المستغفري رحمه الله باسناده عن جابر بن عبد الله رضی الله عنه قال امرنا ابو بکر رضی الله عنه وقال اذا انا مت فجیئوا بی علی الباب یعنی باب البیت الذی فیه قبر رسول الله صلی الله علیه وسلم فادعوه فان فتح لکم فادفنونی قال جابر رضی الله عنه فانطلقنا فوقفنا الباب وقلنا ان هذا ابو بکر رضی الله عنه قد اشتهی ان یدفن عند النبی صلی الله علیه وسلم ففتح الباب ولا ندری من فتح لنا وقال لنا ادخلوا ادفنوه وکرامة ولا نری شخصا ولا نری شیئا • وروی الامام المستغفري باسناده عن مالک بن انس عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما ان عمر بن الخطاب رضی الله عنه خطب الناس بالمدینة فقال یا ساریة بن زنیم الجبل الجبل من استرعی الذئب فقد ظلم قال فانکر الناس ذکر ساریة وساریة بالعراق فقال الناس لعلی رضی الله تعالی عنه انا سمعنا عمر یذکر ساریة وساریة بالعراق علی المنبر

فقال ويحكم دعوا عمر فقلما دخل في شيء الا فرج فلم يلبث ان جاء رسول ان سارية لقي العدو
فهزمهم ثم جاء بالغنيمة الى صفح الجبل فاراد العدو ان يحولوا بينهم وبين الغنيمة وسفح الجبل فاتاهم
نداء من السماء يا سارية بن زنيم الجبل الجبل من استرعى الذئب فقد ظلم قال وكانوا
يرون ان صوت عمر رضي الله عنه هو الذي سمعوه ° وروى الامام المستغفري رحمه الله
ايضا باسناده انه لما فتحت مصر اتى اهلها الى عمرو بن العاص رضي الله عنه فقالوا يا ايها
الامير ان لنيلنا سنة لا يجري الا بها قال لهم وما ذلك قالوا اذا كانت اثنتا عشرة
ليلة خلون من هذا الشهر عمدنا الى جارية بكر بين ابويها فارضينا ابويها فجعلنا عليها من
الحلي والثياب افضل ما يكون ثم القيناها في هذا النيل فقال عمرو ان هذا الامر لا يكون ابدا
في الاسلام وان الاسلام يهدم ما كان قبله فاقاموا ثلثة اشهر لا تجري قليلا ولا كثيرا
حتى هموا بالجلاء فلما راى ذلك عمرو كتب الى عمر بن الخطاب رضي الله عنه بذلك فكتب عمر
رضي الله عنه انك قد اصبت الذي فعلت وان الاسلام يهدم ما كان قبله وبعث
ببطاقة في داخل كتابه فالقها في النيل فلما قدم الكتاب الى عمرو بن العاص اخذ البطاقة ففتحها
فاذا فيها من عبد الله عمر امير المؤمنين الى نيل مصر اما بعد فانك كنت تجري من قبلك
فلا تجر وان كان الله الواحد القهار سبحانه هو الذي يجريك فنسال الله الواحد القهار سبحانه
ان يجريك فالقى البطاقة في النيل وقد تهيا اهل مصر للجلاء والخروج منها لانها لا تقوم مصلحتهم
فيها الا بالنيل فاصبحوا وقد اجراه الله تعالى ستة عشر ذراعا في ليلة واحدة وقطع الله تعالى
تلك السنة السوء عن اهل مصر الى اليوم ° وروى الامام المستغفري ايضا باسناده عن نافع
عن ابن عمر رضي الله عنهما قال راى عثمان رضي الله عنه ليلة قتل في صبيحتها رسول الله صلى الله عليه
وسلم وهو يقول يا عثمان انك تفطر عندنا فقتل رضي الله عنه من يومه ° وروى الامام المستغفري

وكتب اليه قد بعثت اليك ببطاقة في داخل كتابي ص

رحمه الله باسناده انّ امیر المومنین علیا رضی الله سأل رجلاً عن حدیثٍ فی الرّحبة فکذّبه

قال انما کذّبتنی قال ما کذبتُک قال فادعوا الله علیک ان کنتَ کاذباً ان یُعمی بصرک قال

فادع الله فدعا علیه امیر المومنین علی رضی الله عنه فعُمی بصرُهُ فلم یخرج من الرّحبة الّا هو اعمی

وهمچنین از سایر صحابه و تبع تابعین و مشایخ طریقت طبقه بعد طبقه نه چندان کرامات

وخوارق عادات ظاهر شده است که در حیز تحریر و تقریر گنجد قال الامام القشیری رحمه

علیه فی رسالته ولکثرة ما تواتر باجناسها یعنی باجناس الکرامات الاخبار والحکایات

صار العلم بکونها وظهورها علی الاولیا علماً قویاً انتفی عنه الشکوک ومن توسط هذه الطایفه

وتواتر علیهم حکایاتهم واخبارهم لم یبق لهم شبهة فی ذلک و مقصود ازین همه مبالغه

وتطویل اثبات کرامات اولیا آنست که تا هر سلیم القلبی که مشاهدهٔ احوال این

طایفه و مطالعهٔ اقوال ایشان نکرده است سخنان سست وحکایات نادرست

اصحاب جهالت وارباب ضلالت که درین زمان ظاهر شده اند و نفی کرامات اولیا

بلکه انکار معجزات انبیا میکنند فریفته نشوند و دین خود را بر باد ندهند و همانا که باعث

این طایفه بر نفی کرامات آنست که خود را در اعلی مراتب ولایت می نمایند و از ین امور

واحوال ایشان را خبری واثری نی نفی آن میکنند تا پیش عوام فضیحت نشوند و از فضیحت

خواص نمی اندیشند با آنکه اگر صد هزار خارق عادات برایشان ظاهر شود چون ظاهر

ایشان موافق احکام شریعت است و نه باطن ایشان مطابق آداب طریقت

آن از قبیل مکر و استدراج خواهد بود نه از مقولهٔ ولایت وکرامت و فی

کتاب اعلام الهدی وعقیده ارباب التقی تصنیف الشیخ الامام قطب الانام

شهاب الدین ابی عبد الله عمر بن محمد السهروردی قدس الله روحه و نعتقد انّ

و تابعین م

الاولیاء

للاولياء ومن امته يعني امة محمد صلى الله عليه وسلم كرامات واجابات وهكذا كان في زمن
كل رسول كان اتباعهم ظهرت لهم كرامات ومخرقات للعادات وكرامات الاولياء
من تتمة معجزات الانبياء ومن ظهر له وعلى يده من المخرقات وهو على غير الالتزام باحكام
الشريعة نعتقد انه زنديق وان الذي ظهر له استدراج القول في انواع الكرامة و
خوارق العادات انواع خوارق عادات بسيارست چون ايجاد معدوم و
اعدام موجود واظهار امر مستور وستر امر ظاهر واستجابت دعا وقطع مسافت
بعيده در مدت اندک واطلاع بر امور غايبه از حس واخبار از ان وحاضر شدن
در زمان واحد در امكنه مختلفه واحياء موتى واماتة احيى وسماع كلام حيوانات و
نباتات وجمادات از تسبيح وغير آن واظهار طعام وشراب در وقت حاجت بى
سبب ظاهر وغير ذلک من فنون الاعمال الناقضة للعادة كالمشي على الماء والسياحة
في الهواء وكالاكل من الكون وكتسخير الحيوانات الوحشية وكالقوة الظاهرة على ابدانهم
كالذي يقلع شجرة برجله من اصلها ويهويه في السماء وضرب اليد على الحايط فينشق وبعضهم
يشير باصبعه الى شخص ليقع فيقع او يضرب عنق احد بالاشارة فيطير رأس المشار اليه وبالجملة
چون حضرت حق سبحانه وتعالى يكى از دوستان خود را مظهر قدرت كامله خود گرداند
در هيولاى عالم هر نوع تصرفى كه خواهد تواند كرد وبالحقيقة آن تأثير وتصرف حضرت
حق است سبحانه وتعالى كه در وى ظاهر مى شود ووى در ميان نى قال بعض كبراء
العارفين والاصل الذي يجمع لک هذا كله انه من خرق عادة في نفسه مما استمرت عليها نفوس
الخلق او نفسه فان الله يخرق له عادة مثلها في مقابلها يسمى كرامة عند العامة واما الخاص
الكرامة عندهم العناية الالهية التي وهبتهم التوفيق والقوة حتى خرقوا عوايد انفسهم فتلک

عليه السلام

مكر

الكرا

عندنا واما هذه الكرامة التي تسمى في العموم كرامة فالرجال آنفوا من ملاحظتها لمشاركة
المستدرج المملوک به فيها ولكونه معاوضة فيخافوا ان يكون حظ عملهم لان الحظوظ محلها الدار
الآخرة فاذا عجل منها بشيء فزعنا ان يكون حظ عملنا وقد وردت في ذلک اخبار و
اني يصح الخوف مع الكرامة فاذن ليست بكرامة عندنا وانما هي خرق عادت فان اقترن
معها البشرى بانها زياده لاينقص حظا ولا سبقت لحجاب فح تسمى كرامة فالبشرى على
الحقيقة هي الكرامة وقال ايضا اجل الكرامات واعظمها التلذذ بالطاعات في الخلوات
والجلوات ومنها مراعاة الانفاس مع الله ومنها حفظ الادب معه في تلقي الواردات
في الاوقات ومنها الرضاء عن الله في جميع الحالات ومنها البشرى لهم من الله
بالسعادة الابدية في الدار الآخرة القول في انه متى سميت الصوفية صوفية قال الامام
القشيري رحمة الله عليه اعلموا رحمكم الله ان المسلمين بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم
لم يتسم افاضلهم في عصرهم بتسمية علم سوى صحبة الرسول صلى الله عليه وسلم اذ لا فضيلة فوقها
فقيل لهم الصحابة ولما ادركهم اهل العصر الثاني سمي من صحب الصحابة التابعين ورأوا ذلک
اشرف سمة ثم قيل لمن بعدهم اتباع التابعين ثم اختلف الناس وتباينت المراتب
فقيل لخواص الناس ممن لهم شدة عناية بامر الدين الزهاد والعباد ثم ظهرت البدعة
وحصل التداعي بين الفرق فكل فريق ادعوا ان فيهم زهادا فانفرد خواص اهل السنة
المراعون انفاسهم مع الله الحافظون قلوبهم عن طوارق الغفلة باسم التصوف واشتهر
هذا الاسم لهولاء الاكابر قبل المأتين من الهجرة پس آنچه مذکور خواهد شد درین کتاب
اسامی بسیاری از مشایخ طایفه صوفیه خواهد بود و تاریخ ولادت و وفات
ایشان و ذکر سیر و احوال و معارف و کرامات و مقامات ایشان باشد که

مطالعه کنند کاترا از مطالعه و ملاحظه آن یقینی نسبتها بین طایفه حاصل شود و بدیانات
جماعتی که نفی کرامات و مقامات این طایفه میکنند در ایشان سرایت نکند و از غایله
غوایت آن جماعت محفوظ باشند محفوظ مانند اعاذنا الله و جمیع المسلمین من شرور
انفسنا و من سیآت اعمالنا • و ورای این فواید دیگر هست که بعضی ازان بتفصیل مذکور
میگردد • قال سید الطایفه ابو القاسم جنید بن محمد الصوفی قدس الله تعالی سره حکایات
المشایخ جند من جنود الله عز و جل یعنی للقلوب • ازوی پرسیدند این حکایات چه منفعت
کند مریدانرا جواب داد که حضرت حق سبحانه و تعالی میفرماید • وکلا نقص علیک
من انباء الرسل ما نثبت به فوادک یعنی قصهای پیغمبران و اخبار ایشان بر تو میخوانیم
واز احوال ایشان ترا آگاه میکنیم تا دل ترا بآن ثبات باشد و قوت افزاید و چون
بار و رنج بتو رسد و بد تو زور آورد از اخبار و احوال ایشان شنوی و براندیشی و دانی
که چون مثل این بارها و رنجها بایشان رسیده صبر کرده اند و احتمال و توکل و ثقت
پیش آورده اند دل ترا بآن ثبات و عزم صبر افزاید همچنین شنیدن سخن نیکان و حکایات
پیران و احوال ایشان دل مریدانرا تربیت باشد و قوت و عزم افزاید و دران
از حضرت عزت سبحانه ثبات یابد و در بلا و امتحان ازان بر درویشی و ناکامی
قدم فشارد و تا عزم مراد آن یابد و سیرت ایشان گیرد • و ایضا سخنان مشایخ
و دوستان حق تعالی دوستی ایشان آرد و دوستی ایشان ترا با ایشان نسبت
بخشد چنانکه گفته اند المودة احدی القرابتین • و گفته اند لا قرابة اقرب من المودة
و لا بعد ابعد من العداوة • و لله در القایل القوم اخوان صدق بینهم نسب من المودة
لم یعدل به نسب • و مصطفی را صلی الله علیه و سلم پرسیدند از مردی که قومی را دوست میدارد

اما بکردار ایشان نمیرسد کفت المرء مع من احب مرد با آنکس است که ویرا
دوست میدارد • و در خبر است از مصطفی صلی الله علیه وسلم که روز قیامت بندهٔ نومید
مانده باشد از مفلسی کردار خود حق سبحانه وتعالی کوید ای بندهٔ من فلان دانشمند
را در فلان محله می شناختی و فلان عارف را می شناختی کوید می شناختم کوید برو
که ترا بوی بخشیدم • پس وقتی که بشناخت نسبت می پیوندد و سبب نجات میکردد
بهر دوستان وی وکرفتن ایشان وپی بردن باحسان بایشان اولیتر ابوالعباس عطار
کوید که اکر نتوانی که دست در دوستی اوزنی در دوستی دوستان اوزن که دوستی
دوستان او دوستی اوست • و مصطفی صلی الله علیه وسلم کفت یا ابن مسعود اتدری
ای عری الاسلام اوثق قال قلت الله ورسوله اعلم قال صلی الله علیه وسلم الولایة
فی الله الحب فیه والبغض فیه • وفضیل عیاض رحمه الله کوید که الله تعالی فردا با بنده
کوید • یا ابن آدم اما زهدک فی الدنیا فانما طلبت الراحة لنفسک واما انقطاعک
الیّ فانما طلبت العز لنفسک ولکن هل عادیت لی عدوا او والیت لی ولیا • وکمترین

فایده

در شنیدن حکایات این طایفه آنست که بداند که افعال واحوال واقوال وی نه چون
ایشان است منی از کردار خود برکیرد و تقصیر خود در جنب کردار ایشان بیند از
عجب وریا واستحسان بپرهیزد • شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبدالله الانصاری الهروی
قدس الله سره • و هرجا که درین کتاب شیخ الاسلام مذکور شود مراد ایشان خواهند بود
وصیت کرده است که از هر پیری سخنی یاد کیرید و اکر نتوانید نام ایشان یاد دارید
که از آن بهره یابید • و بدل بایشان کرائید و انکار نیاری و هرکاه از دوستان خود
یکی با تو نماید و ترا قبول نیفتد و حقیر آید بتر باشد از هر کناه که آن بتر باشد که یکنی

ونیز فرموده است که بیش نشانی
درین کار آنست که سخنان مشایخ
شنوی ترا خوش آید

بتواکر

١٤

١٦

زیرا که آن دلیل محرومی و حجاب باشد، نعوذ بالله من الخذلان، واگر در نظر غلط افتد و وی نه آن باشد که ترا بوی قبول افتد زیان ندارد که قصد تو با آن راست بوده باشد، والله المستعان وعلیه التکلان

١ ابو هاشم الصوفی قدس الله سره

بکنیت مشهور است شیخ بوده بشام و در اصل کوفی است و با سفیان ثوری معاصر بوده، ومات السفیان الثوری رحمة الله علیه بالبصرة سنه احدی وستین ومائه، ثوری میگوید لولا ابو هاشم الصوفی ما عرفت دقیق الریاء، وهم وی گوید من ندانستم که صوفی چه بود تا ابو هاشم صوفی را ندیدم، وپیش از وی بزرگان بودند در زهد وورع ومعاملت نیکو در طریق توکل وطریق محبت اول کسی که ویرا صوفی خواندند وی بود وپیش از وی کسی را باین نام نخوانده بودند وهمچنین اول خانقاهی که برای صوفیان بنا کردند در راه آنست که برمله شام کردند وسبب آن بود که روزی امیر ترسا بشکار رفته بود دو تن را دید ازین طایفه که فراهم رسیدند و دست در آغوش هم کردند وهمانجا بنشستند وآنچه داشتند از خوردنی پیش نهادند و بخوردند انگاه برفتند امیر ترسا را معامله والفت ایشان بایکدیگر خوش آمد یکی را ازیشان بخواند وبپرسید که او که بود گفت ندانم گفت ترا چه بود گفت هیچ چیز گفت از کی بود گفت ندانم آن امیر گفت پس این الفت چه بود که شما را بایکدیگر بود درویش گفت این ما را طریقت است گفت شما را جایی هست که آنجا فرو آیید گفت نه گفت من برای شما جای بسازم تا بایکدیگر آنجا فراهم آیید پس خانقاه برمله بساخت قال الشیخ الاسلام قدس سره خیر دار حل فیها خیار ابرار الدیار وقدیماً وفق الله خیار الاخیار وایضا له قدس سره هی المعالم

سفیان م

از قدم است که حق تعالی بکار توفیق کارها
نیکو میدهد ١٢ غفور

والاطلال والدار • دارٌ علیها من الاحباب آثار • و ابو هاشم کفت لَقلعُ

الجبالِ بالابَرِ ایسر من اخراج الکبر من القلوب • بسوزن کوه کندن آسان تر از

بیرون کردن کبر و منی از دلها • ابو هاشم شریک قاضی را دید که از خانهٔ یحیی خالد

بیرون می آمد بکریست و کفت اعوذ بالله من علم لاینفع • وهم وی کفته اخذالمرء

نفسه بحسن الادب تأدب اهله • منصور عمار دمشقی کوید که ابو هاشم صوفی بیمار بود

بیماری مرک ویرا کفتم خود را چون می یابی کفت بلای عظیم می بینم اما هوا یعنی مهر و دوستی

بیش از بلاست یعنی بلا بزرکست اما در جنب مهر حقیر ست شیخ الاسلام قدس سره

کفت اکر بقدر هوا بلا بودی هوا نبودی ذوالنون مصری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است نام وی ثوبان ابراهیم است کنیت وی ابوالفیض و ذوالنون

لقب است وغیر از ین نیز کفته اند اما اصح اینست و وی با خمیم مصر بوده آنجا که قبر

شافعی است رضی الله تعالی عنه وپدر وی نوبی بوده از موالی قریش و نوبه بلادی است

میان صعید مصر و حبشه و ویرا برادران بوده یکی از یشان ذوالکفل است روی عنه

حکایات فی المعاملات وغیرها وقیل اسمه میمون ذوالکفل لقب له و ذوالنون

شاکرد مالک انس بوده و مذهب وی داشته و موطا از وی سماع داشت و فقه

خوانده بود و پیرو وی اسرافیل بوده بمغرب شیخ الاسلام کفت ذوالنون از آن

کویند که ویرا بنیار انند بکرامات و بنستایند بمقامات مقام و حال و وقت

در دست وی سخره بود وی مانده تمام وقت و یکانهٔ روزکار و سر این طایفه است

و همه را نسبت و اضافت بدوست و پیش از وی مشایخ بودند و لیکن وی پیشین

کسی بود که اشارت با عبارت آورد و از ین طریق سخن کفت و چون جنید پدید آمد

در طبقهٔ دیگر این علم را ترتیب نهاد و بسط و کتب ساخت و چون شبلی پدید آمد
این علم را بر سر منبر برد و آشکارا کرد و جنید گفت ما این علم را در سردابها و خانها
میگفتیم پنهان شبلی آمد و آنرا با سر منبر برد و بر خلق آشکارا کرد ذو النون گفت
سه سفر کردم و سه علم آوردم در سفر اول علمی آوردم که خاص و عام بپذیرفت
و در سفر دوم علمی آوردم که خاص پذیرفت و عام نپذیرفت و در سفر سیوم
علمی آوردم که نه خاص پذیرفت و نه عام فبقیت شریدا طریدا وحیدا شیخ الاسلام
قدس سره گفت اول علم توبه بود که آنرا خاص و عام قبول کنند دوم علم
توکل و معاملت و محبت بود که خاص قبول کنند نه عام سیوم علم حقیقت بود
که نه بطاقت علم و عقل خلق بود در نیافتند و یرا مهجور کردند و بر وی بانکار برخاستند
تا آنگاه که از دنیا برفت در سنه خمس و اربعین و مائتین چون جنازهٔ وی می بردند
گروهی مرغان بر سر جنازهٔ وی پر در هم بافتند چنانکه همه خلق را سایه بود بیهوش شدند
و هیچکس از آن مرغان یکی را ندیده مگر پس از وی بر سر جنازهٔ فرغانی شاگرد شافعی
رضی الله تعالی عنهما پس از آن ذو النون را قبول کردن پدید آمد دیگر روز بر سر قبر
وی نوشته یافتند چنانچه بخط آدمیان نمی مانست که ذو النون حبیب الله
من الشوق قتیل الله هرگاه که آن نبشته را بتراشیدند باز آنرا نوشته یافتندی
شیخ الاسلام گفت که آن سفر پسین نه به پای بود که با و نه بقدم روند
که بهم روند ذو النون گفت ما اعز الله عبداً بعزٍ اعزّ له من ان یدل علی ذل نفسه
و هم وی گفته اخفی الحجاب واشده رؤیة النفس وتدبیرها و هم وی گفته التفکر
فی ذات الله جهل والاشارة الیه شرک وحقیقة المعرفة حیرة شیخ الاسلام

گفته است حیرت دو است حیرت عام و آن حیرت الحاد و ضلالت است و
حیرت دیگر در عیان است و آن حیرت یافتست و هم وی گفته اول گسستن و
پیوستن آخر نه گسستن نه پیوستن شیخ الاسلام قدس سره گیف یکی وصل
اثنین بمعانی الاصل واحد من قسم الواحد جملا فهو بالواحد جاحد ذو النون را گفتند که
مرید کیست و مراد کیست گفت المرید یطلب والمراد یهرب شیخ الاسلام گفت
که مریدی طلبد و با وصد هزار نیاز و مرادی گریزد و با وصد هزار ناز و گفت پیش کسی که
موی سفید در پای من مالید احمد چشتی بود که وقتی بسر بازار بیل گران فرا من رسید
با ابوسعید معلم که نزدیک تربت شیخ ابواسحق شهریار در گور است بپارس
ایشان با یکدیگر در مناظره بودند که مرید به یا مراد چون فرا من رسیدند گفتند اینک
حاکم آمد من گفتم لا مرید ولا مراد ولا خبر ولا استخبار ولا حد ولا رسم و هو الکل بالکل
ابوسعید مرقع داشت از سر برکشید و بینداخت و بانگ چند بکرد و برفت و چشتی
در پای من افتاد و موی سفید در پای من مالید ذو النون گفته که وقتی با جماعتی در
کشتی نشستم تا از مصر بجده روم جوانی مرقع دار با ما در کشتی بود و مرا از وی التماس
صحبت می بود اما هیبت وی مرا نمی گذاشت بسخن گفتن با وی که سخت عزیز روزگار
بود و هیچ از عبادت خالی نه تا روزی صرهٔ زر و جواهر از آن مردی غایب شد و
خداوند صره مران جوان را متهم کرد و خواستند که با وی جفا کنند من گفتم از این گونه با وی
سخن مگویید تا از وی بخوبی بپرسم بنزدیک وی آمدم و با وی بتلطف گفتم که این مردمان را
صورتی چنین دست داده و بتو بدگمان شده اند و من ایشان را از درشتی و جفا باز
داشتم اکنون چه باید کرد او روی بآسمان کرد و چیزی گفت ماهیان دریا بر روی

آب

آب آمدند هر یک جوهری در دهان گرفته یک جوهر بستد و باین مرد داد و قدم بر روی آب نهاد و برفت پس آنکه صرّه برده بود صرّه را بیفکند و بیافتند و اهل کشتی ندامت بسیار خوردند ذوالنون سیاح بوده میگوید که وقتی میرفتم جوانی دیدم شوریده در رو بود گفتم از کجایی ای غریب گفت غریب کی بود کسی که با او موانست دارو بانگ ازمن برامد و بیفتادم و بیهوش شدم چون بهوش آمدم گفت چه شد گفتم دارو با درد موافق افتاد و شیخ الاسلام گفت قدس سره که خستهٔ او بیدا بود کسی که او را دیده بود جان در تن او شیدا بود هر جا که آرام یابد دشمن ارام شود که او وطن غریبانست و مایهٔ مفلسانست و همراه بیگانگانست وقتی که کسی یابی که بضاعت تو بدست او بود و درد تو با داروی او موافق بود دامن او را استوار دار ذوالنون مصری بمغرب شد پیش عزیزی که از مقدمان مشایخ است بجهت مسئله عزیزی گفت بهر چه آمدهٔ اگر آمدهٔ که علم اولین و آخرین بیاموزی این را روی نیست این همه خالق داند و اگر آمده که او را جویی آنجا که اول گام برگرفتی او خود آنجا بود شیخ الاسلام گفت که او با جوینده خود همراه است دست جویندهٔ خود گرفته در طلب خود می تازاند اسرافیل از قدمای شیخ الاسلام گفت که وی از پیران ذوالنون مصریست از مغرب بوده و بمصر رسیده بوده و ویرا سخنانست بسیار در زهد و توکل و معاملات نیکو شیخ الاسلام گفت که فتح شخرف بمصر شد ششصد فرسنگ یک سوال با سرافیل چون فرصت یافت پرسید از وی هل تعذّب الاشرار قبل الذلل گفت مرا صبر ده سه روز روز چهارم گفت مرا جواب دادند آزر وابودن ثواب پیش از عمل هم روا بود و عذاب پیش از ذلل این بگفت و زعقهٔ بزد و در شوریده پس آن سه روز بزیست و برفت شیخ الاسلام

این موافق کلام شیخ الاسلام است که گفته سفر این نه به پای بود که باو نه بقدم روند که بهم روند ۱۲ غفور

۳ رحمه الله تعالی

یعنی صیحه بزد لبلب فریاد الست که از جواب فهمید که هر چه خواهد کند اگر ثواب خواهد اولا اجرا عمل کند و ثانیا ثواب و اگر عذاب خواهد اولا ذلل اجرا کند ثانیا عذاب یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید له الحکم والیه ترجع الامور ۱۲ غفور

گفت آن سه روز درنگ کرد پس جواب آن سه روز درنگ خواستن بود و اگر در وقت
جواب دادی در وقت برفتی شیخ الاسلام گفت ربوبیت همه عین عبودیت است
و قسمتها بکرده پیش از کرد و خلق و خلق زیر حکم و خواست وی اسیر تا هر یکی را رقم
چیست عاقبت آن کند که خود خواهد و ویراست حکم و دران عادلست کسی را چون
و چرا نیاید و نسزد که وی کار بعلم و حکمت میکند و کرد تا سزای هر کسی چیست و عنایت
وی بکیست ۴ ابو الاسود مکی رحمه الله بزیارت عزیزی رفت سلام کرد و گفت
ایها الشیخ من دوست توام ابو الاسود عزیزی برجست و گفت علیک السلام چونی
و در حال از خود غایب گشت همان حال بود تا سه بار بدانست که عزیزی از دست آب
و خاک و رسوم انسانیت بیرون شده است دیدار وی غنیمت گرفت و باز گشت
۵ ابو الاسود راعی رحمه الله نیز از مشایخ بوده وقتی در بادیه اهل خود را گفت بدرود
باش که من رفتم خواهر او مطهره او از شیر پر کرد و بوی داد و وی برفت چون بطهارت
احتیاج شد خواست که طهارت کند از مطهره شیر بیرون آمد از راه باز گشت و گفت
آب ندارم که طهارت کنم مرا آب واجب ترا از شیر مطهره از شیر تهی کرد و از آب پر
هر گاه که طهارت کردی آب فرو آمدی چون تشنه و گرسنه شدی شیر ۶ ابو یعقوب
ناشتی از این طایفه بوده وی گفته هرگز فراموش نشود که روز عید با ذو النون می
آمدم مردمان از عید باز گشته بودند شادی کنان ذو النون گفت این مردمان شادی
میکنند که امانت خود بگزارده اند خود ندانند که از ایشان پذیرفته اند یا نه یعنی طاعت
رمضان بیا تا بیک سو باز شویم و بر ایشان بگرییم شیخ الاسلام گفت این حکایت همان
حکایت جوهر و جوهری است آنکه قیمت نداشتی بسفتی و آنکه قیمت داشتی از سفتن

ان

آن ترسان بودی وعید باز نگردد بجای خود نرود اهل آن غافل بودند آنانکه نه اهل آن بودند بیدار بودند آن وعید درایشان آویخت شیخ الاسلام گفت که سیاع موصلی گفت که داود گفت علیه السلام که خداوندا مرا گفتی که دست وروی بشوی خدمت را اکنون بصحبت میخوانی دل را چه چیز بشوید صحبت را گفت الهموم والاحزان تیمار واندوه شیخ الاسلام گفت درین طریق ازین چاره نیست • ولید بن عبد الله سقا رحمه الله کنیت وی ابو الحسن است از اصحاب ذوالنون بود وی گوید که ذوالنون گفت که در بادیه دیدم سیاه هرگه الله گفتی سفید شدی ذوالنون گفت گوید هرگه الله یاد کند در حقیقت صفت وی جدا گردد ابو عبد الله رازی گفت پیش ولید سقا در رفتم ومیخواستم در فقر از و سوال کنم سر بر آورد و گفت اسم فقر آنرا مسلم است که هرگز جز حق در خاطر او نیامده است و بقیامت از عهدهٔ این سخن بیرون می توانم آمد • توفی ولید السقا سنه عشرین وثلثمائه • وقیل سنه ست وعشرین وثلث مائه •

فضیل عیاض قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ اولی است • وکنیت او ابو علی است باصل از کوفه است • وگفته اند بعضی باصل از خراسان بود از ناحیهٔ مرو • وگفته اند وی بسمرقند زاده و به باورد بزرگ شده وکوفی الاصل است وینز گفته اند که بخاری الاصل است • والله تعالی اعلم • وفات وی در محرم سنه سبع وثمانین ومائه بوده فضیل عیاض گوید قدس الله روحه که من حق سبحانه وتعالی بدوستی پرستم که نشکیبم که نپرستم • لمحمود الوراق شعر تعصی الاله وانت تظهر حبه • هذا لعمری فی القیاس بدیع • لو کان حبک صادقا لاطعته •

ان المحب لمن یحب مطیع ٭ شیخ الاسلام گفت قدس سره هر که او را برسم می پرستد
خود رای پرستد و بطمع نجات خود می جنبد نه بجهت محبت و اطاعت فرمان و هر که
او را بامیدی می پرستد او نیز خود رای پرستد و بتوقع تنعم و راحت خود می جنبد نه برای
محبت و اطاعت من او را نه برسم می پرستم و نه بامید می پرستم چون فرد وران و نه
بر دعوی محبت او که از پرستشی که سزای او باشد و استحقاق آن دارد عاجز
مانم بلکه او را بر فرمان او پرستم که گفت پرست می پرستم و بر دوستی سنت رسول
او صلی الله علیه و سلم و بتقصیر خود معترفم ٭ محمد بن سعید الزنجی را رحمه الله پرسیدند که سفله
کیست گفت آنکه حق را برسم و امیدی پرستد گفتند پس تو چون پرستی گفت مهر و
دوستی وی مرا بر خدمت و اطاعت دارد ٭ یوسف اسباط رحمه الله از متقدمان
از ایمه علم شرع است و سید در زهد و ورع و خوف و فزع بروی غلبه کرد و وی در شهور
مات سنه ستة و تسعین و مائة شیخ الاسلام گفته که او گفته که دوستان او را سه چیز
بداده اند ٭ حلاوت ٭ و مهابت ٭ و محبت شیخ الاسلام گفت فضیل عیاض را پسر
بود علی نام از پدر به بود در زهد و ترس و عبادت روزی در مسجد حرام نزدیک زمزم
خواننده برخواند ٭ و یوم القیامة تری المجرمین الآیة ٭ وی بشنید زعقه بزد و جان بداد
شیخ الاسلام گفت از دوست نشان ٭ و از عارف جان ٭ من مات عشقا
فلیمت هکذا ٭ لا خیر فی عشق بلا موت ٭ معروف کرخی قدس الله تعالی روحه

۹

۱۰

از طبقه اولی است و از قدمای مشایخ و استاد سری سقطی و غیر او و کنیت او
ابو محفوظ است نام پدر وی فیروز بعضی گفته اند فیروزان و بعضی گفته اند معروف
علی بن الکرخی پدر وی مولی بوده دربان امام علی بن موسی الرضا رضی الله تعالی

عنها و گویند بر دست وی مسلمان شده بوده روزی بار داده بود ازدحام کردند
در پای آمد و دران هلاک شد و معروف با داود طائی قدس الله تعالی سره صحبت
داشته و مات داود الطائی سنة خمس وستین ومائة و معروف در سنة مائتین از
دنیا برفته و وی گفته که صوفی اینجا مهمان است تقاضای مهمان بر میزبان جفاست مهمان
که بادب باشد منتظر بود نه متقاضی شخصی معروف را گفت مرا وصیت کن گفت
احذر ان لا یراک الله الا فی زی مسکین شیخ الاسلام گفت که معروف روزی فرا
خواهرزادهٔ خود گفت که چون ترا با وی حاجت بود من سوگند بر وی ده و مصطفی صلی الله
علیه وسلم در دعا گفت اللهم انی اسالک بحق السائلین علیک وبحق الراغبین الیک
وبحق ممشای الیک بحق این گامهای من بر تو و سئل معروف عن المحبة فقال المحبة
لیس من تعلیم الخلق انما هی من مواهب الحق وفضله و قبر معروف در بغداد است
بدعا گردون وزیارت وتبرک بدانجا روند و مجربست که هر که دعا کند مستجاب گردد
ابو سلیمان دارانی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ اولی است نام وی عبد الرحمن بن
احمد بن عطیة العنسی است وبعضی گفته اند عبد الرحمن عطیه از قدماء مشایخ شام بوده
از دارا که دهی است از دهای دمشق و قبر وی در همان ده است و وی استاد
احمد بن ابی الحواری است در ریحانهٔ شام در سنة خمس عشر ومائتین برفته از وی ابو سلیمان
پرسیدند که حقیقت معرفت چیست گفت آنست که مراد جز یکی نبود در دو جهان
و هم وی گفته در کتابی خوانده ام که حق سبحانه و تعالی گفته است کذب من ادعی محبتی
اذا جنه اللیل نام عنی و هم وی گفته که وقتی بعراق بودم عابد بودم وبشام عارفم
بعضی ازین طایفه گفته اند که بشام ازان عارف بوده که بعراق عابد بوده اگر آنجا

عنسی بفتح عین مهمله و سکون نون و سین مهمله

یعنی معرفة نتیجهٔ عبادتست [illegible] کما و کیفا [illegible]

عابدتر بودی اینجا عارفتر بودی • وهم ابو سلیمان گفته ربّما یقع فی قلبی النکتة من نکت الحقیقة فی
قلبی اربعین یوما فلا ازل لها ان یدخل قلبی الا بشاهدین الکتاب والسنة • وهم
وی گفته که هر چیزی که ترا از حق سبحانه مشغول کند بر تو شوم است • و هر چیزی که خوی
تو از حق باز کند و خوی تو با اسباب کند ترا دشمن است و هر نفس که از تو بر آید
در غفلت نه در یاد حق سبحانه بر تو داغ است • وهم وی گفته که اذا بکی القلب من
الفقد ضحک الروح من الوجد • احمد بن ابی الحواری گوید که ابو سلیمان را گفتم که در خلوت
نماز گزاردم از آن لذت یافتم پرسید که سبب لذت توجه بود گفتم آنکه مرا هیچکس نمی‌دید
گفت انک لضعیف حیث خطر بقلبک ذکر الخلق • وهم وی گفته لکل شی صدا و صدا
نور القلب الشبع • وهم وی گفته من اظهر الانقطاع الی الله فقد وجب علیه خلع ما دونه
من رقبته • وهم وی گفته ابلغ الاشیاء فیما بین الله وبین العبد المحاسبة •

داود بن احمد دارانی رحمه الله علیه وی برادر ابو سلیمان دارانی است و
صاحب ریاضت عظیم بوده و با ابو سلیمان صحبت داشته بوده و سخنان وی
در معاملت مثل سخنان برادر وی بوده احمد ابن ابی الحواری گوید از داود پرسیدم که
چگویی در دلی که آواز خوش در آن اثر میکند گفت آن دل ضعیف و بیمار بود و او را معالجه
باید کردن ابو سلیمان داود بن نصیر الطایی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ
اولی است از کبراء مشایخ و سادات اهل تصوف بوده و در زمان خود بی نظیر
شاگرد ابو حنیفهٔ کوفی رضی الله عنه و از اقران فضیل و ابراهیم ادهم بوده و غیره
و از طبقهٔ اولی است و در طریقت مرید حبیب راعی بود و در جمله علوم حظی وافر
داشت و بدرجهٔ اعلی بود و در فقه فقیه الفقها بود عزلت اختیار کرد و از ریاست

۱۲

۱۳

وغیر ان ن

اعراض کرد و طریق زهد و ورع و تقوی بر دست گرفت ویرا فضایل بسیارست و
مناقب مذکور وی گفته مرید را که آن اردت السلامة سلم علی الدنیا وان اردت
الکرامة کبر علی الآخرة ای پسر اگر سلامت خواهی دنیا را وداع کن و اگر کرامت خواهی
بر آخرت تکبیر گوی * و از معروف کرخی قدس الله سره روایت کنند که گفت هیچکس را
ندیدم که دنیا را در چشم وی قدر و خطر کمتر بود از داود طایی پرسیدند که همه دنیا را
و اهل آنرا بنزدیک وی هیچ مقدار نبود و در فقرا بچشم کمال نگریستی اگر چه آفت
بودندی ابراهیم بن ادهم قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ اولی است کنیت
او ابو اسحق است و نسب او ابراهیم بن ادهم بن سلیمان بن منصور البلخی از ابناء ملوک است
در جوانی توبه کرد وقتی بصید بیرون رفته بود هاتفی آواز داد که ای ابراهیم نه برای
این کار آفریده اند ترا ویرا آگاهی پدید آمد دست در طریقت نیکو زد بمکه رفت و آنجا
با سفیان ثوری و فضیل عیاض و ابو یوسف غسولی صحبت داشت و بشام رفت آنجا
کسب میکرد در طلب حلال ناطوربانی میکرد ویرا حدیث است و از اهل کرامات و ولایات است
(یعنی علم حدیث)
و بشام از دنیا برفته در سنه احدی او اثنتین وستین ومایة ویقال فی سنة ست
وستین ومایة * وهذا اکثر شخصی با ابراهیم ادهم همراه شد و همراهی وی دیر کشید
چون میخواست که جدا شود گفت شاید که درین صحبت از من رنجه شده باشی که بی حرمتی
فراوان کردم ابراهیم گفت که من ترا دوست بودم دوستی عیب تو بر من بپوشید
من از دوستی تو خود ندیدم که نیک میکنی یا بد ؏ ویقبح من سواك الفعل عندی
وتفعله فیحسن عنك ذاكا * عثمان عماره گفت که بزمین حجر بودم با ابراهیم ادهم
(بضم عین مهمله و تخفیف میم ۱۲)
و محمد بن ثوبان و عباد منقری سخن میگفتیم جوانی دورتر نشسته بود با رادت و نیاز تمام

گفت ای جوانمردان من مرده ام که گرد این کار میگردم شب نخسبم و بروز هیچ نخورم
و عمر خویش را بخش کرده ام یکسال حج کنم و یکسال غزا جولشت که مرا بوئی نمیرسد و در
دل خود هیچ چیزی نمی یابم و نمیدانم که شما چه میگوئید گفت هیچکس از ما جواب وی باز نداد
و در سخن خویش برفتند آخر یکی از یاران گفت که مرا دل بر نیاز وی بسوخت گفت
ای جوانمرد ایشان که گرد این کار میگردند و آنرا خواهان و طالب اند نه در فراوانی
طاعت کوشند در نگریستن و تیز بینی می کوشند شیخ الاسلام گفت این نه آنست
که طاعت و خدمت نباید کرد یعنی با آن چیزی دیگر می باید صوفی بی خدمت نبود اما
تصوف نه خدمتست صوفیان خدمت بگزارند بلکه از همه خلق زیادت آرند اما آنچه
کنند بران نشمارند یعنی عوض و مزد و مکافات بآن طلب نکنند و مایهٔ ایشان چیزی
دیگر است در باطن نه در ظاهر ظاهر تلبیس گذارانند و بباطن در جهان دیگر زیند
ابوالقاسم نصرابادی گفته جذبة من جذبات الحق تربی علی عمل الثقلین یک کشیدن
که دل با و نگرد یعنی بمحبت و معرفت و صحبت ترا به از کردار آدمی و پری ابراهیم
ادهم و علی بکار و حذیفه مرعشی و سلم خواص یاران یکدیگر بودند با یکدیگر بیعت
کردند که هیچ چیز مگر که دانیم که از حلال باشد چون در ماندند از یافتن حلال بی شبهه
باندک خوردنی آمدند گفتند که چندان خوریم که از آن چاره نبود باری شبهه اندک بود
ابراهیم بن سعد العلوی الحسنی قدس سره کنیت او ابواسحق است شریف است
حسینی از قدمای مشایخ است از اهل بغداد از انجا بشام رفت و آنجا متوطن شد
صاحب کرامات ظاهر بود نظیر ابراهیم ادهم شیخ الاسلام گفت که هزار و دویست و اند
شیخ شناسم ازین طایفه دو علوی بودند یکی ابراهیم بن سعد دیگر حمزهٔ علوی صاحب

کرامات ابراهیم سعد استاد ابوالحارث اولاسی است ابوالحارث اولاسی
در ابتدا ارادت در خانهٔ خود خایکینه پخته بود و خورده بی یاران پیش ابراهیم سعد رفت
و وی در راه بود پای در آب نهاد و ابوالحارث را گفت دست بیار دست بوی داد
پای وی در آب فرو شد ابراهیم گفت پای تو در خایکینه آویخته است باین سخن ویرا
مطالبه و عتاب کرد بران کار پس گفت تو نه جویندهٔ این کاری برو و از خلق عزلت
گیر و فراغت دل جوی و گرد کردار گرد ابوالحارث الاولاسی رحمه الله تعالی
نام وی فیض بن الخضر است شاگرد ابراهیم سعد علوی است وی گفته که ابتدا
دیدن من ابراهیم سعد را آن بود که در غیر ایام موسم از اولاس بعزیمت مکه بیرون
آمدم در راه بسه تن باز خوردم گفتم که من بشما همراهم دو تن از ایشان جدا شدند من ماندم
و یک تن و آن ابراهیم سعد علوی بود شریف بود و حسینی گفت تو کجا میروی گفتم بشام
گفت من بکوه لکام بعد از ان جدا شدیم اما همیشه کتابت وی بمن می آمد وهم وی
[بفتح لام و کاف عجمیه است]
گفته که روزی با ابراهیم علوی از کوه لکام می آمدم لشکریی دراز گوش زنی را گرفته بود
آن زن بما استغاثه کرد ابراهیم با آن لشکری سخن گفت قبول نکرد دعا کرد آن لشکری
و زن مرد و بیفتاد و بعد از ان زن برخاست و لشکری بمرد من گفتم دیگر با تو مصاحبت
نمی کنم که تو مستجاب الدعوة می ترسم که از من بی ادبی ظاهر شود و بر من دعا کنی گفت ایمن
نیستی گفتم نی وصیت کرد و گفت تا بتوانی بکمتر چیزی از دنیا قناعت کن وهم وی گفته
که روزی در اولاس نشسته بودم دل من بجهت بیرون رفتن در حرکت آمد بیرون آمدم
دیدم که شخصی در میان درختان نماز می گزارد در اهیبت او فرو گرفت چون نیک
نظر کردم ابراهیم سعد بود نماز را کوتاه کرد و سلام داد و بکنار رجا آمد و لب بجنبانید

ماهیان صف کشیده روی بوی نهاده‌اند بخاطر من گذشت که صیادان کجا اند همه متفرق شدند
پس گفت ای ابو الحارث تو مرد این کار نه بر تو باد که درین ریگها از خلق پنهان باشی
و بقلیلی از دنیا بسازی تا اجل تو برسد و غایب شد دیگر او را ندیدم ۰ و هم وی
فرموده که ابو الحارث است که آوازهٔ ذو النون شنیده بجهت مسئلهٔ چند عزیمت
زیارت وی کردم چون بمصر رسیدم گفتند که دی روز از دنیا برفت بر سر قبر وی
رفتم و بروی نماز گزاردم و بنشستم مرا خواب ربود وی را بخواب دیدم آنچه مشکل داشتم
از وی سوال کردم همه را جواب گفت ۰ ابراهیم ستنبه هروی قدس الله روحه
کنیت وی ابو اسحق است صحب ابراهیم ادهم و کان من اقران ابی یزید وی در اصل از
کرمان بوده و در هراة اقامت کرده بوده از آن وی را هروی گویند و قبر وی در
قزوین است یزار و یتبرک به ۰ وی گفته که بصحبت ابراهیم ادهم رسیدم اول مرا دلالت
بتجرید کرد از دنیا بعد از آن مرا دلالت بکسب کرد کسب میکردم و بر فقرا نفقه میکردم
بعد از آن مرا گفت کسب را بگذار و توکل خود را بر خدای درست کن تا ترا صدق و یقین
حاصل آید آنچه گفت فرمان بردم بعد از آن فرمود که ببادیه در آی بقدم تجرید به بادیه
در آمدم مرا صدق و توکل و اعتماد بر خدای تعالی میسر شد ۰ گفته اند که وی را جاهی عظیم
بود در هراة چند حج بکرد بر توکل و در همه دعا میکرد و میگفت اللهم اقطع رزقی عن
اموال هراة و زهدهم فی ۰ گوید که بعد از آن روزها گرسنه می بودم چون ببازار می
گذشتم مردم با هم میگفتند که این کسی است که هر شب چندین و چندین درم نفقه میکند
وقتی بحج رفت بر قدم تجرید و چند روز در بادیه هیچ نخورد و هیچ نیاشامید گفت
نفس من با من حدیث کرد که ترا نزدیک خدای قدری و منزلتی هست تا گاه از جانب

دست راست من شخصی با من در سخن آمد گفت یا ابراهیم اترائی انه فی سرک بوی نکریستم
و گفتم قد کان ذلک بود آنچه میکویی پس گفت میدانی که چند گاه است که من اینجایم
هیچ نخورده ام و هیچ نخواسته با آنکه بر جای مانده و بر زمین افتاده ام گفتم خدا داناتر
است گفت هشتاد روز است و من شرم میدارم از خدای تعالی که خاطری که
ترا واقع شده است مرا واقع شود و اگر بر خدای تعالی سوگند دهم که این درخت را
زر کند هرآینه زر گرداند و به برکت دیدار وی مرا آگاهی حاصل شد روزی بایزید
با اصحاب خود نشسته بود گفت برخیزید که باستقبال دوستی از دوستان خدای
تعالی میرویم چون بدروازه رسیدند ابراهیم ستنبه را دیدند که می آمد بایزید او را
گفت که در خاطر من آمد که باستقبال تو آیم و ترا شفیع گردانم بخدای تعالی در حق خویش
ابراهیم گفت اگر در همه خلق مرا شفاعت دهد پاره گل بخشیده باشد شیخ در جواب
او متحیر شد که سخت زیبا گفت ٭ وی گفته که روزی بمجلس بایزید حاضر گشتم مردمان میگفتند
فلان کس علم از فلان گرفته است بایزید گفت مسکینان علم از مردگان گرفتند
و ما علم از زنده گرفتیم که هرگز نمیرد ٭ و هم وی گفته ٭ من اراد ان یبلغ الشرف کل
الشرف فلیختر سبعا علی سبع ٭ الفقر علی الغنی ٭ والجوع علی الشبع ٭ والدون علی
المرتفع ٭ والذل علی العز ٭ والتواضع علی الکبر ٭ والخوف علی الفرح ٭ والموت علی
الحیوة ابراهیم رباطی رحمه الله تعالی وی مرید ابراهیم ستنبه است و طریقه توکل
از وی گرفته و قبر وی در رباط زنگی زاده است در هراة وقتی ابراهیم ستنبه در
سفر بود چون در راه میرفتند ابراهیم ستنبه رباطکی را گفت که با تو هیچ معلومی هست
و با خود هیچ زادی برگرفته رباطکی گفت نه پاره دیگر برفت باز گفت رباطکی

18

با تو هیچ معلومی هست گفت نه پارهٔ دیگر برفت پس بنشست گفت راست بگوی که
پای من گران شد نمی توانم رفت رباطکی گفت با من چند شراک نعلین هست
که چون بگسلد دران کنم گفت اکنون بگسسته است گفتم نه گفت پس بینداز که
معلوم است که ازان نمی توانم رفت رباطی آنرا بینداخت در خشم و میخواست که زودتر
دوال بگسلد تا ویرا سرزنش کند قضا را یکی بگسست دست فرا کرد که بیرون کشد
دیگری دید افتاده همه راه همچنین بود و آخر ویرا گفت من عامل الله علی الصدق ابو ابراهیم
وبهرحمن رحمه الله شیخ الاسلام گفته که وی از متاخران است و وی گفته که
رکوهٔ صوفی کف اوست و بالش او دست اوست و خزینهٔ او او است یعنی حق
سبحانه و تعالی شیخ الاسلام گفت هرکه برین بیفزاید کاری فرادست ... دهد
که با آن درماند و گفت صوفی با دنیا افتاده بسبب چه بود گفت بسفر میرفتم گفتم سوزن
باید چون فرادست آمد گفتم چیزی باید که دران نهم کشفی بدست آوردم اسباب
فراهم پیوست تا باینجا رسید این همه ازان سوزن شد لابراهیم الخواص قدس سره
لقد وضح الطریق الیک حقا فما احد بغیرک یستدل فان ورد الشتاء فانت
کنف فان ورد الصیف فانت ظل ابراهیم الصیاد البغدادی رحمه الله تعالی
کنیت وی ابواسحق است با معروف کرخی صحبت داشته بوده معروف ویرا
گفته بود لازم گیر فقر را و سرش ازان مذهب وی تجرید و انقطاع بود جنید گوید
که روزی پیش سری سقطی آمد پارهٔ حصیر ازار خود ساخته چون سری آنرا بدید یکی
از اصحاب را فرمود تا برای او جبه از بازار بخرید گفت ای ابواسحق این را بپوش
که با من ده درم بود با آن برای تو این جبه را خریده ام ابراهیم گفت با فقرا می نشینی

گفتم کف در دست سوزن گرفت رکوه بدست اوردم کفتم حمایل سوزن کرد رفیقی بدست اوردم

19

20

۲۱ ده درم ذخیره میکنی آنرا نپوشید ابراهیم آجری صغیر رحمه الله تعالی
کنیت او نیز ابو اسحق است ابو محمد جُرَیْرِی و ابو محمد مَغَازِلی گویند که یهودی پیش
ابراهیم آجری آمد بتقاضای چیزی که پیش وی داشت بعد از آنکه با هم سخن گفتند
یهودی گفت مرا چیزی بنمای که بآن شرف اسلام و فضل او را بر دین خود بدانم
تا ایمان آرم گفت راست میگویی گفت آری ابراهیم گفت ردای خود را بمن ده
ردای وی را بستد و در میان ردای خود پیچید و در آتش انداخت و در عقب او
در آمد و آنرا بر گرفت و ردای خود را از ان بگشاد ردای یهودی در میان سوخته بود
۲۲ و ردای وی بر بیرون سلامت مانده یهودی ایمان آورد ابراهیم آجری کبیر
رحمه الله تعالی جنید گوید که از عَبْدُون زجاج شنیدم که ابراهیم آجری مرا گفت
۲۳ لَاَنْ تَرُدَّ اِلَی اللهِ همّکَ ساعةً خیر لک مما طلعت علیه الشمس محمد بن خالد الآجری رحمه
الله تعالی از مشایخ بزرگست جعفر خُلدی از وی بسیار حکایت کند از وی آورده اند
که گفته است که وقتی که بعمل آجر مشغول بودم در میان خشتهایی که زده بودند میرفتم
ناگاه شنیدم که خشتی مر خشتی را گفت سلام بر تو باد که امشب بآتش در می آییم
مزدور آنرا منع کردم از ان که خشتها را بآتش در آرند و همه را بآن حال بگذاشتم و بعد از ان
۲۴ دیگر خشت نپختم ابراهیم بن شَمّاس سمرقندی رحمه الله تعالی مدتها ببغداد مقام
داشت و بسمرقند باز آمد وقتی لشکری از کفار بسمرقند آمد شبی بر غات
بیرون رفت و بانگی بر ان لشکر زد جمله در هم افتادند و یکدیگر را بسیار بکشتند
و بامداد هزیمت کردند وی گفته هر کس میگوید که ادب چیست من میگویم ادب
۲۵ آنست که خود را بشناسی وفات او بسمرقند بود فتح بن علی الموصلی قدس الله تعالی روحه

۲ بضم جیم و فتح راء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیه و کسر راء مهمله ۱۲ غفور

۳ بفتح میم و غین معجمه و کسر زاء معجمه ۱۲ غفور

۴ بفتح عین و سکون باء موحده و ضم دال مهمله و سکون واو ۱۲ غفور

۵ بضم خاء و سکون لام و کسر دال مهمله ۱۲ غفور

این کلام از جهت تنفر خشت است از آتش و لهذا آن بزرگ آن خشتها را بآتش در نیاورد ۱۲

۶ بفتح شین معجمه و میم مشدد و سین مهمله ۱۲ غفور

از بزرکان و متقدمان مشایخ موصل است بشر حافی از نظیران اوست
در سنه عشرین و مایتین رفته از دنیا پیش از بشر حافی بهفت سال روز عید
اضحی در کویها می کدشت آن قربانها دید که میکردند کفت الهی دانی که چیزی
ندارم که برای تو قربان کنم من این دارم و بس انکشت بر کلو نهاد و بیفتاد و
بکریستند برفته بود و خطی سبز بر کلوی وی روزی بخانهٔ بشر حافی آمد کفت
اکر چیزی خوردنی داری بیار طعام آوردند لختی بخورد و باقی در کلیم نهاد و ببرد
دخترکی آنرا بدید کفت میکویند که فتح امام متوکلان است آنکه طعام برداشت
و ببرد بشر کفت او شما را می آزمود که چون توکل درست شود هیچ چیز زیان
ندارد شیخ الاسلام کفت چون تجرید درست شود ملک سلیمان معلوم نبود و چون
تجرید درست نشده باشد آستین افزونی از سر دست معلوم بود فتح بن شخرف
المروزی قدس الله تعالی روحه کنیت او ابو نصر است از قدمای مشایخ خراسانست
با قبا رفتی برسم لشکریان عبد الله بن احمد حنبل کوید که از خاک خراسان چون فتح
نیامد سی ده سال در بغداد بود قوت نخورد از انطاکیه وی را سویق می آوردند
و میخورد در حالت نزع چیزی با خود میکفت کوش با و داشتند میکفت الهی
اشتد شوقی الیک فعجل قدومی علیک چون وی را می شستند بر ساق وی
دیدند نبشته برک سبز برخاسته از پوست که الفتح لله شیخ الاسلام کفت که
ابراهیم حربی کفت من حاضر بودم دیدم آن نبشته را کویند سی و سه بار بر وی نماز
کردند سی هزار مرد مات المنتصف من شعبان سنه ثلث و سبعین و مائتین
بشر بن الحارث بن عبد الرحمن الحافی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ اولی است

یعنی مقداری از استین که تجاوز کند از سر دست

٢٦

٢٧

بکفت

کنیت او ابونصر است و گویند اصل وی از دیهای مروست مقیم بغداد
گشته و آنجا برفته از دنیا روز چهارشنبه ده روز از محرم گذشته سنه سبع
و عشرین و مائتین بیش از احمد حنبل بـلاها، و ویرا بزرگ میداشتند از احمد حنبل
تا آنگاه که فتنهٔ مخلوقی گفتن قرآن افتاد وی در خانه بنشست و احمد پای پیش
نهاد ویرا گفتند یا ابا نصر چرا بیرون نیایی و سخن نگویی نصرت دین را و تقویت
اهل سنت را گفت هیهات احمد حنبل در مقام پیغمبران ایستاده است آنچه وی
تواند کرد ما طاقت آن نیست و وی گفته است ما اعظم مصیبة من فاته
الله عز و جل بشیر الطبرانی قدس الله تعالی سره از متقدمان مشایخ طبریه
بود و سخت بزرگ بود و صاحب کرامت ویرا خبر آوردند که مشایخ گفته اند که
تا بشیر در طبریه بود ما را از روم ایمنی است چون این سخن بشنید غلامان داشت
که قیمت هر یک هزار دینار بود همه را آزاد کرد پسرش گفت ما را درویش
کردی گفت ای پسر شکر آن را کردم که حق تعالی از من چنان چیزی در دل دوستان
خود افکند قاسم حربی قدس سره کَانَ فی حالِهِ مسدّداً و مِن اسبابِ
الدنیا مجرداً بشر حافی بزیارت وی میرفت روزی بیمار شد بشر حافی بعیادت
وی آمد دید که خشتی زیر سر نهاده و یک پاره بوریای پارهٔ کهنه در زیر پهلو
انداخته و چون بیرون آمد همسایگان وی گفتند سی سال است که همسایهٔ
ماست هرگز از ما حاجت نخواسته است شقیق بن ابراهیم البلخی قدس سره
از طبقهٔ اولی است کنیت او ابوعلی است و او در اول صاحب رای بود
و صاحب حدیث گشت و سنّی پاکیزه شاگرد زفر است از قدمای مشایخ است

از بلخ استاد حاتم اصم بوده و با ابراهیم ادهم صحبت داشته و از نظیران وی است
و بر وی زیادت کرده در زهد و فتوت بر طریق توکل رفتی وقتی با ابراهیم ادهم
گفت که شما در معاش چگونه میکنید گفت ما چون می یابیم شکر میکنیم و چون نمی یابیم صبر
میکنیم شقیق گفت سگان خراسان همچنین میکنند ابراهیم گفت پس شما چون میکنید
گفت ما چون یابیم ایثار میکنیم و چون نیابیم شکر کنیم ابراهیم ادهم بوسه بر سر وی داد
و گفت اوستاد توئی و در کتاب سیر السلف بعکس این آورده آنچه اینجا نسبت بر
ابراهیم ادهم کرده آنجا نسبت به شقیق کرده و آنچه آنجا نسبت بشقیق کرده
اینجا نسبت با براهیم ادهم والله تعالی اعلم شقیق گفت که با ابو یوسف قاضی
در مجلس ابو حنیفه رضی الله عنه حاضر می شدم مدتی میان ما مفارقت افتاد چون
ببغداد درآمدم ابو یوسف را دیدم در مجلس قضا مردمان گرد بر گرد وی جمع گشته
بمن نگاه کرد و گفت ایها الشیخ چه بوده است که تغیر لباس کرده گفتم آنچه تو طلب
کردی یافتی و آنچه من طلب کردم نیافتم لاجرم ماتم زده و سوگوار و کبود پوش شده ام
ابو یوسف گریان شد و وی گفته که من از گناه ناکرده بیشتر زان میترسم که از گناه کرده
یعنی دانم که چه کرده ام اما ندانم که چه خواهم کرد و وی گفته که توکل آنست که دل تو
آرام گیرد بآنچه خدای تعالی وعده فرموده است و هم وی گفت که اصحب الناس
کما تصحب النار خذ منفعتها واحذر ان تحرقک و در بعضی تواریخ بلخ مذکور است که
شقیق را در سنه اربع و سبعین و مائه در ولایت ختلان شهید کردند و قبر وی
آنجاست داود البلخی قدس الله تعالی روحه از قدمای مشایخ خراسانست
ابراهیم ادهم گوید که در میان مکه و کوفه با مردی مصاحب شدم چون فریضه نماز شام

در جایی که فرموده و ما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها ۱۲

گزارد

گزارد بعد ازان دو رکعت نماز سبک گزارد و در زیر لب سخنی گفت از جانب دست
راست وی کاسهٔ ثرید و کوزهٔ آبی پیدا آمد خود بخورد و مرا نیز داد این قصه را
با یکی از مشایخ که صاحب آیات و کرامات بود بگفتم گفت ای فرزند وی برادر
من داود است و وصف حال وی چندان بگفت که هر که دران مجلس بود بگریست
پس گفت وی از دهی از دههای بلخ است که آن ده بر سایر بقاع افتخار
دارد که او وا ازوی است پس آن شیخ از من پرسید که ترا چه آموخت گفتم اسم
اعظم گفت کدام است گفتم آن در دل من از آن بزرگتر است که بر زبان بگذرانم

۳۲ حارث بن الاسد المحاسبی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ اولی است کنیت او
ابو عبد الله است از علمای مشایخ است و قدمای ایشان جامع علوم ظاهر
و علوم اصول و معاملات و اشارات و ویرا تصانیف بوده استاد بغدادیانست
باصل از بصره است اما در بغداد از دنیا برفته در سنه ثلث واربعین ومأتین
پس از احمد حنبل بدو سال حارث گفته من صحح باطنه بالمراقبة والاخلاص
زین الله ظاهره بالمجاهدة واتباع السنة وهم وی گفته من لم یهذب نفسه
بالریاضات لا یفتح له السبیل الی سنن المقامات ابو عبد الله خفیف گوید
اقتدوا بخمسة من شیوخنا والباقون سلموا احوالهم حارث المحاسبی والجنید
و رویم و ابن العطاء و عمرو بن عثمان المکی قدس الله تعالی اسرارهم لانهم جمعوا
بین العلم والحقایق وهم حارث محاسبی گفته صفة العبودیة ان لا تری لنفسک
ملکا و تعلم انک لا تملک لنفسک ضرا و لا نفعا گویند حارث محاسبی رحمه الله
چهل سال بروز و بشب پشت بدیوار باز ننهاد و جز بدو زانو ننشست از وی پرسیدند که

[illegible]

چرا خود را بتعب میداری گفت شرم دارم در حضرت مشاهده بنده وار نشینم

ابوتراب نخشبی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ اولیست نام وی عسکر بن
الحصین است و گفته اند که عسکر بن محمد بن الحصین از اجلهٔ مشایخ خراسانست
بعلم فتوت و زهد و توکل و با ابوحاتم عطاء بصری و ابوحاتم اصم بلخی صحبت
داشته استاد ابوعبدالله جلا و ابوعبدالله بسری است ابوتراب با سیصد
رکوه دار در بادیه شد دو تن با وی بماندند ابوعبدالله جلا و ابوعبید بسری و دیگر
همه بازگشتند و وی گفته که عارف آنست که هیچ چیز آنرا تیره نکند و همه چیز
بآن روشن شود و هم وی گفته که نیست از عبادات چیزی با منفعت ترا ز
اصلاح خواطر دلها و هم وی گفته که من شغل مشغولا بالله عن الله ادرکه المقت
فی الوقت و هم وی گفته اذا تواترت علی احدکم النعم فلیبک علی نفسه فقد سلک
غیر طریق الصالحین و کان هو ایضا یقول بینی و بین الله عهدا ان لا امد یدی
الی حرام الا قصرت یدی عنه و هم وی گفته که چون اعراض حق سبحانه بنده را
همراه شود زبان او با ولیای حق بطعن رود و ابو تراب در
بادیه در نماز بود و باد سموم ویرا بسوخت و یکسال بر پای بماند و در سنه خمس
و اربعین و مایتین دران سال که ذوالنون برفت از دنیا

ابوتراب الرملی رحمه الله تعالی علیه وی بود که با اصحاب خود از مکه برون آمد ایشانرا گفت
شما براه جاده بروید که من براه تبوک میروم گفتند گرمای سخت است گفت چاره نیست
لکن چون برمله در آیید در خانهٔ فلان دوست ما فرود آیید چون برمله رسیدند در
خانهٔ وی فرود آمدند برای ایشان چهار قطعه گوشت بریان کرده آورد ناگاه

موشی

موش گیری از هوا فرود آمد و یک قطعه را بربود ایشان گفتند روزی ما نبود و باقی
را بخوردند چون بعد از دو روز ابوتراب آمد از وی پرسیدند که در راه هیچ چیز
یافتی گفت نی مگر فلان روز که موش گیر یکپاره گوشت بریان کرده گرم بمن
انداخت گفتند پس ما با سم طعام خورده ایم که آنرا از پیش ما ربوده بود ابوتراب گفت
صدق چنین باشد • ابوحاتم عطار قدس الله تعالی روحه • از اقران ابوتراب
بوده و استاد ابوسعید خراز و جنید گفته اند • کان ابوحاتم العطار ظاهره ظاهر
التجار و باطنه باطن الابرار • و گفته اند که اول کسی که از علوم اشارات سخن گفت
وی بود چون صوفی دیدی با مرقع و فوطه گفتی • یا سادتی قد نشرتم اعلامکم وضربتم
طبولکم فیالیت شعری فی القاء ای رجال تکونون • شخصی بدر سرای ابوعطار شد
در بزد گفت کیست گفت درویشی است که میگوید الله • ابوحاتم در باز کرد و بروی
افتاد و روی بر خاک نهاد و بوسه بر پای وی داد و گفت کسی مانده که میگوید که الله
وقتی بغداد را آراسته بودند و فسق بسیار میرفت شبلی را جواب گفتند اگر
نه آن بودی که تو الله میگویی ما همه بغداد را بسوختی شبلی آنرا باز گفت گفتند ما نیز
ما نیز میگوییم گفت شما میگویید الله نفسا بنفس و من میگویم الله حقا بحق • قل الله
ثم ذرهم • حقیقة الحق شیء لیس معرفه • الا المجرد فیه حق تجرید • شیخ الاسلام
گفت که همه خلق میگویند یکی و از هزار در می آویزند • و این قوم میگویند یکی و از نشان
خود می گریزند • الا کل شیء ما خلق الله باطل • و کل نعیم لا محالة زایل •
و ابوحاتم گفته السیاحة بالقلوب • سری بن المغلس السقطی قدس سره
از طبقه اولی است کنیت او ابوالحسن است استاد جنید و سایر بغدادیان است

خفتی

از اقران حارث محاسبی و بشر حافی است و شاگرد معروف کرخی و آنانکه از
طبقهٔ ثانیه اند اکثر نسبت بوی درست کنند بامداد سه شنبه سیوم رمضان سنه
ثلاث وخمسین ومایتین برفته از دنیا جنید گفت ما رایت اعبد من السری
اتت علیه سبعون سنة ما رای مضطجعا الا فی علة الموت وهم جنید گفته که روزی
بخانهٔ سری در امدم خانهٔ خود را میرفت نشسته واین بیت میخواند شعر لا فی النهار
ولا فی اللیل لی فرج فلا ابالی اطال اللیل ام قصرا شعر نی شب تهیم نه روز
از ناله وآه خواهی شب من دراز وخواهی کوتاه سری در وقتی که محتضر
بود جنید را گفت ایاک وصحبة الاشرار ولا تقطع عن الله بصحبة الاخیار
شیخ الاسلام گفت که جنید گفته که وقتی پیش سری سقطی بودم نشسته قومی بر در
سرای وی بودند نشسته سری مرا گفت کیست بر در هیچ بیگانه نیست گفتم نه
درویشی است همین کار میجوید گفت ویرا بخوان خواندم سری با وی در سخن آمد دیر
بماند وسخن چنان باریک شد که من هیچ در نیافتم تنگدل گشتم آخر سری گفت
شاگردی که کردهٔ گفت بهراة مرا استادیست که فرایض نماز مرا بوی می بایدآموخت
اما علم توحید را او بمن مرا تلقین میکند سری گفت تا این علم در خراسان بجای بود
همه جای بود وچون آنجا برسد هیچ جا نیابی سری گفت معرفت از بالا فرو د آید چون
مرغ پروازکنان تا دلی بیند که دران شرم بود و حیا آنجا فرو د آید وهم وی گفته بدایة المعرفة
تجرید النفس للتفرید للحق وهم وی گفته من تزین للناس بما لیس فیه سقط من
عین الله عز وجل وهم وی گفته که در طرسوس بیمار شدم جمعی از گران جانان قرایان
بعیادت من آمدند وچندان بنشستند که من آزار یافتم وملول شدم بعد از ان از من

ستند عای دعا کردند دست برداشتم و گفتم اللهم علّمنا کیف نعود المرضی • جنید گفته
روزی بر سری سقطی درامدم مرا کاری فرمود زود آنرا بساختم و پیش وی رفتم
کاغذ پاره‌ٔ بمن داد در وی نوشته که سمعت حادیا یحدو فی البادیة ویقول ابکی
وما یدرک ما یبکینی ابکی • حذارا ان تفارقنی وتقطعی حبلی وتهجرنی
خون میگریم وز تجه پنهان دارم • کز بهر چه این دو چشم گریان دارم • هرچند دلی بوصل
ت دان دارم • صد چاک در وز بیم هجران دارم • علی بن عبد الحمید
الغضایری رحمه الله تعالی از متقدمان مشایخ است • له الاحوال البدیعة والاعمال
الرفیعة وکان یعدّ من الابدال • وی گوید در خانهٔ سری بکوفتم شنیدم که میگفت
من شغلنی عنک فاشغله بک عنّی • حق سبحانه و تعالی مرا حج پیاده از حلب
روزی کرد ببرکت دعای وی • ابو جعفر السماک رحمه الله تعالی وی بغدادی است
از مشایخ سری سقطی و منزوی و منقطع و متعبد بوده است • جنید گوید که از سری
شنیدم که گفت روزی ابو جعفر سماک بر من درامد دید که نزدیک من جمعی نشسته اند
بیستاد و ننشست پس بمن بنگریست و گفت یا سری • صرت مناخ البطالین • و آن جماعت
را گرد من بپسندید و بازگشت • احمد بن خضرویه البلخی رحمه الله تعالی از طبقهٔ
اولی است کنیت او ابو حامد است از بزرگان مشایخ خراسانست از بلخ بود
با ابو تراب نخشبی و حاتم اصم صحبت داشته بود و ابراهیم ادهم را دیده بود •
وی گوید که ابراهیم گفت که • التوبة هی الرجوع الی الله بصفای السر • از نظیران
بایزید و ابو حفص حداد است در سفر حج ابو حفص را زیارت کرده در نیشابور
و بایزید را در بسطام • ابو حفص را گفتند که ازین طایفه کرا بزرگتر دیدی گفت از

اللهم صح

احمد خضرویه بزرکتر ندیدم بهمت و صدق احوال شخصی از احمد طلب وصیتی کرد
کفت امِتْ نفسک حتی تحییها • و هم وی کفته • الطریق واضح والحق لایح والداعی
قد اسمع فما التحیر بعد هذا الا من العمی • قد توفی رحمه الله فی سنه اربعین و مأتین • و
قبره ببلخ مشهور بزار و بتبرک به • یحیی بن معاذ رازی روح الله تعالی روحه از
طبقهٔ اولی است کنیت او ابو زکریاست و لقب او واعظ یوسف بن الحسین الرازی
کفت بصد و بست شهر رسیدم بدیدار علما و حکما و مشایخ هیچکس ندیدم قادرتر
بر سخن از یحیی معاذ رازی • و وی کفته • انکسار العاصین الیّ من صولة المطیعین
شیخ الاسلام کفت وقت بود که مرد را در طاعت افکند و از انجا بدبیرون آرد
یعنی در غرور افکند و معجب شود بخود و وقت بود که در شغلی افکند یا در معصیتی
و ویرا از ان نیکو بیرون آرد در ان غفلت ویرا بخود مشغول کند و نظارهٔ
خود بوی ارزانی دارد خداوند ست مرجه کند و خواهد تواند و ویرا رسد و ایمن
بودن برمرد و غرور و مکر است که حکم او را در ان ندانی و عاقبت خود را از ان
نشناسی باید که دلیر نباشی که الله تعالی کله میکند از قومی که دلیروار در معصیت
او میروند و میکویند • سیغفر لنا این خود ما را بیامرزند هیچ جز در کناه بتر از حقیر داشتن
آن نیست در حقارت آن منکر در ان نکر که با که می رود • یحیی معاذ را کفتند قومی
اند که میکویند ما بجایی رسیده ایم که ما را نماز نباید کرد کفت بکو رسیده اید
اما بدوزخ رسیده اید • و وی کفته صدق المحبة العمل بطاعة المحبوب • و هم وی
کفته که زاهدان غربا دنیا اند و عارفان غربا آخرت اند • و هم وی کفته است که
حق سبحانه و تعالی قومی را دوست داشت دل ایشانرا در خود بست کسی که

کسی را دوست دارد دل او را در خود بسته دوست دارد ، و هم وی گوید که هر که
از دوست جز دوست دید وی دوست ندید ، و هم وی گفته که اهل معرفت وحشیان
اند در زمین با انس موانست نکنند ، و هم وی گفته که حقیقت محبت آنست که
به بر نیفزاید وبجفا نکاهد ، قال اهل التاریخ خرج یحیی بن معاذ الی بلخ واقام بها مدة
ثم رجع الی نیشابور ومات بها سنه ثمان وخمسین ومائتین ، خلف بن
علی رحمه الله تعالی وی از بصره بود و با یحیی معاذ صحبت داشته بود وقتی وی
گفته که وقتی در مجلس یحیی بودم یکی را وجدی پدید آمد دیگری از شیخ پرسید که
ویرا چه بوده است گفت سخن خدای شنید سرّ وحدانیت بر دلش کشف شد
صفت انسانیت محو شد ، ابو یزید البسطامی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ
اولی است نام وی طیفور بن عیسی بن آدم سروشان است جد او گبری بوده مسلمان
شده از اقران احمد خضرویه و ابو حفص و یحیی معاذ است و شقیق بلخی را دیده
بود و وفات او در سنه احدی وستین ومائتین بود و در سنه اربع وثلثین نیز گفته اند
و اول درست تر است و استاد وی کردی بوده وصیت کرده که قبر من فروتر
از استاد من نهند حرمت استاد را و وی از اصحاب رای بوده لیکن ویرا ولایتی
که بود که مذهب در ان پدید نیامد ، شیخ الاسلام گفت که بر بایزید فراوان
دروغها بسته اند یکی آنست که وی گفته شدم خیمه زدم برابر عرش ، شیخ
الاسلام گفت این سخن در شریعت کفرست ، و در حقیقت بُعد حقیقت درست
میکنی بفرا دید آوردن خویش حقیقت چیست برستن از خویش حقیقت بنابود خود
درست کن برابر گفتن خود کفرست توحید یگانگی درست میکنی وا برسیدن می باید

نه فرا رسیدن • حُصْرِی گفت اگر عرش ببینم کافر باشم جنید ممکن بود او را بوخ
بنوده امر و نهی را بزرگ داشته و کار را از اصل گرفته لاجرم همه فرقها ویرا پذیرفته اند
او را گفتند وطن تو کجاست گفت زیر عرش یعنی غایت همت من و منتهای نظر
من و آرام جان من و سرانجام کار من آنست که الله تعالی گفت موسی را که تو عزیزی
و من وطن تو • میگویند چون بایزید نماز میکردی قعقعهٔ از استخوان سینهٔ وی
بیرون آمدی و می شنیدندی از هیبت حق و تعظیم شریعت بایزید بدر مرگ گفت
الهی ما ذکرتک الا عن غفلة و ما خدمت الا عن فترة • هرگز یاد نکردم ترا الا از
غفلت و هرگز ترا نپرستیدم مگر از سر فترت این بگفت و برفت آبو موسی گوید
ث کردوی که بایزید گفت الله تعالی را بخواب دیدم گفتم راه بتو چون است گفت
از خود گذشتی رسیدی • شیخ الاسلام گفت راه بشناخت الله تعالی آسانست
و راه بیافت او عزیز است • بایزید را قدس سره پس از مرگ بخواب دیدند
گفتند حال تو گفت مرا گفتند ای پیر چه آوردی گفتم درویشی بدرگاه ملک شود او را
نگویند چه آوردی گویند چه خواهی گفت راست میگوید ازو باز شوید • و گویند در
نیشابور عجوزهٔ بود عراقیه نان از درها سوال کردی از دنیا برفت بخوابش دیدند
گفتند حال تو گفت گفتند گفتم آه همه عمر مرا باین در حوالت میکردند که خدای دهاد
اکنون میگویند چه آوردی ابو علی سندی قدس الله تعالی روحه در شرح شطحیات
شیخ روزبهان آورده است که وی از استادان بایزید است گوید که من از
ابو علی علم فنا در توحید می آموختم و ابو علی از من الحمد و قل هو الله احد ابو حفص
حداد قدس الله سره از طبقهٔ اولی است نام وی عمرو بن سلمه است از دهای

قعقعه آواز سلاح ۱۲

چو گفت م

چو گفت م
چه آوردی م

نیشابور است یگانهٔ جهان بود و شیخ ملامت و پیر بوعثمان حیری است و شاه
شجاع کرمانی بوی نسبت درست میکند، شیخ الاسلام گفت وی نمونهٔ جهان
بود در وقت خود حق تعالی او را فرا نمود که مرا چنین باید بود، قال المؤمل الجصاص
الشیرازی رحمه الله تعالی اعطی الجنید الحکمه، واعطی الشاه الکرمانی الجود، واعطی
الا بوحفص الاخلاق، واعطی ابویزید البسطامی الایمان، و ابوحفص رفیق احمد خضرویه
و بایزیدست شاگرد عبد الله مهدی باوردی است با وی صحبت داشته
مات ابوحفص فی سنة اربع وستین ومائتین، وقیل فی سنة سبع وستین والاول
اکثر وفی تاریخ الامام عبد الله الیافعی انه مات سنة خمس وستین ومائتین، و وی
گفت حسن ادب ظاهر عنوان حسن ادب باطن است، مصطفی گوید صلی الله علیه وسلم
لو خشع قلبه لخشع جوارحه، وقتی بحج میرفت ببغداد رسید جنید استقبال کرد ابوحفص
پیر بود و مریدان بر سر وی بپای ایستاده بودند و آداب نیکو می ورزیدند جنید گفت
اصحاب خود را آداب ملوک آموخته گفت نگاه داشتن ادب ظاهر دوستان حق
را عنوان ادب باطن است حق تعالی را، وانشد شیخ الاسلام لغیره، وقل لمن
ضمت من ظلمه شیئاً طویته، الا وفی وجهه من ذاک عنوان، و هم وی گفته که هر که
در هر وقتی افعال و احوال و اقوال خود را بمیزان کتاب و سنت نسنجد و خواطر
خود را متهم ندارد ویرا از جملهٔ مردان نمی شمریم، و هم وی گفته، الفتوة اداء
الانصاف وترک مطالبة الانتصاف، ابو محمد حداد رحمه الله علیه یکی از مریدان
ابوحفص بود از کویان نیشابور پیش ابوحفص آمد ویرا گفت آهنگری کن
و بدرویشان میده و از ان مخور و برای خود سوال می کن و میخور یکچند چنان میکرد

مردم بوی زبان دراز کردند که حرص نکرید که کار میکند و سوال هم میکند چون آخر
بجای آوردند که حال وی چونست ویرا قبول پدید آمد دست احسان بروی بکشادند
ابو حفص گفت چون حال ترا بجای آوردند دیگر سوال مکن که سوال بر تو حرام شد از آن
کاری که میکنی می ده و می خور • و گفته اند وقتی مریدی بوی آمد ویرا گفت اگر
قصد این طریق داری اول برو و حجامی بیاموز تا نام حجامی بر تو نهند نه از ابتدا ترا
عارف خوانند آنگاه اگر خواهی مکن و اگر خواهی مکن ظالم بن محمد رحمه الله تعالی
از بزرگان مشایخ بوده نام او عبد الله بود لیکن خود را ظالم نام نهاده بود و گفتی
هرگز از من بندگی حق نیامد بس من ظالم باشم و وی از اصحاب ابو جعفر حداد بود
وی گفته که هر که خواهد که راه بروی گشاده شود • این سه کار را ملازمت باید کرد
آرام گرفتن با ذکر حق و از خلق گریختن و کم خوردن • ابو مزاحم شیرازی رحمه الله
تعالی وی بزرگ بوده از مشایخ فارس با جنید و شبلی مناظره کرده بوده چون
سخن گفتی در معرفت مشایخ از وی ترسیدندی صاحب حدیث و سخت بزرگوار بود
شیخ ابو عبد الله خفیف ویرا در کتاب اسامی مشایخ فارس ذکر کرده در سنه
خمس و اربعین و ثلث مایه برفته از دنیا • وی بزیارت ابو حفص می آمد • ابو حفص
و اصحاب ویرا چندان درم فتوح رسیده بود گفتند باین خلالها پاک کنیم ابو حفص گفت
این ما کرده ایم هم ما را پاک باید کرد و آنچه فتوح است درویشان را بکار باید برد
با آن مشغول بود که شخصی در رسید و ابو حفص را گفت خود را بشوی و جامه در پوش
که شیخ ابو مزاحم از فارس در رسید چون آن حال بدید سلام کرد و جامه بیرون
افکند و در کار ایستاد • ابو الحسین قوشنجی صوفی گوید رحمه الله تعالی من ذل فی نفسه

جا

گفت اگر این ابو مزاحم است که
می شناسم می شاید که مرا چنین ببیند
فی الحال ابو مزاحم در رسید

رفع الله قدره ومن عزی نفسه اذله الله فی اعین عباده • ابوبکر وراق کوید که این
کار کسی است که برای خدای تعالی قربها را بجان رفته است • عبدالله مهدی
باوردی رحمه الله تعالی وی یکی از بزرکان این طایفه است استاد ابوحفص
حداد است ابوحفص بباورد نزدیک وی شده و ویرا شاکردی میکرده و
این عبدالله در ابتدا آهنکر بود و سبب دست از کار باز داشتن وی آن بود
که روزی آهنکری میکرد آهن در آتش نهاده بود نابینایی بر در دکان او بکذشت
و آن آیت میخواند که الملک یومئذ الحق للرحمن • عبدالله آن بشنید آن آهن
که در دست داشت از دست وی بیفتاد و بخود دست با آهن تافته برد و بر داشت
شاکرد او آن بدید بیفتاد و بیهوش کشت شاکرد را کفت چه شد کفت بنکر دست
آهن در دست خود دید کفت چون سر من فاش شد برستم برخاست و برفت
و دکانرا بکذاشت • حمدون قصار قدس الله تعالی سره از طبقهٔ اولی است
کنیت او ابوصالح است شیخ و امام و اهل ملامت بوده و در نیشابور طریق
ملامت را وی نشر کرد اول مسئله که از وی و اصحاب وی بعراق بردند و احوال
ایشان بکفتند سهل تستری و جنید کفتند اکر روا بودی که بس از احمد مرسل صلی الله
علیه وسلم بیغمبری بودی از ایشان بودی حمدون عالم بود و فقیه مذهب ثوری داشت
و طریقت او استاد عبدالله منازل است و هیچکس از شاکردان وی طریقت
وی نکرفت چون ابن منازل و صحبت داشته بود با سلم بن الحسین الباروسی
و ابو تراب النخشبی و علی نصرابادی رفیق ابوحفص بود در سنه احدی و سبعین و
مائتین برفته از دنیا در نیشابور و قبر وی در حیره است • و وی کفته که نفس

خویش را بر نفس فرعون فضل ننهم اما ذل خویش را بر ذل فرعون فضل نهم وهم وی
گفته من نظر فی سیر السلف عرف تقصیره وتخلفه عن درجات الرجال وهم وی
گفته من رایت فیه خصلة من الخیر فلا تفارقه فانه یصیبک من برکاته وقتی حمدون
جایی مهمان بود میزبان بیرون رفته بود ویرا پارهٔ کاغذ در بایست شد
اهل بیت مهمان پارهٔ کاغذ بیرون انداختند حمدون آنرا رد کرد و گفت
روا نبود این را بکار بردن که وی غایبست و من ندانم که وی زنده است
یا نی شیخ الاسلام گفت که همه سیرت و کار ایشان بدین قیاس بود اکنون
جماعتی اباحت و تهاون شرع و زندقه و بی ادبی و بی حرمتی پیش گرفته اند که
ملامت است ملامت نه آن بود که کسی بی حرمتی شریعت کند تا او را ملامت
کنند ملامت آن بود که در کار حق سبحانه و تعالی از خلق باک ندارد ابو الحسین
الباروسی قدس الله تعالی روحه نام او سلم بن الحسین الباروسی است و
کنیت او ابو عمران شیخ ابو عبد الرحمن سلمی ویرا در تاریخ صوفیه یاد کرده است
و گفته که وی از قدمای مشایخ نیشابور است از استادان حمدون قصار و مستجاب
الدعوة بوده وی گفته که لا یظهر علی احد شیء من نور الایمان الا باتباع السنة
ومجانبة البدعة وکل موضع تری فیه اجتهادا ظاهرا بلا نور فاعلم ان ثم بدعة
خفیة ابو عبد الله کرام ویرا گفت چه گویی در اصحاب من گفت اگر رغبتی که
در باطن ایشانست بر ظاهر ایشان بودی و زهدی که بر ظاهر ایشانست در
باطن ایشان بودی مردان بودندی نماز بسیار می بینم و روزهٔ فراوان اما
از نور ایمان هیچ چیز نیست بر ایشان و گفت از تاریکی باطن است تاریکی ظاهر

منصور بن عمار قدس الله تعالی سره از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو السری است

از اهل مرو بوده و گفته اند از اهل باورد و گفته اند از اهل پوشنگ و ببصره

بوده و وی از حکمای مشایخ بود و سخنان نیکو دارد در معاملات پس از

مرگ ویرا بخواب دیدند گفتند حال تو چیست گفت مرا بنواختند و در آسمان هفتم منبر

نهادند و مرا گفت برو آنجا که از من میگفتی اینجا با من بگوی و با دوستان و

فرشتگان من میگوی وقتی برنایی بر دست وی توبه کرده بود و توبه شکسته

و از راه برگشته گفت هیچ سبب ندانم جز آنکه همانا اندک دیدی ملول شدی

و وحشت یافتی و برگشتی محمد بن عاصم الانطاکی قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو علی است گفته اند ابو عبد الله و این درست تر است

از اقران بشر حافی و سری سقطی و حارث محاسبی است و گفته اند که فضیل عیاض

را دیده بوده از استادان احمد ابی الحواری است وی گفته امام هر عمل علم است

و امام هر علم عنایت و هم وی گفته که الله تعالی انما اموالکم و اولادکم فتنة

والله عنده اجر عظیم نحن نستزید من الفتنة ما آن فتنه زیادت میخواهیم و هم وی

گفته وافقنا الصالحین واعمال الجوارح وخالفناهم فی الهمم و هم وی گفته الصبر

من اول الرضا ویرا از اخلاص پرسیدند گفت وقتی که عمل صالح بکنی و نخواهی که ترا

بآن یاد کنند و از برای آن ترا بزرگ دارند و ثواب آنرا از غیر حق سبحانه نطلبی آن

اخلاص است و هم وی گفته اعمل علی ان لیس احد غیرک فی الارض ولا فی السماء احد غیره

محمد بن منصور الطوسی قدس سره وی ببغداد بود صوفی است و محدث

استاد عثمان بن سعید الدارمی است و استاد ابو عباس مسروق و ابو جعفر حداد مهین

و ابو سعید خراز و جنید است • ابو سعید خراز گفته که در ابتداء ارادت بسیاحت
شغف تمام داشتم روزی محمد بن منصور گفت ای فرزند مقام ارادت خود را
لازم گیر تا بر تو در انجا در خیر و برکت گشاده گردد • و هم وی گفته که محمد بن منصور
الطوسی است گفت که در طواف بودم شخصی طواف میکرد و می زارید و میگفت
خداوندا آن کم شده من بمن بازده گفتم آن کم شده تو چیست گفت زندگانی
داشتم با او بس خوش وقتی در بادیه تشنه مانده بودم • گفتم تابستانست
و بادیه اکنون آب از کجا آرم هلاک شوم در حال میغ برامد و بارانی عظیم آمد و در ایستاد
چنانکه گفتم هم اکنون غرقه گردم و هلاک شوم چون با خود آمدم آن نیکویی زندگانی
منغص شده بود • شیخ الاسلام گفت که او را عقوبت کرد که چرا مرا نشناختی
که در قدرت من زمستان و تابستان یکی بود • و هم بوسعید خراز گفته است که
از محمد منصور پرسیدند از حقیقت فقر • گفت السکون عند کل عدم • والبذل
عند کل وجود • و هم وی گفته • یحتاج المسافر فی سفره الی اربعة اشیاء علم
یسوسه • و ذکر یونسه • و ورع یحجزه • و یقین یحمله • شیخ الاسلام گفت که مرد
ازین چهار چیز بسر نشود که تو همیشه در سفری و روی فرا منزل داری هر که ازین
چهار چیز خالی است ضایع است علمی که رایض وی بود که ویرا راست و نرم
کند و ذکری که مونس وی بود تا در تنهایی وحشت نگیرد و ورعی که بازدارنده
وی بود تا بهر ناشایست نگردد و یقینی که مرکب وی بود تا بازپس نماند
و در سرجه باشد در زندگانی باشد بی کرامت • و هم این محمد منصور وقتی سخن
می گفت با جمعی و همانا که سخن بذکر ملامت و ملامتی انجامیده بود یکی گفت سخن

بیکانکانه م

ملامتی نه سخن ماست ما که اینیم وی جواب داد که عند ذکر الصالحین تنزل
الرحمة، در ساعت باران در ایستاد بی هیچ میغ علی عکی رحمه الله تعالی
وی هم ازین طایفه بوده در مکه مجاور وی گفته، من رضی من الدنیا بالدنیا فهو
ملعون، ومن رضی من العلم بالعلم فهو مفتون، ومن رضی من الزهد بالثنا فهو
محجوب، ومن رضی من الحق بشیء ما دون الحق کاینا ما کان فهو طاغ، شیخ
الاسلام گفت تو دانی که دنیا کدام است ما دنا من قلبک فالهاک
هرچه بدل تو رسد که دل ترا ازان باز پوشد دنیای تست، وهرچیز که ترا
ازان مشغول کند فتنهٔ تست، و آنکه از علم بعلم راضی است مفتون است
علم سیرت راست، و آگاهی کار و کردار علمی که ترا سیرت ندهد و آگاهی که
تا آن کار کرده نبود فتنهٔ تست فی مناجات الهی ما را بر آگاهی فرو
مگذار که آگاهی همه شغل است، و در دانش مبند که دانش همه درد است، و تا
بنده با خودست چوب خشک و آهن سردست، و هرکه از زهد بثنا و نیک
نامی راضی است محجوبست، و نیم درم در کف صوفی گنج است حاتم بن عدوان
الاصم قدس سره از طبقهٔ اولی است کنیت وی ابو عبد الرحمن از قدمای
مشایخ خراسانست از اهل بلخ با شقیق بلخی صحبت داشته و استاد احمد خضرویه است
مات بواشجرة من نواحی بلخ سنه سبع وثلثین ومایتین، و گفته اند وی اصم نبود
ضعیفه با وی سخن میگفت در اثنای سخن بادی از ضعیفه جدا شد دفع خجالت
ویرا گفت آواز بلندتر کن با وی چنان فرا نمود که گوش وی گران است که آنرا
نشنیده، و آن ضعیفه شادمان شد و این لقب بر وی ماند، وی گفته است هرکه

هلاک

در طریق در می آید باید که چهار موت را بر خود گیرد ٭ موت ابیض و آن گرسنگی است و موت اسود و آن صبر کردن است بر آزار مردم ٭ و موت احمر و آن مخالفت نفس است ٭ و موت اخضر و آن پارها بر هم دوختن است پوشش را ٭ و هم وی گفته هر بامداد شیطان میگوید ٭ چه میخواهی خورد ٭ میگویم مرگ ٭ و میگوید چه خواهی پوشید میگویم کفن ٭ و میگوید کجا خواهی بود ٭ میگویم در گور ٭ شخصی از وی پرسید که چه آرزو داری گفت عافیت روز من آنست که در وی عاصی نشوم خدایرا سبحانه ٭ شخصی از وی طلب موعظت کرد گفت ٭ اذا اردت ان تعصی مولاک فاعصه فی موضع لا یراک ٭ بزرگی بوی چیزی فرستاد قبول کرد گفتند چرا قبول کردی گفت در گرفتن او ذل خود دیدم و عز وی ٭ و در نا گرفتن آن عز خود دیدم و ذل وی ویرا بر عز خود اختیار کردم و ذل خود را بر ذل وی ٭ از وی پرسیدند که از کجا می خوری گفت ٭ وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ٭

احمد بن ابی الحواری قدس سره از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو الحسن از اهل دمشق است صحبت داشته با ابو سلیمان دارانی و ابو عبد الله نباجی و غیر ایشان از مشایخ و ویرا برادری بود محمد بن ابی الحواری که در زهد و ورع با وی برابری میکرد و پسر وی عبد الله بن احمد ابی الحواری از زهاد بود و پدر وی ابو الحواری که نام وی میمون بود از متورعان و عارفان بود خاندان زهد و ورع بود مات رحمه الله در سنه ثلثین و مائتین ٭ و کان الجنید یقول احمد بن ابی الحواری ریحانة الشام ٭ وی گفته دنیا مزبله و مجمع سگان است و کمتر از سگ آنکس است که از وی جدا نمی شود زیرا که سگ حاجت خود از ان میگیرد و میرود و دوستدار وی

گفت عافیت روزی تا شب ان شخص گفت این عافیت نیست که در همه روزها داری

خاندان این ها

از وی هیچ حال جدائی شود گویند که ویرا با ابو سلیمان دارانی عهدی بود که سر کز
مخالفت فرمان او نکند، روزی ابو سلیمان در مجلس سخن میگفت احمد آمد
وگفت تنور تافته شد چه می فرمایی ابو سلیمان جواب نداد دو سه بار
مکرر کرد ابو سلیمانرا دل تنگ آمد گفت برو و در انجا نشین ابو سلیمان ساعتی
مشغول شد بعد از ان یاد او آمد که احمد را چه گفت گفت احمد را بجویید که در
تنور خواهد بود چون باز جستند ویرا در تنور یافتند یکموی از وی نا سوخته،
وهم وی گفته که محمد بن السماک بیمار بود قاروره او را گرفتم که بطبیبی برم
که نصرانی بود در راه مردی خوب روی خوش بوی پاکیزه جامه پیش آمد گفت
کجا میروید گفتم بفلان طبیب تا قاروره ابن سماک بوی نمایم گفت در معالجه،
دوست خدا بدشمن خدا استعانت میجویید این قاروره را بر زمین زنید و ابن
سماک را بگویید که دست خود را بر موضع وجع نهد و بگوید، وبالحق انزلناه و
بالحق نزل، پس غایب شد چنانکه ویرا ندیدم پس بسوی ابن سماک باز گشتم
و قصه با وی بگفتم دست خود بر موضع وجع نهاد و آنچه آن مرد بگفت بگفت فی الحال
نیک شد گفت آن مرد خضر بود علیه السلام، عبد الله خبیق بن سابق الانطاکی
رحمه الله تعالی از طبقه اولی است کنیت او ابو محمد، وهو من زهاد الصوفیه والآکلین
من الحلال، والوارعین فی جمیع الاحوال، اصل وی از کوفه بود اما مقیم انطاکیه شده
بود وطریقت وی در تصوف طریقت سفیان ثوری بود، زیرا که با اصحاب
سفیان صحبت داشته بود، فتح بن شخرف گوید که اول بار که عبد الله خبیق را
دیدم گفت ای خراسانی چهار چیز است که غیر از ان نیست، چشم، و زبان، و دل،

گفته بودم

وشفا کلی یافتم

و هوا چشم خود را نگاه دار که بآنچه خدای تعالی نپسندد ننگرد و زبان خود را
نگاه دار که چیزی نگوید که خدای تعالی از دل تو خلاف آن داند و دل خود را نگاه
دار که در وی حقد و غل هیچ مسلمانی نباشد و هوای خود را نگاه دار که بهیچ
ناشایستی مایل نشود و وقتی که این خصلتها در تو نباشد خاکستر بر سر خود کن که بد
بخت شدی وی گفته که چنین بما رسیده است که خبری از اخبار بنی اسرائیل میگفت
یا رب کم اعصیک ولا تعاقبنی فاوحی الله الی نبی من انبیاء بنی اسرائیل قل له
کم اعاقبک وانت لا تدری الم اسلبک حلاوة مناجاتی

سهل بن عبد الله التستری قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد است از کبرای این قوم
و علمای این طایفه است امام ربانی که اقتدا را شاید در احوال قوی بوده اما در سخن
ضعیف است شاگرد ذو النون مصری است و صحبت داشته با خال خود محمد بن سوار
از اقران جنید است و پیش از جنید برفته از دنیا در محرم سنه ثلاث و ثمانین و
مائتین وکان عمره ثمانین سنة سهل گوید سه ساله بودم که شب زنده میداشتم
و در نماز کردن خال خود سوار می نگریستم مرا میگفت برو ای سهل و خواب کن که دل مرا
مشغول میداری و روزی مرا گفت هیچ یاد نمیکنی آفریدگار خود را گفتم چگونه یاد کنم
گفت هر شب در جامه خواب خود سه بار بگوی در دل خود بی آنکه زبان تو بجنبد
الله معی الله ناظری الله شاهدی چند شب آنرا بگفتم و ویرا آگاه کردم از ان
گفت هر شب هفت بار بگوی چند شب آنرا بگفتم و ویرا آگاه کردم از ان گفت
هر شب یازده بار بگوی چندگاه آنرا گفتم و در دل خود حلاوتی یافتم چون سالی
بران بگذشت گفت یاد دار از آنچه ترا آموختم و بران مداومت نمای تا بقبر درآی

که آن ترا سود خواهد داشت در دنیا و آخرت. بعد از چندگاه دیگر مرا گفت: من
کان الله معه و هو ناظره و شاهده تعصیه ایاک والمعصیة. از سهل پرسیدند که
نشان بدبختی چیست؟ گفت آنست که ترا علم دهد و توفیق عمل ندهد، و عمل دهد و
اخلاص ندهد که عمل کنی بیکار کنی، و دیدار و صحبت دهد با نیکان و ترا قبول ندهد.
از عتبه غسال پرسیدند که نشان نیک‌بختی چیست؟ و نشان بدبختی چیست؟ گفت نشان
نیک‌بختی آنست که ترا فرا خدمت کند و حاضر بکند. و هم عتبه غسال فرموده است که
بدبختی بدوست نرسیدنست بشناخت نه بدوزخ رسیدن. و نیک‌بختی بدوست
پیوستن بشناخت نه بهشت رسیدن. شیخ الاسلام گفت هیچ نشان مست
بدبختی را روشن‌تر از روز بتری. هر که نه در زیادتی است در نقصانست. سهل
گفته است: اول هذا الامر علم لا یدرک، و آخره علم لا ینفد. و هم وی گفته: ما دمت
تخاف الفقر فانت منافق. و هم وی گفته که درویشی که از دل وی شیرینی چیزی از
دست وی مردم فرا ستدن نیفتد از وی هرگز فلاح نیاید. و هم وی گفته فی تفسیر
قوله تعالی: واجعل لی من لدنک سلطانا نصیرا، یعنی لسانا ینطق عنک لا ینطق عن
غیرک. و هم وی گفته در تفسیر این آیة: ان الله یأمر بالعدل والاحسان، عدل آن
بود که انصاف رفیق اندر لقمه بدهی، و احسان آنکه او را بلقمه از خود اولی‌تر دانی.
و هم وی گفته هر که بامداد کند و همت او آن باشد که چه خورد دست از وی بشوی.
و هم وی گفته که شیطان از خفته گرسنه بگریزد. و هم وی گفته طوبی کسی اگه دوستان
وی را بجویند اگر دوستان وی را یافت نور یافت، و اگر در طلب مرد شفیع یافت.
از وی پرسیدند که از مسلمانان که بکافری نزدیکتر؟ گفت ممتحن بی صبر. وی سالها

ونشان بدبختی آنست که فراخدمت کند و حاضر نکند

بواسیر داشت بیماران بدعای وی نیک می شدند شیخ الاسلام گفت دانی که

چرا چنین بود زیراکه او خلق را شفیع بود و از برای خود با خصومت نبود ابو نصر قریشی

مرا گفت آن بواسیر سهل از چه بود که ویرا چندان ولایت بود من گفتم سهل ولایت

ازان علت یافته بود ازان دعا نکرد تا ازوی بشود گویند که در میان مریدان

وی جوانی بود ادرد از شیخ سهل درخواست محاسن کرد گفت دست فرو گیر تا چند میخواهی

جوان دست فرو گرفت محاسنی نیکو بدستش درامد عباس بن حمزه النیشابوری

قدس الله تعالی سره کنیت او ابو الفضل است مردی بزرگ است از متقدمان

با ذوالنون مصری و بایزید بسطامی صحبت داشته در ماه ربیع الاول سنه ثمان و

ثمانین ومائتین برفته از دنیا پیش از جنید جدا و ابوبکر حفید ست ابوبکر حفید گوید

که وی گفته که ذوالنون گفته لو علموا ما طلبوا اما ن علیهم ما بذلوا وهم وی گفته که

ذوالنون گفت کیف لا ابتهج بک سرورا وقد کنت اخطر ببالک حین رزقتنی الاسلام

و در روایت دیگر حین جعلتنی من اهل التوحید من جون شادمان نباشم بتو که بر

علم تو میگذشتم آن وقت که مرا اهل توحید میکردی عباس بن یوسف الشکلی

رحمه الله تعالی کنیت او نیز ابو الفضل است از مشایخ قدیم بغدادست وی

گفته که هر که بحضرت حق سبحانه و تعالی مشغول است از ایمان وی نباید پرسید شیخ الاسلام

گفت هر که امروز ازان مشغول است یعنی بجود و خلق حق فردا ازان مشغول باشد

یعنی محجوب باشد از دولت مشاهده او و قومی اند که مشغول اند باو و دور از همه خلق و

قومی اند که مشغول اند از و بغیر او اشغلت قلبی عن الدنیا ولذتها فانت فی القلب

شیء غیر مفرق وما تتابعت الاجفان عن سنه الا وجدتک بین الجفن والحدق

بوده

... بن احمد بن ... الازدی رحمه الله تعالی کنیت او ابوالفضل است یگانهٔ
مشایخ شام بوده در وقت خود زبان نیکو داشت و فتوت ظاهر شاکرد ابو المظفر
کرمانشاهی است شیخ الاسلام گفت من یک تن دیده ام که ویرا دیده شیخ ابوالقاسم
بوسلمه باوردی و خانهٔ عباس برطهٔ شام بوده شیخ ابوسعید مالینی حافظ
گوید بربالین شیخ عباس بودم و او محتضر بود گفتم چونی و حال تو چونست گفت
متردّدم ندانم که چون کنم اگر اختیار کنم که بروم ترسم که دلیری بود و گستاخی
و دعوی داری و اگر اینجا بودن اختیار کنم ترسم که در آرزو مقصر باشم و گرانیست
دیدار بود منتظرم تا خود چگوید و چکند شیخ بوسعید گوید که چون بیرون آمدم
در وقت برفت ولو قلت لی مت متّ سمعا وطاعة وقلت لداعی
الموت اهلا و مرحبا شیخ الاسلام گفت که مالک دینار محتضر بود گفت الٰهی
دانی که زندگانی نه برای جوی کندن میخواهم و آن وقت بود که در بصره جویها
می کندند پس گفت اگر بگذاری برای تو زیم و اگر ببری بتو آیم و در وقت برفت
انّ صلوتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین شیخ الاسلام گفت این قوم
یعنی دوستان وی برای وی زیند و با او زیند و برای او میرند و با او خیزند
همه خلق برای او زیند تا خورند و برای خود زیند و دوستان وی برای آن خورند
تا زیند و برای او زیند و با و زیند ابوحمزهٔ خراسانی قدس الله تعالی روحه
از طبقهٔ ثالثه است گویند اصل او از نیشابور بوده و با مشایخ عراق صحبت
داشته و از اقران جنید بوده و با ابوتراب نخشبی صحبت داشته و سفر
کرده و با ابوسعید خراز رفیق بوده و وی از جوانمردان مشایخ است در سنه

تسعین ومائتین برفته از دنیا پیش از جنید و نوری و پس از خراز و ابوحمزه
بغدادی وقتی در مسجد ری پای تابه خواست کسی دیبقی بوی انداخت بقیمت
فراوان آنرا فرو درید و برپای پیچید ویرا گفتند این چه بود که کردی با این چندین
پای تابه توانستی خرید جواب داد که لا اخون المذهب گفت من در مذهب خیانت
نکنم و صاحب کشف المحجوب گفت من دیدم درویشی را از متأخران که سلطان
ویرا سیصد مثقال زر فرستاد که این بگرمابه صرف کن وی بگرمابه شد و آن جمله را
بگرمابه بان داد و برفت شیخ الاسلام گوید التصوف والتقرف لا یکون
تصوف
تصوفا و تقرف بهم نبود دنیا دریغ داشتن و آنرا قیمت نهادن مرد را از تصوف
بیرون برد چون موی از خمیر صوفیان دنیا را قیمت ننهند و اندوه بران نخورند اگر همه
دنیا را لقمه سازی و در دهان درویشی نهی اسراف نباشد اسراف آن باشد که
نه بر رضای حق سبحانه وتعالی صرف کنی حق تعالی از دست تو چندان ترک دنیا
نخواهد که از دل تو ترک دوستی دنیا خواست الدنیا مدرة لک منها غیرة
دنیا همه کلوخی است و نصیب تو از آن کلوخ کرده است شبلی گوید کسی که
در دنیا زاهد شد بازنمود حضرت حق را که آن بمن قیمت داشت اگر دنیا را
پیش حضرت حق هیچ قیمت بودی بدشمنان خود ندادی بوحمزه در وجد و صحبت
حال مثل نداشت گویند چون آواز باد شنیدی وجدش رسیدی وقتی در خانهٔ
حارث محاسبی آواز گوسفندی شنید وجدش رسید گفت عز الله جل جلاله
حارث گفت این چه حالست اگر بیان کنی فیها و نعمت و اگر نه ترا بکشم گفت ای
بیچاره برو و خاکستر و نخاله با هم بیامیز و میخور چندین سال تا ترا این مسئله روشن شود

ابو

ابوحمزهٔ بغدادی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ ثالثه است نام وی محمد بن ابراهیم

است و گویند از فرزندان عیسی بن ابان بوده • از اقران سری سقطی است

و با وی و با بشر حافی صحبت داشته و در سفر رفیق ابوتراب نخشبی بوده

ابوبکر کتانی و خیر نساج و غیرهما از وی حدیث روایت کنند در سنهٔ تسع و

ثمانین و مائتین برفته از دنیا پیش از جنید و ابوحمزهٔ خراسانی و پس از ابوسعید

خراز • وی گفته • لولا الغفلة لمات الصدیقون من روح ذکر الله • شیخ الاسلام

گفته که • از یاد تو بر اندیشم از علم خود بگریزم • بر زهرهٔ خود بترسم • در غفلت آویزم

و گفت وقت بود که کسی مرا در هزل و غفلت یکساعت مشغول دارد از باری که

بر من بود تا اندک برآسایم طمع دارم که از همه جرمها آزادی یابد • شیخ ابو

عبدالله خفیف را گفتند چرا عبدالرحیم اصطخری با سگبانان بدشت میرود گفت تا از آن

بار و جود که بر وست دم زند • شیخ الاسلام گفت لذت و خوشی در طلب است

دریافت خوشی نیست دریافت صدمت است و ترا فرو می شکند • شیخ الاسلام

وجدانکم فوق المسرور و فقدکم فوق الحزن • ابوحمزه گوید که الله تعالی میگوید • واعرض

عن الجاهلین • و نفس جاهلتر جاهلهاست سزاوارتر است بآنکه از وی اعراض کنی

وقتی ابوحمزه در بغداد از قرب الله تعالی چیزی کامی اندیشید از خود غایب گشت

همچنان در رفتن ایستاد چون با خویش آمد خود را در میان بادیه دید در زیر میلی

شیخ الاسلام گفت این زیادت است از آنکه شیخ علی سقا در بادیه از قرب

الله تعالی چیزی می اندیشید از خود غایب گشت چون با خود آمد سیزده روز

گذشته بود وی را گفتند از چه جای آوردی که چندین روز بگذشت که کسی نبود که ترا

بگوید گفت پیش از آنکه غایب شوم از ماه سیزده روز مانده بود چون با خویش آمدم
ماه نو دیدم دانستم که سیزده روز گذشته است • و ابو حمزه گفته است احب
الفقرا شدید ولا یصبر علیه الا صدیق • وقتی بطرسوس رفت آنجا قبول عظیم پیدا شد
مردمان روی بوی آوردند • ناگاه از وی در حال سکر سخنی صادر شد که مردم فهم
آن نکردند بروی بحلول و زندقه گواهی دادند از طرسوس بیرون و چهارپایان و یرا غارت
کردند و فریاد میکردند که این چهارپایان زندیق است چون از طرسوس بیرون
آمد این بیت بخواند • لک فی قلبی المکان مصون • کل عتب علی فیک یهون

حمزه بن عبد الله العلوی الحسنی قدس سره کنیت او ابو القاسم است

سافر فی البادیه علی التوکل سنین یقال لم یضع جنبه علی الارض سنین فی الحضر
وکان لایحل معه فی اسفاره رکوة ولا یفتر فی الذکر • حمزه علوی شاگرد ابو الخیر
تیناتی است • وی با شکم گرسنه در بادیه بر بودی گفتی شکم از معلوم است
وی گفته که صوفی را در بادیه آن نگاه باید داشت که در حضر که صوفی در سفر
در حضر است یکی از علویان فرا شیخ الاسلام گفت پدر من مرا مدت پنج سال
هر روز پیش ابو یزید که پیر ای بود از صوفیان هروی فرستاد که از وی یک
فایده دارم که روزی گفت تا ازین علوی گری خود یعنی از تجبر و ترفع نسب
بکل بیرون نیایی ازین کار یعنی تصوف بوی نیابی • شیخ الاسلام گفت
چنانست که او گفت انکه باو گوید و باو نازد صوفی اوست • واگرنه از نسب چیزی
نیاید • پس گفت که هزار و دویست امام شناسم ازین طایفه یکی و نیم علوی
یکی ابراهیم سعد علوی صاحب کرامات • و دیگر حمزه علوی • ویقال له فم الصوفیه

کردندم

سیرم

كذا في انساب السمعاني ابو سعيد الخراز قدس الله تعالى روحه از طبقهٔ ثانيه است
نام وی احمد بن عیسی است و لقب وی خراز و گفته اند روزی خرز موزه میکرد و
باز می گشاد گفتند این چیست گفت نفس خود را مشغول میکنم پیش از آنکه مرا مشغول
کند وی بغدادی الاصل است و در محنت صوفیان بمصر شده و در مکه مجاور بوده
از ائمهٔ قوم و اجلهٔ مشایخ است یگانه و بی نظیر شاگرد محمد بن منصور طوسی است
و با ذو النون مصری و ابو عبید بُسری و سری سقطی و بشر حافی و غیر ایشان صحبت
داشته گفته اند وی پیشین کسی است که در علم فنا و بقا سخن گفت شیخ الاسلام
گفت وی خویشتن را بشاگردی جنید فرا می نمود اما پار خدای جنید بود از
یاران و اقران وی است لیکن نه از وی است بیش از وی برفته از دنیا در سنه
ست و ثمانین و مائتین و قیل فی التی قبلها و قیل التی بعدها کذا فی تاریخ الامام
عبد الله الیافعی رحمه الله تعالی جنید گفته لو طالبنا الله تعالی بحقیقة ما علیه ابو سعید الخراز
لهلکنا و سئل عن راوی هذه الحکایة عن الجنید ایش کان حاله قال اقام کذا و کذا سنة
یخرز ما فاته الحق بین خرزتین خراز گوید که در اوایل حال ارادت محافظت سر و وقت
خود میکردم روزی به بیابانی در آمدم و می رفتم از قفای من آواز چیزی بر آمد
دل خود را از التفات با آن و چشم خود را از نظر بران نگاه داشتم بسوی من می آمد
تا نزدیک من شد دیدم دو سبع عظیم بود بر دوشهای من بالا آمدند من بایشان نظر نکردم
نه در وقت بر آمدن نه در وقت فرود آمدن شیخ الاسلام گفت که آنکه میگویند که
بایزید سید العارفین است سید عارفین حق است سبحانه و اگر از آدمیان
و اگر از آدمیان میگویند احمد عربی صلی الله علیه و سلم و اگر ازین طایفه ابو سعید خراز

ابو سعید

م نعش گوید همه خلق و با لند بر خراز چون در چیزی از حقایق سخن گوید شیخ الاسلام
گوید هیچکس از مشایخ ما از وی نشناختم در علم توحید همه بروی و با لند هم واسطی
هم فارسی عیسی بغدادی و غیرایشان و هم وی گفته که دین از خراز پدیر بود و نیز بر سر
می آمد و هم وی گفته که نزدیک است که خراز پیغمبر بودی از بزرگی خویش امام این
کار اوست و هم وی گفته در بوسعید خراز ریزگی ملّتنکی درمی بایست که کسی با او نمی
تواند رفت و در واسطی ریزگی رحمت درمی بایست و در جنید ریزگی تیزی در می بایست
که وی علمی بود و هم وی گفته که خراز غایت است که فوق او کس نیست و هم
وی گفته که خراز گوید اول این کار قبول است که روی فرا دکنند و آخر یافت
و هم شیخ الاسلام گفته توحید و یافت آنست که او همه جای بگیرد و دیگران را
گسل کند کسی گفت که اهل غیب با من گفتند که شناخت و یافت نه آموختنی است
و نه نوشتنی و هم وی گفته که روزگاری او را می جستم خود را می یافتم اکنون خود را
می جویم آنرا می یابم چون بیابی بریی چون بریی کدام پیش بود او داند چون او پیدا
شود تو نباشی چون تو نباشی او پیدا شود کدام پیش بود آن داند بایزید
گوید با او نه پیوستیم تا از خود نگسستیم و از خود نگسستیم تا با او نه پیوستیم کدام
پیش بود او داند شیخ ابوعلی سیاه گوید که ماوراءالنهریان میگویند تا
نرمی نیابی و عراقیان میگویند تا نیابی نرمی هر دو یکی است خواه سبو بر سنگ
و خواه سنگ بر سبو لیکن من با عراقیانم که سبق از و نیکتر است ابوسعید
خراز گوید من ظن انه ببذل المجهود یصل فمتعن و من ظن انه بغیر بذل المجهود یصل
فمتمن شیخ الاسلام گفت و یرا بطلب نیابند اما طالب باید بود تا نیابد بس نکند

یکی صد

وهم خراز گوید ریاء العارفین خیر من اخلاص المریدین • وهم وی گوید تدارک کردن
وقت ماضی ضایع کردن وقت باقیست • وهم وی گوید که هرگز بهیچ نعمت از وی
شاد نبوده‌ام • وهم وی گوید روزی در مسجد حرام نشسته بودم شخصی از آسمان
فرود آمد پرسید که صدق و علامت دوستی چیست گفتم وفاداری گفت صدقت
و رفت بر آسمان • وقتی خراز در عرفات بود حاجیان دعا میکردند ویرا دیدند
گفت مرا آواز آمد که من هم دعایی کنم باز گفتم چه دعا کنم یعنی هیچ چیز نمانده که
با من نکرده باز قصد کردم که دعا کنم هاتفی آواز داد که پس از وجود حق دعا میکنی
یعنی پس از یافت ما از ما چیزی میخواهی • ابوبکر کتانی با بوسعید خراز نامه نوشت که
تا تو ازینجا برفتی در میان صوفیان عداوت و نقار پدید آمد والفت برخاست
وی جواب نوشت که از رشک حق است بر ایشان تا با یکدیگر موانست نکنند
ابوالحسن مزین گوید که روزی در میان صوفیان نقار نبود آن روز را بخیر ندارند •
شیخ الاسلام گفت نقار نه جنگی را گویند نقار آنست که با یکدیگر گویند که کن
و مکن یعنی بآنچه موافق طریقهٔ ایشان باشد امر کنند وآنچه موافق ایشان
نباشد نهی کنند تا از عهدهٔ صحبت برون آمده باشند • ومن الاشعار
المنسوبة الی الخراز قدس الله تعالی سره • الوجد یطرب من فی الوجد راحته
والوجد عند وجود الحق مفقود • قد کان یطربنی وجدی فاذهلنی
عن رویة الوجد من فی الوجد مقصود • شیخ ابوعبد الرحمن سلمی رحمه الله تعالی
در کتابی که در بیان ارادت مشایخ و اوایل حال ایشان جمع کرده است میگوید که
ابوعبدالله جلا گفته است که ابوسعید خراز گفت که مرا در حداثت سن جمال صورتی

بود شخصی دعوی محبت من می کرد و ابرام می نمود و من از وی میکریختم روزی تنکدل
شدم ببادیه درآمدم چون مقداری برفتم باز نکریستم دیدم که آن شخص از
عقب من می آید چون بمن نزدیک شد کفت کمان بردی که باین ازمن برستی با
خود کفتم اللهم اکفنی شره و نزدیک بمن چاهی بود خود را دران چاه افکندم خدای
تعالی مرا دران میانهٔ چاه نکاه داشت آن شخص در کنارهٔ چاه بنشست و می
کفت خداوندا قادری برانکه مرا ازین چاه برون آوری و از شر آن شخص نکاه داری
دیدم که بادی درمن پیچید و از چاه بالا انداخت آن شخص پیش من آمد و دست
و پای مرا ببوسید و عذرخواهی کرد و کفت مرا قبول کن که در خدمت تو باشم و در
ارادت خود چنان شد که مرا بروی حسد می آمد از بس صدق و اخلاص که ازوی
میدیدم و همیشه مصاحب من بود تا از دنیا برفت ٭ **احنف الهمدانی رحمه الله
تعالی** وی از کبار مشایخ همدان است وی کفته که ابتدای کار من آن بود که
در بادیه بودم تنها مانده شدم دست نیاز برداشتم و کفتم خداوندا ضعیفم و
برجای مانده و بضیافت تو آمده ام چون این بکفتم در دل من افتاد که مرا میکویند
که ترا که خوانده است کفتم این مملکت کریمی است طفیلی را کنجایی دارد ناکاه کسی از پس پشت
من آواز داد باز نکریستم دیدم که اعرابی است بر شتر سوار کفت ای عجمی کجا میروی
کفتم بمکه کفت ترا که خوانده است کفتم نمی دانم کفت وی لم درین راه شرط کرده است
استطاعت کفتم آری ولیکن من طفیلی ام کفت نیکو طفیلی تو مملکت کشاده است
کفت می توانی که این شتر را غمخواری کنی کفتم آری از شتر فرود آمد و بمن داد و کفت
برو بخانهٔ خدای تعالی ٭ **ابو شعیب المقفع رحمه الله تعالی** نام وی صالح است

یارب هم

ساکن مصر بوده و در روزگار ابو سعید خراز بوده شصت حج کرده بود پیاده
و در هر حجی از صخرهٔ بیت المقدس احرام بستی و ببادیهٔ تبوک درآمدی بر توکل
گویند در آخرین حج سگی را دید که از تشنگی زبانش از دهان برون آمده بود
بانگ زد که کیست که شصت حج بیک شربت آب بخرد شخصی یک شربت آب
بوی داد آنرا بآن سگ داد گفت این بهتر است مرا از حجهای من زیرا که
رسول علیه السلام فرموده است که فی کل ذات کبد حری اجر ابو عقال بن
علوان المغربی رحمه الله تعالی ابو عقال از مشایخ معروفست و با ابو هارون
اندلسی صحبت داشته و بمکه رفته است از دنیا و قبر وی آنجاست ابو عثمان
مغربی گفته است که بعضی از اصحاب ابو عقال مرا گفتند که وی در مکه چهار سال طعام
هیچ نخورد و نیاشامید تا بمرد و بعضی بیشتر ازین گفته اند ٭ وی گفته با من سفای
رکوه دار بودند در مکه قحط افتاد همه بمردند جز من و شش تن دیگر هفده روز
گذشت هیچ نیافتیم از زندگانی نومید شدیم در سر من افتاد که تا رکن خانه
مکه بروم و آنرا در بر گیرم و بر آنجا بمیرم خواستم که برخیزم نتوانستم بر زمین بخزیدم
و خود را بآنجا رسانیدم ٭ و رکن خانه را در بر گرفتم ٭ و این چند بیت در خاطر
من گذشت ٭ و گفته شد دیدم که جان در تن من باز گشت ٭ و ابیات اینست
شعر عقدت الیک ممکنات مطا ٭ عقد الرجاء فالزمتک حقوقا
ان الزمان عدا علی فردانی ٭ علماً بانک صاحبی تصدیقا ٭ مالنا الی یوما بوجه
ساعة ٭ الا عدت به الیک طریقا ٭ حسبی بانک عالم بمصالحی ٭ اذ
کنت مامونا علی شفیقا ٭ باز گشتم و پشت بر زمزم نهادم ناگاه غلامی سیاه آمد

کاسه‌ای و بره‌ای بریان آورد و نان بسیار و کاسهٔ بزرگ طعام همراه او گفت ابو عقال
تویی گفتم آری آن را پیش من نهاد یاران را اشارت کردم خران خران بیامدند
و من در میان ایشان همچون یکی از ایشان بودم حماد قرشی قدس الله تعالی سره کنیت او
ابو عمرو است بغدادیست از بزرگان مشایخ بوده جنید بوی میرفته است
جعفر خلدی گوید که چند روز برامد که حماد قرشی را ندیدم بدر سرای وی شدم
وی نبود بنشستم تا بیامد در حجره شدیم وی چیزی خوردنی نداشته بود مقنعه از
سر اهل خود باز کرده بود و بچیزی داده و درآورده و پیش اصحاب نهاد شخصی درامد و سی
دینار زر آورد و بوی می‌داد و وی می‌پیچید آخر سوگند خورد و نپذیرفت اهل وی
از خانه آواز داد که امروز مقنعهٔ من فروخته است و چیزی خرید بنگرید که چه
میکند جعفر خلدی گوید پیش جنید رفتم و آن قصه را باز گفتم او را بخواند و گفت
علم آن با من بگوی گفت ببازار شدم و آن مقنعه دلال را دادم گرد برامد و آن را
بفروخت آوازی شنیدم که گفتند این را برای ما کردی جواب آن بتو آید آن
سی دینار جواب آن بود از آن نپذیرفتم جنید او را گفت اصبت صواب کردی
که نگرفتی شیخ الاسلام گفت بنگرید که بپاداش غره مشوید ابو الحسین نوری
قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است و نام وی احمد بن محمد و گویند محمد بن محمد
و احمد درستتر است و معروفست بابن البغوی و پدر وی از بغشور است که شهری
بوده میان هراة و مرو و منشا و مولد وی بغداد بوده با سری سقطی و محمد علی
قصاب و احمد ابی الحواری صحبت داشته و ذو النون مصری را دیده از
اقران جنید بود اما تیزتر و تندتر از جنید بود در علم جنید به بود و نوری برند کانی وی

شوری داشت ، وقتی جنید را از توکل و صبر چیزی پرسیدند خواست که جواب
گوید نوری بانگ برزد بر وی که تو وقت محنت صوفیان بیک سو باز شدی
و دست در دانشمندی زدی سخن این طایفه مگوی ، وی پیش از جنید برفت از
دنیا سنه خمس وتسعین ومائتین ، و فی التاریخ الیافعی انه توفی سنه ست وثمانین
ومائتین ، چون نوری برفت جنید گفت ذهب نصف هذا العلم بموت النوری
نوری همیشه تسبیح داشتی در دست ویرا گفتند تستجلب الذکر گفت لا استجلب الغفلة
گفتند باین تسبیح میخواهی که الله تعالی در یاد تو بود گفت نی بلکه باین تسبیح غفلت میکوبم
وهم وی گفته لا یغرنک صفاء العبودیة فان فیه نسیان الربوبیة ، و ویرا گفتند
که الله تعالی را بچه شناختی گفت بالله ، گفتند پس عقل چیست گفت عاجزیست راه
ننماید مگر بعاجز ، وهم وی گفته که هرگاه الله تعالی خودرا از کسی باز پوشد هیچ دلیل
وخبر اورا باو نرساند ، اذا استتر الحق احد لم یهده استدلال ولا خبر شیخ
الاسلام گفت ، جوانی خراسانی با براهیم قصار آمده گفت میخواهم نوری را به بینم
گفت او چند سال نزدیک ما بود هیچ از وحشت بیرون نیامد مگر بنماز و سالی زبان
باز گرفت و با کس سخن نگفت ، آن جوان گفت البته میخواهم که ویرا به بینم ویرا
بنوری دلالت کرد چون در آمد نوری گفت با که صحبت داشته گفت با شیخ ابو حمزه
خراسانی گفت آن مرد از قرب نشان میدهد و اشارت می کند گفت آری گفت
چون باو رسی ویرا سلام گوی و بگوی که اینجا ماییم قرب بعد است ، ابن الاعرابی
گوید قرب نگویند تا مسافت نبود و تا مسافت بود و کانکی بجای بود پس قرب
بعد بود ، وهم نوری گفته که ساعتی از عارف بر مولی گرامی تر از تعبد متعبدان

بیرون نیامد و یکسال اگر و تهمه سکنت با کس
نامیخت دو سال در ویرانه ... نه بکار گرفت هیچ

بهزار هزار سال • وهم وی گفته • نظرت یوما الی النور فلم ازل انظر الیه حتی صرت ذلک النور

سید الطایفه جنید البغدادی قدس الله تعالی سره • از طبقهٔ ثانیه است کنیت او
ابو القاسم است ولقب وی قواریری وزجاج وخراز ست قواریری وزجاج
ازان گویند که پدر وی آبگینه فروختی • وفی تاریخ الیافعی ان الخراز بالخاء المعجمة
والزاء المشددة المکررة وانما قیل له الخراز لانه کان یعمل الخز • گویند اصل وی
از نهاوند است ومولد ومنشاء وی بغداد • مذهب ابو ثور داشت مهینهٔ شاگرد
شافعی • وگفته اند مذهب سفیان ثوری داشت • با سری سقطی و حارث محاسبی
ومحمد قصاب صحبت داشته بود وشاگرد ایشان بود • وی از ایمه وسادات
این قوم است وهمه نسبت بوی درست کنند چون خراز ورویم ونوری وشبلی
وغیرهم • ابو العباس عطا گوید • امامنا فی هذا العلم ومرجعنا المقتدی به الجنید
خلیفهٔ بغداد رویم را گفت ای بی ادب • وی گفت من بی ادب باشم ونیم روز با جنید
صحبت داشته ام • یعنی هرکس نیم روز با جنید صحبت داشته باشد از وی بی ادبی
نیاید فکیف که بیشتر • شیخ ابو جعفر حداد گوید اگر عقل مردی بودی بر صورت جنید
بودی • گفته اند ازین طایفه سه تن بوده اند که ایشانرا چهارم نبوده • جنید ببغداد
وابو عبد الله جلا بشام • وابو عثمان حیری به نیشابور • در سنهٔ سبع وتسعین ومائتین
برفته از دنیا کذا فی کتاب الطبقات • والرسالة القشیریة • وفی تاریخ الیافعی انه
مات سنه ثمان وتسعین ومائتین • وقیل سنه تسعة وتسعین ومائتین • والله تعالی
اعلم • روزی جنید در ایام صغر با کودکان بازی میکرد • وسری سقطی گفت ما تقول
فی الشکر یا غلام • گفت الشکر ان لا یستعین بنعمة علی معاصیه • سری گفت که

بس

بسیاری ترسم که بهرهٔ تو همین از زبان تو باشد * جنید گفت همیشه ازان ترسان
می بودم تا آنکه روزی بروی درآمدم و آنچه مایحتاج الیه وی بود همراه درآوردم
گفت بشارت باد ترا که از حضرت حق سبحانه و تعالی درخواسته بودم که این
را بر دست دوستی مفلحی یا موفقی بمن رساند * جنید گفته که سری مرا گفت که
مجلس نه و مردم را سخن گوی و نفس خود را متهم می داشتم و استحقاق آن نمی دانستم
تا آنکه حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم در یکی از شبهای جمعه در خواب
دیدم که گفت * تکلم علی الناس * بیدار شدم و پیش از صبح بدر خانهٔ سری سقطی
رفتم و در بکوفتم گفت مرا راست گوی نداشتی تا ترا گفتند پس بامداد مجلس
نهادم و آغاز سخن کردم خبر منتشر شد که جنید سخن میگوید جوانی ترسا نه در لباس
ترسایان بر کنار مجلس بایستاد و گفت ایها الشیخ ما معنی قول رسول الله صلی الله
علیه وسلم * اتقوا فراسة المومن فانه ینظر بنور الله * جنید گفت ساعتی سر در پیش
افکندم پس سر برآوردم و گفتم اسلام آور که وقت اسلام تو رسیده است *
امام یافعی میگوید که مردم می پندارند که جنید را درین یک کرامت است * و من میگویم
که درین دو کرامت است * یکی اطلاع وی بر کفر آن جوان * و دیگر اطلاع وی بر آنکه
در حال اسلام خواهد آورد * جنید را گفتند که این علم از کجا میگویی گفت اگر
از کجا بودی پرسیدی * و وی گفته تصوف آنست که ساعتی بنشینی بی تیمار
شیخ الاسلام گفت بی تیمار چه بود * یافت بی جستن * و دیدار بی نگریستن که
بیننده در دیدار بی علت است * وهم وی گفته استغراق الوجد فی العلم خیر من
استغراق العلم فی الوجد * وهم وی گفته * اشرف المجالس واعلاها الجلوس مع الفکرة

فی میدان التوحید • وهم وی کفته • اصرف همک الی الله عز وجل وایاک ان تنظر بالعین
التی بها تشاهد الله عز وجل الی غیر الله عز وجل فتسقط عن عین الله • وهم وی کفته است
که موافقت با یاران بهتر از شفقت • شیخ الاسلام کفت طاعت داری به از
حرمت داری • وهم جنید کوید مردمان پندارند که من شاکرد سری سقطیام من شاکرد
محمد بن علی القصابم • از وی پرسیدم که تصوف چیست کفت ندانم • لکن خلق کریم یظهره
الکریم فی زمان کریم من رجل کریم بین قوم کرام • شیخ الاسلام کفت که سخنی ظریف
و نیکوست که اول ندانم پس کفت خلقی است کریم ظاهر میکند آنرا کریم درزمان کریم
از مرد کریم میان قوم کریمان • والله تعالی داند که آن خلق چیست • شیخ الاسلام
کفت • اذا صافی عبدا ارتضاه بخالصة وعده من خاصة القی الیه کلمة کریمة من لسان
کریم علی مکان کریم بین قوم کرام • الکلمة الکریمة سخنی تازه بدست بیخودی از حق فرا
ستانیده و بقمع کوش آسوده بر دل تشنه بکذرانیده • و بجان فرا ازل رسانیده
سخنی از دوستی و از دوست نشان تشنه را شراب و خسته را درمان شنیدن آسان
و از و باز رستن نتوان • دخولک من باب الهوی ان اردته یسیر ولکن الخروج عسیر
من لسان کریم • از زبانی و چه زبانی از حق ترجمانی • و بر نامهٔ صحبت عنوان • نه کوینده
دانست و نه زبان • سخن همه بکوش شنیدند • و آن بجان • فی وقت کریم • و در چه زمان
در زمانی که جز از حق با و نیست دران • و کذشته عمر خجلی است از نیکویی آن • و عمر
جهانیان از آرزوی آن کریان • علی مکان کریم • جایی که نه دل پراکنده • و نه زبان
خواهنده • و نه مستمع بازنکرنده • بین قوم کرام • نزدیک محقق کویان • و مستمع سوزان
و ناظر پرسان • شیخ الاسلام کفت وقتی جنید با ذوالنون • فرا فلیح مجنون رسید

الله تعالی صح
فی وقت کریم صح
کریمان صح

ویرا گفت که مرا بگوی که این جنون تو از چیست فی الدنیا مخففت بفراقه جنید را
پرسیدند که بلا چیست گفت البلاء هو الغفلة عن المبلی و شبلی را پرسیدند که
عافیت چیست گفت العافیة قرار القلب مع الله لحظة شخصی جنید را گفت که
پیران خراسان زاهدان یافتم که حجاب سه است یکی حجاب خلق است و دوم
دنیا و سیوم نفس جواب داد که این حجاب دل عام است خاص محجوب بچیز
دیگرست رویة الاعمال و مطالعة الثواب علیها و رویة النعمة شیخ الاسلام
گفت آنکه کردار خود بیند دل او از الله محجوبست و آنکه پاداش جوید بران و انکه
از منعم بنعمت نگرد هم محجوب است واسطی گفته مطالعة الاعواض علی الطاعات
من نسیان الفضل پاداش طاعت فرا چشم آمدن طلب کردن ثواب فضل و منت
الله تعالی فراموش کردن است و هم واسطی گفته ایاکم و لذات الطاعات
فانها سموم قاتلة فارس عیسی بغدادی گفته است حلاوة الطاعات و الشرک
سواء شیخ الاسلام گفت تا از خود پسندی خوشت نیاید و لذت نیابی و پسند
از خود شر کست طاعت بگذار چنانکه فرمانست بشرط علم و سنت و آنگاه از خود
مپسند و بوی سپار و پسندیدن خود بردی دیوزن اذا امحاسبنی لیالی اسرها
من الذنوب فقل کیف اعتذره سیل الجنید ایکون العطاء من غیر عمل فقال کل العلم من
عطائه یکون ابو جعفر ابن الکرنبی رحمه الله تعالی از اقران جنید است و گفته اند
که از استادان جنید و از اجلهٔ مشایخ بغداد بود جعفر خلدی گوید که جنید در روز
وفات ابن الکرنبی بالای سروی نشسته بود سر خود باسمان بر داشت ابو جعفر
گفت بعد است و دوری معناه ان الحق اقرب الی العبد من ان یشاء الیه فی جهة

جواب داد که حبیب م

سر خود بسوی زمین فرو افکند ا
بعد است و دوری م

کهمش ابن الحسین الهمدانی رحمه الله تعالی کنیت وی ابومحمد بود از همدان بود و با
بسیاری از مشایخ صحبت داشته بوده ٭ وی گفته است که شبی در همدان در خانهٔ
خود نشسته بودم ٭ یکی در بزد با خود گفتم جنید باشد چون در بگشادم جنید بود سلام
کرد و گفت قاصد بزیارت تو آمده ام معلوم شد راستی خاطر تو و بازگشت دیگر
روز در همدان طلب کردمش نیافتم و از جمعی که از بغداد رسیدند پرسیدم که فلان
وقت غایب بود هیچکس نشان نداد همان شب آمده بود و رفته عمرو بن عثمان
المکی الصوفی رحمه الله تعالی از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابوعبدالله است
استاد حسین منصور حلاج است نسبت با جنید درست کند و با خراز صحبت
داشته و از اقران ایشان است ٭ و ابوعبدالله نباجی را دیده بوده و کان یقول
ما صحبت احدا کان انفع لی صحبته و رویته من ابی عبدالله النباجی ٭ و عالم بود بعلوم
حقایق اصل وی از یمن است سخن او باریک شد و یرا بکلام منسوب کردند و مهجور
ساختند و از مکه بیرون کردند بجده رفت و یرا قاضی کردند ٭ و فی کتاب الصفوة
لابن الجوزی انه توفی ببغداد سنه ست و تسعین و مائتین ٭ و قیل سبع و تسعین و مائتین و قیل
احدی و تسعین ٭ و یقال انه توفی بمکه و الاول اصح ٭ وی گفته المروة التغافل
عن زلل الاخوان ٭ و قال ابوحفص المروة ان تبذل لاخوانک جاهک و مالک فی
الدنیا و تخصهم بالدعاء فی العقبی ٭ و هم عمرو بن عثمان گفته ٭ لا یقع علی کیفیت الوجد
عبارة لانه سر الله عند المؤمنین ٭ یعنی عبارت بر کیفیت وجد دوستان نیفتد زیرا
که آن سر حق است بنزدیک مؤمنان و هرچه عبارت بنده در ان تصرف تواند
کرد آن سر حق نباشد از انکه تکلف بنده بالکلیه از اسرار ربانی منقطع بود ٭ و گویند که

ویا ص

عمرو باصفهان آمد نوجوانی بصحبت وی پیوست پدر وی مانع آمد بیمار شد و مدتی
برآمد روزی عمرو برخاست و با جمعی فقرا بعیادت وی رفت آن جوان التماس
کرد که قوال چیزی بخواند عمرو بقوال اشارت کرد این بیت بخواند بیت
مالی مرضت فلم یعدنی عاید ○ منکم ویمرض عبدکم فاعود ○ چون بیمار این
شنید برخاست و بنشست و شدت بیماری وی کمتر شد گفت دیگر بخوان قوال
این بیت دیگر بخواند ○ واشد من مرضی علی صدودکم ○ وصدود عبدکم علی
شدید ○ بیماری از وی زایل شد و صحیح النفس برخاست و پدر او از اندیشه
که در دلش گذشته بود توبه کرد و ویرا بعمرو تسلیم نمود و یکی از بزرگان طریقت شد
روزی علی سهل ویرا گفت ما قانون الذکر فی الجمله گفت وجود افراده مع معرفت
اوصافه یافت یگانه داشتن او بس شناخت صفات او ○ شیخ الاسلام
گفت که آدمی افراد مولی نیابد نه آدمی است این که میخورد و می خسبد چیز دیگر است
شاه شجاع کرمانی قدس الله تعالی روحه از طبقه ثانیه است از اولاد ملوک
بود از رفیقان ابوحفص است با ابوتراب نخشبی و ابوعبدالله بصری و ابو عبیده
بسری صحبت داشته و استاد ابوعثمان حیری است ○ و وی باقبا رفتی
وباب فرغانی و نوری و سروالی و صری باطیلسان رفتندی و وفاق
ماکلم درزی گردان و شاه پیش از ابوحفص از دنیا مات بعد سته وسبعین
ومائتین ○ و قیل قبل الثلث مائه ○ و آنرا کتابی است در رد بر یحیی معاذ رازی در فضل غنا
بر فقر که یحیی کرده و وی آنرا جواب باز داده و فقر را بر غنی فضل نهاده چنانک
هست شیخ الاسلام گفت از فضل درویشی بر توانگری تمام است و کفاف است که

مصطفی صلی الله علیه وسلم درویشی بر توانگری برگزید و حضرت حق وی را آن اختیار کرد
و بپسندید و شاه شجاع بزرگ بوده خواجه یحیی عمار گفت شاه شجاع بود روزی
ابوحفص نشسته بود در نیشابور شاه شجاع بر سر او ایستاد با قبا و از وی چیزی
پرسید ابوحفص باز نگریست او را دید با قبا گفت بجای که تو شاه می گفت من
شاه هم دران سوال بجای آورد که شاه هست و دانست که آن سوال جزوی نتواند
کرد گفت با قبا شاه گفت وجدنا فی القبا ما طلبنا فی العبا شیخ الاسلام گفت
شاه چهل سال نخفته بود برطع وقتی در خواب شد حق تعالی را بخواب دید بیدار
شد و این بیت بگفت رویتک فی المنام سرور عینی فاحببت التنعس
والمناما پس از آن پیوسته همی خفتی یا وی را خفته یافتندی یا در طلب خواب
للمجنون وانی لاستنعش و ما بی غشیة لعل خیالا منک یلقی خیالنا روزی
شاه در مسجد نشسته بود درویشی بر پای خاست و دو من نان خواست کسی نمیداد
شاه گفت کیست که پنجاه حج من بخرد بدو من نان و باین درویش دهد فقیهی آنجا نشسته
بود او را گفت ایها الشیخ استخفاف بشریعت کردی گفت هرگز خود را قیمت ننهادم
کردار خود را چه قیمت نهم وهم وی گفته من غض بصره عن المحارم وامسک نفسه
عن الشهوات وعمر باطنه بدوام المراقبة وظاهره باتباع السنة لم یخطا له فراسة

ابوعثمان حیری قدس الله تعالی روحه از طبقه ثانیه است نام وی سعید بن
اسمعیل الحیری النیشابوری است اصل وی از ری است شاگرد شاه شجاع است
و با ابوحفص حداد و یحیی معاذ رازی صحبت داشته است امام و یگانه وقت بود
استاد نیشابوریان است با شاه شجاع از مرو به نیشابور آمد ابوحفص وی را

گفت اینجا بایست که شاه آنجا اشغال و عیال دارد و تو کسی نداری شاه بازگشت و وی
پیش ابوحفص بایستاد و ابوحفص برای وی مجلس نهاد و در ماه ربیع الاول سنه ثمان
وتسعین ومائتین از دنیا برفته و قبر وی در نیشابور است وی را گفتند جوانمردان کدانند
گفت ایشان که خود را نه بینند و هم وی گفته الشوق من شعایر المحبة و وی را
امام و مقتدای ربانی گفتند که ربانی آن بود که شاگرد را کمینه علم بپروراند تا قوی
شود علم مهین را و وی چنان بود در سخن ضعیف است اما در معاملت نیکوست
و هم وی گفته التهاون بالامر من قلة المعرفة بالامر زکریا بن دلویه رحمه الله تعالی
کنیت وی ابویحیی است از اهل نیشابور بوده است از شاگردان احمد حرب از
جمله زهاد و متوکلان بود در لقمه نیک باحتیاط بوده است و از کسب خود
خوردی ابوعثمان حیری رحمه الله تعالی گفته است هر که چون ابویحیی زید اورا
اندیشه مرگ نبود و اندیشه بعد از مرگ هم نبود وفات وی در سنه اربع وتسعین
ومائتین بوده بنیشابور زکریا ابن یحیی الهروی رحمه الله تعالی از کبار مشایخ
بود و مستجاب الدعوه احمد حنبل رحمه الله تعالی گفته است که زکریا از جمله ابدال است
ابوسعید زاهد گفته است زکریا را دیدم و با او صحبت داشتم از جمله صدیقان بود
وفات وی در هراة بوده در رجب سنه خمس وخمسین ومائتین زیاد الکبیر الهمدانی
رحمه الله تعالی از همدان بود و در صحبت جنید قدس سره بوده و فقیه و مستجاب
الدعوه بود کهمش الهمدانی رحمه الله علیه گفته است که وقتی در مسجد آدینه شدم
زیاد را دیدم در محراب نشسته و دعاء استسقی میکند هنوز دعا باخر نرسیده
بود که باران چنان گرفت که بخانه باز نتوانستم آمد ابوعثمان مغربی قدس الله تعالی روحه

وی از طبقهٔ پنجم است نام وی سعید بن سلام المغربی است شاگرد ابو الحسین
صایغ دینوری است از ناحیت قیروان مغرب بوده سالها در مکه مجاورت کرده
و آنجا سید الوقت بوده و یگانهٔ مشایخ آنجا وی را قضیه‌ای افتاد به نیشابور آمد و در
نیشابور برفت از دنیا در سنه ثلث و سبعین و ثلثمائه قبر وی در نیشابور است
پهلوی ابو عثمان حیری و ابو عثمان نصیبی هر سه پهلوی یکدیگر اند صحبت داشته
با ابو علی کاتب و حبیب مغربی و ابو عمرو زجاج و ابو یعقوب نهرجوری را دیده بود
و صاحب کرامات ظاهر بود و فراست نیز وی گفته ابتداء در آمدن من درین
کار آن بود که من اسبی و سگی داشتم و در یکی از جزایر پیوسته شکار میکردم
و کاسه داشتم چوبین که در آن شیر میکردم روزی خواستم که از آن کاسه شیر خورم
آن سگ بانگ بسیار کرد و بر من حمله آورد چنانکه مرا از شیر خوردن باز داشت چون
بار دوم قصد کردم که شیر بخورم باز بر من حمله کرد چون بار سیوم خواستم که بخورم
سر در آن کاسه کرد و شیر را خوردن گرفت در ساعت آماس کرد و بمرد همانا که
وی دیده بوده که ماری سر در آن شیر کرده بوده خود را فدای من کرد چون آن را دیدم
توبه کردم و درین کار در آمدم شیخ الاسلام گفت که ابو الحسین کواشانی مرا
گفت که ابو عثمان مغربی گفت آن روز که من از دنیا بروم فرشتگان خاک پاشند
ابو الحسین گفت چون وی برفت من حاضر بودم در نیشابور که کس کس را نمیدید
از بسیاری گرد شیخ الاسلام گفت وی سی سال در مکه بود و در حرم بول نکرده
بود حرمت حرم را و ابو عثمان گفته لا یصلح هذا الامر الا برائحة الدم وهم وی گفته
الاعتکاف حفظ الجوارح تحت الاوامر وهم وی گفته که هر که صحبت توانگران بر صحبت

حاضر باشند

درویشان

درویشان برگزینند الله تعالی او را بمرگ دل مبتلا کند • وهم وی گفته العاصی خیر
من المدعی لان العاصی ابدا یطلب طریق توبته والمدعی یخبط ابدا فی خیال دعواه
ابوطالب الاخمیمی رحمه الله تعالی از جملهٔ مشایخ بوده و از وی کرامات بسیار ظاهر
شده • ابوعثمان مغربی گوید ابوطالب را دیدم با مرغان سخن میگفت • وهم ابوعثمان
گوید که با ابوطالب در سفر بودم در راه از سباع خوف عظیم بود و سباع بسیار بودند
من گفتم سبک ترمی باید گذشت ابوطالب شب آنجا مقام کرد و من هیچ نخفتم و او بخفت
پس مرا گفت چرا نخفتی گفتم از خوف سباع خوابم نیامد گفت هر کرا خوف حق بود از هیچ
چیز نترسد چون تو از سباع می ترسی بعد ازین با من صحبت مدار و برفت • وی گفته است
در مناجات • الهی اگر نه فرمان تو بودی کرا زهره بودی که نام تو بر زبان راندی
طلحه بن محمد بن الصباح اللیثی رحمه الله تعالی از کبار اصحاب ابوعثمان حیری است
مات سنه اثنین وثلثمائه • ابوعثمان مغربی ویرا گفت خواهی ترا پندی دهم که پنجاه
سالست تا من خلق را می دهم ونمی پذیرند گفت خواهم گفت تهمت بر کردار خود نه
تا قیمت گیرد و تهمت از خلق برگیر تا جنگ برخیزد • شیخ الاسلام گفت که صحبت
با الله تعالی سه جزو است دیدن فضل او وعیب خود وعذر خلق واین را چهارم نیست
عذر خلق آن بین که همه آن میرود که او میخواهد ایشان زیر قدر وحکم او منتظرند
وعیب خود بین تا منت یاد آید • شیخ الاسلام گفت که ابوعثمان نصیبی گفت
شبلی گفت که دست بسر ابویعقوب میدانی فرود آوردم در آن وقت که
بمصر میرفتم • گفتم چه برکت الله هیچ موی نبود بر تن او که نگفت آمین ابوالعباس بن مسروق
قدس الله روحه از طبقهٔ ثانیه است نام وی احمد بن محمد بن مسروق است • از

اهل طوس است ببغداد ساکن شد و هم آنجا از دنیا برفت در سنه تسع و تسعین و
مائتین و گفته اند در صفر سنه ثمان و تسعین و مائتین • والله تعالی اعلم • جنید از وی
حکایت کند که از استادان ابو علی رودباری است • شاگرد حارث محاسبی
و سری سقطی و محمد بن منصور و محمد بن حسین الرجلانی است با ایشان صحبت
داشته از قدمای مشایخ قوم است و اجلّ ایشان • شیخ الاسلام گفت که ابو العباس
مسروق بغدادی گوید که شب شنبه نشسته بودمی و مادر و پدر من می گریستی از
صبحی آنکه من از نماز آدینه آمده بودمی و از بس که پیران دیده بودمی و سخنانی
که شنیده بودمی • سئل عن التصوف فقال خلوا الاسرار مما منه بُدّ و تعلّقها بما
لیس منه بُدّ • و هم وی گفته • من ترک التدبیر عاش فی راحة • شیخ ابو العباس
مسروق بن بغدادی رحمه الله تعالی • شیخ الاسلام گفت که وی گفته نفس خویشتن را
مشغول کن پیش از آنکه ترا در شغل افکند • لعد جلب الفراغ علیک شغلا • و اسباب
البلاء من الفراغ • ابو عبد الله المغربی قدس الله تعالی روحه • از طبقهٔ ثانیه است
نام وی محمد بن اسمعیل است • گویند که استاد ابراهیم خواص و ابراهیم شیبان
کرمانشاهی و ابو بکر بیکندی است • و شاگرد ابو الحسین علی رزین هروی است
و عمر ابو عبد الله صد و بیست و دو سال بوده و عمر استاد او ابو الحسین صد و بیست سال بود
و ابو الحسین شاگرد عبد الواحد زید بصری است • و عبد الواحد شاگرد حسن بصری است
رحمهم الله تعالی • و قبر ابو عبد الله بر سر کوه طور سیناست پهلوی استاد وی ابو الحسین
علی بن رزین در زیر درخت خرنوب • گویند که در سنه تسع و سبعین و مائتین برفته
از دنیا و درست آنست که در سنه تسع و تسعین و مائتین برفته از دنیا • شیخ الاسلام

گفت

گفت که وی هرگز تاریکی ندیده بود آنجا که خلق را تاریکی بوده ویرا روشنی بود
وی گفته بآن خدای که ابوعبدالله مغربی را بیافرید که اگر الله تعالی مؤنت شهوت
را از من بازستاند مرا دوستر از آن باشد که اکنون مرا گویند که در بهشت شو
این آنست که علی بن ابی طالب کرم الله وجهه مرا گفت اگر مرا اختیار دهند که در بهشت
شو یا در مسجد من در مسجد شوم که بهشت نصیب من است بنزدیک او و مسجد نصیب
اوست بنزدیک من • وقتی ابوعبدالله مغربی • بر سر کوه سینا سخن میگفت سخن
بجایی رسید که گفت بنده با چندان نزدیکی جوید که فرو ماند فرد را سنگ از
کوه بجنبید و پاره پاره می شد و بهامون می آمد • و وی گفته افضل الاعمال عمارة
الاوقات فی الموافقات • وهم وی گفته • ما فطنت الا بهذه الطایفة واحترقت
بما فطنت • ولابی عبدالله المغربی قدس الله تعالی سره • یا من بعد الوصال ذبنا
کیف اعتذاری من الذنوب • ان کان ذنبی لدیک حبی • فاننی منه لا اتوب •
وهم وی گفته • ما رایت انصف من الدنیا ان خدمتها خدمتک وان ترکتها ترکتک
هرگز از دنیا منصف تر ندیدم چیزی اگر ویرا خدمت کنی وی ترا خدمت کند و چون
از وی اعراض کنی و طلب خداوند بر دست گیری از تو بگریزد و اندیشه آن بر دلت
نیاورد و بس هر که بصدق از دنیا اعراض کند از شر او ایمن گردد و از آفت
وی رسته شود **ابوعبدالله النباجی قدس الله تعالی روحه** نام وی سعید بن
بریدست وی از قدمای مشایخ است از اقران ذوالنون و از استاد
احمد ابی الحواری • نباجی گفت الادب حلیة الاحرار • وهم وی گفته لکل شیء خادم
و خادم الدین الادب شیخ الاسلام گفت که نباجی گفت که چشم بر آن دار که

هیچ نشان ترا روشن تر از تو نیست. هم نباجی گوید که موسی علیه السلام گفت
الهی من ترا کجا یابم گفت چون قصد درست کنی مرا یابی. و کتانی گوید که قصد درست
کردی یافتی. و حلاج گوید لا تعرج آن یک گام است. شیخ الاسلام گفت آن
یک گام تویی چون از خود گذشتی رسیدی. ابو عبد الله الانطاکی قدس الله
تعالی روحه. نام وی احمد بن عاصم الانطاکی است. از اعیان قوم بود و از سادات
ایشان و عالم بعلوم شریعت. عمری دراز یافت و با قدما صحبت داشته بود
و اتباع تابعین را دریافته. و از اقران بشر و سری بود و مرید حارث محاسبی بود
و بصحبت فضیل رسیده بود. شیخ الاسلام گفت که وی گفته که از هیچکس هیچ چیز
حسد نبردم مگر از معرفت عارفان نه معرفت تصدیقی. ابو علی دقاق گوید معرفة
رسمیه کقطرة وسمیه لا علیلا تشفی و لا غلیلا تسقی. معرفت رسمی چون باران تابستانی
نه بیمار را شفا دهد و نه تشنه را سیراب گرداند. و هم انطاکی گفت اَنْفَعُ الفقرِ
ما کنتَ به متجمّلاً و به راضیاً. نافع ترین فقر آنست که تو بدان متجمل باشی و بآن
راضی یعنی جمال خلق همه در اثبات اسباب بود و جمال فقر در نفی اسباب و اثبات
مسبب و رجوع با او و رضا باحکام او زیرا که فقر فقد سبب بود و غنا وجود سبب
و بی سبب با حق بود و با سبب با خود پس سبب محل حجاب آمد و ترک اسباب
محل کشف و جمال دو جهان در کشف و رضاست و ناخوشی عالم در حجاب و سخط و این
بیانی واضح است در تفضیل فقر بر غنا والله تعالی اعلم. ممشاد الدینوری قدس الله
تعالی روحه. از طبقه ثالثه است. از بزرگان مشایخ عراق است و جوانمردان
ایشان یگانه در علم با کرامات ظاهر و احوال نیکو. با یحیی جلا و به از وی صحبت

داشته واز اقران جنید ورویم ونوری وغیر ایشان بوده گفته اند که در سنه تسع
وتسعین ومایتین رفته از دنیا • وی گفته الله تعالی عارف را آینهٔ داده است در هرگه
هرگاه دران آینه نگرد الله ببیند • شیخ الاسلام گفت که ویرا در دل مؤمن جای است
که جزوی نرسد چون بتفرقه درماند بآن باز گردد بیاساید • حصری گوید که دوش
من می اندیشیدم که مرا گاه گاه چنین تفرقهٔ می بود حال مریدان وشاگردان
من چگونه خواهد بود اگر نه آن بودی که دانستمی که او جای دارد در دل دوستان
خود که جزوی آنرا نگیرد وجزوی آنجا نگذرد پاره پاره شدمی شعر ما بالی بعیون و
ظنون انفسها • لی فی سری مراة اری وجهک فیها • بآن نداده ام • شیخ الاسلام
گفت که در صحبت وحضور نگریستن بغیر او شرکاست باو • والله تعالی پیغمبر خود را
صلی الله علیه وسلم میگوید • مازاغ البصر وما طغی • قل الله ثم ذرهم • وهم ممشاد
گفته که هرگز بر هیچ پیر نشده ام وسوال نبرده ام بادل صاف شده ام تا او خود
چگوید • وهم وی گفته همه معرفت صدق افتقار است بالله تعالی • وهم وی گفته طریق الحق
بعید والسیر مع الحق شدید • شیخ الاسلام گفت راه بحق دور است مگر او دست گیرد
وصحبت وصبر کردن وروز گذرانیدن با خداوند سخت است مگر او مونس بود
وهم ممشاد گفته هر که بر دوستی از دوستان وی انکار کند کمینه عقوبت وی آنست
که هرگز ویرا آن ندهند که آن داشته • ذو النون گفت هر که بر نعرهٔ زراقی که بزرق زند
انکار کند هرگز آنرا که بصدق زند آن نیابد یعنی بر اصل او انکار کند ترا از زرق
وی چه زرق بروی است تو راست نگر و راست بین تا بهره یابی • شیخ الاسلام
گفت که ابو عامر گوید شاگرد ممشاد که روزی پیش ممشاد نشسته بودم جوانمردی از در

خانه در آمد و بمیزبانی اجازت خواست شیخ گفت توانی صوفیانرا بخانه بری و بازار در میان نه شیخ بهانه می جست اجابت نکرد چون بیرون شد اصحاب گفتند شیخ هرگز چنین نکردی این چه بود شیخ گفت او از جوانمردان بود دنیا بدست وی در آمد آن از دست وی بشد اکنون می آید و چیزی تنفقات میکند میخواهد که سرمایهٔ خود باز یابد تا مهر آن از دل برون نکند این باز نیابد • قال الشیخ عبد الله الطاقی رحمه الله تعالی سمعت محمد بن خفیف یقول رأیت ممشاد الدینوری فی النوم کانه قائم رافع یدیه الی السماء وهو یقول یا رب القلوب یا رب القلوب والسماء تدنو من رأسه حتی وقعت علی رأسه فانشقت وحمل ممشاد • روزی ممشاد از در سرای خود بیرون شد سگی بانگ کرد ممشاد گفت لا اله الا الله والله اکبر سگ بر جای بمرد • وقال ممشاد ادب المرید فی التزام حرمات المشایخ و خدمة الاخوان والخروج عن الاسباب وحفظ آداب الشرع علی نفسه الحسن بن علی المسوحی رحمه الله تعالی کنیت او ابو علی است گویند که از استادان جنید و ابو حمزه است اما از اقران ایشان است کان من کبار اصحاب السری السقطی جنید گوید حسن مسوحی را چیزی گفتم در انس گفت ویحک لو مات من تحت السماء ما استوحشت اگر خلق بیکبار بمیرند مرا ملالت نیاید و وحشت نگیرد • شیخ الاسلام گفت محمد لتیه که محمد عبد الله گازر ویرا جایی تنها نشانده بود و هفته فراموش کرده بود و ویرا عذر میخواست که من ترا فراموش کردم گفت رنجه مشو که الله تعالی وحشت تنهایی را از دوستان خود برداشته • لسمنون المحب شعر علیک یا نفس بالتخلی فالعیش فی الانس والتسلی • احمد بن ابراهیم المسوحی رحمه الله تعالی کنیت او نیز ابو علی است و هو من اجلة مشایخ بغداد • با سری سقطی صحبت داشته و از وی روایت کند

و از

وازحسن مسوحی نیز • وگفته اند که وی حج میکرد با یک پیرهن وردای ونعلین بی آنکه
رکوه یا کوزه بردارد جز آنکه سبیاشامی درکوزه نهادی وبوی میکردی وازمیانهٔ
بغداد تا مکه بآن بگذرانیدی • وی گفته که من فتح له شئ من غیر مسئلة فردّه وهو محتاج
الیه اخرجه الله الی ان یاخذ مثله بمسئله رویم بن احمد بن یزید بن رویم قدس سره
از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد است • وگفته اند ابو بکر است • وابو الحسین
وابو شیبانی نیز گفته اند • نبیرهٔ رویم همین است که قراءت از نافع روایت کند
از بغدادست از اجلهٔ مشایخ آن فقیه بوده وعالم بر مذهب داود اصفهانی
شیخ الاسلام گفت که رویم خود را شاگرد جنید می نمود از یاران وی است . ومه
از وی ومن مویی از رویم دوستر دارم که صد از جنید • وابو عبدالله خفیف گوید
که هرگز دیدهٔ من کس ندیده که در توحید سخن گفتی چون رویم • سئل رویم عن التصوف
فقال هو الذی لا یملک شیئا ولا یملکه • وقال ایضا التصوف ترک التفاصیل بین الشیئین
خود را آخر عمر میان دین داران پنهان کرد اما بآن شغل محجوب نگشتی • جنید گوید ما
فارغ مشغولیم • رویم مشغول فارغ • شیخ الاسلام گفت رویم بزرگست نه تلبیس خود را
به توانگری ومهتری فرانمودی وکیل قاضی بود ویرا چهار بالش واحتشام تمام • ابو عمرو
زجاج یک چند خدمت جنید میکرد وویرا گفته بودند نزدیک رویم نروی چون
زجاج را عزم رفتن خاست با خود گفت از بغداد بروم رویم را ندیده باشم چون
کسی پرسد چه عذر آرم پنهان از جنید بوی شد ویرا دید در چهار بالش واحتشام
چون خلوت شد دختر کی از ان وی بنزدیک وی آمد رویم بو عمرو را گفت اصحاب
تو میگویند چرا این شغل نگذاری ودرمیان ما آی چگونه آریم چرا این شغل گو دکان

نسازند تا بیام ایشانرا خبر کنم ازانجه ازوی یافتم وایشانرا علم توحید کویم • شیخ الاسلام
کفت که جنید را مکفت و یاران او جون ابوعمرو پیش آمد کسی ویرا آکاه کرده
بود که وی بنزدیک رویم رفت کفت همین بکوی جون دیدی ویرا کفت سخت بزرکوار
کفت الحمد لله ازبیم ترا میکفتم که بوی مرو نباید که دران سیرت وتلبیس وبرا بینی
فرا جشم تو نیاید مایه خودرا بباد دهی الحمد لله که نیکو دیدهٔ • مردی بزرک است در
فتوحات مذکوراست که رویم کفته • من قعد مع الصوفیة وخالفهم فی شیٔ مما تحققون
به نزع الله نور الایمان من قلبه • وقتی کسی رویم را کفته بود ازان احتشام ولباس
کفت بدان می آرایم که پای تا به درسر بندم و ببازار برایم باک ندارم • ابوعبدالله
خفیف بوی شد جون بازمیکشت رویم دست برکتف وی نهاد وکفت ای پسر
هو بذل الروح فلا تشتغل بترهات الصوفیه • کفت این کار جان فدا کردن است
زنهار بترهات صوفیان مشغول نشوی • شیخ الاسلام کفت بذل روح نه آن
بود که بغزا شوی تا ترا بکشند آنست که با الله تعالی بهر جان خود منازعت درنکیری
جان وتن ودل درسر کار او کنی وهنوز برخود باقی کنی نه که بهیچ رنج که ازوی بتو رسد
شکایت درکیری • کسی بنزدیک رویم درآمد وویرا کفت کیف حالک • وی کفت
کیف حال من کان دینه هواه وهمته دنیاه لیس بصالح تقی ولا بعارف نقی
جکونه باشد حال آنکسی که دین او هوای او بود وهمت او دنیای او نه نیکوکاری
از خلق رمیدهٔ ونه عارفی بود از خلق کزیدهٔ • واین اشارت بعیوب نفس است
وهمانا که درجواب بتحقیق حال سایل اشارت کرده است • ونیز روا بود که دران وقت
اورا باو بازکذاشته باشند تا از وصف وجود خود عبارت کرده است والانصاف

ازخالق نترسیده

صفت خود بداده • وسئل رویم عن الانس فقال ان تستوحش من غیر الله حتی
من نفسک • وسئل عن المحبة فقال الموافقه فی جمیع الاحوال و انشد • ولو قلت
لی مُت مُت سمعا وطاعة • وقلت لداعی الموت اهلا ومرحبا • وقال الرضاء
استلذاذ البلوی • والیقین هو المشاهدة • شیخ الاسلام گفت رویم را
به نهادی پس جنید ونوری را • رویم گفت بیست سال گذرانیدم که هیچ خوردنی
در خاطر من نگذشت مگر بعد از انکه حاضر شده باشد • وهم وی گفته اخلاص
آنست که رؤیت تو از عمل تو مرتفع شود یعنی عمل را از خود نه بینی و ندانی •
هم وی گفته که فتوت آنست که برادران خود را معذور داری در هر زلتی که از ایشان
واقع شود و با ایشان چنان معامله نکنی که از ایشان عذر باید خواست • وهم وی
گفته اذا وهب الله لک مقالا وفعالا فاخذ منک المقال وترک علیک الفعال فلا
تبال فانها نعمة وان اخذ منک الفعال وترک علیک المقال فانها مصیبة
وان اخذ منک المقال والفعال فاعلم انه نقمة • وهم وی گفته که فقر را حرمتی است
وآن ستر واخفاست وغیرت بر اوست هر که آنرا کشف کرد وبا خلق
نمود اهل فقر نیست و وی را در فقر کرامتی نی • وهم وی گفته من حکم الحکیم ان توسع
علی اخوانه فی الاحکام وتضیق علی نفسه فیها فان التوسعة علیهم اتباع العلم
والتضییق علی نفسک من حکم الورع • وهم وی گفته ادب المسافر ان لا یجاوز
همه قدمه وحیث ما وقف قلبه یکون منزله یوسف بن الحسین الرازی قدس سره
از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو یعقوب است شیخ ری و جبال بود در
وقت خویش امام بوده مر این طایفه را بشکوه تلبیسی طریق ملامت داشته

امابی

مردمان بر خویش شورانیدن و قبول ایشان بخویشتن ویران کردن وخود را
از چشمها بیفکندن تا کرد ذوالنون مصری است و با ابو تراب نخشبی و یحیی معاذ
رازی و غیر ایشان صحبت داشته رفیق ابو سعید خراز بوده در سفرها وی را
مکاتبات است با جنید سخت نیکو در سنه ثلاث او اربع و ثلثمائه برفته از
دنیا • و در وقت مردن گفت الهی خلق را با تو خواندم بجهد و هرچه توانستم بر خود
بکردم از بد مرا بیکی بخش از پیشان پس برفت وی را بخواب دیدند گفتند حال
تو چیست گفت الله تعالی مرا گفت آن سخن را بار دیگر باز گوی • باز گفتم گفت
ترا بتو بخشیدم شیخ الاسلام گفت دانی که چرا گفت که ترا بتو بخشیدم زیرا که
میان خود و او واسطهٔ در نیاورد که میان او و ایشان وسیله و واسطه هم اوست
شیخ الاسلام گفت و وصیت کرد یاران خود را که یکدیگر را بناز دارید که آنچه
شما را می باید هم از شما آید میان ایشان ترجمه و وسیله هم ایشان اند یوسف الحسین
گفت بنزدیک ذوالنون رفتم بمصر چون وی را دیدم موی بر اندام من برخاست
بمن نگریست و گفت از کجایی گفتم از ری گفت بر تو زمین تنگ شده بود که
بمصر آمدی گفتم آمدم تا خدمت ترا دریابم گفت دور باش از آنکه دروغ گویی یا
خیانت کنی پس گفت یا بنیّ صحح حالک مع الله لا یشغلک عنه شاغل ولا تشتغل بما
تقول الخلق منک فانهم لن یغنوا عنک من الله شیئا و اذا صحت حالک مع الله
ارشدک للطریق الیه واقتد بسنة النبی صلی الله علیه وسلم وظاهر العلم وایاک
ان تدعی فیما لیس لک فما اهلک عامه المریدین الا الدعاء • وی روزی طلب وصیت
کرد گفت ایاک وهذه الاوراد المتصله فان النفس تالفها وانظر ما فیه مخالفة

نفسک من صیام او فطر فاعلمها فان فی متابعة النفس طاعة کانت او معصیة
فتنه فما الفت النفس شیئا والا فیه بلاء وخطر، و نیز ذو النون وصیت
کرده است ویرا، قال فلا تسکن الی مدح الناس ولا تجرح من قبولهم وردهم
فانهم قطاع الطریق واسکن الی ما تحققه من احوالک سرا وعلنا، و هم یوسف
بن الحسین گوید که از ذو النون جدا شدم ویرا گفتم مرا وصیتی کن گفت تن
خود را از رنج خلق دریغ مدار و تا توانی دل خود را جز برای الله خالی مدار و فرمان
الله را گرامی دار تا او ترا گرامی دارد، و هم یوسف بن الحسین گفته الخیر کله فی
بیت، و مفتاحه التواضع والشر کله فی بیت، و مفتاحه الکبر عبدالله حاضر
قدس الله تعالی روحه شیخ الاسلام گفت که وی خال یوسف بن الحسین است
از متقدمان مشایخ بوده از اقران ذو النون وهم از ذو النون، یوسف بن الحسین
میگوید که از مصر می آمدم از پیش ذو النون روی بری نهاده چون ببغداد
رسیدم خال من عبدالله آنجا حاضر بود میخواست بحج رود نزدیک وی شدم گفت
از کجا می آیی گفتم از مصر بری میروم میخواهم که مرا وصیتی کنی گفت بنپذیری گفتم
شاید که بپذیرم گفت نپذیری گفتم باشد که بپذیرم گفت دانم که نپذیری
گفتم بود که بپذیرم گفت چون شب درآید برو و کتب خویش و هرچه از ذو النون
نوشته در دجله انداز گفتم بیندیشم آن شب مرا از اندیشه خواب نبرد و مرا از دل
بر نیامد دیگر روز ویرا گفتم بیندیشیدم مرا از دل بر نمی آید گفت که گفتم ترا نپذیری
گفتم چیز دیگر گوی گفت هم نپذیری گفتم بپذیرم گفت بری شوی مگوی که من ذو النون
را دیده ام و از آن بازاری مساز یوسف گفت بیندیشم همه شب می اندیشیدم

بر من صعب‌تر می‌آمد از گفت پیشینه، دیگر وی را گفتم که ازین بر من صعب‌تر می‌آید
گفت گفتم نپذیری، آخر گفت ترا سخنی گویم که ترا از آن چاره نیست، گفتم بگوی
گفت بخانه باز شوی خلق را با خود مخوان که با وی میخوانم و چنان کن که همیشه الله تعالی
در یاد تو بود. شیخ الاسلام گفت الله تعالی با موسی علیه السلام گفت ای موسی
چنان کن که همیشه زبان تو بیاد من بود و هر جا که شوی گذر تو بر من بود. ابو عبد الله
نباجی یوسف بن الحسین را گفت جهان از صادقان و راستان خالی شده است
اگر توانی صدق را لازم گیر در جمیع احوال خود و بدانکه در زمرهٔ این راه در نیابی
مادام که رد همهٔ خلایق نشوی و از خالص بندگان الله تعالی نگردی مگر بعد از
مهاجرت و مفارقت خلایق. یوسف بن الحسین گوید که مرا سخن هیچکس آن نفع
نرسانید که سخن ابو عبد الله نباجی زیرا که مرا دلالت باسقاط جاه کرد و من آنرا
قبول کردم. ثابت بن الخباز رحمه الله تعالی از قدمای مشایخ است. با جنید و رویم
صحبت داشته است و طریقت از ایشان گرفته و پیوسته حکایات ایشان گفتی.
ابو ثابت الرازی رحمه الله تعالی از مشاهیر علما و قرا و فقرا بوده، گفته وقتی در
مسجدی نشسته بودم و کودکی را قرآن تعلیم میکردم یوسف بن الحسین بر آنجا بگذشت
مرا گفت شرم نداری که مخنثی را قرآن تعلیم میکنی. من با خود گفتم سبحان الله
کودکی بهشتی را چنین میگوید. پس بسی بر نیامد که آن کودک را با مخنثان دیدم. بخدمت
وی رفتم و ارادت گفتم. سمنون حمزه المحب الکذاب قدس الله سره از طبقهٔ
ثانیه است. امام المحبة، کنیت او ابو الحسن است. و گفته‌اند ابو القاسم. خود را
کذاب لقب کرده بود تا بگفتندی باز نگریستی. یگانه بود در علم محبت. همه عمر از آن

ابن بو

مه
گرفتم

کهی

کفتی با سری سقطی و محمد بن علی القصاب و ابو احمد القلانسی صحبت داشته بود از
اقران جنید و نوری است پیش از جنید برفته از دنیا و بعضی کفته اند پس از وی
وی کفته محبت بنده را صافی نشود تا پشتی بر همه عالم ننهد و هم وی کفته اول
وصال العبد للحق هجرانه لنفسه واول هجران العبد للحق مواصلته لنفسه روزی
سمنون را بر کنار دجله دیدند شاخ چوبی بر ران خود میزد و این ابیات میخواند
ران وی بدریده بود و خون میرفت و وی آگاه نی کان لی قلب اعیش به
ضاع منی فی تقلبه رب فاردده علی فقد ضاق صدری فی تطلبه واغث
ما دام بی رمق یا غیاث المستغیث به کویند که روزی سمنون این دو
بیت برخواند تریدمنی اختبار سری وقد علمت المراد منی ولیس لی فی
سواک حظ فکیف ماشئت فاختبرنی درحال باحتباس بولش امتحان
کردند جزع نمیکرد و صبر می نمود آن شب چند کس از اصحاب وی در خواب
دیدند که سمنون دعا و تضرع میکند و از خدای تعالی شفا میخواهد چون سمنون آنرا
دانست که مقصود از آن تأدیب بآداب عبودیت است و اظهار عجز به ستر
حال کرد و مکتبها می کشت و با کودکان میکفت ادعوا لعمکم الکذاب
شخصی ویرا دید سر در کشیده بعد از ساعتی سر بر آورد و زفیری کرد و این
بیت بخواند ترکت الفؤاد علیها یعاد وسردت نومی فمال رقاد
ابو احمد قلانسی کفته که ورد سمنون در هر شبانه روزی پانصد رکعت بود
و هم وی کفته که مردی در بغداد چهل هزار درم بر فقرا نفقه کرد سمنون کفت یا ابا احمد
ما را استطاعت این نفقه نیست برخیز تا بکوشه‌ای باز رویم و بهر درمی یک رکعت بگذاریم

پس بدان رفتیم و چهل هزار رکعت نماز کردیم • غلام الخلیل شخصی بود مرایی
خود را پیش خلیفه بصوفی گری معروف ساخته بود و همواره از مشایخ و درویشان
سخنان ناخوش بخلیفه رسانیدی تا ایشان مهجور شوند و اعتبار وی بیفزاید
روزی زنی را چشم بر سمنون افتاد خود را بروی عرضه کرد سمنون التفات ننمود زن
بنزدیک جنید رفت و گفت سمنون را بگوی تا مرا بزنی کند جنید را از آن ناخوش
آمد و یرا زجر کرد آن زن پیش غلام الخلیل شد و تهمتی چنانکه زنان نهند بر سمنون
نهاد غلام الخلیل سعایت بر دست گرفت و خلیفه را بر وی متغیر گردانید بفرمود
تا ویرا بکشند چون سیاف را آوردند خواست تا بقتل او فرمان دهد زبانش
بگرفت کشتن او تاخیر کرد شب خلیفه را بخواب نمودند که زوال ملک تو در زوال
حیات اوست روز دیگر او را بخواندند و عذر خواست • و انشد ابو فراس
لسمنون المحب ~ وکان فؤادی خالیا قبل حبکم • وکان بذکر الخلق یلهو
ویمزح • فلما دعا قلبی هواک اجابه • فلست اریه عن فنائک یبرح • رمیت
ببین منک ان کنت کاذبا • وان کنت فی الدنیا بغیرک افرح • وان کان
شیء فی البلاد باسرها • اذا غبت عن عینی بعینی یملح • فان شئت واصلنی
وان شئت لم تصل • فلست اری قلبی لغیرک یصلح • زهرون المغربی قدس الله
تعالی سره • از اهل طرابلس است از اقران مظفر کرمانشاهی در صحبت یکدیگر بمکه
رفته اند زهرون در پیش و مظفر در پس و سیده زن مظفر پس ایشان و همه در مکه
برفته اند از دنیا رحمهم الله تعالی • ابو عبدالله مغربی گوید که هیچ جوانمردی ندیدم از
جوانمردان چون زهرون • شیخ الاسلام گفته وقتی تماشا بیرون شده بود با جمعی

از

٥٣

از درویشان این دو بیت برخواندند شعر وسنا برق نفی عنی الکری • لم یزل یلمع لی من ذی طوی • منزل سلمی به نازله • طیب الساحه معمور الفنا • وی بخروشید و بانکی جند برزد ولختی شور کرد و بازکشت و کفت من تماشای خود بکردم عمرو بن الوثابه رحمه الله تعالی کنیت او ابوالاصبع است شیخ الاسلام کفت که در کتاب احمد بن ابی الحواری دیده ام که وی شیخ بوده بمکه و بشام از دنیا برفته ویرا بخواب دیدند و از حال او پرسیدند کفت حاسبونا فدققوا ثم منوا فاعتقوا شمار با من درکرفتند خرد خرد پس منت نهادند و بیکبار بکشادند میمون المغازلی قدس الله تعالی روحه من اهل المدینه المغرب وکان من السیاحین و من قدماء المشایخ وکان یرافق ابوموسی الدیبلی فی الاسفار وکان صاحب آیات وکرامات وی سیاه بوده جون در سماع درامدی سفید شدی ویرا کفتند که حال تو در سماع میکردد کفت اکر شما ازان آکاه باشید که من آکاهم حال شما هم بر شما بکردد وحکی انه کان معه جراب کلما اراد شیئا ادخل یده فیه واخرجه منه سعدون المجنون رحمه الله تعالی عطا بن سلیمان کوید وقتی در بصره قحط افتاده بود مردمان باستسقا بیرون شده بودند و من با ایشان بودم در کورستانی آوازی شنیدم باز نکریستم سعدون مجنون را دیدم در جهار طاقی ازان کورستان نشسته دست بر زانوی خود میزد و با خود جیزی میکفت پیش وی رفتم و سلام کردم کفت وعلیک السلام عطا پس کفت این جه انبوهی است نفخ فی الصور او بعثر من فی القبور کفتم باستسقا آمده اند که تنکی افتاده کفت تو با ایشان آمده کفتم آری کفت بقلب سماوی ام بقلب خاوی پس کفت که خواهی که من آب بخواهم کفتم جرا نخواهم کفت

تن م

میان م

من کنف العظام

باران بفرست صح

خداوندا بآن راز دوشینهٔ من بر ما باران فرست در ایستاد و کفت ای عطا تا نزنند مرو که تا نزنند نباید شد عطا ابن سلمان رحمه الله تعالی از زهاد بصره است بزرک وقت خود بوده روزی بمازدر افتاب خفته ویرا کفتند چرا بسایه نیایی کفت میخواهم که با سایه آیم اما می ترسم که مرا کویند که در راحت نفس خود کام برکرفتی علی بن سهل بن الازهر الاصفهانی قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابوالحسن است از قدمای مشایخ اصفهان است شاکرد محمد یوسف البناست از اقران جنید بوده و میان ایشان مکاتبت و رسالت بوده با ابوتراب نخشبی صحبت داشته وکان له ریاضة عظیمة ربما کان امتنع عن الاکل والشرب عشرین یوما یبیت فیها قایما باکیا بعد ان کان نشوءه نشوا ابناء النعمة والمترفین وی کفته که ما اقطا الابول واصحبت ان جدین وقتی عمرو بن عثمان مکی را بمکه سی هزار درم وام برآمد باصفهان آمد بنزدیک علی سهل اصفهانی تا ویرا یاری دهد علی سهل وام ویرا معلوم کرد که چندست نقد کرده بمکه فرستاد و او را آکاه نکرد پس اورا بنواخت و کسیل کرد وی می رفت دل از وام پر اندیشه چون بمکه رسید وام را بازداده یافت برآسود شیخ الاسلام کفت دانی علی سهل چرا چنان کرد از بیم عذر خواستن و بار شکر کذاردن که هیچ آزاد مرد آنرا برنتابد علی سهل کوید روا نیست پیش ما که این طایفه را درویش خوانند که ایشان توانکرترین خلق اند شیخ الاسلام کفت حق سبحانه وتعالی که جامهای نکو بدنیاداران داد و فرّ جامه بدرویشان داد و طعام پاکیزه باایشان داد و لذت طعام بدرویشان داد وهم علی کفته اعاذنا الله وایاکم من غرور حسن الاعمال مع فساد بواطن الاسرار وهم وی کفته التصوف التبری عمن دونه والتخلی عمن سواه

بوده صح

احتلمت صح

درسنه ۸

و پرسیدند از وی از حقیقت توحید گفت قرب من الظنون بعید من الحقایق وانشد
لبعضهم فقلت لاصحابی هی الشمس ضوءها قریب ولکن فی تناولها بعد شیخ الاسلام
گفت که علی سهل را گفتند روز بلی را یاد داری گفت چون ندارم گویی که دی بود و
بعضی این سخن را با بوجعفر محمد بن فاده که وی نیز از شاگردان محمد بن یوسف البناست
نسبت کرده اند چنانکه در کتاب سیر السلف مسطورست و می تواند بود که این
سخن از هر دو بزرگ واقع شده باشد و می تواند بود که یکی از ناقلانرا سهوی
افتاده باشد شیخ الاسلام گفت درین نقصی است صوفی را دی و فردا چه بود
آنروز را هنوز شب نیامده صوفی دران روز است وکان علی بن سهل یقول موتی
کموت احدکم انما هو دعاء واجابة ادعی فاجیب فکان کما قال کان یوما قایما فی
جماعة فقال لبیک ووقع میتا محمد بن یوسف بن معدان البنا قدس الله تعالی سره
کنیت او ابو عبدالله است گفته اند که وی از سیصد شیخ کتابت حدیث کرده
بود پس ارادت خلوت وانقطاع بروی غالب شد و بعزیمت مکه بیرون رفت
و بادیه را بقدم تجرید قطع کرد و گفته اند که وی در روز بعمل بنایی مشغول بودی
از انچه حاصل کردی محقری بنفقهٔ خود صرف کردی و باقی را بر فقرا تصدق نمودی
و با وجود کسب و عمل هر روز یک ختم قرآن بکردی چون نماز خفتن بگذاردی بسوی کوه
رفتی و تا صبح آنجا بودی و بسیار میگفتی خداوندا یا مرا آشنایی و شناسایی
و معرفت خود روزی کن یا کوه را فرمان ده تا بر سر من فرو آید که بی آشنایی و شناسایی
تو زندگانی نمیخواهم و وی گفته چون بمکه درامدم دیدم که پیران در مقام ابراهیم نشسته اند
نزدیک بایشان نشستم قاری خواند که بسم الله الرحمن الرحیم بر دل من چیزی واقع شد

فریادی کردم پیران قاری را گفتند خاموش کن پس مرا گفتند ای جوان ترا چه بود
که فریاد کردی و هنوز قاری یک آیت ناخوانده من گفتم باسمه قامت السموات
والارضون و باسمه قامت الاشیاء وکفی ببسم الله سماعا همه پیران برخاستند
ومرا درمیان خود بنشاندند وگرامی داشتند و هم وی گفته که در مکه بسیار دعا
کردم که یارب دل مرا بخود آشنایی و شناسایی ده یا جان مرا بستان که مرا
بی شناخت تو بجان حاجت نیست در خواب دیدم که گوینده میگوید اگر این
میخواهی یک ماه روزه دار و با کس سخن مگوی پس بزمزم درآی و حاجت خواه
چون ماه تمام شد بزمزم درآمدم و دعا کردم هاتفی از چاه زمزم گفت یا ابن یوسف
اختر من الامرین واحدا ایهما احب الیک العلم مع الغنی والدنیا ام المعرفة مع القلة
والفقر من گفتم المعرفة مع القلة والفقر پس از چاه زمزم آواز آمد که قد اعطیت
قد اعطیت وگویند که جنید قدس سره بفضل وکمال وی قایل بوده و در
رسالتی که به شیخ علی اصفهانی فرستاده نوشته بوده است که سل شیخک
ابا عبد الله ما الغالب علیک پس علی بن سهل از وی سوال کرد که بنویس بوی والله
غالب علی امره محمد بن خاذه رحمه الله تعالی کنیت او ابو جعفرست از
شاگردان محمد یوسف بنا ست کان مجتهدا قویا فی العبادة سخیا فی البذل والعطیة
هر روز سه ختم قرآن کردی ویرا از پدر میراث بسیار رسیده بود سالها بر محمد یوسف
و بر عیال او نفقه کرد چنانکه وی ندانست دوستی داشت ویرا فرموده بود که ما
یحتاج ویرا می خرید و بمنزل وی می برد و ویرا گفته بود که هیچکس را ازان آگاه
نکند چون چند سال ازین بگذشت محمد بن یوسف دوست ویرا الحاح تمام

کرد که بگوی که چه کس است این که کفایت مؤنت عیالان من میکند گفتند محمد بن فاذه
گفت جزاه الله عنی بافضل الجزاء، عزیزی در میان زمستان بر محمد بن فاده درآمد
او را دید با یک پیراهن نشسته گفت یا ابا جعفر سرما نمی یابی گفت دست خود
بیار و بگوی لا اله الا الله دست خود بزیر پیراهن وی درآوردم و گفتم لا اله الا الله
دیدم که از گرمی عرق میکرد سهل بن علی المروزی رحمه الله تعالی وی بود که در
سرای عبد الله مبارک شده گفت این کنیزکان مطرب آراسته کرده چرا بر بام
کرده، چرا از بام فرو نخوانی ابن المبارک گفت چنین کنم چون بیرون شد گفت
بکوشید و ویرا دریابید که هم اکنون میرود از دنیا آنگه او بر بام من دید حوراناند که پذیره
فرستاده اند از بهشت که بر بام من هیچ کنیزک نبود و وی دروغ نگوید چون از
سرا بیرون رفت حالی جان بداد، سهل بن علی مروزی را پرسیدند که از نواختهای
الله تعالی که بنده را بآن بنوازد کدام به است گفت فراغت دل مصطفی گفت صلی الله
علیه و سلم نعمتان مغبون فیهما کثیر من الناس الصحة والفراغة، و هم سهل بن علی گوید
الفراغ بلاء من البلاء، شیخ الاسلام گفت که کسی را که تقوی بر وی غالب نباشد
ویرا شغل به از فراغت باشد تا از فراغت ویرا بلایی نخیزد اما آنکه متقی باشد
و صاحب ورع و خداوند دل ویرا فراغت ملکی بود بی بها و فراغت دل خانه
صحبت حق است سبحانه و درویش دکان این کار ابن جریج گوید هر که او را طریق
عزم نیست او را بر زیادت روی نیست علی بن حمزه الاصفهانی الحلاج رحمه الله
تعالی شیخ الاسلام گفت که نه وی نه حلاج بود چون حسین منصور شاگرد محمد بن یوسف
بنا بود باصفهان علی بن حمزه گفته است که من روزگاری نزدیک محمد بن یوسف بنا

می بودم باصفهان و باوی می نشستم و او در علم حلال خوردن فراوان کفتی از حکایات
اوی نوشتم وقتی از نزدیک او بحج شدم چون بازکشتم ببصره رسیدم خبر وفات محمد
ابن یوسف ببصره رسید یعنی رسیدم که صفت شوان کرد کفتم اصفهان مرا بر نتابد
ببصره بنشستم نزدیک شاکردان سهل تستری و ایشان ازوی حکایت میکردند
واز سخنان وی چیزی باز میکفتند وقتی که سخن رفتی که مرا خوش آمدی از کسی
خواستمی که برای من بنوشتی که من امی بودم روزی برکنار آب طهارت میکردم
هرچه نوشته بودم از آستین من در آب افتاد و تباه شد رنجی بمن رسید عجب
صعب که بروزکار درا زجمع کرده بودم آن شب سهل تستری را بخواب دیدم
مرا کفت ای مبارک رنجه شدی که دفترها تو در آب افتاد کفتم آری ای استاد
کفت دوستی آن سخنان و حق الله از خود طلب نکنی و حق دوستان او کفتم ای
استاد مرا طاقت این نیست درین سخن بودیم که حضرت مصطفی را صلی الله علیه
وسلم دیدم که می آمد با جماعتی از یاران از اصحاب صفه من چون آنرا دیدم از
شادی پیش مصطفی صلی الله علیه وسلم دویدم در روی من خندید کفت چرا نکویی
این صدیق را یعنی سهل تستری را که دوستی این طایفه و این سخنان عین حقیقت است
با آن می مانست که مصطفی صلی الله علیه وسلم آمده بود که با سهل ازان سخن کوید سهل
کفت استغفرالله یا رسول الله مصطفی صلی الله علیه وسلم بخندید از شادی بیدار
شدم شیخ الاسلام کفت که دوستی این کار این کار رست نزدیکست که
این کار بر این کار این کار ربود که از حقیقت هیچ چیز مجاز نرود غلام الخلیل
در آخر عمر مجذوم شد یکی از بزرکان این طایفه شنید کفت یکی از نارسیدکان

ن روزکاری
ب بودم

متصوف

متصوفه همت در وی بسته است و نیک نکرده که او منازع این طایفه بود
گاه گاه اعمال ایشان بوی انجامی می گرفت خدایش شفا دهاد این سخن با
غلام الخلیل گفتند ازان توبه کرد و هرچه داشت پیش مشایخ فرستاد و قبول
نکردند تنبیه که انکار این طایفه آخر آن مرد را بتوبه رسانید کسی که او اقرار
داشته باشد خود چون بود علی بن شعیب السقا قدس الله تعالی روحه از حیره
نیشابور بود و با ابو حفص صحبت داشته بوده گویند که وی پنجاه و پنج حج گزارده
بود همه از نیشابور احرام بسته بود و در زیر میل دو رکعت نماز گذارده بود وی را
گفتند این نماز چیست گفت لیشهدوا منافع لهم این منافع منست از حج من با و قصه
اندیشه کردن وی در قرب الله تعالی و غایب گشتن وی از خود سیزده روز
در بیابان احوال ابو حمزه بغدادی گذشت شیخ الاسلام گفت که از قرب
الله تعالی بخود اندیشیدن حیرتست و نه اندیشیدن جنایت علی بن موفق
البغدادی رحمه الله تعالی از قدمای مشایخ عراق بوده سفر بسیار کرده
ذو النون مصری را دیده بود شیخ الاسلام گفت که وی را هفتاد و چهار حج آرند وقتی
حج کرده بود با خود میگفت بتاسف که می شوم و می آیم نه دل و نه وقت من خود
در چه ام آن شب حق تعالی را در خواب دید که وی را گفت ای پسر موفق تو بخانه
خویش خوانی کسی را که نخواهی اگر من ترا نخواستی نخواندی و نیاوردی وی گفت
که خداوندا اگر من ترا از بیم دوزخ می پرستم در دوزخم فرود آر و اگر بامید بهشت
می پرستم بر گزم درانجا راه مده و فرو میار و اگر بمهر می پرستم یک دیدار بنمای و
پس ازان هرچه خواهی بکن ابو احمد القلانسی قدس الله تعالی سره وی از

قدمای مشایخ است نام وی مصعب بن احمد البغدادی است گویند که اصل وی
از مروست از اقران جنید و رویم بوده و فی التاریخ ح ابو احمد القلانسی سنه
تسعین و مایتین و مات بمکه بعد انصراف الحاج بقلیل ابو احمد قلانسی گفته که
روزی در میان قومی بودم گفتم ازار من در میان سخن از من ببریدند که تو گفتی
آن من شیخ الاسلام گفت نه ادب است در میان صوفیان که گوی ازار من
یا نعلین من از آداب ایشان است که خودرا در میان یاران چیزی ملک نه بیند
مگر بضرورت ظاهر شیخ سروانی گوید که چون صوفی گوید که نعلین من و ازار من
باید که در وی بنگری یعنی ایشانرا ملک نبود چون احمد قلانسی رنجور شد و محتضر
گشت گفت خداوندا اگر مرا بنزدیک تو هیچ قدری بودی مرگ من بین المنزلین
بودی ضرورتی واقع شد ویرا در محفه بیرون که بجای دیگر برند که در راه بمرد

اوردم

ابو الغریب الاصفهانی رحمة الله تعالی علیه از محققان بود صاحب آیات
و کرامات در عشق بعین جمع رسیده بود آورا حلول خواندند شیخ ابو عبد الله خفیف
اورا دوست داشتی و با او مزاح کردی وقتی در شیراز از زندگانی خود نومید
گشت یاران خود را پیش خود خواند و گفت از بهر خدای مرا با شما یک حاجت است
روا خواهید کرد گفتند آری گفت مرا چون اینجا مرگ آید مرا در گورستان گبران دفن
کنید یاران متحیر گشتند که این چیست گفت خداوندرا گفته بودم که اگر مرا بنزدیکا
تو هیچ قدری هست مرا بطرسوس مرگ ده اکنون اینجا می میرم دانستم که مرا
بنزدیک او هیچ قدری نیست عن قریب در وی آثار صحت پدید آمد و برخاست
و بطرسوس شد و آنجا برفت یکی از ین طایفه گوید که بر ابو الغریب درآمدم در

طسوس و مردوران او آماس کرده بود و از سرون وی تا زانو شکافته بود
وریم و خون بسیار میرفت و حالتی عجب داشت یکی از وی پرسید که چونی
گفت چنین که می بینی اما هنوز نگفته ام مسنی الضر ابو عبد الله القلانسی
قدس الله تعالی روحه وی از کرام قوم و بزرگان این طایفه است وی
گوید که در بعضی سیاحات خود در کشتی نشسته بودم بادی برخاست و
و طوفان عظیم شد اهل کشتی بتضرع و زاری در آمدند و نذرها کردند مرا گفتند
تو نیز نذری بکن گفتم من از دنیا محرومم چه نذر کنم الحاح بسیار کردند گفتم با خدای
تعالی نذر کردم که اگر ازانچه درانم بازآیم هرگز گوشت فیل نخورم گفتند این چه نذرست
که میکنی هرگز کسی گوشت فیل خورده است گفتم همچنین در خاطر من افتاد و خدای تعالی
بر زبان من گذرانید ناگاه کشتی بشکست جماعتی با کنار افتادیم و چند روز
گذشت که هیچ نخوردیم در میان آنکه نشسته بودیم ناگاه فیل بچه پیدا شد
ویرا بگرفتند و بکشتند و بخوردند و بر من عرض کردند من گفتم من نذر کرده ام که
گوشت فیل نخورم الحاح کردند که مقام اضطرارست و نقض عهد رخصت است
من فرمان نبردم و از عهد خود برنگشتم چون چیزی بخوردند در خواب شدند هنوز
ایشان در خواب بودند که مادر آن فیل بچه آمد و بوی می کشید تا باستخوانهای بچه
خود رسید آنرا بوی کرد بعد ازان آمد و آن مردمانرا بوی کردن گرفت از هر که
آن بوی می یافت ویرا در زیر دست و پای می مالید و می کشت تا همه را بکشت
پس بسوی من آمد و مرا بوی کرد تا دیری و از من هیچ بوی نیافت پشت بجانب
من کرد و بخرطوم خود بمن اشارت کرد که سوار شو من در نیافتم پای خود را بالا داشت

دانستم که میخواهد سوار شوم بسی اشارت کرد که راست نشین راست نشستم در
رفتن ایستاد بشتاب تمام تا آورد مرا بموضعی که زراعت و سیاهی می نمود
و اشارت کرد که فرود آی فرود آمدم بازگشت بشتاب تر از پیشتر چون بامداد
کردم جماعتی پیدا شدند و مرا بخانهٔ خود بردند و حال من پرسیدند قصه را باز گفتم مرا
گفتند میدانی که از آنجا که ترا آورده است تا اینجا چند راه است گفتم نمیدانم گفتند
هشت روزه راه است که ترا بیک شب آورده است ابو عبدالله الجلا قدس الله
تعالی روحه از طبقهٔ ثانیه است نام وی احمد بن یحیی الجلاست و گفته اند که محمد بن یحیی
و احمد درست تر است بغدادی الاصل است اما برمله و دمشق بوده از اجلهٔ
مشایخ شام است شاگرد ابوتراب نخشبی است و ذوالنون مصری است و از آن
پدر خود یحیی الجلا و با ابو عبید الله بسری بوده در صحبت و سفر استاد دقی بوده
عالم بوده و صاحب ورع وقتی ابوالخیر تیناتی ابو عبدالله جلا را دید که در هوا میرفت
دریغ ابوالخیر آواز داد که بشناختم جواب داد که نشناختی شیخ الاسلام گفت
ابوالخیر شناخت شخص را می گفت و ابو عبدالله شناخت مقام و شرف را
شیخ الاسلام گفت که ابوبکر واسطی با جلالت خود گفته که من مرد و نیم دیده ام
آن مرد تمام ابو امیة الماجوری و آن نیم مرد ابو عبدالله الجلا واسطی را گفتند چون
آنرا مرد تمام گفتی و این را نیم مرد گفت ابو امیة الماجوری از دست هیچ مخلوقی
چیزی نخورد کان یاکل مما لیس للمخلوقین فیه صنع و ابن جلا از مال مردی میخورد که
او را علی بن عبدالله القطان گفتندی ابوبکر واسطی کسی را نه پسندیدی نه از
خواری خلق نزدیک او و از عزیزی توحید در علم او و ابو عبدالله جلا را پرسیدند از محبت

گفت مالی وللمحبة وانا اریدان العلم التوبة ٭ وی را پرسیدند که متی یستحق
الفقیر اسم الفقر گفت اذا لم یبق علیه من نفسه مطالبة ظاهرا و باطنا ٭ شیخ الاسلام
گفت سیصد تن با ابو تراب نخشبی در بادیه شدند بار کوها ٭ و دو تن با او بماندند
ابو عبدالله جلا ٭ و ابو عبدالله بسری ٭ ابو عبدالله خاقانی الصوفی رحمه الله
تعالی وی از کبار مشایخ صوفیه بغداد است ٭ شیخ جعفر خلدی گفته است که
او صاحب کرامات بوده و از ابن قصاب رازی نقل کرده است که گفت
پدر من در بازار بغداد دکانی داشت من بر در دکان نشسته بودم ناگاه شخصی
بگذشت مرا گمان آن شد که وی از فقرای بغداد است و من هنوز بحد بلوغ
نرسیده بودم خاطر من بجانب وی کشش کرد برخاستم و بروی سلام
کردم و با من یک دینار بود بوی ارزانی داشتم آنرا استد و روان بگذشت و با من
چندان التفات نکرد با خود گفتم که این دینار را ضایع کردم در عقب وی روان شدم
تا بمسجد شونیزیه رسید آنجا دید که سه تن از فقرا نشسته اند آن دینار را بیکی از ایشان
داد و خود بنماز ایستاد آنکس که دینار را گرفته بود بیرون رفت و من در عقب
وی رفتم تا طعام خرید و پیش یاران آورد و با هم بخوردند و آن شخص همچنان در نماز
بود چون از نماز فارغ شد و ایشان از طعام خوردن فارغ شدند روی با ایشان
کرد و گفت هیچ میدانید که مرا چه چیز از موافقت شما باز داشت گفتند نی
ای استاد گفت جوانی آن دینار را بمن داد و من تا این زمان از خدای تعالی در
میخواستم که وی را از بندگی آزاد کند و آزاد گردانید ٭ ابن قصاب گوید من بیخواست
پیش وی بنشستم و گفتم راست میگویی ای استاد ٭ و وی شیخ خاقان صوفی بود

توفی سنة تسع وسبعین ومایتین • ابو عبد الله البسری قدس الله تعالی سره
نام وی محمد بن حسان است از قدمای مشایخ است با ابو تراب نخشبی
صحبت داشته قال ابن الجلاء رحمة الله علیه لقیت ستمایة شیخ ما رایت منهم مثل
اربعة ذو النون المصری وابو تراب النخشبی وابو عبد الله البسری وابو العباس بن عطا
قدس الله تعالی ارواحهم • یکی از اصحاب ابو عبد الله بسری گفته که وی بکاری مشغول
بود تا وقت حج سه روزه مانده بود دو کس ازین طایفه آمدند که یا ابا عبد الله بحج میروی
گفت نی پس روی بمن کرد و گفت شیخ بود و بآن خود را خواست تا در ترست
ازیشان آنچه میگویند یعنی طی ارض • میگویند که چون رمضان شدی ابو عبد الله
بخانه درآمدی و اهل بیت را گفتی که در خانه بروی وی برآوردندی و سوراخی
بگذاشتندی و هر شبی نانی ازانجا بینداختندی چون روز عید آمدی در خانه
باز کردندی آن سی نان در زاویهٔ خانه نهاده بودی نه هیچ خورده و نه هیچ
آشامیده و نه خواب کرده و سی شبانه روز بر یک طهارت نماز کردی • گویند
ابو عبد الله بغزا رفت بر اسب کره سوار در اثنای راه آن اسب کره بیفتاد و بمرد
گفت خداوندا این اسب کره را عاریت بمن ده چندانکه ببصره رسم اسب کره
از زمین برخاست زنده چون از غزا فارغ شد و ببصره رسید پسر خود را گفت
زین اسب کره را بردار گفت گرم است و عرق دارد گفت بردار که عاریت است
چون زین ازوی برگرفت بیفتاد و بمرد • و وی گفته • النعم طرد فمن رضی بالنعم
فقد رضی بالطرد • والبلاء قربة فمن ساءه البلاء فقد احب ترک القربة والتقرب
الی الله تعالی • و گویند که روزی با اصحاب خود در دمشق جایی نشسته بود

سواری بگذشت و در عقب وی غلامی غاشیه بر دوش میدوید خشم آلود چون
برابر ابو عبد الله رسید و اصحاب او رسید گفت اللهم اعتقنی وارحنی منه پس روی
با ابو عبد الله کرد و گفت ای شیخ مرا دعایی کن ابو عبد الله گفت اللهم اعتقه من النار
و من الرق فی الحال مرکوب آن سوار سوار را بینداخت التفات با آن غلام
کرد و گفت ترا آزاد کردم خالصة لوجه الله غلام غاشیه را پیش وی انداخت
و گفت ای خواجه مرا تو آزاد نکردی که این جماعت آزاد کردند و اشارت
با ابو عبد و اصحاب وی کرد و با ایشان می بود تا از دنیا برفت روزی پسر
وی بوی آمد که سبویی چند روغن داشتم که سرمایهٔ من بود بیرون می آوردم
بیفتاد و بشکست و سرمایهٔ من ضایع شد گفت ای فرزند سرمایهٔ خود آن ساز
که سرمایهٔ پدرتست والله که پدر ترا هیچ سرمایه نیست در دنیا و آخرت غیر الله
تعالی **ابو عبد الله السجزی رحمه الله تعالی** از طبقهٔ ثانیه است از بزرگان
مشایخ خراسانست و جوانمردان ایشان با ابو حفص صحبت داشته و بادیه
بریده بارها بتوکل وی گفته علامة الاولیاء ثلاثة تواضع عن رفعة و زهد
عن قدرة و انصاف عن قوة و هم وی گفته هر واعظی که توانگر از مجلس
وی نه درویش برخیزد درویش نه توانگر وی نه واعظ است و هم وی
گفته سودمند ترین چیزی مرید را صحبت صالحانست و اقتدا بایشان در
افعال و اخلاق و زیارت کردن قبرهای دوستان خدای تعالی و قیام
بخدمت یاران و فقیران وی را پرسیدند که چرا برسم صوفیان مرقع نمی پوشی
گفت از نفاق باشد که لباس جوانمردان بپوشم و زیر بارهای فتوت در نیایم

بس کنند ویرا که فتوت چیست گفت خلق را معذور داشتن در آنچه بر ایشان
میرود و تقصیر خود دیدن و شفقت بر همه خلایق چه نیکوکار و چه بدکردار
و کمال فتوت آنست که ترا از خلق بحق مشغول نگرداند ° شخصی ویرا گفت یک دینار
زر سرخ دارم میخواهم بتو دهم مصلحت چون می بینی گفت ° اگر بدهی ترا بهتر و اگر
ندهی مرا بهتر ° یکی ازین طایفه میگوید که با ابو عبد الله سنجری از طرابلس همراه شدم
چند شبانه روز رفتیم که هیچ نخوردیم پارهٔ کدوی تر دیدم افتاده برداشتم تا
بخورم شیخ بجانب من ننگریست دانستم که از آن کراهیت داشت بینداختم
بعد از آن پنج دینار فتوح رسید بدهی رسیدیم گفتم شاید طعامی بخرد برگذشت و
نخرید بعد از آن گفت شاید که گویی پیاده میرویم گرسنه ° و چیزی نخریدی اینک بر سر
راه دهی است نزدیک آنجا مردیست صاحب عیال چون بآن ده درآییم بخدمت
ما مشغول خواهد گرفت آن پنج دینار بوی ده تا بر ما و عیال خود نفقه کند چون بآن ده
رسیدیم آنرا بوی دادیم و نفقه کرد چون بیرون آمدیم گفت تو کجا میروی گفتم با تو
همراهی میکنم گفت من با تو همراهی نمیکنم خیانت میکنی در پارهٔ کدوی تر و مصاحبت
میکنی بآن درنیاید که با او مصاحب باشم **ابو عبد الله الحصری قدس سره**
از اهل بصره است از مشایخ قدیم شاگرد فتح موصلی است یقول سمعت الفتح الموصلی
یقول صاحبت ثلاثین شیخا کانوا یعدون من الابدال کلهم اوصونی عند فراقی
ایاهم فقالوا ایاک و معاشرة الاحداث **جعفر بن المبرقع رحمه الله تعالی** از علمای
مشایخ این قوم است ° ذکره ابو عبد الله الحصری انه سمعه یقول منذ ثلثین سنه
اطلب من یقول الله فی تحقیق هذا الاسم فلم اجده **علی بن بندار بن الحسین الصوفی**

قدس الله تعالی سره از طبقهٔ خامسه است کنیت او ابوالحسن است از بزرگان
متاخرین مشایخ نیشابور است روزی منده بوده از دیدار مشایخ و مرزوق از
صحبت ایشان در نیشابور با ابوعثمان حیری و محفوظ صحبت داشته بود و در سمرقند
با محمد فضل بلخی و در بلخ با محمد حامد و در جوزجان با علی جوزجانی و در ری با یوسف
بن الحسین و در بغداد با جنید و رویم و سمنون و ابن عطا و جریری و در شام
با طاهر مقدسی و ابوجلا و ابوعمرو دمشقی و در مصر با ابوبکر مصری و ابوبکر زقاق
و ابوعلی رودباری مشایخ جهان دیده بود و حدیث بسیار داشت و ثقه
بود در حدیث سنه تسع و خمسین و ثلثمائه برفت از دنیا وقتی علی بندار با شیخ
ابوعبدالله خفیف به تنگی پلی رسیدند شیخ ابوعبدالله خفیف وی را گفت پیش رو
ای ابوالحسن گفت بچه سبب پیش روم ابوعبدالله خفیف گفت تو جنید را دیده
و من ندیده ام شیخ الاسلام گفت مهینه نسبت این طایفه دیدار پیرانست و صحبت
ایشان علی بندار گفت دار است علی البلوی بلا بلوی محال و هم وی گفته
یطلب الحق ما لهوینا و انما وجود الحق بطرح الدارین و هم وی گفته دور باش
از مخالفت خلق هر که خدای تعالی به بندگی وی راضی است به برادری وی راضی
باش و هم وی گفته دور باش از مشغولی بخلق که امروز در مشغولی بخلق سودی نمانده است
و هم وی گفته بدمشق رفتم بعد از سه روز بر ابوعبدالله جلا در آمدم گفت کی آمدی گفتم
سه روز است گفت درین سه روز کی بودی که بمن نیامدی گفتم با ابن جوصا بودم
بحدیث نوشتن گفت شغلک الفضل عن الفرض گفت فضیلت یعنی فضایل و
نوافل ترا از فریضه مشغول داشت شیخ الاسلام گفت دیدار پیران از فرایض

این قوم است که آنچه از دیدار پیران یابند بهیچ جز نیابند مرضت فلم تعد فی الحدیث
و هم شیخ الاسلام گفته الهی این چیست که دوستان خود را کردی هر که ایشانرا جست
ترا یافت و تا ترا ندید ایشانرا نشناخت و انشد ما لنفسه حیرتنی مرآة من
ینعیک من یرنی یراک و تریهم ینظرون الیک وهم لا یبصرون سخن جوانمردان با
جوانمردان است جوانمرد باید تا جوانمرد بیند هر که جوانمرد را دید نه او را دید
که حق را دید از انکه نه اوست قصه بیرد حق گاه گاهی رهی را از دست
رهی برباید و خویشتن را ببهانهٔ رهی بدیدهٔ قومی نماید تا دیدها بدیدن او
بیاساید انکه حقیقت برود رهی باز آید و گر رهی هرگز بار هی نیاید هم
شاید از انکه فتنه هم رهی از رهی میزاید و هرچه از بهانه میکاهد از حقیقت می
افزاید چون بهانه تمامی برخاست حقیقت فرود آید آدمی با این کار کیست
که این کار نه بابت آدمی است یکی را دیده بر بهانه آمد و یکی را بر
حقیقت کار حقیقت دارد بهانه را چه قیمت علی بندار پسری داشت
محمد نام نجیب بن نجیب عزیز بود و عارف بن عارف نادر شیخ الاسلام
گفته که بخط محمد بن علی بن بندار دیدم که در کتابی که واسطی گفته هرچه این طایفه
دارند ازین کار علم و سخن آن همه ازین دو آیة از قرآن بیابند یکی انزل
من السماء ماء و دیگری والبلد الطیب شیخ الاسلام گفت باین آیة
بشناختم ویرا محمد بن الفضل البلخی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است
کنیت او ابو عبد الله است بلخی الاصل است متعصبان ویرا بیرون کردند از
بلخ بی گناه بسبب مذهب وی روی با شهر کرد و بریشان نفرین کرد شیخ الاسلام

گفت

گفت پس از وی از بلخ هیچ صوفی نخاست بسمرقند رفت و وی را آنجا قاضی ساختند
از آنجا عزیمت حج کرد به نیشابور رسید از وی مجلس خواستند بر کرسی شد
و گفت الله اکبر و لذکر الله اکبر و رضوان من الله اکبر و از کرسی فرود آمد
و آخر بسمرقند باز گشت و آنجا برفت از دنیا در سنه تسع عشر و ثلثمائه ابوعثمان
حیری بوی نوشت که علامت شقاوت چیست گفت سه چیز است آنکه علم
دهند و توفیق عمل ندهند و توفیق عمل دهند و از اخلاص در آن محروم گردانند
و دولت صحبت دوستان خدای تعالی دریابند و وظیفه احترام و اکرام بجای
نیارند و ابوعثمان گفته است محمد بن الفضل سمسار الرجال یعنی نقاد مردان است
شیخ الاسلام گفت که ابوبکر واسطی گوید و خود بمجلس چون وی سخن نگوید
وی سخن گوید و از دیگران اندک حکایت کند یکی از آن اینست که گفت که
محمد بن الفضل گفت آن چیز که ببود وی همه نیکوییها نیکو شود و به نبود وی
همه زشتیها زشت شود آن استقامت است شیخ الاسلام گفت سخت نیکو
گفت فاستقم کما امرت یکی مصطفی را صلی الله علیه و سلم گفت مرا وصیت کن
گفت قل آمنت بالله ثم استقم بگوی که یکی و بر آن بپای و محمد فضل گوید
عجب می مانم از کسی که بیابانها و وادیها قطع میکند تا برسد بخانه وی و آنجا آثار
انبیا بیند چرا وادی نفس و هوا قطع نمیکند تا بدل رسد و آثار پروردگار خود
بیند و هم وی گوید چون مرید را بینی که طلب زیادتی دنیا میکند آن نشان ادبار
و نگونساری اوست و هم وی گوید اعرف الناس بالله اشدهم مجاهدة فی
اوامره و اتبعهم لسنة نبیه یعنی بزرگترین اهل معرفت مجتهدترین ایشان باشد

در ادای شریعت و راغب‌ترین ایشان در حفظ سنت و هر که بحق نزدیکتر بود
بر امتثال امرش حریص‌تر بود و هر که دورتر از متابعت رسول وی صلی الله
علیه وسلم معرض‌تر و ویرا از زهد پرسیدند گفت بچشم نقصان در دنیا نگریستن
و باعراض از وی عزیز و گرامی رستن محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله تعالی
سره از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو عبد الله است از کبار مشایخ است
با ابو تراب نخشبی و احمد خضرویه و ابن جلا صحبت داشته و حدیث بسیار روایت داشت
و ویرا تصانیف بسیارست و کرامات ظاهر اندر بیان هر کتاب چون ختم الولایة
و کتاب النهج و نوادر الاصول و جزین کتابهای دیگر کرده است و در علوم
ظاهر هم ویرا کتب است و تفسیری ابتدا کرده بوده اما عمر وی با تمام آن وفا
نکرده و وی صحبت با خضر است علیه السلام ابو بکر وراق که مرید وی بود
میگوید که هر یکشنبه خضر علیه السلام بنزدیک وی آمدی و واقعها از یکدیگر
پرسیدندی صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که وی سخت معظم است بنزدیک
من چنانکه جمله دلم شکار اوست و شیخ من گفتی که محمد در یتیم است که در عالم
همتا ندارد وی گفته ما صنفت حرفا من تدبیر ولا لینسب الی شیء منه ولکن کان
اذا اشتد علی وقتی اتسلی به و هم وی گفته است من جهل باوصاف
العبودیة فهو باوصاف الربوبیة اجهل یعنی هر که خود را نشناسد او را چون
شناسد و هم وی گفته حقیقت دوستی الله تعالی دوام انس است بیاد
او و سئل عن صفة الذات والفعل فقال کل ما یحتمل الزیادة والنقصان فهو
من صفات الفعل وکل ما لا یقع علیه الزیادة والنقصان فهو من صفات الذات

وسئل عن الایثار فقال اختیار حظ غیرک علی حظ نفسک ، وقال فی الیقین
الیقین استقرار القلب علی الله تعالی وعلی قوله وامره ، وقال فی الشکر تعلق
القلب بالمنعم ، حضرت خواجه بهاء الحق والدین محمد البخاری المعروف بنقشبند
قدس الله تعالی سره در وقتی که از مبادی احوال وسلوک خود حکایت
میکرده اند واثر توجهات خود را با ارواح طیبه مشایخ کبار در بیان می آورده
می گفته اند که هرگاه توجه بروحانیت قدوة الاولیا خواجه محمد علی حکیم ترمذی
نموده شدی اثر آن توجه ظهور بی صفتی محض بودی و هرچند در آن توجه سیر
افتادی هیچ اثری نکردی و صفتی مطالعه نیفتادی ، مشایخ گفته اند اولیاء الله
مختلف اند بعضی بی صفت اند و بعضی بصفت اند و بعضی از صفات نشان مند
گشته اند ، مثلا گویند اهل معرفت ، یا اهل معامله ، یا از اهل محبت ، یا اهل توحید اند
وکمال حال و نهایت درجات اولیا را در بی صفتی و بی نشانی گفته اند
بی نشانی اشارت بکشف ذاتی است که مقامی بس بلند و درجه بس شریفست
و عبارت و اشارت از کنه آن مرتبه قاصر است علی بن بکار قدس الله
تعالی روحه کنیت وی ابو الحسن است از متقدمان مشایخ است ، با ابراهیم
ادهم صحبت داشته ، سکن المصیصة مرابطا میگویند چون شب در آمدی
وکنیزک جامهٔ خواب وی بینداختی آنرا بدست خود بسودی و گفتی والله که تو
بسیار خوشی و والله که امشب بر تو نخواهم خسبید پس نماز بامداد را بوضوی نماز
خفتن بگذاردی ، یکی ازین طایفه گوید که پیش علی بکار در آمدم وی برای
اسب خود جو پاک میکرد و گفتم ای ابو الحسن ترا کسی نیست که این کار کند

گفت در بعضی غزوات بودم شکست بر مسلمانان افتاد و بگریختند و من هم با ایشان
بگریختم اسب من سستی کرد گفتم انا لله و انا الیه راجعون آن وقت که مرا
بفلان کنیزک میگذاری که تعهد حال من کند ضامن شدم که من بعد خود بآن
قیام نمایم و باکس دیگر نگذارم * و از وی آرند که با یکی از اصحاب بصحرا بیرون
رفتند تا هیزم جمع کنند و از یکدیگر دور افتادند و صاحب وی هر چند
انتظار برد وی پیدا نیامد در عقب وی برفت دید که مربع نشسته و سبعی
سر بر کنار وی نهاده و در خواب شده از وی مگس می راند صاحب وی گفت
چند نشینی گفت این سبع سر در کنار من نهاده و در خواب شده منتظرم تا بیدار
شود و بتو رسم ابو عبد الله عبادانی رحمه الله تعالی از شاگردان خاص
سهل عبد الله تستری است * وی گفته که روزگاری از شبلی سخنان بمن میرسید
و مرا آرزو بود که وی را ببینم پدری پیر و ضعیف داشتم باو درمانده بودم نمی
توانستم رفت چون پدر از دنیا برفت برخاستم و ببغداد آمدم چون بنزدیک
وی رسیدم قومی دیدم از درویشان که از پیش وی بیرون می آمدند مرا
نشناختند گفتند بچه آمده گفتم آمده ام که شبلی را ببینم بوی راه هست گفتند
هست اما زنهار که دعوی پیش وی نبری گفتم نبرم چون بنزدیک وی درآمدم
و آن روز آدینه بود روز صدمت و شور وی گفتم سلام علیکم و گفت و علیک
السلام * ایش انت اباک الله و عادت او آن بود که چنین گفتی گفتم من
آن نقطه ام که در زیر باست وی گفت مقام خود معلوم کن که خود کجایی من
گفتم اگر بگویم هم از من نپذیرد و از وی گریختم و پاره دورتر شدم که وی را سیر ببینم

وبروم ناگاه درویشی درآمد وگفت سلام علیکم شبلی گفت وعلیک السلام
ایش انت اباد که الله آن درویش گفت محال گفت درجه گفت فی حالی اورا آن
خوش آمد بجنبید مَنْ از وی این فایده گرفتم و برفتم ابوعبدالله الحُضْرَمِی رحمه الله
تعالی مرتعش گوید که ابوعبدالله حضرمی را از تصوف سوال کردم و بیست سال
بود که سخن نگفته بود از قرآن جواب گفت گفت رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه
گفتم صفت ایشان چو نست گفت لایرتد الیهم طرفهم وافئدتهم هواء گفتم محل ایشان
از احوال کجاست گفت فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر گفتم زیادت کن
گفت ان السمع والبصر والفؤاد کل اولئک کان عنه مسئولا ابوعبدالله السالمی
قدس الله تعالی روحه نام وی محمد بن احمد بن سالم البصری است به بصره بوده
شاگرد سهل تستری سی سال یا شصت سال با وی بود و طریقت از وی
گرفته شیخ الاسلام گفت که ابوعبدالله سالمی گفته بود که الله تعالی در ازل
همه چیزی دید ویرا مهجور کردند بدین سبب شیخ ابوعبدالله خفیف گوید که این
قدم دهر بود شیخ الاسلام گفت که ابوعبدالله خفیف انصاف نداده است
ممکن است که او دیدار علم را گفته باشد و ابوعبدالله سالمی را پرسیدند که بچه
چیز شناسند اولیاء الله را در میان خلق گفت بلطافت زبان و حسن اخلاق
و تازه رویی و سخای نفس و قلت اعتراض و پذیرفتن عذر هر که عذر خواهد پیش
ایشان و تمامی شفقت بر همه خلق نیکوکاران و بدکاران ایشان و هم وی
گفته که دیدار منت کلید دوستی ست ابوطالب محمد بن علی بن عطیة الحارثی
المکی رحمة الله علیه وی صاحب قوت القلوب است که مجمع اسرار طریقت است

قالوا لم یصنف فی الاسلام مثله فی دقایق الطریقة نشاء بمکة اشرف بقعة علی وجه
الارض ثم دخل البصرة و قدم بغداد و توفی بها فی جمادی الاخری سنة ست و
ثمانین و ثلثمائة • و نسبت وی در تصوف بشیخ عارف ابو الحسن محمد بن ابی
عبد الله احمد بن سالم البصری است • و انتساب شیخ ابو الحسن بپدر خود ابو
عبد الله احمد بن سالم • و انتساب پدر وی بسهل بن عبد الله تستری قدس الله تعالی
ارواحهم ابو عبد الله جاوباره صوفی رحمة الله تعالی علیه از کبار مشایخ است
جاوباره نام جایی ست بثغر روم وی بود که عهد کرده بود که چیزی که مرا دل
از آن برمد و نفور شود نخورم وقتی در مسجد شونیزیه بود طعام آوردند دل وی
از آن برمید نمی خورد یاران وی را گفتند هر ساعت خلاف کنی بخور بخورد آن شب
در مسجد بماند احتلام افتاد وی را در خواب با وی گفتند چیزی خوردی که دل تو از آن
برمد ندانی که بتو بلا برسد • وی گفته که از شیخ ابو بکر زقاق مصری پرسیدم که
صحبت با که دارم گفت با آنکس که هر چه الله تعالی از تو داند با او بگویی از تو نرمد و
از تو نبرد • شیخ الاسلام گفت که قبول و صحبت پس از عیب دیدن درست
آید که آدمی مجرای عیب است چون بهنر و نیکویی صحبت پیوندی چون عیب
پدید آید صحبت ببری آن نه صحبت است صحبت پس از شناخت عیب است
مگر عیب دینی و بدعتی باشد که آن دیگر ست که چشم از آن پوشیدن مداهنت
و مخنثی بود در دین مگر بضرورت آن عیب که نه در دیانت و بدعت بود
جدا باشد آدمی نه معصوم است از وی عیب و جرم آید که کفور و ظلوم و
جهول است • شافعی گوید رضی الله عنه که نه دوست بود هر که ترا با او مدارا باید

گرد شیخ الاسلام گفت هر که چون از تو عیب و خطا آید از وی عذر باید خواست
و اگر با تو نیکی کند شکر باید گفت آن دوستی و صحبت باشد شخصی یحیی معاذ را
پرسید که صحبت با که دارم گفت با آنکه چون بیمار شوی به پرسیدن تو آید
و چون از تو جرمی بیند خود از تو عذر خواهد و از شرایط صحبت است که حق صحبت
بدهی و حق خود طلب نکنی و عیب خود ببینی و عیب دیگرانرا عذر خواهی و خلق را
زیر قدر و جبر مضطر و مقهور بینی تا خصومت برخیزد و تاوانرا برخود لازم گیری
و عذر نیاری و قتی مرکافور بر شیخ عبدالله جاو پاره بسیاری زر فرستاد وی
نه پذیرفت و باز فرستاد یعنی از لشکری است کافور گفت ای شیخ وله ما فی
السموات و ما فی الارض و ما بینهما و ما تحت الثری فاین الکافور شیخ الاسلام
گفت این سخن کافور نه از کردار او بود اما آن هم از برکات پیر بود شیخ ابوعلی
کاتب را گفتند فلانکس از لشکری چیزی نمی ستاند و فلانکس می ستاند گفت آنکه
نمی ستاند از علم نمی ستاند و آنکه می ستاند از عین می ستاند شیخ الاسلام گفت
بعضی از مشایخ چنین میکردند و آن ایشانرا از عین درست می آمد چون با علم
بودند نگردند و آن نادر باشد و آن اخوات دارد که همه چیزهای نیک و بد و
غم و شادی و نعمت و بلا از یکجای می دیدند و جزوی نمی دیدند اما کسی را که
آن عین و دیدار نباشد مثل ایشان بکند الله تعالی پردهٔ وی بدرد و دین و شریعت
در سر آن کند اعاذنا الله و جمیع المؤمنین عن ذلک ابوبکر الوراق الترمذی
قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است نام وی محمد بن عمر الحکیم الترمذی است
باصل از ترمد بوده و قبر او آنجاست اما بلخی بودی خال ابوعیسی ترمدی است

صاحب مسند احمد خضرویه را دیده بود و با وی صحبت داشته و ویرا تصانیف بسیار بوده
و توریة و انجیل و زبور و کتب آسمانی خوانده بود و ویرا دیوان شعر است، وی گفته
اگر طمع را پرسند که پدر تو کیست گوید شک در مقدور، و اگر گویند پیشهٔ تو چیست
گوید اکتساب ذل و خواری، و اگر گویند غایت تو چیست گوید حرمان . وکان
ابوبکر الوراق یمنع اصحابه عن الاسفار والسیاحت و یقول مفتاح کل برکة الصبر
فی موضع ارادتک الی ان یصح لک الارادة فاذا صحت لک الارادة فقد ظهر علیک
اوایل البرکة، شیخ الاسلام گفت هر که اکنون بسفر شود به ترک نماز و ترک مذهب
گفته بود و از عصمت حق بیرون رفته باشد، ان الله مع الذین اتقوا والذین
هم محسنون . و هم ابوبکر وراق گفته که مردمان سه گروه اند یکی امرا دوم علما
سیوم فقرا، چون امرا تباه شوند معاش و اکتساب رعیت تباه شود، و چون
فقرا تباه شوند خویها خلایق تباه شود، و چون علما تباه شوند طاعت و روش
شریعت تباه شود، فساد امرا بظلم باشد، و فساد علما بطمع، و فساد فقرا بریا
ابو القاسم رازی رحمه الله تعالی نام وی جعفر بن احمد بن محمد است، نیشابور نشستی
و صحبت با ابن عطا و محمد بن ابی الحواری و ابو علی رودباری رحمهم الله تعالی داشته است
مال بسیار داشت جمله را برین طایفه خرج کرد چنانکه درویش از دنیا بیرون رفت
مشایخ ری گفته اند چهار چیز در ابو القاسم رازی جمع بود که کس را نبود، جمال و
مال، و زهد بکمال، و سخاوت تمام، و در دعوتی با صوفیان حاضر بود و جعفر خلدی
نیز آنجا بود، چون سفره بنهادند ابو القاسم دست نمی برد گفتند موافقت باید کرد
گفت صایمم، جعفر خلدی گفت اگر ثواب روزهٔ تو بر تو دوستر از شادی دل ما

برادران

براداران است روزه مگشای حالی دست بطعام برد و وفات وی در
سنه ثمان وسبعین وثلثمائه بوده ابو القاسم الحکیم السمرقندی رحمه الله تعالی
نام وی اسحق بن محمد بن اسمعیل است و قد قالوا فی وصفه لم یکن نظره من العرش
الی الثری الا الی الله سبحانه وکان معاملته مع الخلق طلب لحظوظهم دون حظه
از مشایخ است صحبت داشته با ابوبکر وراق ویرا سخنان نیکوست در
معاملات وعیب نفس وآفات اعمال توفی رحمه الله فی المحرم یوم عاشورا
سنه اثنین واربعین وثلثمائه و دفن بمقبرة جاکردیزه وی گفته اگر بس از
حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم پیغمبری روا بودی در ایام ما آن ابوبکر وراق
بودی از علم وحکمت وی وشفقت وی بر خلق وعدل وانصاف گویند
روزی ابو القاسم حکیم در سرای خود نشسته بود ابو طاهر که از بزرگان آن
وقت بود بدر سرای وی آمد بنگریست حوض آب دید و سروها باز کردید و
بر دکانی بنشست شیخ ابو القاسم غلامی را گفت تبری بیار و آن سروها را بیفکن
آنگاه گفت برو و ابو طاهر را بخوان چون درآمد گفت یا ابا طاهر آنکه ترا از حق
حجاب شد از میان برداشتیم لیکن با حق صحبت چنان کن که درخت ترا از وی
حجاب نشود روزی نشسته میان خلق حکم همی کرد یکی از بزرگان بزیارت وی
آمد ویرا چنان مشغول دید سجاده بر روی حوض افکند و نماز کرد چون فارغ گشت
شیخ ابو القاسم مر ورا گفت ای برادر این خود کودکان کنند مرد آنست که در
میان چندین شغل دل با خدای عز وجل نگاه تواند داشت بکر سعدی رحمه الله تعالی
از سغد سمرقند است از طایفه ابوبکر وراق وی گفته که ابوبکر وراق مردی کریم بود

ابوص

سغد نام جایی که از بهشت دنیا شمرده

خدایرا بعزد کار نکردی که تعظیم کردی صالح بن مکتوم رحمه الله تعالی وی نیز از مریدان
ابوبکر وراق بود از بلخ و سخنان وی یاد داشتی و پیوسته از و سخن گفتی ابوذر الترمذی
رحمه الله تعالی از مشایخ خراسان بود و صاحب کرامات عبدالله گفته است ما جمعی
بودیم که با او صحبت میداشتیم هرگاه که جمع را چیزی بایستی ابوذر برخاستی و در نماز
ایستادی حالی آن چیز پدید آمدی هاشمی سغدی رحمه الله تعالی وی نیز از سغد
سمرقندست و شاگرد ابوبکر وراق تا روز وفات وی با وی می بود وی گفته که
ابوبکر وراق گفت که سخن افزونی دل را سخت کند شیخ الاسلام گفت که پیش
از و گفته اند که خواب فراوان و خوردن فراوان و گفت فراوان دل سخت
کند و ابوبکر وراق گفته که آن گفت فراوان در خیر و شر است یکی ازین طایفه
گفته است که با ابوبکر وراق در راه میرفتم بر یک سوی ردای وی حروف خا
دیدم نوشته و بر دیگر سو میم پرسیدم که آن چیست گفت آنرا نوشته ام که
هر وقت خا بینم اخلاصم یاد آید و هرگاه میم بینم مروتم یاد آید شیخ الاسلام گفت
اخلاص آن بود که در معاملت با او کسی دیگر نه بینی و با خلق مروت برای او
بود تا ناگوار نباشی و هم ابوبکر وراق گفت که تصفیهٔ عبودیت اثبات مجوسیت است
و انکار ربوبیت و هم وی گفته که عارف نبود آنکه علم معرفت گوید پیش ابنای
دنیا شیخ الاسلام گفت که ابوبکر وراق گفته که محمد مسلم حصیرباف در مهمانی بود
با یوسف خیاط ترمذی میزبان بچیزی مشغول بود محمد مسلم گفت زود باشید که
من کاری دارم وی زاهد بود و عابد دل بورد معلق بود یوسف خیاط گفت
ترا جز آن کاری هست که الله تعالی پیش تو آرد و نیز تو بدان نیت آمده که بخانه

باز شوی سی سالست که هرگز بران نیت از خانه بیرون نیامده ام که بجا نه باز
شوم ابوبکر وراق گوید آن دو سخن یوسف به از صد ساله عبادت محمد مسلم
و هم ابوبکر وراق گفته ربما اصلی رکعتین و انصرف منهما و انا بمنزلة من ینصرف
من السرقة من الحیاء محمد بن الحسن الجوهری رحمه الله تعالی کنیت او ابوبکر است
از اهل بغداد بوده شاگرد ذوالنون مصری است مردی بزرگست شیخ ابوبکر
واسطی با جلالت خود از وی حکایت کند ابوبکر واسطی امام توحید گوید که محمد حسن
جوهری گفته که مردی ذوالنون مصری را گفت که مرا دعایی کن گفت ای جوانمرد
اگر ترا کاری در سابق تقدیر حق شده باشد بسیار دعاها نا کرده مستجاب است
و اگر نشده باشد غرق شده را در آب ازبانگ چه سود جز غرق شدن و زیادتی
آب در گلو رفتن شیخ الاسلام گفت شخصی پیری را گفت مرا دعایی کن گفت آنچه
ترا در سابق علم حق رفته است به از معارضه یکی از پیران گوید اگر نه آن بودی
که وی گفته که مرا بخوانید و از من خواهید که من ادعونی استجب لکم وما خلقت
الجن والانس الا لیعبدون ای لیدعونی من هرگز دعا نکردمی ولیکن گفت و فرمود
که بخواه میخواهم شیخ الاسلام گفت که دعا صوفیانه مذهب است که ایشان
حکم سابق را می نگرند که همه بوده بوده است ابوحفص بغاوردان تا یاسی از شب
میگفت کاری که بوده است نا بوده چون کنم ~~چون کنم~~ همه خلق بر آنند که
چه خواهد بود حکیم دران است که چه بود شیخ الاسلام گفت این آنست که دعا
نباید کرد و ورد نباید خواند من هر شبانه روزی ورد خود بخوانم و این دویست
فصل دعاست ولیکن هیچ چیز نمی خواهم آن ذکر زبان بود و فرمان برداری را و نعمت غیر آن را

ابو بکر کسایی دینوری رحمه الله تعالی از قهستان عراق بوده بدینور مردی بزرگست
از قدمای اصحاب جنید و اقران وی او را ریاضات بسیار و سفرهای معروف است
جنید گوید اگر نه ابو بکر کسایی بودی من در عراق نبودی جنید را بوی مکاتبات است
و رسایل نیکو پیش از جنید برفته از دنیا از جنید هزار مسئله پرسیده بود همه را
جواب نوشته بود و بوی فرستاده چون ویرا وقت وفات نزدیک آمد
همه را بشست خبر وفات وی بجنید رسید گفت کاش آن مسئلها را که از من پرسیده
بود بشستی گفتند بشست جنید شادمان گشت شیخ الاسلام گفت جنید نه از آن
می ترسید که بدست عام افتد یا بدست سلطان از آن می ترسید که بدست
صوفیان افتد و از آن دکانی برسازند یعنی بسخن گفتن و قبول جستن شیخ الاسلام
گفت که جنید گفت از هزار صوفی یکی عالم بود و صوفی را آن بس بود که می شنود
و میداند ازین قوم دل فصیح بود نه زبان شیخ الاسلام گفت رویم گفته که چون
حال از مرد بازرستانند و مقال بگذارند ویرا هلاک کردند شیخ ابو الخیر عسقلانی
گفته که چون ابو بکر کسایی در خواب شد از سینه وی آواز قرآن شنیدندی
ابو علی الجوزجانی رحمه الله تعالی از طبقه ثانیه است نام وی حسن بن علی است
از بزرگان مشایخ خراسان است او در وقت خود بی نظیر بوده ویرا تصانیف است
در معاملات و رویت آفات وربما یتکلم فی شیء من علوم المعارف والحکم
صحبت داشته با محمد بن علی حکیم ترمذی و محمد فضل بلخی و قریب السن است
بایشان وی گفته الخلق کلهم فی میادین الغفلة یرکضون وعلی الظنون یعتمدون
وعندهم انهم فی الحقیقة یتقلبون وعن المکاشفة ینطقون وهم وی گفته بدبخت

عسقلانی

آن

آن کسی است که حق سبحانه گناه ویرا بروی بپوشاند و وی اظهار کند محمد و احمد
ابنا ابی الورد رحمهما الله از طبقهٔ ثانیه است از بزرگان مشایخ عراق از اقران جنید
صحبت داشته با سری سقطی و ابو الفتح حمال و حارث محاسبی و بشر حافی و طریقهٔ
ایشان در ورع نزدیک است بطریقهٔ بشر حافی کنیت او محمد بن ابو الحسن است
شاگرد بشر حافی است وی گوید نماز شام تمام کردم پای فرو کردم هاتفی
آواز داد و گفت اهکذا تجالس الملوک وهم وی گوید از آداب فقیر در فقر
آنست که ملامت و سرزنش نکند گرفتاران بمحبت دنیا را و بریشان رحمت
و شفقت کند و دعای خیر کند ایشانرا تا خدای تعالی خلاصی دهد ایشانرا از آنچه
در آنند وهم وی گوید هلاک مردم در دو چیز است اشتغال بنافله و تضییع فریضه
و عمل کردن بجوارح بی موافقت دل وسئل عن الولی فقال من یوالی
اولیاء الله و یعادی اعداءه واحمد بن ابی الورد گوید چون الله تعالی در ولی
سه چیز بیفزاید وی در سه چیز بیفزاید چون جاه وی بیفزاید وی در تواضع و
فروتنی بیفزاید وچون در مال وی بیفزاید وی در سخاوت بیفزاید وچون
در عمر وی بیفزاید وی در اجتهاد در عبادت بیفزاید طاهر مقدسی رحمه الله
تعالی از طبقهٔ ثالثه است از بزرگان مشایخ شام و قدمای ایشان ذو النون
مصری را دیده و با یحیی جلا صحبت داشته عالم بوده ذو النون و گویند شبلی
ویرا حبر الشام خوانده طاهر مقدسی گوید که ذو النون مصری مرا گفت العلم
فی ذات الحق جهل والکلام فی حقیقة المعرفة حیرة والاشارة عن المشیر شرک
شیخ الاسلام گفت که سخن در ذات حق جهل است که هیچکس را در ذات الله تعا

سخن نیست و روا نبود که گوید مگر آنکه الله تعالی خود را و پیغمبر وی گفت ویرا
و کیفیت آن دانستنی نیست و جز تصدیق و تسلیم دران روی نیست و سخن
در حقیقت معرفت حیرتست که او خود را شناسد بحق الحقیقه دیگر همه عاجزند
و متحیر و او عجز رهی را از معرفت خود بفضل خود معرفت می انگارد و مصطفی میگوید
صلی الله علیه و سلم در ثنا و دعای الله تعالی لا ابلغ مدحتک ولا احصی ثنا علیک
انت کما اثنیت علی نفسک و حق تعالی میگوید ولا یحیطون به علما از وی همین
دانی که اوست خدای یگانه بی همتا و اشارت از مشیر شرکست یعنی شرک
خفی که اشارت را اشارت کننده باید و او بدو کانکی در نیاید هست بحقیقت
اوست و دیگر همه بهانه و وی در بود و هستی یگانه الا کل شیء ما خلا الله باطل
طاهر مقدسی گوید اگر مردمان نور عارف ببینند دران بسوزند و اگر عارف نور وجود
بیند دران بسوزد و هم وی گوید حد المعرفة البحر من النفوس و تدبرها فهما کل
طل و یعفر ابو یعقوب السوسی رحمه الله تعالی نام وی یوسف بن حمدان است
استاد ابو یعقوب نهرجوری است از قدمای مشایخ است عالم بوده صاحب
تصانیف در بصره می بوده و در ابله که شهریست در چهار فرسنگی بصره و از بصره
قدیمی تر و قیل انها من جنان الدنیا از دنیا برفته وی گفته هر که علم توحید گوید
بتکلف شرکست شیخ الاسلام گفت هر که علم تصوف گوید بتکلف او در شرکست
و هر که سخن گوید و در هر وقت تواند گفت زرق است سخن بزندگانی باید گفت
و آن وقت باید گفت که در سکوت از خدای تعالی بترسی سخن جنایت است
تحقیق آنرا مباح کند کلام این طایفه چون کلام دیگرانست چون زندگانی نباشد

می برد تا بزند قه و اباحت از انجا می افتد باید که جون متفرق باشی از جمع و توحید
نکویی اما جون خود نباشی تفرق تا بتوجه کار خراز کوید لا یصلح هذا العلم الا لمن یعبر
عن وجده و ینطق عن فعله ابو یعقوب نهرجوری رحمه الله تعالی از طبقه رابعه است
نام وی اسحق بن محمد از علمای مشایخ است با جنید و عمرو بن عثمان مکی صحبت داشته
شاکرد ابو یعقوب سوسی است سالها در مکه مجاور بوده و آنجا برفته از دنیا در
سنه ثلثین و ثلثمائه شیخ الاسلام کفت من یک تن دیده ام که میکفت که من
وی را دیده ام اما مرا یقین نشد ابو یعقوب نهرجوری کوید که باین کار نرسی
تا بترک علم و عمل و خلق نکویی یعنی بدل و همت از علم و چیز بر کذری نه انکه دست
باز داری و عمل از بهر ثواب نکنی یعنی او را نه برای ثواب باشی و در خلا و ملا با او باشی
نه با عمل و ثواب آن ابراهیم فاتک کوید که ابو یعقوب نهرجوری کوید الدنیا بحر
والآخرة ساحل والمرکب التقوی والناس علی سفر وانشد للنهرجوری العلم
بی منک فی طا العذر عندک لی حتی التقیت فلم تعزل ولم تلم اقام علمک بی فاحتج عندک
لی مقام شاهد عدل غیر متهم وابو یعقوب کوید اعرف الناس بالله
اشدهم تحیرا فیه وهم وی کوید من اخذ التوحید بالتقلید فهو عن الطریق بعید
ابو یعقوب الزیات رحمه الله تعالی جنید کوید که با جمعی از اصحاب در خانهٔ ابو
یعقوب زیات بکوفتیم کفت شما را با خدای تعالی مشغولی نبود که از مشغولی آن
بمن مشغول کردانند من کفتم جون آمدن بتو از جملهٔ مشغولی بحق است با آن از حق
سبحانه بریده نمی شویم ابو یعقوب از بعضی مریدان پرسید که قرآن یاد داری
کفت نی کفت واغوثاه بالله مریدی که قرآن یاد ندارد جون ترنجی است که

بوی ندارد پس بچه چیز تنعم میکند و بچه چیز ترنم میکند و بچه چیز با پروردگار خود
راز میگوید احمد بن وهب رحمه الله علیه کنیت او ابو جعفر است از بصره
بود و با ابو حاتم عطار صحبت داشته و استاد و پیر ابو یعقوب زیات بود
مدتی در مسجد شونیزیه بر توکل نشست وی گفته هر که بطلب قوت برخاست نام
فقر از و برخاست وفات او در سنه سبعین ومائتین بوده ابو یعقوب
مزابلی رحمه الله تعالی بغدادی است از اقران جنید ویرا پرسیدند که تصوف
چیست گفت حال یضمحل فیها معالم الانسانیة ابو یعقوب اقطع رحمه الله تعالی
کاتب الجنید ورا اسکه وی بمکه بود ابو عبد الله خفیف گوید که ابو الحسن مزین
گفت که بمکه رسیدم شیخ ابو یعقوب اقطع در حال رفتن بود بروی درآمدم مرا
گفتند اگر بتو التفات کند شهادت بروی عرضه کن مرا فریب دادند که من
کودک بودم بر بالین وی بنشستم بمن بنگریست گفتم ایها الشیخ اشهد ان لا اله الا الله
وی گفت ایای تعنی بعزت من لا یذوق الموت ما بقی بینی وبینه الا حجاب العزة
گفت مرا میخواهی باین شهادت گفتن بعزت آنکه هرگز مرگ نچشید که نماند
میان من و او مگر پردهٔ عزت شیخ الاسلام گفت پردهٔ عزت او وی او است
که او اوست و لؤلؤ ابو الحسن مزین بروزگار میگفتی که گدایی چون من آمد که
شهادت بر دوستی از دوستان او عرضه کند شیخ عبد الله خفیف گفته است
که مردُ الوهیت می سوخت آمدند و از ورای پردهٔ عزت شهادت بروی
عرضه میکردند شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو عبد الله طاقی محتضر بود یکی شهادت
بروی عرضه کرد گفت خاموش قومی بی ادبان و بی حرمتان آمده اند و شهادت

بر دوستی از دوستان او عرضه میکنند تو آن خود بگوی که من آن خود گفته ام
توفنی مسلما والحقنی بالصالحین، این بگفت و جان بداد وقتی جماعتی بر پیری
از مشایخ شهادت عرضه کردند وی از ان غیرت برجست و بریک یک شهادت
عرضه کرد تا همه گفتند سر باز نهاد و جان بحق تسلیم کرد یکی پس از وفات ویرا
بخواب دید گفت حال تو چونست گفت سخت نیکو گفت ایمان بردی گفت
بردم گفت پدر مرگ شهادت نبردی گفت آن خود در من بسته بود ابو یعقوب
بن زیزی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت شیخ ابو عبدالله خفیف گوید که با
ابن زیزی در سماع حاضر شدم و قوال این بیت میخواند شعر لو اسندت میتا
الی نحرها ۰ عاش ولم ینقل الی القبر ۰ وقت ابن زیزی خوش شد دستها را
از پس پشت بر زمین نهاد و سینه خود را ببالا نهاد و چشم خود را در آسمان دوخت
و میگفت بگوی والله که غیر من کسی نمیشنود ناگاه خون از رگهای گردن او
بگشاد که پنداشتی از انجا فصد کرده اند همچنان بیهوش می بود تا بیهوش بیفتاد و
ویرا بگرفتند و خونها را بشستند و خرقه بران موضع بستند ۰ وهم شیخ ابو عبدالله
خفیف گوید میان ابراهیم خواص و ابن زیزی نقاری واقع شد ابن زیزی ویرا
گفت چند دعوی کنی و صولت بر ما که بتوکل بر بادیه در می آیی آنچه با خود داری
از مرقع و رکوه همه اسباب کدیه است اگر دعوی توکل میکنی چنانکه من گویم ترا
بادیه در آی ابراهیم خواص در غضب شد و بیرون رفت ابن زیزی در عقب وی
برفت و ازار و ردایی نیکو گرفت و کوزهٔ از آبگینه چون بوی رسید گفت
مرقع خود بکش و اینها را بپوش مرقع را بکشید و اینها را بپوشید رکوه را از وی

بستد و کوزهٔ آبگینه را بوی داد و گفت برو چون ابراهیم حج کرد و باز گشت ابن
زیزی مرقع و رکوهٔ وی را برداشت و استقبال وی کرد و گفت اکنون هر چه
خواهی بپوش و خواص را از بس که ریاضت و فاقه کشیده بود موبها ریخته بود
ابن زیزی را گفت قتلتنی بعد کاسه و هم وی گفته که شیخ ابو طالب حرج
گفت که میان من و ابن زیزی در اخلاص سخنی میگذشت و اصحاب بر آن بودند
که شب در خانهٔ من باشند هر وقت که من سخن گفتم گفت باش تا شب
بیاید و من هیچ ندانستم که وی چه میگوید چون برخاستم ابن زیزی گفت انتظار
من مبرید که من بیگاه خواهم آمد ما طعام خوردیم و نصیب وی بگذاشتیم چیزی از
شب گذشته بود که آمد و بطهارت خانه در رفت گفتیم مگر طهارت میکند او
خود با خود دفی داشته است اینجا پنهان میکرد و پس بیرون آمد چون پاسی از شب
درگذشت و مردم آرام گرفتند ما با خاطر خوش و وقت صافی نشسته بودیم که
ابن زیزی برخاست و دف پنهان کرده را بیرون آورد و آغاز دف زدن
و سرود گفتن کرد همسایگان همه جمع شدند و نظاره میکردند با همسایگان گفت
شاید که چون ابوطالب با شما تنها باشد چنینها بکند ما این از وی آموخته ایم و او شیخ
ماست درین کارها پس دف میزد و سرود میگفت و بازی میکرد و با همسایگان
سخن میگفت ابوطالب گفت هنوز سحر بود که خانه را خالی کردم و بمحلهٔ دیگر
رفتم چون بامداد شد گفتم توبه کردم که دیگر هرگز ذکر اخلاص نکنم ابو یعقوب
مذکوری رحمه الله تعالی از وی پرسیدند که توکل چیست گفت ترک اختیار و از سهل
تستری پرسیدند گفت ترک تدبیر و از بشر حافی پرسیدند گفت رضا و از

دیده ام

گفته ام

ابوحفص حداد پرسیدند گفت تبری از توان خود، و از شیخ حلاج پرسیدند گفت
مسبب، و از فتح موصلی پرسیدند گفت ملالی از سبب، و از شقیق پرسیدند گفت
دیدار در عجز غرق، و از شبلی پرسیدند درد دیدار دل فراموش کردن همه کس
ابو یعقوب میدانی رحمه الله تعالی از مشایخ نصیبین است شبلی از بغداد بمصر
می شد بحلالی خواستن که آن وقت که عمل داشته بود اسب در زمین کسی کرده بود
گذر وی بر ابو یعقوب میدانی افتاد و بدیره شبلی آمد وی هنوز نوی درین کار
آمده بود و اول ارادت وی بود و مردی فربه بود شبلی دست بسر وی فرود آورد
و گفت جبرک الله ابو یعقوب گفت آمین مردمان گفتند این چیست که ویرا گفت
چنانکه کودکان را گویند و پس از آن ابو یعقوب را بود آنچه بود شبلی گوید چون دست
بسر وی فرود آوردم و گفتم جبرک الله هیچ موی بر تن وی نبود که نگفت آمین ابو
یعقوب خراط عسقلانی رحمه الله تعالی وی گفته است که بر ابوالحسن نوری
در آمدم و با خود محبره داشتم مرا گفت ای پسر میخواهی که چیزی نویسی گفتم آری
بیتی چند بر بدیهه املا کرد که بنویس بنوشتم حاصل معنی ابیات آنکه هرچه شما
درین اوراق اثبات میکنید و می نویسید ما آنرا محو کرده ایم لاجرم شما بسبب
آن اثبات از ادراک و فهم آنچه مقصود ست محجوب گشتید و بر ما بسبب
این محو ابواب ادراک و فهم مقصود بی انتها و انقطاع گشاده شد و باعث ما
برین موعظت و تذکیر نیک خواهی شماست چند بینم شما را که ورق می نویسید
و می شمارید و خود را از آنچه مقصود ست محجوب میدارید ابو یعقوب کورتی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که من ویرا دیده ام پیری روشن ضمیر بود صاحب

وقت و کرامات پیوسته چوبی داشتی در دست و روی سُتُره یعنی رومالی
بر میان آن بسته او را گفتندی این باری چیست گفت این سم فنی است شیخ
ابومعمر مالکی مرا گفت که روزی میگذشت جماعتی معدلان نشسته بودند بر ایشان
خواند تحسبهم جمیعا و قلوبهم شتی و برگذشت **خیر نساج قدس الله تعالی سره**
کنیت او ابوالحسن است و نام وی محمد بن اسمعیل اصل وی از سامره است
و ببغداد نشستی با ابوحمزهٔ بغدادی صحبت داشته بود و از سری سقطی سؤالات
کرده و گفته اند که مرید سری بود و از اقران جنید است از طبقهٔ ثانیه و استاد
نوری و ابن عطا و جریری است و ابراهیم خواص و شبلی هر دو در مجلس وی
توبه کردند شبلی را بجنید فرستاد حفظ حرمت جنید را و جنید گفته است
خیر خیرنا عمر وی دراز کشید صد و بیست سال بزیست و در سنه اثنتین و عشرین
و ثلثمائه از دنیا برفت شیخ الاسلام گفت که وی نه کرباس بافتی که وی
سخن بافتی جعفر خلدی گفته است که خیر نساج را پرسیدم که پیشهٔ تو بافندگی
بود گفت نی گفتم پس چرا ترا النساج گویند گفت با خداوند سبحانه عهد کرده بودم
که هرگز رطب نخورم روزی نفس بر من غالب شد مقداری رطب گرفتم چون
یک رطب بخوردم ناگاه دیدم که شخصی بمن نگریست و گفت ای خیر ای گریزپای
و او را غلام بود خیر نام از وی بگریخته بود شبه وی بر من افتاد پس مردمان
گرد آمدند و گفتند والله این غلام تست خیر گوید من حیران ماندم و دانستم
که بچه گرفتار شدم و جنایت خود را شناختم پس مرا با آنجا که دیگر غلامان او
بافندگی میکردند برد و گفت ای بندهٔ بدکار از خواجهٔ خود می گریزی درآی

مالکی در

دمان

و همان کار که پیش از من میکردی میکن من پای خود در کارگاه جولاهگی آویختم و کرباس
می بافتم چنانکه گویی سالها آن کار کرده بودم چهار ماه با وی بماندم و بافندگی
میکردم شبی برخاستم و وضو ساختم و در سجده افتادم و گفتم خداوندا دیگر باز
نکردم آنچه کردم چون بامداد شد شبه آن غلام از من برفت و من بصورت
اصلی خود باز گشتم و خلاص شدم و این نام بر من بماند پس سبب نام بافندگی
بر من آن جنایت بود که خداوند تعالی مرا بآن عقوبت کرد و گویند که وی
دوست داشتی که ویرا خیر خواندندی و گفتی روا نباشد که مرا نامی نهاده باشد
من آنرا بگردانم ویرا پس از مرگ بخواب دیدند گفتند خدای تعالی با تو چه کرد
گفت لاتسألنی عن هذا ولکن استرحت من دنیاکم القذرة ابو الحسین مالکی
رحمه الله تعالی گوید که وقت نزع خیر نساج حاضر بودم وقت نماز شام در آمد
ویرا غشی افتاد و از خود بشد چون چشم بگشاد بسوی در خانه اشارت کرد
و گفت قف عافاک الله بایست ساعتی مرا زمان ده که تو مأمور خداوندی
و من نیز مأمور خداوندم و بندهٔ فرمان وی آن فرمان که تو داری فوت نمی‌شود
و من خود در قبضهٔ توام اما نماز مرا فرمانیست بوقت باز بسته ترسم که از من
فوت شود پس آب خواست و وضو ساخت و نماز شام بگذارد پس بخفت
و چشم بر هم نهاد و جان بداد رحمه الله تعالی رحمة واسعة محفوظ بن محمود
رحمه الله تعالی از طبقهٔ ثانیه است و قیل من الثالثة از قدمای مشایخ
نیشابور است و بزرگان ایشان از اصحاب ابوحفص و بعد از ابوحفص با ابوعثمان
حیری صحبت داشته تا از دنیا برفته در سنه ثلاث او اربع و ثلثمائة و پهلوی

مسلمانی م

ابوحفص در قبر است وی گفته التوکل ان یاکل العبد بلا طمع ولا شره وهم وی
گفته من اراد ان یبصر طریق رشده فلیتهم نفسه فی الموافقات فضلا عن المخالفات
محفوظ بن محمد رحمه الله تعالی وی بغدادی است یکی از سالکان طریق تصوف است
وی گفته من ابصر محاسن نفسه ابتلی بمساوی الناس ومن ابصر عیوب نفسه
سلم من رؤیة مساوی الناس وهم وی گفته اکثر الناس خیرا اسلمهم
للمسلمین صدرا ابراهیم الخواص قدس الله تعالی روحه از طبقه ثانیه است
وقیل من الثالثه کنیت او ابواسحق است یگانه بود در طریق تجرید وتوکل وکان
اوحد المشایخ فی وقته استاد جعفر خلدی وسیروانی مهین است وغیر ایشان گویند
بغدادی است وپدر وی از آمل بوده واز اقران جنید ونوری بوده وپیش از ایشان
برفته از دنیا در سنه احدی وتسعین ومأتین اگر درست شود ویوسف بن
الحسین رازی او را شسته ودفن کرده در مسجد ری رفته بعلت شکم هر باری که فارغ گشتی
غسل کردی گویند آن روز که برفت از دنیا هفتاد بار اجابت کرده بود وهر بار غسلی
آورده وسرما عظیم بود بهفتمین بار در آب برفت قبر وی در زیر حصار طبرک است
شیخ الاسلام گفته است هرگز قبری ندیدم با آن هیبت وشکوه که گویی شیری است
خفته که ناگاه فرا آن رسی وی صحبت با خضر بوده علیه السلام شیخ ابوبکر کتانی
گوید وقتی خواص از سفر آمد گفتم در بادیه چه شگفت دیدی گفت خضر علیه السلام
بمن رسید گفت ابراهیم خواهی که با تو همراهی کنم گفتم نی گفت چرا گفتم از سکین است
ترسم که دل من با تو پیوندد شیخ الاسلام گفت که شیخ خرقانی مرا گفت در میان
سخنان که با من میگفت اگر با خضر صحبت یابی توبه کن واگر از هری باشی بمکه روی

محمد

ازان

ازان توبه کن ، ابراهیم خواص گفته ، العلم کله فی کلمتین لا یتکلف ما کفیت
ولا تضیع ما استکفیت ، یعنی رنج مکش در طلب آنچه در قسمت ازلی برای تو
کفایت کرده شده است وآن رزق است ، وضایع مگردان آنچه از تو
کفایت آن طلب کروند ، وآن انقیاد احکام خداوندی است از اوامر
ونواهی ، ابو الحسن علوی گوید که در مسجد دینور شدم خواص را دیدم در
صحن مسجد در میان برف گفتم سلام علیک یا ابا اسحق بیا تا در پوشش رویم
که مرا بروی شفقت آمد گفت مرا با مجوسیت میخوانی یعنی از تجرید با سبب
آمدن واز افراد با علاقت آمدن مجوسیت بود ، شیخ الاسلام گفت تا
نشان دو گانگی بجاست مجوسیت بجاست ، ابو الحسن گوید پس خواص
دست مرا بگرفت وبر تن خود نهاد در عرق غرق بود نزدیک که از گرمی دست
من بسوزد در من بنگریست وبخندید واین دو بیت برخواند ، لقد وضح الطریق
الیک حقا ، فما احد بغیرک یستدل ، فان ورد الشتاء فانت کهف ،
وان ورد المصیف فانت ظل ، ممشاد دینوری گوید که نیم خواب بودم در
مسجد که فرامن نمودند که خواهی دوستی از دوستان ما به بینی برخیز وبر سر تل
توبه شو بیدار شدم برف آمده بود آنجا رفتم خواص را دیدم مربع نشسته
وگرد بر گرد وی مقدار سپری سبزه تهی از برف وباران همه برف که بر سر وی
آمده بود در عرق غرق گفتم این منزلت بچه یافتی گفت بخدمت فقرا وقتی
کسی وی را دید در بیابان جبوه زده وبفراغت نشسته گفت یا ابا اسحق اینجا
چه نشسته گفت بروای بطال اگر ملوک زمین بدانند که من اینجا در چه حالم

بوده

بشمشیر بر سر من آیند از حسد، وقتی در مسجد نشسته بود بر سر سجاده شخصی مشت درم
بر روی سجادهٔ وی انداخت وی برخاست و سجاده بیفشاند و آن سیمها در خاک
و سنگ ریخت و گفت این نشستگاه به بیش ازین بر من آمده است، آنکس گوید
هرگز کسی بعزّ وی ندیدم که چنان کرد و بذل خود که آن سیم برمیچیدم از من فضل
رازی را در ری صد هزار درم میراث رسید آنرا بپاشید چون با خویشتن
آمد و از حال با علم افتاد و بیرا ده درم مانده بود گفت این را در تعلّم بکار برم آخر
گفت این چه بود که کردم از وجد با علم افتادم بنزدیک ابراهیم خواص رفت
از وی پرسید که صد هزار درم میراث یافتم بپاشیدم ده درم ماند در علم بکار بردم
خواص گفت این ترا از آن افتاد که در اول از آن شربتی آب خورده بودی چرا
دست بآن بردی تا ترا آخر باین بگرفتند بعد از آن بوسه بر دست وی زد
و گفت فدای آن دستم که چون تنزّلی کند با علم افتد یعنی با جهل نیفتاد، شخصی
از شبلی پرسید که از دویست درم چند درم زکوة بباید داد گفت آن تو
بگویم یا آن خویش، گفت آن تو کدام است و آن من کدام، گفت ترا از دویست
درم پنج درم باید داد و مرا از دویست درم دویست و پنج درم گفت این دویست
خود دانم آن پنج چیست گفت آن دویست درم داری بدهی و پنج دیگر وام
کنی گفت این مذهب کیست گفت مذهب ابوبکر صدیق رضی الله عنه ابراهیم
عیسی قدس الله تعالی روحه از اصفهان بوده و صحبت با معروف کرخی داشته
ابراهیم خواص قدس سره گفته است در بغداد بودم بر کنار دجله وضوی ساختم
کسی را دیدم از آن جانب دجله بر روی آب می آمد روی بر زمین نهادم گفتم

بعزت و جلال تو که روی بر ندارم تا این مرد را ندانم ابراهیم عیسی را دیدم باید
و مرا بجنبانید و گفت هرگاه خواهی که کسی را از اولیای خدا بشناسی این بگوی
هو الاول والآخر والظاهر والباطن و هو بکل شیء علیم • وفات او در سنه سبع
واربعین ومائتین بوده باصفهان ابراهیم بن ثابت رحمه الله تعالی
کنیت وی ابو اسحق است از مشایخ بغداد بوده با جنید قدس سره صحبت داشته
شیخ ابو عبد الرحمن سلمی گفته است که ویرا دیدم گفتم که مرا دعایی کن گفت اختیار
تو آنرا که در تو نهاده اند به از معارضه وقت • وهم ویرا گفتم مرا وصیتی کن گفت
کاری مکن که از آن پشیمان شوی وفات او در سنه سبع وستین وثلثمائه بود
ابو محمد جریری قدس الله تعالی روحه از طبقه ثالثه است نام وی احمد بن محمد بن
الحسین است و گفته اند حسین بن محمد • و گفته اند عبد الله بن یحیی از کبار اصحاب
جنید بود و پس از جنید بجای جنید ویرا بنشاندند از بزرگی وی و از علمای مشایخ
قوم بود صحبت داشته با سهل عبد الله تستری در سال هبیر در جنگ قرامطه
از تشنگی بمرده سنه اثنی عشر وقیل سنه اربع عشره وثلثمائه • درویشی میگوید من
آن سال با آن مردمان همی بودم از دست قرامطه بجستم چون برفتند باز آمدم
بنزدیک قافله شفقت اسلام را تا مگر خسته را آب دهم یا نظاره کنم که حال ایشان
چیست میان خستگان همی گشتم ابو محمد جریری را رحمه الله دیدم میان خستگان
افتاده و سال وی از صد گذشته بود گفتم یا شیخ دعا بکنی تا خدای تعالی این بلا
کشف کند مرا گفت گفتمش مرا جواب داد که آن کنم که من خواهم درویش گفت
دیگر باره این سخن را بروی گردانیدم مرا گفت ای برادران وقت دعا نیست

در ازل

این وقت رضا و تسلیم است یعنی دعا پیش از نزول بلا باید چون بلا آمد رضا باید
دادن ٭ وی گفته ٭ التصوف عنوةٌ لا صلح ٭ تصوف بصلح نیابند آن بجنگ بستانند
نه بصلح ٭ شیخ الاسلام گفت که تصوف بطلب و صلح نیابند که آن قهر است آن تیری است
چون برق از نور اعظم که از بالا در آید تا بکه اندازند آنکه طالب آنست از وی گریزانست
و آنکه اهل آنست اگر چه گریزان است آن بوی شتابانست ٭ و هم شیخ الاسلام
گفت آن جنگ آنست که میگریزی و آن در تو می آویزد نه آنست که دست
بآن میزنی و در دست نمی آید آنکس که این سخن گفته از چاشنی گفته و بعیان بگرفته
نه از علم میگوید از علم چنین سخن نیاید ٭ درویشی ابو محمد جریری را گفت بر بساط
انس بودم دری از بسط بر من بگشادند از مقام خود بلغزیدم و از ان محجوب شدم
راه بگم کردهٔ خود چون یابم مرا براهی که بآن برسانند دلالت کن ٭ ابو محمد بگریست
و گفت ای برادر همه باین گرفتارند و باین داغ مبتلا لیکن بر تو بیتی چند بخوانم که
بعضی ازین طایفه گفته اند ٭ قف بالدیار فهذه آثارهم ٭ تبکی الاحبة
حسرة و تشوقا ٭ کم قد وقفت بها اسائل مخبرا ٭ عن اهلها او صادقا او مشفقا ٭
فاجابنی داعی الهوی فی رسمها ٭ فارقت من تهوی فعز الملتقی ٭ غانم بن سعد
رحمه الله تعالی از بغداد بود و با ابو محمد جریری صحبت داشته بود و در ورع و مجاهده
کامل بود وی را پس از وفات بخواب دیدند گفتند حق تعالی با تو چه کرد گفت بر من
رحمت کرد و ببهشت در آورد گفتند بدان معاملتها گفت نی اگر بدان معاملتها باز
نگریسته بودمی همانجا بماندمی ٭ خیلان سمرقندی رحمه الله تعالی از کبار مشایخ بود
با جنید صحبت داشته بود و از وی طریقت گرفته و در معارف صاحب سخن بود

وی گفته عارف از حق بحق بگرد و عالم از دلیل بحق و صاحب وجد از دلیل
مستغنی باشد **غیلان الموسوس رحمه الله** ویرا غیلان المجنون نیز گفتندی
از مقربان مشایخ عراق بود در خرابها بودی و با کس نیامیختی و از کسی چیزی
قبول نکردی و کس ندیدی که او چه خوردی محمد سمین گفت غیلانرا دیدم در
ویرانهای کوفه از وی پرسیدم که بنده از خط غفلت کی رهد گفت آنگاه که
بدانچه ویرا فرموده‌اند مشغول باشد و از انچه نهی کرده‌اند غافل و در حساب نفس
خود عاقل **ابو العباس عطا قدس الله تعالی سره** از طبقهٔ ثالثه است
نام وی احمد بن محمد بن سهیل بن عطا الآدمی است بغدادی است از علمای مشایخ
و از ظریفان صوفیان ویرا سخنان نیکو و زبان فصیح است در معنی قرآن صاحب
تصنیف است قرآنرا تفسیر کرده از اول تا آخر بزبان اشارت شاگرد ابرهیم
مارستانی است و از یاران جنید و ابو سعید خراز بوده ویرا بزرگ میداشت
خراز گوید التصوف خلق ولیس انا به وما رایت من اهله الا الجنید و ابن العطا
بسبب حلاج کشته شده است در ذو القعده سنه تسع و ثلثمائه و قیل سنه
احدی عشر و ثلثمائه در ایام خلافت القاهر بالله آن وزیر که حلاج را بکشت
ابو العباس را بگفت در حلاج چه گویی گفت تو خود چندان داری که از آن
باز نه پردازی سیم مردمان باز ده وزیر گفت تعریض میکنی فرمود تا دندانهای
ویرا یکان یکان می کندند و بسر وی فرو می بردند تا کشته شد سال ابو العطا
ما افضل الطاعات قال ملاحظة الحق علی دوام الاوقات وی گفته در تفسیر
قوله تعالی یمیتنی ثم یحیینی یمیتنی عنی ثم یحیینی به و هم وی گفته در تفسیر قوله تعالی

بن م

ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا • فقال ثم استقاموا علی انفراد القلب بالله
تعالی • وهم وی گفته الادب الوقوف مع المستحسنات فقیل له ما معنی ذلک فقال
ان تعامل الله بالادب سرّا وعلانیة فاذا کنت کذلک کنت ادیبا وان کنت
اعجمیا • اذا نطقت جاءت بکل ملیحة • وان سکتت جاءت بکل ملیح • شیخ الاسلام
گفت ادب آنست که با الله تعالی معاملت درگیری از سر آب و خاک و رعونت
نفس برخیزی بگویی که من وگردن گویی که او و توفیق وعنایت او **ابو صالح**
المزین رحمه الله تعالی از بزرگان روزگار خود بوده با ابن عطا صحبت داشته بود
صاحب خلوت بود وباکسی نیامیختی • سهل بن عبد الله گفته است که مرا آرزو بود
که با ابو صالح صحبت دارم وقتی در حرم ویرا دیدم وازوی صحبت خواستم گفت ای
سهل اگر ابو صالح فردا بمیرد صحبت با که داری گفت ندانم گفت اکنون همان انگار
واز چشم من غایب شد **ابو العباس ارزیزی رحمه الله تعالی** • شیخ الاسلام گفت
که وی گفته که ابو الحسن عبادانی گفته که من و درویشی ببصره آمدیم شش روز برامد
چیزی نخوردیم روز هفتم شخصی درامد دو پارهٔ زر آورد یکی مرا داد و یکی یار مرا من
آن خود را بوی دادم تا خوردنی آورد بخوردیم و روی براه نهادیم بکنار دریا رسیدیم
آن دیگر پاره زر را بملاح دادیم تا ما را درکشتی نشاند دو روز درکشتی رفتیم میدیدم
که درویشی درکنجی سر فرو برده چون وقت نماز شدی نماز بگزاردی و باز سر
فرو بردی پیش وی رفتم وگفتم ما یاران تواییم اگر چیزی بکار باشد بگوی گفت چون
باشد بگویم گفتم بگوی گفت فردا نماز پیشین من از دنیا بروم شما از ملاح درخواهید
تا شما را بکنارهٔ برد واگر ازین جامهٔ من چیزی بوی باید داد بدهید چون باکناره

بشوید درختان بینید و در زیر درختی که بزرگ تراست همه ساز و برگ من نهاده بینید
کار مرا بسازید و آنجا دفن کنید و این مرقع من ضایع مکنید برگیرید چون بحله
رسید برنائی ظریف و لطیف این مرقع کهی از شما بازخواهد بوی دهید دیگر روز نماز
پیشین بگرد و سر در مرقع برد چون پیش وی شدیم برفته بود ملاح کشتی را با
کناره برد درختان دیدیم و درانجا درخت بزرگ آنجا شدیم گوری دیدیم کنده و همه
اسباب نهاده کار وی بساختیم و دفن کردیم و مرقع برگرفتیم و در وی بحله نهادیم
برنایی پذیرهٔ ما آمد بران نشان که ما را داده بود ما را گفت آن ودیعت را بیارید
گفتیم چنین کنیم از بهر خدا با تو سخنی گوییم گفت بگویید گفتیم آن که بود و تو که‌ای و این
قصه چیست گفت آن درویشی بود میراثی داشت وارث طلب کرد مرا با و نمودند
اکنون شما میراث بمن سپارید و بروید آنرا بوی سپردیم گفت اینجا باشید تا من
بازآیم از چشم ما غایب شد و آن مرقع درپوشید و جامهٔ خود پاک بیرون کرد
گفت این آن شماست و برفت ما در مسجد حله شدیم دو روز آنجا بودیم چیزی
فتوح نشد از جملهٔ آن جامه چیزی بیار خود دادیم که طعام آرد تا بخوریم ساعتی
بودیم دیدیم که وی می آید و خلقی عظیم در وی آمیخته درامدند و مرا نیز بگرفتند و می
کشیدند گفتم آخر چه بوده است بازگویید گفتند که امروز سه روزاست که پسر
رئیس حله پیدا نیست و جامهٔ وی با شما می یابیم ما را بردند تا پیش رئیس گفت
پسر من کو که جامهٔ وی با شماست راست بگویید قصه را از اول تا آخر باز گفتیم وی
بگریست و روی باسمان کرد و گفت الحمد لله که از صلب من چون اویی بود که
ترا شایست شیخ الاسلام زنده گفت همه خلق زنده از مرده میراث برند مگر

این طایفه که مرده از زنده میراث برد و کفت هیچکس با پیری از خداوندان ولایت
صحبت ندارد به صدق که نه او چون برود از احوال و ولایت وی چیزی میراث بود
ابو العباس دینوری رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن محمد است صحبت
داشته با یوسف بن الحسین و عبد الله الخراز و جریری و ابن عطا و رویم را دیده بود
نیکو طریقت بود با استقامت به نیشابور آمد و آنجا مدتی اقامت کرد و مردم را
موعظت بخوبترین میکفت بزبان معرفت بخوبترین بیانی بعد از آن از نیشابور بترمذ
آمد خواجه محمد حامد کرد ابوبکر وراق بذیرهٔ وی آمد و بوسه بر رکاب وی داد
شاکردان از آن خوش نیامد کفتند آن چرا کردی کفت من شنیده ام که او خداوند را
نیکو می ستاید و از ترمذ بسمرقند رفت و آنجا برفت از دنیا بس از اربعین و ثلثمائه
ابو العباس را کفتند خدای را بچه شناسی کفت بانکه نشناختم یعنی بعجز معترفم و هم وی
کفته ادنی الذکران ینسی ما دونه و نهایة الذکران یغیب الذاکر فی الذکر و یستغرق
بمذکوره عن الرجوع الی مقام الذکر و هذا حال فناء الفناء ابو العباس احمد بن یحیی
الشیرازی رحمه الله تعالی استاد شیخ عبد الله خفیف است شیخ ابو عبد الله
کفته من چنان متحقق ندیدم سکر تمام داشت چون بصحرا رفتی با شیر بازی کردی جنید
و رویم و سهل عبد الله را دریافته بود شیخ ابو عبد الله کفته که شبی با شیخ احمد یحیی
بودم و با ما کودکی بود از اصحاب وی که خواب را بخانهٔ خود می بایست رفت و زمستان
بود و آتش عظیم بر افروخته بودند و احمد یحیی بر پای بود وقت وی خوش شده در سماع
بعضی از اصحاب کفتند کیست که فلان کودک را بخانهٔ وی رساند هیچکس جواب نداد
احمد بن یحیی دو اخکر بزرک بر کف خود کرفت و آستین بآن فرو کذاشت و کودک را

عجز الذکر

کفت

گفت برخیز و ویرا بدر خانهٔ وی رساند و مار روشنایی آن اخگر را از بالای جامهٔ وی میدیدیم آن کودک در خانهٔ خود درآمد آن دو اخگر را از دست بینداخت انگشت شده بود بعد از آن در مسجد درامد و نماز میکرد تا بانگ نماز بامداد گفتند ابو العباس باوردی رحمه الله تعالی وی بزرگ بوده شبلی را دیده بود و وی نیشابور بوده و شیخ ابوبکر طمستانی نیز نیشابور بوده و شبلی را دیده هر دو گفته اند که شبلی صاحب حال بوده ذره از توحید نداشته شیخ الاسلام گفت چنانست که ایشان میگفتند شبلی در توحید مدعیانه سخن میگوید نه متمکنانه ابو العباس بردعی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد بن هارون البردعی الصوفی است از شیخ ابوبکر طاهر ابهری و مرتعش حکایت کند میگوید که مرتعش گفت هر که دیدار وی ترا منفعت نکند سخن وی ترا منفعت نکند و هم وی گوید که ابوبکر طاهر ابهری گفت لا یصلح الکلام الا لرجل اذا سکت خاف العقوبة بسکوته ابو العباس السیاری قدس الله تعالی سره از طبقهٔ خامسه است نام وی قاسم بن القاسم المهدی است دخترزادهٔ احمد بن سیار است از اهل مرو است شیخ ایشانست شاگرد ابوبکر واسطی و عالم بوده بحقایق احوال و فقیه بوده و حدیث بسیار داشته ویرا از پدر میراث بسیار مانده جمله را بداد و دو تار موی پیغمبر صلی الله علیه و سلم بخرید خداوند تعالی ببرکات آن دو موی ویرا توبه داد و بصحبت ابوبکر واسطی افتاد و بدرجهٔ رسید که امام صنفی از متصوفه شد ایشان را سیاریه خوانند و چون از دنیا برفت وصیت کرد تا آن دو موی را در دهان وی نهادند و قبر وی در مرو است و مردمان بحاجت خواستن آنجا شدندی و کفایت مهمات طلبیدندی و مجرب بوده در سنهٔ اثنین و اربعین و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته

التوحید ان لا یخطر بقلبک ما دونه * توحید آن بود که دون حق را بنزدیک تو خطر نباشد و خاطر مخلوقات بر دل تو گذر نه * عبد الواحد بن علی السیاری رحمه الله تعالی
وی خواهرزاده ابو العباس است و شاگرد وی سرای خود را در مرو بر صوفیان وقف کرد سبب آن بود که دعوتی کرد صوفیان رقص میکردند یکی در رقص بهوا بر شد و ناپدید گشت و هرگز پیدا نیامد * در سنه خمس و اربعین برفته از دنیا وی گفته شنیدم از خال خود ابو العباس که میگفت اگر روا بودی که در نماز بجای قرآن بیتی از شعر خواندندی این بیت بودی * شعر * اتمنّی علی الزمان محالا * ان ترى مقلتای طلعة حرّ * ابو العباس السهروردی رحمه الله تعالی نام وی احمد است بمکه بوده با مشایخ وقت چون سیروانی و غیر او * وی گفته که بمنا بودم روز عید اضحی جمعی انبوه نشسته بودند و شیخ سیروانی حاضر بود قوّال چیزی برخواند سیروانی برخاست گریان و برفت قوم گفتند آن چه بود که کرد چه افتاد مگر بر سماع منکر شد شیخ ابو الحسن سرکی حاضر بود گفت با خدای عهد کردم که اگر وی بر سماع منکر شده باشد من هرگز بر سماع ننشینم * شیخ ابو العباس سهروردی گفت من با تو موافقم دیگر روز این مرد و تن برخاستند با جمعی دیگر از مشایخ و بسلام سیروانی شدند خواستند که از آن چیزی گویند وی گفت روزگاری من بر ریگ می خفتم و دست بالین میکردم و نشان سنگ بر پهلوی من بود و بسماع می نشستم اکنون بر فرش می نشینم و شما جانان سوخته * مرا کی حلال بود که با شما در سماع نشینم * ابو العباس نهاوندی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام وی را از طبقه اساوسه داشته است نام وی احمد بن محمد بن الفضل است شاگرد جعفر خلدی است پیر شیخ عمو و شیخ ابو العباس او را عمو نام

و هم وی گفته که واسطی را بمرگ گفتند ما را وصیتی کن گفت احفظوا مراد الله فیکم

کرده بوده و عمرش لا ربود • شیخ الاسلام گفت که عباس فقیر هروی مرا گفت که
ابو العباس نهاوندی گفت هر که ازین علم سخن گوید که الله تعالی نه حجت او بود الله
تعالی خصم او بود • شیخ الاسلام گفت سخن گفتن از حق سه است • سخن گفتن از ذات
او • و سمع در ان استاد یعنی شنیده از کتاب و سنت • و سخن گفتن است از صحبت
او هر که ازین سخن گوید که الله تعالی نه موجود وی بود که سمع او بود که باو شنود
و بصر او بود که باو ببیند الله تعالی خصم او بود • شیخ الاسلام گفت که نهاوندی
گفت که آنان که خداوندان همت اند اگر دست چپ ایشان را از و مشغول
دارد بدست راست دست چپ خود ببرند • و هم شیخ الاسلام گفت که
شخصی بود نفط فروش نهاوندی و فقرا از وی می آسودند در دنیا باخر وی را مهجور
کردند و از وی چیزی نمی ستدند نهاوندی را از ان پرسیدند گفت وی خرسند
شد بان که ببرکت درویشان مال وی بیفزاید مال وی بر فقرا حرام شد • نهاوندی
گفته که در ابتدا که مرا درین کار بگرفت دوازده سال سر بگریبان فرو بردم
تا یک گوشهٔ دل من بمن نمودند • و هم وی گفته که همه عالم در آرزوی آنند که حق تعالی
یکساعت ایشان را بود و من در آرزوی آنم که حق تعالی یکساعت مرا بمن دهد تا ببینم بیشم
که خود چه چیزم و کجایم • در سخنان شیخ ابو سعید ابو الخیر مذکورست که اصل این حدیث
آن باشد که ترا با تو باز نگذارند رسول صلی الله علیه و سلم گفتی اللهم لا تکلنی الی نفسی
طرفة عین و لا اقل من ذلک • مرا یک چشم زدن بخود باز مگذار و کم از ان • پیرزنی را
دیدم بمرو که سخنان استاد علی دقاق شنیده بود دمی رفت و میگفت • گفته اند که
مرا طرفة العین بجا باز مگذار من دعا میکنم و زاری که یارب مرا طرفة العینی بمن باز

ثبوده ۹ و سخن گفتن از دین او و کتاب
و سنت و اجماع و آثار صحابه
در ان استاده

گذار تا خود بدانم که کجا بازایستاده ام ◦ و هم نهاوندی گفته که با خدای تعالی بسیار نشینید
و با خلق اندک ◦ ترسایی شنید که در میان مسلمانان اصحاب فراست می باشند بخانقاه
شیخ ابو العباس قصاب درآمد شیخ گفت بیگانه در کوی آشنایان چه کار دارد
ترسا بازگشت و گفت یکی معلوم شد از انجا عزم خانقاه شیخ ابو العباس نهاوندی
کرد چون بآنجا درآمد شیخ هیچ نگفت چهار ماه با ایشان وضوی ساخت و نماز
میکرد بعد از چهار ماه پای افزار در پای کرد که برود شیخ فرمود که جوانمردی نبود که
حق نان و نمک افتاده بیگانه بیایی و بیگانه بروی ترسا مسلمان شد و آنجا مقام
کرد و بعد از شیخ بجای شیخ بنشست **اخی فرج زنجانی رحمه الله تعالی** وی از مریدان
شیخ ابو العباس نهاوندی است ◦ روز چهارشنبه غرهٔ رجب سنهٔ سبع و خمسین
و اربعمائه از دنیا برفته است ◦ و قبر وی در زنجانست ◦ میگویند که وی را گربه بوده است
که هرگاه جمعی مهمانان بخانقاه شیخ توجه کردندی آن گربه بعدد هر یک ازیشان بانگی
کردی خادم خانقاه بهر بانگی یک کاسه آب در دیگ ریختی یک روز عدد مهمانان بر
عدد بانگهای وی یکی زیادت بود تعجب کردند آن گربه بمیان جماعت درآمد
و یک یک را بوی کرد و بر یکی از انها بول کرد چون تفحص کردند از دین بیگانه بود
گویند که روزی خادم مطبخ مقداری شیر در دیگ کرده بود که برای اصحاب شیربرنج
پزد ماری سیاه از دودگذار در دیگ افتاد و آن گربه آنرا دید گرد دیگ می گشت
و بانگ میکرد و اضطراب می نمود و خادم چون ازان معنی غافل بود وی را زجر میکرد
و دور می انداخت چون خادم بهیچ وجه متنبه نشد گربه خود را در دیگ انداخت
و بمرد چون شیر برنج را بریختند مار سیاه ازانجا ظاهر شد شیخ فرمود که آن گربه

خود را فدای درویشان کرد ویرا در قبر کنند و زیارتی سازید میگویند که حالا قبر
وی ظاهرست و مردم زیارت وی میکنند ابو العباس نسایی رحمه الله تعالی
نام وی احمد بن محمد بن زکریاست باصل از نسا بود و بمصر نشستی شیخ عباس
فقیر هروی ویرا بمصر دیده بود و شیخ عمو بکه عباس مرا گفت که همواره بر در سرای
او اسبان و ستوران بودی که بزیارت وی آمدندی وقتی مرا بر در فرستاد که
ستوران نگاه دار بر دل من گذشت که نیک کاری بدست آوردم از خراسان
بمصر آمدم که ستوربانی کنم من آنجا فراغی داشتم در ساعت کسی آمد که شیخ میخواند
در شدم گفت هروی هنوز در گور نشده زود بود که در صدر نشینی و بر در سرای تو
ستوران باز دارند و ترا کسی باید که آنها نگاه دارد شیخ الاسلام گفت آنچنان
بود که آن شیخ گفت همواره بر در سرای عباس ستوران بودی که سلطانان
بیامدندی بوی ابو العباس سریج رحمه الله تعالی نام وی احمد بن عمر بن سریج است
در سنه خمس و ثلثمائه برفته از دنیا ویرا شافعی کهین میخوانند از بزرگی وی و فقیه
عراق بود و جنید را دیده و صحبت داشته و وقتی که سخن گفتی در اصول و فروع بکلامی
که حاضران را شگفت آمدی گفتی که میدانید که مرا این سخنان از کجاست از برکت
مجالست ابو القاسم جنید است رحمه الله تعالی عبد العزیز بحرانی بکنار مجلس ابو العباس
سریج شد و از وی ازین طریقه سوال کرد جوابی نیکو شنید نعره بزد و از هوش
شد چون بهوش آمد ابو العباس گفت که من روزگاری با پیر شما جنید بوده ام و صحبت
داشته ام اکنون این فقها مرا مشغول کرده اند و اگر چنانچه شما خواهید روزی تعیین
کنم که خاصه شما را سخن گویم از سر باب شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که پیش از آنکه

در بغداد بوده

شیخ بشیراز آمد اصحاب علم صوفیه را جهال اعتقاد کرده بودند چون وی بشیراز آمد
وبیان مرتبه ومقام ایشان کرد وبزبان ایشان سخن گفت و بفضل ایشان
گواهی داد وبارها در مجلس علما گفت که والله ما آدمی نشدیم مگر بواسطهٔ صحبت
ایشان وادب نیاموختیم مگر از ایشان از آن زمان علما صوفیه را شناختند و بزرگ داشتند

ابن سراج

ابو العباس حمزة بن محمد قدس سره از متقدمان مشایخ هراة است در ورع
کامل بوده ومستجاب الدعوة وسخاوتی عظیم داشته رفیق احمد حنبل بوده ومذهب
احمد بهراة وی آورده وصحبت با ابراهیم ستنبه داشته وی گفته هر که صحبت اولیا
بهذب نکند بصحبت پند مهذب نشود وفات او در سنه احدی واربعین ومائتین بوده

ومشایخ ام

حسین بن منصور حلاج البیضاوی قدس سره از طبقهٔ ثالثه است کنیت او
ابو المغیث است از بیضا بوده که شهریست از شهرهای فارس وی نه حلاج بود
روزی بدکان حلاجی بود که دوست وی بود ویرا بکاری فرستاد و گفت من روزکار وی
ببرم بانگشت اشارت کرد پنبه از یکسو شد وپنبه دانه از یکسو ویرا حلاج نام
کردند بواسط وعراق بود وبا جنید ونوری صحبت داشته بود وشاگرد عمرو بن
عثمان مکی است مشایخ در کار وی مختلف اند وبیشتر ویرا رد کرده اند مگر چند تن
ابو العباس عطا وشبلی وشیخ ابو عبد الله خفیف وشیخ ابو القاسم نصر ابادی
وابو العباس شریح بکشتن وی رضا نداد و فتوی بملاحده ننوشت گفت من نمیدانم
که او چه میگوید ودر کتاب کشف المحجوب است که جملهٔ متاخران قدس الله تعالی
ارواحهم او را قبول کرده اند وهجر بعضی از متقدمان مشایخ قدس الله تعالی
ارواحهم نه بمعنی طعن اندر دین وی بود مهجور معاملت مهجور اصل نباشد و از

متاخران سلطان طریقت شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله تعالی سره فرموده است که
حسین منصور حلاج قدس الله تعالی روحه در علو حالت در عهد وی در مشرق و
مغرب کس چون او نبوده شیخ الاسلام گفت من ویرا نپذیرم موافقت مشایخ را
و رعایت شرع و علم را و رد نیز نکنم شما نیز چنان کنید و ویرا موقوف گذارید
و آنرا که ویرا پذیرد دوستر دارم از آنکه رد کند ابو عبدالله خفیف گوید ویرا
گفته است امام ربانی شیخ الاسلام گفته که وی امام است اما با هر کسی گفت
و بر ضعفا حمل کرد و رعایت شریعت نکرد آنچه افتاد ویرا بسبب آن افتاد با
آن همه دعوی هر شبانه روزی هزار رکعت نماز بگزاردی و آن شب که روز آن
کشته شد پانصد رکعت نماز کرده بود و شیخ الاسلام گفت ویرا بسبب مسئله الهام
بکشتند و در ان جور بود بر وی که گفتند این که وی میگوید پیغمبریست و نه چنان بود
شبلی زیر دار وی بایستاد و گفت اولم ننهک عن العالمین آن قاضی که بکشتن
وی حکم کرده بود گفت او دعوی پیغمبری میکرد و این دعوی خدایی میکند شبلی
گفت من همان میگویم که او میگفت ولیکن دیوانگی مرا برهاند و عقل ویرا در افکند
وقتی در سرای جنید بزد گفت کیست گفت حق گفت نه حقی بلکه بحقی ای خشبه تفسدها
کدام چوب را دارست که بتو چرب کنند و آنچه ویرا افتاد بدعای استاد وی
عمرو بن عثمان المکی که جزوکی تصنیف کرده بود در توحید و علم صوفیان وی آنرا پنهان
گرفت و آشکارا کرد و با خلق نمود سخن باریک بود در نیافتند بر وی منکر شدند
و مهجور ساختند وی بر حلاج نفرین کرد و گفت الهی کسی را برگمار که دست و پایش
ببرد و چشم برکند و بر دار کند و آن همه واقع شد بدعای استاد وی عبدالملک اسکاف

رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که عبدالملک اسکاف شاگرد حلاج است و
صد و بیست سال عمر وی بود با شریف حمزه عقیلی می بود در بلخ و بو یزید روی و پیر
فارسی و ابوالحسن طبری و ابوالقاسم حنانه همه یاران شریف حمزه بودند و
شریف حمزه پدر مرا از همه مه میداشت پدر من گفت که عبدالملک اسکاف گفت
که وقتی حلاج را گفتم که ای شیخ عارف که باشد گفت عارف آن باشد که
روز سه شنبه شش روز مانده از ماه ذوالقعده سنه تسع و ثلثمائه ویرا بباب
الطاق برند ببغداد و دست و پای او ببرند و چشم وی برکنند و نگونسار ویرا
بردار کنند و بسوزانند و خاک وی بر باد دهند عبدالملک گفت چشم بنهادم
آن وی بود و آن همه که گفته با وی بکردند شیخ الاسلام گفت نمی دانم که او می
دانست که آن ویرا خواهد بود یا خود چنان میگفت آن خود ویرا بود ویرا شاگرد
بود هیکل نام او را هم با وی بکشتند ویرا شاگرد الحسین نام کردند ابوالعباس
عطا را هم بسبب وی بکشتند **ابراهیم بن فاتک و قیل احمد بن فاتک رحمه الله تعالی**
کنیت او ابوالفاتک است بغدادی است با جنید و نوری صحبت داشته و کان
الجنید یکرمه وی نیز شاگرد حلاج بود و منسوب بوی وی گوید که آن شب که
ویرا بردار کردند الله تعالی را بخواب دیدم گفتم خداوندا این چه بود که با حسین
کردی گفت با بنده خود سر خود آشکارا کردم با خلق باز گفت ویرا عطایی دادم
رعنا گشت خلق را با خود خواند شیخ الاسلام گفت آن کشتن حلاج را نقص است
نه کرامت اگر وی تمام بودی ویرا آن نیفتادی سخن با اهل باید گفت تا سر او
آشکارا نشود چون با نا اهل گویی بر وی حمل کرده باشی و ترا از آن گزند و عقوبت

خلق

رسد و نیز شیخ الاسلام گفت وی درانچه میگفت ناتمام بود اگر وی تمام بودی
دران آن سخن مقام و نفس و زندگانی وی بودی بروی کسی منکر نگشتی خرقی
در می بایست وقت گفتن نبود و محرم نبود من سخن میگویم ازان که وی
میگفت و عامه می بشنوند اما انکار نمی آرند و آن سخن پوشیده می ماند زیرا که
هر که اهل آن نبود خود در نیابد شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که بحیله بسیار در
زندان شدم سرای نیکو دیدم فرش نیکو و مجلس نیکو ریسمانی بسته و
مشقّه بران افکنده و غلام نیکو روی ایستاده غلام را گفتم شیخ
کجاست گفت در سقایه گفتم چند گاست که خدمت شیخ میکنی گفت هژده
ماه گفتم درین زندان چه میکند گفت با هژده من بند آهنین هر روز هزار رکعت
نماز نافله میکند آنکه گفت این درهای خانها که می بینی در هر یکی زندانی است
دزدی یا خونی پیش ایشان میرود و سبلت و موی ایشان می چیند گفتم چه
می خورد گفت هر روز خوانی با لوان طعام پیش او می آوریم ساعتی در همه
نگاه میکند آنگاه سر انگشت بران میزند و زمزمه میکند و ازان هیچ
نمی خورد آنگاه از پیشش بر میگیریم درین سخن بودیم که از سقایه بیرون آمد باروی
نیکو و قامت نیکو صوفی سفید پوشیده فوطه رملی بر سر بسته بطرف صفه برآمد
گفت ای جوان از کجایی گفتم از فارس گفت از کدام شهر گفتم از شیراز
خبر مشایخ از من پرسید تا بحدیث ابو العباس عطا رسیدیم گفت اگر وی را ببینی
بگوی زینهار آن رقعها نگاه دار و دیگر گفت پیش من چون آمدی گفتم بمعرفت
بعضی از لشکریان باری درین سخن بودیم که امیر زندان آمد و زمین ببوسید و بنشست

گفت ترا چیست گفت دشمنان مرا پیش خلیفه غمز کردند که یکی از بزرگان زنار کرده و ده هزار دینار بسته و یکی از عامه بجای وی نشانده در ین ساعت مرا می برند که بکشند گفت برو والسلام چون وی برفت شیخ در میان سرای بزانو نشست و دستها بآسمان برداشت و سر در پیش انداخت بانگشت سبابه اشارت میکرد ناگاه بگریست چندانکه از آب چشمش زمین تر شد مدهوش گشت روی بر زمین نهاد ناگاه امیر زندان درآمد وی باز نشست گفت چه بود گفت مرا آزاد کرد گفت حال چون شد گفت مرا چون پیش خلیفه بردند گفت تا این ساعت بر سر آن بودم که ترا حالی بکشم درین ساعت دلم با تو خوش شد برو که عفو کردم • پس شیخ خواست که روی خویش پاک کند از وی تا ریسمانی که مشته بران بود بیست گز بود دست فراز کرد و مشته برداشت ندانم که دستش دراز شد یا مشته پیش وی آمد • پیش ابن عطا رفتم • و پیغام بگذاردم گفت اگر سالم اگر مرا بگذارند • شبی با هشتاد مرید رکوه وار به بیت المقدس درآمد و دران وقت قندیلها رانشانده بودند رهبانان را گفت این قندیلها کی برافروزند گفتند سحرگاه گفت تا سحر دیری بود بانگشت سبابه اشارت کرد و گفت الله نوری از انگشتش بیرون آمد و چهارصد قندیل بآن نور برافروخت و آن نور بانگشتش باز آمد • رهبانان گفتند تو بر کدام ملتی گفت • بر ملت حنفیان که حنفی ام از امت محمد صلی الله علیه وسلم • آنگاه رهبانان را گفت کدام دوستر دارید نشستن من پیش شما یا رفتن گفتند حکم تراست گفت یارانم گرسنه اند ولی نفقه سیزده هزار درم پیش شیخ آوردند هنوز صبح برنیامده بود که جمله را صرف کرد

اگر وی را ببینی بگوی م

پس آنکه بیرون رفت شخصی طوطی داشت برد حلاج گفت خواهی که ویرا زنده
کنم گفت خواهم اشارت کرد بانگشت وی برخاست زنده ویرا پرسیدند
که توحید چیست گفت افراد القدم من الحدث شیخ الاسلام گفت
دانی که توحید صوفیان چیست نفی الحدث واقامة الازل فارس بن عیسی
البغدادی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو القاسم است از خلفای حسین
منصور حلاج است وکان فارس البغدادی رحمه الله تعالی من متکلمی مشایخ
القوم والمدققین فی العبارات له کلام حسن فی الاحوال والاشارات
بخراسان آمد وازانجا بسمرقند رفت واقامت کرد تا از دنیا برفت و
معاصر شیخ علم الهدی ابو منصور ماتریدی بوده است وتوفی الشیخ ابو منصور
سنه خمس وثلثین وثلثمائه وفارس رحمه الله تعالی معاصر شیخ ابو القاسم سمرقندی
نیز بوده است وقد مر تاریخ وفاته وشیخ ابو منصور وشیخ ابو القاسم در صحبت
یکدیگر بوده اند وطریق مصاحبت پیموده اند تا آن زمان که مرگ ایشانرا از هم
جدا ساخته وسنگ تفرقه درمیان انداخته وفارس بغدادی مقبول همه بوده است
تصحیح حال وی کرده اند وسخنان ویرا در مصنفات خود آورده شیخ عارف
ابو بکر بن اسحق الکلاباذی البخاری رحمه الله در کتب خود سخنان وی بی واسطه ازو
روایت کرده وشیخ ابو عبد الرحمن السلمی وامام قشیری بیک واسطه یا بیشتر
وغیر ایشان هم نیز فارس گوید که حلاج را پرسیدم که مرید کیست گفت
هو الرامی باول قصده الی الله سبحانه فلا یعرج حتی یصل مرید آنست که از
نخست نشانه قصد خود الله تعالی را سازد وتا بوی نرسد بهیچ چیز نیارامد و هیچکس

کلاباذی

نپردازد • وهم وی گفته خاطر الحق هو الذی لا یعارضه شی • شیخ الاسلام گفت
که بر حلاج بسیار سخنان دروغ گویند و کلمات نامفهوم و ناراست بندند و
کتابهای مجهول و حیل بوی منسوب دارند و آنچه درست شود ازو پیدا شود و شعر
وی فصیح بود وانشد للحلاج رحمه الله تعالی شعر انت بین الشغاف والقلب تجری
مثل جری الدموع فی الاجفان • وتحل الضمیر جوف فوادی • کحلول الارواح فی
الابدان • لیس من ساکن تحرک الا • انت حرکته خفی المکان • یا هلالا بدا لاربع
عشرا • لثمان واربع واثنتان • احمد بن حسین بن منصور حلاج رحمه الله تعالی
شیخ الاسلام گفت که از ابو عبد الله باکو شنیدم که گفت از احمد پسر حسین
منصور شنیدم که گفت پسین شب پدر خود را گفتم مرا وصیتی کن گفت نفس خود را در
شغلی افکن پیش از آنکه ترا در شغلی افکند گفتم ای پدر چیزی بیفزای گفت وقتی که
همه عالم در خدمت کوشند تو در چیزی کوش که ذرهٔ از آن به بوده از عمل ثقلین
شیخ الاسلام گفت ثقلین جن و انس بود پسر گفت آن چیست گفت معرفت
ابو منصور کاوکلاه رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو منصور کاوکلاه
پسر خس از مشایخ اهل ملامت بود وقتی فارغ بود که یاران وی بسفر شده
بودند وی در حایطی شد از آن کسی و چاه فرا کندن گرفت تا آب رساند چون تمام
شد بر آمد و پهلوی آن دیگری می کند و خاک آن در چاه پیشینه میکرد چون آن تمام
شد چاه دیگر کندن گرفت یکی ویرا گفت دیوانهٔ وفرزونهٔ این چرا میکنی
گفت نفس خود را در شغلی می افکنم پیش از آنکه مرا در شغلی افکند و مشایخ ازین باب
کرده اند ابو عبد الله دیبوزی در دریا ماند مرقع خود را بریدن و دوختن گرفت تا

بوده

این کارها

بکلامی باز آورد ما ابو عمر دمشقی رحمه الله تعالی از طبقهٔ ثالثه است یگانهٔ
مشایخ شام بوده است و از اجلهٔ ایشان وصحبت داشته بود با ابو عبد الله
جلا و اصحاب ذوالنون در سنه عشرین و ثلثمائه برفته از دنیا • وی کفته چنانکه
فریضه است بر پیغمبران اظهار آیات و معجزات همچنان فریضه است بر
اولیا پنهان داشتن کرامات تا در فتنه نیفتند • و هم وی کفته التصوف
رؤیة الکون بعین النقص بل غض الطرف عن کل ناقص بمشاهده من هو منزه
عن کل نقص • و هم وی کفته علامة قساوة القلب ان یکل الله العبد الی تدبره
فیما لغه ولا یسال له حسن الکلاءة والرعایة • والنبی صلی الله علیه وسلم یقول کلا
کلاءة الطفل الولید • و هم وی کفته اذا صفت الارواح بالقرب اثرت علی
الهیاکل انوار الموافقات محمد بن حامد ترمذی رحمه الله تعالی از طبقهٔ ثانیه است
کنیت وی ابوبکر است از جوانمردان مشایخ خراسانست احمد خضرویه را
دیده بود و خبر او راینز و پسر او ابو نصر محمد بن حامد یکی از مفتیان خراسان
بوده • و محمد حامد کفته است سرمایهٔ تو دل تست و وقت تو چون مشغول کنی دل
خود را به ظن و کمان که در خاطر تو آید ضایع کنی او قات خود را بآنچه نباید و
نشاید پس کی سود تواند کرد آنکه سرمایه بزیان آرد • شیخ الاسلام کفت
صوفی دل است و وقت و زندکانی اکر از صوفی وقت و دل و زندکانی برود
چه بماند • و هم وی کفته چون وقتی از اوقات تو سالم از آفت غفلت عبور باشی
بران وقت از آنکه چیزی که مخالف آن باشد پیش کیری که آن علامت ناراستی
باطن است • و هم وی کفته الانسان فی خلقه احسن منه فی جدید غیره •

کلاءة بالکسر و المد نکهبانی کردن ۱۲ ع م

عبدالله بن محمد الخراز رحمه الله تعالی از طبقهٔ ثالثه است از کبار مشایخ ری
بوده است کنیت او ابو محمد است سالها بمکه مجاورت کرده با ورع بوده حق
کوینده بی باک و غالب قوت ناک با شیخ ابوعمران کبیر صحبت داشته و ابو حفص
حداد را دیده و اصحاب بایزید ویرا بزرک میداشته اند مات قبل العشرین
وثلثمائه وی کفته الجوع طعام الزاهدین والذکر طعام العارفین وهم وی کفته
صیانة الاسرار عن الالتفات الی الاغیار من علامات الاقبال علی الله تعالی
وهم وی کفته العبودیة الظاهرة والحریة الباطنة من اخلاق الکرام یوسف
بن الحسین کفته است من مثل عبدالله ندیدم و عبدالله هم مثل خود ندید رقی کوید
عبدالله خراز در مکه بود میکفت طریق ما فتوت است نه قرای چون از مجلس
برخاست بیست از آنانکه با وی بودند کفت میخواهید که چیزی از فتوت شیخ خود
با شما بکویم کفتیم آری کفت با بیست کس از مریدان خود که عزم مکه داشتند از ری
بیرون آمد چون بمنزلی رسیدند که تا مکه هژده میل مانده بود کفت با اصحاب
استودعکم الله کفتند ای استاد کجا میروی و میان تو و مکه اندکی مانده است کفت
من از ری تا اینجا بنیت مشایعهٔ شما آمده ام تا اینجا خاطر من بهمراهی شما خوش بود
اکنون بری باز میکردم و از آنجا نیت حج میکنم و بشما میرسم انشاء الله تعالی و از آن وقت
تا موسم حج پنج ماه مانده بود بنان بن محمد الحمال قدس سره از طبقهٔ ثالثه است
واسطی الاصل است اما بمصر نشستی و آنجا برفته از دنیا در رمضان سنه ست
عشر وثلثمائه از کبار مشایخ مصر است وکان من القائلین بالحق والآمرین
بالمعروف وله المقامات المشهورة والکرامات المذکورة با جنید و آن مشایخ

که در آن وقت بودند صحبت داشته و از استادان ابو الحسین نوری
بوده. شیخ الاسلام گفت که وی نه حال بود که وی امام بود وقتی احتساب کرده
بود ویرا در خانهٔ پیش شیران انداختند شیر ویرا بوی میکرد و می‌لیسید چون ویرا بیرون
آوردند گفتند آن وقت که شیر ترا بوی میکرد و می‌لیسید در دل تو چه بود گفت
فکرت میکردم در خلافی که علما در آب دهان سباع کرده اند. ویرا پرسیدند
از بزرگترین احوال صوفیان گفته. الثقة بالمضمون والقیام بالامر ومراعات السر
والتخلی من الکونین بالتشبث بالحق تعالی. وی گفته در مکه بودم نشسته و نزدیک
بمن جوانی بود شخصی کیسهٔ درانجا درمی چند پیش وی نهاد گفت مرا باین حاجت نیست
آن شخص گفت بر مسکینان و فقیران قسمت کن چنان کرد شبانگاه ویرا دیدم که در
وادی برای خود چیزی میجست گفتم کاشکی برای خود ازان درمها چیزی نگاه میداشتی
گفت نمیدانستم که تا این زمان خواهم زیست. وهم وی گفته که چندگاه چیزی
نیافتم که قوت خود سازم و کار من بحد ضرورت رسید دیدم که در راه
قطعهٔ زر افتاده است خواستم که بردارم باز گفتم لقطه است بگذاشتم باز یاد
کردم حدیثی را که روایت کرده اند از رسول صلی الله علیه وسلم. لو کانت الدنیا
دما عبیطا لکان قوت المسلم منها حلالا. پس آنرا برداشتم و در دهان خود نهادم
و بیرفتم دیدم که جماعتی کودکان حلقه زده اند و یکی ازیشان بزمین بلند برآمده
و با ایشان در تصوف سخن میراندند بایستادم تا بشنوم که چه میگوید یکی ازیشان
پرسید که متی یجد العبد حلاوة الصدق گفت اذا رمی القطعة من الشدق آنرا
از دهان بیرون کردم و انداختم. وهم وی گفته که در مکه مجاور بودم و خواص

عبیط: خون تازه و گوشت تازه ۱۲ صراح

شدق بالکسر کنج دهن ۱۲ صراح

آنجا بود با وی آشنایی نداشتم اما هرگاه که ویرا می دیدم هیبتی و شکوهی بمن
در می آمد چند روز برین گذشت و هیچ فتوحی نرسید در مکه مردی بود مر فقرا
را دوست میداشت * وطریقهٔ وی آن بود که چون فقیری بهر حاجت بوی آمدی
گوشت خریدی وطعام پختی با آن فقیر بخوردی * بدکان وی رفتم وگفتم میخواهم که
حجامت کنم کسی را بفرستاد تا گوشت خرد وطعام پزد در میان حجامت کردن
نفس من حدیث کرد که چون از حجامت فارغ می شوی طعام پخته می شود * دانستم که
آن خاطر نه نیکوست * گفتم ای نفس حجامت باطعام عهد کردم ازین طعام نخورم بعد از
حجامت برخاستم که بروم مرد بمن گفت سبحان الله تو خود طریقهٔ مرا میدانی عذری
گفتم و بمسجد حرام شدم آن روز چیزی نیافتم روز دیگر تا نماز دیگر نیز چیزی نیافتم
چون نماز دیگر برخاستم بروی در افتادم و بیهوش گشتم مردمان گرد من در آمدند
پنداشتند که دیوانه شده ام ابراهیم خواص آنجا بود و مردمانرا از من دور کرد و
پیش من بنشست و با من موانست و حدیث آغاز نهاد * و گفت چیزی میخوری گفتم
شب نزدیک است * گفت نیکو میکنید ای مبتدیان قدم استوار دارید برین تا فلاح
یابید پس برخاست و برفت چون نماز خفتن گذاردیم آمد و با خود کاسهٔ عدس
و دو رغیف آورد گفت بخور بخوردم گفت دیگر میخوری گفتم آری رفت و یک کاسهٔ
دیگر عدس با دو رغیف آورد آنرا نیز بخوردم گفت دیگر میخوری گفتم آری برفت و
مثل آن دیگر بیاورد بخوردم گفت دیگر میخوری گفتم نی همین بسنده است پس در
خواب شدم و تا صبح برنخواستم و طواف نکردم و نماز نگذاردم بعد از ان رسول
را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم گفت نبان گفتم لبیک * یا رسول الله من اکل

بشر و اعمی الله عین قلبه بیدار شدم و با خود عزیمت کردم که دیگر هرگز سیر نخورم
احمد بن مسروق کوید که بنان حمال کفت که وقتی بعضی اصحاب را دعوت کردم ابن
بیت بخواند شعر من دعانا فابینا فله الفضل علینا ◦ فاذا نحن اجبنا رجع الفضل
الینا ◦ اسحق بن ابراهیم الحمال رحمه الله تعالی از بزرکان مشایخ بوده است ◦
و کرامات ظاهر داشته ◦ و مقام وی بکوه لکام بودی ◦ یکی زین طایفه کوید در
کوه لکام راه کم کردم ناکاه به بیری رسیدم بوستینی بوشیده چون مرا دید
کفت الله اکبر همانا راه کم کرده کفتم بلی کفت سی سال است که هیچ آدمی ندیدم
عصایی بمن داد و کفت این عصا ترا راه نماید و مرا کفت برو ساعتی برفتم خود را
بانطاکیه یافتم عصا بنهادم تا وضو کنم عصا کم شد با اهل انطاکیه این سخن باز کفتم
کفتند آن اسحق حمال بوده است کم کسی او را بیند تاسف خوردم بنان بن عبد الله
رحمه الله تعالی کنیت وی ابو الحسن است وی از بزرکان مشایخ مصر است ◦
وی کفته است هر صوفی که دلش بغم روزی بسته بود وی را کسب باید فرمود
شیبان بن علی رحمه الله تعالی وی از متقدمان مشایخ مصر است مستجاب الدعوه
بود و بسیار کس از مشایخ مرید وی بودند و در علم طریقت وی را سخنان نیکوست ◦
کویند که یکی از مریدان بیش وی آمد و دستوری خواست که بحج رود بتجرید کفت
اول دل خود را مجرد کن از سهو و غفلت ◦ و نفس خود را از هوا و زبان خود را از لغو
اینک تجرید حاصل آمد خواه دنیا دار خواه مدار ابو الحسن بن محمد المزین رحمه الله
تعالی از طبقه ثالثه است ◦ نام وی علی بن محمد است از اهل بغداد است ◦ با جنید
و سهل عبد الله صحبت داشته ◦ و با آنان که از طبقه ایشان اند بمکه مجاور بوده و آنجا

برفته از دنیا در سنه ثمان وعشرین وثلثمائه وی است که از ابو یعقوب
اقطع حکایت کند. شیخ الاسلام کفت که ابو الحسن مزین دو بوده اند یکی
کبیر ویکی صغیر مزین کبیر از اهل بغداد است ودر بغداد مدفون است شاکرد وی
کفته که الکلام من غیر ضرورة مقت من الله تعالی بالعبد. شیخ الاسلام
کفت کرد کردار کرد که از کفتار جز کرفتاری نه بینند. ومزین صغیر نیز از اهل
بغداد است لیکن در مکه مدفون است. وبعضی کفته اند این دو مزین پسران
خاله یکدیکر بوده اند. مزین صغیر کفته که راههای با الله تعالی بیش از عدد نجوم
آسمان اند ومن در آرزوی یکی از آنم ونمی یابم. شیخ الاسلام کفت که وی در
موجود غرق بود ولیکن از عطش سخن میرفت که عطشان بود واین طریق چون
مستسقی است هرچند آب بیش خورد بیش باید وسیری نیابد. زیرا که اینجا عزیز است
که روید هر که ترا بیش بیند بیش جوید. وهم صغیر کفته که من کسی می شناسم که جای
بلغزید وانکشت وی جراحت شد نفس وی اندک روغن زیت خواست. دید که در
پیش وی چشمه روغن زیت روان است بآن التفات نکرد. وهم وی کفته است
که در مکه بودم مرا عزیمت سفر خاست چون بموضعی رسیدم که آن را بیر میمون کویند
دیدم که جوانی در جان دادن است کفتم بکوی لا اله الا الله چشم بکشاد وکفت
انا ان مت فالهوی حشو قلبی. وبدین الهوی یموت الکرام. پس جان بداد
کار وی بساختم وبروی نماز کردم ودفن کردم داعیه سفر از خاطر من برفت
بازکشتم وبمکه آمدم. میکویند بعد از آن خود را سرزنش میکرد ومیکفت حجامی آمده است
واولیای خدای را تلقین شهادت میکند واسوأتاه. شیخ الاسلام کفت که

ابو

ابوالحسن مزین بشیری را رسید گفت ثم اماته فاقبره شیر بر جای بمرد چون بر سر کوه
رسید گفت ثم اذا شاء انشره بر پای خاست زنده ابوالحسن الصایغ
الدینوری قدس الله تعالی سره نام وی علی بن محمد بن سهل است از کبار مشایخ
دینور است و بمصر بوده و آنجا برفته از دنیا در سنه ثلثین وثلثمائه و شیخ ابوسعد
مالینی که وی شب شنبه برفته نیمه رجب سنه احدی وثلثین وثلثمائه و وی استاد
شیخ ابوالحسن قراقی و دقی و ابوعثمان مغربی است ابوعثمان مغربی گوید که
هیچکس ندیده ام از مشایخ روشن تر و نورانی تر از ابویعقوب نهرجوری و با هیبت تر
از ابوالحسن صایغ دینوری شاگرد ابوجعفر صیدلانی است وی گفته است دو بار
از دنیا بیزار باید شد یکبار بیرون آیی خلق بقبول روی بتو نهند باز با دنیا شوی نه
با شغل و حرص چندانکه قبول خلق را ببرد و بباطن از ان منقطع باشی تا گناه ترک دنیا
بزرگتر نباشد از گناه طلب آن زیرا که فتنه قبول خلق زیاد تست از فتنه
اقبال بر دنیا وهم وی گفته من ف والطبع التمنی والامل وهم وی گفته
محبتک لنفسک هی التی تهلکها از وی پرسیدند که مرید کیست و صفت وی چیست
این آیت برخواند که ضاقت علیهم الارض بما رحبت وظنوا ان لا ملجأ من
الله الا الیه ابوالحسن الصبیحی رحمه الله تعالی از طبقه ثالثه است بعضی گفته اند
نام وی احمد بن محمد است و کنیت وی ابوعبدالله و درست آنست که اول گفته شد
از اهل بصره بود و گویند که در سرای وی خانه بود در زمین کنده سی سال از انجا
بیرون نیامد بمجاهده و عبادت مشغول بود و گفته اند که طعام نمیخورد اهل بصره وی را
از بصره بیرون کردند بسوس رفت وهم آنجا وفات یافت و قبر وی آنجاست

وضاقت علیهم انفسهم

نام وی حسن بن عبدالله بن بکر است و کنیت وی ابوعبدالله و بعضی گفته اند م

رحمه الله تعالی • شیخ الاسلام گفت که وی روز آدینه بر در مسجد بصره ایستاده بود
شاگرد خود را گفت این خلق را که می بینی همه اکنون بهشت اند این کار که ما را افتاده و
مسجد بصره آن وقت چنان بود که از انبوهی خلق سجود نمی توانستند کرد روی بر پشت
یکدیگر می نهادند • وی گفته • الغریب هو البعید عن وطنه و هو مقیم فیه • و هم وی گفته
الغریب هو الذی لا جنس له • و هم وی بار دیگر گفته الغریب من صحب الاجناس
ابوالحسن سیوطی رحمه الله تعالی • شیخ الاسلام گفته که وی ازین طایفه بوده است
شیخ ابوعلی رودباری گوید که هارون گفت صاحب سهل عبدالله که با ابوالحسن
سیوطی بودیم در بادیه چون گرسنه شدیمی و راه حق و حِلّه ندانستیمی ابوالحسن
بانگ گرگ کردی تا جایی که سگی بودی آواز دادی وی بآن آواز دانستی
که آنجا مردم است یاران را چیزی آوردی • شیخ ابوعلی رودباری گوید که هیچکس
در عطف و مهربانی با یاران چون ابوالحسن سیوطی نبود • شیخ الاسلام گفت
باید که خدمت یاران برخود واجب دانی و در خدمت مقصود بینی نه مخدوم
یعنی نظر تو در خدمت بر مقصود حقیقی باشد که حضرت حق است سبحانه نه برآنکس
که خدمت وی میکنی • وقتی درویشی پیش شیخ سیروانی با دیگری گفت این
کار را برای من بکن نه بحکم و امر که بفضل • شیخ سیروانی بانگ بر وی زد و گفت
نه فقیرست آنکه خدمت یار برخود واجب نداند • ابوالحسن بن شعره
رحمه الله تعالی نام وی عمرو بن عثمان بن الحکم بن شعره است • از مشایخ
صوفیانست • ابوسعید مالینی در اربعین خود وی را آورده از مشایخ مصر بوده
گویند که از گور وی آواز قرآن خواندن می شنودند هر که بزیارت شدی شنیدی

ابو حامد الزنجی الاسود المعروف بالزنجی رحمه الله تعالی وی از استادان ابو علی
رودباری است شیخ الاسلام گفت که ابن شعره در جامع مصر شد ابو حامد
زنگی را دید که نماز میکرد گفت یا با حامد از پس جای بزرگ فرود آمدی گفت بشفاعت
عاصیان فرود آمدم شیخ الاسلام گفت که بوعبدالله رودباری گفت که
از حسن بن محمد الرازی شنیدم کنیته ابوعبدالله که گفت مرا سرما و گرسنگی دریافت
در خواب شدم هاتفی آواز داد که تو پنداری که عبادت همه نماز و روزه است
صبر بر احکام الله تعالی از نماز و روزه افضل است ابوالحسن مزین گفته که ابو حامد
اسود سی سال در مسجد حرام در برابر کعبه بنشست که بیرون نیامد مگر برای طهارت
و کس ندید که وی چیزی خورده باشد یا آشامیده و ابو حامد را هرگاه وجدی
رسیدی سفید شدی و چون از وجد برفتی بسیاهی بازگشتی ابراهیم بن
داود القصار الرقی رحمه الله تعالی از طبقه ثالثه است کنیته ابو اسحق از اجله
مشایخ شام است از اقران جنید و ابوعبدالله جلا و غیر ایشان عمر بسیار یافت
و بطبقه سیوم کشید و شیخ سلمی ویرا در طبقه ثالثه ذکر کرده است در سنه
ست و عشرین و ثلثمائه برفته از دنیا صحبت وی با مشایخ شام بوده و ذو النون
را دیده و فقر را ملازم بوده بر تجرید و زندگانی نیکو در آن و دوستی اهل آن
شیخ الاسلام گفت که وی سی سال یک سفر کرده بود تا دل خلق را بر صوفیان
بقبول آرد و راست کند از آن بی اندامیها که بی ادبان کرده بودند وی آن
همه را بصلاح آورد بنگر چه جوانمردی داشته و قبول باین قوم که همه عمر خود فدا
کرد تدارک و اصلاح و فساد کسانی را که باین قوم باز خوانند جزاه الله عن الاسلام

والطريقة خيرا • ابراهيم قصار كويد • قيمة كل انسان بقدر همّته فان كانت
همّته الدنيا فلا قيمة له وان كانت همّته رضي الله فلا يمكن استدراك غاية قيمته
ولا الوقوف عليها • ابراهيم مرادي كويد كه مردي پرسيد ابراهيم قصار را كه
هل يبدي المحبّ حبّه او هل ينطق به او هل يطيق كتمانه فانشاء يقول متمثّلا شعر
ظفرتم بكتمان اللسان فمن لكم ؞ بكتمان عين دمعها الدهر يذرف
حملتم جبال الحبّ فوقي وانني ؞ لاعجز عن حمل القميص واضعف
وانشدنا شيخ الاسلام قال انشدنا الشيخ ابو عبد الله الطاقي لبعضهم رحمهم الله تعالى
يبدو فاجهد ان اكاتم حبّه ؞ فتبين في علامة الكتمان
خفقان قلبي وارتعاد مفاصلي ؞ وغبار لوني وانعقاد لسان
فمتى يكذّبني شهود اربع ؞ وشهود كل قضيّة اثنان
وانشد ايضا لبعضهم شعر حمّلتموني على ضعفي بفرقتكم • ما ليس يحمله
سهل ولا جبل • ابراهيم قصار كفته بسنده است ترا از دنيا دو چيز صحبت
فقيري و خدمت دوستي از دوستان او • وهم وي كفته • من تعزّز بشيء
غير الله فقد ذلّ في عزّه • وهم وي كفته كه در وقت مخلوق كفتن قرآن احمد حنبل
در زندان بود خبر آوردند كه ذو النون مصري را بزندان مي برند كه
قرآنرا مخلوق كويد ومن آوازهٔ ذو النون شنيده بودم و خلق بنظاره مي رفتند
و آن وقت من كودك بودم من هم برفتم چون ويرا بديدم در چشم من حقير آمد
زيرا كه وي بصورت ظاهر حقير بود • كفتم كه با اين همه آوازه و نام ذو النون
اينست في الحال ذو النون روي با من كرد از ميان همه كفت اي پسر چون

الله تعالی از بندهٔ اعراض کند زبان وی بطعن در اولیاء الله دراز شود من بهوش
بیفتادم آب بر روی من زدند تا بهوش باز آمدم برخاستم صوفی • شیخ الاسلام
گفت که چون توان دید کسی را که حق سبحانه بخود پوشیده بود همه خلق حجاب اویند
و او حجاب است پیش دوستان خود فردا که این قوم را بینند هم نشناسند چنانکه
اینجا می بینند و نمی شناسند • وتریهم ینظرون الیک وهم لا یبصرون • محمود
سبکتکین بسر قبر بایزید شد درویشی دید آنجا گفت این استاد شما چه گفتی گفت
وی گفتی هر که مرا دید ویرا نسوزند محمود گفت این هیچ نیست • بوجهل مصطفی را
صلی الله علیه وسلم دید ویرا بسوزند آن درویش گفت ندید ای امیر ندید یعنی وی برادر
زادهٔ ابوطالب می دید نه پیغمبر خدای واگر نه ویرا نسوختندی • ابوجعفر حفار
قدس الله تعالی سره وی از اصحاب جنید ست • وکان قریب السن منه و
کان الناس یعدونه من اقران الجنید وکان یعد نفسه من اصحابه • شیخ الاسلام
گوید که جنید گفته است که بجوانی در بغداد می گشتم در ویرانی شدم شیخ ابوجعفر
حفار بغدادی را دیدم رنجه شدم که گرانیت بوی رسید که من چرا آمدم در
خجالت گفتم ای شیخ سخنی بگوی تا باز گردم گفت چه گویم گفتم راه با وجو گفت
بشارت ترا اگر نه او خریدار تو بودی تو نه خریدار او بودی اگر او ترا نمی
بایستی تو راه با او نمی رسیدی • ابوجعفر سوهانی رحمه الله تعالی • شیخ الاسلام
گفت که وی ازین طایفه است • وی گفته که • صدیقک من حذرک الذنوب
ورفیقک من بصرک العیوب واخوک من سایرک الی علام الغیوب • ابوجعفر
صیدلانی رحمه الله تعالی وی استاد ابوالحسن صایغ دینوری است

بغدادی است از اقران جنید و ابو العباس عطا بمکه مجاور بوده و بمصر از دنیا رفته
قبر وی پهلوی زقاق مصری است صحبت داشته با ابوسعید خراز از استادان ابن
الاعرابی است شیخ الاسلام گفت ابو الحسن صایغ دینوری گوید استاد من
ابوجعفر صیدلانی گفت باول ارادت مصطفی را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم نشسته
در صدر و جمع مشایخ ازین طایفه گرد بر گرد وی مصطفی صلی الله علیه وسلم بر نگریست
در آسمان باز گشادند فرشته فرود آمد طشت و ابریقی در دست پیش یک یک
می نهاد دست می شستند چون بمن رسید گفتند بر گیرید که او نه ازینانست
ابریق دار گفت او نه ازینانست طشت برداشت و برفت من گفتم یا رسول الله
من نه ازینانم اما دانی که من ایشانرا دوست می دارم مصطفی گفت صلی الله علیه
وسلم کسی که اینانرا دوست دارد ازینانست طشت باز آوردند تا من دست
بشستم مصطفی صلی الله علیه وسلم در من می نگریست و می خندید گفت ما را دوست
داری با مایی ابوجعفر گفت که آن وقت صحبت من نه با این قوم بود ابراهیم
ادهم گوید شبی بخواب دیدم که فرشته طوماری در دست داشت و چیزی می نوشت
گفتم چه می نویسی گفت نام دوستان او گفتم نام من نوشتی گفت نه گفتم من نه
ازیشانم نه دوست اویم اما دوست دوستان اویم ایشانرا دوست دارم درین
بودم که فرشته در رسید گفت طومار را از سر گیر و نام وی بر سر بنویس که دوست
دوستان منست ابو العباس عطا گوید که اگر نتوانی که دست در روزنی دست
در دوستان او زن اگر در درجه بایشان نرسی ترا شفیع باشند ابوجعفر احمد بن
حمدان بن علی بن شیبان رحمه الله تعالی از طبقه ثالثه است از کبار مشایخ

نشابور ست صحبت داشته با ابوعثمان حیری و ابوحفص را دیده یگانه در خوف و
ورع و زهد در سنه احدی عشرة و ثلثمائه برفته از دنیا • وی گفته تکبر المطیعین
علی العصاة بطاعتهم شر من معاصیهم واضر علیهم • و هم وی گفته جمال الرجل فی
حسن مقاله والکماله فی صدق فعاله • و هم وی گفته علامة من انقطع الی الله علی الحقیقة
ان لا یرد علیه ما یشغله عنه ابو جعفر الفرغانی رحمه الله تعالی نزیل بغداد من
اصحاب الجنید و رواة کلامه • نام وی محمد بن عبد الله است • وی گفته التوکل
باللسان یورث الدعوی والتوکل بالقلب یورث المعنی • شیخ الاسلام گفت
که ابو عبد الله باکو گفت که ابو جعفر فرغانی خادم ابوعثمان حیری است • روزی
در نشابور در رکاب وی میرفت باران آمده بود و گل بسیار بود بر دل ابو جعفر گذشت
که او بر اسب چه داند که حال من در میان گل چونست • ساعتی گذشت ابوعثمان
از اسب فرود آمد و ویرا گفت برنشین گفت ای شیخ زینهار این چه حالست و بر
خود می پیچید که برنشیند دیگر بار گفت برنشین فایده نکرد و برنشست ابوعثمان
غاشیه بر گردن نهاد و در پیش وی میرفت و ابو جعفر بر اسب خجل و برهم زده
آخر فرود آمد • شیخ گفت فرغانی چون بودی بر آنجا گفت ای شیخ مپرس • شیخ گفت
وقتی که من بر اسب بودم و تو غاشیه بر دوش پیش من میرفتی همچو تو بودم وقتی که تو
بر اسب بودی و من پیش تو میرفتم ویرا بآن ادب کرد ابو جعفر سامانی
رحمه الله تعالی وی گفته که وقتی می رفتم بکوه لبنان افتادم آنجا قومی از ابدال
یافتم با ایشان جوانی بود که خدمت ایشان کردی شبانگاه دسته گیاه بدرودی
و برای ایشان آن بختی سه روز آنجا بودم روز چهارم بامداد ویرا گفتند زندگانی ما را

دیدی بارد که تو بجا زند کانی نتوانی کرد مرا دعا کردند و من برفتم بعد از چند گاه ببغداد
افتادم آن برنا را دیدم که دلالی میکند و من یزید میگفت عجب بماندم و در وی می
نگریستم که وی باشد یا نه وی بجای آورد بیکسو بارشد و گفت چه می نگری گفتم
بخدای بر تو که تو آن نیستی که ترا دیدم بکوه لبنان گفت هستم گفتم اینجا چون افتادی
واین چه کارست گفت روزی ماهی بریان میکردم در وقت قسمت بهتر را بسوی
خود نهادم بدین جای افتادم **ابوجعفر حداد رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفته
که ابوجعفر حداد دو اند یکی کبیر و یکی صغیر کبیر بغدادی است واز اقران جنید و رویم
بوده و ابوجعفر بن بکیر الحداد الصغیر مصری است از اصحاب ابوجعفر کبیر است وبا
ابن عطا نشسته و ابوتراب نخشبی را دیده و با او صحبت داشته شیخ الاسلام
گفت که ابوجعفر حداد بمصر بوده هفده سال آهنگری میکرد هر روز بدیناری و ده
درم و از آن هیچ برای خود بکار نبردی بر درویشان نفقه کردی و شبانگاه بدر
سرای چند شدی و نان پاره چند بستدی و بخوردی و بمسجدی شدی و بخفتی و از
هیچ بر سوال نکردی و نپرسیدی می نگریستی و نظاره میکردی تا چه رفتی وی
گفته اذا رایت ضر الفقیر فی ثوبه فلا ترج فلاحه شیخ الاسلام گفت ابوجعفر حداد
در بادیه بود بر سر چاهی و در آب می نگریست ابوتراب بآنجا رسید شیخ الاسلام
گفت که این نه ابوتراب نخشبی است که این دیگرست و گفت یا باجعفر اینجا چه میکنی
گفت شانزده روزست تا آب نیافته ام اکنون بآب رسیدم نشسته ام میان
یقین و علم تا کدام غلبه کند بران بروم ابوتراب گفت یا باجعفر ترا ازین شانی
بود عظیم و برفت شیخ الاسلام گفت که یقین آن بود که اکنون نیز نشسته ام بآب حاجت

نیست وصبر می توانم کرد و علم آن بود که خدای را سبحانه می باید پرستید و روا نبود که
در خون خود باشم آب بر باید گرفت شاید که آب نیابم ابو تراب سر او را دانست
لاجرم ابوجعفر پنهان نداشت و بروی آشکارا کرد **ابوجعفر معاذ مصری رحمه الله**
تعالی استاد ابوالحسن سیروانی کهین است وی گوید که از ابوجعفر حداد مصری
و از ابن البرقی که مرد و بمصر بودند پرسیدم که تصوف چیست هر دو جواب دادند
که تصوف اثر اوست بر زمین گاه آشکارا کند و گاه پنهان شیخ الاسلام گفت
که اگر هزار سال زندگی یابی از مخلوق درین باب به ازین نشنوی آسمان و زمین
و همه صنایع خود آشکارا باز نمود در هیچ چیز چنان آشکارا نیست که در دیدهٔ
دوستان خود این جستن دوستان او و سفر و زیارت ایشان از بهر اینست روا
نبود هیچ مرقع پوشی را که روز او شب شود تا این نداند بدیدار او روح در تن تو
روح بود و بدیدار دوستان او در روح تو روح بود **ابو عبد الله البرقی**
رحمه الله تعالی از کبار مشایخ مصر است از متقدمان ایشان شیخ الاسلام
گفت ابو علی کاتب ابو عثمان مغربی را گفت که ابن البرقی بیمار بود شربتی آب
بوی آوردند نخورد گفت در مملکت حادثه افتاده تا بجایی نیارم که چه افتاده است
نیاشامم سیزده روز چیزی نخورد تا خبر آمد که قرامطه در حرم افتاده اند و خلق را
بکشته اند و حجر الاسود را شکسته اند پس بخورد ابو عثمان مغربی ابو علی کاتب را
گفت این نه بس کاریست ابو علی گفت اگر بس کاری نیست تو بگو امروز در
مکه چه واقع است گفت امروز در مکه منع است که همه مکه در زیر میغ است و جنگ است
میان طلحیان و بکریان مقدمهٔ طلحیان مردیست بر اسب سیاه با دستار سرخ آنرا

بنوشتند بعد ازان پرسیدند همچنان بود که وی کفته بود • ابو عثمان مغربی کوید مرکِ
حق را اجابت کرد مملکت ویرا اجابت کرد • شریف حمزهٔ عقیلی ببلخ کفته است
که عارف نبود آنکه در مملکت چیزی بجنبد یا بزاید که ویرا خبر نبود • شیخ الاسلام کفت
که این باطل است عبودیت این بر نتابد بر بنده آن نهند که بر تابد بعضی و بعضی
نه همه • فلا یظهر علی غیبه احدا و ما کان الله لیطلعکم علی الغیب • همه الله داند و بس

ابو جعفر المجذوم قدس الله تعالی روحه

از اقران ابو العباس عطاست
غوث روزکار خود بود و غوث پوشیده بود بخیر یا بشر • ابن خفیف کوید که از
ابو الحسین دراج شنیدم که کفت در سفری از همراهان ملالت کرفت که میان ایشان
نقار بسیار می بود عزم کردم که تنها روم چون بمسجد قادسیه رسیدم پیری دیدم
مجذوم و بروی بلای عظیم چون مرا بدید بر من سلام کرد و کفت ای ابو الحسین عزیمت
چه داری بکراهیت و خشم کفتم آری کفت همراهی خواهی با خود کفتم از همراهان تن
درست بکریختم در دست مجذومی افتادم کفتم نی کفت همراهی کن کفتم بخدای که همراهی
نمی کنم کفت ای ابو الحسین یصنع الله سبحانه للضعیف حتی یتعجب القوی کفتم تحملی است
و با انکار بروی برفتم چون بدیکر منزل رسیدم چاشتکاه ویرا دیدم بفراغت نشسته
کفت یا ابا الحسین یصنع الله بالقوی حتی یتعجب القوی هیچ نکفتم و برفتم اما در دل
من نسبت بوی ترددی و وسواسی پیدا شد چون بتعجیل تمام وقت صبح را بمنزل
دیکر رسیدم بمسجد در آمدم ویرا دیدم بفراغت نشسته کفت یا ابا الحسین یصنع الله
للضعیف حتی یتعجب القوی پیش وی رفتم و بروی بزمین در افتادم و کفتم المعذرة الی الله
والیک خدایرا و ترا عذر میخواهم کفت مقصود تو چیست کفتم خطا کردم همراهی می خواهم

بالضعیف

کفت

گفت تو گفتی که نخواهم و سوگند خوردی مرا کراهیت می آید که سوگند ترا دروغ سازم
گفتم پس چنان کن که در منزلی ترا ببینم گفت کردم رنج راه و گرسنگی از من
برفت و مرا هیچ اندوهی نماند جز آنکه زود تر بمنزل برسم و ویرا ببینم چون بمکه رسیدم
صوفیانرا آن قصه بگفتم شیخ ابوبکر کتانی و ابوالحسن مزین گفتند و شیخ ابوجعفر
مجذوم است سی سال است که ما در آرزوی اوییم که ویرا ببینیم کاشک او را باز توانی
دید برفتم چون در طواف شدم ویرا دیدم باز آمدم و ایشانرا گفتم که ویرا دیدم
گفتند اگر این بار ویرا ببینی ویرا نگاه دار و ما را بانگ کن گفتم چنین کنم چون بمنا
و عرفات بیرون رفتم ویرا نیافتم روز رمی جمار کسی با من سخن گفت و گفت السلام
علیک یا اباالحسین دیدم وی بود مرا از دیدن وی حالتی شد که فریادی کردم
و بیخود افتادم وی برفت چون بمسجد خیف رفتم یارانرا بگفتم روز وداع در پس
مقام ابراهیم نماز گذاردم کسی از پس پشت من مرا بکشید و گفت یا اباالحسین هنوز
بانگ خواهی کرد گفتم زنهار ای شیخ از تو التماس میکنم که مرا دعا کنی گفت من دعا نکنم
تو دعا کن تا من آمین کنم من سه دعا کردم و وی آمین گفت یکی خواستم که قوت
من روز بروز بود و چنان شد چندین سالست که بر من شبی نگذشته است که چیزی
برای فردا ذخیره کرده باشم دیگر خواستم که درویشی را بمن دوست کن و اکنون
هیچ چیز در دنیا بمن از درویشی دوست تر نیست و دیگر خواستم که فردا که خلق
را حشر کنی مرا در صف دوستان خود برانگیزی و با ردمی و امید میدارم که چنان شود
شیخ الاسلام گفت که محمد شکرف مرا حکایت کرد که پیشن بار که سبکتکین پدر
محمود غزنوی بهری آمد یکی از لشکریان وی از روستایی خروار کاه خرید و بها تمام نداد

و ویرا بنواخت و کفت بار دیکر که کاه آری بمن آر و آن روستایی بدری داشت پیر بوی آمد و دوستی کرفت اتفاقا عرفهٔ عید قربان رسید آن پیر روستایی کفت که امروز حاجیان حج کنند کاشکی ما نیز آنجا بودمی لشکری کفت خواهی که ترا آنجا برم بشرط آنکه با کس نکویی کفت نکویم آنروز ویرا بعرفات برد و حج بکردند و بازآمدند روستایی با وی کفت عجب میدارم که با چنین حال درمیان لشکریان می باشی کفت اکر چون منی نباشد درین لشکر چون ضعیفی یا عجوزی بیاید و داد خواهد که ازوی نکرد و داد وی بستاند و اکر در غارت بزنی جوانی رسند ویرا از دست ایشان که رهاند من درین لشکر از بهر چنین کار رهایم زنهار با کسی چیزی نکویی • شیخ الاسلام کفت باید که بچشم حقارت در کس ننکرید که دوستان وی پوشیده باشند و تو نابصیرت و فراست صادق نداری در خلق تصرف نکنی که بر خود ستم کنی • خرقانی کفته است چون امانت از میان مردم برخاست وی دوستان خود را نهان کرد و کفته که من که باشم که ترا دوست دارم دوستان ترا دوست میدارم ابو جعفر دامغانی رحمه الله تعالی یکی ازین طایفه کفته است که بمدینه بودم ناکاه مردی عجمی بزرک سر دیدم که وداع پیغمبر میکرد چون بیرون رفت از پی او برفتم تا بمسجد ذو الحلیفه رسید نماز کزارد و تلبیه کرد و من از پی وی بیرون رفتم التفات کرد و مرا دید کفت چه میخواهی کفتم میخواهم که در پی تو بیایم وی منع کرد الحاح کردم کفت اکر لابدست وی آیی قدم منه الا بجای قدم من و او برفت و غیر راه مشهور پیش کرفت چون پارهٔ از شب کذشت روشنایی چراغی دیدم کفت این مسجد عایشه است تو پیش میروی یا من پیش روم کفتم آنچه تو اختیار کنی وی پیش رفت چون وقت سحر بمکه درآمدم

ذو الحلیفه میقات اهل مدینه ١٢ صراح

ومن بخواب رفتم

و طواف و سعی کردم و آمدم پیش ابوبکر کتانی رحمه الله و جماعتی مشایخ پیش وی نشسته
بودند بر ایشان سلام کردم شیخ ابوبکر کتانی مرا گفت کی رسیدی گفتم ساعت
گفت از کجا می آیی گفتم از مدینه گفت چند است که بیرون آمده گفتم دوش ایشان
در یکدیگر نگریستند شیخ ابوبکر مرا گفت با که بیرون آمدی گفتم با مردی که حال و قصه
وی چنین و چنین بود گفت او شیخ ابوجعفر دامغانی است و این در جنب حال او
اندک است بعد از آن گفت برخیزید و ویرا طلبید و مرا گفت ای فرزند من دانستم که
این حال تو نیست و پرسید که زمین را زیر قدم خود چون می یافتی گفتم مثل موج که
بزیر کشتی در می آید ابوالحسین الوراق قدس الله تعالی سره از طبقه ثالثه است
نام وی محمد بن سعد است از کبار مشایخ نشابور و قدماء ایشانست از اصحاب
ابوعثمان حیری عالم بوده است بعلم ظاهر و سخن گوی در دقایق علوم و معاملات
و عیوب افعال مات قبل العشرین و ثلثمائه وی گفته که کرم در عفو آنست که یاد
نکنی جنایت یار خود را پس از آن که عفو کردی و هم وی گفته که حیات دل در یاد
کرد زنده است که هرگز نمیرد و عیش گوارنده زندگانی است با الله تعالی نه غیر آن و هم
وی گفته که علامت دوستی الله تعالی متابعت دوست اوست رسول صلی الله
علیه و سلم ابوالحسین الدراج رحمه الله تعالی از طبقه ثالثه است بغدادی است
خادم ابراهیم خواص است در سماع برفته در سنه عشرین و ثلثمائه با شیخ ابوعمرو
دمشقی و ابوعمران مزین رازی صحبت داشته شیخ الاسلام گفت که ابوالحسین
دراج از بغداد بری آمد بزیارت یوسف بن الحسین یوسف ویرا گفت برای چه
آمدی گفت از برای دیدار و زیارت تو گفت اگر در راه ترا کسی سرای آراسته

بهمین ص

آیست ص

۷
دراج رحمه الله تعالی
برادر ابوالحسن دراج بوده در بغداد و
بوده از ابوالحسن فاضلتر و زاهدتر بوده.
تا من دنیا را رها کرده‌ام
۴۵

۱۴

وکینزکی نیکو دادی آن ترا از زیارت من مانع آمدی گفت اگر بودی نمی دانم الله
تعالی خود مرا با آن نیازموده شیخ الاسلام گفت که جوابی سخت نیکو بازداد او را
خود از وی این نمی بایست پرسید ابوالحسین سلامی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام
گفت که وی مرد بزرگ بوده وی گفته که وصاحب تاریخ است وی گفته که
عیسی موصلی راهب بوده وی گفته که بر مسلمانان آیتی فرود آمده ندانم که از بس
آن آیت الله تعالی را جل و علا آزارند ما یکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم الآیه
ابوالحسین مالکی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن سعید المالکی است بغدادی است
فصیح بوده با جنید و نوری و آن طبقه صحبت داشته بطرسوس بوده و آنجا برفته
از دنیا ابوالحسین هاشمی رحمه الله تعالی وی گفته که از جنید پرسیدند که دل کی
خوش بود گفت آن وقت که او در دل بود شیخ الاسلام گفت که او سخن
با جوانمردان می گفت در دل یاد او بود و مهر او بود و صحبت او بود و گفت دل کی
خوش بود که او ناظر بود کی خوش بود که او حاضر بود ابوبکر الواسطی
قدس الله تعالی سره نام وی محمد بن موسی است و کان یعرف بابن الفرغانی
از قدماء اصحاب جنید و نوری است از علمای مشایخ قوم بوده و هیچکس در اصول
تصوف چون وی سخن نگفته است عالم بوده با صول و علوم ظاهر شیخ الاسلام
گفت واسطی امام توحید است و امام مشرق در علم اشارت وی بجوانی از عراق
آمده وی را آنجا سخن کم است بمرو آمد گفت شهر بشهر می گردم در آرزوی نیوشنده
وی را گفتند چرا ایدر و آرام گرفتی گفت ایشانرا تیزفهم تر یافتم و هم آنجا برفته از دنیا
بیش از سنه عشرین و ثلثمائه و تربت وی آنجاست معروف و مشهور شیخ الاسلام

کره

کفت کہ ازین طایفه کسی است که با وفرو می نکرم و او کسی است که با وی نکرم و کسی است
که با و بر می نکرم یحیی معاذ رازی فرو می نکرم و بنصرابادی می نکرم و بواسطی بر می
نکرم شیخ الاسلام کفت که واسطی کوید که من واو واو ومن وکرد من ویاد اش او
دعای من واجابت او همه ثنویت است ودوکانکی شیخ الاسلام کفت که از
زبان هیچکس در خراسان آن توحید نیامده که از زبان واسطی آن وقت که از عراق
می آمد چون بنشابور رسید ابوعثمان حیری برفته بود شاکردان ویرا دید وسخنان
ویرا شنید از وی پرسیدند که چون یافتی ایشانرا کفت صاحب ایشان ایشانرا
نیاموخته مکر مجوسیت محض یعنی دوکانکی من واو شیخ الاسلام کفت که ابوبکر
قحطبی از شاکردان ابوعثمان حیری است یکی ویرا ببغداد دید کفت پیر شما شما را بچه
دلالت می کرد کفت بکزاردن طاعت و تقصیر دیدن معصیت کفت این کبری
محض است در تصوف توحید و یکانکی می باید شیخ الاسلام کفت که تقصیر
آن وقت بینی که خود را کردار بینی چرا نه همه او بینی شیخ الاسلام کفت که ابوطیب
مصری کوید من لم یندرج له وفاء العبودیة فی عز الربوبیة لم تصف له العبودیة
شیخ الاسلام کفت که واسطی رایک استادست و یک شاکرد استاد جنیدست
وشاکرد ابوالعباس سیاری جنید را بوی نامه است وسرنامه اینست
بسم الله الرحمن الرحیم سلام علیک یا ابابکر و رحمة الله و برکاته عافانا الله و ایاک
بالکرامة باخر کوید علما و حکما از الله تعالی بر خلق رحمت اند چنان کن در سخن خویش
که خلق را رحمت باشی و خود را ابلا از حال خویش بیرون آی و با حال ایشان شو که
با ایشان سخن میکوی بقدر طاقت و حال ایشان با ایشان سخن کوئی و خطاب

بران موضع نه که ایشانرا بران می‌آبی فهذا ابلغ لک لهم وقل لهم فی انفسهم قولا
بلیغا • شیخ الاسلام گفت که جنید دانست که او نه بطاقت خلق سخن گوید ویرا برفق
و رحمت فرمود • شیخ الاسلام گفت که واسطی گوید آنکه گوید نزدیکم دورست • و آنکه
دورست • در هستی و نیست است • تصوف اینست ابوبکر زقاق کبیر قدس الله
تعالی سره • شیخ الاسلام ویرا از طبقهٔ ثالثه داشته است نام وی احمد بن نصر
وی مصری است استاد ابوبکر زقاق صغیرست و استاد ابوبکر دقی است چون
زقاق کبیر از دنیا برفت شیخ ابوبکر کتانی گفت انقطع حجة الفقراء فی دخولهم مصر
وی از اصحاب و اقران جنید بوده • وی گفته ثمن هذا الطریق روح الانسان •
وسم وی گفته که این سخنها کسی را شاید که سالها برای خدای تعالی بجان مزبله رفته
بود ابوبکر زقاق صغیر قدس الله تعالی روحه • شیخ الاسلام گفت که زقاق
صغیر بغدادی است • شاگرد زقاق کبیرست • بابتدا دست در حدیث داشت حد
می‌نوشت پس با طریقت اهل حقیقت گشت یک چشم بود آبوبکر رازی گوید ویرا گفتم
سبب چشم بشدن تو چه بود گفت در بادیه شدم بر توکل گفتم از دست اهل منازل
هیچ نخورم ورع را یک چشم من بر روی من فرو دوید از گرسنگی • وی گفته که چهل
سال است تا از جنید یک سخن شنیده‌ام در فنا هنوز چاشنی آن در جان منست •
ابوبکر الکتانی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ رابعه است نام وی محمد بن علی بن
جعفر البغدادی الکتانی است • از اصحاب جنید بوده و بمکه مجاورت کرده سالها
و آنجا برفته از دنیا در سنه اثنتین و عشرین و ثلثمائه در آن سال که عبد الواحد
اصفهانی که کنیت او ابو الغریب است در طرسوس برفته از دنیا • مرتعش گوید که

کتانی چراغ حرم است ۰ وی گفته که الصوفیة عبید الظواهر احرار البواطن ۰ شیخ الاسلام
کفت که وی صحبت‌دار خضر بود علیه السلام وقتی خضر ویرا کفت یا ابابکر همه مردمان
ازین طایفه مرا می‌شناسند و من ایشان را نمی‌شناسم ۰ وی کفت که خضر کفت که
در مسجد صنعا بودم همین مردم بر عبد الرزاق حدیث میخواندند و در کوشهٔ مسجد جوانی
بود سر بکریبان فرو برده ویرا کفتم مردم بر عبد الرزاق حدیث میخوانند و تو اینجا نشسته
چرا از وی حدیث نشنوی کفت من اینجا از رزاق می‌شنوم تو مرا با عبد الرزاق
میخوانی کفتم اکر راست میکویی کیم کفت خضر و سر بکریبان فرو برد ۰ شیخ الاسلام کفت
آن ظریف‌تر بودی که همچنانکه از رزاق می‌شنید از عبد الرزاق هم بشنیدی که از
مشایخ آن به اند که ظاهر ایشان چون ظاهر عام بود و باطن ایشان چون باطن خاص
که شریعت بر تن است و حقیقت بر جان مهر ۰ و هم وی کفته من لم یتادب باستاد
فهو بطال ۰ و هم وی کفته که کن فی الدنیا ببدنک و فی الآخرة بقلبک ۰ شیخ ابوبکر
رازی کفت که شیخ ابوبکر کتانی در پیری نکریست سر سفید و موی سفید و سوال می
کرد کفت هذا رجل اضاع امر الله فی صغره فضیّعه الله فی کبره یعنی وی بخردی و جوانی
فرمان الله تعالی را ضایع کرد الله تعالی ویرا در پیری فرو کذاشت خوار و ذلیل اکر
وی در جوانی در فرمان او کوشیدی در پیری بذلّ سوال کرفتار نشدی که پیران اهل
سنت هرچند به‌تر شوند بر چشم و دل خلق عزیزتر شوند ۰ شیخ الاسلام کفت که ابوبکر
کتانی را شاکرد مصطفی صلی الله علیه و سلم می کفتندی از بس که ویرا بخواب دیدی معلوم بودی
که کدام روز یا شب خواهد دید از وی سوالها کردندی وی آن سوالها را از مصطفی
صلی الله علیه و سلم بپرسیدی و جواب بشنیدی وقتی مصطفی صلی الله علیه و سلم ویرا کفت

هر که هر روز چهل و یکبار بگوید یا حی یا قیوم یا لا اله الا انت جون دلها بمیرد دل وی نمیرد• شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو القاسم دمشقی گوید استاد سالمی که از کتانی پرسیدم که تصوف چیست گفت کمینه آنست که تو در نیابی• و یکی از بو حفص پرسید که صوفی کیست جواب داد که صوفی نپرسد که صوفی کیست• شیخ الاسلام گفت که این علم سر الله است و این قوم صاحب اسرار• پاسبانان اسرار ملوک ضرکار اصل این کار یافتست نه دریافت• با نگاران شتافت کش نیافت• نه بکوشش پای و طلب که بحرمت پای و ادب• سوال سایل از انکار رست برین کار• آنکس که ازین کار بوی دارد او را با سوال چه کار• انکار مکن که انکار شومست انکار آن کنه که ازین کار محرومست• قومی مشغول اند ازین کار• و قومی برین کار با انکار• و قومی خود در سر این کار• آنکه برین کار با نکار رست مزدورست• و آنکه در سر این کار رست غرقه نورست ابو بکر عطا جعفی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی گوید که روزی بر بالای نشسته بودم دیدم که سیلی می آید و عماریی می آورد و مردی در انجا بیانگ بلند می گفت اللهم لبیک و لبیک سعدیک لئن ابتلیت فطالما عافیت• و سیل می برد وی را تا بدریا و جحفه موضع سیل است و خود آنرا بهر آن جحفه خوانند که سیل در آید و هرچه در پیش آن آید آنرا بروبد و ببرد ابو بکر شقانی رحمه الله تعالی نام وی محمد بن عبد الله است صاحب ابو سعید خراز وی گفته که ابو سعید خراز گفته که روزی در صحرا می رفتم نزدیک بده سگ از سگان شبانان بر من حمله آوردند جون نزدیک من رسیدند بمراقبه مشغول شدم ناگاه سگی سفید از میان ایشان بیرون آمد و بر ایشان حمله کرد و ایشانرا از من دور گردانید و از من

جدا نشد تا آن سکان دو رفتند بعد از آن باز نگریستم و یراندیدم • وهم وی

گفته که ابو سعید خراز گفت کن بذکر الله فان قویت حالک غبت عن ذکر الله

وذکر الله ایاک • شیخ الاسلام گفت زبان در سر ذکر شد وذکر در سر مذکور

ودل در سر مهر شد ومهر در سر نور • وجان در سر عیان شد وعیان از بیان

دور • بهرهٔ حق بحق رسید وبهرهٔ آدم با آدم • آب وخاک با فنا شد ودو کانکی

با عدم • رجع الحق الی اصحابه وبقی المسکین فی التراب رمیما ابو بکر الشبلی

قدس الله سره از طبقهٔ رابعه است • نام وی جعفر بن یونس است • وگفته اند

دلف بن جعفر وگفته اند دلف بن جحدر • وبر قبر وی ببغداد جعفر بن یونس نوشته اند

شیخ الاسلام گفت که وی مصریست ببغداد آمد ودر مجلس خیر نساج توبه

کرد • شاگرد جنیدست • عالم بوده وفقیه • ومذکر مجلس کردی • مذهب مالک

داشت • وموطا حفظ کرده بود • پدر وی حاجب الحجاب خلیفه • وفی طبقات

السلمی انه خراسانی الاصل بغدادی المنشا والمولد واصله من اسروشنه من فرغانه

ومولده کما قیل سامره • جنید گفته لا تنظروا الی ابی بکر الشبلی بالعین التی ینظر

بعضکم لبعض فانه عین من عیون الله • هشتاد وهفت سال عمر وی بود • در سنه

اربع وثلثین وثلثمائه • برفته از دنیا در ماه ذو الحجه • وهم جنید گفته لکل قوم

تاج وتاج هذا القوم الشبلی • شبلی بیت ودو بار در بیمارستان بوده • شبلی

گفته الحریة هی حریة القلب لا غیر • شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو سعید مالینی

حافظ صوفی این حکایت از شبلی آورده که وی گفته که این سرمایهٔ وقت که دارید

نیاز دارید • فردا همین خواهید داشت • وتا جاوید صحبت با وی باین می باید کرد

شیخ الاسلام گفت که ازینجا می باید برد که فردا گویند منافقانرا ارجعوا وراءکم فالتمسوا النورا • شیخ الاسلام گفت و وصیت کرد که این حکایت بنویسید و یاد دارید
که شما را از شبلی هیچ چیز نیارند به ازین حکایت فردا وقت تو نیارند که این
وقت که اینجا داری برآرند • کسی شبلی را گفت مرا دعایی کن این بیت بخواند
مضی زمنٌ والناس یستشفعون بی • فهل لی الی لیلی الغداة شفیعُ • ویرا
گفتند ترا خوش فربه می بینیم و محبتی که دعوی می کنی تقاضای لاغری میکند گفت
احبّ قلبی وما دَرَی بَدَنی • ولو دَرَی ما اقام فی السِّمَن • ویرا پرسیدند
که مردی سماع میکند و نمیداند که چه می شنود این چیست جواب داد باین ابیات
رُبَّ ورقاء هتوفٍ بالضُّحَی • ذات شَجوٍ صدحت فی فَنَن • ولقد اشکو
فما اُفهِمها • ولقد تشکو فما تُفهِمُنی • غیر انی بالجوی اَعْرِفها • وهی ایضا
بالهوی تعرفنی • ذکرت اِلفا ودهرا صالحا • فبکت شجوا و هاجت شجنی •
شیخ الاسلام گفت که این ابیات مجنون داشت نه شبلی را اما وی انشا کرده
شبلی عبد الرحمن خراسانی را گفت یا خراسانی هل رایت غیر الشبلی احدا یقول
الله قط فقلت وما رایت الشبلی یوما یقول الله قال فخر الشبلی مغشیا علیه •
عبد الرحمن خراسانی گوید که شخصی بدر سرای شبلی آمد و در بزد شبلی فرا در آمد
سر برهنه و پای برهنه گفت کرا می خواهی گفت شبلی را گفت نشنیدی که مات
کافرا فلا رحمه الله • شیخ الاسلام گفت که نفس را می گفت • وقتی جمعی در خانهٔ
وی بودند در آفتاب نگریست دید که بغروب نزدیکست گفت وقت نماز است
برخاستند و نماز دیگر بگزاردند شبلی بخندید و گفت چه خوش گفته است آنکس که

۲ دلیل

کفته است شعر نسیت الیوم من عشقی صلاتی ∴ فلا ادری غداتی من عشائی ∴ فذکرک

سیدی اکلی وشربی ∴ ووجهک ان رایت شفاء دائی ∴ و یکی ازین طایفه کوید

در مسجد مدینه بر حلقه شبلی بیستاده بودم سایلی بانجا رسید ومیکفت یا الله یا جواد شبلی

آهی کشید وکفت چکونه توانم که حق را سبحانه بجود ستایم ومخلوقی در مدح مخلوقی

می کوید شعر تعوّد بسط الکف حتی لو انه ∴ اراد انقباضا لم تجبه انامله ∴

تراه اذا ما جئته متهللا ∴ کانک تعطیه الذی انت سائله ∴ ولو لم یکن

فی کفه غیر روحه ∴ لجاد بها فلیتق الله آمله ∴ هو البحر من ای النواحی اتیته ∴

فلجته المعروف والجود ساحله ∴ بعد ازان بکریست وکفت بلی یا جواد فانک

اوجدت تلک الجوارح وبسطت تلک الهمم ثم مننت بعد ذلک علی اقوام بالاستغناء

عنهم وعما فی ایدیهم بک فانک الجواد کل الجواد فانهم یعطون عن محدود وعطاءک

لا حدله ولا صفة فیا جوادا یعلو کل جواد وبه جاد من جاد ∴ شبلی کفته در تفسیر

قوله تعالی ∴ قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم ∴ ابصار الرؤس عن المحارم وابصار

القلوب عما سوی الله ∴ کفته اند که وی شنید که کسی میکفت الخیار عشرة بدانق

فریادی کرد وکفت اذا کان الخیار عشرة بدانق فکیف الشرار ∴ وی کفته که وقتی

عهد کردم که نخورم مکر حلال در بیابانها می کشتم بانجیری رسیدم دست دراز کردم

تا بخورم ازان انجیربن آواز آمد که عهد خود نکاه دار وازمن مخور که من ملک یهودی ام

از وی پرسیدند کدام چیز عجیب ترست کفت دلی که خدای خود را بشناسد ودر

وی عاصی شود ∴ بکیر دینوری کوید خادم شبلی که نزدیک وفات خود کفت برمن

یک درم مظلمه است وچندین هزار درم برای صاحب آن صدقه داده ام وهنوز

بر دل من هیچ شغلی ازان گران ترنیست ، و هم بکیر گوید که درین بیماری گفت که مرا
وضوء ده ویرا وضو دادم و تخلیل لحیه فراموش کردم زبان وی گرفته بود دست
مرا گرفت و بمیان لحیهٔ خود در آورد پس جان بداد یکی از بزرگان آنرا شنید
گفت چه گویید در مردی که در آخر عمر ادبی از آداب شریعت از وی فوت نشد
و هم بکیر گوید شبلی را روز جمعه دران بیماری خفتی شد گفت بمسجد جامع میرویم تکیه
بر دست من کرده بود و میرفت مردی ما را در راه پیش آمد شبلی گفت بکیر
گفتم لبیک گفت ما را فردا با این مرد کاریست پس برفتیم و نماز بگزاردیم و بخانه
باز آمدیم شب را فوت شد گفتند در فلان موضع مردیست صالح که غسل مردگان
میکند سحرگاه بدر خانهٔ وی رفتم و آهسته در بزدم و گفتم سلام علیکم از درون
خانه گفت شبلی برد گفتم بلی پس بیرون آمد دیدم همان مرد بود که در راه مسجد پیش
آمده بود بتعجب گفتم لا اله الا الله گفت تعجب از چه میکنی سبب را گفتم پس سوگند
بر وی دادم که تو از کی دانستی که شبلی مرد گفت ای نادان از انجا که شبلی
دانست که ویرا امروز با من کارست

ابوبکر یزدانیار ارموی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است نام وی حسین بن علی بن یزدانیار است ویرا طریقه ایست
در تصوف که بآن مخصوص است و بعضی از مشایخ چون شبلی و غیر وی بر وی
انکار کرده اند و کان ینکر علی بعض مشایخ العراق مراقا و یلهم عالم بوده بعلوم ظاهر
و علوم معاملات و معارف شیخ الاسلام گفت که ابوبکر یزدانیار را الله تعالی
را بخواب دید گفت خداوندا حاجت دارم گفت چه حاجت خواهی به ازان که دادم
نه ترا از دستبند صوفیان برهانیدم شیخ الاسلام گفت که دیده ام جایی که

پرسیدند که با دستبند الصوفیة گفت الحال المحال والاشارات الباطلة ·
وی را قصه ایست دراز با صوفیان و انکار بر ایشان و دران اشکال است
مرد بزرگ است و صاحب تلبیس است در ظاهر و محقق در باطن · وی گفته که
الملائکة حرّاس السماء و اصحاب الحدیث حرّاس السنة و الصوفیه حرّاس الله
شیخ الاسلام گفت که ابو العباس نهاوندی روزی پس از نماز بامداد صوفیان را
همه خفته دید گفت همه بخسپید که او بکو شد یعنی امر او و صحبت او و دوستی با او
و هم وی گفته که می بینید مرا که سخن میگویم بر صوفیه والله که بر ایشان سخن نمیگویم
مگر از جهت غیرت بر ایشان که اسرار حق را سبحانه و تعالی بغیر اهل آن گفتند
و اگر نه ایشان سادات اهل عالم اند و بمحبت ایشان تقرب میجویم بحق سبحانه
و هم وی گفته المعرفة تحقق القلب بوحدانیة الله تعالی · و هم وی گفته المحبة
اصلها الموافقة والمحب هو الذی یؤثر رضی محبوبه علی کل شیء · و هم وی گفته
من استغفر و هو ملازم للذنب حرّم الله علیه التوبة والانابة الیه ابوبکر صیدلانی
رحمه الله تعالی از اجلهٔ مشایخ و اعلام ایشان بوده است شبلی وی را بزرگ
داشته است از فارس بوده و در نشابور وفات کرده · وی گفته که صحبت
با حق دارید و اگر نتوانید صحبت با آنکس دارید که صحبت دار حق است سبحانه تا برکت
صحبت وی شما را بوی رساند · و هم وی گفته که عاقل آنست که سخن بقدر حاجت
گوید و هر چه افزونی بود از ان دست بدارد · و هم وی گفته که با حق تعالی بسیار
نشینید و با خلق اندک · یکی از مریدان وی گوید که بعد از وفات وی برای
قبر وی لوحی ساختم و نام وی بر انجا نوشتم خراب کردند بار دیگر راست کردم

باز خراب کردند و همچنین چند بار هر چند راست کردم خراب کردند و با هیچکس دیگران
نمیکردند سر آنرا از استاد ابوعلی دقاق پرسیدم گفت آن مرد در دنیا کم نامی
اختیار کرده بود و حق سبحانه نیز ویرا پنهان میخواهد و تو میخواهی که ویرا آشکارا
کنی این کی میسر شود ابوبکر الخباز البغدادی رحمه الله تعالی وی از استادان
جریری است وی گفته که العیال عقوبة تنفیذ شهوات الحلال ابوبکر بن
عیسی المطوعی رحمه الله تعالی از ابهر است از اقران ابوبکر و بزرگتر از وی
ابوبکر طاهر بروی درآمد و وی محتضر بود ویرا گفت احسن ظنک بربک گفت
با چو منی چنین سخن گویند اگر ما را بگذارد پرستش وی کنیم و اگر بخواند فرمان بریم
و برویم مات سنه خمس و ثلثمائه ابوبکر بن طاهر الابهری رحمه الله تعالی
از طبقهٔ رابعه است نام وی عبدالله بن طاهر بن الحارث الطائی است از
کبار مشایخ جبل است از اقران شبلی بوده عالم بوده و باورع با یوسف بن الحسین
صحبت داشته رفیق مظفر کرمانشاهی بوده شیخ مهلب مصری گوید و هو مهلب بن
احمد بن مرزوق که با هیچکس صحبت نداشتم از مشایخ که مرا صحبت وی آن نفع کرده باشد
که صحبت شیخ ابوطاهر در سنه ثلثین و ثلثمائه برفته از دنیا روزی بدکان
بزازی برگذشت پسر بزاز دوست وی بود چون شیخ را دید از دکان برخاست
و برپی وی برفت بزاز آمد پسر را ندید در خشم شد و بر اثر پسر برفت ویرا دریافت
و لختی بپیچید و از پیش شیخ ابوبکر ویرا بدکان برد و شیخ ابوبکر از آن همه شب
رنجه بود دیگر روز بدر سرای آن بزاز رفت و کنیزکی داشت با خود ببرد و ویرا بیرون
طلبید و گفت دوش همه شب رنجه بودم از مال دنیا این کنیزک دارم اگر بپذیری بکفارت

آن رخه بتو دادم و اگر نپذیری آزاد کردم آن مرد در پای وی افتاد و گفت
ای شیخ من جرم کرده ام تو عذر میخواهی گفت راست که تو جرم کردۀ اما مرا
میزنند • پرسیدند از وی که حقیقت چیست گفت آن همه علم است و پرسیدند
که علم چیست گفت همه آن حقیقت است • وی گفته الجمع جمع المتفرقات و
التفرقة تفرقة المجموعات فاذا جمعت قلت الله واذا فرقت نظرت الی الکون
و هم وی گفته که مردی را دیدم که وداع کعبه میکرد و میگریست و این بیت می
خواند ~ الا رب من یدنو و یزعم انه ۞ یحبک والنائی اود واقرب •
ابوبکر بن ابی سعدان رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است نام وی احمد بن
محمد بن ابی سعدان است بغدادی است از اصحاب جنید قدس سره از اقران
رودباری عالم تر مشایخ وقت بوده بعلوم این طایفه ابو الحسن صدیق و ابو العباس
فرغانی گفته اند که نمانده است درین زمان این طایفه را جز دو تن ابو علی رودباری
بمصر و ابوبکر بن ابی سعدان بعراق و ابوبکر دریابنده تر است از ابو علی وی
گفته هر که با صوفیان صحبت دارد باید که وی را نفس نبود و دل نبود و ملک نبود
چون بچیزی نگرد از اسباب از بلوغ بمقصد خود بیفتد و بآن نرسد • و هم وی
گفته الصوفی هو الخارج عن النعوت والرسوم والفقیر هو الفاقد للاسباب
ففقد السبب اوجب له اسم الفقر و سهل له الطریق الی المسبب • و هم وی گفته
من لم یتطرف فی التصوف فهو غبی ای جاهل • شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است
که رویم در بغداد بعد از نماز عید مرا گفت ابن ابی سعدان را می شناسی گفتم آری
گفت برو و بگوی که امروز ما را بمجالست و موانست خود مشرف گردانند • برفتم

وی را در خانه یافتم در دهلیز که در آنجا غیر یکپاره بوریای کهنه هیچ نبود و وی بر آنجا
نشسته بود ادای رسالت کردم گفت این سفره را بگیر و شخصی است بر بیرون
بوی ده تا خوردنی بیارد گفتم مگر اجابت ابو محمد رویم نمیکنید گفت آری و لکن روی
عن علی رضی الله تعالی عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم دُعی الی مأدبة وهی التی تسمونها
الولیمة فقال قم بنا یا علی الی البیت ناکل کسیرة لنخفف مواکلتنا مع الناس من سفره
را بردم و بآن شخص دادم سه رغیف و کامخ آورد بخوردیم و برخاستیم ابو بکر عطوفی
رحمه الله تعالی نام وی محمد بن علی بن الحسین بن وهب العطوفی است شاگرد جنید است
قدس الله تعالی سره توفی بالرملة سنة خمس و اربعین و ثلثمائة وی گفته که استاد
من گفت جنید اگر کسی بینید که ایمان دارد باین طایفه و این سخنان بپذیرد زنهار
وی را گویید تا مرا بدعا یاد دارد شیخ الاسلام گفت که حلاج در آخر کتاب عین الجمع
گوید هر که باین طایفه سخنان ما ایمان دارد و از آن چاشنی دارد وی را از من سلام کنید
و شیخ عمو گفت که شیخ سیروانی گفت اگر پای دارید بجایها روید بزیارت
کسی که ما را دوست دارد و شیخ عباس گفت که شیخ سیروانی گفت که وصیت
می کنم شما را بنیکوی با کسی که این طایفه را دوست دارد ابو بکر سکاک رحمه الله تعالی
وی گفته که مشتاق بدر مرگ لذت بیش از آن یابد که زنده از شربت شهد شیخ الاسلام
گفت بآن خدای که جز او خدای نیست بنده نیکبخت را هرگز روزی نیاید نیکوتر و با
راحت تر و خوشتر از آن روزی که عزرائیل بوی آید گوید مترس بارحم الراحمین
می شوی و با وطن خود میرسی و به عهد همین میروی این جهان منزلست و زندان مؤمنست
این بودن عاریتی اینجا بهانه ایست بیکبار بهانه را بر دو دور کند و در حقیقت باز شود

و مرد بزندگانی جاوید برسد ــ موت التقي حيوة لا انقطاع لها * قد مات قوم
وهم في الناس احياء * ابوبکر بنقار رحمه الله تعالی وی گفته که در کشتی بودم
باد برخاست و موج درگرفت و خلق بدعا کردن فریاد برداشتند در کشتی درویشی
بود سر در گلیم پیچیده پیش وی رفتند و گفتند دیوانه نه خلق در دعا و زاری اند
تو هم چیزی بگوی سر از گلیم بیرون کرد و گفت ــ عجبتُ لقلبك كيف انقلب *
و سر در گلیم برد گفتند چه دیوانه است او را می گویند دعا کن وی بیت می خواند
باز سر از گلیم بیرون کرد و دیگر نیمهٔ بیت بگفت ــ وشدة حبك لي لم تَذِب
آن باد و شورش لختی کم شد باز با وی گفتند که چیزی بگوی سر بیرون کرد و
بیت دیگر بگفت ــ واعجبُ مِن ذا و ذا انني * اراك بعين الرضى في الغضب
موج بیارامید و باد ساکن شد * شیخ الاسلام گفت او دو بیت آورده است
من سیوم آن دیده ام جای دیگر و آن اینست ــ فان جُدْتَ بالوصل
احيتني * والا فهذا طريق العطب * ابوبکر المصری رحمه الله تعالی
نام وی محمد بن ابراهیم است استاد ابوبکر دقی و قرافی است شاگرد زقاق
کبیر است با جنید و نوری صحبت داشته * توفي في شهر رمضان سنة خمس واربعين
وثلثمائة * مع ابي بكر العطوفي * ابوبکر مصری گوید با جنید بودم و ابوالحسین نوری
و جماعتی از مشایخ صوفیان و قوال چیزی می خواند نوری برخاست و رقص میکرد
جنید نشسته بود و نوری فرا سر جنید آمد و گفت برخیز و این آیت بخواند * انما يستجيب
الذين يسمعون * جنید گفت * وترى الجبال تحسبها جامدة وهي تمرّ مرّ السحاب *
ابوبکر الدقی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن

داود الدمشقی است و گویند باصل دینوری است اما بشام نشستی عمر وی صد و بیست
سال بکشید از اقران ابو علی رودباری بود و غیر او صحبت داشته بود و با ابن
جلا و بوی نسبت کند و شاگرد زقاق کبیر است جنید را دیده بود و با ابو بکر مصری
صحبت داشته بود مجرد جهان بود و از کبار مشایخ وقت با نیکوتر حالی سنه تسع
وخمسین وثلثمائه برفت از دنیا شیخ الاسلام گفت که عبدالله باکو گفت که غلام
دقی گفت که دقی گفت که العافیة والتصوف لا یکون وحصری گفته ما للصوفی
والعافیة صوفی را با عافیت چکار شیخ ابو عبدالله رودباری برکنار دریا وسوسه
داشت طهارت میکرد باد می آمد و دست و پای می ترقید و خون می آمد وی در تنگ
گفت الهی العافیة آواز دادند که العافیة فی العلم یعنی الشریعة شیخ الاسلام
گفت که ابو بکر دقی گفته که بنصیبین شدیم مهمان شمیمی وقت خوش بود و قوال
خوش و هیچ بیگانه نبود و هیچ ذوقی و حالی نمی شد همه آرمیده بودند شمیمی گفت
وقت طیب و قوال طیب و ما فینا ضد فما هذا الجمود دقی میگوید که گفتم که وقتنا
فوق السماء شمیمی گفت چه میگویی گفتم آنچه او میخواند همه از من و وقت همواره
بگوشش می آید که من و تو در تصوف من و تو کجا بود صوفی را جز یکی نبود حال پدید شد
و شور برخاست که همگنان جامه می دریدند و می افتادند و بانگ می زدند هیچ کس
نماند که جامه ندریده بود شیخ الاسلام گفت که وقتی دقی در بادیه بزارید گفت
الهی از آن حقیقت که مراد او دی بهره من چیزی بر دل من آشکارا کن تا جان من
بیاساید چیزی بر وی بگشادند زاری بر وی افتاد و نزدیک بود که تباه شود گفت
الهی بپوش که طاقت ندارم آن را بپوشیدند شیخ الاسلام گفت که پنهان کردن غیب

واهل غیب از الله تعالی رحمت است که آن درین جهان نگنجد هر چیزی که از آن جهان
آشکارا شود آن کس را در وقت ببرد یا عقل آن کس طاقت آن نیارد احوال
و رسوم وی متغیر شود آنچه غیب است و حقیقت پنهان به تا بسر آن شوی
در سرای غیب و حقیقت که این دنیا سرای بهانه است و زندان تاریک
چون مدت بسر آید و روزی خورده شود در حقایق و غیب گشاده گردد و دقّی
گفته علامة القرب الانقطاع عن کل شیء سوی الله • وهم وی گفته کلام الله تعالی
اذا جاء علی السرایر باشراقه زالت البشریة برعوناتها • وسئل عن سوء ادب
الفقراء مع الله فی احوالهم قال ذاک انحطاطهم من حقیقة العلم الی ظاهر العلم •

ابوبکر طمستانی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ خامسه است از فارس

بوده شاگرد شبلی و ابراهیم دباغ شیرازیست از کبار مشایخ بود صاحب
آیات و کرامات یگانه بود در حال و وقت خود شبلی ویرا بزرگ میداشت
و قدر و محل ویرا بزرگ می نهاد با مشایخ فارس صحبت داشته بود ویرا حرمتی
عظیم میداشتند شکر و محبت بروی غالب بود و رموز و کلام عالی داشت
در فارس سخن او را کس قوت شنیدن نداشت مشایخ وقت صواب چنان دیدند
که وی بخراسان رود بنشابور آمد و آنجا برفت از دنیا بعد از سنه اربعین وثلثمائه
وی گفته ما الحیوة الا فی الموت یعنی ما حیوة القلب الا فی اماتة النفس •
شیخ الاسلام گفت که هیچ زنده زندگی نکند تا از خود نمیری با او زنده نگردی
کسی ابوبکر طمستانی را گفت مرا وصیتی کن گفت الهمة الهمة فان علیها مدار الامر
والیها یرجع الامور وهم وی گفته بزرگترین نعمتی بیرون آمدن است از نفس

ازبرای آنکه نفس بزرگترین حجابهاست میان تو و الله تعالی • وهم وی گفته که ممکن
نیست بیرون آمدن ورستن از نفس خود بنفس خود که از نفس خود بااو توان رست
وبصحبت ارادت او ابوبکر فرّا قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ خامسه است
نام وی محمد بن احمد بن حمدون الفرّاست از اجلهٔ مشایخ نشابور بوده با فراست
عظیم شیخ عمو ویرا دیده بود وگفت اگر من بوبکر فرّا را ندیدی صوفی نبودمی
وصحبت داشته با ابوعلی ثقفی وعبد الله منازل وابوبکر شبلی وابوبکر طاهر
ابهری ومرتعش وغیر ایشان از مشایخ یگانه بود وطریقت نیکو داشت • در
سنه سبعین وثلثمائه برفته از دنیا • شیخ عمو گفت با جمعی قصد حج داشتم چون بنشابور
رسیدم اصحاب من گفتند که بزیارت ابوبکر فرّا مرو که او گوید که با مادر وپدر شو
وتو بازگردی لختی بپیچیدم آخر گفتم چیست که میکنم شاید که بازگردم ویرا نیابم بوی
شدم ویرا در مسجد نیافتم چون ساعتی برآمد ویرا دیدم که از در مسجد درآمد شوری
در وی وپارهٔ چند پوستین در دست که او پوستگراه بود سلام کردم گفت
علیک السلام از کجایی گفتم از هراة گفت کجا میروی گفتم بسوی قبله گفت پدر داری
گفتم دارم گفت بازگرد وبپدر شو گفتم چنین کنم بیش یاران رفتم چندان بگفتند که
بر سر رفتن آمدم مرا تبی عظیم گرفت دیگر روز بنزدیک شیخ ابوبکر رفتم گفت نقضت
العهد عهد بشکستی گفتم ای شیخ توبه کردم • گفت من لم یوثر الله علی کل شیٔ لا یصل
الی قلبه نور المعرفة بحال • وهم وی گفته کتمان الحسنات اولی من کتمان السیآت
فانک بذلک ترجو النجاة • ابوبکر الشبهی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ
خامسه است • نام وی محمد بن جعفر الشبهی است از جوانمردان مشایخ وقت بوده

در نشابور با شیخ ابو عثمان حیری صحبت داشته پیش از سنه ستین وثلثمائه برفته از دنیا
وی گفته الفتوت حسن الخلق وبذل المعروف

ابوبکر الطرسوسی الحرمی قدس سره

شیخ الاسلام ویرا از طبقهٔ سادسه داشته نام وی علی بن احمد بن محمد الطرسوسی است
سالها بمکه مجاور بوده ویرا طاوس الحرمین میخواندند از عباد ست وی بزرگ بوده شاگرد
ابو الحسین مالکی است وصحبت داشته با ابراهیم شیبان کرمانشاهی ونسبت بوی
کردی در سنه اربع وسبعین وثلثمائه برفته در مکه شیخ سلمی ویرا دیده اما در تاریخ
نیاورده واز اقران شیخ سیروانی بوده شیخ الاسلام گفت که شیخ عباس فقیر مرا
گفت که شیخ ابوبکر حرمی مرا گفت که بمکه مهمان کسی بودیم میزبان کنیزکی داشت
که چیزی می توانست خواند کنیزک بخواند شعر لامنی فیک معشر فاقلوا واکثروا
درویشی بر پای خاست بانگی چند بزد وگفت که ملامت نکرد در مهر تو مگر تو این
حرف بگفت وبیفتاد وبرفت از دنیا شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله
باکو گفت که ایوب نجار در خانهٔ قزوینی بمکه در سماع بود گویندهٔ چیزی بخواند بیار
وی برخاست با پشت راست آنگاه گفت نغیر از تو وبیفتاد وبیهوش شد
وبرفت شیخ الاسلام گفت که ابو القاسم سایح با قوم در مهمانی بود گویندهٔ
از دنیا ص
برخواند شعر کل بیت انت ساکنه غیر محتاج الی السرج وجهک
المیمون حجتنا یوم یاتی الناس بالحجج لا اتاح الله لی فرجا یوم ادعو
منک بالفرج ابو القاسم سایح دست راست برآورد وبانگ زد وبیفتاد
بنگریستند برفته بود شیخ الاسلام گفته که یکی ازین طایفه گفت در نیشابور
حادثهٔ بود که مردم از شهر بیرون رفته بودند من در مسجدی بودم در کنج آن مسجد

درویشی دیگر بود گوینده در آمد درویش ویرا گفت که چیزی بگوی وی برخواند
آلیتُ بینی وبین الحب معرفةً ٭ لا ینقضی ابدا او ینقضی الابدُ ٭ لاخرجنّ
من الدنیا و حبّکم ٭ بین الجوانح لم یشعرُ به احدُ ٭ آن درویش بیفتاد و وی
طپید تا میان دو نماز آنجا ه بیارامید چون بنگریستیم برفته بود ٭ شیخ الاسلام
گفت که صوفی در شهر اُبُلّه که میان بصره و کوفه است میرفت بپای کوشکی رسید
نام موضعی
وبران کوشک مهتری بود و پیش وی کنیزکی مغنیّه چیزی میخواند آن صوفی آواز
وی بشنید که میخواند کل یوم تتلوّن غیر هذا بک احسن ٭ کل یوم تتحوّل
غیر هذا بک اجمل ٭ درویش را خوش آمد و بروی خود گفت یا جاریة بالله
وبحیوة مولاک لا عدتِ علیّ هذا البیت ٭ کنیزک تکرار میکرد خواجه کنیزک را گفت
چرا تکرار میکنی و نمی گذری گفت در زیر این کوشک درویشی است وقت وی
خوش گشته است از بهر وی می گویم خواجه سر فرو کرد آن غریب را دید خوش
گشته و پای می کوفت تا فرسخنی گفت و بانگ بزد و بیفتاد و جان بداد آن خواجه
چون آنرا دید حال وی بگشت کنیزک را آزاد کرد و پیران شهر را بخواند و بران
درویش نماز کردند و دفن کردند و پیرانرا گفت مرا شناسید من فلان بن
فلانم شما را گواه میکنم که هرچه مراست از ضیاع و املاک همه وقف کردم بر
درویشان و کوشک سبیل کردم و هرچه داشت از زر و سیم بداد و جامه بیرون
کرد و ازار دربست و مرقع درپوشید و ردا بر افکند و روی در بادیه نهاد و برفت
و مردمان می نگریستند تا از چشم ایشان غایب شد و چشمها گریان پس از آن کس
ویرا ندید و خبر وی نشنیدند بو الحسن دراج و قوطی حکایت کنند این را دراج گوید

مارا

ما رایت احسن من ذلک الیوم شیخ ابو عبد الله جلا گوید که بمغرب دو جیز دیدم
عجب یکی در جامع قیروان مردی دیدم که بصفها بر می گشت وی شکافت و از
مردمان جیزی میخواست و میگفت ایها الناس کنت رجل صوفیا فضعفت
و دیگر دو پیر دیدم آنجا یکی جبله نام و دیگر زریق نام و هر یکی را از یشان گروهی
شاگردان بودند و مریدان روزی جبله بزیارت زریق شد با یاران یکی
از اصحاب زریق قرآن خواند یکی از یاران جبله را وقت خوش شد
بانگی بزد و جان بداد ویرا دفن کردند جون دیگر روز شد جبله بزریق آمد
وگفت کی شد آن یار تو که ما را قرآن خواند ویرا بخواندند قرآن خواند جبله
بانگ بزد و فریادی کرد خواننده برجای بمرد جبله گفت واحد بواحد والبادی
اظلم یکی بیکی و آن که ابتدا کرد ظالم تر ابو بکر السوسی قدس الله تعالی سره
نام وی محمد بن ابراهیم السوسی الصوفی است بشام بوده بشهر رمله شیخ عمو
واحمد کوفانی ویرا دیده بودند توفی بدمشق فی ذی الحجة سنه ست وثمانین
وثلثمایه شیخ الاسلام گفت وی شبی گفت مرا کسی باید که جیزی برخواند لحنی
جستند نیافتند و شیخ ابو بکر همجنان طلب میکرد از بس که وی بگفت یکی گفت
ای شیخ کس نمی یابیم اما درین نزدیکی برنایی است مطرب اگر باید تا بیاریم
آن کس بطیبت گفت شیخ گفت باید بروید و بیارید رفتند و ویرا آوردند
جیزی خورده بود ویرا بنشاندند و وی بخواند شعر القوم اخوان صدق بینهم
نسب الابیات کاری برخواست از نیکوی و خوشی وقت همه کس
خوش گشت و شیخ در شورید جون فارغ شدند از سماع مطرب را قدف

لحنی
مطرب ۱۲

رقی کردن و افتادن ۱۲

افتاد و بر سجاده شیخ قی کرد پیر گفت هیچ مگویید همچنانش بسجاده در پیچید
ویرا کشیده شوید و جای دیگر خواب کنید چون روز شد مطرب با هوش آمد
خود را در سجاده دید پیچیده و در صفه قندیل آویخته متحیر بماند بانگ برآورد که از
بهر خدا این چه حالتست و من اینجا چون افتادم یکی فرا ز آمد و ویرا از حال وی
خبر کرد که چه بود و چه رفت وی پیرایهٔ خود بشکست و توبه کرد و جامه درید
و مرقع در پوشید و از جملهٔ اصحاب شد و چون شیخ از دنیا برفت به پیری
خانقاه ویرا بنشاندند از روزگار نیکو و معاملت نیکو که ورزیده بود شیخ
الاسلام گفت نام وی محمد طبرانی بود و من بسر ویرا دیده ام که بهری آمد بخانقاه
شیخ عمو جوانی بود سخت ظریف محمد طبرانی پیر شده بود مشایخ بوی می آمدند
که ما را آن بیت بخوان و آن قصه باز گوی شیخ عمو با احمد کوفانی میگفت آن
بیتها تمام یاد داری گفت نه نیم بیت بیش یاد ندارم شیخ الاسلام گفت
پس از آن کسی این بیتها بمن آورد تمام و من خود نیز در کتابی یافتم آنرا
القوم اخوان صدق بینهم نَسَبُ ∴ من المودة لم یعدل به نَسَبُ
تراضعوا دَرّة الصهباء بینهم ∴ واوجبوا لرضیع الکاس مایجبُ
لا یحفظون علی السکران زلّتهم ∴ ولا یریبک من اخلاقهم رِیَبُ
شیخ الاسلام گفت که ذوالنون مصری و شبلی و خراز و نوری و دراج
همه در سماع برفته اند رحمهم الله تعالی سه تن از ایشان سه روز بزیستند
و غیر از ایشان بوده اند نیز از مشایخ و مریدان که در سماع برفته اند چه در سماع
قرآن و چه در سماع غیر آن زرارة بن ابی اوفی قاضی بصره بوده در محراب

بود قرآن می خواندند یکی برخواند فَاِذَا نُقِرَ فِی النَّاقُورِ الآیه وی بانگی برزد
و بیفتاد و مرده شیخ الاسلام گفت سماع که دیدار آنرا مدد بود مرد را گوش
با آن بود و دیده با او بود چه جای طاقت و هوش بود صاحب کتاب
کشف المحجوب گوید که من معاینه درویشی را دیدم که در جبال آذربایجان میرفت
و این بیتها میخواند شعر واللّه ما طلعت شمس و لا غربت ❊ الا و انت
منی قلبی و وسواسی ❊ و لا جلست الی قوم احدثهم ❊ الا و انت جلیسی
بین جلاسی ❊ و لا تنفست محزونا و لا فرحا ❊ الا و ذکرک مقرون
بانفاسی ❊ و لا هممت بشرب الماء من عطش ❊ الا رایت خیالا منک
فی الکاسی ❊ ناگاه بیفتاد و بمرد ابوبکر شکیر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام
گفته که وی در نشابور بزرگ بوده خداوند وقت و دل صافی خویشاوند خواجه سهل
صعلوکی بود روزی خواجه سهل ویرا دید گفت چون هیچ بمن نیایی گفت بتو
آیم مرا برنخیزی و بمن ننگری یعنی که تکبر کنی که من درویشم بخواری در من نگری
گفت بیا که برخیزم وقتی در سرای خواجه سهل شد برای وی بر پای خاست
چون بیرون آمد برنخاست ابوبکر بازگشت و این دو بیت برخواند شعر
انی و ان کنت ذا عیال ❊ قلیل مال کثیر دین ❊ لمستعف برزق
ربی ❊ حوائجی بینه و بینی [بیرون امده و دیگر هرگز بوی نرفت الخ] ابوبکر جوزقی رحمه الله تعالی قبر وی در
نشابست وی گفته که روزی در بادیه می شدم دهانم از تشنگی خشک شده بود
[نام موضع ست الخ]
و طاقت بریده بود برنایی را دیدم که می آمد سلام کردم جواب داد نیکو گفت
ایها الشیخ چه بوده است گفتم تشنه شده ام خیارکی میخواهم که دهان ترکنم آن برنا گفت

در رو و باز کن پیر گفت مرا بسخن آن برنا ایمان بود باز نگریستم بوستانی دیدم
پر از خیار و خربزه و بادرنگ در شدم و کناری باز کردم و بیرون آوردم

شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید قدس الله تعالی روحه روزی بدر سرای بو بکر جوزقی
رسیدیم او پیری باشکوه بود در شدیم و سلام گفتیم گفتیم ای پیر ما را حدیثی املا
کن جزو باز کرد و گفت رسول صلی الله علیه وسلم گفته است که خداوند را سبحانه
و تعالی دو لشکر است یکی بآسمان و دیگری بزمین آنکه بآسمانند فرشتگانند
و ایشان را علامتهای سبز بود و آن که بزمین اند لشکر خراسانند اکنون آن لشکر
این ظالمان نباشند آن لشکر صوفیان باشند که همه خراسان و همه جهان باز
خواهند گرفت نه بینی جماعتی از ایشان در راهی که میروند از دور بنگری پنداری
لشکری می آید این درست است آن خداوند عز و جل می نماید بحقیقت این لشکر ایشانند
و ایشان اند مردان خداوند که خداوند را می طلبند و ویرا می جویند و از دنیا اعراض
کرده اند و بخداوند خویش مشغول گشته اند آن دیگران هر کسی بیرون خدای چیزی
می طلبند و می جویند ایشان جز او هیچ چیز را نجویند و نخواهند ایشان امیران
جهانند و پادشاهان روی زمین اند و این پوشیده است بر بیشتر خلق

ابو بکر الرازی رحمه الله تعالی مرد متورع و مجتهد بوده گفته اند از مشایخ کسی از
وی گریان تر نبود هر مرید و مبتدی که ویرا بدیدی اسیر و گرفتار وی شدی
از کثرت عبادت و گریه و بی صبری و حرقت و اضطراب وی در سماع در
ابتدای کار خود بسفر مکه رفت و مشایخ صوفیه را دریافت و یکسال مجاورت
کرد وی گفته که دیگر وقت بر من تنگ شد بیمن رفتم مرا یکدینار فتوح رسید

انبانی

جالم

خَلَق
بالتحریک کهنه ۱۲ صراح

خودم

جامهٔ من خلق شده بود خواستم که با آن پیرهنی بخرم چون بمکه بازگشتم و خواستم که
بمکه درایم آنرا جایی در میان دو سنگ دفن کردم و علامتی بران نهادم پس بمکه درآمدم
چون از طواف فارغ شدم با بوعمرو زجاجی شدم و از وی مسئلهٔ پرسیدم گفت برو
و آن دینار که دفن کردهٔ در سرصرف کن رفتم و چنان کردم پس بوی آمدم آن
مسئله را جواب داد ابوبکر مفید رحمه الله تعالی نام وی محمد بن احمد بن
ابراهیم است امام بزرگ بوده از شهر جرجرآباد جنید را و یوسف بن الحسین را
دیده بود و با بوعثمان حیری صحبت داشته بود در سنه اربع و ستین و ثلثمائه برفته
از دنیا عمر وی دراز بکشید نیکو ادب بود و شریف همت و مستقیم الحال شیخ
عمو ویرا دیده بود ویرا کتابی است درانجا آورده که ابوسعید خراز را بدر مرگ
پرسیدند که چه آرزو داری گفت حسرت دارم بر غفلت و هم وی گفته که یوسف
بن الحسین گوید که چنان شده ام که سخن من جز الله تعالی نمی شنود شیخ الاسلام
گفت که این سخن بآخر چنان شود که آن پیر گفت ابوبکر قصری رحمه الله تعالی
از قصر هبیره بود و لیکن بشیراز نشستی بزرگ بوده و محقق و اهل غیب را
دیدی شیخ ابوعبدالله خفیف گوید که روزی شیخ ابوبکر قصری مرا گفت خیز تا
بصحرا رویم میرفتیم قومی دیدیم که بربام بازار نرد می باختند شیخ ابوبکر برفت
و با ایشان بنشست و با ایشان دست در بازی کرد و از خجالت آب از من
میرفت که این چیست که می کند که مردمان می بینند آخر فرود آمد و رفتیم دیدیم
کهتی چند شطرنج می باختند بسوی ایشان رفت و نطع ایشان برگرفت و بدرید
و چوبها بیفکند دو تن از ایشان کارد برکشیدند قصری گفت کارد مرا دهید تا بخورم

ایشان شکوه داشتند برگذشتیم و من با وی در خصومت که آن فراخ روی آنجا
و این احتساب زشت اینجا چه بود وی بجای آورد و گفت آن وقت بنظر لدنی
می نگریستم فرق ندیدم و اکنون بنظر علمی می نگریستم حکم بدیدم ابو بکر موازینی
رحمه الله تعالی وی بمصر بوده استاد شیخ سیروانی است وی گوید که از
ابن خبار شنیدم که گفت روز عید الضحی نزدیک جمره بودم درویشی دیدم
ایستاده و بدست وی کوزه یا رکوه میگفت یا سیدی تقرب الناس
الیک بذبایحهم و قربانا تهم ولست املک الا نفسی فشهق شهقة و مات
ابو بکر اشنانی رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گوید که یکی از شاگردان
من آمد که شیخ ابو بکر اشنانی از بام بیفتاد و پای بشکست و برفت و آن چنان
بود که نوجوانی آمده بود قوالی میکرد وی را پنهان از شیخ ابو عبد الله گفته بودند
تا چیزی خواند ابو بکر اشنانی در سماع خوش شد از بام بیفتاد و برفت شیخ
ابو عبد الله گوید که آنجا رفتم گفتم چه میخواندند گفتند این دو بیت شعر
ذُلِفَ یذوب بدائه والموت دون بلائه ان عاش عاش منغصا
او مات مات بدائه آن کودک را گسیل کرد و گفت دیگر گرد این قوم
مگرد ابو عبد الله خفیف چهار روز از خود غایب شد و ابو بکر اشنانی را در
گور کردند و شیخ ابو عبد الله بیخبر شیخ الاسلام گفت تشنه را آسایش در هیچ
مگر در آب و گفت وفای دوستی در دوستی بر فتن است ابو بکر مغازلی
رحمه الله تعالی استاد سیروانی بوده بمصر وی گوید میخواستم که ابو الحسن مزین
را باز زایم بدر سرای وی شدم و در بزدم و گفتم یا اهل الدار واسونی بشیء

ای خداوندان سرای با من بچیزی مواساکنید وی اهل خودرا گفت ای مؤمنه
چیزی فراوی ده که اگر وی الله را شناختی بمن نیامدی یعنی آزمودن را چون
آن را شنیدم ایشان را بگذاشتم و برفتم ابوبکر قطیعی رحمه الله تعالی وی حافظ
و امام بغداد بود در حدیث شاگرد عبد الله بن احمد بن حنبل است جنید را دیده
بود، وی گفته که از جنید شنیدم که میگفت یا من هو کل یوم هو فی شان
اجعل لی من بعض شانک ای آنکه هر روز در کار دیگری چه بود که روزی در
کار من کنی، مات القطیعی ببغداد فی ذی الحجه سنه ثمان وستین وثلثمائه
ابوبکر همدانی رحمه الله تعالی، شیخ الاسلام گفت که حسین فقیر گفت که ابوبکر
همدانی گفت که درویشی سه چیز است ترک الطمع والمنع والجمع طمع بچیز
کسی نکنی، و اگر چیزی بسر تو آید منع نکنی، و چون بستانی جمع نکنی ابوبکر کغشیری
رحمه الله تعالی کغشیر دیهی است بشام، وی گفته که در تیه بنی اسرائیل می رفتم
مرا نان برزده آرزو کرد و باقلی در وقت آواز باقلی فروش شنیدم در تیه
که پیش من آورد، شیخ الاسلام گفت این نه کرامت است این در طریق
تصوف پیغاره است، درویشی در بادیه تشنه شد ویرا از آسمان قدحی فرو
گذاشتند از زیر (طعنه و سرزنش) آب سرد آن درویش گفت بعزت تو که نخورم آب مگر از
دست اعرابی که مرا سیلی زند و شربت آب دهد و اگر نه بکرامات تم آب نباید
از بیم غرور گفت قادری که آب در جوف من پدید آری یعنی کرامات ظاهر از
مکر ایمن نبود، شیخ الاسلام گفت که حقیقت نه بکرامات درست شود که
حقیقت خود کرامات است و کرامات ابدال و زهاد را بود و از مکر و غرور ایمن (نباشد)

برزده جاج ۱۱ طعنه

جون عطاها که جون باآن بنگری ترا باآن باز گذارند آز عطاها معطی پسندی واز
کرامات مُکرم. وگفت که کرامات ناگاه مرد را ازین کار بیرون آرد جون موی
از خمیر. صوفیان کرامات را رد کنند آن خود نثار بود بر ایام ایشان.

ابو علی الرودباری قدس الله سره وی از طبقهٔ رابعه است نام وی احمد بن
محمد بن القاسم بن منصور. از ابناء رؤسا و وزراست. ونسب وی بکسری
میرسد. روزی جنید در مسجد جامع سخن می گفت گذر وی بجنید افتاد وجنید با
مردی سخن میگفت باآن مرد گفت اسمع یا هذا ابو علی پنداشت که او را میگوید
بیستاد و گوش با وی داشت کلام جنید در دل وی جای گرفت و اثر تمام کرد
هرچه دران بود ترک کرد و بطریقت قوم اقبال نمود. حافظ حدیث بوده وعالم
وفقیه وادیب وامام وسید قوم. خال ابو عبد الله رودباری است شیخ
ابو علی کاتب گوید. ما رایت اجمع لعلم الشریعة والحقیقة من ابی علی الرودباری
رحمه الله تعالی. هرگاه که ابو علی کاتب ابو علی رودباری را نام بردی گفتی که
سیدنا شاگردان ویرا ازان رشک می آمد. گفتند این چیست که ویرا سید خود
میگویی گفت آری او از شریعت بطریقت شد. ما از حقیقت بشریعت می آییم
شیخ الاسلام گفت تا مرد را از پیشگاه با آستان بنزند نداند که آن از آستان
به پیشگاه می فرستند گیست بس سرد بود که از ناز با نیاز فرستند. از نیاز با ناز
آی. واز طهارت بنماز شو. ابو علی رودباری در بغداد با جنید و نوری و ابو حمزه
ومسوحی. و با آنان که در طبقهٔ ایشان بودند از مشایخ قدس الله اسرارهم صحبت داشته
ودر شام با ابو عبد الله الجلا. وی از بغدادست اما بمصر مقیم گشته. وشیخ مصریان

...و ابوالحسین نوری رحمه الله
...نشسته است و با ابن جلا رحمه الله صحبت
...وی گفته که معده محل طعام است اگر حلال
...روی افکنی قوت طاعت یابی و اگر شبهت بود
...راه حق بر تو پوشیده کند و اگر حرام باشد معصیت
...زاید و گویند صد سال عمر یافت و هم بنور وفات
یافت در سنه خمس و ثلثمائة ١٢ صح
بر مسجد

وصوفیان ایشان بوده • واز شعرای صوفیانست وی کفته در وقت نزع
وحقک لا نظرت الی سواکا ∴ بعین مودة حتی اراکا • توفی
سنه احدی وعشرین وثلثمائه • وهم وی کفته من لم یکن بک فانیا
عن حظه ∴ وعن الهوی والانس بالاحباب ∴ اویتمه صبابة جمعت له
ما کان مفترقا من الاسباب ∴ فکانه بین المراتب قایم ∴ لمنال
حظ او جزیل ثواب ∴ شیخ الاسلام کفت که مرا درین شعر بروی حسدست که
هیچکس را جای باز نکذاشته که همه را بکفته • وهم وی کفته والاسم قبل اعمالهم
وعاد اسم قبل اعمالهم ثم جازاهم باعمالهم • شیخ الاسلام کفت که کل این سخن علم
اینست وخلق غافلند ازین خلق مشغول بپوست اند مغز می باید یعنی حقیقت
• وهم وی کفته اضیق السجون معاشرة الاضداد • وهم وی کفته فضل المقال
علی الفعال منقصه وفضل الفعال علی المقال مکرمة • وهم وی کفته علامة اعراض الله
عن العبد ان یشغله بما لا ینفعه • وهم وی کفته ما لم تخرج من کلیتک لم تدخل
فی حد المحبة • وقتی بکرمابه رفت در جامه خانه چشمش بر مرقعی افتاد دزدکر شد که
تا از درویشان در کرمابه کیست چون در رفت درویشی را دید بخدمت برپای
ایستاده بر سر جوانی امرد که پیش حجام نشسته بود ابو علی هیچ نکفت چون آن
جوان امرد برخاست آن درویش آب بسروی فرو کذاشت وخدمت نیکو
بجای آورد وچون غسل کرد ازار خشک آورد چون آن جوان بیرون رفت
آن درویش نیز در خدمت وی بیرون رفت ابو علی نیز بنظاره بیرون رفت
آن درویش جامه بسر آن جوان فرو افکند وکلاب بروی افشاند وعود بسوخت

اینست که همه را از حق باید دانست
عالم همه

و هر روز صد بار گرفت و او را بادی می‌کرد و آینه پیش وی داشت و هرچه بتوانست
از جهد و امکان بجای آورد و آن جوان در وی می‌نگریست ، چون جوان برخاست
تا بیرون رود ، درویش را صبر برسید گفت ای پسر چه باید کرد تا تو بمن بنگری گفت
بمیر تا بری و بتو بنگرم درویش بیفتاد و بمرد و آن جوان برفت ابو علی فرمود
تا درویش را بخانقاه بردند و کفن ساختند و دفن کرد پس از آن بمدتی شیخ
ابو علی بحج می‌رفت آن جوان را دید در بادیه مرقعی خشن پوشیده ابو علی بوی
بنگریست گفت تو آن هستی که آن درویش را گفتی بمیر تا بتو بنگرم گفت هستم
ای شیخ و آن خطایی بود که بر من رفت شیخ گفت اینجا چون افتادی گفت
از آن روز باز باین کار درآمدم آن شب وی را بخواب دیدم مرا گفت برادرم
و هم بمن ننگریستی اکنون باری بمن نگر از خواب درآمدم و توبه کردم و بسر خاک
وی شدم و موی ببریدم و مرقع بگردن افکندم و با خدای عهد کردم که تا زنده
باشم هر سال می‌شوم و بنام وی لبیک می‌زنم و حجی می‌کنم و بسر خاک وی می‌آیم
و باوی می‌سپارم تا کفارت گفت و کرد خود را

ابو علی الثقفی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ رابعه است نام وی محمد بن عبد الوهاب است ابو حفص حداد و حمدون
قصار را دیده بود در نشابور امام و مقدم بود در اکثر علوم شرعی همه را فرو گذاشت
و بعلم صوفیان مشغول گشت ، و ابو عثمان حیری وی را نیکو گفتی ، و کان احسن
المشایخ کلاما فی عیوب النفس و آفات الاعمال ، در سنهٔ ثمان و عشرین و ثلثمائه برفته
از دنیا ، وی گفته العلم حیوة القلب من الجهل و نور العین من الظلمة ، هم
وی گفته هر که صحبت دارد بزرگان نه بر طریق حرمت حرام شود بر وی فایدهٔ ایشان

وبرکات نظر ایشان واز نور ایشان هیچ چیز بروی پیدا نکردد • از وی پرسیدند
که عیش که صعبتر و ناخوشتر کفت عیش انکه بر نومیدی زید • شیخ الاسلام
کفت که نومیدی دری درکفر دارد • نومیدی از الله تعالی کفرست • لا ییأس
من روح الله الا القوم الکافرون لا تقنطوا من رحمة الله • روزی در محبت
واحوال محبان سخن می کفت دران میانه این دو بیت را بخواند

الی کم یکون الصد فی کل ساعة • وکم لا تملین القطیعة والهجرا
رویدک ان الدهر فیه کفایة • لتفریق ذات البین فانتظری الدهرا

ودر اثنای مجلس خود بسیار کفتی ای همه را هیچ بفروخته و هیچ را بهمه خریده

ابو علی الکاتب المصری قدس الله تعالی سره از طبقهٔ رابعه است • از کبار
مشایخ مصرست صحبت داشته با ابوبکر مصری و ابو علی رودباری • پیر ابو علی
مشتولی است صاحب کرامات ظاهر بود و ابو عثمان مغربی ویرا بزرک
میداشت • ویرا می کفتند از رودباری از بزرکی و تمامی علم • وی کوید که
هرکاه چیزی برمن مشکل شدی مصطفی را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدمی
وآنرا بپرسیدمی • شیخ الاسلام کفت که • شیخ ابو علی کاتب را در مصر یک
مرید بود که چیزی بوی وا دی وی بمرد • شیخ بسر قبر وی شد کفت الهی میان
من و تو این واسطه بود و شرک وی برفت و توحید من درست کرد بحق
آنکه توحید من ترا درست شد برفتن وی که با وی نیکویی کن • وی کفته
که الله تعالی کفته که • وصل الینا من صبر علینا • شیخ ابو القاسم نصراباذی
کوید که ابو علی کاتب • را کفتند که بکدام یک مایل تری ازین دو بفقر یا بغنا

گفت با آنکه بلند ترست درجه و مرتبهٔ آن پس این دو بیت برخواند

ولست بنظّار الی جانب الغنی ∴ اذا کانت العلیاء فی جانب الفقر
وانی لصبّار علی ما ینوبنی ∴ وحسبک ان الله اثنی علی الصبر

ابوعلی مشتولی رحمه الله تعالی نام وی حسن بن علی بن موسی است
شاگرد ابوعلی کاتب، و ابویعقوب سوسی است مشتول دهی است بر ده
فرسنگی مصر وی آنجا درسنه اربعین وثلثمائه برفته از دنیا، وی گفته که پیغمبر را
صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم مرا گفت یا باعلی می بینم ترا که دوست می داری
درویشان را و میل داری بصحبت ایشان گفتم چنین است یا رسول الله پس روی
بمن کرد و گفت میخواهی که ترا بوکیل درویشان و کفایت مهمات ایشان بپای
کنم بترسیدم که بر دست من چیزی رود که نباید یا کاری پیش آید که بدست من برنیاید
گفتم یا رسول الله بشرط عصمت و کفایت من خاموش شدم پس ازان ویرا
کاری برخاست و درویشان روی بوی نهادند بآرزوها و بایستها و آن همه
راست می شد چون خواسته بود که بکفایت پیش استاد خود ابوعلی کاتب
آمد و آنرا باز گفت وی گفت چه کرده بودی یعنی از جرم که ترا از میان درویشان
بیرون کرد یعنی درویشی و نا داشت بر از کفایت و توان، شیخ الاسلام گفت که
او بخود نمی کرد آنرا بلکه بفرمودهٔ مصطفی صلی الله علیه وسلم و مدد وی میکرد زینهار
که غافل نباشی و از مکر و غرور ایمن نشوی روزی یکی ازین طایفه بوی درآمد یک دینار
پیش وی نهاد گفت من برای این بتو نیامده ام گفت بستان که این را من
نمی دهم من واسطه ام حقوق شما را بشما می رسانم آن عزیز این قصه را با شیخ ابوعلی کاتب

بازگفت شیخ گفت من گمان نمی بردم که اکنون در دنیا کسی باشد که مثل این سخن
بگوید قصهٔ خواب ویرا با شیخ بگفت رحم الله اباعلی مثله یری هذه ویوفق للقیام
بحقها • شیخ الاسلام گفت که ابوعلی شتولی از شتول ببصره رفت بزیارت
شیخ ابویعقوب سوسی در بصره می گشت و از کس نمی پرسید که خانهٔ وی
کجاست تا روزی بکویی فروشد دکان حلاجی دید شاگردی بران نشسته
نزدیک وی رفت و حجرهٔ وی پرسید گفت ویرا میخواهی گفت آری گفت
چون بوی شوی ترا خواهد گفت برو گرد کردار گرد که هرکه بوی شود این گوید
آنگه برفت و دست بدر حجرهٔ وی باز نهاد آواز آمد که درای در شد گفت
بیا بنشین من ترا نگویم که برو گرد کردار گرد یعنی این کار نه همه کردار است
چیزی هست به از کردار

ابوعلی رازی رحمه الله تعالی

• شیخ الاسلام گفت
که وی گفته اذا رایت الله عز و جل یوحشک من خلقه فاعلم انه یرید ان یونسک
بنفسه • یعنی هرگاه بینی که حق تعالی ترا از خلق وحشت دهد از حاضر نیاسایی
و غایب را بجویی بدان که مراد او آنست که ترا با خود انس و آرام دهد •

ابوعلی خیران رحمه الله تعالی

نام وی حسن بن صالح بن خیران است فقیه بود
شافعی جمع کرده بود میان فقه و ورع ویرا تکلیف کردند که قاضی القضاة شود
قبول نکرد • گویند که علی بن عیسی وزیر مقتدر بالله صاحب البلد را گفت که
شیخ ابوعلی خیران را بیارد تا قضا را بر وی عرض کند وی بشنید و پنهان شد
چند کس بر در خانهٔ وی موکل ساختند که تا چون باب محتاج شود بیرون آید
ده روز زیادت بیرون نیامد خبر بوزیر رسید • گفت ویرا بگذارید مقصود ما آن

بود که مردم بدانند که در مملکت ما کسی هست که قضاء شرق و غرب را بروی
عرض کردند وی قبول نکرد • وی کفته اذا استند الرجل نام عقله •
شیخ الاسلام کفت چون دل بیدار بود و مرد معلق بود • ابو علی سیرجانی
رحمه الله علیه آورده اند که ویرا مسافری رسید برای سوزنی هفتاد بار
او را بباز ازره فرستاد که بهتر ازین می باید • شیخ ابو علی با بزرکی و پیری و ضعف
خویش میرفت و دیکری می آورد تا هفتاد بار بعد از هفتاد بار سوزنکری بیاورد
تا چنانکه او را باید سوزن اختیار کند آن مسافر کفت دریغا که نیم خادم پیش
نبودی که دولت بکرفت • و من از برای تجربه میکردم اکر سوزنکر را نیاوردی
هفتصد بار دیکر بخواستم فرستاد • عبد الله بن محمد المعروف بالمرتعش رحمه الله تعالی
از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد است نیشابوری است • از محلهٔ حیره
ببغداد بوده یکانهٔ مشایخ عراق است و ائمهٔ ایشان از اصحاب ابو حفص
حداد ست • و جنید را دیده بود • کفته اند عجایب بغداد سه است • زعقه
شبلی • و نکتهٔ مرتعش • و حکایات خلدی • و مرتعش در بغداد بوده در مسجد
شونیزیه و آنجا برفته در سنه ثمان و عشرین و ثلثمائه • و در قولی ثلث و عشرین
ابو حفص ویرا بسیاحت فرموده بود هر سال هزار فرسخ سفر میکرد و پای برهنه
و سر برهنه • و بهیچ شهری بیش از ده روز نبودی و کاه بودی که سه روز
بودی • ابراهیم بن مولد کوید که مرتعش برقه آمد ابراهیم قصار بوی طبق نان
و انکور فرستاد و مرتعش را پوستینی بود و میزری میزر را ازار ساخت
و پوستین را بفروخت و بثمن آن نان و انکور خرید و با براهیم قصار فرستاد

وکفت نان وانکوری رانان وانکوری اکر ترا باالله تعالی حالی هست برون آی
ابراهیم بن مولد کوید که ابراهیم قصار ما را کفت ما دام که اینجاست با وی سخن مکویید
وبروی سلام مکنید وی مدتی دراز دررقه اقامت کرد روزی بوی رسیدم
کفتم یا ابا محمد تو هنوز اینجایی با این همه خواری که از جهت ما بتو رسید کفت بجهت
این اینجا این قدر اقامت کردم واکر نه من در شهرهای جند روز بیش نمی باشم
مرتعش کفته که هرکز خویشتن را بباطن خاص ندیدم تا خود را بظاهر عام ندیدم
ازوی پرسیدند که تصوف جیست کفت اشکال وتلبیس وکتمان • وهم از
وی پرسیدند که ایّ الاعمال افضل کفت رؤیة فضل الله • پس این بیت بخواند
ان المقادیر اذا ساعدت • الحقت العاجز بالجازم • وهم وی کفته
افضل الارزاق تصحیح العبودیة وملازمة الخدمة علی السنة • وهم وی کفته که
اول کار من آن بود که من دهقان پسری بودم در نیشابور بود در خانهٔ خود نشسته
ناکاه جوانی آمد مرقعی دربر وکهنه بر سر وبسوی من اشارت کرد بوجهی لطیف
جیزی خواست با خود کفتم جوانی است تن درست ازین شرم نمیدارد که سوال
میکند و ویرا هیج جواب ندادم بانکی بر من زد که از ان بسیار بترسیدم پس
کفت اعوذ بالله مما خامر سرک واختلج به صدرک من بیخود شدم وبروی در
افتادم خادمی از خانه بیرون آمده بود وسر من در کنار خود نهاده ومردم
بسیار کرد من درآمده جون بعد از مدتی با خود آمدم آن جوان رفته بود حسرت
بسیار خوردم واز انجه کرده بودم پشیمان شدم جون شب رسید بغایت
غمکین در خواب شدم حضرت امیرالمؤمنین علی را رضی الله عنه در خواب دیدم

رقه نام موضعی است ۱۲ لغه

خلج مشوش کردن ۱۲ صراح

وآن جوان با وی حضرت امیر یمن اشارت می کرد و سرزنش میکرد و میگفت
ان الله تعالی لایخیب مانع سائله از خواب درآمدم و سرچه داشتم تفرقه کردم
و روی بسفر آوردم بعد از پانزده سال شنیدم که پدرم مرده است بنشابور
باز گشتم و از خدای تعالی درخواستم که مرا خلاصی ده از میراثی که بمن رسیده
بود خدای تعالی عنایت کرد و از ان خلاص شدم و همیشه چشم آن جوان را
برخود می بینم و هرگز از شرمندگی وی خالی نشده ام و نخواهم شد تا بآن وقت
که بخدای تعالی برسم

عبدالله بن محمد بن منازل قدس الله تعالی سره

از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد ست از بزرگان مشایخ نیشابور بوده
وی را طریقی است که بآن متفرد ست صحبت داشته با حمدان قصار و طریقت
از وی گرفته و عالم بوده بعلوم ظاهر بزرگی گفته از مشایخ که من مردی و نیم شناسم
نیم مرد نصرابادی است که مردمان را ببد نام نبرد و مرد تمام عبدالله منازل که
مردمان را خود نام نبرد وی گفته که هرکه درین کار بزور در آید فضیحت شود و هرکه
بضعف در آید قوی شود یعنی بنیاز و حرمت و ارادت در آید نه بدعوی و قوت
و هم وی گفته که هیچ خیر نیست دران کس که ذل کسب و ذل سوال و ذل رد بخشیده
باشد و هم وی گفته که هرکه لازم گرداند مر نفس خود را چیزی که بآن محتاج
نباشد ضایع گرداند از احوال خود مثل آن چیزهایی که بآن محتاج باشد و ازان
چاره نداشته باشد و هم وی گفته اگر درست شود بنده را در همه عمر یک نفس که
از ریا و شرک پاک باشد هرآینه برکات آن نفس در آخر عمر بوی سرایت کند

عبدالله خداودرازی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفته که وی گفته هرکه

حق الله تعالی را در جوانی فروگذارد ویرا در پیری فروگذارند و یاری ندهند

عبدالله بن عصام المقدسی قدس سره شیخ الاسلام گفت که وی مصطفی را صلی الله علیه وسلم بخواب دید گفت یا رسول الله حقیقت این کار که ما در آنیم چیست گفت شرم داشتن از حق تعالی که چون با خلق باشی از وی خالی باشی یعنی می باید که چون بظاهر با خلق باشی بباطن با حق باشی و شرم داری از وی که بباطن نیز مشغول خلق باشی رسول صلی الله علیه وسلم این بگفت و برفت بر اثر وی برفتم گفتم یا رسول الله بیفزای گفت بخشودن بر خلق وقتی که با حق باشی یعنی که وقتی که بباطن با حق باشی سبحانه باید که بظاهر با خلق باشی و بر ایشان بخشایی و حقوق ایشان را ضایع نگردانی

عبدالله نباذانی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفته که وی گفت که مصطفی را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم گفتم یا رسول الله با کدام قوم نشینم گفت بآن قوم که بمهمانی شوند یعنی درویشان نه بآن قوم که مهمانی کنند یعنی توانگران

ابو الخیر التیناتی الاقطع قدس الله تعالی سره از طبقهٔ رابعه است نام وی حماد است غلامی بوده به تینات که دهی است بده فرسنگی مصر وگویند که تینات از مصیصه است از ولایت مغرب زنبیل بافتی کس ندانند که چون می بافت و ویرا بدو دست دیده اند چون کسی نبودی و با شیر موانست داشت قیل له بلغنا ان السباع تأنس بک قال نعم الکلاب یأنس بعضها ببعض وی زنینا(؟) بوده در وقت خود و مشرف بر احوال خلق در سنه اثنتین (یعنی عوت) و اربعین و ثلثمائه برفته از دنیا ویرا آیات و کرامات بسیار و ظاهر بوده صحبت داشته با ابوعبدالله جلا و غیر ایشان

مصیصه [illegible]

جنید

و از مشایخ و در طریقت توکل یگانه بود • وی گفته هر که عمل خود ظاهر کند مرائی است
و هر که حال خود ظاهر کند مدعی • وقتی یکی را دید که بر آب میرفت وی بر کنار
دریا بود آن مرد را بدید که بر آب میرفت گفت این جا بدعت است با خشکی
آی و می رو • وقتی دیگر دیگری را دید که در هوا میرفت گفت این چه بدعتست فرود
آی و می رو • آخر بانگ بر وی زد که کجا میروی گفت بحج گفت اکنون برو • شیخ
الاسلام گفت که کرامات فروش تا ویرا قبول کنند مغرورست و کرامات
خر اگرچه بانگ سگ نکند سگست • یعنی حقیقت نه کراماتست ورای آن چیزیست
آن زهاد و ابدال را خوش آید صوفی عارف از کرامات رضاست وی کرامات
کراماتست • شیخ الاسلام گفت که عباس بن محمد الخلال گوید از مرو که ابو الخیر تیناتی
مرا گفت مرقع در گردن انداخته کجا می شوی گفتم بطرسوس و بیت المقدس چرا
بکنجی باز ننشینی و روی با او کنی • شیخ الاسلام گفت آن کنج کجا بود جایی که تو نباشی
شیخ الاسلام گفت که ابو صالح حدثانی گفت نام وی هارون که در خانه
ابو الخیر تیناتی شدم بزیارت مرا گفت اکنون سفر کجا میکنی گفتم بطرسوس
گفت امسال بکجا نیت داری گفتم نیت مکه دارم گفت الله تعالی شما را چیزی
داد حق آن نداشتید و آنرا نیکو نداشتید شما را در بادیها و دریاها پراکنده
ساخت • ابو صالح گفت ای شیخ حج و غزا را میگویی گفت آری حج و غزا را
می گویم چرا نه وقت خود را غنیمت گیرید و با آن باز نشینید • شیخ الاسلام گفت
مریدی پیش ابو القاسم خلال مروزی شد از وی دستوری خواست که بسفر
می شوم پیر گفت چرا میروی گفت آب که نرود تیره گردد • پیر گفت چرا دریا نباشی

که نرود و تیره نگردد • یکی از اصحاب ابوالخیر تیناتی گوید که روزی شیخ نشسته بود
گفت وعلیکم السلام گفتم با فرشتگان میگویی گفت نه که یکی از فرزندان آدم
در هوا می گذشت بر من سلام کرد او را جواب دادم • ابوالحسین قرافی گوید
بزیارت ابوالخیر تیناتی رفتم چون وداع وی میکردم تا در مسجد بیرون آمد
وگفت یا ابا الحسین میدانم که با خود معلوم برنمی داری لیکن این دو سیب را با خود
بردار از وی بستدم و در جیب نهادم سه روز برفتم هیچ فتوح نرسید یکی از آن
دو سیب را بیرون آوردم و بخوردم خواستم که دیگری را بیرون آرم دیدم که هر دو
سیب در جیب منست پس از آن سیبها می خوردم و باز در جیب من پیدا می شد
تا بموصل رسیدم بخاطر من رسید که این سیبها معلوم من شدند و توکل را بر من
فاسد ساختند آنها را از جیب بیرون آوردم و بنگریستم دیدم که درویشی خود را
در عبایی پیچیده میگوید مرا سیب آرزو میکند هر دو را بوی دادم چون از وی بر
گذشتم در دل من افتاد که شیخ ابوالخیر آن سیبها را بوی فرستاده بود برگشتم
و آن درویش را طلب کردم نیافتم • یکی از این طایفه میگوید پیش شیخ ابوالخیر تیناتی
بودم با من از بدایت حال خود حکایت آغاز کرد از وی پرسیدم که سبب دست
بریدن شما چه بود گفت دستی گناه کرد ببریدندش مرا گمان آن شد که در
جوانی از وی کاری که سبب دست بریدن باشد واقع شده است دیگر
هیچ نگفتم تا آنگه بعد از چند سال با جمعی از مشایخ بوی رسیدم با یکدیگر از مواهب
و کراماتی که از حق سبحانه نسبت بایشان واقع شده بود سخن می گفتند تا سخن
بطی ارض رسید و در آنجا هر کس سخنی میگفت ابوالخیر را خاطر از آن بتنگ آمد گفت

جند میکوید که فلان دریک شب بمکه میرود و فلان دریک روز من غلامی حبشی می
شناسم که روزی در جامع طرابلس نشسته بود و سر در مرقع کشیده خوشی حرم
بخاطر وی آمد در سر خود کفت کاشی من اکنون در حرم بودمی جون سر از جیب
مرقع بیرون آورد خود را در حرم یافت آن جماعت دریکدیکر نکریستند و بایکدیکر
باشارت کفتند که این غلام حبشی وی است پس یکی ازان جماعت کستاخی
کرد و کفت اصحاب می پرسند که سبب بریدن دست شما جه بود کفت دستی
کناهی کرد ببریدند کفتند مدتهاست که این میکویی میخواهیم که سبب آنرا بکویی کفت
من مردی بودم از مغرب مرا سوای سفر خواست باسکندریه آمدم دوازده
سال آنجا بودم ازانجا سفر کردم دوازده سال دیکر درمیان شَطا و دِمیاط
اقامت کردم کفتند اسکندریه شهریست معمور آنجا می توان بود اما درمیان
شَطا و دِمیاط هیج نوع آبادانی نیست جون معاش میکردی کفت برکنار
خلیج دمیاط خانککی از نی ساخته بودم و دران زمان راهکذریان بسیار
بدمیاط فرود می آمدند جون شبانکاه جیزی میخوردند سفرهای خود را بیرون سُور
می افشاندند نان ریزه که میریخت دران با سکان مزاحمت میکردم و
نصیب خود میکرفتم در تابستان قوت من این بود و جون زمستان می شد
در نواحی خانهٔ من بَردی بسیار بود از زمین می کندم و بیخ آنرا که تازه و سفید
بود میخوردم و آنجه ازان خشک و سبز بود می انداختم این بود قوت من
ناکاه روزی بسرّ من درداوند که ای ابوالخیر تو جنان کمان می بری که با خلق
در قوتهای ایشان شریک نیستی و دعوی توکل میکنی و حال آنکه درمیان معلوم

سُور: دیوار حصار

بَردی: بالفتح برکی ... کیاهی است ... و ...

نشسته

نشسته گفتم الهی و سیدی و مولای سوگند بعزت تو که هرگز دست بآنچه آنرا زمین رویاند دراز نکنم و هیچ نخورم جز آنچه تو بمن رسانی دوازده روز گذشت نماز فرض و سنت و نفل میگذاردم بعد ازان از نفل عاجز شدم دوازده روز دیگر فرض و سنت می گذاردم بعد ازان از سنت هم عاجز شدم دوازده روز دیگر فرض می گذاردم بعد ازان از قیام عاجز شدم دوازده روز دیگر نشسته می گذاردم بعد ازان از نشستن نیز عاجز شدم دیدم که دیگر فرض از من فوت می شود پناه بخدای تعالی بردم و در سر خود گفتم الهی و سیدی بر من خدمتی فرض کرده که ازانم سوال خواهی کرد و رزق مرا ضمان شده که بمن رسانی بآن رزقی که ضمان شده بر من تفضل کن و بآن عهدی که بسته ام مرا مگیر ناگاه دیدم که در پیش من دو قرص پیدا شد و در میان آن چیزی و هیچ نگفت که آن چه چیز بود و از اصحاب هم کسی نپرسید پس دایم آن دو قرص را ازین شب تا شب دیگر می یافتم بعد ازان اشارت چنان شد که بجانب ثغر می باید شد بغزا بجانب ثغر روان شدم تا بدمیاط رسیدم و اتفاقا روز جمعه بود در صحن مسجد جامع شخصی قصه زکریا علیه السلام و درآمدن وی در درخت و دو نیمه کردن وی باره و صبر کردن وی بران می گفت در نفس خود گفتم الهی و سیدی زکریا علیه السلام مرد صابر بوده است اگر مرا نیز مبتلا گردانی ببلای صبر کنم پس ازان روان شدم چون بانطاکیه رسیدم بعضی از دوستان من مرا دیدند دانستند که عزیمت ثغر دارم برای من شمشیری و سپری و حربه آوردند پس بثغر رفتم و از خدای تعالی شرم داشتم که از ترس عدو در پس سور مقام گیرم روز در بیشه که بیرون سور بود مقام گرفتم و شب

الثغر [illegible]

الحربة [illegible]

بکنار دریا می آمدم و حربه را بر زمین فرو می بردم و سپر را بآن باز می نهادم و محراب
می ساختم و شمشیر را حایل میکردم و تا روز نماز می گذاردم چون نماز صبح می گزاردم
به بیشه باز می گشتم بعضی از روزها نظر کردم چشم من بر درختی افتاد که بعضی میوه های
وی سرخ شده بود و بعضی سبز بود و شبنم بران نشسته بود و می درخشید مرا
خوش آمد عهد مرا بر من فراموش گردانیدند دست بآن درخت دراز کردم
و از میوهٔ آن چیزی گرفتم بعضی در دهن داشتم و بعضی در دست که عهد مرا فرا
یاد من دادند آنچه در دست داشتم بریختم و آنچه در دهان بود بینداختم و با خود گفتم
که وقت محنت و ابتلا رسید و سپر و حربه را دور انداختم و بر جایی
بنشستم و دست در سر خود زدم هنوز نیک قرار نیافته بودم که جمعی سواران
و پیادگان گرد من در آمدند و گفتند برخیز مرا می بردند تا بساحل رسانیدند دیدم
که امیر آن نواحی سوار ایستاده است و گروهی سواران و پیادگان گرد
بر گرد وی و جماعتی از سیاهان که روز پیشتر قطع طریق کرده بودند پیش وی
وی باز داشته اند چون پیش امیر رسیدم گفت چه کسی گفتم بندهٔ از بندگان
خدای تعالی پس از آن سیاهان پرسید که وی را می شناسید گفتند نی گفت
وی مهتر شماست خود را فدای وی می کنید پس حکم کرد که دستها و پایهای
ایشانرا ببرید یک یک را پیش می آوردند و از هر کدام یک دست و پای
می بریدند چون نوبت بمن رسید گفتند پیش آی و دست خود دراز کن
دست خود را دراز کردم ببریدند گفتند پای خود را دراز کن دراز کردم
و روی بآسمان کردم و گفتم الهی و سیدی دست من گناه کرده بود پای را

چه کنم واست ناگاه سواری که درمیان ایستاده بود خود را بر زمین انداخت
وگفت چه میکنید میخواهید که آسمان بر زمین فرود آید این فلان مرد صالح است
و نام مرا گفت آن امیر خود را از اسب بینداخت و دست بریده مرا برداشت
و ببوسید و در من آویخت و می گریست که مرا بحل کن گفتم من وراول ترا بحل
کرده ام دستی بود گناهی کرده بود ببریدندش بعد ازان بگریستم وگفتم کدام
مصیبت ازین عظیم ترکه هم دست بریده شد و هم آن دو قرص از دست برفت
شیخ الاسلام گفت پیری بوده زهیر بن نُکَیر نام وی عالم بوده و صاحب
تصانیفات وی گوید که بروزگاری مرا موالی در چشم نیامدی وایشانرا
کسی نداشتمی مگر آنانرا که اصل از عرب بودند شبی در خواب دیدم ازین طایفه
حلقه حلقه و جوق جوق تا بدر آسمان مرا گفتند ای پسر نُکَیر این همه که دیدی موالی اند
از عجم درمیان ایشان یک تن است از عرب شیخ الاسلام گفت من سیزده
ابو الخیر شناسم ازین طایفه همه موالی بودند سیدان جهان وجندی را نام
برد ابو الخیر تیناتی وابو الخیر عسقلانی وابو الخیر حمصی وابو الخیر مالکی
نام شهریست از مصر
وابو الخیر حبشی بس ابو الخیر است
ابو الخیر حبشی رحمه الله تعالی
شیخ عمو و
شیخ عباس بدیدار وی فخر میکردند وی بمکه مجاور بوده وقتی شخصی در مسجد
حرام آمد وگفت کجایند آنانکه جوانمردان میگویند پس اشارت بصوفیان کرد
و بر سبیل حقارت گفت جوانمردان اینان اند ساعتی گذشت شیخ ابو الخیر
حبشی می آمد با هیبت و خشم تمام زردی بر روی وی پدید آمده آن سخن را که آن
شخص گفته بود دانسته بود پس گفت کیست آن که می گوید کجا اند جوانمردان

جوانمردی باید تا جوانمرد ببیند • و گویند وی همانست که قبر وی در ابرقوه است
و نام وی اقبال بود • و لقب وی طاوس الحرمین • و کنیت وی ابو الخیر
غلامی بود حبشی مر بعض خواجگان جرجان را • و در اوان بندگی نیز به بندگی حضرت
حق سبحانه اشتغال تمام داشت همواره خواجهٔ وی می گفت از من چیزی خواه
و وی هیچ نمیخواست روزی بر وی الحاح بسیار کرد گفت اگر میخواهی مرا خاصة
لوجه الله آزاد کن خواجه گفت من چندین سال است که ترا آزاد کرده ام و
بحقیقت تو خواجه بودی و من بنده • پس خواجهٔ خود را وداع کرد و روی ببغداد
آورد بقصد زیارت یکی از مشایخ چون بآنجا رسید آن شیخ مشرف بر موت
بود چون سلام کرد گفت و علیک السلام یا اباالخیر مشتاق بودیم و ترا القبی است
شریف که در حجاز بآن مشرف خواهی شد • و ویرا وصیت بمجاورت حرمین
شریفین • زادهما الله تعالی شرفا کرد و گفت مقصود تو آنجا حاصل خواهد شد شصت سال
مجاورت حرمین کرد که هرگز از هیچکس هیچ چیز طلب نکرد • وی گفته که شصت سال
در مکه و مدینه مجاورت کردم و سختیها بسیار کشیدم هرگاه که خواستم که از کسی
سوال کنم هاتفی آواز دادی که شرم نمی داری که رویی که بآن سجدهٔ ما می کنی آنرا
پیش غیر ما خوار گردانی • و گفته اند که هر گاه که بروضهٔ مقدسهٔ مصطفویه علی ساکنها
الصلوة والسلام در آمدی و گفتی السلام علیک یا رسول الثقلین جواب آمدی
که و علیک السلام یا طاوس الحرمین • وی گفته الحر من یوجب علی نفسه خدمة
الاحرار والفتی من لا یری لنفسه علی احد ولا یری لنفسه استغناء عن احد • وهم
وی گفته که بر تجارت احرارست و تواضع سود آن • درسنه ثلث و ثلثین

منته

وطعامه

وثلثمائه برفته از دنیا ابو الخیر عسقلانی رحمه الله تعالی ببغداد آمد و چندگاه
اقامت کرد و با مشایخ صحبت داشت و ازانجا بیکی از دیها رفت و متاهل
شد و همانجا وفات کرد ابو الخیر حمصی رحمه الله تعالی بادیه کعبه را
بارها بر قدم توکل قطع کرد، توفی بعد العشر وثلثمائه ابراهیم بن
شیبان الکرمانشاهی قدس الله تعالی روحه از طبقه رابعه است کنیت
وی ابو اسحق است شیخ جبل بوده و در وقت خویش ویرا مقامات بود
در ورع و تقوی که خلق ازان عاجز اند از اصحاب ابو عبد الله مغربی و ابراهیم
خواص است از عبد الله منازل پرسیدند که در وی چه گویی گفت ابراهیم
حجة الله علی الفقراء واهل الآداب والمعاملات در سنه سبع وثلثین وثلثمائه
برفته از دنیا وی گفته هر که حرمت مشایخ نگاه ندارد بدعویهای دروغ
و گزافهای بی فروغ گرفتار شود و بآن فضیحت گردد و هم وی گفته چون درویش
گوید که نعلین من باید که در وی نگاه نکنی یعنی در صحبت باید که ترا ملک نباشد
و هم وی گفته که پدرم را وصیت کرد که علم بیاموز از برای آداب ظاهر و ورع را
پیشه گیر از برای آداب باطن و دور باش از انکه ترا چیزی از خدای تعالی مشغول
گرداند که کم افتد که کسی از وی روی بگرداند باز دولت آن یابد که روی بوی آرد،
ابو زید مروزی خراسانی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که خواجه ابو زید
مروزی فقیه خراسانی بحج می شد بکرمانشاه رسید ابراهیم شیبان را آنجا یافت
آن سال حج را بگذاشت و صحبت ویرا لازم گرفت عمارت دل خود را و پس
ازان سه حج کرد، چون خواجه ابو زید از دنیا برفت آن روز باران عظیم بود بیرون

نتوانستند برد در خانه دفن کردند بعاریت که باز بیرون برند چون خواستند که
بیرون برند در کور نبود شیخ الاسلام گفت که آن ولایت نه از فقه یافته بود که
ازان پیر وصحبت وی یافته بود ابراهیم بن احمد بن المولد الصوفی الرقی
رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو اسحق است از کبار مشایخ
رقه است و فتیان ایشان با ابوعبدالله جلا و ابراهیم قصار رقی صحبت داشته
در سنه ثنتین واربعین وثلثمائه برفته از دنیا برادر وی ابوالحسن علی بن احمد
ویرا پس از وفات وی بخواب دید گفت مرا وصیتی کن گفت علیک بالقلة
والذلة الی ان تلقی ربک وی گفته حقیقة الفقر ان لایستغنی العبد بشئ سوی الحق
سبحانه وهم وی گفته که عجب می آید مرا از کسی که بشناخت که ویرا راهی است
بخداوند وی چون زندگانی کند با غیر او و حال آنکه خدای تعالی میگوید وانیبوا
الی ربکم واسلموا له ابراهیم کیلی رحمه الله تعالی از زمین کیل بوده پیری
بزرگ وباشکوه بوده این طایفه را وقت صافی داشته شیخ ابوالازهر الاصطخری
گوید که ابراهیم کیلی بعم زادهٔ خود مبتلا شد ویرا بزنی کرد بوی مشغوف شد
چنانکه از بیقراری در دوستی وی از نزدیک وی برنتوانست خاست وقتی با خود گفت
این چیست که من درانم اگر من باین حال باآخرت روم من که باشم بشب برخاست
وغسل کرد و بزارید و گفت الهی تو آن اولی که بودی دل مرا آن حال اول بازده در
ساعت زن را تب گرفت و روز سیوم برفت ابراهیم ویرا دفن کرد و باسر
وقت خود شد پای برهنه و سر برهنه بادیه درآمد ابراهیم دهستانی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب بدامغان مرا گفت که

ازان وقت که درین دیار اهل کلام پدید آمدند من ازان رنجه بودم برخاستم و
بشیخ ابراهیم دهستانی رفتم که از وی بپرسم یعنی از مذهب و سخن ایشان چون
بپیش وی رسیدم هنوز با وی ازان چیزی نگفته بودم مرا گفت محمد باز کرد
لا یعرفه احد غیره • الله را جز الله کسی نشناسد • سخن ذو النون است که العلم
فی ذات الله جهل • شیخ الاسلام گفت که او را نتوان شناخت جز با و
و سخن او چون او را بقرآن و سنت بشناسی • او را با و شناخته باشی
یعنی شناخت تصدیقی و تسلیمی بعقل مجرد او را نتوان شناخت عقل مخلوقست
بر همچون خودی دلالت کند هر که در و از و با تو سخن گوید بپذیر که او خود گوید
و عقل و قیاس خود مپذیر که ایمان سمعی است نه عقلی ابراهیم مرغینانی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی گفته که آنچه گوش دریابد
علم است • و آنچه فهم دریابد حکمت است • و آنچه با و بشنوی و با و دریابی
خیانت است ابراهیم نازویه رحمه الله تعالی کنیت وی ابو اسحق است
از مشایخ نشابورست • ابو حفص را دیده • و با ابو عثمان حیری صحبت داشته
و ویرا در فتوت شانی بوده است عظیم نام وی ابراهیم بن محمد بن سعید است
اما از صورت نیکوی وی و خوش خواندن ویرا نازویه لقب کردند •
مظفر کرمانشاهی قدس الله تعالی روحه وی از طبقهٔ رابعه است از کبار
مشایخ جبل است • و از فقرای صادق • با عبد الله خراز صحبت داشته بود
و با بزرگتر از وی نیز • در طریقت خود یگانهٔ مشایخ بود • استاد عباس
شاعر است • شیخ الاسلام گفت که وی شب را به بخش کرده بود یکی

نماز کردی و یکی قرآن خواندی و یکی مناجات کردی بر خود می زارید و
این بیت می گفت قد لسعت حیة الهوی کبدی فلا طبیب لها
ولا راقی غیر الحبیب الذی شغفت به فعنده رقیتی و تریاقی
وی گفته العارف من جعل قلبه لمولاه و جسده لخلقه و هم وی گفته من صحب
الاحداث علی شرط السلامة و النصیحة اداه ذلک الی البلاء فکیف بمن صحبهم علی
غیر السلامة و هم وی گفته باید که نظر تو در دنیا برای اعتبار باشد و سعی تو در
وی بر حد اضطرار و ترک تو مر او را بر سبیل اختیار از وی پرسیدند که فقیر کیست
گفت فقیر آنکه با وی حاجتش نباشد شیخ الاسلام گفت از آن با وی حاجتش
نباشد که حاجتش همه او باشد و بس ابو الحسین بن بنان رحمه الله تعالی
از طبقه رابعه است با ابو سعید خراز صحبت داشته و نسبت خود بوی درست
کند در تیه برفته از دنیا ابو عثمان مغربی گوید که ابو علی کاتب گفت که دیدی
ابو الحسین بنان در وجد و رقص بود که همه خلق در بادیه تشنه باشند و من بر کنار
نیل وهم وی گوید بزرگ ندارد قدر دوستان الله تعالی را مگر بزرگ قدری دیگر
وی ابو الحسین بن هند الفارسی رحمه الله تعالی از طبقه رابعه است نام
وی علی بن هند الفارسی است از کبار مشایخ فارس است و علمای ایشان صحبت
داشته با جعفر حذا و بزرگتر از وی چون عمرو بن عثمان و جنید و طبقه ایشان
وی گفته هر کرا خدای تعالی بر بساط قرب خود جای دهد وی را راضی و خشنود گرداند
بهر چه بر وی گذراند زیرا که بر بساط قرب بی رضایی و ناخشنودی نباشد
وهم وی گفته حسن خلق با الله تعالی بترک شکایت است و با امرها و فرمانهای

شرط هم

و ابو سعید خراز برای وی دست
میزد ابو الحسین بنان گفت صح

وی آنکه بنشاط دل وطیب نفس بآن قیام نمایی وباخلق بنیکو کاری وبرد
باری • وهم وی کفته اجتهد ان لاتفارق باب سیدک بحال فانه ملجأ الکل
فمن فارق تلک السدة لایری بعدها قرارا ولامقاما • وقال شعر

والله‌م

کنتُ من کربتی أفرّ الیهم ❊ فهم کربتی فاین المفر ❊ شیخ ابو
عبد الله خفیف کفته که شیخ ابو الحسین هند باجمعی در شیراز در دعوتی بود
ومن در سفر بودم کفته بود که نصیب ابو عبد الله بکذارید جماعت عذری
کفته بودند • دیکر باره کفته بود البته نصیب وی بکذارید بکذاشتند
اتفاقا من رسیدم درامدم وسلام کردم • ابو الحسین هند برخاست
وجامه درزیر بغل کرفته ومی کشت ومی کفت قلوب المؤمنین لاتکذب •
بس من کفتم هیچ خوردنی دارید که من کرسنه ام آنچه کذاشته بودند آوردند

ابو الادیان رحمه الله تعالی کنیت وی ابو الحسن است • ونام وی علی
ویرا ازان ابو الادیان کفتند که در همه دینها مناظره کردی ومخالفانرا شکستی
وی بصریست • در ایام جنید بوده • وبا ابو سعید خراز صحبت داشته عالم
بوده وصاحب لسان ویرا غلامی بود احمد نام • وی کفته که روزی میان
ابو الادیان ومیان مجوسی سخنی می کذشت ابو الادیان کفت که آتش باذن
خدای تعالی کار می کند ومجوسی کفت نه چنین است که بطبع خود کار می کند
واکر چنانچه محسوس بنمایی که آتش بفرمان خدای تعالی کار می کند بدین تو در آیم
اتفاق بران کردند که آتشی برافروزند وابو الادیان درمیان آتش رود
هیزم بسیار جمع کردند وآتش عظیم برافروختند ومردم بسیار حاضر آمدند

جون هیزم تمام بسوخت اخکرها را بر روی زمین پهن کردند ابوالادیان سجاده
انداخته بود و نماز میکرد جون سلام بازداد برخاست و بر بالای اخکرها
برفت جون با خر رسید روی با مجوسی کرد و کفت این کفایت است یا
نوبتی دیکر درایم جون این سخن بکفت روی درهم کشید مجوسی مسلمان شد
احمد کوید جون شب درامد وی رای مالیدم در زیر انکشت پای وی آبله دیدم
مقدار سبنی کفتم شیخا این جیست کفت جون بر سر آتش میرفتم غایب بودم
جون با خر آتش رسیدم حاضر کشتم و آن سخن بکفتم و اکر این حضور در میانهٔ آتش
بودی بسوختمی شیخ الاسلام کفت که هر کاه که وی بحج رفتی از خانهٔ خود
لبیک زدی و از انجا احرام کرفتی وقتی از حج باز آمد وزه و لبیک زدن کرفت
کفتند مردی مکن اکنون باز آمدی باز لبیک میزنی کفت این بار لبیک مرحج
را میزنم که لبیک او را میزنم یک هفته بر نیامد که از دنیا برفت ابوجعفر محمد بن
علی النسوی المعروف بحمد علیان رحمه الله تعالی از طبقهٔ رابعه است از
کبار مشایخ نسا بوده از اجلهٔ اصحاب ابوعثمان حیری محفوظ کوید که وی امام
اهل معارف است وی از نسا قاصد با بوعثمان آمدی بپرسیدن مسایل از وی
و در راه آب و نان نخوردی و خواب نکردی و بر طهارت رفتی و جون طهارت
بشکستی نرفتی تا طهارت نکردی شیخ الاسلام کوید اکر بابوعثمان رفتی روا
بودی طعام خوردن و بی طهارت رفتن اما او نه بابوعثمان میرفت مقصود وی
جیز دیکر بود وی کفته هر که باختیار و خواست خود اظهار کرامت می کند
وی مدعی است و هر که بیخواست وی بر وی کرامتی ظاهر می شود وی ولی است

وهم وی کفته جون دوست نداری کسی را که هرکز از بر و احسان وی یک
طرفة العین خالی نیستی وجون دعوی محبت کسی کنی که یک طرفة العین در هوای موافقت
وی نباشی • وهم وی کفته هرکه با غیر الله تعالی آرام کیرد الله تعالی ویرا فرو کذارد
وهرکه با الله تعالی آرام کیرد طریق آرام با دیکران بر وی ببرد • ابوسعید
الاعرابی رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن محمد است بصری
الاصل است بمکه ساکن شده بود عالم بوده و فقیه ویرا برای این طایفه
تصنیفهای بسیار است با جنید صحبت داشته و با عمرو بن عثمان و ابوالحسین نوری
و حسن مسوحی و ابوجعفر حفار و ابوالفتح حمال قریبست بطبقهٔ جهارم در سنه
اربعین او احدی و اربعین و ثلثمائه برفته از دنیا در وقت خود شیخ حرم
بود • شیخ الاسلام کفت که ویرا جزویست در نکتهای توحید سخت نیکو در انجا
کفته لایکون قرب الا وثمة مسافة • نزدیکی نکویند تا مسافت نبود • شیخ
الاسلام کفت در قرب دو کانکی است که یکی بدیکری نزدیک بود و بس
جون نیک بنکری قرب بعد باشد تصوف یکانکی است • وی کفته التصوف
کله ترک الفضول والمعرفة کلها الاعتراف بالجهل • وهم وی کفته لایکون الشوق
الا الی غایب • شیخ الاسلام کفت داود طایی را کفتند که تو مشتاقی
کفت نه دورم غایب مشتاق بود دوست من حاضرست • وهم ابن الاعرابی
کفته است که الله تعالی بعضی از اخلاق دوستان خود با دشمنان داده تا بآن
بر دوستان وی تعطف میکنند و بآن سبب دوستان وی می آسایند •
ابوعمرو الزجاجی رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن

ابراهیم است ، وگفته اند نام وی ابراهیم است نیشابوری الاصل است صحبت
داشته با ابوعثمان حیری و جنید و رُویم و خواص ، گویند که چهل سال در مکه
مجاور بوده در حرم بول نکرده و موی نینداخته تعظیم حرم را ، و نزدیک شصت حج
گذارده بود ، ابوعمرو نجید گوید که بمکه بودم و مشایخ وقت چون کتانی و ابوالحسین
مزین کبیر و صغیر و غیر ایشان از مشایخ حلقه می زدند و صدر همه ابوعمرو زجاجی بود
و چون سخن رفتی وی حکم کردی و بوی حوالت کردندی ، پیوسته گفتی که من
سی سال خلای جنید بدست خود پاک کرده ام و بآن فخر میکرد ، در سنه ثمان
واربعین وثلثمائه برفته از دنیا ، وی گفته لَأَن ینتقص من البشریة شیء احب
الیّ من ان اَمشیَ علی الماء ، یعنی اگر از وجود بشریت من چیزی کم شود دوستر
ازان دارم که بر آب بروم ، وهم وی گفته که مادر من بمرد و از وی پنجاه دینار
میراث بمن رسید بقصد حج بیرون آمدم چون ببابل رسیدم مرا شخصی پیش آمد
و گفت با خود چه داری با خود گفتم هیچ بهتر از راستی نیست گفتم پنجاه دینار
گفت بمن ده همیان را بوی دادم آنرا بشمرد همچنان یافت که گفته بودم گفت
بستان که راستی تو مرا بگرفت پس از مرکب خود فرو د آمد که سوار شو گفتم نمیخواهم
گفت چاره نیست ، والحاح بسیار کرد سوار شدم گفت من هم بر اثر تو میرسم
سال آینده بمن رسید در مکه و با من می بود تا از دنیا برفت ، گویند که در موسم
حج عجمی پیش وی آمد که برات من بده که حج گزاردم و یاران تو مرا نشان
دادند که برات حج از تو بستانم ، شیخ سلامتی صدر و سادگی ویرا دیدند است
که یاران با وی مزاح کرده اند ملتزم اشارت کرد و گفت آنجا رو و بگوی

یارب اعطنی البراءة ساعتی برنیامد که آن اعجمی بازگشت و بدست وی کاغذی
و بخط سبز بران نوشته که بسم الله الرحمن الرحیم هذه براءة فلان بن فلان
من النار **ابراهیم بن یوسف بن محمد الزجاجی رحمه الله تعالی**
کنیت وی ابو اسحق است والد ابو عمرو زجاجی است ویرا در تاریخ مشایخ
آورده اند از کبار اصحاب ابو حفص است و در طریق ملامت و خلاف نفس
صاحب مذهب است از وی حکایت کنند که گفته است فی خلاف النفس
علی دوام الاوقات برکة و قد ساعدت نفسی مرة فی خطرة فما امکننی تدارکها
الی سنین **جعفر بن محمد بن نصیر الخلدی الخواص قدس الله
تعالی سره** از طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو محمد است بغدادی است
و خلد محلتی است از بغداد وی حصیرباف بود شاگرد جنید و ابراهیم خواص است
و با نوری و رویم و سمنون و جریری صحبت داشته بود و با غیر ایشان از
مشایخ وقت و عالم بوده بعلوم این طایفه و صاحب جمع کتب و تواریخ و حکایات
و سیر مشایخ بود وی گفته که دویست دیوان دارم از آن مشایخ و دو هزار
پیر شناسم ازین طایفه وی گفته که عجایب عراق سه است شطح شبلی و نکتهٔ
مرتعش و حکایت من وی پیر شیخ ابو العباس نهاوندی است ببغداد
برفته از دنیا در سنه ثمان و اربعین و ثلثمائه و قبر وی بشونیزیه (نام مقام) است
نزدیک قبر سری سقطی و جنید شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که
ویرا دیده بود و از وی حدیث داشت قاضی ابو منصور هروی ویرا ببغداد
دیده بود وی گفته که الفتوة احتقار النفس و تعظیم حرمة المسلمین وسمع وی

گفته کن شریف الهمة فان الهم تبلغ بالرجل لا المجاهدات • و هم وی گفته که در بیت
المقدس بودم دیدم که مردی همه روز خود را در عبایی پیچیده بود ناگاه بر خاست
و روی بآسمان کرد و گفت کدام را دوستتر داری آنکه دو عبا و پالوده دهی یا
آنکه این قندیلهای خانهٔ ترا در هم شکنم پس بجای خود باز گشت و بخفت من
با خود گفتم یا این مرد روستایی است یا از اولیاء الله است در میان آنکه
من در فکر کار وی بودم دیدم که شخصی در آمد و با وی زنبیل بزرگ و بر راست
و چپ می نگریست تا وی را دید آمد و بالای سر وی بنشست و گفت برخیز پس
از زنبیل دو عبا و پالوده بیرون کرد آن فقیر بنشست و بخورد چندانکه خواست
پس گفت این باقی را بفرزندان خود بر آن شخص برخاست و برفت من در عقب
وی برفتم و گفتم بخدا بر تو که این مرد را می شناختی گفت نی من هرگز وی را ندیده
بودم غیر از امروز چند روز بود که فرزندان من از من دو عبا و پالوده خواسته
بودند و من مرد فقیرم و حمالی می کنم گفتم که هرگاه که خدای تعالی فتوحی رساند بکنم
آنچه میخواهید امروز یک دینار کسب کردم و حوایج آنچه گفته بودند خریدم و بخانه آوردم
خواب بر من غلبه کرد بخفتم هاتفی آواز داد که برخیز آنچه پخته به مسجد بر و پیش آن
مرد که خود را در عبا پیچیده بنه که ما این را برای وی ساخته ایم آنچه از وی بماند
بفرزندان خود آور از خواب در آمدم فرزندان آنرا پیش آوردند تا بخوریم برداشتم
و اینجا آوردم چنانکه دیدی • شیخ الاسلام گفت که از جعفر خلدی پرسیدند که
عارفان کیانند گفت هم ماهم و لو کانوا هم لما کانوا هم ایشان نه ایشانند اگر
ایشان ایشانند نه ایشانند • شیخ الاسلام گفت که معتز با من گفت که صوفی نبود

اکر بود صوفی نبود و آن چنانست که وی کفت و آن نه بطاقت وی بود ندانم که
وی از که شنیده بود • شیخ الاسلام کفت سبحان الله شکفت تر ازین که
دید در جهان • نیست در هست نهان • شخصی در پیرهن روان • و میکویند که
او نه آن • کالبد در دل کم و دل در جان • و جان در آن که زنده بآنست جاودان

ابو الحسن الصوفی الفوشنجی رحمه الله تعالی

از طبقهٔ خامسه است • نام وی
علی بن احمد بن سهل از یکانکان جوانمردان خراسان بود • ابو عثمان حیری را دیده بود •
و در عراق با ابو العباس عطا و جریری صحبت داشته بود و در شام با طاهر
مقدسی و بو عمرو دمشقی صحبت داشته و با شبلی در مسایل سخن کفته بود • وهو
من اعلم مشایخ وقته بعلوم التوحید و علوم المعاملات و احسنهم طریقة فی الفتوة
والتجرید وکان خلقا دَیِّنا متعهدا للفقراء • مات سنة ثمان واربعین وثلثمائه • از بوشنک
بوده و بنشابور نشسته • و طریقت صوفیان نیکو دانسته و سفرهای نیکو کرده
وی است که عهد کرده بوده که هر کاه مرا احتلام افتد چیزی بدهم بدرویش که آن
از خلل افتد در لقمه یا اندیشهٔ نه راست • وقتی در بادیه بود وی را احتلام افتاد
تنها بود ازار از پای بیرون کرد و بر مغیلان انداخت تا هر که برسد بردارد
وفا کردن عهد را • وی را پرسیدند که تصوف چیست کفت اسم ولا حقیقة
وقد کان قبل حقیقة ولا اسم • ابو عثمان مغربی کوید که از وی پرسیدند که ظریف
کیست کفت • الخفیف فی ذاته واخلاقه وافعاله وشمایله من غیر تکلف • ابوبکر
رازی کوید که شنیدم که ابو الحسن فوشنجی می کفت که مردم سه کروه اند اولیا
که باطن ایشان بهتر است از ظاهر ایشان • و علما که ظاهر و باطن ایشان برابر

خلقا: لطافت نیکو ورزیدن [illegible]

و جهال که ظاهر ایشان بهتر است از باطن ایشان خود انصاف نمیدهند و از دیگران
انصاف می طلبند • و هم وی گفته • لیس فی الدنیا شیء اسمج من محب لسبب
و عوض • بندار بن الحسین بن محمد بن المهلب الشیرازی رحمه الله تعالی •
از طبقهٔ خامسه است • کنیت وی ابو الحسین است • از اهل شیراز است بارجان
بوده • و تربتش آنجاست • عالم بوده باصول • و ویرا در علوم حقایق زبانی است
نیکو • شاگرد شبلی است • و با جعفر حذا صحبت داشته • و شبلی قدر وی بزرگ
میداشت • استاد ابو عبد الله خفیف است • و میان ایشان مفاوضات است
در مسایل بسیار • در سنه ثلث و خمسین و ثلثمائه برفته از دنیا • در ان سال که
شیخ ابو علی کاتب برفته • و شیخ ابو زرعه طبری ویرا غسل کرده • وی گفته
نه از ادبست که از یار خود پرسی که از کجا میرسی و در چه کاری • از وی پرسیدند
که تصوف چیست گفت وفا بعهد • شیخ الاسلام گفت وفا بعهد آنست که هر چه
بر دل گذشت که برای او بکنی آنرا بکنی • وقتی عیاری با صوفی گفت فرق میان
ما و شما آنست که هر چه ما گوییم بکنیم و شما هر چه بر دل گذرد بکنید • شیخ الاسلام
گفت که مشایخ گفته اند که پیشین خاطر که بر دل گذرد از حق بود • شیخ ابو الحسن
جهضم همدانی گوید که بندار ارجانی گفت که الله تعالی از معرفت چیزی ببنده دهد
از بندگان خود و آن بنده بموجب آن معاملت نکند الله تعالی آنرا از وی باز
نستاند و بوی بگذارد حجت را تا فردا با وی بآن حساب کند اما زیادتی بازگیرد
و در زیادت در بندد • شیخ الاسلام گفت هر که نه در زیادت است در نقصانست
و این صعب است این قوم را • و هم بندار گفته • من لم یترک الکل برسم ما فی جنب

الحق لا یحصل له الکل حقیقة وهو الحق سبحانه . ابو عمرو بن نجید قدس الله تعالی سره . از طبقهٔ خامسه است . نام وی اسمعیل بن نجید بن احمد السلمی است جد شیخ ابو عبد الرحمن السلمی ز جانب مادر . وی از کبار اصحاب ابو عثمان حیری است و آخرین کسی از ایشان که برفت از دنیا . توفی سنه ست او خمس وستین وثلثمائه . جنید را دیده بود . و از کبار مشایخ وقت خود . ویرا طریق خاص بود از تلبیس حال و نگاه داشت وقت . وحدیث فراوان داشت . و ثقه بود . وی گفته . دب سکوت ابلغ من کلام . وهم وی گفته . من کرمت علیه نفسه هان علیه دینه . وهم وی گفته . تربیة الاحسان خیر من الاحسان . و از وی پرسیدند که آن چیست که بنده را از آن چاره نیست گفت . ملازمة العبودیة علی السنة و دوام المراقبة . عبد الله بن محمد بن عبد الرحمن الرازی الشعرانی رحمه الله تعالی . از طبقهٔ خامسه است . کنیت وی ابو محمد است باصل از ری بوده و بنشابور بزرگ شده . با جنید و ابو عثمان و محمد بن الفضل و رویم و سمنون و ابو علی جوزجانی و محمد حامد و غیر ایشان از مشایخ قوم صحبت داشته . و از کبار اصحاب ابو عثمان بود . و ابو عثمان ویرا بزرگ می داشت . ویرا ریاضات عجب است عالم بوده بعلوم این طایفه و حدیث داشت و ثقه بود . در سنه ثلث و خمسین و ثلثمائه برفته از دنیا . وی گفته که عارف نپرستند الله تعالی را بر موافقت خلق که وی کار کننده بود بر موافقت خالق . وهم وی گفته که معرفت حجاب بدرد میان بنده و الله تعالی . وهم وی گفته که دنیا آنست که محجوب گرداند ترا از الله تعالی . وهم وی گفته که شکایت و تنگدلی از اندکی معرفت زاید

ابو الحسین السیروانی قدس الله تعالی سره • نام وی علی بن محمد السیروانی است
استاد ابو الحسین سیروانی صغیر است • از سیروان مغرب بوده است • بزرگ
بوده و بدمیاط نشستی • شیخ ابو سعید مالینی آورده در اربعین مشایخ که ابو الحسین
سیروانی کبیر گوید که سهل عبد الله تستری گوید • کل من لم یکن لحرکته و سکونه لعام
یقتدی به فی ظاهره ثم یرجع الی باطنه قطع به • و هم وی گوید الرضا فوق الموافقه
مع ما یبدو من الغیب • و هم وی از خواص طلب وصیت کرد خواص گفت
الزم الفقراء فان الخیر فیهم • ابو الحسین القرافی رحمه الله تعالی • نام وی
علی بن عثمان بن نصر القرافی است • و قرافه دهی است بمصر و گویند که وی
بدمیاط بوده • شاگرد ابو الخیر تیناتی و ابو الحسن الصایغ الدینوری است
صد و ده سال عمر وی بوده • در سنه ثمانین و ثلثمائه برفته از دنیا • شیخ الاسلام
گفت که قرافی یگانهٔ دنیا و بی نظیر بود در وقت خویش و بس حادّ النظر
و حاضر الوقت بود • با عام سنّی و با خاص عارف • و در خود موحد بود و نشان
خود کم • شیخ الاسلام بآخر عمر ده تن از مشایخ متاخرین اختیار کرده بود •
شیخ ابو الخیر تیناتی • و قرافی • و حُصری • و علی بندار صیرفی • و نصر آبادی
و سیروانی صغیر • و نهاوندی • و قصاب • و خرقانی • و طاقی • و می گفت
اینها جدا اند • وقتی قرافی در کشتی احتساب کرد دست و پای او ببستند
و در آب انداختند چون وقت نماز شد وی را در صف اول دیدند جامهٔ وی
تر نا شده • شیخ الاسلام گفت که زندهٔ او را کسی نکشد که وی بروح دیگر
زنده است • شیخ الاسلام گفت سید السادات قرافی گوید که چون ترا

کرده بودم

حزنی

چیزی دهند بخلاف شریعت واجب بود که پنهان داری ابوسلیمان نیلی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که ابوسلیمان نیلی بقرافی آمد و بوسه
بر سر قرافی داد و ابوسلیمان سخت خلق جامه بود قرافی بوی بنگریست
و گفت یا باسلیمان ترا بس خلق جامه می بینم اما در میان دو ابروی تو حکومت
می بینم دو خشت زیر سر می نهی اما حاکمی دران میان بعد ازان ویرا بس از
صوفی گری بمغرب حاکم کردند ابوبکر دقی بقرافی آمد ویرا گفت یا بابکر اکنون
میگویند که مجردتر جهان تویی من ترا در میان دو گهواره می بینم پس ازان
چندان بر نیامد که زنی خواست ویرا دو فرزند آمد در میان دو گهواره نشسته
بود و سخن قرافی را یاد میکرد قرافی را در فراست عجایب بسیار است
ابوسلیمان خواص مغربی رحمه الله تعالی ازین طایفه است از مشایخ
مغرب وی است که وقتی در کرستان می شد بر خری نشسته مگس خر را بگزید
خر بجست و پای وی در درخت گز آمد و افگار شد چوبی بر سر فرزد خر روی
باز پس کرد و بزبان فصیح گفت ده که بر دماغ خود میزنی وهو من اقران
ابی الخیر مات بدمشق ابوالقاسم النصرابادی قدس الله تعالی سره از طبقه
خامسه است نام وی ابراهیم بن محمد بن محمویه است مولد و مقام وی
نشابور بوده است شیخ اهل اشارت و حقایق و لسان تصوف بود در
زمان خود عالم بوده بانواع علوم از حفظ سنن و علم تواریخ مختص بعلوم
حقایق شاگرد ابراهیم شیبان است شبلی و واسطی را دیده بود و با
ابوعلی رودباری و مرتعش و ابوطاهر ابهری و غیرایشان صحبت داشته

آخر عمر بمکه رفت ابو عثمان مغربی بپذیره وی آمد و بطیبت با وی گفت مکه چه
جای تست وی گفت بلکه چه جای تست جای منست بسی بر نیامد که سببی افتاد
که ابو عثمان بنشابور آمد و آنجا برفت و نصرابادی بمکه مجاور شد و همانجا برفت
در سنه اثنتین و سبعین و ثلثمائه شیخ الاسلام گفت که اسماعیل پسر نصرابادی
گفت مرا که وی گفت اذا بدالک شیء من بوادی الحق فلا تلتفت بها الی جنة
ولا الی نار ولا تخطر بهما ببالک واذا رجعت عن ذلک الحال فعظم ما عظمه الله تعالی
و هم وی گفته الراغب فی العطاء لا مقدار له والراغب فی المعطی عزیز

ابو بکر رازی بجلی رحمه الله تعالی

نام وی محمد بن عبدالله الرازی است بنشابور
بوده از کبار مشایخ خراسانست مرزوق بوده از لقای مشایخ استاد ابو
عبدالرحمن سلمی است و سلمی تاریخ خود بنا بر تاریخ وی کرده شاگرد ابو بکر
بیکندی است شیخ الاسلام گفت که ویرا وقتی بود عظیم و قبول بسیار در نشابور
نام مقامی است
در کار کودکی مبتلا شد ویرا بوی متهم کردند و مهجور ساختند آخر معلوم کردند
بخلاف آن بود ویرا دیگر بار قبول پدید آمد روزی در جامع نشسته بود
شیخ علی بندار صیرفی با وی گفت ایها الشیخ این چه بود که واقع شد و آن از
کجا افتاد ترا گفت ای پسر اگر عزم ابراهیم و صدق و یقین موسی و عصمت عیسی
و همت و صبر احمد عربی صلوات الله علیهم اجمعین کسی را بود و نگاه داشت وی
نبود چون باد فتنه جهد همه را با د ببرد و مرد در میان آن بود شیخ الاسلام گفت
که کسی ابو بکر رازی را گفت که در سماع چگویی گفت بس فتنه آمیز است و طرب
انگیز خوشتن را از فتنه گوش می دار گفت نه مشایخ آن کرده اند گفت دوست

بدر آن وقت که وقت تو چون وقت ایشان شود تو همچنان کن ابو بکر
فالیزبان رحمه الله تعالی از بخارا است بزرک بوده جنید را دیده بود و عمر وی
دراز کشید شیخ الاسلام کفت که شیخ عمو با من کفت که در سنه سبعین و
ثلثمائه به بخارا شدم بزیارت شیخ ابو بکر فالیزبان وی را طلب کردم خانهٔ
بود یک در داشت وی در آنجا بود پیش وی در آمدم و سلام کردم مرا بنشاند
و سفره آورد نان بود و جوز و نمک من کرسنه بودم دست دراز کردم و میخوردم
در میان خوردن بوی نکاه کردم می کریست من دست باز کشیدم مرا کفت بخور
که من از شادی وی می کریم که ابو القاسم جنید مرا کفت زود زود بود که این
سخنان چنان شود که در کویی دو حجره بود در یکی از آن دو حجره ازین سخنان
بود و در آن دیکر نبود آنکس را کرانکند که از آن حجره باین حجره آید و ازین
سخنان شنود اکنون که از هراة کسی بیخارا می آید بطلب این کار هنوز این کار
نیک است **ابو الحسین الحصری رحمه الله تعالی** از طبقهٔ خامسه است
نام وی علی بن ابراهیم البصری است باصل از بصره بوده و ببغداد نشسته شیخ
عراق است شیخ سلمی کوید که کس ندیدم از مشایخ تمام حال تر از وی و نیکو
زبان تر و بزرک سخن تر از وی لسان الوقت بود و یکانهٔ مشایخ بعلم توحید مخصوص
بود و کس در توحید و تفرید چون وی نکفتی حنبلی مذهب بود شیخ الاسلام
کفت که وی شاکرد شبلی است و شبلی را خود جز وی شاکرد نبوده سخن
شنوان بسیار بوده اند که سخن شنیده اند از وی اما این حدیث جدا است
یعنی میراث شبلی وی کرفته بود و حصری را استاد جز شبلی نبوده و شبلی در کار وی

دور فرا بوده ویرا گفتی انت دیوانه مثلی بینی و بینک تألیف ازلی، حصری
و ابو عبدالله خفیف همتای یکدیگر بودند، ابن خفیف باآلت تر، و حصری باطن تر
شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو حصری را ندیده بود وی گفت که من حصری را
ندیده ام، در سنه احدی و سبعین وثلثمائه بمکه شدم گفتم چون باز گردم بزیارت
حصری و ابو عبدالله خفیف شوم همان سال بمکه خبر رسید که حصری ببغداد و ابو عبدالله
خفیف بشیراز برفت، توفی الحصری یوم الجمعة من شهر ذی الحجة سنه احدی
وسبعین وثلثمائه، وی گفته که، الصوفی لا ینزعج فی انزعاجه ولا یقر فی قراره،
و هم وی گفته، الصوفی الذی لا یوجد بعد عدمه ولا یعدم بعد وجوده، و هم
وی گفته سحرگاهی مناجات کردم و گفتم الهی از من راضی هستی که من از تو راضی ام
ندا آمد که ای کذاب اگر تو از ما راضی بودی رضای ما طلب نکردی، ویرا گفتند
ما را وصیتی کن گفت، علیکم فی اول الامر بالانفراد ثم تتزودون المشایخ فی المعارف
ثم تقفون علی التفرید باسقاط الحدثان، و هم وی گفته وقتی که اوقات و انفاس
بر من تنگ شود از هیچ چیز طلب راحت و خوشی نمی کنم مگر از فرایاد آوردن انفاسی
که پیش ازین بر من گذشته است در وقت صفای انس و مودت بی آمیزش
کدورتها، و این بیت خوانده است شعر اِنَّ دهراً یلفّ شملی بسلمی لزمانٌ
یَهُمُّ بالاحسان، **ابو الحسین بن سمعون رحمه الله تعالی** نام وی محمد بن احمد بن
اسماعیل ابن سمعون است، وکان یلقب بالناطق بالحکمة، از مشایخ بغداد بوده
او را زبانی است نیکو درین علم مذکری کردی، شیخ ابوبکر اصفهانی خادم شبلی
گوید که روز جمعه در مسجد جامع پیش شبلی نشسته بودم ابو الحسین بن سمعون کودک بود

درامد کلاهی در غایت تکلف بر سر نهاده بر ما بگذشت و سلام نکرد شبلی از
پس پشت وی نظر کرد و گفت یا ابا بکر می دانی که خدای تعالی را چه ذخیرهاست درین
کودک یکی ازین طایفه گوید که در مجلس ابن سمعون بودم و یکی ازین طایفه در پای
منبر وی نشسته بود ناگاه خوابش در ربود ابن سمعون از سخن باز ایستاد
چندانکه بیدار شد ابن سمعون با وی گفت که رسول را صلی الله علیه وسلم بخواب
دیدی گفت آری گفت من هم ازین سبب از سخن باز ایستادم تا خواب را بر تو
نشورانم و از انچه در ان بودی بریده نشوی وی را گفتند که مردم را بزهد و
ترک دنیا میخوانی و خود بهترین جامهای پوشی و خوشترین طعامها میخوری جواب
این گفت وقتی که حال تو با الله تعالی چنان باشد که می باید نرمی جامه و خوشی
طعام زیان نمی دارد شیخ الاسلام گفت که من با ابو الحسین بن سمعون نه
نیکم که استاد من حصری را می رنجانید و هر که استاد ترا رنجه دارد و تو از وی
رنجه نباشی سگ به از تو بود شیخ الاسلام گفت که ابن سمعون صاحب کلام
بوده و حصری صاحب درد ابن سمعون گفته هر سخنی که از ذکر خالی است
لغوست و هر خاموشی که از فکرت خالی است سهوست و هر نظر که از عبرت
خالی است توفی ابن سمعون سنه ست او سبع او ثمان وثلثمائه وی را
چون وفات کرد در سرای وی دفن کردند و بعد از سی و نه سال خواستند که
بگورستان نقل کنند کفن وی همچنان تازه و نو بود و اثر کهنگی و فرسودگی بران
نبود

ابو نصر خباز و ابو الحسن سوهان آژند رحمهما الله تعالی

شیخ الاسلام
گفت از مشایخ کارزگاه دو تن قدیم ترند یکی شیخ ابو نصر خباز مردی بزرگ بود

قومی از شاکردان وی بحج می رفتند بزیارت حصری شدند حصری از ایشان
خواست که چیزی خوانید اکر توانید یکی از ایشان آواز براورد حصری بیقرار
کشت در سماع کفت امسال شما را بار زیست باز کردید و کفت نه شما شاکردان
ابو نصر خباز اید بدان کوه هری کفتند آری بی دستوری از پیش وی بیرون آمده اید
باز کردید و نزدیک وی شوید هر که باز کشت بسلامت افتاد و هر که برفت
بسموم بسوخت و بعرفات نرسید ۰ و دیکری از مشایخ کازرکاه شیخ ابو الحسن
سوهان آزند بود که در مسجد جامع ما نشستند شیخ الاسلام کفت شاکرد
وی با من کفت که پیر ما پسین شب رمضان سجده کردی و تا صبح می زاریدی
و می کفتی خداوندا آن روزه که داشتم برای تو و آن حج و نماز که کردم و آن قرآن
که خواندم از همه توبه می کنم مرا رایکان بیامرز و فرا پذیر شیخ احمد حوانی
رحمه الله تعالی وی آنست که سی شبانه روز در مکه مجاور بود بریک نهاری
و آن وقت که برخواست بنهار بود ۰ وی کفته که شیخ ابو الحسن معتمر میکوید که با
حصری نشسته بودم مردی ویرا کفت مرا وصیتی کن کفت افرد همتک جهم
رقی حاضر بود کفت یا شیخ دو را مخندی ویرا حصری کفت اکیل علیه کما کالوا
علی ۰ چنانکه بر من پیمودند بروی پیمودم جهم رقی رحمه الله تعالی هو من متاخری
الفتیان والمشایخ وکان من الفقراء الصادقین وکان مستهترا بالسماع
والهائیه مات بین المسجدین شیخ الاسلام کفت که جهم رقی در کرمابه بود
بیرون آمد و مردمانرا کفت همه بیرون آیید همه بیرون آمدند در وقت فرود
آمد و هم وی بود که شخصی پیش وی بتکلف رقص میکرد وی برخاست

کفت

حمام

درمیان دو پای آن شخص کرد و ویرا برداشت و ازدیوار بدیوار دیگر باز
میزد تا ازموشش ببرد ویرا ابوالحسن الادموی رحمه الله تعالی بزرگی بوده
ازین طایفه درایام خصری وابوعبدالله رودباری وابن خفیف همه مشایخ وقت
بودند بازمی بوده وتبروی آنجاست از وی پرسیدند که وفا چیست
گفت آنچه ازان بازآمدی بآن بازنگردی گفتند این خود عام است آن
خاص چیست گفت آن که بدانی که ازبهر چه آمدی ابوعبدالله بن خفیف
الشیرازی قدس الله تعالی سره ازطبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن خفیف
بن اسفکشار الضبی است بشیراز بوده و مادر وی ازنشابوراست دروقت
خود شیخ المشایخ بود ویرا شیخ الاسلام می خواندند شاگرد شیخ ابوطالب
خزرج بغدادی است رویم رادیده بود و باکتانی و یوسف بن الحسین الرازی
و ابوالحسین المالکی و ابوالحسین المزین و ابوالحسین الدراج صحبت داشته
و باطاهر مقدسی و ابوعمرو دمشقی و غیرایشان نیز ازدیدار مشایخ مرزوق
بوده عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم حقایق شیخ الاسلام گفت هیچکس را
درین علم چندان تصنیف نیست که ویرا اعتقاد پاک و سیرت نیکو داشته
شافعی مذهب بوده در سنه احدی وثلثین وثلثمائه برفته ازدنیا شیخ
الاسلام گفت که ازوی دو سخن دارم که گراکنند بازگویند یکی انکه از
وی پرسیدند که تصوف چیست گفت وجود الله فی حین الغفلة و دیگر
انکه ازوی پرسیدند که عبدالرحیم اصطخری چرا باسگبانان بدشت می شود
وقبا می بندد گفت یتخفف من ثقل ما علیه گفت می شود تا ازانکه درانت

دمی زند تا از بار وجود سبکتر گردد • شیخ الاسلام گفت که در وجود لذت نبود
که در وجود فرو شکستن و صدمت بود که دران حواس مرد برسد وانشدنا
لغیره شعر أُرید لأنسی ذکرها فکانما • تمثل لی لیلی بکل مکان •
شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که روزی زنی بمن آمد که در فلان جای
زنی دیگر است از رؤسای نواحی شیراز و از شیخ سوالی دارد و نمی تواند
که خود بیاید • شیخ گفته که من نزدیک وی رفتم گفت ما را قصهٔ عجیب واقع
شده که در حیرت آن مانده ایم در قبیلهٔ ما کودکی بود که روزا فطار نمیکرد
و با کسی سخن نمی گفت و بگوسفند چرانیدن از میان ما بیرون میرفت و گوسفند
سر می داد و بیک جانب میرفت و نماز میکرد درین روزها بیمار شد از برای
وی بیرون قبیله سایهٔ ترتیب کردیم و در انجا بخسبید ناگاه در میان روزی
که مردان قبیله در حوایج خود پراگنده شده بودند دیدیم که از روی زمین بلند
شد و در هوا می گشت چنانکه آسیا بگردد مادرش چون آنرا بدید بدوید
تا ویرا بگیرد بوی نرسید وی بالا میرفت و ما بوی می نگریستیم تا در هوا از
نظر ما غایب شد مردان قبیله را خبر کردیم و پراگنده ساختیم گفتیم شاید که در میان
این کوهها و وادیها افتاده باشد هیچ جا از وی اثری نیافتند • شیخ گفته است
که من متأمل شدم آن زن گفت شاید که این را از من باور ندارند جماعتی از زنان
قبیله را آواز داد همه بران موجب گواهی دادند • شخصی دران مجلس که شیخ
این حکایت میکرد گفت ایها الشیخ این می تواند بود • شیخ گفت ای نادان
اینجا کسی هست که منتظر این معنی می باشد • و هم شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که

نوجوانی از خراسان همراه حاجیان بشیراز آمد و بیمار شد بیماری سخت و پیش ما
مردی بود صالح و زنی داشت صالحه آن جوانرا بخانهٔ وی فرستادم تا خدمت
و رعایت وی کنند ناگاه روزی آن مرد آمد رنگ وی متغیر شده و گفت
عظم الله اجرکم که آن جوان درگذشت گفتیم رنگ تو متغیر چراست گفت دوشینه
آن جوان ما را گفت امشب حاضر من باشید که امشبی بیش ندارم عجوزهٔ خود را
گفتم اول شب تو واقف وی باش و بعد از آن مرا بیدار کن و تو در خواب شو
چون آن عجوزه مرا بیدار کرد من تا سحر رعایت حال وی میکردم مرا خواب در ربود
ناگاه کسی آواز داد که در خواب می شوی و خدای تعالی در سرای تو نزول کرده است
از خواب در آمدم بر خود لرزان و در سرا آواز حرکتی و روشنایی عظیم و آن جوان
در نفس آخر چشم وی را بپوشانیدم و دست و پای وی را دراز کردم و جان بداد
آن مرد را گفتیم این سخن را بکس مگو و بتجهیز و تکفین وی مشغول شدیم **ابو الخیر
مالکی رحمه الله تعالی** نام وی بندار بن یعقوب المالکی است از بزرگان
مشایخ بود و انواع علوم جمع کرده بود شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که
بجوانی روزه میداشتم و وصال می کردم و شب در مسجد جامع می بودم و برای
من یک قندیل می گذاشتند اتفاقا شبی باران آمده بود و چراغ مرده یکی
در مسجد را کوفتن گرفت خادم جواب نداد دل من تنگ شد رفتم و در را
باز کردم دیدم که ابو الخیر مالکی است در آمد و بنشست از هیبت وی پر شدم
ازار باز کرد و طعام بیان گفت بخور که من در خانهٔ خود بودم این را پیش
من آوردند نتوانستم که بخورم که خاطر من بسوی تو بود از هیبت وی نتوانستم

گفت که در وصالم با وی چیزی می خوردم چون فارغ شدیم گفتم ایها الشیخ سوال
دارم گفت بگوی گفتم متی یصفو العیش مع الله قال اذا رفعت المخالفة
من ازین سخن تعجب کردم چون بامداد شد آنرا با مشایخ گفتم تعجب کردند گفتند
میخواهیم که از وی بشنویم از وی پرسیدند گفت ما یجری باللیل لا یذکر بالنهار
وبا آن اقرار نکرد ابو بکر الشعرانی رحمه الله تعالی شیخ ابو عبدالله
خفیف گفته است ما رایت زاهدا متخلیا من الدنیا اصدق ظاهرا من ابی بکر
الشعرانی روزی قصد زیارت وی کردم در اصطخر وشب بروی در آمدم
گفت یا با عبدالله امشب ببرکت صحبت تو طعامی چرب خواهیم خورد پس برخاست
دیگی سفالین داشت بربار نهاد پارهٔ گوشت قدید خشک داشت در دیگ
انداخت و آب در وی ریخت و اندکی نمک در انجا افکند و دیگ را بر جوش
آورد و با وی در ان رباط دیگری بود ویرا گفت هیچ نان پارهٔ چند داری
گفت آری و چند پارهٔ نان آورد آنرا ثرید کرد و از شوربای آن دیگ برانجا
ریخت و گوشت را بر روی آن نهاد و گفت بخور من ازان ثرید می خوردم
و وی می گفت گوشت بخور پارهٔ ازان گوشت گرفت تا مرا لقمه دهد گفتم
نمیخواهم گفت شاید تو فلان و فلان طعام خواهی آن فردا خواهد بود فردا بشهر
در آییم و همه آنها را برای تو بگیریم چون بامداد کردم بشهر در آمدم فقرا جمع شدند
و طعامی حاضر کردند چیزی ازان طعام برگرفتم و بوی در آمدم گفت بگوی چه کار
کردی گفتم هنوز چیزی نخورده ام از تو التماس میکنم که با من طعام خوری
با هم طعام خوردیم و من بشیراز روان شدم ابو محمد العتایدی رحمه الله تعالی

وی یکی از استادان ابوعبدالله خفیف است وی گفته که هرگز کاسبی که حقیقت
کسب را رعایت کند چون ابومحمد عتایدی ندیدم هر روز نیم دانگ کسب میکرد و قوت
وی از آن بود دو حبه را نخاله می خرید از آن دو نان می پخت بیکی افطار میکرد
و یکی را صدقه می داد و هم وی گفته که روزی بر وی درآمدم پیش وی جزوی
بود که موش پاره کرده بود گفتم این چیست گفت این را موش پاره کرده است
و من نیز از موشان بتشویشم شبها بسر و روی من بر میدوند گفتم چرا چراغ
روشن نکنی گفت چهل سال است که چراغ روشن نکرده ام که از حساب وی
آن می ترسم که آنرا چند چیز باید تا میسر شود و همه را حساب است جعفر الحذاء
قدس الله تعالی سره کنیته ابومحمد صحب الجنید و من فی طبقته و کان الشبلی
یذکر مناقبه و یقول بفضله از بندار بن الحسین آرند که گفته است مرد تمام
حال تر از جعفر حذا ندیده ام و وی نزدیک من برتر از شبلی است و هم بندار
گفته است که وی محتضر بود شخصی بر وی درآمد در لباس صوفیان وی گفت
باطنهای این طایفه خراب شد ایشان ظاهرهای خود را بیاراستند توفی
سنه احدی واربعین وثلثمائه و قبر وی در شیراز است شیخ ابوعبدالله
خفیف گفته است که روزی مؤمل جصاص مرا گفت برو و ببین که جعفر حذا
را چه حالت بر وی درآمدم دیدم که بر بساطی نشسته و گرد اگرد وی
بالشها نهاده و جامه شیرازی در بر و طاقیه بر سر و سرای در غایت خوبی
سلام کردم و بنشستم وی مرا پرسید و من وی را پرسیدم هنوز نشسته
بودم که حمال درآمد و ادوات طبخ درآورد برخاستم که بدر آیم گفت بنشین

تا بهم چیزی خوریم، کفتم نیت روزه کرده ام بیرون آمدم چون پیش مؤمل
رسیدم کفت چون دیدی جعفر را چنانکه دیده بودم کفتم، مؤمل دست برآورد
و کفت خدایا ما را سلامت و عافیت ارزانی دار چون مدتی ازان
کذشت باز مؤمل مرا کفت برو و بر جعفر درای و حال وی را ببین برفتم و بسرای
ویران در آمدم و جعفر را طلب کردم کفتند درین خانه است سه روزست
که هیچ نخورده و نیاشامیده بآن خانه در آمدم وی را دیدم روی بر خاک
نهاده و در بر جامهای کهنه بر وی سلام کفتم سر برداشت و همه اطراف
روی وی از اشک تر، کفت یا باعبدالله حال چه کویم چون می بینی با وی رفق
و تلطف کردم اندک تسکینی یافت، اهل منزل کفتند سوکند بخدای بر تو که
وی را طعامی بخوران که سه شبانه روزست که هیچ نخورده بسیار جهد کردم
تا وی را اندک سویقی خورانیدم چون پیش مؤمل آمدم، کفت چون دیدی
جعفر را آنچه دیده بودم کفتم، مؤمل کفت اکر آن تنعم در توقف داشتی
بدین مبتلا نشدی **هشام بن عبدان رحمه الله تعالی** کنیت وی ابومحمدست
شیخ ابو عبدالله خفیف کفته است که چون هشام بن عبدان در نماز می ایستاد
وی را وجد و حال می کرفت، در محراب پس و پیش می رفت، و قرآن می خواند کاه
بودی که از حسن نماز وی یهود و نصاری و مجوس جمع شدندی و نظارهٔ وی
کردندی، وی را یک کوسفند بود که شیر وی خوردی وی را بر می داشت و برای
چرانیدن بصحرا می برد، روزی هشام در خواب رفته بود چون بیدار شد دید
که در زراعت شخصی در آمده است و می چرد وی را پیش صاحب زراعت برد

وکفت ویرا بستان که زراعت ترا خورده است صاحب زراعت کفت من ترا
بحل کردم مرا بآن حاجت نیست هرچند جهد کرد قبول نکرد بکذاشت وبرفت
شیخ ابو عبدالله خفیف کوید که روزی با هشام در دعوتی بودیم صاحب دعوت
یک جام حلوا آورد وپیش شیخ نهاد که شیخ بخورد کفتیم که نصیبی با هم بده کفت
مرا اذن نکرده است که شما را بدهم هرچند کفتیم فایده نکرد از پیش وی
بربودیم وبخوردیم هشام را دهشتی وحیرتی رسید که یکسال از نماز باز ایستاد
ومردم ویرا تکفیر میکردند وقصهٔ وی با مشایخ مسجد جامع رسید روزی همه
بروی درآمدند وابن سعدان محدّث با ایشان بود کفت مرا می شناسی کفت
آری تو ابن سعدانی کفت نماز چرا نمیکذاری هشام کفت مرا عارضی چند روی
می نماید و مانع من می شود از نماز کفت مثل چه خاموش کشت وهیچ جواب
نداد • از شیخ ابو عبدالله خفیف پرسیدند که سبب چه بود که هشام نماز نمی
کرد کفت پیوسته مطالعهٔ غیب میکرد امور غیبی بروی غالب آمد در مقام
حیرت افتاد واز اعمال ظاهری باز ماند • روزی مشایخ مسجد جامع جمع شدند
وهشام را حاضر کردند که شنیده ایم که تو بمشاهده قایلی وهرکه باین قایل است
ویرا توبه می باید داد یا ادب می باید کرد هشام کفت مرا تلقین توبه کنید
تلقین کردند توبه کرد روز دیکر با ندا آمد ودر برابر مشایخ بیستاد • وکفت
کواه باشید که من از توبهٔ دی روزه توبه کردم مشایخ برخاستند وپای وی
بکرفتند ومی کشیدند تا از مسجدش بیرون کردند ابو محمد [illegible] رحمه الله تعالی
از نواحی شیراز است واز اصحاب ذوالنون مصری شیخ ابو عبدالله خفیف

گفته است که از قضا بعزیمت شیراز بیرون آمدم و با قاید سلطان و اتباع وی
همراه شدم چون احوال و اقوال ایشان را مشاهده کردم در سر خود بر ایشان
انکار کردم و ایشان را دشمن گرفتم و قصد کردم که از ایشان مفارقت کنم ناگاه
آوازی برآمد که کمر قاید گم شده است قاید سوگند خورد که همه قافله را
تفتیش کند همه را تفتیش کردند همین من ماندم گفتند همه قافله را تفتیش
کردیم هیچکس باقی نمانده است مگر این شیخ و مثل ویرا کسی چون متهم دارد
قاید گفت من سوگند خورده ام ازین چاره نیست مرقع مرا بالا داشتند
آن کمر بر میان من بود گفتم والله مرا باین علم نیست قاید گفت این از دزدی
وی عظیم تر است بعد ازان گفتند با وی چه می باید کرد هر کسی چیزی گفت
قاید گفت ویرا بر سر قافله بنشانید تا هر که در قافله است یک یک بروی
بگذرند و در روی وی ویرا توبیخ و سرزنش کنند بعد ازان ویرا بگذارید د
با وی همراهی مکنید همچنان کردند و مرا بر جای من بگذاشتند و برفتند و قصه
خلا پاک کردن ابو حفص و رسیدن ابو مزاحم را که پیشتر گذشت در مقامات
شیخ ابو عبدالله خفیف نسبت بشیخ ابو محرز کرده است نه بشیخ ابو مزاحم
والله تعالی اعلم **عبدالرحیم اصطخری رحمه الله تعالی** کنیت او ابو عمرو است
سفر حجاز و عراق و شام کرده بود و با رویم صحبت داشته و سهل بن عبدالله
تستری را دیده بود طریقت وی ستر و اظهار شطارت بود جامهای شاطرانه
می پوشید و سگان داشت که بشکار می برد و کبوتران نیز می داشت شیخ
ابو عبدالله خفیف گوید که چون بر وی درآمدم مرا از حال عبدالرحیم اصطخری

سوال کرد گفتم درهمین سالها از دنیا برفت گفت خدای بروی رحمت کناد بابسی
ازین قوم درکوه لکام وغیر آن صحبت داشتم از وی صابرتری ندیدم • گویند که
وقتی بصید بیرون رفت شخصی پنهان از وی درعقب وی برفت چون بمیان
کوهها رسید سگانرا بگذاشت و دراعه با خود داشت درپوشید و برپای
بایستاد و بذکر خدای تعالی مشغول شد آوازی درکوه برآمد که مرا تصور
آن شد که هیچ حجر و شجر نیست و هیچ جانداری نیست مگر که بموافقت وی
ذکر میگویند • گویند که درخانهٔ وی یک پوست گاو بود که شاخهاش
نیز برآنجا گذاشته بودند • چون تابستان درآمدی شاخهارا بگرفتی وآن
پوست را بصحن سرا کشیدی • وچون زمستان شدی درخانه کشیدی جعفر خدا
گفته است که باصطخر رفتم تا عبدالرحیم را زیارت کنم بدر سرای وی رسیدم
دیدم که خراب شده است بروی درآمدم دیدم که در زاویهٔ خانه نشسته
با کهنه خرقهٔ • و بروی بلایی که حیران شدم • وترحم کردم مرا گفت ترا چه شد
گفتم ویحک حالی می بینی از جای خود برخاست • و بپایان سرا فرود آمد • و
سنگی عظیم بود برداشت و بربام برد و گفت برخیز ای قوی واین را فرود
آر من عجب ماندم گفت امروز هفده روز است که من هیچ نخورده ام بیرون
رو هرچه توانی بیار شاید که مرا اشتها آید و با تو بخورم من بیرون رفتم و از هرچه
در بازار یافتم چیزی آوردم و پیش وی نهادم در آن نگریست گفت بنشین
و بخور شاید که مرا رغبت شود بنشستم و برغبت خوردن گرفتم • درمیان آنچه
آورده بودم یک خربزه بود آنرا ببریدم گفت از آن پارهٔ لگی بمن ده بوی دادم

دندان در آن زد و خاییدن گرفت نتوانست که فرو برد بینداخت و گفت بر دارگ
در بسته شده است ویرا از پدر بیست هزار درم میراث رسید اما در ذمه
قومی بود ایشانرا گفت ده هزار بمن رسید و ده دیگر شما را بحل کردم بوی دادند
آنرا در توبره کرد شب ویرا وسوسه تشویش داد گاهی میگفت با آن تجارت
کنم و سود آنرا بر فقرا نفقه کنم و گاهی میگفت در خانه بنهم و روز بروز آنرا نفقه کنم
در میانه شب برخاست و توبره را بر بام برد و مشت مشت می گرفت و بهر
جانب می انداخت تا توبره خالی شد چون بامداد شد همسایگان گفتند
همانا دوش درم باریده است عبدالرحیم توبره را بیفشاند نیم درم بیفتاد
با اصحاب گفت بشارت باد که نان و باقلی شد ایشان با هم گفتند
این دیوانه را بینید ده هزار درم پاشیده است و بنیم درم شادی می کند
وقتی عبدالرحیم بعبادان رفت و بیست و یک روز آنجا اقامت کرد هر
شب بجهت افطار وی می آوردند بامداد همچنان بجای می بود اهل عبادان
مشغوف وی شدند چون اینرا دید از انجا قصد سهل تستری کرد بروی
درامد و گفت مهمان توام گفت چه می باید کرد گفت سکباج می باید بجهت
سهل گفت چون کنم که اصحاب من گوشت نمی خورند گفت چه دانم تو بضیافت
من قیام نمای سهل فرمود که سکباج بپختند گفت همچنان دیگ را بیارید چون
آوردند سایلی بر در برای خدای چیزی طلبید گفت دیگ را بوی دهید دادند
و وی هیچ نخورد روز دوم سهل با وی گفت چه می خوری گفت همانچه دی
گفتم چون آنرا بپختند گفت همچنان دیگ را بمن آرید آوردند غلام سهل

بی آنکه وی داند بر در بیستاد تا اگر سائلی بیاید منع کند. سهل را گفت غلام
خود را بگوی تا منع سائل نکند. سهل غلام را منع کرد. ناگاه سائلی سوال
کرد. گفت دیگ را بوی دمید دادند. روز سیوم گفت چه خواهی گفت
همان که پیشتر گفته بودم. چون بجستند بیرون آمد و هیچ نخورد. تا ماه تمام
شد. بعد از آن مردی را دید که چند نان پارهٔ خشک دارد و بر لب آب
نشسته با آب تر می کند و میخورد و یرا استدعا کرد با وی بنشست و بخورد

مؤمل الجصاص رحمه الله تعالی هو من کبار مشایخ شیراز سافر الحجاز والعراق
وکان حسن اللسان فی علم التوحید وعلوم المعارف مع انه امی لا یکتب. وی
جواب داد از مسایلی که علی اصفهانی بشیراز فرستاده بود. چون نماز بامداد
بگذاردی بدرس قرآن مشغول بودی تا آفتاب برآمدی. نماز چاشت
بگذاردی و بیرون آمدی. یکی ازین طایفه گوید که یکبار چون از نماز بیرون آمد
در عقب وی برفتم بدر خانهٔ وی رسیدم نزدیک بسیصد تن بودند از
ارباب حوایج که آنجا جمع آمده بودند حاجت همه را گوش کرد و یاران
خود را در قضای حوایج ایشان پراگنده ساخت و غلامانرا گفت که دست
افزار را بفلان جای برید که من پشمای رسم این همه کار در یکساعت بکرد
من متحیر شدم روی بمن کرد و گفت ای فرزند مرا بامداد در مسجد دیدی
این زمان خدایرا ذاکرترم از آن که بامداد در مسجد بودم. هرگاه که بکار
مشغول بودی با هیچ کس زیادت از جواب سلام سخن نگفتی. و گفتی من
فزدورم اگر جواب سلام واجب نبودی جواب نگفتمی. شیخ ابوعبدالله

خفیف گفته است که چون مؤمل جصاص بمکه درآمد پیش ابو الحسن مزین رفت و سلام
کرد و بنشست و گفت ایها الشیخ سوالی دارم و من مرد عجمی ام با من رفق کن گفت
سهل باشد بپرس مؤمل گفت ما ترقی الفهوم ارتقاء المواجید ابو الحسن بوی
نگریست و گفت از کجایی تو گفت از شیراز گفت بچه مشهوری گفت بمؤمل گفت
از اینجا برخیز که جای تو نیست و ویرا بپهلوی خود بنشاند و دایم با وی می گفت که
انت رجل اعجمی می و می خندید و بعد از ان هر که مسئله می پرسید اشارت
بمؤمل میکرد و می گفت از شیخ بپرسید و بوی حواله می کرد و شیخ عبد الله
خفیف گفته است که عزیمت حج کردم و من هنوز فرد بودم مؤمل جصاص مرا
وصیت کرد که وقتی که بموقف برسی قصد پس کوه عرفات کن و اولیا را آنجا
طلب کن که جای ایشان آنجا می باشد چون بموقف رسیدم زود بگذشتم
و مردمان بگذاشتم هیچکس را ندیدم بترسیدم خواستم که باز گردم باز ارادت
بر من غلبه کرد مقداری دیگر برفتم بنشیبی رسیدم دیدم که در وی ده کس ایستاده اند
و سرها پیش افکنده و در میان ایشان شیخی است بزرگ و شیخ من ابو محمد عبادی
با ایشانست چون مرا دیدند بشیخ من اشارت کردند پس پیش ایشان رفتم
و سلام کردم جواب دادند شیخ من مرا بپهلوی خود خواند چون فارغ شدند
همه بر عمان هیئت که بودند روان شدند و شیخ مرا گفتند که کودک را محافظت
کن من میان آن شیخ و شیخ خود میرفتم می شنیدم که از کلام وی حرف سین
بگوش من می آمد مرا در خاطر چنان آمد که استغفار می کند چون بمزدلفه رسیدم
شیخ من مرا گفت که اصحاب خود را آواز ده آواز دادم جواب دادند پیش

ایشان رفتم و آن جماعت بجانب مشعر الحرام رفتند و بیستادند و نماز می
گذاردند من هم قضای حاجت خود کردم و بایشان باز گشتم تا بامداد نماز می
گذاردند چون از نماز فارغ شدند غایب گشتند و دیگر ایشان را ندیدم

علی بن شلویه رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که میان
علی بن شلویه و دیگری سخنی می گذشت علی بن شلویه گفت من مردی می
شناسم که بر سر کوهی بود و وقت نماز شد و آب بر کوه دیگر بود در برابر
آن خواست که طهارت کند هر دو کوه سر فراهم آوردند پای خود را از
کوه بران کوه نهاد و طهارت کرد و نماز گذارد . و هم شیخ ابو عبد الله
خفیف گفته از بس که علی بن شلویه در صحراها و کوهها می بود جماعتی از کردان
مشعوف وی شده بودند دو کس از رؤسای ایشان پیش وی آمدند
و گفتند هر کدام دختری داریم که هر یک را چهار هزار گوسفند است میخواهیم که
ایشانرا بزنی کنی و آن گوسفندان از برای صادر و وارد فقرا باشد دختر انرا
نکاح کرد . روزی مؤمل ویرا دید گفت این زمان بر ما تفضل مکن تو هم مثل
ما شدی گفت من این را برای خدای تعالی کردم . مؤمل گفت ما نیز از
برای خدای تعالی کرده ایم علی بن شلویه گفت من ایشانرا سه طلاق کردم شما
هم اگر راست میگویید طلاق گویید مؤمل گفت ویرا یا میشوم لنبیت السنة
فی الطلاق

ابوبکر الاسکاف رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف
گفته است که ابوبکر اسکاف سی سال روزه داشت چون وقت نزع آمد
پارهٔ پنبه باآب تر کردند و پیش دهان وی بردند آنرا بینداخت و بروزه

برفت **ابو الضحاک رحمه الله تعالی** شیخ ابو عبدالله خفیف کفته است که از
ابو الضحاک شنیدم که بر بام خانه نشسته بودم ابلیس را دیدم که در کوچه می
کذشت کفتم ای ملعون اینجا چه می کنی پای از زمین برداشت و ببام برامد درهم
افتادیم سیلی بروی زدم و ویرا بینداختم و ازان سالها کذشت وقتی مرا اتفاق
حج افتاد چون باز کشتم بجوی رسیدم که پل بسته بودند و آبی عظیم بود از کذشتن
عاجز شدم ناکاه پیری ضعیف دیدم که بآب درامد با خود کفتم من ضعیفتر ازین
پیر نیستم برخاستم و برعقب وی درامدم چون بمیان آب رسیدم آن پیر پای
خود بر کنار جوی نهاد و بیرون شد من در میان آب ماندم آب برمن غلبه کرد غرق
شدم و جامهای من تر شد و مرا آب میکردانید و می برد تا آن زمان که خدای تعالی
اعانت کرد و مرا آب برکنار انداخت آن پیر ایستاده بود و نظارهٔ من میکرد
چون خدای تعالی مرا نجات داد و بیرون آمدم آن پیر کفت چون دیدی یا ابا
الضحاک توبه کردی که دیکر مرا سیلی نزنی **ابو محمد الخفاف رحمه الله تعالی**
شیخ ابو عبدالله خفیف کفته است که ابو الحسن مزین بما نوشت که شما را
مریدیست در دریا که اکر نجات یابد زود باشد که از برای شما جواهر آرد و
بآن محمد خفاف خواسته بود و هم وی کفته است که ابو محمد خفاف با مشایخ
شیراز یکجای نشسته بودند سخن در مشاهده میرفت هرکس بقدر حال خویش
سخنی کفتند و ابو محمد خفاف خاموش بود مؤمل جصاص ویرا کفت تو هم سخنی
بکوی کفت هر سخن خوب که درین باب بود کفتید مؤمل کفت بهر حال تو هم
سخنی بکوی کفت آنچه شما بود حد علم بود نه حقیقت مشاهده و حقیقت مشاهده

آنست که حجاب منکشف شود و ویرا عیان ببینی ویرا کفتند تو این را از کی میکویی
و این ترا جون معلوم شده است کفت در بادیهٔ تبوک بودم و فاقه و مشقت
بسیار بمن رسید در مناجات بودم که ناکاه حجاب منکشف شد ویرا
دیدم بر عرش خود نشسته سجده کردم و کفتم مولایی ما هذا مکانی و موضعی منک
جون قوم این سخن شنیدند همه خاموش شدند مؤمّل ویرا کفت برخیز تا
بعضی مشایخ را زیارت کنیم برخاست مؤمّل دست وی کرفت و بخانهٔ
ابن سعدان محدّث درامدند و سلام کفتند ابن سعدان تعظیم و ترحیب
ایشان کرد مؤمل کفت ایها الشیخ نرید ان تروی لنا الحدیث المروی عن النبی
صلی الله علیه وسلم انه قال ان للشیطان عرشا بین السماء والارض اذا اراد
بعبد فتنة کشف له عنه ابن سعدان کفت حدّثنی فلان عن فلان و اسند
ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان للشیطان عرشا بین السماء والارض اذا
اراد بعبد فتنة کشف له عنه جون ابو محمد این حدیث را بشنید کفت
یکبار دیکر اعاده کن اعاده کرد کریان شد و برخاست و بیرون رفت
و جند روز ویرا ندیدیم بعد از ان آمد کفتیم در ایام غیبت کجا بودی کفت
نمازهایی که از ان وقت کذارده بودم قضا می کردم زیرا که شیطان را پرستیده
بودم پس کفت چاره نیست از ان که بهمان موضع که ویرا دیده ام و سجده
کرده ام باز کردم و ویرا لعنت کنم پس بیرون رفت و دیکر خبر وی نشنیدیم

حسن بن حمویه و صاحبه ابو جعفر الحرّاز الاصطخری رحمهما الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف کفته است که ابو جعفر حرّاز صاحب حسن بن حمویه

از اصطخر نزدیک ما آمد ابن زیدان گفت آرزوی آن دارم که امشب ویرا
نزدیک ما حاضر کنی ویرا بمجلس وی حاضر کردم در اثنای مجلس ابن زیدان
حرار را گفت دوست می دارم که از حکایات خود چیزی بگویی گفت مرا
خود حکایتی نیست اما اگر میخواهی آنچه از مشایخ دیده ام با تو حکایت کنم
ابن زیدان گفت من هم این میخواهم حرار گفت من و جمعی دیگر پیش حسن بن حمویه
نشسته بودیم و وی سر پیش افگنده بود ناگاه صیحهٔ زد و بآن صیحه از نظر ما
غایب شد ما در یکدیگر نگریستیم و با یکدیگر گفتیم که این قصه را با هیچکس مگویید
که خواهند گفت باز نادرهٔ دیگر آوردند سه روز بودیم که ویرا ندیدیم و از
وی خبری نشنیدیم و هر که از وی خبر می پرسید می گفتیم مشغول است بعد از
سه روز ناگاه دیدیم که از در مسجد در آمد متغیر اللون و از هیبتی که داشت
کس را با وی امکان سخن نبود من همیشه با وی انبساط میکردم گفتم ایها الشیخ
نزدیک من مقداری انجیر تازه است اجازت میدهی که بیارم و همیشه ویرا انجیر تازه
خوش می آمد گفت بیار آوردم یک لقمه بخورد پس بدست اشارت کرد
که بخورید شیخ ابو عبدالله خفیف گفت که ابن زیدان روی بمن کرد که هیچ
شک نیست که این مردیست صادق اما این حکایت را باور نمی دارم حیلهٔ
ساز که مرا باور شود گفتم که از برای شیخ جامهٔ خواب بیندازید تا خواب کند
و از رنج راه برآساید جامهٔ خواب انداختند و وی در خواب شد من با ابن
زیدان بنشستم و آنرا بیان می کردم تا آن وقت که گفت باور داشتم شیخ
ابو عبدالله را پرسیدند که آن حال چگونه گفت وی از مکان خود دور نشده بود

اما ویرا لباسی پوشانیدند که بآن از ابصار غایب شد عبد الله القصار

رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که عبد الله قصار گفت که

وقتی بعزیمت حج بیرون میرفتم مشایخ شیراز مرا گفتند چون بر سهل بن عبد الله

تستری در آیی سلام ما بوی برسان و بگوی که ما بفضل تو معترفیم و مرچه

میگویی باور می داریم از تو چنین بما رسیده است که روز عرفه از جای خود

بیرون می روی و بموقف عرفات با سایر حجاج حاضر می شوی اگر این

راست است ما را خبر ده که ما باین ایمان آریم عبد الله قصار میگوید که

قصد وی کردم و بر وی در امدم و سلام کردم وی نشسته بود ازاری در

خود پیچیده و نعلین از چوب پیش خود نهاده و چشم وی باز مانده چون واله

حیرانی هیبت بر من مستولی شد سخن نتوانستم کرد در میان آنکه نشسته

بودم زنی آمد و گفت ایها الشیخ مرا پسری است برجای مانده ویرا آورده‌ام

تا دعا کنی سهل گفت لِمَ لا تحملیه الی عندربه آن زن گفت انتَ من عندربه

پس سهل بسوی من بدست اشارت کرد برخاستم و دست وی بگرفتم بر

خاست و نعلین پوشید و روان شد و آن زن نیز روان شد و ویرا

برد تا کنار شط آن صبی را دید در سماریه سهل ویرا گفت دست خود را

بمن ده آن زن گفت نمی تواند دست دادن سهل آن زن را گفت

دور شو آن صبی دست بوی داد گفت برخیز برخاست و بکنار آمد

سهل صاحب سماریه را گفت تو برو و پس صبی را گفت وضو ساز و دو رکعت

نماز بگذار چنان کرد پس آن زن را گفت دست وی بگیر بگرفت و با یکدیگر

نوعی است از کشتی

برفتند عبدالله گفت چون آنرا بدیدم دهشت من برفت انبساط کردم و رسالت
مشایخ رسانیدم سهل عستی سر پیش افکند بعد از آن گفت یا دوست هولاء
القوم یؤمنون بالله یفعل ما یشاء قلت نعم قال فاسوألهم عن ذلک
ابراهیم المتوکل رحمه الله تعالی شیخ ابوعبدالله خفیف گفته است که یکی
ازین طایفه با من گفت که بصحرا بیرون رفتم دیدم که ابراهیم متوکل جامهای
خود را شسته و در آفتاب انداخته ویرا گفتم بیا تا برویم و با هم چیزی خوریم
پیراهن خود را همچنان تر بپوشید و با من همراه شد چون مقداری راه برفتیم
دید که اندکی عنب الثعلب در راه بیفتاده آنرا برداشت و پاک بشست و
بخورد و بنشست و گفت تو برو که مرا همین کفایت است هرچند جهد کردم
نیامد. یکی از مشایخ ابراهیم متوکل را گفت میخواهم که درین ماه نزدیک من افطار
کنی قبول کرد یکشب ویرا گفت برخیز تا سحور کنیم برخاست گفت آن سفره را فرود
آر گفت من این نمی کنم زیرا که این حرکت است در اسباب و من در اسباب
حرکت نمی کنم. یکشب ویرا دید که سفره پیش نهاده و چیزی میخورد گفت نگفتی که
من در اسباب حرکت نمی کنم پس این چیست گفت والله که من در اسباب
حرکت نکردم از جای خود برخاستم سر من بر سفره آمد در پیش من افتاد
اینست که میخورم **ابوطالب خزرج بن علی رحمه الله تعالی** شیخ ابوعبدالله
خفیف گفته است که ابوطالب خزرج از اصحاب جنید بود بشیراز آمد و علت
شکم داشت مشایخ گفتند که خدمت او را اگر اختیار میکنند من اختیار کردم
هر شب قریب بشانزده هفده بار بر می خواست. یکی از شبها نشسته بودم

عنب الثعلب انگور

وخیلی از شب گذشته بود چشم من گرم شد یکبار آواز داده بود نشنیده بودم
دیگر آواز داد برخاستم وطشت پیش بردم گفت ای فرزند وقتی که خدمت
مخلوقی را چو خود نیکو نتوانی کرد خدمت خالق را چگونه بجای توانی آورد ، وهم
وی گفته است که وقتی غایب بودم آواز داد که شیرازی من نشنودم
دیگر باره آواز داد و گفت شیرازی هین لعنک الله من بشتافتم وطشت
بوی بردم ، علی دیلم از شیخ ابوعبدالله خفیف پرسید که تو آن لعنک الله
از وی چون شنیدی گفت چون رحمک الله ، شیخ الاسلام گفت فلاح نباشد
مریدی را که ذل استاد و پیر نکشیده باشد و قفای وی نخورده باشد و
لعنک الله او نشنیده و به رحمک الله بر نداشته بود و بدرد و ناکامی زنده
نگشته باشد وی خود رسته باشد لایفلح ، استاد و پیر در باید مردی پدر
خوان رشنده و لایفلح نباشد که بی استاد و پیر ، شبی آواز طرکسته
آمد شیخ ابوطالب گفت شیرازی این چه آواز است بود ابوعبدالله خفیف
گفت که من در شبا روزی یک باقلی خشک بخوردم و هر روز باکم می آوردم
تا اکنون بنوزده باقلی آورده ام در ماهی ، شیخ ابوطالب گفت شیرازی
این را بنا زداد که آنچه مرا افتاد از آن افتاد که با ابوالحسن مزین در دعوتی
حاضر شدم برهٔ بریانی برمایده آوردند دست خود را از آن کشیده داشتم
ابوالحسن مزین گفت ، کل بلا انت یعنی بخور بی آنکه خود را در میان بینی
من گمان بردم که حال چنانست که میگوید یک لقمه بخوردم احساس
کردم که ایمان از من بیرون رفت ، ومن از آن هر روز بازپس تر میروم

سنده بچه که به روی معلوم نباشد

ومن عهد داشتم که بریانی نخورم صح

وقت صح

شیخ الاسلام گفت یعنی وی را بپوشش و استتار ارشاد که ایمان وی معاینه بود
ایمان تو شهادت است و ایمان عارف مشاهدت • و شیخ ابو عبدالله
خفیف گفته است هیچ چیز نیست مرید را زیان مندتر از مسامحهٔ نفس در رخصت
جستن و قبول تاویلات • و هم شیخ ابو عبدالله گفت که اول مجلسی که
ابوطالب در شیراز داشت پلاسی پوشیده بود و عصایی در دست گرفته
آمد و بر کرسی نشست و من پهلوی او بودم بمردم نگریست و گفت نمی
دانم چگویم گناه کاری‌ام میان گناه کاران و بگریست و مردم را بگریانید
و فریاد و گریه از مجلس برخاست وی را قبول عظیم پدید آمد که خاک قدمهای وی
بنیت شفای بیماران می گرفتند • بعد از آن سببی واقع شد که هیچکس بوی
التفات نکرد و از وی همه کس اعراض کردند از شیراز بفسا رفت
آنجا هم کسی بوی التفات نکرد و از آنجا باصفهان رفت من بعلی سهل چیزی
نوشتم و شرح محل و مقام وی کردم وی بر علی سهل در نیامد و درباره وی
سخنان گفت علی سهل از وی اعراض کرد از آنجا بکوهستان عراق رفت
و بهمدان درآمد • ابو علی وارجی عامل همدان بود وی پرسید که حاجت تو
چیست گفت ادای وامی که دارم • ابو علی آن را ادا کرد • و پرسید که
دیگر چه حاجت داری گفت در فلان موضع برای من رباطی بساز بساخت
و در انجا می بود تا از دنیا برفت • شیخ الاسلام گفت جوانمرد آنست که
چون وی را مصیبتی رسد یا از وی چیزی فوت شود مصیبت را فراسازد
و بحسرت و ندامت تدارک جوید • نه آنک اهل مصیبت و فوت باشد

وآنرا نهان دارد واظهار دعوی کند وتمامی معذور کردد شیخ ابو عبد الله
خفیف گفت که شیخ ابو طالب گفت که جوانی از خراسان بزیارت جنید
آمد جنید عصا ورکوهٔ وی بخانه برد ودر ببست وآن شب اصحاب را اجتماعی
بود جنید گفت ویرا با خود ببرید وبامداد پیش من آرید چون شب طعام خوردند
بطریق مزاح وطیبت انگشتری باختن آغاز کردند واشارت بآن جوان
کردند که موافقت کن وی ابا نمود وایشانرا تغیر کرد شبلی بوی نگاه کرد
وگفت خاموش باش واگرنه برخیزم وسرت از تن بکنم آن جوان خاموش شد
وهیچ نگفت وبرفت روز دیگر این حکایت با جنید گفتند برخاست وبخانه
رفت تا عصا ورکوه را باز جوید نیافت بیرون آمد وبا اصحاب گفت جنید
نوبت شد که شما را وصیت میکنم چون غریبی اینجا آید ویرا خوار مدارید سوگند
بخدا که عصا ورکوه از خانه برداشته است بی آنکه من بوی دهم ورفته است

ابو علی وارجی رحمه الله تعالی

شیخ ابو عبد الله خفیف قدس سره گفته است که
ابو علی وارجی بشیراز آمد بعمل وحکومت واز برای صادر ووارد فقرا مائدهٔ نهاد
بعد از نماز شام می آمد وبا ما می نشست وبا یکدیگر سخنان می گفتیم یکی از شبها
ذکر ایام ارادت درمیان آمد پیراهن خود را بالا داشت بر گردن وی نشانی
بود بمقدار طوقی گفتم این چیست گفت درکوه لکام می بودم وپلاسی پوشیده
بودم گردن مرا بخورد چون از آنجا بازگشتم گوشت برآورد واین نشان آنست
که باقی مانده پس گفتیم سبب درآمدن تو درین عمل چه بود گفت مادر من
پیر وضعیف شد وبر من وام بسیار جمع آمد محتاج شدم باین که می بینید

گفت مر

ابوالفضل جعفر الجعدی رحمه الله تعالی شیخ ابوعبدالله گفته است که جعفر جعدی
رسانیدند که ابوعمرو اصطخری گفته است که غسل می کردم ازار من کشاده شد
دیدم که دو دست از پس پشت من پیدا شد و ازار مرا محکم بر میان من بست
جعفر جعدی برخاست و باصطخر رفت و بخانهٔ ابوعمرو درآمد و پای وی بگرفت
اصحاب ابوعمرو برجستند گفت بگذارید که وی الله است دوازده فرسنگ
راه پیاده آمده است پس ابوعمرو بمقام اعتذار درآمد و گفت چنان نگفته ام
بلکه چنین و چنین گفته ام بعد از آن اصحاب را فرمود که ویرا خدمتکاریها نیکو کردند

ابوالقاسم القصری رحمه الله تعالی وی از کبار اصحاب جنید بوده شیخ
ابوعبدالله خفیف گفته است که روزی مرا گفت مرا بصحرا بیرون بر ویرا
بصحرا بیرون بردم بموضعی رسیدیم که مصطبهٔ بود و جماعتی نرد بازی میکردند
با ایشان ببازی کردن بنشست من از آن متغیر شدم و خجل گشتم در وقت
بازگشتن بجای دیگر رسیدیم جماعتی شطرنج می باختند از آن متغیر شد و پیش
رفت و رقعهٔ ایشان را بیفشاند آن جماعت کاردها برکشیدند وی گفت
کاردها را بمن دهید تا بخورم من ازین دو حال وی عجب ماندم از وی سوال
کردم گفت وقتی که بچشم لَدُنّی نگریم چنان باشد و وقتی که بچشم غیر لَدُنّی چنین
این سخن پیشتر گذشت اما آنجا شیخ الاسلام ابوبکر قصری گفته بود و در مقامات
شیخ ابوعبدالله ابوالقاسم قصری است و می شاید که ویرا دو کنیت بوده
باشد یکی بر سبیل سهو وقوع یافته باشد والله اعلم و هم شیخ ابوعبدالله
فرمود که ابوالقاسم قصری کثیر الاطراق بود یعنی بسیار سر در پیش می انداخت

غضب م

مصطبه جای باشتن زیبایان م

یا آنکه دو ابوبکر بوده باشند م

از وی سبب آنرا پرسیدم گفت پیش ازین در قدیم الایام در هر هفت شبانه
روز یکبار چیزی می خوردم مردی از جن می آمد و بر من سلام می کرد اما ویرا نمی دیدم
یک روز ویرا گفتم چه باشد که ظاهر شوی ناگاه دیدم که شخصی در خوبترین صورتی
بر من ظاهر شد گفتم چه کسی تو گفت من از مؤمنان جنیانم وقتی که امثال شما را
می بینیم دوست می داریم که ویرا زیارت کنیم و سلام گوییم پس گفتم بعد ازین
بر من در هر وقتی ظاهر می شو مرا دوست گرفت و با من انس تمام پیدا کرد
و چیزها بمن می آموخت روزی ویرا گفتم بیا تا بمسجد درآییم و ساعتی بنشینیم
گفت وقتی که بنشینی و سخن گویی و مردم ترا بینند و مرا نه بینند ترا بوسواس
نسبت خواهند کرد گفتم بیا تا در آخرهای مسجد بنشینیم که هر کس ما را نه بیند پس
در آمدیم و بنشستیم گفت این مردمانرا چون می بینی گفتم بعضی را نیم خواب و بعضی
را در خواب و بعضی را آگاه گفت آنچه بر سرهای ایشانست می بینی گفتم نی
چشمهای مرا بمالید دیدم که بر سر هر کسی غرابی نشسته است بعضی را بالها
بچشم فرو گذاشته است و بعضی را بر سر نشسته است و بعضی را گاهی
بوی فرود می آید و گاهی بالا میرود گفتم این چیست گفت مگر نخوانده قول
الله تعالی را که ومن یعش عن ذکر الرحمن نقیض له شیطانا فهو له قرین
اینها شیاطین اند که بر سرهای ایشان نشسته اند و بر هر یک بقدر غفلت
وی استیلا یافته اند و آن جنی باین طریق بمن می آمد و بر من ظاهر می شد
تا روزی سخت گرسنه شدم و پیش من از نان صدقه بقیه بود و تا وقت
افطار که عادت داشتم چهار روز مانده بود پاره از ان نان گرفتم و بخوردم

گرسنگی من ساکن شد ناگاه آن جنی آمد و بر من سلام کرد اما ظاهر نشد گفت ما
از بهر این ریاضات و صبر بران می خواهیم شما را اما چون ترا امتحان کردیم بران
صبور نبودی این بگفت و برفت و دیگر باز نیامد این سر پیش انداختن من
ازان وقت است **عبدالعزیز بحرانی رحمه الله تعالی** شیخ ابوعبدالله
قدس الله تعالی سره گفته است که عبدالعزیز بحرانی در زمستان سخت بشیراز آمد
جامهای کهنه داشت و هر فتوحی که وی را می رسید صرف فقرا می کرد سه روز
در شیراز بود با وی درین باب سخن گفتند گفت من می گریزم از جامهای شما
پس مرا گفت یا باعبدالله مرا ازین شهر بیرون کن که در نیت من نیست که درین
شهر جامهٔ نو پوشم گفتم بکجا میروی گفت بناحیت بحر مشایعهٔ وی کردم و بدروازه
که بآن جانب بود بیرون رفتیم ناگاه دیدیم که ابوالخیر مالکی بر استر خود
نشسته و پای می جنباند و ما را آواز می دهد و با خود خوردنی همراه دارد
بیستادیم تا بما رسید گفت تفضلی بکنید تا بهم این طعام را بخوریم پس
بنشستیم و بخوردیم بحرانی برخاست و سجاده بر دوش خود انداخت ابوالخیر
گفت کاشکی ازین طعام چیزی با خود برداری گفت مطبخ من پیش رفته است
ابوالخیر گفت ما باین طعامها چکنیم بحرانی گفت پیش سگان انداز و برفت
ابوالحسن حکیمی رحمه الله تعالی وی گفته که از جنید شنیدم که روزی در
مجلس سری سقطی بودم و آنجا مردم بسیار بودند و من خردتر ایشان بودم
سری پرسید که چه چیز است که خواب را ببرد هر کس چیزی گفت یکی
گفت گرسنگی یکی گفت کم خوردن آب چون نوبت بمن رسید گفتم

علم القلوب باطلاع الله علی کل نفس بما کسبت گفت احسنت یا بنی و مرا
نزدیک خود نشاند و از آن روز باز هر جا که هستم بر همه مقدمم و هم حکیمی گفته است
حال یکی از جنید پرسیدم که اقتدا را شاید گفت اگر در وی پرهیزکاری و
طلب قوت حلال می یابی اقتدا را شاید و اگر نه او را بگذار شیخ ابو علی
حسین بن محمد الاکار رحمه الله تعالی وی از اصحاب شیخ عبدالله
خفیف است و شیخ شیخ ابو اسحق کازرونی قدس الله تعالی ارواحهم گویند
که شیخ حسین اکار بکازرون رسید مشایخ آنجا پیش وی جمع شدند و شیخ ابو اسحق
هنوز کودک بود وی نیز با ایشان آمده بود وی را گفتند که این کودک قرآن را نیک
میخواند وی را فرمود تا قرآن خواند وی را خوش آمد و تواجد کرد چون فارغ شد
وی را از مشایخ طلبید و بشیراز برد و از مشایخ وقت و اصحاب شیخ ابو عبدالله
خفیف سماع حدیث فرمود و با وی بعراق و حجاز مسافرت کرد و ببرکت
صحبت وی رسید بآنچه رسید و شیخ حسین بعد از ثلثمائه از دنیا برفت
و قبر وی بر در روضه شیخ ابو عبدالله خفیف است در شیراز شیخ ابو اسحق
ابراهیم بن شهریار کازرونی قدس الله تعالی روحه وی فارسی
الاصل است و مولد و منشاش نورد کازرون بوده و شهریار پدر شیخ
مسلمان نشده بود و ولادت شیخ و سایر اولادش در زمان اسلام بوده و انتساب
شیخ در تصوف بشیخ ابو علی حسین بن محمد الفیروزابادی الاکار بوده و بصحبت
بسیاری از اصحاب حدیث رسیده بود در کازرون و شیراز و بصره و مکه و مدینه
و از همه روایت حدیث و آثار داشت در مکه شیخ ابوالحسن علی بن عبدالله

دران اوان
بن محمد

ابن جهضم همدانی را دیده بود، و از وی روایت کند که ذوالنون گفت علیک
بالقصد فان الرضا بقلیل الرزق یزکی یسیر العمل ◦ یعنی بر تو باد که توسط احوال اختیار
کنی یعنی بضرورت وقت قناعت کنی و طالب زیادت نباشی بدرستی که رضا
برزق اندک عمل اندک را پاک گرداند و هر آینه عمل پاک قبول حضرت پاک باشد
یکی از وزرا را با شیخ ارادت تمام بود هر چند جهد کرد شیخ از وی چیزی قبول نکرد
پیغام بشیخ فرستاد که هر چند جهد کردم از من هیچ قبول نکردی از بهر تو چند بنده
آزاد کردم و ثواب آن ترا بخشیدم شیخ قدس سره جواب فرستاد که رسالت
تو بمن رسانیدند و شکر نیکویی تو کردم لیکن آزاد کردن بندگان مذهب من نیست
بلکه مذهب من بنده گردانیدن آزادانست برفق و احسان ◦ شیخ رضی الله عنه
حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم بخواب دید پرسید که یا رسول الله ما التصوف
رسول صلی الله علیه و سلم گفت التصوف ترک الدعاوی و کتمان المعانی دیگر پرسید که
ما التوحید رسول صلی الله علیه و سلم گفت کل ما هجس ببالک او خطر فی خیالک
فالله سبحانه بخلاف ذلک التوحید ان تنزهه عن الشک و الشرک و التعطیل
دیگر پرسید که ما العقل رسول صلی الله علیه و سلم گفت ادناه ترک الدنیا
و اعلاه ترک التفکر فی ذات الله تعالی ◦ توفی رضی الله عنه فی شهر ذی القعده
سنه ست و عشرین و اربعمائه ◦ شیخ روزبهان بقلی قدس الله تعالی سره
کنیته ابو محمد بن ابی نصر البقلی الفسوی ثم الشیرازی ◦ سلطان عرفا بوده ◦ و برهان
علما ◦ و قدوه عشاق ◦ در بدایت حال سفر عراق و حجاز و شام کرده است
با شیخ ابو النجیب سهروردی در سماع صحیح بخاری در ثغر اسکندریه شریک بوده است

وخرقه از شیخ سراج الدین محمود بن خلیفه بن عبد السلام بن احمد بن سال
به پوشیده است ۞ واشتغل بالریاضات الشدیدة فی اطراف شیراز
وجبالها کان صاحب ذوق واستغراق ووجد دایم لایسکن
لوعته ولایرقا دمعته ولایطمئن فی وقت من الاوقات ولا
یسلو ساعة من الحنین والزفرات یتاوه کل لیلة بالبکاء والعویل
وهر او را سخنانست که در حال غلبهٔ وجد از وی ظاهر شده است که هر کسی
به فهم آن نرسد واز سخنان وی است ۞ آنچه ندیدست دو چشم زمان
وآنچه نه بشنید دو گوش زمین ۞ در گل ما رنگ نمودست آن ۞ خیزو
بیا در گل ما آن ببین ۞ وی را مصنفات بسیارست چون تفسیر عرایس
وشرح شطحیات عربی وفارسی ۞ وکتاب الانوار فی کشف الاسرار وغیر آن
که تعداد آن طولی دارد ۞ در کتاب الانوار فی کشف الاسرار آورده است
که قوال باید که خوب روی بود که عارفان در مجمع سماع بجهت ترویح قلوب
بسه چیز محتاج اند ۞ روایح طیبه ووجه صبیح ۞ وصوت ملیح ۞ بعضی گفته اند
ازین قوال اجتناب بهتر است ۞ زیرا که این چنین کارها عارفی را مسلم آید
که طهارت قلب او بکمال رسیده باشد ۞ وچشم او از دیدن غیر حق پوشیده
شده ۞ گویند که پنجاه سال در جامع عتیق در شیراز تذکیر کرد و وعظ گفت
اول که بشیراز درآمد وی رفت تا مجلس گوید شنید که زنی دختر خود را نصیحت میکند
که ای دختر حسن خود را با کسی اظهار مکن که خوار وبی اعتبار می گردد ۞ شیخ گفت
ای زن حسن با آن راضی نیست که تنها ومنفرد باشد ۞ او همه آن میخواهد که

عویل آواز برداشتن در گریه

با عاشق ترین باشد حسن وعشق در ازل عهدی بسته اند که هرگز از هم جدا نباشند
بر اصحاب از استماع آن چندان وجد و حال عارض شد که بعضی دران برفتند
شیخ ابو الحسن کردویه گوید که در دعوت بعضی صوفیه با شیخ روزبهان
جمع شدم و هنوز ویرا نمی شناختم در خاطرم آمد که من در علم و حال از وی
زیادت ام بر سر من مطلع شد و گفت ای بو الحسن این خاطر را از خود نفی
کن که امروز هیچکس با روزبهان برابر نیست و وی یگانهٔ زمان خود است
و باین معنی اشارت کرده درین شعر درین زمانه منم قاید صراط الله
ز حد خاور تا آستانهٔ اقصی رونده گان معارف مرا کجا بینند که
منزل جانم بما ورای وری وی صاحب سماع بود و در آخر عمر ازان باز
ایستاد باوی درین معنی سخن گفتند گفت انی اسمع الآن من ربی عز و جل
فاستعرض عما سمعت من غیره و گویند که در آخر عمر ویرا فلج دریافت بعضی
از مریدان بی آنکه با وی بگوید بمصر رفت و از خزاین سلاطین قدری روغن بلسان
خالص آورد برای مداوای وی چون پیش وی آورد گفت جزاک الله عنی بنیتک
از در خانقاه بیرون رو آنجا سگی است گرگین خسبیده آن روغن را بوی بمال
و بدان که روزبهان هیچ روغن نیک نمی شود این بندیست از بندهای عشق که
خدای تعالی بر پای وی نهاده است تا آن زمان که بسعادت لقای وی برسد
شیخ ابوبکر بن طاهر که از اصحاب شیخ بوده گفته است که مرا سحر بنوبت
با شیخ قرآن میخواندم یک عشر وی و یک عشر من چون وی فوت شد
دنیا بر من تنگ شد آخر شب برخاستم و نماز گذاردم پس بر سر تربت شیخ

بلسان درختیست در مصر که از و روغن میچکد و غایت نافع است ۱۲

بنشستم و بنیاد قرآن خواندن کردم و گریه بر من افتاد که از وی تنها مانده بودم
چون عشر تمام کردم آواز شیخ شنیدم که از قبر می آمد و عشر دیگر میخواند تا آن زمان
که اصحاب جمع شدند آواز منقطع شد و مدتی حال برین گونه بود روزی با یکی
از اصحاب آنرا باز گفتم بعد از آن دیگر نشنیدم صاحب فتوحات مکیه
رضی الله تعالی عنه می آرد که شیخ روزبهان در مکه مجاور بود وکان کثیر الزعقات
فی حال وجده فی الله بحیث انه کان یشوش علی الطایفین بالبیت فکان
یطوف علی سطوح الحرم وکان صادق الحال ناگاه بمحبت زنی مغنیه مبتلا شد
و هیچکس نمیدانست و آن وجد و آن صیحهایی که در وجد الله میزد همچنان باقی
بود اما اول از برای خدای تعالی بود و این زمان از برای مغنیه دانست که
مردمان را چنان اعتقاد خواهد شد که وجد و صیحات وی این زمان نیز از برای
خدای است عز و جل بمجلس صوفیه حرم آمد و خرقه خود بیرون کرد و پیش
ایشان انداخت و قصه خود را با مردم بگفت و گفت نمیخواهم که در حال خود
کاذب باشم پس خدمت مغنیه را لازم گرفت حال عشق و محبت ویرا
با مغنیه گفتند و گفتند که وی از اکابر اولیاست مغنیه توبه کرد و خدمت
ویرا پیش گرفت محبت آن مغنیه از دل وی زایل شد بمجلس صوفیه آمد
و خرقه خود در پوشید توفی رحمه الله فی منتصف محرم الحرام سنه ست
وستمائه شیخ عبد الله بلیانی قدس الله تعالی سره لقب وی
اوحد الدین است و از فرزندان شیخ ابو علی دقاق است و نسب وی
با شیخ ابو علی بدین گونه است عبد الله بن مسعود بن محمد بن علی بن احمد بن

عمر بن اسمعیل بن ابی علی دقاق قدس الله تعالی ارواحهم و استاد ابو علی را
یک پسر بوده است اسماعیل نام و یک دختر فاطمه بانو منکوحه شیخ ابو القاسم
قشیری رحمه الله تعالی و سلسله خرقه وی چنین است وی خرقه از پدر
خود دارد ضیاء الدین مسعود و امام الدین مسعود نیز گویند و وی از شیخ
اصیل الدین شیرازی و وی از شیخ رکن الدین شیرازی و وی از شیخ رکن
الدین سنجانی و وی از شیخ قطب الدین رشید ابهری و وی از شیخ
جمال الدین عبد الصمد زنجانی و هر دو از شیخ ابو النجیب سهروردی قدس الله
تعالی ارواحهم وی گفته در اول حال از خلق انفراد جستم و یازده سال در کوه لکام
بسر بردم چون از کوه باز آمدم بصحبت زاهد ابوبکر همدانی پیوستم و وی مرد
صاحب کرامت بود و فراستی صادق داشت و ورد وی آن بود که هر شب
برخاستی و عصای آهنی داشت آنرا در زیر زنخدان گرفتی و تا روز بر پای ایستادی
من نیز بموافقت وی از عقب وی می ایستادم وی قفا روی باز پس کردی
و غیرت آوردی و گفتی برو جای بخسب من بر زمین می نشستم تا وی مشغول
کار خود می شد دیگر بر می خواستم و موافقت وی میکردم تا آنگاه که حال وی
بمن فرود آمد آنگاه تنهایی گزیدم و زاهد ابوبکر از غایت انبساط که با من
داشت مرا لولی میگفت شنیدم که روزی می گفته که لولی آمد و از ما چیزی
گرفت و برد و نمی دانم که بکجا رفت بعد از چند گاه پیش وی رفتم فرمود که
کجا بودی چه آوردی تواضع نمودم و هیچ نگفتم ساعتی بنشستم زاهد رحمه الله
از من سوالی کرد که جواب آن این بود که من گفتم من غیر خدا نیستم زاهد گفت

که مذکور میشود شیخ عبد الله

سخن منصور آوردی من گفتم ببیک آه برآرم توانم که صد منصور پیدا کنم چون این
بگفتم زاهد عصا برگرفت و بر من انداخت من از جای بجستم و آن عصا از خود
رد کردم زاهد مرا دشنام غلیظ داد و گفت منصور را بردار کردند و نگریخت و تو
از یک عصا می گریزی جواب دادم که آن از ناتمامی منصور بود و اگر نه بگریختی
که نزد حق تعالی و تقدس همه یکی است چون این بگفتم زاهد گفت مگر گیاهی
خورده گفتم آری اما از مرغزار حقیقت زاهد فرمود شاد خوردی و نیک
خوردی بیا بر سر سجاده بنشین و آنرا نگاه دار بعد از ان زاهد گفت آنکه گفتی
که از ناتمامی منصور بود که نگریخت و او را بردار کردند بچه دلیل گفتی گفتم دلیل
آنست که هر سواری که دعوی سواری کند و اسب بتازد چنانکه عنان از
دست وی نرود و اگر برود تواند که سر اسب باز گیرد راست گفته است
که وی سوار چالاک است و اگر سر اسب نتواند گرفت آن در سواری نا
تمام است چون این بگفتم زاهد تصدیق فرمود که راست گفتی من از
تو دیده ور ترکس ندیدم و هم وی گفته است که مرا گفتند که یکی از اصحاب
شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی سره که ویرا شیخ
نجیب الدین بزغش میگویند بشیراز آمده است بسیار خرم شدم از ان
جهت که از مقامات احوال صوفیان آنچه دانسته بودم حاصل کرده بودم
و طلب زیادتی میکردم و پدرم میگفت که آنچه من از خدای تعالی خواسته
بودم آنرا بعبد الله داد و آنچه بر من بمقدار دریچه گشادند بر وی بمقدار
دروازه گشادند برخاستم و بشیراز رفتم و بخدمت شیخ نجیب الدین

مشرف شدم و چیزی چند از احوال و مقامات و واقعات خود با وی بگفتم همه را
نیک استماع کرد و هیچ جواب نگفت ساعتی بنشستم و از انجا بیرون آمدم
بعد از ان مرا بجهت ضرورتی عزیمت مراجعت شد با خود گفتم بروم و شیخ
نجیب الدین را به بینم تا چه میگوید چون بدر خانهٔ وی رسیدم گفتند وی در
اندرونست برو و دران خانهٔ بیرون که درانجا شیخ می نشیند بنشین تا بیاید
چون آنجا بنشستم در پیش سجادهٔ وی جزوی دیدم که هرچه با وی گفته بودم همه
درانجا نوشته بود با خود گفتم شیخ بآن محتاج بوده است که همه نوشته است
حال وی را ندانستم که تا کجاست ننشستم و بیرون آمدم چون بگازرون رسیدم
بانگی بر خود زدم و غیرتی بتازگی در خود پیدا کردم و در خلوت نشستم و هرچه
از خدای تعالی میخواستم به پنج روز دران خلوت بمن داد وی در شیراز بود
روزی بخانقاه شیخ سعدی رحمه الله در امد شیخ سعدی یک مشت فلوس
بیاورد و در نظر وی بنهاد و گفت بوزمای تا درویشان این تبرک بسفره دهند
وی گفت ای سعدی فلوس آوردی برو و آن ظرف اقچه بیار که شصت و
دو عدد اقچه دران نهادهٔ تا درویشان بسفره دهند در حال شیخ سعدی برفت
و آن ظرف بیاورد و همچنانکه وی فرموده بود آنرا بفرستاد و از برای درویشان
سفرهٔ تمام آوردند شیخ را مریدی بود طباخ که در بازار آش پختی هرگاه که
شیخ بدر دکان وی رسیدی کاسه آش بستدی و همچنان ایستاده بخوردی
روزی کاسهٔ آش در دست داشت که درویشی رسید خرقهٔ سفید سزار
میخی بتکلف پوشیده سلام گفت و گفت میخواهم که مرا با خدا دلالت کنی و بگویی

که فایده درحیات تا چنان کنم شیخ فرمود که شاید کاسهٔ آشی که در دست
داشت بوی داد گفت از بینا دکار این بستان و بخور درویش آنرا
بستد و بخورد چون از طعام فارغ شد گفت این دست بطعام آلوده هم
باین خرقه که پوشیدهٔ پاک کن و هرگاه که چیزی میخوری چنین می کن گفت این
نتوانم کرد بچیزی دیگر اشارت فرمای شیخ فرمود چون این قدر نتوانی کرد
هر چیزی دیگر که ترا بگویم هم نتوانی کرد برو که تو مرد این کار نیستی یکی از مریدان
شیخ در کوه عزلت گرفته ماری پیش وی رسید خواست که ویرا بگیرد ویرا
بگزید واعضای وی آماس کرد خبر بشیخ رسید جمعی را فرستاد تا ویرا آوردند
گفت آن ماررا چرا گرفتی تا ترا زخم زد گفت شیخا تو گفتهٔ که غیر خدای نیست
من آن مار غیر خدای ندیدم ازین جهت دلیری کردم و ویرا بگرفتم شیخ فرمود که
خدای تعالی را بلباس قهر ببینی بگریز ونزدیک وی مرو اگر نه چنین کند که این
ساعت در آن افتادهٔ پس دست در زیر سر وی کرد و ویرا بازنشاند و
گفت من بعد گستاخی چنین مکن تا وقتی که ویرا نیک بشناسی آنگاه دعایی
کرد و باد بروی دمید آماس بازنشست و شفا یافت وی گفته است درویشی
نه نماز و روزه است و نه احیای شب این جمله اسباب بندگی است درویشی
نرنجیدنست اگر این حاصل کنی واصل گردی وهم وی گفته است خدای
دان باشید و اگر خدای دان نتوانید خود دان نیز نباشید از برای آنکه
چون خوددان نباشید خدای دان باشید پس فرمود ازین بهتر بگویم خدای
باشید و اگر خدای نباشید خود مباشید که اگر خود نباشید خدای باشید

روزی بزیارت شیخ روزبهان بقلی رفته بود قدس الله تعالی سره شیخ صدر
الدین روزبهان بر سر تربت بدر نشسته بود چون شیخ عبدالله در برابر قبر بیستاد
شیخ صدرالدین بتعظیم وی برخاست و مدتی بسیار بیستاد و بنشست و باز
برخاست و مدتی دیگر بیستاد شیخ عبدالله بوی التفات نکرد چون از زیارت
فارغ شد گفت شیخا دیر گاهست که بر پای ایستاده ام و شما هیچ التفات نفرمودید
گفت شیخ روزبهان اناری بدست من داده بود بخوردن آن مشغول بودم و از
جمله اشعار وی است ما جمله خدای پاک پاکیم نی آتش و باد و
آب و خاکیم از هستی و نیستی همیشه عریان شده ایم جامه چاکیم
حقیقت جز خدا دیدن روا نیست که بی شک در دو عالم جز خدا نیست
نمی گویم که عالم او شده نه که این نسبت بدو کردن روا نیست
نه او عالم شده نه عالم او شد همه او را چنین دیدن خطا نیست
رباعیه تا حق بدو چشم سر نبینم مردم از پای طلب نمی نشینم مردم
گویند خدا بچشم سر نتوان دید آن ایشانند و من چنینم مردم وفات
وی در روز عاشورا سنه ست وثمانین وثمانمائه بود قدس الله تعالی روحه
شیخ جمال الدین محمد باکلنجار رحمه الله تعالی کان شیخا وجیها بهی المنظر
زکی المخبر ذا مجاهدات وخلوات واوراد کثیرة من العبادات والطاعات
وله کلمات روحانیة واشارات رحمانیة شیخ عبدالله بلیانی قدس الله سره
فرموده است که دران زمان که خورد سال بودم شیخ جمال الدین باکلنجار
رحمه الله در خدمت پدرم خواجه ضیاء الدین مسعود رحمه الله تعالی می بود و من

پیوسته بذکر مشغول می شدم و آواز خوش داشتم و از برای جمعیت خاطر خود
وقتها در اثنای ذکر گفتن چیزی از اشعار بترنم میخواندم شیخ جمال الدین می آمد
و گوش بآواز من می کرد و از آن وقت وی خوش می شد و من از حال وی
خبر نداشتم که گوش با من دارد و از آنچه می خواندم خاموش می شدم در یکی
از روزها شیخ جمال الدین نزدیک من آمد و گفت ای شیخ عبد الله چرا چنین میکنی
که در اثنای ذکر گفتن چیزی می خوانی و ما گوش بتو داریم و تو خاموش می شوی
و ما را نیم بسمل می گذاری چنین مکن و خاطرهای درویشان را نگاه دار چون از تو آواز
می خواهند و پدرم نیز ضیاء الدین مسعود همچنان می فرمود سخن ایشان را قبول
کردم و وی گفته است قوله تعالی و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین یقین نیست
جز عیان عین قدیم بی صورت عمل عبادت نیست و نیتی که بهتر از عمل است این است
و صورت عمل بی نیت عیان عین قدیم عبادت نبود بلکه رسم و عادت بود
طالب آن است که مطلوب وی جز عیان عین قدیم نیست و هر چه جز عیان عین
قدیم است پیش وی محال و باطل است توفی رحمه الله سنه ست و خمسین
و سبعمائة و قبر وی در شیراز است شیخ ابو الحسن کردویه رحمه الله تعالی
صاحب علم و تقوی بود و شصت سال در خانهٔ که در شیراز داشت منزوی شد
که جز باداء نماز جمعه و کفایت بعضی مهمات علی سبیل الندرة بیرون نیامد و خضر
علیه السلام احیانا بر وی ظاهر می شد و صحبت می داشت گفته اند سبب
وفات وی آن بود که شخصی بر وی درآمد و گفت اینجا مردیست که میگوید که
نفس من چون نفس عیسی است علیه السلام زیرا که وی مردهٔ طبیعت را زنده

و دیگر بذکر مشغول میشدم

و نیت عیان عین قدیم

می کند و من مردهٔ غفلت را زنده می کنم • شیخ ابوالحسن آهی بر کشید و گفت
یا رب مرا عمر دراز دادی تا زمانی را دریافتم که در وی مثل این سخنان می شنوم
و دیگر زندگانی نمی خواهم شکم وی بگرفت و بر همان برفت • فی آخر محرم سنه ست
وستمائه • چون شیخ روزبهان بقلی بیمار شد • شیخ ابوالحسن کردویه
و شیخ علی سراج که مرد بزرگ بود و عارف • و از اولاد شیخ روزبهان اطفال
می شد • بعیادت وی آمدند • شیخ روزبهان روی بایشان کرد و گفت
بباید که از قید این حیات جسمانی و زندگانی فانی بیرون آییم • و بحیات ابدی روحانی
متصف شویم ایشان قبول کردند • شیخ گفت من پیش از شما میروم • و تو
ای بوالحسن بعد از پانزده روز بمن میرسی • و تو ای علی بعد از یک ماه •
شیخ در منتصف محرم برفت • و شیخ ابوالحسن در آخر آن • و شیخ ابو علی
در منتصف صفر رحمهم الله • موسی بن عمران جیرفتی رحمه الله تعالی بزرگ بوده و
بجیرفت پیر شیخ ابو عبدالله طاقی است • شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله
خفیف را با شیخ موسی عمران نقاری افتاده بود • بوی نامه یا پیغام فرستاد که من
در شیراز هزار مرید دارم که اگر از هر یکی هزار دینار خواهم شب را زمان نخواهند
موسی عمران جواب باز فرستاد که من در جیرفت هزار دشمن دارم که هرگاه
بر من دست یابند مرا تا شب درنگ ندهند و زنده نگذارند صوفی تو باشی
یا من • خواجه حسن کرمانی رحمه الله تعالی • شیخ کرمان بود و متأخرترین
مشایخ آنجا دار و خانه داشت • و کاری بنظام • و مرید بسیار • و معاملت
نیکو • دعوی مریدی شیخ عمو کردی • تا شیخ عمو از دنیا نرفت • وی پشت باز

بگذاشت

نگذاشت یعنی در مسند ارشاد ننشست • شیخ الاسلام گفت که در کرمان
میان خواجه علی حسن و میان خلیل خازن نقار افتاد • خلیل بخواجه علی نامه
فرستاد و دران نوشت که تو از بامداد تا چاشتگاه دارو و شربت و
گوارش خوری تا طعام خوش بتوانی خورد از سر تنعم • و مرا از بامداد تا چاشتگاه
گرد بر باید گشت تا چیزی یابم که بخورم صوفی تویی یا من • مشایخ طعن میزدند
ونمی پسندیدند قبول جستن و قبول داشتن خلق را • از بس غرور که در انست
ایشان مایهٔ ذا نوخورند و نفس رعنا را معجب کنند تا از حد خود در گذرد • اگر الله
تعالی نگاه ندارد و این عقبهٔ عظیم است این قوم را • میرهٔ نیشابوری رحمه الله
تعالی • پیری بوده بزرگ از صوفیان ملامتی بود بنسا رفت بزیارت یا بکار
دیگر و یک خادم با وی • ویرا آنجا قبول عظیم خاست • و مریدان بسیار
پدید آمدند • وی از ان برنج می بود • و شغل دل می افزود • چون باز گشت
خلق بسیار با او بیرون آمدند • و با وی در رفتن ایستادند • از خادم پرسید که
اینان که اند • گفت بخدمت تو می آیند • صبر کرد و هیچ نگفت • تا بسر بالایی
رسید و باد سخت می جست بند شلوار بگشاد و بول آغاز کرد چنانک
جامهای خود و جامهای ایشان را نیز پلید کرد • آن قوم گفتند احسنت زهی
شیخ و زهی معاملت نیکو مریدان همه از وی منکر باز گشتند و آن خادم که
با وی بود و بس وی میرفت دل پر انکار که این چه بود که وی کرد جمعی مریدان
با ارادتهای تازه و نظرهای نیکو با وی می آیند ببین که وی چه کرد • میره
میرفت تا باب رسید با مرقع و جامه باب در آمد و جامها و تن خود پاک گشت

وبیرون آمد و در رفتن ایستاد و روی باز پس کرد و خادم را گفت باید که انکار نکنی
که آفتی بآن عظیمی و فتنه و شغل چنان بزرگ باین مقدار بول از خود باز توان
کرد ، چرا مؤنت آن باید کشید ایشان بچه کار آیند چرا که مردم را رعنا و معجب
کنند و از مایه مردم خورند ، و شغل دل افزایند و این قبول پیش از دیدن عیب
باشد ، چون اندک عیبی پدید آید ، یا کاری نه بر مراد ایشان برود همه منکر
کردند ، شیخ الاسلام گفت دانی که آن چرا کرد ، از جهة آنکه طبع و نفس وی
بآن خوش بود آن بر وی واجب بود ابو عبد الله الترُوغَندی رحمه الله تعالی
از طبقهٔ خامسه است ، نام وی محمد بن محمد بن الحسین است از اجلهٔ مشایخ
طوس بود با ابو عثمان حیری صحبت داشته و با آن مشایخی که از طبقهٔ وی
بودند و یگانهٔ مشایخ بود در طریقت خود ، کرامات ظاهر داشت مجرد بود
بلند حال و بزرگ همت بس از سنه خمسین و ثلثمائه برفته از دنیا ، وی گفته
طوبی لمن لم یکن له وسیلة الیه غیره ، و هم وی گفته ، ترک الدنیا للدنیا من
جمع الدنیا ، و هم وی گفته که الله تعالی بندهٔ خود را از معرفت خود چیزی
بدهد و بآن مقدار که وی را معرفت داده بود بلا بر وی گمارد تا بقوت آن
معرفت آن بلا را برمی دارد ، و هم وی گفته که دور باش از تمییز در خدمت
زیرا که کسانی که ایشان را در خدمت ممتاز گردانی ظاهر نمانده اند ، بس همه را
خدمت کن تا مراد حاصل شود ، و مقصود فوت نشود ابو عبد الله الرودباری
قدس الله تعالی روحه از طبقهٔ خامسه است نام وی احمد بن عطا ست
شیخ شام است بصور نشستی و صور بر کنار دریاست وقبر وی بصور بود

مؤنت گرانی و بار بر مردم

واکنون

واکنون در دریا است خواهرزادهٔ ابوعلی رودباری است بزرگ بوده و صوفی
در صورت قرایان ما در وی فاطمه خواهر شیخ ابوعلی رودباری پسر را گفتی هذا قرآء
خاله کان صوفیا عالم بوده بعلم قرآن • و علم شریعت • و علم حقیقت • و حدیث
داشت ویرا اخلاق و شمایل نیکو بود • و موصوف بود بتعظم فقر و دوستی درویشان
و رفق کردن با ایشان • و در ماه ذوالحجه سنه تسع و ستین و ثلثمائه برفته از دنیا
ویرا کتابی است در آداب فقر • شیخ الاسلام گفت که ابوعبدالله رودباری
آنست که شتر ویرا در بادیه دست بریک فروشد گفت جل الله شتر با وی بزبان
فصیح گفت جل الله • شیخ الاسلام گفت که من دو تن دیده ام که ویرا دیده اند
شیخ ابوعبدالله باکو • و شیخ ابوالقاسم ابوسلمهٔ باوردی • شیخ ابوعبدالله
باکو گفت که ابوعبدالله رودباری گفت که التصوف ترک التکلف و استعمال
التظرف وحذف التشرف • و شیخ ابوالقاسم بوسلمهٔ باوردی گفت که
شیخ ابوعبدالله رودباری گفت حدیث نوشتن جهل از مرد ببرد و درویشی
کبر از مرد ببرد فاذا اجتمعتا فناهیک به نبلا • شیخ الاسلام گفت که بوسعید
مقری گفت که با شیخ عبدالله رودباری باقلی میخوردم باقلی پسندیده بنهادم
با جای نهادم شیخ گفت با جای منه چیزی که خود را نه پسندی در راه درویشی
می نهی که بخورد • شیخ الاسلام گفت که محمد شکرف گفت که در کلوخ خلاصم
انصافست • **ابوعبدالله بن مانک رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت
که ابوعبدالله مانک بارغان فارس بوده نام وی احمد بن ابراهیم مانک است
شاگرد پندار ارغانی است شبلی را دیده بود عمر وی صد و اند سال بوده

شیخ عبدالله باکو گفت که

جون سخن کفتی دو کس بودند بردودست وی که آب دهان وی پاک میکردندی
که دندان نداشت آب از دهان وی بیرون می افتاد • شیخ الاسلام کفت
که شیخ ابو نصر قبانی پیر منست ابو عبد الله مانک را دیده بود و حدیث
داشت و من بروی حدیث خوانده ام • وی کفت مرا که شیخ ابو عبد الله
مانک کفت که شبلی روزی بر منبر کفت حق جنید حاضر بود کفت که غیبت
حرام است • شیخ الاسلام کفت که ابو سعید خراز بمصر آمد ویرا کفتند
ای سید قوم جرا سخن نکویی کفت اینان از حق غایب اند ذکر حق با غایبان
غیبت است **ابو عبد الله دونی رحمه الله تعالی** وی از متأخران است
بدون می بوده • و وی شوری داشته است • شیخ الاسلام کفت که خرقانی
با من کفت که شاکرد بو عبد الله دونی با من کفت که شیخ ما مست بزیست
و مست بمرد • شیخ الاسلام کفت راست کفت شاکرد وی خرقانی
کفت که من کفتم آن ابو بکر شبلی بود که مست زیست و مست بمرد که
من شبلی را دیدم بیش خویش که در هوا رقص میکرد و مرا شکر می کفت
شیخ الاسلام کفت که ابو عبد الله دونی را پرسیدند که فقر جیست • کفت
اسم واقع فاذا تم فهو الله • کفت نامی است افتاده جون تمام شود او ست
شیخ الاسلام کفت که دونی قرآن فراوان خواندی و سماع آن دوست
داشتی • جون بآیت زکوة یا صدقه رسیدی خوش شدی جیزی از
خود بیرون کردی یکی را کفتی بدر بیرون بر و بنه و باز کرد تا هر که برسد
بر کیرد **ابو عبد الله مولی رحمه الله تعالی** وی در هراة می بوده در ایام

۱۴۴

مسجد

پیر ابوسعید دوتی زاهد، روزی در جامع منبر پیر بوسعید نهاده بود وی در
سخن آمد لختی سخن بگفت پس گفت اگر توحید صرف می باید اینک بگفتم و اگر
علم گفخ و کدو می باید فردا ابوسعید بیاید شما را بگوید، شیخ الاسلام گفت که از
اول این کار همه گویند کان یک سخن میگویند، یکی باندام ترمی گوید رهد
و یکی بی اندام ترمی گوید می آویزد آن جهت که ابوعبدالله مَوْلَی می گفت
کودکان از پس وی در می آمدند، و می گفتند بوعبدالله مولی وی می گفت
ای دوست عبدالله بگذار مولی می گوی، شیخ الاسلام گفت که بوعبدالله
مولی این کار را در یک سخن آورده، و آن آنست که وقتی گرسنه بود ویرا
آرزوی آن شد که دو نان گرم بود و دوشاب که بخورد، دران گرسنگی
در مسجد جامع بخفت، یکی از مریدان وی بآنجا ویرا خفته دید بر سجاده و دست
در زیر سر کرده با خود گفت شاید که وی گرسنه بود ببازار رفت و دو نان
گرم بستد و پارهٔ دوشاب دران میان کرد و بیاورد و در زیر سجادهٔ وی
نهاد بوی نان گرم بوی رسید بیدار شد آنرا دید که آرزو کرده بود روی
بآسمان کرد و گفت الهی کارکی که ترا باید بتوانی ساخت، یعنی اگر عنایت
بود کارک دوستان خود بی سبب و جهد می سازی، شیخ الاسلام گفت
که از جهدها و طلبها هیچ چیز نیاید، و بهیچ چیز نرسیم، مگر آنکه او را عنایتی باشد
بکسی ابوعبدالله المقری رحمه الله تعالی از طبقهٔ خامسه است، نام وی محمد بن
احمد بن محمد المقری است صحبت داشته با یوسف بن الحسین، و عبدالله خراز
رازی، و مظفر کرمانشاهی، و رُویم، و جُریری، و ابن عطا، وی از جوانمردان

مشایخ بود و سخی ترین ایشان پنجاه هزار دینار میراث بوی رسید و رای
ضیاع و عقار را از همه بیرون آمد و بر فقرا نفقه کرد • و بر وحدت و تجرید احرام
حج بست با آنکه هنوز در حداثت سن بود • در سنه ست وستین وثلثمائه
برفته از دنیا • وی گفته الفقر الصادق الذی یملک کل شی ولا یملکه شی •
وهم وی گفته من تعزز عن خدمة اخوانه اورثه الله سبحانه ذلا لا انفکاک منه
ابدا • هرکه او خدمت از یاران و برادران دریغ دارد او را ذلی دهند که
هرگز از آن نرهد • وهم وی گفته که ما قبل منی احد شیا الا رایت له منه علی
لا یمکننی القیام بواجبها ابدا • وهم وی گفته که فتوت نیک خویی است با آنکه
ویرا دشمن داری و بذل مال برای آنکه دل تو از وی کراهت داد و حسن صحبت
ومعاشرت با آنکه طبع ترا از وی نفرت باشد • وهم وی گفته که چون بصحبت
عبد الله خراز رسیدم گفتم ایها الشیخ مرا چه می فرمایی؟ گفت بسه چیز • بحرص
بر ادای فرایض بتمام ترین جهدی وطاقتی • وحرمت داشتن جماعت مسلمانان
ومتهم داشتن خاطرهای خود مگر آنچه موافق حق باشد • ابو القاسم
المقری رحمه الله تعالی • از طبقه خامسه است • نام وی جعفر بن احمد بن محمد
المقری است • برادر ابو عبد الله مقری • از بزرگان مشایخ خراسان بود و
یگانه در وقت خود و طریقت خود • و عالی حال • و شریف همت بود • شیخ سلمی
گوید لم الق احدا من المشایخ فی سمته و وقاره وجلسته • صحبت داشته بود
با ابن عطا و جریری • و ابوبکر بن ابی سعدان • و ابوبکر ممشاد • و ابو علی رودباری
در سنه ثمان وسبعین وثلثمائه از دنیا برفته در نیشابور • وی گفته که عارف

آنکت

آنست که ویرا معروف وی مشغول گردانند از ان که بخلق بکر د بچشم رد یا قبول

وهم وی گفته اوایل برکة الدخول فی التصوف ان تصدّق الصادقین فی

الاخبار عن انفسهم وعن مشایخهم ابو محمد الراسبی رحمه الله تعالی از طبقه

خامسه است نام وی عبدالله بن محمد الراسبی البغدادی است از کبار مشایخ

بغداد است صحبت داشته با ابن عطا و جریری بشام رحلت کرده و باز

ببغداد آمده و آنجا برفته در سنه سبع وستین وثلثمائه وی گفته

اعظم حجابٍ بینک وبین الحق اشتغالک بتدبیر نفسک او اعتمادک علی

عاجزٍ مثلک فی اسبابک وهم وی گفته الهموم عقوبات الذنوب

وهم وی گفته لایکون الصوفی صوفیا حتی لا تقلّه ارض ولا تظلّه سماء ولا یکون

له قبول عند الخلق ویکون مرجعه فی کل الاحوال الی الحق تعالی روزی بنزدیک

وی ذکر محبت میرفت گفت المحبّة اذا ظهرت افتضح فیها المحبّ واذا

کتمت قتلت المحبّ کمدا وانشد شعر ولقد افارقها باظهار الهوی

عمدًا لیستر سرّه اعلانه ⁂ ولربّما کتم الهوی اظهاره

ولربّما فضح الهوی کتمانه ⁂ عیّ الحبیب لدی الحبیب بلاغة

ولربّما قتل البلیغ لسانه ⁂ کم قد رأینا قاهرا سلطانه

للناس ذلّ بحبّه سلطانه ⁂ ابو عبدالله الدینوری رحمه الله تعالی

از طبقه خامسه است نام وی محمد بن عبد الخالق الدینوری است وهو

من اجلّة المشایخ واکبرهم حالا وافصحهم فی علوم هذه الطایفة و بازگشت

وی بصحبت فقرا والتزام آداب آن و محبت اهل آن بود سالها در وادی القرا

یعنی نبود صوفی صوفی تا آنکه برندارد او را زمین و نه سایه کند او را آسمان ۱۲ عفی

عیّ

یعنی گرفتگی زبان و تکلم ناکردن نزدیک محبوب مقتضی بلاغت است ۱۲ عفی عنه

عَنَنٌ اَعْنَنُ من باب قتل جست ۱۲

اقامت کرد پس بدینور بازگشت و آنجا وفات کرد. چنین است در طبقات
سلمی. و شیخ الاسلام گفته است که وی بآخر عمر در وادی القری بمسجد درآمد
در دامان برفتند و ویرا مهمان نداشتند و چیزی خوردنی ندادند آن شب از
گرسنگی بمرد. روز آمدند و ویرا کفن کردند و دفن کردند. روز دیگر در مسجد
آمدند کفن را دیدند در محراب نهاده و کاغذی در میان کفن و دران نوشته
که دوستی ازان ما بشما آمد ویرا مهمان نداشتید و طعام ندادید و از گرسنگی
بکشتید کفن شما را نخواهیم. شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله دینوری گفته که
الله تعالی خود بر فقر اسلام می گوید در قرآن فقل سلام علیکم. گویند که وی
سالی در کشتی بماند که با دنمی جست مرقع باز میکرد و میدوخت تا بکلای آمد
گفت نفس خود را مشغول میکنم پیش ازان که مرا مشغول کند. وی گفته که صحبت
خردان با بزرگان از جملهٔ توفیق است الله تعالی است مر خردان را و از بزرگی
ایشانست. و رغبت بزرگان بصحبت خردان علامت خذلان بزرگان
و حماقت و بی خردیٔ ایشانست. و هم وی گفته مر بعض اصحاب خود را
لا یعجبنک ما تری من هذه اللبسة الظاهرة علیهم فما زینوا الظواهر الا بعد ان
خربوا البواطن. شیخ الاسلام گفت که من اصحاب خود را عمارت باطن آموختم
نه خرده ظاهر و آرایش جامه. و خدای خشنود مباد از آنان که این کار
کردند. اما همین آرایش جامه و مرقع و میان بند و سجاده و کنف و مانند
آن کردند. و معانی و صفای باطن نه. تا هر که بدید پندارد که این کار همه
آنست و بس و آن کسانی که خداوندان معانی و باطن نیکو و زندگانی اند

ئود دل آن ندارند وطاقت آن نیارند که ورای او بچیزی دیگر مشغول باشند
٭ وهم وی گفته که در بعض سفرهای خود لنگی دیدم که بیک پای بر می جست
گفتم ترا سفر چه ضرورست که آلت آن نداری ٭ گفت تو مسلمانی ٭ گفتم آری
گفت آن آیت را بخوان که ٭ وحملناهم فی البر والبحر ٭ چون حامل وبردارنده
ویاست می شاید که بی آلت بردارد ٭ کسی بروی درآمد وگفت کیف
اصبحت این بیت بخواند ؎ اذا اللیل البسنی ثوبه ٭٭ تقلّب فیه فتیً
مُوجَعُ ٭٭ ابو الحسین السیروانی الصغیر قدس سره از طبقهٔ سادسه است
نام وی علی بن جعفر بن داود ست ٭ از سیروان مغرب بوده ٭ شاگرد
سیروانی کبیراست صاحب خواص ٭ بمصر بوده ٭ وبمکه مجاورت کرده
وآنجا برفته از دنیا ٭ شاگرد معاذ مصری است ٭ وابو بکر موازینی و
جنید ٭ وشبلی ٭ وابو الخیر تیناتی ٭ وکتانی ٭ وابو علی کاتب ٭ وابو بکر مصری ٭
وغیر ایشانرا از مشایخ وقت دیده بود ٭ شیخ حرم بود در وقت خویش
ویگانه مشایخ در روزگار خود ٭ شیخ سلمی ویرا در تاریخ صوفیان ذکر
کرده وگفته که عمر وی صد وبیست وچهار سال بکشید ٭ وبآخر عمر مُقعَد
شد هرگاه که مؤذن قد قامت کردی وی برپای خاستی وچون نماز بکردی
باز مُقعَد شدی ٭ ودر حال سماع نیز همچنان بودی ٭ وشیخ عمو وشیخ عباس
فخر می کردند بدیدار وی ٭ وچه کردندی که فخر نکردندی که لاف ایشان
فرض بود بآن پیر ٭ از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت الافراد و
الانفراد ٭ یگانه داشتن همت ٭ ویگانه زیستن از خلق ٭ وی گفته ٭

مقعد بالفتح لنگ ۱۲ صراح

الصوفیة مع الواردات لا مع الاوراد • شیخ الاسلام گفت که فتح حاجی گفت که
وی گفت صوفی از مقامات و احوال برگذشته است آن همت زیر قدم
وی است و همه در حال وی جمع • شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که شیخ
سیروانی گفت • آخر ما یخرج من رؤس الصدیقین حب الریاسة • و عباس گفت
که وی گفت شما را وصیت می کنم بکسانی که شما را دوست می دارند • و عمو گفتا
که وی گفت که اگر من پای داشتمی بخراسان آمدمی بزیارت کسی که شما را دوست
میدارد • فتح حاجی گفت که سیروانی گفت کس بود که بزرگان در وی می نگرند
و مقام وی می بینند و او خود نداند که هیچ چیز دارد • شیخ سیروانی گفته
من طلب عزا بباطل اورثه الله ذلا بحق • و هم وی گفته التصوف ترک الخلق و
افراد الهمة • و در عقب آن گفته الخلق محنة ما دخلوا فی شیء افسدوه • و هم
وی گفته من ترک تدبیره عاش طیبا • و هم وی گفته ما آفة الناس الا الناس
• و هم وی گفته الفقراء هم ملوک الدنیا و الآخرة استعجلوا الراحة • و هم وی
گفته الفقیر ابن وقته فاذا تطلع الی وقت ثان فقد خرج من الفقر • و هم وی
گفته که از جنید شنیدم که گفت هر که بوی فاقه رسد و بر وی جامهٔ بود اگر در وی فنی
که از آن بسر شود آن از بخیلی بوی رسیده بود • و هم وی گفته حثونا علی الطلب
و هو لا یجیء بالطلب • و هم وی گفته که مرتعش گفت لو لعب الفقیر
عشرین سنة ثم صدق ساعة لنجا • پس سیروانی گفت حاشاهم باللعب
انما اراد به قلة الیقین • و هم سیروانی گفته که از ابو الخیر تیناتی شنیدم که
گفت مرا اشراف دادند بر دوزخ بیشتر اهل آن اصحاب رکوه و مرقع دیدم

بس شیخ سیروانی گفت که مستوجب آن نشدند مگر از اندکی یقین. ابو الحسین
بن جهضم الهمدانی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ سادسه است نام وی
علی بن عبدالله بن الحسین بن جهضم الهمدانی است. بزرگ بوده شاگرد
کوکبی و جعفر خلدی است شیخ حرم بوده. ویرا کتابی است معتبر مسمی
به بهجة الاسرار در ذکر حکایات و احوال و مقامات این طایفه. و فی تاریخ
الیافعی انه توفی سنه اربع عشر و اربعمائه. شیخ احمد کوفانی ویرا دیده بود.
شیخ الاسلام گفته که من کس می شناسم که بزیارت بوالحسین جهضم شد
بمکه و حج نکرد که من بزیارت وی آمده ام از بزرگی وی حج با آن نیامیخت
و آن نه حج اسلام بود. شیخ الاسلام گفت که زیارت مشایخ و خدمت
ایشان برین طایفه فرض است. شیخ الاسلام گفت که عقیل بستی از بست
بحج میرفت گفت بزیارت شیخ ابو العباس شوم از وی شلواری خواهم که
شلوار نداشت چون بوی شد شیخ شلواری بوی داد و گفت درپوش
و باز کرد نگذاشت که بنشیند در هر منزلی شلواری می یافت نگذاشت
که بحج شود. شیخ ابو الحسین جهضم را پسری بود نه بهنجار و پدر از وی رنجه می
بود روزی بمیان مسجد حرام می گذشت یکی با شیخ سیروانی گفت ای شیخ
این پسر شیخ ابو الحسین است، چه ملامت و رنج که بر آن پیر است ازین
پسر. شیخ سیروانی گفت رنج از پیر است بر پسر نه از پسر بر پیر، اگر نه بزرگی
پدر وی بودی گرایا دپسر آمدی، از بزرگی پدر اوست که پسر در زبان خلق
افتاده است و انگشت نمای گشته. ابو الحسین طرزی رحمه الله تعالی

بست بالقلم نام مهر [illegible]

شیخ الاسلام گفت طزر جایی ست بفارس • وی بزرگ بوده و بزرگی می
داشت درویشانرا و اصحاب وی با ادب و صیانت بودند • شیخ الاسلام
گفت ابو نصر حاجی مرا گفت که شیخ ابو الحسین طزری را دیدم که پای تابهٔ
درویشی را برداشته بود • و در سر و روی خود می مالید • شیخ الاسلام گفت
قومی بودند نیکو اشان • با من می بودند خداوندان دل روشن از من در
خواستند که ما را بشیخ عبدالله طاقی بر از وی دستوری خواستم و ایشانرا بوی
بردم و گفتم میخواهند که ایشانرا وصیتی کنی • گفت متأهلانند • گفتم آری گفت
مکتسبانند • گفتم آری • گفت سخت نیکو باشد کاری می کنند و اهل خود را نیکو
میدارند • و شبانگاه هرکسی بهرهٔ خود از طعام برمی گیرند • و با یکدیگر می آرند و باهم
می خورند و ساعتی می باشند و آنگاه پراکنده می شوند و ایشانرا دعا کرد و بر
خاستیم • من آن شیخ عمو را گفتم • شیخ عمو گفت که اصحاب ابو عبدالله دونی
و ابو الحسین طزری چنین میکردند تا بر جای بودند

ابو الحسین سرکی رحمه الله تعالی

وی بمکه مجاور بوده با مشایخ بهم چون شیخ سیروانی • و ابو العباس سهروردی
و شیخ بو اسامه • و ابو الخیر حبشی • و بوسعید شیرازی • و شیخ محمد ساخری • همه یاران
یکدیگر بودند • و مشایخ ویرا تعظیم تمام می داشتند • شیخ الاسلام گفت که شیخ
ابو الحسین سرکی در بادیه بود با یاران شیخ بوسعید شیرازی • و شیخ بو اسامهٔ
از هراة • و شیخ محمد ساخری • و جمعی دیگر که سموم خاست ابو الحسین گفت
مرسید که این کار مرا افتاده است من بردم و شما همه برهید و سیراب شوید
چنان بود وی برفت و میغ آمد و باران در ایستاد و ایشان همه سیراب شدند

از درویشی

وسیل در آمد و وی را بر گرفت و ببرد شیخ الاسلام گفت بنزنده که وی را شربت
آب نداد و تشنه و کشته وی را فرا آب داد او با دوستان خود چنین کند
شیخ الاسلام گفت که شیخ ابوالحسین قزین با فتی روزی در مسجد حرام
میان صوفیان سخن میرفت وی گفت چندین می گویید از درویشی اگر درویشی
را بر دیوار بنویسند یکی از ما با آنجا نگذرد و هر کسی میگوید که درویشم قوم بشوریدند
گفتند این چیست که وی می گوید اکنون ما نه درویشانیم جولاهی آمده ما را از درویشی
بیرون میکند آنچه مشایخ بودند گفتند چنانست که وی میگوید جنگ و نقار
برخاست وقت عمره آمد ابوالحسین سرگی بعمره شد باز آمد و نماز بگذارد
و جماعت همه حاضر بودند وی برخاست و فرا سر هر یکی می شد و بوسه
بر سر وی میداد و عذر میخواست یکی از مشایخ وی را برادر خوانده بود گفت
سخن حق گفتی و میهمان مشایخ با تو یار بودند اکنون آمدی و از آن برگشتی
بقول سفیهی چند گفت من از آن برنگشتم اما من هرگاه بعمره شدمی در
راه چند آیتی قرآن بخواندمی و ورد بسیار امروز در راه با خود می گفتم که
او چنین گفت من چنین گویم آن دیگر چنین گفت من چنین گویم همه راه
در خصومت بودم اکنون آمدم خود را و دل خود را باز رهانیدم ایشان خواه
بر حق باشند خواه بر باطل من دل خود را دوا کردم یعنی فارغ ساختم فراغت
دل بخصومت بیهوده دور شود کسی را که دلی باشد

شیخ محمد ساخری رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد ساخری آنست که بسر قبر مصطفی صلی الله
علیه وسلم آمد و گفت که مهمان تو آمده ام یا رسول الله یا آنست که مرا سیر کنی

یا این که قندیلها در بر شکم کی بوی آمد و ویرا خواند و فرما و خوردنی ساخته
بود و ویرا سیر کرد و گفت چه گفته بودی رسول خدایرا صلی الله علیه وسلم
وی خندید بگفت آنچه گفته بود گفت تو از کجا می گویی گفت خفته بودم مصطفی را
صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم گفت مرا مهمانی است بس بدخوی ویرا بخانه
بر و سیر کن و ویرا بگوی که جای بدل کن که اینجا جای آرزو نیست

شیخ احمد جوالگر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی نیز از یاران
ایشانست در صحبت یکدیگر بوده اند از فرغانه بوده و در حرم مجاور شیخ
الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که وقتی بمکه تنگی افتاده بود از صوفیان
قومی متاهل شدند زن خواستند و ولیمها می دادند تا حال فراخ تر گشت
و بر معلوم افتادند شیخ جوالگر هم زن خواست چون شب گذشت روز
دیگر بطیبت با صوفیان گفت نه بحل آید از جانب من که این کار چنان خوش
نبود و چندین کاسها با من نگفتید شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد جوالگر
تنها نان خوردی گفت برای آنکه روزی با پیری هم کاسه بودم پاره گوشت برداشتم
پسند نیامد بر جای نهادم وی بانگ بر من زد گفت چیزی که خود را نپسندی
چرا دیگری را پسندی در دهن نه از آن وقت باز تنها طعام می خورم تا
با دب نشوم شیخ عمو گفت که پس از آن ویرا بخراسان دیدم هم تنها
می خورد

ابو الحسین حداد هروی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که
وی بزرگ بوده درویش مجرد ظریف از ظرفای صوفیان وی هم بمکه مجاور
بوده با شیخ و از مکه بشیخ ابو العباس قصاب آمد و پرسید که جوانمردی

چیست وی جواب داد که بگویم ای ابوالحسین جوانمردی آن بود که سرپیه بر
یاران سرد نکنی بر هوای دل و بیمانا که شیخ ابوالحسین بجهت اشتغال بعض
کارهای خود یارانرا انتظار داده بوده است و سرپیه برایشان سرد کرده
شیخ الاسلام گفت که در جعبه من از شیخ احمد کوفانی یک حکایت است
که چیزی از زد گفت که ابوالحسین در آخر عمر در استراباد می بود یکی با وی
گفت که آن شبی که ترا میزبانی نبود بخانه من آی گفت این خود کاه کاه
می بود و آن مرا برای خود می باید و هم احمد گفته است که ابوالحسین باخر
عمر از بعض احوال صوفیان رسمی اظهار ملالت کرد و گفت مرا برگ آن نمی
بود از انم ملال گرفت مراپش خود بر بس ازان دعا سه روز بزیست
روز چهارم بجوار حق پیوست ابوالمظفر ترمذی رحمه الله تعالی
از طبقهٔ سادسه است نام وی جبال بن احمد است امام بوده و زاهد
و حنبلی مذهب بترمذ مذکری کردی شیخ وقت خویش است و خضر
علیه السلام در مجلس وی می بودی که وی سخن می گفتی شاگرد محمد حامد انکردی است
و وی شاگرد ابوبکر وراق و پیر پیر شیخ الاسلام و ویرا سخن بسیارست
و حکایات نیک در معاملت و زهد و ورع و تقوی شیخ الاسلام گفت که
ابوالمظفر ترمذی و استاد وی محمد بن حامد و استاد وی ابوبکر وراق ترمذی
مگس از خود باز نمی کردند و ابوبکر وراق گوید تا مسلمانی نشسته باشد
مگس از خود باز مکن که از تو برخیزد بر وی نشیند معلوم می شود که آن وقت
مگس باز نمیکردند که کسی بودی و گویند کاسها بکوشیدندی هیچ مگس ندیدندی

بروی نشسته الله تعالی شغل ایشان را کفایت کرده بود بآن نیت نیکو •
امیرجهٔ سفال فروش رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که پدر من گفت که
امیرجهٔ سفال فروش کردم از دکان برداشتی و بپاره بردی و آنجا بگذاشتی
شیخ الاسلام گفت که پدر من همچنین هیچ جانور نکشتی این مذهب ابدال است
وایشان از ابدال بودند واهل کرامات • مردی را وقت خوش گشت
فرشتهٔ خود را دید گفت چه باید کرد تا مرد شما را بیند • گفت هیچ جانور نباید
آزرد فرشته می دید روزی مورچهٔ ویرا بگزید چیزی بروی زد مورچه بیفتاد
پس از آن مرکز فرشته ندید • شیخ الاسلام گفت که • وقتی میرجهٔ سفال فروش
بر در دکان بود یکی پیش نشسته بود • عجوزی آمد • گفت هین ای زرّاق فلان
کس برفت بجنازهٔ نمی آیی و برفت امیرجه به پیشان دکان در رفت
ساعتی گذشت بیرون نیامد آن مرد بدکان درون رفت ویرا ندید بعد از آن
میرجه بیرون آمد • گفت کجا بودی گفت در پیش آن دکان گفت من درآمدم ترا
ندیدم گفت آن عجوز را دیدی که اینجا آمد و گفت فلان کس برفت بیمن کسی
رفته بود برفتم وبروی نماز کردم و باز آمدم پارهٔ چرغ یمانی داشت گفت
این در راه افتاده بود خواهی امیرجهٔ سفال فروش گفته که وقتی ببلخ می گذشتم
در هوا قبهٔ بسته بودند بر قبه خنیاگری چیزی میزد و این بیت می خواند
همچون علم شیری برکرده زباد ∴ گفتی عشقم و سیم نتوانی داد •
من آنرا یاد گرفتم • وقتی یکی بوی رسید گفت این قرابها که میفروشی میدانی که
چه می کنند وی گفت تو پس آن برو ببین که چه می کنند • شیخ الاسلام پسر ویرا

دیده بود شریف حمزهٔ عقیلی رحمه الله تعالی هروی بوده ببلخ مقیم گشته
صاحب کرامات و مقامات و صحبت دار خضر بود علیه السلام و مستجاب
الدعوه و پیر پیر شیخ الاسلام است و یاران داشت همه بزرگان و خداوندان
کرامات چون پیر فارسی و عبدالملک اسکاف و ابوالقاسم حنانه و حسن طری
و عارف عیار و پدر شیخ الاسلام ابومنصور محمد بن علی الانصاری رحمهم الله تعالی
شیخ الاسلام گفت که پدر من گفت که بوالمظفر ترمذی گفت هر که بجای تو
نیکویی کرد ترا بستهٔ خود کرد و هر که با تو جفا کرد ترا رستهٔ خود کرد رسته
به از بسته شیخ الاسلام گفت که در آسمان و زمین از هر که رسته باشی
سود کنی پیری حکایت کرد مرا از پیر دیگر که محمد عبدالله گازر را ببدایت
ارادت بایست سفر خاست به نیشابور رفت روزی در مسجدی بود
پیری در آمد با بها گفت کجا میروی گفت بسفر گفت معلومی داری گفت
نی گفت پس چگونه کنی گفت ضرورت شود بخواهم گفت کرا دوستر داری
آنرا که ترا چیزی دهد یا آنرا که ندهد گفت آنرا که چیزی دهد گفت هنوز نارسیده
آنرا دوستر باید داشت که ترا چیزی ندهد آنکه ترا چیزی دهد ترا از و بخود
می خواند یعنی دل تو بوی می گراید و آنکه ترا چیزی ندهد ترا با وی فرستد
پس نه این را از آن دوستر باید داشت که ترا از خود با وراه می نماید گفت
باز گردم تا خود را باین راست کنم پای افزار در پای کرد و آمد بهری و بس
از آن ببود آنچه بود و هم آن پیر حکایت کرد که پیری گفت به نیشابور که
پیر معتمر قهندزی اینجا آمد گفت گرد جهان بگشتم نه رسته دیدم و نه خود رستم

عارف عیار رحمة الله تعالی بلخ بوده از اصحاب شریف عقیلی است نام
وی منصور است وی روزی کفته که میکویند علی رضی الله تعالی عنه در خیبر
برکند اکر یاری الله بمن دهند و مشاهدهٔ مصطفی صلی الله علیه وسلم و ذو الفقار
اکر من کوه قاف بر بکنم بر من تاوان باشد شیخ الاسلام کفت که این نه
نقص است در علی که این کواهی است علی را با آن سه چیز ابو الحسین سالبه
بن ابراهیم رحمه الله تعالی ویرا شیخ الشیوخ می خواندند بشیراز بوده بزرک
و یکانهٔ روزکار خود پیر عباس سروی است مشایخ جهان بخانقاه وی آمدندی
از اصحاب شیخ ابو مسلم فسوی است در شیراز خانقاهی داشت سی سال
بخدمت فقرا مشغول بود و اطعام صادر و وارد کرد جمعی کثیر از علما و صلحا
مجاور خانقاه وی کشته بودند توفی سنه ثلث و سبعین و اربعمائه و دفن
فی خانقاهه چون شیخ محتضر شد خادم خود شیخ عبد الله بن شیخ عبد الرحمن
را فرستاد تا ترتیب کفن وی بکند وی ببازار رفت و دو کفن خرید و تجهیز
دو میت کرد چون باز آمد شیخ رفته بود شیخ را در بر کرفت و الله کفت
و جان بداد و ویرا در پهلوی شیخ دفن کردند وی کفته است که مرید را در
حکم کربه بودن هزار بار بهتر از انکه در حکم خود بودن زیرا که صحبت با غیر
از برای خدای بود و صحبت با خود از برای پروردن هوا شیخ عمران ثلثی
رحمه الله تعالی ثلث دهی است نزدیک بمصر وی آنجا می بوده شیخ
الاسلام کفت که طریق ابراهیم علیه السلام آن بود که بی مهمان چیزی نخوردی
خانه او را ابو الضیفان می خواندندی و شیخ عمو کفت که نها وندی دیک پختی

تا مهمان نبودی و شیخ عباس فقیر هروی گفت که عمران تلثی چیزی نخوردی
بروز بی مهمان چون مهمان رسیدی با وی بخوردی و چون نرسیدی روزه داشتی
روزی بگاه کسی نرسیده بود نیت روزه کرده بود روز نزدیک نماز شام رسیده
بود ناگاه مهمان در رسید ویرا بحدیث می داشت تا روزهٔ وی تمام شود که شب
نزدیک بود آن شب حق تعالی را بخواب دید که ویرا گفت عمران تو با ما عادتی
داشتی نیکو ما با تو سنتی داشتیم نیکو تو عادت خودرا بدل کردی ما نیز سنت
خودرا بدل کردیم بیدار شد رنجه و اندیشه مند دیر برنیامد که والی مصر
بده ثلث که ملک عمران عاملی فرستاد تا حساب وی کند و آن عامل ترسا
بود بروی زور کرد ویرا از انجا ببایست گریخت شیخ الاسلام گفت که
شیخ عباس فقیر گفت مرا که بشیراز بودم پیش شیخ ابو الحسین سالبه
در خانقاه که یکی در آمد ما نشناختیم که وی کیست شیخ ابو الحسین در وی
نگریست و گفت عمران تویی گفت بلی شیخ برخاست و ویرا استقبال
کرد و در بر گرفت و بجای برتر بنشاند چخندهٔ دید که در چشم وی میرفت
شیخ گفت این چیست که در چشم تو میرود گفت و فیّ شیٔ و در چشم من چیز
و از ان بیخبر بود عباس گفت که شیخ مرا گفت که بهروی ویرا از ده بگرمابه
بر بگرمابه بردم شیخ جامهٔ تن خویش بیرون کرد و بگرمابه فرستاد
چون بیرون آمد جامه شیخ در وی پوشیدم و بخانقاه آمدیم آن شب
دعوتی ساختند بشکوه که شیخ ابو الحسین بخانهٔ وی بسیار بوده بود که
هر سال همه مشایخ یکبار بخانهٔ وی آمدندی بمصر با آن ده ثلث و وی دعوت

کردی شیخ گفت باری یکچند بنزدیک من باشید تا بعضی از آن خدمتها که وی کرده تمام نمایم دیگر روز بامدادعمران پای افزار خواست شیخ گفت بیرون می گفت آری شیخ رنجه شد گفت روزی چند اینجا بنشین تا براسایی گفت میروم من مرد معاتبم مبادا که مرا در تنعم ببینند نپسندند بروم ببر محنت خود باز نهم تا خود چه شود شیخ عباس گفت که پس از آن ویرا در مصر یافتند در ویرانهٔ مرده و موش یک گوش وی بخورده ابو الحسین مرو الرودی رحمه الله تعالی وی شبلی را دیده بود و گفته که شبلی را پرسیدند که اکرم الاکرمین که بود گفت آن بود که وقتی گناه کسی را آمرزیده بود هرگز کسی را بآن گناه عذاب نکند که این آن گناه است که من فلان دوست و بنده را بیامرزیده ام شیخ الاسلام گفت که فردا شادروان کرم باز گسترده که گناه اولین و آخرین گم کرده ابو حامد دوستان رحمه الله تعالی وی بمرو بوده شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که ویرا دیده احمد چشتی و وقتی دیگر گفت که احمد چشتی گفت که ابو سعید مالینی گفت و این درستر است که بوسعید مالینی ابو حامد را دیده از وی پرسیدند که متی تسقط الحشمة قال اذا قدمت الصحبة و سقطت الحشمة شیخ الاسلام گفت که حشمت چیزیست میان هیبت و وحشت چون صحبت قدیم شود وحشت برخیزد هیبت بماند و شیخ الاسلام ابو سعید مالینی را دیده بود اما نشناخته بود که طفل بود و کسی تعریف نکرد همانا که آن یک تن را که دیده بود که بوحامد را دیده بود ویرا میگفت شیخ الاسلام گفت که احمد چشتی گفت که بوحامد دوستانی

در مرو بر در دکانی نشسته بود سقایی آب بوی داد ساعتی آب را در دست
نگاه داشت سقا گفت ای شیخ چرا آب نمی خوری گفت مگسی آب می خورد
صبر می کنم تا وی آب بخورد که دوستان او بر زحمت چیزی نخورند شیخ الاسلام
گفت بر زحمت خوردن آن بود که چیزی خوری و بر دیگری ایثار نمی کنی ایثار
ظاهر تا وی طیره می بود و آنکه از وی بیشتر خوری آن خود شره بود یا ایثار
پنهان کن یا میانه خور و در شرح تعرف مذکور است که تعظیم حق سبحانه
بر ابو حامد دوستان چنان غالب شده بود که چون بنماز ایستادی و گفتی
الله پیش از آنکه اکبر گفتی بیهوش شدی و بیفتادی سالها عمر وی برین
گذشت و هم برین وفات کرد و گویند که وی هرگز بخود جامه نپوشیدی
بلکه مریدان وی جامه در وی پوشیدندی و اگر کسی را بآن جامه حاجت بودی
فرصت نگاه داشتی چون پیش وی کسی نبودی جامه از وی برکشیدی
و پوشاننده و کشنده را نگفتی که چرا چنین می کنی ابو حامد دوستان
با رفیقی میرفت در راهی آن رفیق گفت مرا اینجا کسی است تو اینجا باش
تا در شوم و صلهٔ رحم بجای آرم وی در شد و ابو حامد بنشست آن مرد آن
شب بیرون نیامد و برفی عظیم آمد دیگر روز آن مرد بیرون آمد ابو حامد را دید
در میان برف می جنبید و برف از وی میریخت آن مرد گفت تو هنوز
اینجایی گفت نگفته بودی که اینجا باش دوستان وفای دوستان بجای
آرند بابا فرغانی رحمه الله تعالی نام وی عمر است بفرغانه بود و درویشان
آن دیار مشایخ بزرگ را بابا خوانند مردی صاحب کرامات ظاهر بود

صاحب کتاب کشف المحجوب گفته است که وی از اوتاد الارض بود ۰ شیخ
الاسلام گفته که شیخ عمو ویرا دیده بود ۰ وی گوید که روزی پیش وی نشسته
بودم که یکی درامد و گفت دعایی بکن که سرکب بازآمد سرکب امیری بود که بجنگ
آمدی و باب بر کنار آتشدان نشسته بود و جورب در پای او آفتابه
آنجا نهاده بود پای بر آفتابه زد و گفت اخذمش سرکب فی الحال بر در
شهر سرنگون از اسب بیفتاد و گردنش بشکست ۰ وهم شیخ عمو گوید که
یکی درامد و گفت ای باب دعا کن تا باران آید دعا کرد و باران در ایستاد
دیکر هفته همان مرد آمد گفت دعا کن تا باران باز ایستد ۰ که همه خان و
مان فرود آمد ۰ دعا کرد باران باز ایستاد ۰ و صاحب کشف المحجوب گوید که
باب را عجوزهٔ بود فاطمه نام چون قصد زیارت باب کردم و نزدیک وی
رسیدم گفت بچه آمدی گفتم تا شیخ را ببینم بصورت و وی بمن نظری کند
بشفقت ۰ گفت ای پسر من خود از فلان روز ترا می بینم و تا از منت غایب
نکردانند می خواهمت دید ۰ روز را حساب کردم آنروز ابتدای توبهٔ من بود
۰ پس گفت ای پسر سپردن مسافت کار کودکانست ۰ پس ازین زیارت
بهمت کن که شخص کرای آن نکند که زیارت وی کنند و اندر حضور
اشباح هیچ چیز نیست ۰ پس گفت ای فاطمه آنچه داری بیار تا این درویش
بخورد ۰ طبق انگور تازه بیاورد ۰ و وقت آن نبود و بر ان رطبی چند ۰ و بفرغانه
رطب ممکن نبود

ابو منصور معمر بن احمد الاصفهانی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که وی شیخ صفاهان بوده و بزرگ و امام عالم بعلوم

خلق راه

ظاهر و علوم حقایق یگانهٔ مشایخ در وقت خود، حنبلی مذهب بود، شیخ احمد
کوفانی ویرا دیده بود، ویرا گفتم که از وی هیچ سخن یاد داری، گفت
روزی در میان سخن می گفت: الفقر عزیز، ویرا گفتم تمام بود از پیری یک
سخن. ابو نصر سرّاج قدس الله تعالی سره، ویرا طاوس الفقرا
گویند در فنون علم کامل بود، و در ریاضات و معاملات شانی عظیم داشت
صاحب کتاب لُمَع است، و ویرا تصانیف بسیارست ورای آن در
علم طریقت و حقیقت، و مسکن وی طوس بوده است و قبر وی
آنجاست، مرید ابو محمد مرتعش است، و سری سقطی و سهل تستری را
دیده بود، گویند که ماه رمضان ببغداد رسید و در مسجد شونیزیه ویرا خلوت
خانه دادند، و امامت درویشان بوی تفویض نمودند، تا عید امامت کرد
و در تراویح پنج ختم کرد، هر شب خادم قرصی بخانهٔ وی آوردی چون روز
عید شد برفت خادم نگاه کرد قرصهاسمه برجای بود، وقتی شبی زمستان بود
و در آتشدان آتش می سوخت، در معارف سخنی میرفت، شیخ را حالی
پدید آمد، روی با آتشدان نهاد و در میان آتش خدایرا سجده آورد
و روی ویرا از آتش آسیبی نرسید، شیخ را از ان سوال کردند گفت
کسی که بر درگاه او آب روی خود ریخته بود آتش روی وی نتواند سوخت
از وی آرند که گفته هر جنازه که بپیش خاک من بگذرانند مغفور بود
و بحکم این بشارت اهل طوس جنازها را بپیش خاک وی آوردندی و زمانی
بداشتندی آنگاه ببردندی. شیخ ابو الفضل بن الحسن السرخسی رحمه الله تعالی

ابو نصر سراج قدس سره گوید الناس فی حفظ الادب علی ثلث طبقات
الطبقة الاولی اهل الدنیا و ادبهم فی الفصاحة و البلاغة و حفظ العلوم
و اسمار الملوک و اشعار العرب و الثانیة اهل الدین و ادبهم فی ریاضة
النفوس و تادیب الجوارح و حفظ الحدود و ترک الشهوات و الثالثة
اهل الخصوصیة و ادبهم فی طهارة القلوب و مراعاة الاسرار و الوفاء
بالعقود و حفظ الاوقات و قلة الالتفات بالخواطر و استواء السر
و العلانیة و حسن الادب فی مواقف الطلب و اوقات الحضور و مقامات

نام وی محمد بن الحسن است • وی مرید ابو نصر سراج است • و پیر شیخ ابو سعید
ابو الخیر هر گاه شیخ ابو سعید را قبضی بودی قصد خاک پیر ابو الفضل کردی
خواجه ابو طاهر فرزند شیخ ابو سعید گوید که روزی شیخ ما را قبضی رسید در
میان مجلس گریان شد و همه جمع گریان شدند • گفت هر گاه ما را قبضی
بودی روی سوی خاک پیر ابو الفضل کردمی بسط بدل شدی ستور زین کنید
در وقت برنشست و جملهٔ اصحاب با وی برفتند چون بصحرا رسیدند • شیخ
گشاده گشت و وقت را صفت بدل شد درویشان بنعره و فریاد درآمدند
و شیخ را از هر معنی سخن میرفت چون بسرخس رسید از راه بسر خاک پیر شد و از
قوال این بیت درخواست ~ معدن شادیست این معدن جود و کرم
قبلهٔ ما روی یار قبلهٔ هر کس حرم • و شیخ را دست گرفته بودند و گرد آن
خاک طواف می کرد و نعره میزد • و درویشان سر و پای برهنه در خاک
می غلطیدند چون آرامی پدید آمد • شیخ گفت این روز را تاریخی سازید که بهتر
ازین روز نه بینید • بعد از ان هر مریدرا که اندیشهٔ حج بودی شیخ ویرا بسر خاک
پیر ابو الفضل فرستادی و گفتی آن خاک را زیارت کن و هفت بار گرد
آن خاک طواف کن تا مقصود حاصل شود • صاحب کتاب کشف المحجوب
بزرگی را نام می برد • و میگوید که بسرخس از وی شنیدم که گفت کودک
بودم و بمحلتی رفته بودم بطلب برگ توت از برای کرم پیله و بر درختی شده
بودم کرمکاهی و شاخهای آن درخت میزدم • شیخ ابو الفضل بآن کوی گذشت
و مرا ندید هیچ شک نکردم که از خود غایب بود • بر حکم انبساط سر بر آورد

وگفت بارخدایا یکسال بیش است که مرا دانگی نداده که موی خود بتراشم
با دوستان چنین کنند گفت در حال همه اوراق و اغصان و اصول درختان
زرین دیدم • آنگاه گفت عجب کاری که گشایش دل را با تو سخن نتوان گفت
و هم صاحب کشف المحجوب گوید که روزی لقمان نزدیک ابو الفضل حسن آمد
و ویرا دید جزوی اندر دست گفت یا ابا الفضل اندرین جزو چه میخواهی گفت
همانکه تو اندر ترک آن گفت پس این خلاف چراست گفت خلاف تو می
بینی که از من می پرسی که چه میخواهی از مستی هشیار شو و از هشیاری بیدار گرد
تا خلاف برخیزد و بدانی که من و تو چه می طلبیم • شیخ ابو الفضل حسن سرخسی وقتی
از هوا درآمد و بر درختی نشست یکی آن بدید شیخ ابو الفضل گفت چه می نگری
این ترا می باید گفت می باید گفت از آن نیابی که می باید یعنی که من طلب نکرده ام
شیخ ابو سعید گوید قدس الله تعالی سره که پیر ابو الفضل در می گذشت گفتند
ایها الشیخ ترا کجا دفن کنیم جواب نداد گفتند بفلان گورستان بر میت
گفت الله الله مرا آنجا نبرید • گفتند چرا گفت برای آنکه آنجا خواجگانند و امامانند
و بزرگانند ما باری کیستیم • گفتند پس کجا دفن کنیم گفت بسر تل مرا در گور
کنید که آنجا مقامرانند و گناه کارانند و خراباتیانند و دوال بازانند مرا
آنجا در گور کنید که در خورد ما ایشانند و طاقت آن دیگران نداریم ما با این
گناه کاران می زییم که ایشان برحمت او نزدیکتر باشند • و هم شیخ ابو سعید
فرموده سمعت الشیخ ابا الفضل محمد بن الحسن شیخ وقته بسرخس یقول
الماضی لا یذکر والمستقبل لا ینتظر ما فی الوقت یعتبر و هذا صفة العبودیة

القدوة پیروی کردن از دستور

ثم قال حقیقة العبودیة شیآن الافتقار الی الله تعالی وهذا من اصل العبودیة
وحسن القدوة برسول الله صلی الله علیه وسلم وهذا الذی لیس للنفس فیه نصیب
ولا راحة • جون شیخ ابو الفضل از دنیا برفت یاران وی مرقع بیگانه در وی
پوشیدند • دیگر روز در مسجد نشسته بودند کسی در مسجد باز کرد و مرقع ها در
مسجد انداخت و گفت این مرقع بیگانهٔ شما را نخواهم و برفت خالو نیشابوری
رحمه الله تعالی نام وی احمد است بسرخس بوده • و بسرخس برفته بزرگ
بوده با ولایات ظاهر و کرامات بسیار ویرا مریدی بوده محمد بن حسن نام
همه دنیائی خود را بروی پاشیده بود • شیخ الاسلام گفت پیر را یک مرید تمام
بود سخن را یک گوش تمام بود تا همه جهان روشن شود یک صبح تمام بود
خالوی نیشابوری فراوان با محمد حسن گفتی آنچه فرا من می دهند تازه فرا تو
می دهم تازه • شیخ الاسلام گفت محقق آن بود که سخن تازه فرا وی می
دهند و وی تازه فرا مرید می دهد • وقتی که خالو از دنیا میرفت کار سازی
کفن وی می کردند گفت من کفن شما را نخواهم که او خود مرا در کنار عنایت
گرفت و جان بداد • شیخ ابو العباس القصاب الآملی قدس الله تعالی سره
نام وی احمد بن محمد بن عبد الکریم است • شیخ آمل و طبرستان بود مرید محمد بن
عبد الله الطبری است • و وی مرید ابو محمد جریری • صاحب کرامات عظیم
و فراست تیز بود و قبله و غوث زمان خویش بود تا زنده بود تا زنده بود
رحلت بوی بود • وی گفته بود این بازار که ما با آخر با خرقانی افتد پس از وی
بخرقانی افتاد • ویرا گفتند که شیخ سلمی طبقات کرده مشایخ را نام من در آن

میان نیاورده گفتندنی گفت هیچ نکرده وی امی بوده اما کلام و
نکتهای عالی داشته یکی از ائمهٔ طبرستان گفته که از افضال خدای تعالی یکی
آنست که کسی را بی تعلیم و تعلم چنان کرداند که چون ما را در اصول دین و دقایق
توحید چیزی مشکل شود از وی بپرسیم و آن ابوالعباس قصاب است شیخ
الاسلام گفت که وی در ایام من بوده است همواره با شیخ عمو می گفتم که
می خواهم که سه پیر را زیارت کنم شیخ ابوالعباس را بآمل و شیخ احمد نصر را
بنیشابور و شیخ ابوعلی سیاه را بمرو وی گفته که من بهار بخواهم رفت تا ترا
با خود ببرم او خود ببرد و روزی نبود لیکن پیوسته کسی می آمدی از نزدیک وی
بخانقاه شیخ عمو و من احوال وی و سخن وی می پرسیدم هیچ کس را احوال و
سخن وی چنان معلوم نیست که مرا وی گفته که وقت کیمیاست شیخ احمد
کوفانی گفت که وی همه شب فریاد می کردی و سخن می گفتی آخر گفتی ما بکی
شیٔ ما بکی شیٔ لیس کمثله شیٔ یعنی ما بقی شیٔ شیخ الاسلام گفت من دو تن
دیده ام که از وی سخن تمام باز توانستندی گفت یکی شیخ ابوعلی کازر
حکایت آن جوان و سگ که دید که گفتند کار بنماینده است نه به بیننده وی گفته
از او و دیگر شیخ محمد قصاب آملی شاگرد وی شیخ الاسلام گفت که
بوالفارس کرمانشاهی کس فرستاد بشیخ ابوالعباس که اینجا قحط است دعا
دعا کن شیخ سیبی آنجا فرستاد باران آمد و قحط برخاست شیخ ابوالعباس
نماز بسیار کردی وقتی نماز می کرد یکی از درویشان درزئی می کرد جامه می دوخت
همانا بتکلف می دوخت هر زمانی که شیخ سلام نماز باز دادی او را دیدی

هر درزی که راست نیامده بعد دی بازمی کردی • شیخ گفت آن ربّی صنمی تی صنمی
یعنی آن بت نیست که ازاو می پرستی • شیخ ابوسعید ابوالخیر گوید قدس الله
تعالی سره که شخصی بنزدیک شیخ ابوالعباس درآمد وازوی طلب کرامات
کرد • شیخ ابوالعباس گفت نمی بینی چیست که آن نه از کرامات است پسر قصابی
بود از پدر قصابی آموخته • چیزی باو نمودند • واورا بربودند • و ببغداد تاختند
پیش شبلی • واز بغداد بمکه تاخت • ازمکه بمدینه تاخت • ازمدینه به بیت المقدس
تاخت • به بیت المقدس خضر را باو نمودند و دردل خضر افکند تا ویرا قبول کرد
وصحبت افتاد واینجا باز آورد وعالمی را روی بوی نهاد تا ازخرابات ها می آیند
وازظلمتها بیزاری میشوند • وتوبه میکنند ونعمتها فدا می کنند • واز اطراف عالم
سوختگان می آیند • وازما اورا می جویند کرامات بیش ازین بود • آن مرد گفت
ای شیخ کراماتی باید که به بینم • شیخ گفت نیک ببین نه کرم اوست که پسر بزکشی
در صدر بزرگان نشیند وبزمین فرونشود • واین دیوار بروی نیفتد • واین خانه
بسروی فرونیاید • بی مُلک وملک ولایت دارد • بی آلت وکسب روزی خورد و خلق
را خوراند این نه کرامات است • وهم شیخ ابوسعید گفت که ما در آمل بودیم که مردی
ازمصر بیامد که حدیث شیخ ابوالعباس شنیده بود و وی خدای ناداني بود از
مصر بآمل آمده بود تا صوفی گری کند وشیخ را ازجای ببرد چون درامد سلام
نگفت وپای افزار بیرون نکرد ودر طهارت جای شد کوزها بود که ازان دست
در وی شستندی برمی گرفت ومی شکست تا هیچ نماند • گفت شیخ خودرا بگوئید تا
کلا آرد • وایشان کوزه را کلا گویند • با شیخ گفتند گفت دیگر کلا برید گفتند صح

اینجا بود همه بشکست گفت از بازار بیاورید دیری می آوردند آن غافل از طهارت
جای بیرون آمد و گفت چرا کلا نیارید اگر کلا ندارید شیخ را بگویید تا بیاید و ریش
خود را فرا من دهد تا بدان استنجا کنم شیخ چون این سخن بشنید از جای بجست
و محاسن دراز داشت و سفید بر دو دست خود نهاد و می رفت و می گفت
کار قصاب پیری بدانجا رسید که ریش او استنجا را شاید آن غافل بشکست
در پای شیخ افتاد و گفت ای شیخ از نو مسلمان می شوم ۰ روزی کودکی
اشتری را زمام گرفته بود با بار گران در بازار آمل میکشید گل بود پای اشتر
از جای بشد و بیفتاد و خرد بشکست مردمان قصد آن کردند که آن بار از وی
فرو گیرند شیخ از آنجا می گذشت گفت اینجا چه بوده است حال را باز گفتند
زمام اشتر را بگرفت و روی سوی آسمان کرد و گفت این اشتر را درست
کن و اگر درست نخواهی کرد چرا دل قصاب بگریستن این کودک بسوختی در حال
اشتر برخاست و در رفتن آمد ۰ وی گفته که همه عالم را اگر خواهند یا نه
با خداوند خوی باید کرد ۰ والا در رنج باشند زیرا که چون خوی با وی کنی در بلا
مُبلی بینی بلا بر تو بلا نیاید و رنجه دل نگروی که خداوند تعالی برضا و سخط ما تقدیر
خود را متغیر نکند ۰ پس رضا بحکم موجب راحتست ۰ هر که با وی خوی کند
دلش براحت شود ۰ و هر که از وی اعراض کند بورود قضا رنجه دل گردد
شیخ احمد نصر رحمه الله تعالی وی از کبار مشایخ بوده معاصر شیخ ابو
العباس قصاب است و حُصری را دیده در آن وقت که شیخ ابو سعید
ابو الخیر از میهنه عزیمت زیارت و صحبت شیخ ابو العباس کرده بود

شیخ احمد نصر در نسا بود در خانقاهی که بر بالای شهر است بر کنار گورستان که
خاک مشایخ و تربت بزرگان آنجاست و استاد ابو علی دقاق آنجا خانقاهی
بنا کرده است باشارت مصطفی صلی الله علیه وسلم چون شیخ ابو سعید نزدیک
شهر نسا رسید بشهر نسا در نیامد و بزیر شهر بر دیهها بگذشت و روی به تسمه
کرد که دهی است که قبر محمد علیان آنجاست شیخ احمد نصر از صومعه که در ان
خانقاه داشت سر بیرون کرد و با جمعی صوفیان که آنجا بودند گفت هر کرا می باید
که شهباز طریقت را بیند اینک می گذرد بتسمه باید شد تا ویرا آنجا دریابد
احمد نصر بیت حج گذارده بود و بیشتر احرام از خراسان بسته بود یک
روز در حرم از اسرار و حقایق این طایفه چیزی در عبارت اصحاب طامات باز
گفت دویست و هشتاد تن از پیران در حرم بودند گفتند تو این سخن را چرا گفتی
و ویرا از حرم بیرون کردند در همان ساعت حصری از خانه خود در بغداد بیرون
آمد و خادم را گفت آن جوان خراسانی که هر سال می آید چون بیاید راهش ندهی
چون احمد ببغداد آمد بدر خانه حصری شد خادم گفت شیخ در فلان وقت
بیرون آمد و گفت ویرا بار ندهی احمد چون آن بشنید بیهوش بیفتاد و آن
چند شبانه روز بر داشت آخر روزی حصری بیرون آمد و گفت آن ترک
ادب که بر تو گذشته غرامت آنرا باید که بروم شوی و یکسال روز خوک بانی
کنی و شب در انجای در طرسوس که کافران از مسلمانان گرفته اند و ویران کرده
تا بروز نماز کنی و زنهار که یکساعت نخسبی شاید که دلهای پیران ترا قبول کند
احمد چون صادق بود فی الحال آنچه شیخ فرمود قیام نمود بعد از ان بدر خانه

شیخ آمد خادم گفت زود بیا که امروز هفت بار شیخ بطلب تو بیرون آمده است
ناگاه شیخ بیرون آمد و گفت یا احمد و ولدی و قرة عینی وی از شادی
لبیک زد و روی بحرم نهاد و پیران حرم استقبال وی کردند و گفتند یا ولداً
وقرة عیناه • شیخ ابوعلی شبیاه رحمه الله تعالی • وی از مشایخ مرو بوده
و با ابو العباس قصاب و احمد نصر و غیرهما ازین طایفه معاصر • شیخ الاسلام
گفت که مردی ویرا گفت که هیچکس بود که عیب خلق داند گفت بود گفت
بس الله تعالی ساتر العیوب نبود • شیخ ابوعلی گفت خویشتن را از من بپوش
فی الحال آن مرد بیاماسید و جامه بروی پاره شد و وی برهنه گشت پیش شیخ
تضرع و زاری کردند تا دعا کرد و آن مرد بحال خود باز آمد • ابوعلی الدقاق رحمه
الله تعالی • نام وی حسن بن محمد الدقاق است • زبان وقت بود در نشابور
و امام فن خود بود و در زمان خود بی نظیر • بیانی صریح و لسانی فصیح داشت
مشایخ بسیار دیده بود و مرید نصرابادی و مذکری کردی در نشابور برفته از دنیا
در ماه ذو القعده سنه خمس و اربعمائه • شیخ الاسلام گفت که وی هر سال
جای رفتی و بشهر دیگر مقام کردی • و آخر باز آمدی • استاد ابو القاسم قشیری
داماد وی بود و شاگرد وی و مجالس وی جمع کرده بود • دقاق شوری داشت
و گرم بود • وی می گفتی می باید که بخیابان مری کوک کنم یعنی بانگ زنم که وی
در کار رهر لوکان دور فرا رفته بود گفتند بهری شوی ترا بنعره بکشند زیرا که
هر که در مجلس وی نعره زدی • وی در برابر آن نعره زدی • شیخ الاسلام گفت که
شیخ عمو گفت که در مجلس دقاق بودم کسی ویرا از نزول پرسید تا این دو بیت

وقتی شخصی را دید از ده خویش کاغذی در دست
ان چیست گفت فتوی است که امام ابوعلی د...
وقت بود جواب کرده است گفت ان را پیش ا...
برگیر که در جواب خطا کرده است ان شخص فتوی ...
پیش امام برد چون امام تامل کرد دانست که خطا
کرده است ازان شخص پرسید که این فتوی را شیخ و...
و وی ان را الجواب گفت شیخ خط نمی تواند خواند
ابوعلی برخاست و پیش وی امد و گفت اگر ا...
نبودی این ابوعلی باتش دوزخ رسیده بودی
وی بمرد بوده در شعبان سنه اربع و عشرین ...

جواب داد ... خلیلی هل ابصر تما او سمعتما ... باکرم من رب تمشی الی عبد
اتی زایرا من غیر وعد وقال لی ... اصونک من تعلیق قلبک بالوعد و وی
گفته که چون مدعی بینید دامن وی محکم گیرید که معنی داران و محققان بر رفتند
صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که از پیری شنیدم که گفت روزی بمجلس
وی در آمدم بنیت آنکه از توکل بپرسم وی دستار طبری نیکو بر سر داشت
دلم بآن میل کرد گفتم ایها الاستاد توکل چه باشد گفت آنکه طمع از دستار
مردم کوتاه کنی این بگفت و دستار در پیش من انداخت بو علی دقاق گفته اگر مر گرا
رد کنند برود و باز نیاید میدان خالی ماند شیخ الاسلام گفت نه رد است
نا زاست باز آی که قصه دراز است هم ابو علی دقاق گفته درخت خود
روی که کسی آنرا نه پرورده باشد برگ برارد ولی بار نیارد و اگر آرد بی مزه
آرد پس گفت من این طریق از نصرابادی گرفتم و او از شبلی و او از
جنید هرگز پیش نصرآبادی نرفتم تا غسل نکردم روزی پیری رسید یکی وی را
بشناخت گفت آن استاد ابو علی دقاق است بزرگان آمدند و استدعای
درس کردند قبول نکرد الحاح بسیار کردند و منبر نهادند تا وعظ گوید بمنبر
بالا رفت و اشارت براست کرد و گفت الله اکبر و روی بقبله کرد
و گفت و رضوان من الله اکبر و بجانب چپ اشارت کرد و گفت
وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ خلق بیکبار بهم برآمدند و غریو برخاست و چند کس بر
جای بمردند استاد در میان آن مشغله از منبر فرود آمد و برفت بعد از آن
وی را طلب کردند نیافتند مریدی داشت بازرگان بیمار شد شیخ بعیادت

و در مقامات شیخ ابو سعید ابو الخیر
این بیت ... ست و کم قلت
... گنت عنده ما قلت اجلا
... عندی ص

وی آمد و پرسید که ترا چه شد گفت شب برخاستم که وضو سازم تا بی بر پشت
من افتاد و درد سخت پدید آمد و تب در پیوست استاد گفت ترا با این
فضولی چکار که نماز شب کنی ترا مردار دنیا از خویشتن دور می باید کرد کسی را که
سر درد کند طلی بر پا نهد هرگز به نشود و چون دست نجس کرد در آستین هرگز
پاک نگردد و هم استاد ابوعلی گفته در مناجات خویش خداوندا مرا رسوا
مکن که بسی از تو لافها زده ام بر سر منبر و اگر رسوا خواهی کرد در پیش
مجلسیانم رسوا مگردان مرا همچنین در مرقع صوفیان رها کن و رکوه بیک
دستم ده و عصا بدیگر دست که من شیوهٔ صوفیان دوست می دارم
آنگاه مرا بر کوه و عصا و مرقع سر بوادئی از وادیهای دوزخ در ده تا من
ابد الآبدین خونابهٔ فراق می خورم و دران وادی نوحه می کنم و بزنگونساری
خویش میگریم و ماتم بازماندگی خویش می دارم تا باری اگر قرب توام
نبود نوحهٔ توام بود و هم وی گفته خداوندا دیوان خود بگناه سیاه
کردیم و تو موی ما را بروزگار سفید کردی ای خالق سیاه و سفید فضلی بکن و
سیاه کردهٔ ما را در کار سفید کردهٔ خویش کن استاد ابوالقاسم قشیری بعد
از وفات وی را بخواب دید که بسیار بیقراری می کرد و می گریست گفت ای
استاد چه بوده است مگر بازگشتن بدنیا می بایدت گفت آری ولی نه برای
مصلحت دنیا و نه برای آنکه مجلس گویم اما از بهر آنکه میان در بندم و عصایی
برگیرم و همه روز بیک یک در می شوم و حلقه و عصا بر در می زنم و میگویم مکنید که
نمی دانید که از که باز می مانید گویند که در آخر عمر چندان درد بر استاد پدید آمده بود که

مرآخر روزی بربام برامدی و روی بآفتاب کردی وکفتی ای سرکردان مملکت
امروزچون بودی وچون کذرانیدی هیچ جای براندوهکین این حدیث تا فتی
هیچ جای ازز یروزبر شد کان این واقعه خبر یافتی هم ازین جنس می کفتی
تا آفتاب فروشدی ، وکویند که سخن وی درآخر حیات چنان شد که کس
فهم نمی کرد وطاقت نمیداشت مردم اندک شفده یا هژده کس بمجلس وی
شیخ الاسلام کفته است چون بوعلی دقاق را سخن عالی شد مجلس او از خلق
خالی شد ابوعلی الشبّوی المروزی رحمه الله تعالی نام وی محمد بن
محمد بن عمر بن شبویه است ، کان لسان الوقت بناحیته وعدیم النظیر بها
از اصحاب ابو العباس سیاری است ، وفی تاریخ مشایخ الصوفیه القاسم
بن القاسم ابو العباس بن بنت الامام احمد بن سیار المروزی له لسان
فی علوم الحقایق ، واحد من بقی من جلّة من صحبه محمد بن محمد بن عمر بن شبویه
وفی انساب السمعانی ابو علی الشبوی یروی عن ابی عبد الله محمد بن یوسف
الفَرَبْری ، شیخ ابوسعید ابو الخیر کوید قدس الله تعالی سره که استاد ابو علی
دقاق بنزدیک پیر شبّوی آمد وما بمرو بودیم ، و پیر شبّوی صحیح بخاری یاد داشت
داشت ، وما صحیح بخاری از وی سماع داریم و پیر را ازین معنی آکاهی تمام بوده
و استاد ابو علی دقاق را با این سخن وی آورد ، پیر شبّوی استاد ابو علی
را کفت که ما را ازین معنی نفسی زن استاد ابو علی کفت این سخن بر ما بسته است
کشاده نیست ، کفت روا بود ما نیاز خویش حاضر کنیم تا ترا بر نیاز ما سخن بکشاید
آن معنی آتش است ونیاز سوخته استاد ابو علی اجابت کرد مجلس نهاد و پیرا

بر سر منبر سخن نمی کشاد که مردم اهل آن نبودند پیر شبولی از در مسجد در امد استار را
چشم بر روی افشاد سخنش بگشاد چون مجلس بآخر رسید پیر شبولی گفت توآنی
که بودی این ما بودیم نیاز باید هیچ راهی بخداوند از نیاز نزدیکتر نیست اگر
بر سنگ خاره افتد چشمهٔ آب ٭ روزی در تابستان در گرمگاه روز که خاک
و گرد بود ابو علی شبولی را دیدند که میرفت گفتند ایها الشیخ کجا میروی گفت
بفلان خانقاه میروم که آنجا درویشانند و من نبشته ام که در روزی صد و بیست
رحمت از آسمان بر درویشان بارد بتخصیص در وقت قیلوله اکنون میروم که
آنجا قیلوله کنم باشد که از آن رحمت نیز بر من بارد ٭ بزرگان گفته اند
خویشتن را در میان ایشان در خوران و خویشتن را از ایشان و از دوستان
ایشان فرا نمای اگر چه دانی که چگونه رسوایی ٭ عاشق نمای خویشتن
ار چه نهٔ چنین ٭ تا فردا که گویند تو کیستی گویی که من از دوستان ایشانم
و چون سخن ایشان شنوی و اگر چه معنی ندانی سری در جنبان تا فردا گویی که از
سر جنبانان ایشانم گویند بیا که ترا حقی است مگر بدان سبب بری ٭
با عاشقان نشین و همه عاشقی گزین ٭ با هر که نیست عاشق با او مشو قرین
شیخ ابو القاسم بشر یاسین رحمه الله تعالی از جملهٔ مشاهیر علماء عصر و کبار
مشایخ دهر بوده است و نشست وی در میهنه بوده است و آنجا از دنیا
رفته در سنهٔ ثمان و ثلثمائه شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی روحه
گفته است که در کودکی در آن وقت که قرآن میخواندم پدرم بابو الخیر مرا
بنماز آدینه می برد و در راه پیر ابو القاسم بشر یاسین پیش آمد گفت ای

ابوالخیر این کودک آن کیست پدرم گفت آن ماست نزدیک ما آمد و بر سر پای
نشست و روی بروی ما باز نهاد چشمهای وی پر آب گشت گفت یا ابا الخیر
ما نتوانستیم رفت ازین جهان که جای خالی می دیدیم و درویشان ضایع می
ماندند اکنون که فرزند ترا دیدیم ایمن گشتیم که ولایتها را ازین کودک نصیب
خواهد بود پس پدرم را گفت چون از نماز بیرون آیی او را بنزدیک ما آر
چون از نماز فارغ شدیم پدرم ما را بنزدیک پیر ابوالقاسم برد چون در صومعه
وی شدیم و پیش وی بنشستیم طاقی بود نیک بلند دران صومعه پیر ابوالقاسم
پدرم را گفت بوسعید را بر دوش گیر تا قرصی بران طاقست فرو گیرد پدر ما را
برگرفت دست دراز کردیم و آن قرص را ازان طاق فرو گرفتیم قرصی بود
جوین گرم چنانکه دست ما را از گرمی آن خبر می بود شیخ ابوالقاسم آن
قرص از ما بستد و چشم پر آب کرد و آن قرص بدو نیم ساخت و یک نیمه
بما داد و گفت بخور و یک نیمه خود بخورد و پدرم را هیچ نصیب نداد پدرم
گفت ای شیخ چه سبب بود که ما را ازین تبرک نصیب نکردی شیخ ابوالقاسم
گفت ای ابوالخیر سی سالست تا این قرص برین طاق نهاده ایم و ما را وعده
کرده اند که این قرص در دست آنکس که گرم خواهد شد جهانی بوی زنده
خواهد گشت و ختم این حدیث بر وی خواهد بود اکنون این بشارت
ترا تمام باشد که آن کس اینک پسر تو خواهد بود شیخ ابوسعید قدس سره گفته است
که روزی پیش ابوالقاسم بشر یاسین بودیم ما را گفت ای پسر خواهی که با خدای
سخن گویی گفتیم خواهیم چرا نخواهیم گفت هر وقت که در خلوت باشی این

کوی و بس ازین مکوی ٭ بی تو جانا قرار نتوانم کرد ٭ احسان ترا شمار نتوانم
کرد ٭ کر بر تن من زبان شود هر مویی ٭ یک شکر تو از هزار نتوانم کرد ٭

شیخ لقمان سرخسی قدس الله تعالی سره وی در ابتدا مجاهدهٔ بسیار داشته است
و معامله باحتیاط ناکاه کشفی افتادش که عقلش برفت کفتند لقمان آن چه بود و این
چیست کفت هرچند بندکی بیش کردم بیش می بایست درماندم کفتم الهی پادشاهان را
چون بندهٔ پیر شود آزادش کنند تو پادشاه عزیزی در بندکی تو پیر کشتم آزادم
کن کفت ندایی شنیدم که ای لقمان آزادت کردیم ٭ نشان آزادی آن بود که
عقل از وی برکرفتند پس وی از عقلای مجانین بوده است ٭ و شیخ ابوسعید
ابوالخیر بسیار کفته است که لقمان آزاد کردهٔ خدای است سبحانه از امر و نهی
و هم شیخ ابوسعید ابوالخیر کفته که شبی جماعت خفته بودند و در خانقاه بسته بود
و ما با پیر ابوالفضل بر سر صفه نشسته بودیم و سخن میرفت در معارف مسئلهٔ مشکل شد
لقمان را دیدیم که از بام خانقاه در پرید و در پیش ما بنشست و آن مسئله را بکفت چنانکه
اشکال برخاست باز برپرید و بیام بیرون شد ٭ پیر ابوالفضل کفت ای ابوسعید
مرتبهٔ این مرد می بینی کفتم می بینم ٭ کفت اقتدا را نشاید کفتم چرا کفت از آنکه علم
ندارد ٭ از شیخ ابوسعید پرسیدند در سرخس که ظریف کیست ٭ کفت در شهر شما
لقمان کفتند سبحان الله در شهر ما هیچکس از وی بشولیده تر و شوخکین تر نیست
شیخ کفت شما را غلط افتاده است ظریف پاکیزه بود و پاکیزه آن باشد که با
هیچ چیزش پیوند نباشد ٭ و هیچکس را از وی بی پیوندتر و بی علاقه تر و پاکیزه تر
نمی بینم که در همهٔ عالم با هیچ چیز پیوند ندارد ٭ نه با دنیا ٭ نه با آخرت و نه با نفس

وهم شیخ ابو سعید گفته است که ما در سرخس بودیم پیش پیر ابو الفضل حسن
یکی در آمد و گفت لقمان مجنون را بیماری پدید آمده است وفرو مانده و گفته ما را
بفلان رباط برید سه روز است تا آنجاست وهیچ سخن نگفته است امروز
گفت پیر ابو الفضل را بگویید که لقمان میرود پیر ابو الفضل چون آن سخن بشنید
گفت آنجا رویم با جماعت آنجا شدند چون لقمان او را بدید تبسمی کرد پیر ابو الفضل
بر بالین وی بنشست وی در پیر می نگریست ونفسی گرم میزد وهیچ لب نمی
جنبانید یکی از جمع گفت لا اله الا الله لقمان تبسمی کرد و گفت ای جوانمرد ما خراج
داده ایم و براة ستده وباقی بر توحید داریم آن درویش گفت آخر خویشتن را
با یادمی باید داد لقمان گفت ما را عربده می فرمایی بر درگاه حق پیر ابو الفضل را
خوش آمد گفت همچنین است ساعتی بود نفس منقطع شد وهمچنان در پیر
می نگریست وهیچ تغیر در نظرش پدید نیامد بعضی گفتند تمام شد بعضی
گفتند نشد هنوز نظرش راست ودرست است پیر ابو الفضل گفت تمام
شده است ولیکن تا ما نشسته ایم وی چشم فراز نکند چون پیر ابو الفضل بر
خاست لقمان چشم برهم نهاد

شیخ محمد قصاب آملی رحمه الله تعالی

وی بدامغان می بوده است شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب شاگرد
ابو العباس قصاب بود مذکری کردی شیخ ابو العباس ویرا از مجلس داشتن
باز داشته بود که عام را سخن نگوید که سخن وی بلند شده بود وی بزرگ بود
همه دامغان جیفه بود و وی روح آن وهم شیخ الاسلام گفت اگر خرقانی و
محمد قصاب بجای بودندی من شما را بری فرستادمی نه بخرقانی که وی شما را

شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب
[illegible]

سود مند تر بودی از خرقانی. یعنی خرقانی منتهی بود مرید از وی بهره کم یافتی.
شیخ الاسلام گفت که محمد قصاب با من گفت مریوکان صفاتی باشند یعنی
برحمت وعفو وکرم کرا ایند پیش از صفات نه بینند ومعاملهٔ صوفیان باذات
با معطی است نه با عطا است وهرچه جز اوست حجابست ازو. **شیخ
ابو الحسن خرقانی قدس الله تعالی سره** نام وی علی بن جعفر است
یگانه وغوث روزگار خود بود وقبلهٔ وقت در روزگار وی رحلت بوی
بود. شیخ ابو العباس قصاب گفته بود که این بازارک ما با خرقانی افتد
یعنی رحلت وزیارت پس از وفات وی بخرقانی گشت چنانکه گفته
بود. وانتساب شیخ ابو الحسن در تصوف بسلطان العارفین شیخ ابو یزید
بسطامی است قدس الله تعالی روحه. وتربیت ایشان در سلوک از
روحانیت شیخ ابو یزید است. وولادت شیخ ابو الحسن بعد از وفات
شیخ ابو یزید بمدتی است. وشیخ ابو الحسن شب سه شنبه عاشورا سنه
خمس وعشرین واربعمائه از دنیا برفته. روزی با اصحاب خود گفت که چه
چیز بهتر بود گفتند شیخا هم تو بگوی. گفت دلی که در وی همه یاد کرد او بود
از وی پرسیدند که صوفی کیست. گفت صوفی بمرقع وسجاده صوفی نبود و
صوفی برسوم وعادات صوفی نبود. صوفی آن بود که نبود. وهم وی گفته
که صوفی روزی بود که آفتابش حاجت نبود. وشبی بود که بماه وستاره
اش حاجت نبود. ونیستی است که بهستیش حاجت نبود. از وی
پرسیدند که مرد چه داند که وی بیدار است. گفت بآنکه چون حق را یاد کند

از فرق تا قدمش از یاد کرد حق خبر داشته باشد • و از وی پرسیدند که صدق چیست گفت صدق آنست که دل سخن گوید یعنی آن گوید که در دلش بود • و از وی پرسیدند که اخلاص چیست گفت هرچه برای حق کنی اخلاص است و هرچه برای خلق کنی ریاست • و از وی پرسیدند که کرا رسد در فنا و بقا سخن گفتن گفت کسی را یک تار ابریشم از آسمان در آویخته باشند بادی بیاید که درختها و بناها بیفکند و همه کوهها برکند و همه دریاها انباشته کند و ویرا از جای کاه نتواند جنبانید • و وی گفته است که هرگز با کسی صحبت مدارید که شما گویید خدا و او گوید چیز دیگر • و هم وی گفته که اندوه طلب کن تا آب چشمت پدید آید که حق گریند کان را دوست می دارد • و هم وی گفته اگر کسی سرودی بگوید و بآن حق را خواهد بهتر از آن بود که قرآن خواند و بآن حق را نخواهد • و هم وی گفته که وارث رسول آنکس بود که بفعل رسول اقتدا کند نه آن بود که روی کاغذ سیاه کند • شبلی گفته است آن خواهم که نخواهم • و وی گفته که این هم خواستی است • و هم وی گفته امروز چهل سالست تا در یک وقتم و حق بدلم می نگرد بجز خود را نمی بیند • ما بقی فیّ لغیر الله شیء ولا فی صدری لغیره قرار • و هم وی گفته که چهل سال است تا نفسم یک شربت آب سرد میخواهد یا شربت دوغ ترش می خواهد هنوز ویرا نداده ام • و هم وی گفته علما و عبا د در جهان بسیارند ترا از آن باید بودن که روز بشب آری چنانکه حق پسندد و شب بروز آری چنانکه حق پسندد • و هم وی گفته که روشن ترین دلها آن بود که در ان خلق نبود و بهترین کارها آن بود که در ان اندیشهٔ مخلوق نبود • و حلال

ترین نعمتها آن بود که بجهد تو بود و بهترین رفیقان آن بود که زندکانیش
با حق بود **شیخ ابو عبد الله الداستانی رحمه الله تعالی** نام وی محمد بن
علی الداستانی است و لقب وی شیخ المشایخ، عالم بوده بانواع علوم
و از محتشمان درکاه حق بود و ویرا کلام مهذبست و اشارتی لطیف
از اقران شیخ ابو الحسن بوده و نسبت ارادت وی بسه واسطه بشیخ عمی
بسطامی که برادرزادهٔ سلطان العارفین و مرید وی است می رسد
در ماه رجب سنه سبع عشر و اربعمائه برفته از دنیا و عمر وی پنجاه و نه سال
بوده. صاحب کشف المحجوب کوید که من از شیخ سهلکی که از اصحاب
وی بود شنیدم که کفت وقتی اندر بسطام ملخ آمد و همه کشتها و درختها
از بسیاری آن سیاه شد و مردم دست بخروش بردند شیخ مرا کفت
این چه مشغله است کفتم ملخ آمده است و مردمان بدان رنج دل می باشند
شیخ برخاست و ببام برآمد و روی بآسمان کرد در حال همه ملخها برخاستند
نماز دیکر را یکی نمانده بود و هیچکس را یک شاخ بزیان نشده
شیخ ابو سعید ابی الخیر قدس الله تعالی سره نام وی فضل الله بن
ابی الخیر است سلطان وقت بود و جمال اهل طریقت و مشرف القلوب
و در وقت وی همه مشایخ ویرا مسخر بودند پیروی در طریقت شیخ ابو الفضل
بن الحسن سرخسی است شیخ ابو سعید کفت که یک روز می آمدم بر در
شارستان سرخس تل خاکستر بود و لقمان مجنون بر سر آن نشسته قصد
[یعنی شهرستان]
وی کردم و بر آن بالا شدم و وی پاره بر پوستین میدوخت و ما بوی

می نکریستیم و حضرت شیخ جنان ایستاده بوده است که سایهٔ وی بر پوستین
لقمان افتاده بوده جون آن پاره بر پوستین دوخت کفت یا باسعید ما ترا
باین پاره برین پوستین دوختیم ° پس برخاست و دست ما بکرفت
و می برد تا بخانقاه پیر ابوالفضل و ویرا آواز داد و وی بیرون آمد کفت
یا ابا الفضل این را نکاه دار که از شماست پیر ما را دست بکرفت و در
خانقاه برد و در صفه بنشست و جزوی برکرفت و درانجا نظر می کرد ما را
جنانکه عادت دانشمندان بود طلبی در سینه پدید آمد که دران جزو جیست
پیر بدانست کفت یا باسعید صد و بیست و جهار هزار پیغمبر را که بخلق فرستادند
کفتند با خلق بکویید که الله ایشان آمدند کی این کلمه کفتند درین کلمه مستغرق
شدند شیخ کفت این سخن آن شب ما را در خواب نکذاشت بامداد پیش از
آفتاب برآمدن از پیر دستوری خواستیم و بدرس تفسیر بپیش بوعلی فقیه آمدیم
جون بنشستیم خواجه بوعلی را اول درس این آیت بود ° قل الله ثم ذرهم فی
خوضهم یلعبون ° دران ساعت دری در سینهٔ ما کشادند بسماع این کلمه و ما را از ما
فرا ستدند خواجه ابوعلی آن تغییر در ما بدید کفت دوش کجا بودهٔ کفتیم بنزد
پیر ابوالفضل کفت برخیز و باز آنجا شو که حرام بود ترا ازان معنی با این آمدن
ما بنزد پیر ابوالفضل شدیم واله و متحیر همه این کلمه کشته جون پیر ابوالفضل
ما را بدید کفت یا باسعید مستک شدهٔ می ندانی پس و پیش ° هان کم نکنی
تو این سررشتهٔ خویش ° کفتم ای شیخ جه میفرمایی کفت درآی و بنشین
و این کلمه را باش که این کلمه با تو کارها دارد ° و جون پیر ابوالفضل برحمت

حق تعالی پیوست و مارا در مدت حیات پیر هر اشکالی که بودی بوی رجوع
افتادی حل اشکال مارا هیچکس متعین نبود الا شیخ ابو العباس آملی رفتیم
بنزدیک شیخ ابو العباس و یکسال پیش وی بودیم • گویند که شیخ ابو العباس
را در جماعت خانهٔ صوفیان موضعی بود که چهل و یک سال در انجا نشسته بود
در میان جمع اگر شب درویشی نماز افزونی کردی گفتی ای پسر تو بخسب که این
پیر هر چه می کند برای شما میکند که ویرا این هیچ کار نیست و بدین حاجتی
ندارد • و هرگز دران یکسال شیخ ابو سعید را نگفت که تو بخسب یا نماز کمن
چنانکه دیگرانرا و ویرا در برابر خود خانگی داده بود یک شب شیخ ابو العباس
از صومعه بیرون آمد مگر فصد کرده بود و رگش گشاده شده بود و شیخ
ابو سعید ازان حال خبر داشت برخاست و زود از زاویهٔ خود بیرون آمد
و پیش شیخ آمد و دست وی بشست و ببست و جامه ازوی باز کرد و
جامهٔ خویش پیش وی داشت شیخ بستد و در پوشید پس جامهٔ شیخ را
بشست و نمازی کرد و بر ریسمان افگند و هم در شب خشک شد بمالید و
در نوردید و پیش شیخ آورد شیخ اشارت کرد که ترا در باید پوشید شیخ
بو سعید در پوشید و بزاویهٔ خود رفت چون بامداد شد جماعت بر
خاستند و حاضر آمدند در شیخ ابو العباس نگریستند جامهٔ شیخ ابو سعید
دیدند و در شیخ ابو سعید جامهٔ شیخ ابو العباس در تعجب ماندند • شیخ ابو
العباس گفت آری دوش نثارها رفت همه نصیب این جوان مهنگی آمد
مبارکش باد • شیخ ابو سعید گفته است که روزی دو کس پیش شیخ ابو العباس

در آمدند و بنشستند و گفتند ما را با یکدیگر سخنی رفته است یکی میگوید اندوه ازل
و ابد تمامتر و یکی میگوید شادی ازل و ابد تمامتر شیخ چه میگوید شیخ دست
بروی فرود آورد و گفت الحمد لله که منزلگاه پسر قصاب نه اندوه است
و نه شادی لیس عند ربکم صباحٌ و لا مساءٌ اندوه و شادی صفت تست
و هر چه صفت تست محدث است و محدث را بقدیم راه نیست پس گفت
پسر قصاب بندهٔ خدای است در امر و نهی و رهیٔ مصطفی در متابعت سنت
اگر کسی دعوی راه جوانمردان می کند گواهش اینست چون آن دو کس
بیرون شدند پرسیدم که آن دو کس که بودند گفتند یکی ابو الحسن خرقانی
و یکی ابو عبد الله داستانی و هم شیخ ابو سعید گفته است که چون یکسال
بنزدیک شیخ ابو العباس مقام کردیم گفت بازگرد و با مهنه شو تا روزی
چند این علم بر در سرای تو زنند ما بحکم اشارت وی باز آمدیم با هزار خلعت
و فتوح پیری بوده است هم از مشایخ ماوراء النهر نام وی محمد ابو نصر
حبیبی و هرگز شیخ را ندیده بوده وقتی خواجه ابو بکر خطیب که از ائمهٔ
مرو بود و در درس قفال شیخ را دیده بود بجهت شغلی قصد نیشابور
کرد محمد حبیبی نزدیک وی آمد که شنیدم که عزم نیشابور داری مرا سوالی است
میخواهم که از شیخ ابو سعید بپرسی و جواب باز آری و لیکن باید که او نداند که
این سوال من کرده ام گفت آن سوال چیست گفت از وی بپرس که
آنا ررا محو بود گفت من این یاد نتوانم داشت بر کاغذی بنویس بنوشت
و بوی داد خواجه ابو بکر خطیب گفت که چون به نیشابور آمدم و در

کاروان سرای فرود آمدم دو صوفی در آمدند و آواز دادند که خواجه امام
ابوبکر خطیب در کاروان مرو کدام است آواز دادم که منم گفتند شیخ ابو سعید
سلام میرساند و میگوید که ما آسوده نه ایم که تو در کاروان سرای فرود آمدی
باید که بنزد ما آیی گفتم بگرمابه شوم و غسل کنم آنگاه بیایم و از آن سلام و پیام
حالی عظیم بر من آمد که یقین دانستم که کس ویرا خبر نداد ست بگرمابه شدم
و غسل کردم چون برآمدم آن دو درویش را دیدم ایستاده با عود و گلاب
گفتند شیخ ما را بخدمت فرستاده است چون پیش شیخ آمدم و شیخ مرا
بدید گفت اهلاً لسُعدی والرسول وحبذا ∴ وجه الرسول لحب وجه
المرسل ∴ سلام کردم جواب داد و گفت اگر تو رسالت آن پیر را خوار
می داری سخن او بنزدیک ما عزیز است • تا از مرو بیرون آمده ما منزل
بمنزل پی شماریم بیا تا چه داری و آن پیر چه گفته است • از هیبت شیخ
سوال از خاطرم رفته بود کاغذ را بیرون آوردم و بشیخ دادم شیخ گفت
اگر جواب اکنون گویم بر تو لازم شود که باز گردی شغلی که داری بگذار و چون
بروی جواب گویم • تا در نیشابور بودم هر شب پیش شیخ می بودم وقت
بازگشتن جواب سوال پیر طلبیدم گفت آن پیر را بگوی • لا تُبقی ولا تذر
عین نمی ماند اثر کجا ماند • سر در پیش افکندم و گفتم که مفهوم نشد گفت
این در بیان دانشمندی نیاید این بیتها یاد گیر و با وی بگوی •

جسم همه اشک گشت و چشمم بگریست ∴ در عشق تو بی چشم همی باید زیست
از من اثری نماند این عشق از چیست ∴ چون من همه معشوق شدم عاشق کیست

گفتم شیخ بفرماید تا برجای ثبت کنند حسن مؤدب را فرمود تا بنوشت چون
بجرو آمدم در وقت پیر محمد جبلی بیامد و قصه را جمله با وی بگفتم و آن بیتها برخواندم
چون بشنید نعرهٔ بزد و بیفتاد و از آنجا دو کس او را بیرون بردند و هفتم روز
در خاک بود * شیخ قدس سره گفته است * بورسته دگر باشد برسته
دگر * آنچه از علوم تعلق بتقریر زبان دارد * و متمسک آن طایفه * انا وجدنا
آباءنا علی امة است برسته است تا حیات عاریتی زبانرا بتحریک مددمی کند
در بیابان غرورش سرابی می نماید چون ناصیهٔ ملک الموت پدید آید پیرایهٔ عاریت
از سر زبان بردارند و رسوایی مرد ظاهر شود * و آنچه تعلق بدل دارد بورسته است
و از وی توقع ثمرات بسیار در دین و در دنیا * روزی قوال در پیش شیخ این
بیت می خواند * اندر غزل خویش نهان خواهم گشتن * تا بر لب تو بوسه
دهم چونش بخوانی * شیخ گفت این بیت که گفته است گفتند عماره گفت
خیزید تا بزیارت وی شویم شیخ با جمعی بزیارت وی شدند * این رباعی
بزبان حضرت شیخ گذشته است * در راه یگانگی نه کفرست و نه دین
یک گام ز خود برون نه و راه ببین * ای جان و جهان تو راه اسلام گزین
با مار سیه نشین و با خود منشین * و هم حضرت شیخ فرموده اند که این
ابیات را در پیش جنازهٔ ما برخوانند * خوبتر اندر جهان ازین چه بود کار *
دوست بر دوست رفت و یار بر یار * آن همه اندوه بود وین همه شادی *
وان همه گفتار بود وین همه کردار * شیخ را پرسیدند از معنی این خبر که تفکر
ساعةٍ خیرٌ من عبادةِ سنةٍ * شیخ گفت اندیشهٔ یک ساعته در نیستی خود

بهتر از عبادت یک ساله در اندیشهٔ هستی خود، بعد از آن گفت

تا روی ترا بدیده‌ام ای شمع طراز ⁂ نی کار کنم نه روزه دارم نه نماز

چون با تو بوم مجاز من جمله نماز ⁂ چون بی تو بوم نماز من جمله مجاز

استاد ابو صالح که مقری شیخ بود بیمار شد حضرت شیخ مر ابو بکر مؤدب را
که ادیب فرزندان شیخ بود بخواند و بفرمود که دوات و قلم و پارهٔ کاغذ
بیار تا برای بو صالح چیزی بنویسم دوات و قلم و کاغذ آورد شیخ گفت بنویس

حورا بنظارهٔ نگارم صف زد ⁂ رضوان بعجب بماند و کف بر کف زد ⁂ یک خال سیه بر آن رخان مطرف زد ⁂ ابدال ز بیم چنگ بر مصحف زد ⁂

خواجه ابو بکر مؤدب آنرا بنوشت و بنزدیک بو صالح بردند و بروی
بستند در حال صحت یافت و همان روز بیرون آمد • روزی شیخ بیرون آمد
و در زیر درختی نشست که برگ آن زرد شده بود و این بیت خواند

تو از مهر زرد و من از مهر زرد ⁂ تو از مهر ماه و من از مهر ماه •

شیخ را گفتند فلان کس بر روی آب میرود • گفت سهل است بزغی و صعوهٔ نیز
بر آب برود • گفتند فلان کس در هوا می پرد • گفت زغنی و مگسی نیز در هوا
می پرد • گفتند فلان کس در یک لحظه از شهری بشهری می رود • گفت
شیطان نیز در یک نفس از مشرق بمغرب میرود اینچنین چیزها را بس قیمتی نیست
مرد آن بود که در میان خلق نشیند و داد و ستد کند و زن خواهد و با خلق در آمیزد
و یک لحظه از خدای خود غافل نباشد • شیخ را پرسیدند که تصوف چیست •
گفت آنچه در سر داری • و آنچه در کف داری بدهی • و از آنچه بر تو آید نجهی • و سم

شیخ گفته الله وبس وما سواه هوس وانقطع النفس • وهم شیخ گفته حجاب
میان بنده • وخدای زمین وآسمان نیست عرش وکرسی نیست • پنداشت
ومنی تو حجابست از میان برگیر وبخداوند رسیدی • شیخ فرموده اند که در سفر
بودیم بدیهی رسیدیم گفتیم اینجا از پیران هیچکس بوده است گفتند پیری بوده است
که ویرا دادی می گفته اند گفتیم هیچکس هست که ویرا دیده باشد گفتند اینجا
پیریست دیرینه که ویرا دیده است فرستادیم تا آن پیر بیاید مرد باشکوه
بود پرسیدیم که تو دادا را دیدهٔ گفت کودک بودم که ویرا دیدم گفتیم از وی چه
شنیدی گفت مرا قوت آن نبود که سخن وی دانستمی لیکن یک سخن یاد دارم
از وی روزی مرقع داری از راه رسید و بنزدیک وی درآمد وسلام کرد و گفت
پای افزار بیرون کنم ایها الشیخ که بتو بیاسایم که گرد همه عالم بگشتم خود نیاسودم
وآسودهٔ نیز ندیدم پیر گفت چرا از خویش دست نداشتی تا تو خود بیاسودی
وخلق هم بتو بیاسودندی • ما گفتیم این سخنی تمام است که آن پیر گفته برتر ازین
سخن نباشد • وهم شیخ فرموده اند اصل این حدیث آن باشد که مرد را با و باز
نگذارند رسول صلی الله علیه وسلم می گفتی اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ولا اقل
من ذلک • مرا یک چشم زدن بخود باز مگذار وکم از ان • ما بمرو بودیم پیر صراف
را بدیدیم گفت ای شیخ در همه عالم هیچکس را نگذارد تا شربت آب بمن دهد
یا بر من سلام کند وهمه خلق میخواهند تا ساعتی از خود برهند ومن میخواهم که بدانم
که یکساعت کجا ایستاده ام بآخر عمر آتشی در وی افتاد وبسوخت • وهم شیخ
فرموده اند که ولذکر الله اکبر • ذکر خداوند بزرگتر است نه چنانکه تو او را یاد

کنی چنانکه او ترا یاد کند ذکر خداوند بزرگتر بود ذکر تو پیدا بود که تا کجا بود ترا بیابد
جست این حدیث را بکلی فرا پیش باید گرفت • آن مرد گفت با آن پیرزن که
خدایرا کجا جویم گفت دوست ما در کجاش جستی که نیافتی هر کجاش جویی یابی
مَن طلَبَ وَجد • هر که جست یافت • و هر که جوید یابد • و هم شیخ فرموده اند
که جوانی بنزدیک پیری در شد • و گفت ای پیر مرا سخنی بگوی پیر ساعتی سر فرو برد
و تفکر کرد پس سر بر آورد و گفت ای جوان انتظار جواب می بری گفت آری
پیر گفت هر چه دون حق است جل جلاله گرد ای سخن بگند • و هر چه سخن حق است
عز و علا بعبارت در نیاید • ان الله تعالی اجلّ من ان یُوصَف بوصف او یذکر
بذکر • یکی ازین طایفه گفته است که مدتی بیش شیخ بودم خواستم که ببغداد
روم مرا گفت چون ببغداد روی و ترا پرسند که چه دیدی و چه فایده گرفتی
چه خواهی گفت گویی روی و ریش دیدم گفت تا شیخ چه فرماید شیخ گفت
هر که تازی داند این بیتها بروی خوان • قالوا خراسان اخرجت شیا •
لیس له فی حاله ثانیه • فقلت لا تنکروا محاسنه •
فمطلع الشمس من خراسانی • و هر که تازی نداند این رباعی بروی خوان
• سبزی بهشت و لونها راز تو برند • آنی که بخلد یادگار از تو
برند • در چینستان نقش و نگار از تو برند • ایران همه فال روزگار
از تو برند • خدمت شیخ از استاد ابوعلی دقاق پرسید که این حدیث
بر دوام بود استاد گفت نه • شیخ سر در پیش انداخت ساعتی دیگر
سر بر آورد و گفت ای استاد این حدیث بر دوام بود گفت نه • شیخ

دیگر بار سر در پیش افگند ساعتی دیگر سر بر آورد و گفت ای اوستاد این
حدیث بر دوام بود گفت اگر بود نادر بود شیخ دست بر هم زد و گفت
این از آن نادرهاست خدمت شیخ شب جمعه وقت نماز خفتن چهارم
شعبان سنه اربعین واربعمائه از دنیا رفته و عمر ایشان هزار ماه بوده است
شیخ ابو القاسم گرگانی قدس الله تعالی سره نام وی علی است در
وقت خود بی نظیر بود و در زمان خود بی بدیل نسبت وی بسه واسطه که
شیخ ابو عثمان مغربی و شیخ ابو علی کاتب و شیخ ابو علی رودباری اند
بسید الطایفه جنید میرسد ویرا حالتی قوی بوده است چنانکه همه را
روی بدرگاه وی بوده است در کشف واقعه مریدان آیتی بوده است
ظاهر صاحب کشف المحجوب گوید که وقتی مرا واقعهٔ افتاد طریق حل آن
بر من دشوار شد قصد شیخ ابو القاسم گرگانی کردم ویرا در مسجدی
یافتم که بر در سرای وی بود تنها بود و واقعهٔ مرا بعینها با ستونی میگفت
من ناپرسیده جواب خود یافتم گفتم ایها الشیخ این واقعهٔ منست گفت
ای پسر این ستون را خدای تعالی درین ساعت با من ناطق گردانید
تا از من این سوال کرد روزی شیخ ابو سعید و شیخ ابو القاسم قدس الله
تعالی روحهما در طوس با هم نشسته بودند بر یک تخت و جمعی درویشان
پیش ایشان ایستاده بر دل درویشی گذشت که آیا منزلت این دو بزرگ
چیست شیخ ابو سعید روی بآن درویش کرد و گفت هر که خواهد دو
پادشاه بهم بیند در یک وقت در یک جای بر یک تخت گو درنگر آن

درویش چون بشنید در آن مرد و بزرگ بنگریست حق تعالی حجاب از پیش چشم
وی برداشت تا صدق سخن شیخ بر دل وی کشف گشت و بزرگواری
ایشان بدید پس بدلش بگذشت که آیا خداوند تبارک و تعالی را امروز
در زمین هیچ بندهٔ هست بزرگوارتر ازین مرد و شخص شیخ ابوسعید
رو با آن درویش کرد و گفت مختصر ملکی بود که هر روزی در آن ملک چون
ابوسعید و ابوالقاسم هفتاد هزار فرا نرسد و هفتاد هزار بنرسد

خواجه مظفر بن احمد بن حمدان قدس الله تعالی روحه

کنیت وی ابواحمد است خدای تعالی در بالش ریاست در این قصه بر وی
بگشاد و تاج کرامت بر سر وی نهاد و ویرا بیانی نیکو بود و عبارتی عالی در فنا
و بقا شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سره فرموده اند که ما را باین درگاه از راه
بندگی آوردند و خواجه مظفر را از راه خداوندی یعنی ما بمجاهدت مشاهدت
یافتیم وی از مشاهدت بمجاهدت آمد صاحب کشف المحجوب گوید که من
از وی شنیدم که گفت آنچه بندگانرا بقطع بوادی و مفاوز و فیافی روی نمود
من در بالش و صدر یافتم واصحاب رعونت این قول را از ان پیر بدعوی
بردارند و آن از نقص ایشان بود و هیچ حال عبارت از صدق حال دعوی
نباشد خاصه که با اهل آن روزی خواجه مظفر در نوقان می گفت که کار ما با
شیخ ابوسعید همچنانست که پیمانهٔ ارزن یک دانه شیخ ابوسعید و باقی من
یکی از مریدان شیخ ابوسعید آنجا حاضر بود از سرگرمی برخاست و پای افزار
کرد و پیش شیخ آمد و آنچه از خواجه مظفر شنیده بود بگفت شیخ گفت برو

وخواجه مظفر را بگوی که آن یکی هم تویی ما هیچ چیز نیستیم معشوق طوسی قدس الله تعالی روحه نام وی محمد است از عقلای مجانین بوده است و سخت بزرگوار و صاحب حالت بکمال در شهر طوس می بوده است و قبر وی آنجاست دران وقت که شیخ ابوسعید ابوالخیر از میهنه عزیمت نیشابور کرده بود بیکی از دیهها که در نواحی طوس بود رسید درویشی را گفت که بشهر طوس باید رفت بنزدیک خواجه محمد معشوق و با وی گفت که دستوری هست که بشهر و ولایت تو درآییم چون آن درویش برفت شیخ بفرمود تا اسب زین کردند و بر اثر وی سوار شدند و همه صوفیان در خدمت شیخ چون بیک فرسنگی رسید بموضعی که ازانجا شهر را بتوان دید اسب شیخ بایستاد و همه جمع بایستادند چون آن درویش پیش معشوق رسید و پیغام شیخ بگذارد معشوق تبسم کرد و گفت برو و بگوی تا درآید چون معشوق این سخن بگفت شیخ ازانجا اسب براند و جمع روان شدند در راه آن درویش بشیخ رسید و سخن معشوق باز گفت شیخ هم ازراه پیش معشوق آمد و وی شیخ را استقبال کرد و در بر گرفت و گفت فارغ باش که این نوبت که اینجا زنند روزی چند را بر درگاه تو خواهند آورد عین القضاة همدانی در بعضی از رسایل خود نوشته است که محمد معشوق نماز نکردی از خواجه محمد حمویه و از خواجه امام محمد غزالی رضی الله تعالی عنهم شنودم که روز قیامت صدیقان را همه این تمنا بودی که کاشکی خاکی بودندی که روزی محمد معشوق قدم بران خاک نهاده بودی ابن محمد ترکی قدس الله سره

بود یک روز در جامع طوس آمد شیخ ابو سعید ابو الخیر رضی الله عنه مجلس میداشت
ابن محمد بندی برقبا زد شیخ ابو سعید را خاموش کرد و زبانش به بست چون
ساعتی بر آمد شیخ ابو سعید گفت که ای سلطان عصر و ای سرور وجود بند
قبا را کشای که بند بر هفت آسمان و زمین نهادی امیر علی عبو رحمه الله تعالی
عین القضاة در بعض مکتوبات خود در بیان انکه بهیچ گونه حضور و غیبت
یکسان نبود بلکه دل با وجود قرب القلوب تقاضای قرب الابدان هم کند
می گوید که امیر علی عبو پیری بزرگ بود مریدی داشت او را محمد شهر آبادی نام
یک روز این مرید را بفرستاد تا از بازار چیزی آرد این مرید برفت و همانا چیزی
حاضر نبود در وقت خود را بفروخت و آن چیز که پیر خواسته بود بخرید و بدو فرستاد
چون چند روز از این واقعه بر آمد آن کس که آن مرید را خریده بود مگر واقف شد
بر حقیقت کار او را گسیل کرد با پیش پیر آمد چون در آمد امیر علی با او گفت ای
جوانمرد چندین هزار سال جان ما در غیب در عشق آفرینش تو می سوخت این
بس نبود که فراق ظاهر در می بایست یک هفته قرب ظاهر هم نیاید وهم
وی گوید در بیان حال جماعتی که بی راه بری راه نامسلوک رفتند بعضی از
ایشان مغلوبی در پناه خود نگاه داشت و هستی سایبان سر ایشان شد
و هر که با تمیز بود سرش برداشتند و از جمله مغلوبان آن دو ترکان بودند
که حسین قصاب از ایشان حکایت کرده که با کاروانی عظیم راهی میرفتم
ناگاه دو ترکان از میان آن کاروان بیرون شدند و راه نامسلوک را در
پیش گرفتند با خود گفتم که این دو ترکان مگر راهی می دانند نزدیکتر از این راه

معهود پی در پی ایشان نهادم و می رفتم و کاروانرا همچنان بگذاشتم شبی روشن بود
تاریک چون پاره راه برفتم ناگاه روی ماه پوشیده شد بابری سیاه من
راه گم کردم ولیکن چاره نمیدانستم جز رفتن چون نیم شبی دگر باره ماه از
ابر بیرون آمد و اثر قدم آن دو جوان فرد بازیافتم و می رفتم چون صبح رسید
کوهی پدید آمد آن دو ترکمان مردوار پای بران کوه نهادند و یک ساعت
بران بالا شدند من نیز جانی می کندم ساعتی بیفتادمی و ساعتی برفتمی
آخر بر سر آن کوه شدم آفتاب طلوع می کرد لشکرگاهی عظیم دیدم خیمهای
بی نهایت زده و دران میان خیمهٔ دیدم عظیم پرسیدم که آن خیمه از آن کیست
گفتند از آن سلطانست پای راست از رکاب بیرون آوردم آوازی
بگوشم رسید که سلطان در خیمه نیست برنشسته است و بشکار شده مرا عقل
زایل شد پای چپ در رکاب بماند و پای راست باز آورده هنوز در انتظار
آنم که سلطان باز گردد ، عین القضاة گوید که آن دو ترکمان ، یکی محمد معشوق
طوسی بوده است ، و یکی امیر علی عبو قدس الله تعالی اسرارهما **شیخ ابو عبد الرحمن
السلمی النیسابوری رحمه الله تعالی** نام وی محمد بن حسین بن موسی
السلمی است ، صاحب تفسیر حقایق و طبقات مشایخ است و غیر آن مصنفات
بسیار دارد مرید شیخ ابو القاسم نصرابادی ست و خرقه از دست وی دارد
و نصرابادی مرید شبلی ست و شیخ ابو سعید ابو الخیر بعد از وفات پیر ابو الفضل
بصحبت وی رسیده و از دست وی خرقه پوشیده ، شیخ ابو سعید گفته که
نزدیک شیخ ابو عبد الرحمن سلمی در شدیم اول کرت که او را دیدیم مرا گفت

ترا اند کره نویسم بخط خویش گفتم بنویس بنوشت بخط خویش سمعت
جدی ابا عمرو بن نجید الدین السلمی یقول سمعت ابا القاسم الجنید بن محمد البغدادی
یقول التصوف هو الخلق من زاد علیک بالخلق زاد علیک بالتصوف و احسن
ما قیل فی تفسیر الخلق ما قال الشیخ الامام ابو سهل الصعلوکی الخلق هو الاعراض
عن الاعتراض صاحب کتاب فتوحات مکیه قدس الله تعالی سره فی الباب
الحادی والستین و مائة فی المقام الذی بین الصدیقیة والنبوة می گوید که
در محرم سنه سبع وتسعین وخمسمائة باین مقام درآمدم و من در سفر بودم
در بلاد مغرب حیرت بر من غالب شد و بجهت تنهایی و انفراد وحشتی عظیم
روی نمود و نمی دانستم که نام آن مقام چیست با وجود آنکه مرا حاصل بود پس
با آن حیرت و وحشت ازان منزلی که بودم رحلت کردم و بعد از نماز دیگر
بخانهٔ شخصی که میان من و وی موانست تمام بود فرود آمدم و ازان حیرت
و وحشت با وی سخن می گفتم ناگاه دیدم که سایهٔ شخصی ظاهر شد از جای
خود برجستم گفتم شاید که کسی باشد که نزدیک وی مرا فرجی حاصل آید مرا معانقه
کرد چون تأمل کردم دیدم که شیخ ابو عبد الرحمن سلمی است که روح وی در
صورت جسدانی متمثل شده است و حق سبحانه بجهت رحمت بر من وی را
بمن فرستاده با وی گفتم که ترا درین مقام می بینم گفت که درین مقام قبض
روح من کرده اند و درین مقام از دنیا بعقبی رفته ام و همیشه درین مقام
پس ذکر وحشت و عدم موانست خود دران مقام کردم گفت الغریب مستوحش
پس گفت بعد ان سبقت لک العنایة الالهیة بالحصول فی هذا المقام فاحمد الله

یا اخی • وراضی باش بآنکه با خضر علیه السلام درین مقام مشارک باشی • ویرا گفتم
یا اباعبدالرحمن این مقام را هیچ نامی نمی دانم که بآن نامش خوانم • گفت هذا یسمّی
مقام القربة فتحقق به • شیخ ابوعبدالرحمن گفته است • الذی لابد للصوفی منه
شیآن الصدق فی الاحوال والادب فی المعاملات • وفی تاریخ الیافعی انه توفی
السلمی رحمه الله تعالی سنه اثنی عشرة واربعمائة • ابوسهل الصعلوکی رحمه الله تعالی
نام وی محمد بن سلیمان الصعلوکی الفقیر کان امام وقته فی علوم الشریعة
وواحد زمانه والمتفق علی تقدمه علی لسان الولی والعدو • صحب الشبلی
والمرتعش • واباعلی الثقفی • ورافق اباالحسن الفوشنجی • وابانصر الصفار النیسابوری
وکان حسن السماع طیب الوقت • شیخ ابوعبدالرحمن السلمی گوید که ابوسهل
صعلوکی را از سماع پرسیدند • گفت یستحب لاهل الحقایق ویباح لاهل العلم ویکره
لاهل الفسق والفجور • وی گفته که هرگز دست در جیب نکرده ام وگره بر چیزی
نزده ام ومرا قفل وکلیدی نبوده است • وهم وی گفته قد تعدّی من تمنّی ان
یکون کمن تعنّی • ابوعبدالله ختنی گفته که خواجه شعوفست بسخن سجع چرا چنین
نگفت که این به است قد تجنّی من تمنّی ان یکون کمن تعنّی • شیخ الاسلام گفت
این به است • وهیچکس چنان نگفته که من که او را بطلب نیابند اما طالب باید
وتوفی ابوسهل الصعلوکی بنیسابور فی ذی القعدة سنه تسع وستین وثلثمائه
وتوفی ابنه ابوالطیب سهل بن محمد بن سلیمان الصعلوکی الامام فی رجب سنه
اربع واربعمائة • شیخ الاسلام گفت که سهل صعلوکی گفت من تصدّر قبل اوانه
فقد تصدّی لهوانه • روزی سهل صعلوکی در درس گفت که مُحَمِّیه یعنی اهل وی گفت که

...سمی بن محمد بن موسی السلمی رحمه الله تعالی
...پدر شیخ ابوعبدالرحمن السلمی است از کبار
...ابا عبدالله منازل وابوعلی ثقفی صحبت داشته
...ت وشبلی را دیده بود مجاهده دایم داشت
...ر علوم معاملت کامل بود چون شیخ ابوعبدالرحمن
...ولد شد هر ملکی که داشت بفروخت وبصدقه
...داد وراگفتند پسری آمد هیچ برای وی باز نگذاشتی
...ت اگر صالح بود وهو یتولی الصالحین واگر
...نه بود الت فسق وفساد ندادم توفی رحمه الله
...سنه نیف واربعین وثلثمائه صح

در همه قرآن مرا این شگفت تر می آید که الله تعالی با موسی می گوید که واصطنعتک
لنفسی • شیخ الاسلام گفت که مرا حسد ست برین سخن که وی گفته •
شیخ ابو القاسم قشیری رحمه الله تعالی نام وی عبد الکریم بن هوازن
القشیری است صاحب رساله • و تفسیر لطایف الاشارات است
و غیر آن ویرا در هر فنی لطایف بسیارست و تصانیف لطیف • مرید ابو علی
دقاق است • و استاد ابو علی فارمدی • توفی فی ربیع الآخر سنه خمس
و ستین و اربعمائه • صاحب کشف المحجوب گوید که امام قشیری را از ابتداء
حالش پرسیدم • گفت مرا وقتی سنگی می بایست از بهر روزن خانه هر سنگ که
بر می گرفتم گوهری می شد می انداختم • و این از آن بود که هر دو نزدیک وی یکسان
بود لابل که هنوز جوهر خوارتر بود که ویرا ارادت آن نبود و ارادت سنگ
داشت • و هم صاحب کشف المحجوب گوید که از وی شنیدم که گفت مَثَلُ
الصوفی کمثل البرسام اوله هذیان و آخره سکون فاذا تمکنت خَرَسْتَ
و هم قشیری گفته است • التوحید سقوط الرسم عند ظهور الاسم • فناء الاغیار
عند طلوع الانوار • تلاشی الخلایق عند ظهور الحقایق • فَقْدُ رؤیة الاغیار
عند وُجْد قربة الجبار جل ذکره • و مما انشده لنفسه شعر سقی الله وقتاً
کنت اَخْلُو بوجهکم • و ثغر الهوی فی روضة الانس ضاحکُ • اَقَمْنا
زمانا و العیون قریرة • و اصبحت یوما و الجفون سوافک • شیخ
ابو العباس شقانی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد ست در فنون
علوم چه اصول و چه فروع امام بود و مشایخ بسیار دریافته بود و از کبراء

اهل تصوف بود، صاحب کشف المحجوب گوید مرا با وی انسی عظیم بود و وی را بر من شفقتی صادق، و در بعض علوم استاد من بود، و هرگز از هیچ صنف کسی ندیدم که شرع را بنزدیک وی تعظیم بیشتر بود از آنکه بنزدیک او پیوسته از دنیا و عقبی نفور بودی و می گفتی اشتهی عدماً لا عود له، و بپارسی گفتی هر آدمی را بایست محالی باشد، و مرا نیز بایست محالی است که بیقین نخواهد بود، و آن آنست که می باید که خداوند تعالی مرا بعدمی برد که هرگز آن عدم را وجود نباشد زیرا که هرچه هست از مقامات و کرامات جمله حجاب و بلا اند، و آدمی عاشق حجاب خود شده، نیستی در دیدار بهتر از آرام با حجاب، و چون حق تعالی هستی است که عدم بر وی روا نباشد چه زیان دارد ملک هستی وی را که من نیستی گردم که هرگز مر آن نیستی را هستی نباشد، و هم صاحب کشف المحجوب گوید که روزی پیش ابو العباس در آمدم وی را دیدم که میخواند، ضرب الله مثلا عبدا مملوکا لا یقدر علی شئ، و می گریست و نعره می زد پنداشتم که از دنیا بخواهد رفت گفتم ایها الشیخ این چه حالست گفت یازده سالست تا وردم اینجا رسیدست و ازینجا در نمی توانم گذشت، روزی شیخ ابو سعید ابو الخیر در نشابور در خانقاه خود نشسته بود سید اجل که از اکابر سادات نشابور بود بسلام شیخ آمده بود و در پهلوی شیخ نشسته بود شیخ ابو العباس شقانی در آمد شیخ او را بالای سید اجل بنشاند سید اجل از آن رنجه شد و داوری در اندرون وی پدید آمد، شیخ روی بسید اجل کرد و گفت شما را که دوست دارند از برای مصطفی صلی الله علیه و سلم دوست دارند و اینها را که دوست دارند از برای خدای دوست دارند، شیخ ابو العباس شقانی

گوید که روزی بخانه آمدم سگی زرد دیدم بجای خفته پنداشتم که از محله درآمده است

قصد راندن وی کردم بزیر دامن من درآمد و ناپدیدار شد ابو الفضل محمد بن

الحسن الختلی رحمه الله تعالی وی غیر شیخ ابو الفضل بن حسن سرخسی است وی

در بیت الجن وفات کرده است که دیهی است بر سر عقبه نزدیک بدمشق

صاحب کشف المحجوب گوید که اقتدای من در طریقت باوست عالم بود بعلم

تفسیر و روایات مرید حصری بود و صاحب سرّ وی و از اقران ابوعمرو

قزوینی و ابو الحسن سالبه و شصت سال بحکم عزلت بگوشها مے

گریخت و نام خود اندر میان خلق گم کرده بود و بیشتر بجبل لکام بودی

عمری نیکو یافت و آیات و کرامات وی بسیار است اما لباس و رسوم

متصوفه نداشتی و با اهل رسم شدید بود و من هرگز از وی مهیب تر مرد

ندیدم از وی شنیدم که گفت الدنیا یوم ولنا فیها صوم دنیی یک روز است

و ما را در انجا وظیفه روزه است وقتی من بر دست وی آب میریختم بر

خاطر من گذشت که چون کارها بتقدیر و قسمت است چرا آزادان بندگی

پیران کنند امید کرامتی را گفت ای پسر دانستم آنچه اندیشیدی هر حکمی را

سببی است چون حق تعالی خواهد که عوان بچهٔ را تاج مملکت بر سر نهد تخت

ویرا توبه دهد و بخدمت دوستی مشغول کند تا این خدمت کرامت ویرا

سبب گردد وقتی دیگر از بیت الجن قصد دمشق داشت باران آمده

بود و ما در گل بدشواری می رفتیم نگاه کردم نعلین شیخ خشک بود با وی گفتم

گفت آری تا من تهمت از راه توکل برداشته ام و باطن خود را از راه وحشت

الختلی اختلف [illegible] النسبة بعضهم یقول [illegible]

عوان سرهنگ وفی نسخة [illegible]

نگاه داشته خداوند تعالی قدم مرا از وَحل نگاه داشته است ◦ و هم صاحب
کشف المحجوب گوید که وی گفت که وقتی اولیای خدای تعالی را اجتماعی بود در
بادیه ◦ پیر من حُصری مرا با خود ببرد ◦ گروهی را دیدم که هر یک بر بُختی می آمدند
حُصری با ایشان التفات نکرد ◦ تا جوانی دیدم که می آمد با نعلین گسسته
و عصای شکسته و پای از کار شده سَر برهنه اندام سوخته نحیف و نزار
گشته حُصری برجست و پیش وی باز رفت و ویرا بدرجهٔ بلند بنشاند
من متعجب شدم ◦ بعد از ان از شیخ پرسیدم که او که بود گفت ولیی از اولیای
خدای تعالی که متابع ولایت نیست بلکه ولایت متابع وی است و بکرامات
التفات نماید علی بن عثمان بن ابی علی الجُلّابی الغزنوی رحمه الله تعالی کنیت
وی ابو الحسن است عالم و عارف بوده مرید شیخ ابو الفضل بن حسن
خَتلی است و بصحبت بسیار از مشایخ دیگر رسیده است صاحب کتاب
کشف المحجوب است که از کتب معتبرهٔ مشهوره درین فن است و لطایف
و حقایق بسیار دران کتاب جمع کرده است وی گفته که از شیخ المشایخ
ابو القاسم گرگانی رضی الله تعالی عنه پرسیدم که درویش را کمترین چیز
چه باید تا اسم فقر را سزاوار گردد گفت سه چیز باید و کم از سه چیز نشاید
یکی باید که پارهٔ راست بداند دوخت و دیگر سخنی راست بداند گفت
و شنود و دیگر پای راست بر زمین داند زد گروهی از درویشان با من
حاضر بودند که این سخن بگفت چون بمنزل خود باز آمدیم گفتیم بباید تا هر کسی
درین سخن چیزی بگوییم هر یک چیزی گفتند چون نوبت بمن آمد گفتم پارهٔ راست

دوختن

دوختن آن بود که بفقر دوزند نه بزینت • جون رقعه بفقر دوزی اکر
نا راست دوزی راست باشد • وسخن راست آن باشد که بحال شنود
نه بمُنیت • وبحق وجد دران تصرف کند نه بهزل وبزندکانی مرآنرا فهم کند
نه بعقل • وپای راست برزمین زدن آن باشد که بوَجْد برزمین زند
نه بلهو • واین سخن رابعینه پیش آن بزرک نقل کردند • کفت • اصابَ
علیّ جبَرَه الله تعالی • وهم وی کفته که وقتی بمهنه برسر قبر شیخ ابوسعید نشسته
بودم تنها کبوتری دیدم سفید که بیامد ودر زیر آن فوطه شد که برکور
فکنده بودند جون برخاستم ونکاه کردم در زیر فوطه هیچ نبود • روز دوم
همان بدیدم • روز سیوم نیز در تعجب آن فرو ماندم تا شبی وی را بخواب
دیدم وازوی آن واقعه پرسیدم • کفت آن کبوتر صفای معاملهٔ منست که
هر روز بمنادمت در کور من درآید • خواجه احمد حمادی سرخسی رحمه الله
تعالی • صاحب کشف المحجوب کوید وی مبارز العبّاد وقت بود ومدتی رفیق
من بود واز روزکار وی بسی عجایبها دیدم • روزی ازوی پرسیدم که ابتدا
توجکونه • کفت وقتی من از سرخس برفتم وبیابان درامدم برسر اشتران [بودم]
ومدتی آنجا بودم وپیوسته دوست داشتمی که کرسنه بودمی ونصیب
خویش بدیکری دادمی وقول خدای تعالی در پیش دل من تازه همی بودی
که • ویوثرون علی انفسهم وبدین طایفه اعتقادی داشتم • روزی شیری
از بیابانی برامد واشتری را ازان من بکشت وبرسر بالایی شد وبانکی
بکرد هرچه اندران بیشه سباع بودند از انواع جون بانک وی بشنیدند •

بر وی جمع آمدند وی بیامد و اشتر را پاره کرد و از هم بدرید و هیچ نخورد و باز
بر سر بالا شد سباع بجمله از گرگ و شغال و روباه و امثال ایشان در افتادند
و سیر بخوردند و وی می بود تا همه باز گشتند آنگاه بیامد و قصد کرد که لختی از آن
بخورد روباهی از دور پدید آمد شیر باز گشت و بر بالا شد تا آن روباه نیز
چندان که بایست بخورد و برفت شیر فرود آمد و لختی بخورد و من از دور
نظاره می کردم بوقت رفتن بزبان فصیح مرا گفت یا احمد ایثار بر لقمه کار
سگان بود و نثار مردان دین جان باشد چون من این برهان از وی
بدیدم دست از همه شغلها بداشتم و ابتداء توبهٔ من این بود **ادیب
کمندی رحمه الله تعالی** وی از معاصران صاحب کتاب کشف المحجوب است
گویند که بیست سال بر پای ایستاده بود جز بتشهد نماز ننشستی از وی
پرسیدند که چرا نمی نشینی گفت مرا هنوز درجهٔ آن نیست که اندر مشاهدهٔ
حق بنشینم **ابو الحسن مثنی رحمه الله تعالی** نام وی علی بن مثنی، شیخ
ابو سعید ابو الخیر گوید که من جوان بودم باستراباد بنزدیک ابو الحسن مثنی
در آمدم و او پیری با فضل و شکوه بود و با شبلی صحبت کرده بود و میان
ایشان نقارها رفته بود در بر من نشسته بود درویشی گفت از پیر ابو الحسن
بپرس تا ما را از شبلی حدیثی بگوید من گفتم ایها الشیخ ما را از شبلی حدیثی
بگوی گفت چرا نخست از رسول صلی الله علیه و سلم نگویی که بگوی من گفتم
از هر دو بگوی او گفت که رسول صلی الله علیه و سلم گفته است که اگر بر امت من
هیچ سوره فرو نیامدی مگر سورة الکهف خود تمام بودی شیخ ابو سعید گوید که

از شیخ ابوالحسن شنیدم که گفت در جامع بغداد برکنار مجلس شبلی بیستادم
شخصی آنجا رسید در کسوت این قوم پرسید که ایها الشیخ ما الوصل شبلی روی
بوی کرد و گفت ایها السایل عن الوصل اَسْقِط العطفتین و قد وصلت سایل
گفت یا ابا بکر ما العطفتان شبلی گفت قام ذروة بین یدیکم فحجبتکم عن الله
پس سایل گفت یا ابا بکر ما تلک الذروة گفت الدنیا و العقبی کذا قال ربنا
منکم من یرید الدنیا و منکم من یرید الآخرة فاَین من یرید الله بعد ازان شبلی
گفت اذا قلت الله فهو الله و اذا سکتَّ فهو الله یا الله یا الله یا من هو هو
و لا یعلم احد ما هو الا هو سبحانه وحده لا شریک له. بعد ازان
غش کرد و بیخود و ویرا برداشته بخانهٔ وی بردند شیخ احمد نجار استرابادی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی شیخ خراسانست. و با شبلی
و مرتعش صحبت داشته. شبلی وقتی شارب وی باز کرده بود. وی گفته
هرگز پس ازان باز نبایست کرد شیخ ابوزرعه رازی رحمه الله تعالی
نام وی احمد بن محمد ست. شیخ الاسلام گفت که من سیزده تن دیده‌ام
که ویرا دیده اند. شاگرد شبلی ست. ویرا گفتند همه روز طیبت می کنی گفت
من هیچ مایه ندارم بغیر ازین که درویشان از سخن من می خندند. شیخ الاسلام
گفت که پس از مرگ ویرا بخواب دیدند گفتند حال تو چون شد. گفت مرا پیش
خواند و گفت تویی که زره پوشیدی در دین با خلق من گفتم آری گفت
هَلَّا وَکَلتَ خلقی الیّ و اقبلت بقلبک علیّ. چرا خلقی را با من بگذاشتی و روی
دل بسوی من نداشتی شیخ ابوزرعهٔ اردبیلی رحمه الله تعالی

نام وی عبدالوهاب بن محمد بن ایوب الاردبیلی ست عالم بوده وزاهد
سفر بسیار کرده بود و عمر بسیار یافت • با شیخ ابوعبدالله خفیف در راه
حجاز تا مدینه همراه بوده • گویند که شیخ ابوعبدالله خفیف عزیمت سفر کرده
بود پیش ابوزرعه آمد ابوزرعه مقدار گوشت بخته بوی گرفته آورد شیخ
نخورد جون بسفر بیرون رفت در بیابان راه گم کردند و چهار روز گرسنه
ماندند که هیچ نخوردند • شیخ اصحاب را گفت طلب کنید شاید که صیدی بیابید
ناگاه سگی دیدند حیلهٔ بسیار کردند تا ویرا بگرفتند ویرا بکشتند بر مذهب
امام مالک و قسمت کردند سر وی نصیب شیخ افتاد هرکسی نصیب خود بخورد
شیخ در خوردن آن تفکر می کرد تا شب بگذشت جون وقت سحر شد سر
آن سگ بسخن آمد و گفت این سزای کسی که گوشت بوی گرفته از سفرهٔ ابوزرعه
نخورد • شیخ برخاست و اصحاب را بیدار کرد و گفت بیایید که پیش ابوزرعه
رویم و از وی استحلال کنیم • پس بشیراز باز گشت و از وی عذر خواست
آنگاه بسفر بیرون آمد • و گویند که ابوزرعه در آخر عمر بصوفیه بیرون آمد و در ایشان
افتاد و شاید که این با نسبت ببعضی بوده باشد که مستحق آن بوده باشند
توفی سنه خمس عشرة واربعمائه ابوعبدالله المشتهر بباب نیئی رحمه الله
تعالی قبر وی از مزارات مشهورهٔ شیرازست • گفته اند وی بود که گفت
امسیتُ کُردیّا واصبحتُ عَربیّا • وقصهٔ وی آن بود که وی یکی از کُردان بود
روزی ببعضی از مدارس شیراز درآمد دید که طلبهٔ علم بدرس و مباحثه مشغول اند
از ایشان سوالی کرد همه بخندیدند گفت من میخواهم که از علوم شما چیزی بیاموزم

کسد

گفتند اگر می خواهی که دانشمند شوی امشب ریسمانی از سقف خانهٔ خود بیاویز
و پای خود را در انجا محکم ببند و چندان که توانی بگوی کُزبُرَه عُصْفُرَه که ابواب
علم بر تو گشاده خواهد شد، وندانست که با وی سخریه و استهزا می کنند برفت
و همچنان کرد و بحسن نیت و صدق یقین آنچه تلقین کرده بودند همه شب تکرار
کرد، در وقت سحر حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل وی ابواب علوم لدنی
بگشاد و سینهٔ وی با نوار قدس منشرح شد و ولی شد عالم که از هر مسئلهٔ
غامض جواب گفتی و بر هر معاند و معارض غلبه کردی شیخ ابو عبدالله
باکو رحمه الله تعالی نام وی علی بن محمد بن عبدالله است المعروف
بابن باکویه متبحر بوده است در علوم در جوانی، شیخ ابوعبدالله خفیف را دیده
بوده است بعد ازان از شیراز سفر کرده بود، و در نشابور باستاد امام قشیری
و بشیخ ابوسعید قدس سرهما ملاقات کرده بود، و با شیخ ابوالعباس نهاوندی
مدتی مصاحب بوده، و میان ایشان در طریقت سخنان بسیار گذشته بوده
و شیخ ابوالعباس بفضل و سبق وی اعتراف نموده، و بعد ازان بشیراز
مراجعت کرد و در مغارهٔ کوهی که نزدیکست بشیراز منزوی شد و همه
مشایخ صوفیه و علما و فقرا ملازمت صحبت وی می کردند، توفی سنه اثنتین
واربعین واربعمائه، دران وقت که شیخ ابوسعید ابوالخیر در نشابور بوده
استاد امام ابوالقاسم قشیری از ایشان استدعا نموده بوده اند که در
هر هفته یک روز در خانقاه ایشان مجلس گویند منبر نهاده بودند و جامه بران
پوشیده، و مردم می آمدند و می نشستند، شیخ ابوعبدالله باکو پرسیدن

بود

استاد امام ابو القاسم آمده جون بنشستند ویکدیکر را بپرسیدند شیخ ابو
عبدالله کفت این چیست استاد امام کفت شیخ ابو سعید مجلس خواهد
کفت بنشین تا بشنوی ابو عبدالله کفت من او را مُبتلم یعنی نامعتقدم
استاد ابو عبدالله بنشست استاد امام کفت کوش دار که این مرد
مُشرفست بر خواطر تا هیچ حرکت نکنی وهیچ نیندیشی که او حالی باز نماید
پس شیخ ابو سعید درآمد وبر منبر شد مقریان قرآن برخواندند وشیخ دعا
بکفت جون بسخن آمد ابو عبدالله باکو بِجَح بُربا دکر دپنهان وآهسته با خود کفت
بس باد که در ذربا دست هنوز این سخن تمام نیندیشیده بود که شیخ ابو سعید
روی بسوی وی کرد وکفت آری ذربا د معدن باد ست این کلمه بکفت
وبسر سخن رفت ، جون شیخ در سخن کرم شد شیخ ابو عبدالله آن
حالت بدید وآن سلطنت واشراف وی بر خواطر مشاهده نمود اندیشه
کرد که جندین موقف بتجرید بیستادم وجندین مشایخ را دیدم از کودکی
باز خدمت ایشان کردم سبب چیست که این همه برین مرد ظاهر می شود
وبر ما هیچ ظاهر نمی شود ، شیخ ابو سعید در حال روی بوی کرد وکفت
ای خواجه ~ تو جنانی که ترا بخت جنانست وجنان ، من جنینم که
که مرا بخت جنین است وجنین ، وصلی الله علی محمد وآله اجمعین
ودست بروی فرود آورد واز منبر فرود آمد وپیش استاد امام
ابو عبدالله باکو شد ، جون بنشستند شیخ ابو سعید استاد امام را کفت
که این خواجه را بکو که دل با من خوش کند ابو عبدالله کفت دل خوش

نبل بیم و با مفتوح بر اعتقاد کافه

آن

آن وقت کنم که هر پنجشنبه که بسلام من می آیی بعد ازین نیایی شیخ ابوسعید
گفت بسیار مشایخ و بزرگان را چشم بر تو افتاده است ما بدان نظر نامی آییم
نه برای تو جون شیخ ابوسعید این بگفت گریستن و فروش از جمع برامد و
شیخ ابوعبدالله نیز بسیار بگریست و آن انکار و داوری از درون وی برخاست
و صافی شدند و جمله خوشدل برخاستند • جون شیخ ابوعبدالله را آن
انکار نماند بسلام شیخ ابوسعید میرفت • اما هنوز بر رقص و سماع ایشان
انکار عظیم داشت و گاه گاه اظهار آن میکرد • شبی در خواب دید که هاتفی
ویرا گفت که قوموا وارقصوا لله • بیدار شد و گفت لاحول ولا قوة الا بالله
العلی العظیم • این خواب شیطانی است دیگر بار بخفت همچنین بخواب دید که هاتفی
می گوید قوموا وارقصوا لله • باز بیدار شد و لاحول کرد و ذکری بگفت و سورهٔ
جند قرآن بخواند • و سیوم بار بخفت همان خواب دید و دانست که آن خواب
شیطانی نیست و بسبب آن انکارست که بر شیخ ابوسعید دارد • بامداد
بخانقاه شیخ ابوسعید آمد جون بدر خانقاه شیخ رسید • شیخ ابوسعید در اندرون
خانه می گفت قوموا وارقصوا لله • شیخ ابوعبدالله دل خوش شد و
انکار وی تمام برخاست شیخ مؤمن شیرازی رحمه الله تعالی
شیخ الاسلام گفت که اسمعیل دباس گفت که نیت حج کردم بشیراز
رسیدم بمسجدی درامدم شیخ مؤمن را دیدم نشسته درزئی می کرد سلام
کردم و بنشستم مرا گفت چه نیت داری گفتم نیت حج دارم گفت ما در
داری گفتم دارم گفت بازگرد بپیش مادر شو مرا خوش نمی آید گفت جه

دباس دوشاب کره

می بجی من پنجاه حج کرده ام سر برهنه و پای برهنه بی زاد و همراه همه ترا دادم تو شادی دل ما در فرامن ده

شیخ ابو اسحق شامی رحمه الله تعالی

بسیار بزرگ بوده است و قبر وی در عکه است از بلاد شام از اصحاب شیخ علو دینوری است و وی از اصحاب جُبَیرهٔ بصری و وی از اصحاب حُذیفهٔ مرعشی و وی از اصحاب ابراهیم ادهم قدس الله تعالی اسرارهم و این شیخ ابو اسحق شامی بقصبهٔ جشت رسیده و خواجه ابو احمد ابدال که مقدم مشایخ جشت است صحبت ویرا دریافته است و از وی تربیت یافته

خواجه ابو احمد ابدال جشتی رحمه الله تعالی

وی پسر سلطان فرسنافه است که از شرفاء حسنی است و امیر آن ولایت بوده ویرا خواهری بوده بغایت صالحه شیخ ابو اسحاق شامی بخانهٔ وی آمدی و طعام وی خوردی روزی ویرا گفت که برادر ترا فرزندی خواهد بود که ویرا شانی عظیم باشد می باید که محافظت حرم برادر خود بکنی تا در ایام حمل چیزی که در ان حرمتی و شبهه باشد نخورد آن ضعیفهٔ صالحه بموجب فرمودهٔ شیخ ابو اسحاق بدست خود ریسمان ریشتی و بفروختی و ما یحتاج حرم برادر خود مهیا داشتی تا در تاریخ سنه ستین و مأتین که زمان خلافت معتصم بالله بود خواجه احمد متولد شد و همان در خانهٔ خودش از وجه حلال پرورش می داد و گاه گاه که شیخ ابو اسحاق بخانهٔ وی آمدی و در اوان صبا خواجه احمد را بدیدی گفتی که ازین کودک بوی آن می آید که از وی خاندان بزرگ ظاهر گردد و احوال عجیبه و آثار غریبه مشاهده افتد و قتی که خواجه ابو احمد بسن بیست سالگی

جبیرة البصری

صبا بکسر والقصر کودکی

رسیده بود همراه پدر خود سلطان فرسنافه بقصد شکار بجانب کوه رفت
و در اثنای شکار از پدر و اتباع وی جدا افتاد بمیان کوهی رسید دید که چهل تن
از رجال الغیب بر سر سنگی ایستاده اند و شیخ ابو اسحاق شامی در میان ایشانست
حال بر وی بگشت از اسب فرود آمد و در پای شیخ افتاد و اسب و سلاح و هرچه
داشت بگذاشت و پشمینه در پوشید و با ایشان روان شد هر چند پدر
و اتباع وی او را طلب کردند نیافتند بعد از چند روز خبر آمد که وی با شیخ
ابو اسحاق در فلان موضع از آن کوهها بوده است پدرش جمعی را بفرستاد
تا ویرا آوردند هر چند پند دادند و بند نهادند ویرا از آنچه در آن بود باز
نتوانستند آورد گویند که پدرش را خمخانه بود روزی فرصت یافت
بآنجا در آمد و در آنرا محکم ببست و خمها را شکستن گرفت پدرش را
آگاه کردند ببام برامد و از غایت غضب سنگی بزرگ برداشت که از
روزنه بالای بام بروی زند آن روزنه فراهم آمد و سنگ را بگرفت و سنگ
در هوا معلق بیستاد و ویرا هیچ نوع آفتی نرسید چون پدرش آن حال مشاهده
کرد بر دست وی توبه کرد و از وی امثال این کرامات و خوارق عادات
نه چندان ظاهر شده است که بتفصیل ادای آن توان کرد و توفی رحمه الله
تعالی سنه خمس و خمسین و ثلثمائه خواجه محمد بن ابی احمد الچشتی رحمه الله تعالی
وی بعد از وفات پدر قایم مقام وی بود و بموجب فرموده پدر با آنکه
بیست و چهار ساله بیش نبود تحصیل علوم دینی و معارف یقینی کرده بود
و زهد و ورع تمام داشت و از دنیا و اهل آن بغایت مجتنب بود و همواره

بزهد و ترک دنیا تحریض می نمود • او می گفت چون اول و آخر ما ترک
دنیاست خود را از غرور و فریب وی نگاه می باید داشت • وقتی که محمود
سبکتکین بعزم سومنات رفته بود خواجه را در واقعه نمودند که بمدد کاری
می باید رفت • در سن هفتاد سالگی با درویشی چند متوجه شد چون آنجا
رسید بنفس مبارک خود با مشرکان و عبدهٔ اصنام جهاد کرد • روزی
مشرکان غلبه کردند و لشکر اسلام پناه به بیشه آوردند و نزدیک
بود که شکست برایشان آید خواجه را در چشت مریدی بود آسیابان
محمد کاکو نام خواجه آواز داد که کاکو دریاب • در حال کاکو را دید که اضطراب
میکرد و محاربه می نمود تا لشکر اسلام نصرت یافت و کافران هزیمت
کردند • و در همان وقت محمد کاکو را در چشت دیده بودند که کلکهٔ آسیا را
برداشته و بر دیوار آسیا میزند • از وی سبب پرسیده بودند همین
قصه را گفته بود • استاد مردان رحمه الله از قصبهٔ سنجان خواف از
مریدان خواجه است و سالها کلوخ استنجا و آب وضوی ویرا مهیا می
داشت • روزی که او را بمراجعت بوطن امر کرد بگریست و گفت من
طاقت مفارقت شما کجا دارم خواجه کرم نمود و گفت هر وقت که ترا آرزوی دیدار
ما باشد حجابهای جسمانی • و مسافتهای مکانی • مرتفع گردد و ما را از همانجا
به بینی • و همچنان بود • دایما استاد می گفتی که من از سنجان چشت را
می بینم • توفی رحمه الله سنه احدی عشر و اربعمائه • خواجه یوسف بن
محمد بن سمعان رحمه الله تعالی • وی خواهرزادهٔ خواجه محمد بن ابی احمد است

۱۲۶

و مرید و تربیت یافتهٔ وی • خواجه محمد تا شصت و پنج ساله متاهل نشده
بود • همشیرهٔ داشت که خدمت وی کردی و خوردن و پوشیدن وی
از دست رشت او بودی • و سن وی بچهل رسیده بود و بسبب خدمت
برادر و اشتغال بطاعت خدای تعالی میل تزوج نداشت • شبی خواجه محمد
پدر بزرگوار خواجه احمد را در خواب دید که گفت در ولایت شا فلان مردیست
محمد سمعانی نام تحصیل علوم کرده و روزگار بصلاح گذرانیده خواهر خود را
با وی عقد کن خواجه ویرا طلب داشت و همشیره را با وی عقد کرد و وی
هم در جشت متوطن شد • خواجه یوسف از ایشان متولد شد • خواجه محمد
بعد از شصت سالگی متاهل شده بود اما ویرا هیچ پسر بزرگی نرسیده
بود خواجه یوسف را بمنزلهٔ فرزند میداشت و تربیت می کرد و بتحصیل علوم
و سلوک راه خدای تعالی دلالت می نمود • و بعد از وفات وی قایم مقام
وی شد خواجه یوسف را بعد از پنجاه سالگی میل انزوا و انقطاع شد
خواست که نزدیک بمزار خواجه حاجی مکی که بسیار بزرگ بوده و شیخ ابواسحق
شامی زیارت ایشان بسیار می کرده جله خانهٔ در زمین بکند باشارت
هاتف غیبی آن موضع را که حالا جله خانهٔ ویست اختیار کرد چون بیل و کلند
آوردند زمینی بغایت محکم بود چنانکه هیچکس آنرا نتوانست کند خواجه کلند
برداشت و بدست مبارک خود از چاشتگاه تا نماز پیشین آنرا با تمام رسانید
و مدت دوازده سال در انجا بسر برد • و چندان سکر و دهشت و وله و
حیرت بر وی غالب شده بود که گاه بودی که چون خادم آب وضو بردست

پسر ط

وی ریختی در اثنای وضو از خود غایب شدی و یکساعت کما بیش در ان
غیبت بماندی و باز حاضر شدی و وضو را با تمام رسانیدی • دران وقت
که شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبد الله الانصاری قدس الله تعالی سره بمزار
چشت رسیده بود با وی ملاقات کرده است • و بعد از معاودت بهراة
در مجالس و محافل استحسان وی می کرده • توفی رحمه الله تعالی سنه تسع و خمسین
و اربعمائه • و عمر وی هشتاد و چهار سال بود • و در وقت رفتن پسر مهین خود
خواجه قطب الدین مودود را بتحصیل علوم وصیت کرد و قایم مقام خود گردانید •

خواجه مودود چشتی رحمه الله تعالی

وی در سن هفت سالگی تمام قرآن را
با واضح آن حفظ کرده بود و بتحصیل علم اشتغال می داشت چون بسن
بیست و شش سالگی رسید والد بزرگوار وی خواجه یوسف از دنیا برفت
و ویرا بجای خود بنشاندند وی بخصال حمیده موصوف بود و با فعال پسندیده معروف
و مردم آن ولایت همه در مقام اعتقاد و محبت و انقیاد وی بودند • و توفیق
شرف صحبت و دولت تربیت شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله
تعالی روحه نیز یافته بود • دران وقت که حضرت شیخ الاسلام احمد
از ولایت جام بهراة تشریف آورده بود • و خواص و عوام مشاهده کرامات
و خوارق عادات که از ایشان ظاهر می شد نمودند و همه مرید و معتقد وی
شدند و این قصه در اطراف و اکناف آن ولایت انتشار یافت و از نواحی
هراة متوجه مزار متبرک چشت شد خبر آمد که خواجه مودود چشتی مریدان بسیار
جمع کرده است و می آید تا شیخ الاسلام را از ولایت بیرون کند اصحاب

شیخ الاسلام آنرا پوشیده می داشتند و وی خود از همه بهتر می دانست
چون روزی بامداد سفره در آوردند گفت که ساعتی صبر کنید که جماعتی
رسولان در راه‌اند چون ساعتی برامد خادم درامد که آن جماعت رسیدند
ایشانرا درآوردند و سلام گفتند و جواب شنیدند و طعام خوردند و سفره
برداشتند، شیخ الاسلام گفت که شما میگویید یا ما بگوییم که شما بچه کار
آمده‌اید ایشان گفتند حضرت شیخ بفرماید، فرمود که خواجه زاهد مودود
شمارا فرستاده است که احمدرا بگویید که تو بولایت ما بچه کار آمده‌ای
بسلامت بازگرد وگرنه چنانکه باز باید گردانید ترا بازگردانم رسولان
تصدیق کردند، پس فرمود که اگر مراد از ولایت این دیههاست این
ملک مردمان است نه ازان اوست و نه ازان من، و اگر مراد از ولایت
این مردمانند ایشان رعایاء سنجراند، پس شیخ الشیوخ سنجر باشد
و اگر مراد آنست که من می دانم و اولیای خداوند عز و جل می دانند فردا
با ایشان نمایم که کار ولایت چیست و چونست، چون این سخن بگفت
ابر عظیم برامد و شبانه روزی بارید و هیچ منقطع نشد، روز دیگر بامداد
شیخ الاسلام فرمود که ستوران ساختند [ساخته کنید] تا برویم اصحاب گفتند که امکان ندارد
درین دو روز بعد ازانکه هیچ دیگر نبارد هیچ ملاحی از آب تواند گذشت
شیخ فرمود که سهل باشد امروز ما ملاحی کنیم، پس روان شدند چون
بصحرا بیرون آمدند شیخ الاسلام نگاه کرد دید که جمعی انبوه سلاحها
بسته همراه ایشانند، پرسید که ایشان کیانند گفتند مریدان و محبان

شمایند شنیده اند که جماعتی بعداوت شما می آیند فرمود که اینها را باز گردانند
که تیغ و تیر کار سنجر است و سلاح این گروه سلاح دیگر است شیخ الاسلام
با تنی چند روی براه نهادند چون بکنار آب رسیدند آب بسیار بود شیخ
الاسلام فرمود که امروز قرار آنست که ما ملاحی کنیم سخنی از معارف آغاز
کردند چندان ذوق بدلها رسید که همه واله و حیران شدند پس فرمود که
همه چشمها برهم نهید و بگویید بسم الله الرحمن الرحیم تا سه بار تکرار کرد هر کس که
چشم زود باز کرد پای افزار تر کرد و هر که دیر کشاد خود را بران طرف
آب یافت پای افزار خشک چون رسولان آن مشاهده کردند بتعجیل
پیش خواجه مودود رفتند و آن حال باز گفتند کس باور نداشت خواجه
مودود با دو هزار مرید سلاح بسته متوجه شدند و در راه بشیخ رسیدند
چون نظر شیخ بروی افتاد از اسب پیاده شد و بوسه بر پای شیخ
داد شیخ دست بر پشت وی میزد و می گفت کار ولایت چون می بینی
ندانستهٔ که ولایت مردان حشم و سلاح نباشد برو و سوار شو کودکی
و نمیدانی که چه میکنی چون بدیه در آمدند شیخ الاسلام با اصحاب در محلهٔ
فرود آمدند و خواجه مودود با مریدان در محلهٔ دیگر مریدان خواجه مودود
گفتند ما آمده بودیم تا شیخ احمد را از ولایت بیرون کنیم امروز با ما در یک
دیه بنشست درین معنی بهتر ازین اندیشهٔ باید کرد خواجه مودود گفت
مرا صواب چنان می نماید که بامداد برخیزم و بخدمت وی رویم و اجازت خواهیم
و باز گردیم که کار وی نه بقوت بازوی ماست مریدان گفتند که ما با هم مشورت

کرده ایم صواب آنست که جاسوسی برکار کنیم که چون وقت قیلوله خلوت
شود و پیش وی کسی نباشد تنی چند در خدمت تو برویم و سماعی بنیاد
کنیم و حالتی برآریم و دران میان چیزی بروی زنیم • خواجه مودود گفت
که این صواب نیست که وی صاحب ولایت و کرامت است
اما فایده نداشت چون وقت قیلوله شد و اصحاب شیخ متفرق
شدند • خادم خواست که جامه بگسترد تا شیخ قیلوله کند فرمود که یک
ساعت توقف کن که کاری در پیش است ناگاه کسی در بکوفت
خادم چون در بگشاد خواجه مودود را دید که با جمعی انبوه درآمدند و سلام
گفتند و آغاز سماع نهادند و نعره زدن گرفتند • شیخ الاسلام سر
برآورد و گفت هی هی سهلا کجایی و این سهلا مردی بود سرخسی از عقلاء
مجانین و صاحب کرامت و پیوسته در خدمت شیخ الاسلام بودی
هم در لحظه حاضر شد و بانگ برایشان زد ایشان کفش و دستار می
گذاشتند و می گریختند همین خواجه مودود ماند عظیم خجل برپای خاست
و باستغفار سر برهنه کرد و گفت بر شما روشن است که این نوبت
من باین رضا نداشتم • شیخ الاسلام گفت راست میگویی اما چرا
با ایشان در آمدن موافقت کردی • خواجه مودود گفت بد کردم •
عفو فرمایید • شیخ الاسلام گفت عفو کردم برو و این قوم را باز گردان
و دو خدمتگار نگاه دار و سه روز توقف کن چنان کرد پیش شیخ الاسلام
آمد و گفت چنانکه گفته بودید کردم دیگر چه میفرمایید تا چنان کنم شیخ الاسلام

فرمود که اول مصلّی برطاق نه و برو علم آموز که زاهد بی علم مسخرهٔ شیطان باشد
گفت قبول کردم دیگر چه میفرمایید فرمود که چون از تحصیل فارغ شوی احیاء
خاندان خود کن که آبا و اجداد تو بزرگ بوده اند و صاحب کرامت
خواجه مودود گفت چون مرا احیاء خاندان می فرمایید هم شما بروجه تبرک
و تیمّن مرا اجلاس فرمایید شیخ الاسلام گفت که پیشتر آی پیشتر آمد دست
وی بگرفت و بر کنار چهار بالش خود بنشاند و سه بار گفت بشرط علم
پس سه روز در خدمت شیخ الاسلام بود و فواید گرفت و نوازشها یافت
و باز گشت و بعد ازان باندک فرصتی بجهت تحصیل علوم و تکمیل معارف
بجانب بلخ و بخارا تشریف برد و مدت چهار سال بقدر وسع و امکان
دران باب اجتهاد نمود و دران دیار هر جا ازوی آیات غریبه و کرامات
عجیبه که تفصیل آن بتطویل می انجامد ظاهر شد و بعد ازان بجشت مراجعت
کرد و بتربیت مریدان و مستفیدان مشغول شد و از اطراف طالبان
روی ارادت بصحبت و خدمت وی آوردند شاه سنجان که لقب و
نام وی رکن الدین محمود است و از دیه سنجان خوافست شرف صحبت
خواجه را دریافته بوده است و چندین وقت در جشت اقامت نموده
و میگویند که در مدت اقامت هرگز در جشت نقض طهارت نکرده چون
خواستی که طهارت کند سوار شدی و از جشت بیرون آمدی و دور
رفتی و طهارت ساختی و مراجعت نمودی میگفتی که مزار جشت منزل
مبارک و مقام متبرک است روا نباشد که آنجا بی ادبی کنند و گویند که بشبر

ویرا خواجه سنجان می گفتند خواجه مودود شاه لقب نهاد و وی همیشه
بآن می نازیدی و مفاخرت می کردی وفات خواجه در سنه سبع
و عشرین و خمسمائه بوده است و وفات شاه سنجان در سنه سبع
و تسعین و خمسمائه خواجه احمد بن مودود بن یوسف الچشتی رحمه الله
تعالی وی بسیار بزرگ بوده و بعد از پدر بمقام وی نشسته و مقبول
همه طوایف بوده و بر کافه انام شفقتی داشته است عام و مروتی
تمام گویند که شبی حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم در واقعه
دید که فرمود که ای احمد اگر تو مشتاق ما نیستی ما مشتاق توییم چون بامداد
شد سه یار موافق اختیار کرد و مجهول وار چنانکه کسی ویرا نشناسد بزیارت
حرمین شریفین زادهما الله تعالی تشریفا و تکریما متوجه شد چون اقامت
ارکان و شرایط حج کرد بحرم محترم مدینه و روضه شریفه مصطفویه
علی زوارها تحف التحایا توجه نمود و مدت شش ماه مجاورت کرد
و گویند که مداومت و مواظبت وی بر مجاورت آن حرم خادمان را گران
آمد خواستند که ویرا برنجانند از روضه شریفه آواز آمد چنانچه همه حاضران
شنیدند که ویرا مرنجانید که از جمله مشتاقان ماست و بعد از مراجعت
از مدینه ببغداد رسید و در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی
فرود آمد شیخ ویرا تعظیم و احترام بسیار کرد و خلیفه بغداد بنابر خوابی
که دیده بود ویرا طلب کرد و وظایف اکرام و احترام بجای آورد و وی
خلیفه را نصایح جای گیر و مواعظ دلپذیر گفت و همه در محل قبول افتاد

فتوحی آورد بجهت استمالت خاطر خلیفه محقری برداشت و چون بیرون
آمد بر فقرا قسمت کرد و بخراسان توجه نمود ولادت وی در سنه سبع و
خمسمائه بوده و وفات وی در سنه سبع و سبعین و خمسمائه ابو الولید
احمد بن ابی الرجا قدس الله تعالی روحه وی از قریه ازاد انست که
متصل است بهراة عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی از شاگردان امام
احمد حنبل است رضی الله تعالی عنه و بخاری در صحیح خود از وی حدیث
روایت کرده است در اوایل مال بسیار داشته است همه را در طلب
حدیث و حج و غزا صرف کرده است از هراة سفر میکرد هرگاه مال
وی برسیدی بهراة مراجعت کردی و بعضی از املاک خود بفروختی و باز
بسفر رفتی تا جمله مال خود بدین طریق نفقه کرد گویند که یکی از دوستان
وی بچهار هزار درم محتاج شد پیش وی اظهار آن کرد چون بخانهٔ خود رفت
ابو الولید چهار هزار درم در صرهٔ کرد و بوی فرستاد چون آن دوست
مهم خود کفایت کرد و مدتی بر آمد آن مبلغ را نقد ساخته در صرهٔ کرد و بوی
باز فرستاد ابو الولید قبول نکرد و آن دوست بنزدیک وی آمد و سلام
کرد ابو الولید گفت اگر نه رد سلام واجب بودی جواب تو باز ندادمی
آخر چهار هزار درم را چه قدر باشد که آنرا باز فرستی توفی رحمه الله سنه
اثنتین و ثلثین و مائتین و قبر وی در قریهٔ آزاد انست یزار و یتبرک به
ابو اسمعیل عبد الله بن ابی منصور محمد الانصاری الهروی قدس الله تعالی سره
لقب وی شیخ الاسلام است و مراد بشیخ الاسلام هر جا که درین کتاب

رحل بار از منزل بردا

واقع شده است • وی است چنانکه در صدر کتاب بآن اشارت مطلق
رفته است • وی از فرزندان ابو منصور مت الانصاری است • و مت
انصاری پسر ابو ایوب انصاری است که صاحب رحل رسول است صلی الله
علیه و سلم در آن وقت که بمدینه هجرت کردند • و مت انصاری در زمان
خلافت امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه با احنف بن قیس بخراسان آمده
بوده و در هراة ساکن شده • شیخ الاسلام گفته است که پدر من ابو منصور
در بلخ با شریف حمزهٔ عقیلی می بوده است • وقتی زنی با شریف گفت که
ابو منصور را بگوی که مرا بزنی کند • پدر من گفته است که من هرگز زن نخواهم
و آنزا رد کرده است • شریف گفته است آخر زن بخواهی و ترا پسری
آید و چه پسری • چون بهراة آمده است و زن خواسته است • و من بر
آمده ام • شریف در بلخ گفته است که ابو منصور مارا بهری پسری آمد
چنان متن جامع مقامات • شیخ الاسلام میگوید که این کلمهٔ آفرین است
که همه نیکیها در ضمن آنست • یعنی چنانچه صفت نتوان کرد از غایت نیکویی
و هم شیخ الاسلام گفته است که من بقهندز زاده ام و آنجا بزرگ شده ام
و ولادت من روز جمعه بوده است در وقت غروب آفتاب الثانی
من شعبان سنه ست و تسعین و ثلثمائه • و هم وی گفته من ربیعی ام
در وقت بهار زاده ام و بهار را سخت دوست دارم آفتاب بهفدهم
درجهٔ ثور بوده است که من زاده ام هرگاه که آفتاب بآنجا رسد سال
من تمام گردد • و آن میانهٔ بهار بود وقت گل و ریاحین • و هم وی گفته که

بو عاصم پیر و خویشاوند منست من در کودکی بوی شدی و وقتی بوی شدم
نان و انکشکره کامه پیش من نهاد و مرا توالی کرد و چیزی برخواند خاتون وی
که عجوزی بود محتشم و خداوند ولایت گفت پیر من یعنی خضر علیه السلام
عبد الله را دید گفت وی کیست گفتم فلان کس است گفت از مشرق تا مغرب
همه جهان از وی پر شود یعنی از آوازهٔ وی ، شیخ الاسلام گفت که این
پرسیدن فن وی است خود داند اما پرسد ، بانو عالیه زنی بود با شکوه
بپوشنگ چون شیخ الاسلام بزمین آمد خضر علیه السلام ویرا گفت آن
کودک را دیدی در هری که از مشرق تا مغرب از وی پر شود ، و هم بانوی
عالیه گفته که پیر من گفت یعنی خضر علیه السلام گفت که در شهر شما بازاری زاده است
هفده ساله نه پدر داند که او کیست و نه وی چنان شود که در همه روی
زمین کس از وی به نبود ، یا گفت که از مشرق تا مغرب از وی پر شود
و احوال این بانو عالیه آن بود که دخترکی داشت یک و نیم ساله
او را خواست یعنی حق را سبحانه دختر را بگذاشت و بحج شد ، شیخ
ابو اسامه که شیخ حرم بود پذیرهٔ وی آمد که عم وی بود و این بانو مجمرهٔ داشت
فدا ایران می شد که مرا چیزی از و یعنی از حق تعالی برین کاغذ نویسید
شیخ الاسلام گفت که اول مرا در دبیرستان زنی کردند ، گفتند
زبان دارد ، چون چهار ساله شدم مرا در دبیرستان مالینی کردند ،
چون نه ساله شدم املا نوشتم از قاضی ابو منصور و از جارودی
و چهارده ساله بودم که مرا مجلس بنشاندند ، و من در دبیرستان ادب

مادر

خرد بودم که شعر می گفتم چنانکه دیگرانرا از من حسد می آمد ، وهم وی گفته که پسر
یکی از خویشان خواجه یحیی عمار با من در دبستان بود من بر بدیهه شعرهای تازی
می گفتم و هر چیزی که کودکان از من خواستی که در فلان معنی شعری بگوی بگفتمی
زیادت از آنکه آن کس خواسته بودی ، وقتی آن پسر پدر خود را گفته بود که
وی در هر معنی که خواهی شعر گوید پدر وی فاضل بود گفت چون بدبیرستان
شوی از وی خواه که این بیت را تازی کند ـ روزی که بشادی گذرد
روز آنست ؛ وان روز دگر روز بداندیشانست ، من در وقت گفتم
ـ ویوم الفتی ما عاشه فی مسرة ؛ وسایره یوم الشقاء عصیب
زم الوصل ما رمت السعادة فالدجی ؛ بتنغیص عیش الاکرمین رقیب
واین مصراع را از وی خواستند که تازی کن ـ آب آید باجوی که روزی
بوده گفتم ـ عهدنا الماء فی نهر فنرجو ؛ کما زعموا رجوع الماء فیه
وهم وی گفته که کودکی بود در دبیرستان نیکوروی ابواحمد نام یکی گفت که
برای وی چیزی بگوی من این بگفتم ـ لابی احمد وجه قمر اللیل غلامه
وله لحظ غزال رشق القلب سهامه ، وهم وی گفته که مرا شش هزار
شعر تازی بیش است بروزن راست در دست مردمان و برپشت
اجزای من وهم وی گفته است که وقتی قیاس کردم که چند بیت یاد
دارم از اشعار عرب هفتاد هزار بیش یاد داشتم ، و در وقت دیگر
گفته است که من صد هزار بیت بتازی از شعرای عرب چه متقدمان
و چه متاخران بتفاریق یاد دارم ، وهم وی گفته که بامداد بگاه بمقری

نسخه
اب رفته باز اید بجوی ٥

شدی قرآن خواندن • چون باز آمدی بدرس شدی شش روی ورق
بنوشتمی و از بر کردی • چون از درس فارغ گشتمی چاشتگاه با دیب شدی
و همه روز بنوشتمی • روزگار خود را بخش کرده بودم چنانکه مرا هیچ فراغت
نبودی از روزگار من هیچ بسر نیامدی بلکه هنوز در بایستی و بیشتر هر روز
بودی که تا پس نماز خفتن بر نامه ربودی • و هم وی گفته که بشب در چراغ
حدیث می نوشتمی فراغت نان خوردن نبودی مادر من نان پاره لقمه
کرده بودی و در دهان من نهادی در میان نوشتن • و هم وی گفته است
که حق سبحانه و تعالی مرا حفظی داده بود که هر چه زیر قلم من بگذشتی مرا
حفظ شدی • و هم وی گفته که من سیصد هزار حدیث یاد دارم با هزار
هزار اسناد • و هم وی گفته که آنچه من کشیده ام در طلب حدیث
مصطفی صلی الله علیه و سلم هرگز کسی نکشیده • یک منزل از نشابور تا در باد
که باران می آمد من در رکوع میرفتم و جزوهای حدیث بشکم باز نهاده بودم
تا تر نشود • و هم وی گفته که مرا آن نیت بس که مرا با دل علم آموختن
از وی یعنی نه طلب دنیا را بود که الله تعالی را بود و نصرت سنت
مصطفی را بود صلی الله علیه و سلم • و هم وی گفته که بروزگار من هیچکس آن
نکرده که من اگر من دست بر اندام خود نهادی گفتندی که این چیست اگر
حدیث داشتمی • و هم وی گفته که من از سیصد تن حدیث نوشته ام
همه سنی بوده اند و صاحب حدیث نه مبتدع و نه صاحب رای و هیچکس را
این بسر نشد • و هم وی گفته که بس اسنادهای عالی که بگذاشته ام

بوده

ونوشته ام که مرد صاحب رای بود یا از اهل کلام که محمد سیرین گفته ان هذا
العلم دین فانظروا عمن تاخذونه • و بنشابور قاضی ابوبکر حیری را دریافتم و
ازوی حدیث نوشتم که متکلم بود اشعری مذهب اگرچه اسنادهای عالی
داشت • وهم وی گفته من در تذکیر و تفسیر قرآن شاگرد خواجه امام یحیی
عمارم اگر من ویرا ندیدمی دهان باز نداشتی کرد • یعنی در تذکیر و تفسیر من
چهارده ساله بودم که خواجه یحیی فهندزیان را گفت که عبدالله را بنا زدارید
که ازوی بوی امامتی می آید

خواجه یحیی عمار الشیبانی رحمه الله تعالی

وی شیخ ابوعبدالله خفیف را دیده بود بشیراز و ویرا مجلس نهاده بود
شیخ الاسلام گفت که رسوم علم بهراة خواجه یحیی آورد مجلس داشتن
و دین احمد با سنت موافق کردن بسبب وی تازه گشت • قاضی ابوعمرو
بسطامی بهراة آمد بمجلس خواجه یحیی آمد چون مجلس تمام گشت فرود آمد
و پیش وی رفت و وی برخواست و گفت از شرق تا غرب در بر و بحر
بگشتم دین تر و تازه بهراة یافتم و در نشابور نیز با بزرگان گفته بود •
طفت الدنیا شرقا و غربا فوجدت الدین غضا بهراة • و قاضی ابوعمرو بزرگ
بوده و امام و یگانهٔ جهان • و فی تاریخ الامام الیافعی رحمه الله تعالی ان فی
سنه ثمان و اربعمایه توفی ابوعمر و البسطامی محمد بن الحسین الشافعی قاضی
نیشابور و شیخ الشافعیة بها رحل و سمع الکثیر و درس المذهب و املی
علی الطبرانی و طبقته • و هم شیخ الاسلام گفت که • وقتی خواجه یحیی عمار
بیمار شده بود چون بهتر گشت مجلس کرد بر کرسی خود دو غلام دست وی

گرفته بودند بر منبر بردند گفت یحیی عمار همه عمر خود ازین سر چوب یافته یعنی منبر
و کرسی ولیکن اکنون نمی توانم پس گفت شنیده‌ام که گفته‌اند یحیی عمار را پای
درکشیدند مصطفی را صلی الله علیه و سلم پای درکشیدند ابوبکر بجای وی نشست
و ابوبکر را پای درکشیدند عمر بجای وی نشست و عمر را پای درکشیدند عثمان بجای
وی بنشست و عثمان را پای درکشیدند علی بنشست رضوان الله تعالی علیهم اجمعین
مرا پای درکشند عبدالله بیاید و بنشیند بر اینجا و بر دماغ ملحدان و مبتدعان
می‌زند. شیخ الاسلام گفت من آن روز بپای کرسی نشسته بودم خواجه اشارت
بمن کردند که عبدالله آن کودک است. پس ازان شیخ عمو مرا گفت که آن عبدالله
تو بودی و لعمری که چنان بود. و فی تاریخ الامام الیافعی رحمه الله ان فی سنه
اثنتین و اربعمائه توفی الامام الواعظ یحیی بن عمار الشیبانی السجستانی نزیل هراة
شیخ الاسلام گفت که دیدار مشایخ مهینه نسبت است این طایفه را بشین
مرتبه که این قوم را گویند آنست که گویند فلان پیر را دیده بود و با فلان شیخ
صحبت کرده. و گفت قدس سره که دیدار مشایخ را غنیمت باید گرفت که
دیدار پیران اگر از دست بشود آنرا درنتوان یافت آن همیشه نبود عرفات
همیشه بود دیدار ایشان نبود فایت آنرا تدارک نبود و درنتوان یافت.
و گفت قدس سره که مشایخ من در حدیث و علم و شرع بسیار اند اما پیر من
درین کار یعنی در تصوف و حقیقت شیخ ابوالحسن خرقانی است رضی الله تعالی
عنه اگر من خرقانی را ندیدی حقیقت ندانستی همواره این با آن می آمیختی
یعنی نفس با حقیقت. و گفت قدس سره که وی پیر منست بیک سخن که گفت

این که می خورد و می خسپد چیزی دیگرست مرا بوی پس ازین هیچ چیز نماند که علم
حقیقت مرا دیده و دانسته شد • وگفت قدس سره که عزیمت حج اسلام
کردم تا ری برفتم و قافله را دران سال بار نبود • در باز گشتن بصحبت خرقانی
رسیدم مرا بدید گفت درای ای من ماشوکه، تو یعنی معشوقه، تو از دریا آمدی
از دریا آمدی از دریا آمدی جز الله تعالی نه داند که آن چه بود که وی گفت از
غیب • وگفت قدس سره که مرا از کرامات وی آن تمام بود که مرا گفت
که از دریا آمدی و از علم وی آنکه گفت این که می خورد و می خسپد چیز دیگرست
• وگفت قدس سره که چون این سخن بشنیدم خرقانی مسن بودم وی مرا
تعظیم می داشت • در میان سخن میگفت با من مناظره می کن تو عالمی من جاهلم
من هیچکس ندیده ام و نشنیده ام ازین دو تن یه خرقانی بخرقان و طاقی
بهراة و هیچکس ندیده ام و نشنیده ام که این دو تن وی را چنان تعظیم داشتند
که مرا • مریدان خرقانی مرا گفتند سی سالست که تا با وی صحبت می داریم هرگز
ندیده ایم که کسی را چنان تعظیم کرد که ترا و چنان نیکو داشت که ترا شیخ الاسلام
گفت زیرا که مرا با وی فرستاده بودند • وگفت قدس سره که با وی گفتم
ای شیخ سوال دارم گفت بپرس ای من ماشوکه تو از وی پنج سوال کردم سه
بزبان و دو بدل همه را جواب گفت • و دو دست من در ران خود گرفته بود و ازان
بیخبر و نعره می زد و آب چون جوی از چشم من می رفت و با من سخن می گفت

شیخ ابو عبدالله طاقی قدس سره نام وی محمد بن الفضل بن محمد الطاقی
السجستانی الهروی است مرید موسی بن عمران جیرفتی است عالم بوده بعلوم ظاهر

و علوم باطن • شیخ الاسلام گفت که وی پیر منست و استاد من در اعتقاد
حنبلیان که اگر من او را ندیدی اعتقاد حنبلیان ندانستی • و هرگز هیچ حضرت
ندیده ام با هیبت تر از طاقی و من وی را نابینا دیده ام و مشایخ وی را تعظیم می
داشتند و وی خداوند کرامات و ولایات بود • و فراست تیز داشت • و
ندیده ام که وی در کار هیچکس چنان دور فرا بوده باشد که در کار من از تعظیم و
نیکو داشت من • و مرا گفته بود که عبدالله با منصور سبحان الله آن چه نورست که
الله تعالی در دل تو نهاده • شیخ الاسلام گفت که چهل سال بربایست آمد تا من
بدانستم که آن نور چیست که وی می گفت • و توفی الشیخ ابوعبدالله الطاقی
قدس الله تعالی روحه • فی غرة صفر سنه ست عشر و اربعمائه • شیخ الاسلام
گفت که مرا بچشم و دل محمد قصاب بزرگ نمودند • اما خرقانی مرا بشناخت
و محمد قصاب مرا تعظیم تمام داشت و با من ببازار آمد که یار من برای پدر خود
دستارچه ای می خرید با من موافقت کرد و گفت سی سال است تا اینجاییم درین
بازار نرسیده ام • شیخ الاسلام گفت که شیخ ابوعبدالله باکویه الشیرازی
سفرهای نیکو کرده بود و مشایخ جهان همه دیده بود و حکایات بسیار داشت
از ایشان من خود از وی بانتخاب سی هزار حکایت نوشته ام و سه هزار حدیث
شیخ الاسلام گفت که وی ملک بود بهانه تصوف و از همه علوم بانصیب و وی
مرا تعظیم می داشت که کس را نمی داشت • هر گه من پیش وی درآمدی برپای خاستی
و مشایخ نشابور را چون ابن ابی الخیر و جز او برپای نمی خواست • و فراست
عظیم داشت • شیخ الاسلام گفت که چون از ری بازگشتم بخانقاه شیخ ابوعبدالله

باکو

باکو در آمدم سه دوست بود مرا در خانقاه وی یکی تکی شیرازی و یکی ابو الفرج
و دیگری ابو نصر ترشیزی شیخ آواز داد که ابو الفرج وی از خانه بیرون دوید
و گفت لبیک شیخ گفت چون دانشمند ازین خانقاه بیرون شد من چه گفتم
ترا گفت گفتید وی بسفر می شود و وی نه سفر راست و سفر نه بابت
وی است وی آنراست که حلقه گرد وی در نشینند و وی از وی می گوید
من گفتم کاشکی باری این سخن آن وقت بگفتی تا این همه رنج و سفر سود
آمدی لیکن خرقانی را می بایست دید یعنی سفر من برای آن بود شیخ
ابو الحسن بشری سجزی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی از پیران
منست ازین مشایخ که من دیدم سه تن به بودند خرقانی و طاقی و مرد و
جاسوس القلوب بودند و ابو الحسن بشری و وی ثقه بود در روایات
صوفی بود و مشایخ بسیار دیده بود چنانکه می بایست دید و سخن و سماع
ازیشان باز دانست گفت مشایخ حرم دیده بود چون شیخ سیروانی و شیخ
و ابو الحسن جهضم و ابو بکر طرسوسی و ابو عمرو نجید و دیگر مشایخ وقت
و شاگرد شیخ ابو عبد الله خفیف بود و حصری و نوری و ابو زرعه طبری
را دیده بود کاکا ابو القصر بستی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که
وی مرد بزرگ بود در ایام من بوده اما نه بابت پدر من بوده و مرا بوی
نبرده و من خرد بوده ام روز آدینه پدر مرا پیش پیران بردی تا دست بسر من
فرود آوردندی و پیش ابو القصر نبردی و وی هم در مسجد بودی زیرا که
وی مرد ملامتی بوده و پدر من قرّا اما شیخ ابو الحسن تیشه سا و تو برادر وی

شیخ ابو محمد خادمان و مریدان کاکا بو القصر بودند و پیران روشن و با نعرهای
عظیم بودند و همه مریدان بو القصر چنان بودند که ایشان نعرهای عظیم بود
و مردوا از وی حکایت کردی کاکا احمد سنبل و برادر وی محمد خورجه رحمهما
الله تعالی شیخ الاسلام گفت که کاکا احمد سنبل به از برادر خود بود محمد خورجه
و باطن نیکوتر داشت و برادر وی باگلت‌تر بود در ظاهر با نام‌تر و وی
درویش بود بغایت و خداوند کرامات و ولایت و در کار من دور فرا
بود ابو منصور محمد الانصاری رحمه الله تعالی وی پدر شیخ الاسلام است
و مرید شریف حمزهٔ عقیلی و خدمت ابو المظفر ترمذی کرده بود شیخ الاسلام
گفت که شیخ احمد کوفانی مرا گفت که این همه بگردی و بگشتی چون پدر خود ندیدی
شیخ الاسلام گفت که من هفتاد و اند سال علم آموختم و نوشتم و رنج بردم
در اعتقاد اول آن همه از پدر خود آموخته بودم لیکن قرا بود صادق و متقی و با
ورع که کس آن چنان نتوانستی بود و نتوانستی ورزید که وی و هم شیخ الاسلام
گفت که پدر من در من سرّی داشت عظیم مرا گفته بود عبدالله چند گویی که فضیل
عیاض و ابراهیم ادهم از تو بوی فضیل آید و ابراهیم ادهم وی مرا خوابی دیده بود
با من نمی گفت اما می گفت هر روز تعبیر می کنم راست می آید شیخ الاسلام
گفت پدر من در مجردی وقتی صافی داشته بود و فراغت دل در زن و فرزند
افتادم بعد و آن از دست وی بشده همواره اظهار ملالت می کرد و تنگدلی
می نمود با ما وقتی در آن تنگدلی گفت میان من و شما دریای آتش باد ایا چه گناه
کرده بودیم وی زن خواست و فرزند آمد روزی در آن تنگدلی از دکان

برخاست و سبحانک اللهم بگفت و دست از دکان بداشت و ببلخ رفت
بپیش پیر خود شریف حمزهٔ عقیلی و در تاریخ شعبان سنه ثلثین واربعمائه
از دنیا برفته و در بلخ دفن کرده اند نزدیک شریف حمزهٔ عقیلی
ابو منصور سوخته رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که با منصور سوخته
پیری بود در قهندز وقتی خویشتن را فرا سوختن داد از بهران بسوخت
او را سوخته نام کردند مرد صادق بود با صلابت شیخ احمد چشتی و برادر
وی خواجه اسمعیل چشتی رحمهما الله تعالی شیخ احمد چشتی غیر ابو احمد ابدال است
زیرا که وی متقدم است و شیخ الاسلام ویرا ندیده و غیر خواجه احمد بن
مودود است زیرا که وی متاخر است و شیخ الاسلام را ندیده شیخ
الاسلام گفت من هیچکس ندیده ام قوی تر در طریق ملامت و تمام تر از
احمد چشتی و چشتیان همه چنان بودند از خلق بی باک در باطن سادات جهان
سه بار بسر بادیه رفته بود و بازگشته که از خود در آن اخلاص تمام ندیده بود
همه احوال ایشان باخلاص و ترک ریا بود هیچگونه سستی روا نداشتندی در
شرع تا بتهاون چه رسد و شیخ احمد نجار را دیده بود و غیر او را شیخ الاسلام
گفت قدس سره که احمد چشتی بزرگ بود و مرا تعظیم داشتی و حرمتی که هیچکس را
نداشتی و پیشین کسی که موی خود را در پای من مالید وی بود و وی بزیارت
شیخ بو نصر طالقانی شده بود و این بیت شنیده از وی دریغا گفت
ندانستم البیت شیخ الاسلام گفت که من هیچکس ندیده ام بدیدار و فراست
چون برادر احمد چشتی وی خدمت من کردی و مرا تعظیم تمام داشتی و من

قهندز نام ولایتی است

دریغا که ندانستم [illegible]
[illegible]

دریغا که ندانستم [illegible]
[illegible]

در قهندز مجلس می کردم و از مجلسیان من کس بود که با وی صحبت داشتی
و سخنان من ویرا باز می گفت • وی می گفت که این دانشمند شما از گوی مات است
خدای داند که از ان سخن وی در سر من چیست یعنی از طمع و آن سخن وی مرا مایه
پس از ان مرا دعوت کرد و همه دنیای خود بر من پاشید • و پس از ان در سرما
و برف ببغاذان شدیم وی مرا ببرد و سر کار ما از آنجا بود • و بونصر سوهان گر از
یاران حشتی بود • و وی صاحب فراست عظیم بود و آن وقت که ببغاذان
رفتیم زمستان بود و شصت و دو تن از مشایخ نواحی همه آنجا جمع آمده بودند
چهل و اند روز من سخن می گفتم ایشان را و بسط و افت، علم حقیقت اول از آن
بود هیچکس از ایشان با من برابر نرفت و همه خداوندان ولایت و کرامت
و فراست بودند و تا ایشان زنده بودند هیچ ترکان بخراسان نیامد •
چون با حفص بغاوردان که چشم و گوش فرا سخن من داشته بود • و وی خداوند
کرامات ظاهر بود و بی حد • شیخ الاسلام گفت که اگر بوحفص بغاوردان
زنده بودی شما جامهٔ خود از وی در کشیدی و در وی ننگریستی • و من ویرا دید
و بزرگ می دیدم با کرامات ظاهر و فراستی عظیم • دوستی از دوستان او بود
و دوستان او پوشیده باشند از غیرت او تا دوستی نبود از دوستان
او دوستان او را نشناسد • و چون بوبشر بکواشان که کبوترخان سخن
وی فرود آمد • و چون احمد مرجانه • و احمد کاه دستانی که بر شاخ توت
رقص می کرد • چهل و اند روز آنجا بودیم هر روز مهمان کسی و هزار و دویست جامه
فتوح رسیده بود از ان جز کهنه سجادهٔ بخانه نیاوردم • روزی در ان ایام سماع

بودیم ص

می

می کردم ودران شور می کردم وجامه پاره می کردم چون از سماع بیرون آمدم
بمسجد جامع آمدم در خمار سماع بودم که یکی ازیشان فراز آمد مرا گفت آن جوان
که بود که با تو در سماع می گشت گفتم چگونه گفت نوجوانی شاخ نرگس در از در
دشت با تو می گشت در سماع هرگاه آن نرگس را فرا بینی تو داشتی تو در
شوریدی و بی طاقت ترشدی در سماع گفتم کس را مگوی دیگر پس ازان هنوز
باهم نرسیدیم مگر با حفص که بوداع من و دوستان آمده بود که بخواست
رفت از دنیا و دران هفته برفت • و بوبشر کواشانی در مجلس املاء اسحق
حافظ مرا گفت دانشمند از انجا اینجا آمدی بنشین که من اینجا نیز با توام و در سخن
بر من بسته شد حرفی گفته نیامد با خود می گفتم که آن چه بود هرگز دیگر چنان باشد
تا ورد من باین آیت رسید که • وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا
و سخن بگشاد و پیوسته گشت **شیخ احمد حاجی رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام
گفت که شیخ احمد حاجی از پیران منست • شیخ حصری را دیده بود و ابو الحسن
طرزی و غیر ایشانرا و ازیشان حکایت می کرد • ویرا گفتم که از حصری هیچ
چیز یاد داری • گفت با یکی از مشایخ بر حصری در آمدیم چیزی بنود از خوردنی
شیخ می گفت • نحن دوانک یا سیدی واعلف دوانک یا سیدی • و دست
بر هم می زد • شیخ الاسلام گفت دران منگر که بعلف داشت دران نگر که بجز
از و هیچ حاجت نداشت **شیخ ابو سلمه باوردی رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام
گفت که شیخ بو سلمه باوردی خطیب صوفی سیاح از پیران منست پیر مسن
بود و مشایخ بسیار دیده چون ابو عبد الله رودباری و عباس شاعر و بو عمرو نجید

۳۲۱

و با یعقوب نهرجوری رحمهم الله تعالی **ابو علی کیال رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که من شیخ بو علی کیال را دیده ام اما خرد بوده ام و ویرا نشناخته ام بزرگ بوده شیخ سیستان است طریق ملامت داشته ویرا بکرامات ستایش نتوان کرد که خود به از کرامات بود وی و شیخ احمد نصر و شیخ بو سعید مالینی هر سه در صفه سرای صوفیان بوده اند و من آنجا حاضر

ابو علی زرگر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت بو علی زرگر از پیران منت از پیران مهین صوفی بود شاگرد ابو العباس قصاب آملی و از وی حکایات کردی

ابو علی بوته گر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی نیز از پیران منت فرد جواد بود و شیخ حصری را دیده بود و از وی حکایت کردی

شیخ ابو نصر قبابی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی سفرهای نیکو کرده بود و مشایخ بسیار دیده شیخ ابو عمرو اکاف را دیده بود و خدمت کرده بارزن و ابو بکر جنید را دیده بود و شیخ ابو نصر بو عبد الله مانک را نیز دیده بود بارغان فارس شاگرد شبلی و حکایات کرده مرا از ایشان

شیخ اسمعیل نصرابادی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی پسر مهینه شیخ ابو القاسم نصرابادی است از وی حدیث دارم و حکایات از پدر وی

شیخ ابو منصور کازر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که وی درویشی باشکوه بود و مشایخ بسیار دیده بود و به از عمو بود شیخ احمد نجار استرابادی را دیده بود و ابو نصر سراج صاحب لمع را دیده بود

اسمعیل دباس جیرفتی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که اسمعیل دباس

الاکاف یا الاکاف ۱۲ تحفه

ارغان ۱۲ تحفه

از پیران منست پیر روشن بود و محدث شیخ مؤمن شیرازی را دیده

بود و از وی حکایت می کرد ابو سعید معلّم رحمه الله تعالی شیخ الاسلام

گفت که بوسعید معلم پیر روشن بود و نیکودل و صادق و مرقع سپید

پوشیدی شیخ ابراهیم کیل را دیده بود شیخ محمد ابوحفص کورتی رحمه الله

تعالی شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد ابوحفص کورتی بزرگ بوده خداوند

وقت عظیم و از پیران منست وقتی ویرا بیماری افتاد قوم بنزدیک وی

شدند سخنی می رفت کسی دعوی کرد پیش وی طاقت آن نیاورد غیرت

بوی درآمد برجست و گفت حق حق حق چون ساعتی گذشت با خود آمد

گفت استغفر الله استغفر الله استغفر الله ضعیف شده ام و عذر خواست

شیخ عمو رحمه الله تعالی کنیت وی ابو اسمعیل است و نام وی احمد بن

محمد بن حمزة الصوفی شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو خادم خراسان بود

وی پیر فرَشنَه و منست یعنی آداب و رسوم صوفیان از وی آموخته ام

و عمو مرید من بود یا مرید من ویرا و من هم کاسهٔ وی بودمی و چون وی

نبودی من بر جای وی بودمی و چون بسفر بودمی نامها همه بمن فرستادی مشایخ

جهان دیده بود و شیخ ابو العباس ویرا عمو لقب نهاده بود چنانکه گذشت

شیخ ابوبکر فرّا را دیده بود بنشابور و سفر اول وحج اسلام با شیخ احمد نصر

طالقانی کرده بود و شیخ ابوبکر فالیز بانرا دیده بود ببخارا و وی جنید را او

شیخ ابوبکر مفید را دیده بود و وی جنید را و با شیخ سیروانی صحبت داشته

بود و با همه مشایخ حرم چون ابو الحسن جهضم همدانی و شیخ ابو الخیر حبشی

الکورة شهر بزرگ ... دستور

ارشاد

نهاوندی ص

و محمد ساخری و جوال کر و شیخ بو اسامه و بو الحسن سرکی و بو العباس نسایی
و ابو العباس قصاب و غیر ایشان مشایخ وقت را دیده بود و ویرا نواخته
بودند و وی خدمتهای نیکو کرده بود ایشانرا و راحتها رسانیده و
شیخ ابو الفرج طرسوسی را دیده بود در رجب سنه احدی و اربعین و
اربعمائه برفته از دنیا و عمر وی نود و دو سال بوده شیخ احمد کوفانی
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که احمد کوفانی خادم عمو بودی و پیران
بسیار دیده بود و سفرهای نیکو کرده وی مرا گفت که ما از تو بدانستیم که ما
کرا دیده ایم یعنی تو ایشانرا شناخته بحقیقت ابو الحسن نجار رحمه الله
تعالی شیخ الاسلام گفت که وی درودی بود بقهندز مردی باشکوه بود
و بزرگ کس ویرا نمی شناخت و قتی در مکه دیده اند ویرا بنجاه رکوه دار
با وی از مریدان وی مرا حکایت کرده از هلال خادم حصری آنکه حصری گفت
لا تطلع الشمس الا باذنی شیخ الاسلام گفت که قاضی ابراهیم باخرزی
مرا گفت که الله تعالی را بخواب دیدم گفتم خداوندا بنده کی بتو رسد گفت
آنگاه که او را هیچ مانع نماند که او را از من بازدارد شیخ الاسلام گفت
که مرا دیدار شیخ ابو علی سیاه روزی نبود اما چون از خرقانی بازگشتم
قضارا شیخ عمو از وی بازگشته بود مرا حکایت می کرد از وی و من از
خرقانی و بو علی سیاه مرد بزرگ بود و صاحب سخن و کرامات و ولایت
عظیم بمرو شیخ الاسلام گفت که پیر محمد کشور تایب بود صادق ویرا ریاضتها
و صالها کردی وقتی در وصال بود و من با وی بودم تا بچهل روز مرا گفت که

وی آنرا امشتا و روز تمام کرد و گفتند که صد روز والله اعلم مرا گفته بود که اگر
برین بپای در شرق و غرب چون تو نبود شیخ الاسلام گفت که محمد نسکرف
پیری باشکوه بود و با دعوی و قوت و علامت و مرا حکایت کرده
شیخ الاسلام گفت که من دو بار بیو سعید بو الخیر بوده ام و وی
دستار خود را از سر فرو گرفته و گلیم مصری خود بمن داده و شلغم جوشیده
در دهان من نهاده چون بنزدیک وی شدم برای من بر پای خاست
تمام و در برم مرا تعظیم داشت که اندک کسی را داشتی لکن مرا با وی نقاری از بهر
اعتقادست و دیگر در طریقت نه طریقت مشایخ ورزیدی بعضی از مشایخ
وقت با وی نه نیک بودند شیخ الاسلام گفت که احمد خضرویه روزی
پیش بایزید گفت یا رب امید ما از خویشتن بریده مکن بایزید گفت یا رب
امیدهای ما از خویشتن بریده کن شیخ الاسلام گفت آنچه احمد گفت عام
راست و آنچه بایزید گفت خاص راست که امید علت است امید بر ناموجود
بود بر یافت امید کی بود ابوبکر دقی گفته العافیة والتصوف لا یکون
شیخ الاسلام گفت اگر صوفیٔ احوال خویش را متهم کن که دعویست
و افعال خویش را متهم کن که ریاست و اقوال خویش را متهم کن که بی
معنی است جوانمردی در بادیه مضطرب شد گفت اگر مرا بسلامت بیرون
آری مرکز ترا یاد نکنم چون از بادیه بیرون آمد کسی ویرا بخانه برد طعام داد
سیر بخورد و بمرد شیخ الاسلام گفت اگر وی بزیستی و یاد نکردی شریعت
تباه شدی و اگر یاد کردی عهد تباه شدی صادق بود شغل ویرا کفایت

کرد وی نه از استهزا و خواری گفت که یاد نکنم از ننگ یاد خود او را چنان
گفت • شیخ ابو علی سیاه مرو گفته که از هر چیز که چیزی بشود چیزی بماند مگر
شریعت که چون از آن چیزی بشود هیچ چیز نماند • شیخ الاسلام گفت سخت
نیکو گفته است و آن چنان است شریعت همی خواهد زیادت در شریعت
نقصان است شریعت چون آبست آب بمقدار باید اگر بیفزاید ویرانی
کند و اگر بکاهد ترا سیراب نکند • مرتعش گوید که هرگز خویشتن را بباطن خاص
ندیدم تا خود را بظاهر عام ندیدم • شیخ الاسلام گفت معنی آنست که حقیقت
من درست نیامد تا شریعت من صافی نشد • عادت شیخ الاسلام چنان
بود که هر چه شنیده بودی از خصال حمیده • و افعال پسندیده چه در حدیث
و چه در حکایات مشایخ البته خواستی که آنرا بکردی • و وی گفته است که
چون سنتی بشما رسد از پیغامبر صلی الله علیه وسلم • و اگر بتوانید آنرا ورد
کنید و دایم بورزید • و اگر نتوانید باری یکبار بکنید تا نام شما را از زمرهٔ
سنیان کنند • و همچنین از معاملت نیکو و احوال و اخلاق مشایخ که ما را
بآن فرموده اند که بر پی ایشان بروید و سیرت ایشان گیرید • اگر همه نتوانید
باری چیزی بکنید • وقتی در راهی میرفتم درویشی سوگند بر من داد که مرا شلوار
می باید مرا حکایت آن امام یاد آمد که سوار می آمد درویشی بر وی سوگند داد
بخدای تعالی که مرا شلوار دهی آن امام از اسب فرود آمد و شلوار بوی
داد • مردمان گفتند این چرا کردی که این گدایان همه دروغ گوی و زراق اند
گفت من دانم اما مرا نبود که وی سوگند بخدای بر من دهد و من از وی برگذرم

و مرا دوی ندهیم، شیخ الاسلام گفت که من نیز آن کار کردم شلوار با آن درویش
دادم و بی شلوار مجلس داشتم، شیخ الاسلام گفت که من بسیار باجامهٔ
عاریتی مجلس کرده ام، و بسیار بجیاه خوردن بسر برده ام، و بسیار خشت
زیر سر نهاده ام، و آن وقت یاران داشتم و دوستان و شاگردان همه سیم
داران و توانگران بودند، هرچه من خواستی بدادندی، اما من نخواستی و
برایشان پیدا نکردی و من گفتی چرا ایشان خود ندانند که من هیچ ندارم
و از کسی چیزی نخواهم، من خرد بودم هنوز که پدر من دست از دنیا بداشت
و دنیا همه بپاشید و ما را در رنج افگند و ابتداء درویشی و محنت ما از آن وقت
بود، شیخ الاسلام گفت که من زمستان جبهٔ نداشتم و سرمای عظیم بود
در همه خانهٔ من بوریایکی بود چندان که بران خفتمی و نمد پارهٔ که بر خود پوشیدمی
اگر پای را بپوشیدمی سر برهنه شدی و اگر سر را بپوشیدمی پای برهنه
ماندی و خشتی که در زیر سر نهادمی و میخی که جامهٔ مجلس بروی کردمی و
بیاویختمی، روزی عزیزی در آمد مرا چنان دید انگشت در دندان گرفت و در گریه
ایستاد ساعتی بود دستار از سر فرو گرفت و بنهاد و برفت، شیخ الاسلام
گفت که مرا دست رس آن نبود که قاریان مجلس را چیزی دادمی و از
کسی نمیخواستم و از کسی نمیخواستم و بر دل من از آن باری بود، شخصی دانیال پیغمبر
را علیه السلام بخواب دید که گفت فلان دکانرا بعبدالله گذار تا سیم آن
قاریانرا دهد دانیال آن شغل را کفایت کرد، و آن مرد سیم آن دکانرا بقاریان
می داد، شیخ الاسلام گفت که کشش من نان بطسوی بود و من سفاناخ

سفاناخ سبزه ایست بهندوی پالک

می خوردم شیخ الاسلام گفت که هرگز در همه عمر خود الله تعالی مرا نیم روز در
طلب دنیا ندیده و اکنون بر من می گشایند اما مرا از آن چه اگر بپذیرم کافر
باشم و اگر آنرا بر دل من هیچ قدر و خطر باشد کافر باشم تا بآن وقت
که از آن رستم و بایست آن از من ببردند آنرا بر من بگشادند و اگر ملک
سلیمان باشد مرا از آن چه هر چیز که من دیده بودم و مرا خوش آمده بود
و بایسته و بروزگار جستم و دل من گذشته بود آن مرا نقد می کنند که می گویم
این آنست که فلان وقت دیده بودم و بر دل من گذشته بود و آن وقت
که مرا بایست آن بود ندادند و اکنون می دهند ترکی بود که ملازمت مجلس
شیخ الاسلام می کرد و بر پس سر شیخ الاسلام مقدار سپری نوری می دید
روزی با شیخ احمد کوفانی گفت تو آن سپر نور می بینی بر سر خواجه گفت
بینم شیخ الاسلام گفت که نمی دید اما برنتافت آنرا که آن ترک
چیزی بیند و گوید که من نمی بینم آن ترک بحج رفت و باز آمد پس از آن
آن نور ندید شیخ الاسلام گفت که آن ترک گفت اکنون آن نور نمی بینم
سبب چیست گفتم تو اکنون خود را بیامرزیده و خود را بزرگ در چشم می
آری که حج کرده ام و حاجی ام آن وقت خداوند نیاز و تشنه وار بودی
شیخ الاسلام گفت که هر کس را تقی است یعنی معشوقه وقت بهار
بت منست که من بهار را دوست دارم وقتی هوا گرم شده و گلها
همه برسیده مرا می باید که گل بینم تا چشم من برآساید بگلزارگاه میرفتم در
باغچه لاله دیدم مقدار اسکره سخت نیکو که ممکن نبود که بیش از آن لاله بود

ش

شیخ الاسلام گفت که وقتی تنگ دل بودم صعب در تنزر سرای خود نشسته
بودم اندیشناک بسبب امری بادی بجست و کاغذکی هشت سو از زبر در
فرو افتاد بخط سرخ بران نوشته که فَرَجٌ فَرَجٌ • شیخ الاسلام گفت که
شیخ ابو الخیر تیناتی بیست سال بمکه بود مجاور هیچ سوال نکرد و این
صعب بود که کسی چیزی ندارد در مکه سوال نکند • وقتی هشت شبانه روز
چیزی نخورده بود بیماری با گرسنگی پیوست سست شد بحیله خود را بمقام
ابراهیم افکند که دو رکعت نماز بگذارد از سستی در خواب شد الله تعالی را
بخواب دید که با وی گفت چه خواهی گفت اشراف بر مملکت گفت
بدادم گفت دیگر چه خواهی گفت حکمت گفت بدادم بیدار شد
شیخ الاسلام گفت از اشراف وی بر مملکت یکی آن بود که گفتی بر سرها
می بینم بخط سپید که سعید و بر سرها می بینم که شقی • و دیگر گفتی هر که از اقلیمی
روی بحج نهد ویرا می بینم • شیخ الاسلام گفت که مرا آن نباید که بدانم که
شقی کیست که دران چه کرامت باشد که غمی هر کسی بباید خورد • و من
در بند کم بجای آرم • اما در خیر زود بجای آرم • و ببینم و مقام مرد بگویم که
مقام وی بنزدیک حق تعالی تا کجاست بیک نگریستن • اما شقاوت
ندانم و نخواهم که بدانم یعنی اگر خواهم بدانم • شیخ الاسلام گفت مرا بنگذارند
که جدا کنم اهل ولایات را از دیگران • وقتی گفتم که جدا کنم مرا بنگذاشتند
شیخ الاسلام گفت که کس بود که بگوید بفراست • و داند که میگوید و آنچه
میگوید می بیند • و این دیدار بفراست ویرا دایم باشد • و کس باشد که

بخط سیاه

ویرا این دیدار وقتی باشد و وقتی نباشد در وقت غلبه وصولت بگوید و بود که
آن سخن بر زبان وی برود آن حقیقت باشد و فراست راست و وی از آن
آگاه نی بنزدیک شما کدام به است، پس گفت آن پیشینه که آن فراست
ویرا دایم است اهل ولایت است، و آن بیشتر ابدال و ابرار و رما ورا
بود، و آن پسینه محقق است که وقت باشد که بر وی پوشیده بود و
گاه بود که آشکارا باشد، اگر هزل گوید اگر آن حقیقت باشد، و اگر در غفلت گوید
چون آن سخن را پاس دارند همچنان باشد که وی گوید، جامع مقامات شیخ الاسلام
گوید که شیخ الاسلام چنین بود، شیخ الاسلام گفت که ابو الحسن دراج
بارزوی یوسف بن الحسین بری آمد از هر که حال وی پرسید گفت با آن زندیق
چه کار داری چون بعد از ماهی بر وی در آمد ویرا گفت هیچ بیت یاد داری
گفت دارم بیتی تازی یاد داشت بخواند یوسف بن الحسین در سماع بشورید
و طوفان از چشم وی روانه شد گفت ای بوالحسین عجب مدار که ما بیت
درین کامی کردی و حال من می پرسی میگویند با آن زندیق چه کار داری از وقت
صبح باز قرآن میخواندم اشک از من نیامد بدین بیت که تو خواندی ببین که
چه حال ظاهر شد، شیخ الاسلام گفت ندانم که از اول ویرا شناخت
زنکربزی میکرد، یعنی تلبیس و نگفت تا آنگاه که در غلبه بگفت یا خود در آن حال
غلبه بجای آورد و این به است از آن پیشین، تفصیل حکمتها و نکتهایی که بر
زبان شیخ الاسلام گذرانیده اند متعسر بلکه متعذر است بسیاری از آنها
گذشته است، و شاید که بعضی دیگر بیاید ان شاء الله تعالی، و اینجا برین مقدار

از هر کرم

اقتصار افتاد • و وفات وی روز آدینه بوده است بیست و دوم ماه
ذی الحجه سنه احدی وثمانین واربعمائه • وعمر وی هشتاد و چهار سال بود •
شیخ ابو اللیث فوشنجی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که لیث
فوشنجه بزرگ بوده و عارف پای برهنه رفتی • وی گفته که از پوشنگ
بهراة آمدم بآن سبب آنجا بماندم که بخیابان می گذشتم برگورستان زنی
بگوری باز نشسته بود می گفت جان مادر یگانهٔ مادر از آن مرا حالی پیدا شد
شیخ الاسلام گفت که بو وایل شقیق بن سلمة الکوفی از بزرگان تابعین است
نوحه بشنیدی و بگریستی • یکی ازین طایفه گفته است التلذذ بالبکاء ثمن
البکاء • شیخ الاسلام گفت که باز مانده از صحبت تو از اشک حسرت لذت
می یابد • یابندهٔ تو چه یابد • قبر لیث فوشنجه بخیابانست چون وی برفت
او را یاران بودند بر سر قبر وی خانگکی ساختند و بر بام خانه چهار طاقکی و
در آن می بودند تا یک یک میرفتند و پهلوی وی دفن می کردند رحمهم الله تعالی
شیخ عمو می گفت که این قبر فلان نار فروش است و این آن فلان
و بمن می نمودی قبر یاران وی را • شیخ الاسلام را خوش می آمد و می پسندید
موافقت و استقامت ایشانرا • و گفت که محمد عبدالله گازر گفت که
همه نیکویی که خود را می بینم سبب آن دانم که لیث فوشنجه رازی کرد مزه
آن در حلق من فرو شد • لیث فوشنجه وقتی در رود هراة غرق شد
می طپید گفت الهی اکنون مرا گرفتی برگ آمدن ندارم اگر مرا بسلامت بیرون
آری سه بار ترا سوره قل هو الله بخوانم گفت از آن برستم نه سال است

بامن م

تا درانم که بخوانم نمی توانم هرگه که گویم احد مولی گوید انم که تو گویی دانی که احد.. گست مرا
باسر برد **محمد بن عبدالله کازرهروی رحمه الله تعالی** بزرگ بوده است
ازین قوم در هراة و صاحب کرامات ویرا در تاریخ آورده اند هو
محمد بن عبدالله القصار الهروی من فتیان مشایخ هراة من افتی المشایخ
فی وقته واحسنهم هدیا وخلقا وطریقة و خواجه بوعبدالله بوذهل بوی
ارادتی داشت عظیم وبرای وی کارها کرده بود وقتی ویرا گفت خواجه
این همه می کنی آخر تو مرا بدر شهر بیرون خواهی کرد گفت من گفت تو روز
کاری برآمد و وی رئیس هری بود محمد عبدالله کازر سخن نیکو گفتی در معاملت
وترک دنیا و در دلها اثر می کرد مردمان دست از دنیا بداشتند وازاملاک
خود بیرون آمدند خواجه بوعبدالله ویرا از شهر گسیل کرد و گفت ببایدرفت
از شهر بحوالی شهر جایی که خواهی می رو که سخن تو مردمانرا زیان می دارد یعنی چون
مرد دست از دنیا بدارد سیم سلطان بریده گردد و خواجه بوعبدالله چهار
سال خدمت شبلی کرده بود بی سوال و مال عظیم بروی نفقه کرده شبلی ویرا
جواد خراسان گفتی وخود حافظ بود وثقه ومکثر **قوبنج رحمه الله تعالی**
شیخ الاسلام گفت که وی پیری بوده درویش بزرگ وخداوند ولایت
وفراست هم بکازرگاه مادر قبر است روزی خواجه بوعبدالله بوذهل
بوی رسید گفت پسر بوذهل کی بود که ترا فرو نشانند ومرا بر نشانند خواجه
هشیار بود دانست که مرد بزرگست گفت ای شیخ نتواند بود که ترا بر نشانند
ومرا فرو نشانند گفت پسر بوذهل مرغ چه مزه داشته باشد که مرا بر نشانند

وترا فرو ننشانند یک هفته بر آمد امیر خراسان ویرا بگرفت و بقلعهٔ قلاة برد و در طاقی کرد و در برآورد تا آنجا برفت **خواجه خیرجه رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفت که خیرجه غلامی بوده بکازرگاه در قبرست خواجهٔ وی از وی چیزها می دید و کرامات عظیم مشاهده می کرد ویرا آزاد کرد بکازرگاه آمد و آنجا خانگکی ساخت و مقام کرد شیخ الاسلام گفت که من پسر خواجهٔ خیرجه ویرا دیده ام و مرا از وی حکایت کرده وی گفت که وقتی سیل آمده بود و وی بر سر تل سنگ شده بود و می گفت خداوندا هر کرا سیم باید سیم ده و هر کرا زر باید زر ده و هر کرا غلام و زمین باید و هر چه باید بده خیرجه را همین تو بس شیخ الاسلام گفت که حال کرا محل غیرتست اما اختیار حق سبحانه و تعالی بندگان را نه بسبب و علت است بلال را با آنکه غلامی بود حبشی بخواند و بوجهل و عتبه و شیبه را که سادات مکه بودند براند وی چه کرد و اینان چه کردند هیچ همه بعنایت و قسمت او بازبسته است و کس را دران سخن نرسد شیخ الاسلام گفت که چون کسی بیمار بودی یا دردی داشتی بخیرجه شدی تا وی الحمد برخواندی و بدمیدی و در حال راحت پدید آمدی وقتی دانشمندی را درد دندان بود بوی شد الحمد بخواند و بدمید به نشد آن دانشمند گفت الحمد نه راست میخوانی آنرا بر تو راست کنم گفت نه تو دل خود راست کن شیخ الاسلام گفت من از خرقانی الحمد لله شنیدم که وی امی بود الحمد نمی توانست گفت و وی سید وغوث روزگار بود **ابو عبد الله احمد بن عبد الرحمن بن نصر المالینی**

قلاة بالفتح نام موضعی است

کازرگاه موضعی است در

کرا بکاف فارسی غلام

رحمه الله تعالی وی از میان مشایخ هراة است از اقران شیخ عمو وباوی
حج اسلام کرده بود و مشایخ حرم را دیده و صحبت داشته عالم بوده بعلوم ظاهر
و باطن و در زهد و ورع یگانهٔ روزگار در تجرید و ترک دنیا سخن کردی و سخن وی را
در دلها اثر تمام بودی و صاحب کرامت و ولایت بوده یکی از اصحاب
وی عبد الله بن محمد بن عبد الرحیم بوده است وی گفته که شیخ من ابو عبد الله
احمد روزی مرا گفت برو بمکه و فلان کس را بگوی که چنین و چنین کن من کاری
چند بر داشتم خود را بمکه یافتم آن پیغام بگذاردم بدان کس که گفته بود و پیش از
نماز بنزدیک شیخ باز آمدم آن وقت که آنجا رسیدم خواستم که حج گذارم آنکس که
پیش وی رفته بودم گفت برو و سخن شیخ را خلاف مکن و اگر نه باز نتوانی
گشت و سه ماه در راه بمانی قبر وی در مالین هراة است شیخ الاسلام
قدس الله تعالی بسیار بزیارت اوی رفتی ابو نصر بن ابی جعفر بن ابی
اسحق الهروی قدس الله تعالی روحه وقیل ابو نصر محمد بن احمد بن ابی
جعفر عالم بوده بعلوم ظاهر و باطن و فقیه روزگار و باصل از کرمان بوده سبب
توبهٔ وی آن بود که روزی شخصی فتوی آورد که چه فرمایند ایمهٔ دین درین مسئله که
شخصی در جوانی چوبی چند از روی غضب بر دراز گوشی زد آن دراز گوش روی
باز پس کرد و گفت ای خواجه این خشم تیز بر من مظلوم رانده گیر اما فردا از
عهدهٔ این خشم راندن چون بیرون خواهی آمد اکنون بیست سال است که آن
شخص می گرید و حالا آب چشم وی بخون بدل شده است حکم نماز و طهارت
وی چه باشد چون ابو نصر این فتوی بخواند از هیبت آن سخن بیهوش شد

چون بهوش آمد

احرام صحبت آن شخص بست جون بمنزل وی رسید وی دران گریه واندوه
از دنیا رفته بود ویری دید باروی نورانی وموی سفید وخون از دیدهٔ وی
دویده وبرروی وی خشک شده اما می خندید ابو نصر را از خندهٔ وی عجب
آمد تکفین وتجهیز وی کردند ونماز گذاردند جون ابو نصر از انجا بازگشت گریان
پیری بوی رسید گفت ای جوان جرای گریی مگر آیت از کتاب الله تعالی
بتو رسیده است که بآن کار نکردهٔ اما این گریستن بگریستن دامن سوختگان
می ماند نه دل سوختگان آن پیر این بگفت وبگذشت شیخ ابو نصر را درد
بر درد وسوز بر سوز بیفزود واز مرحه دران بود بیرون آمد وسفر وسیاحت
پیش گرفت وگویند سیصد پیر را خدمت کرد وصحبت خضر علیه السلام در
یافت مکه ومدینه وبیت المقدس وغیر انها ریاضات کشید وعبادات کرد
ودر آخر بهراة مراجعت کرد وعمر وی بصد وبیست وچهار سال رسید ودر
سنه خمسمائه از دنیا برفت، وقبر وی در خانجه باد ست در هراة یزار و
یتبرک به سلطان مجدالدین طالبه قدس الله تعالى روحه گویند که
وی از اهل عسکر بوده، در ترک وتجرید وتوکل یگانه بوده، درویش محمد جرگر که
یکی از ابدال بوده در جامع هراة بسر بردی، روزی در مسجد خفته بود وکوزهٔ
آب وی ریخته خادم مسجد آنجا رسید پنداشت که وی بول کرده است ویرا
جندان بزد که اعضای وی مجروح گشت، جرگر آهی بزد وبرفت مسجد از
جوب بود، آتشی پیدا شد ومسجد بسوخت، واز انجا ببازاری که آنرا بازار
جله فروشان گفتندی درآمد سلطان مجدالدین طالبه را از ان خبر کردند در

عقب جرکر روان شد جون بوی رسید کفت جرکر شهر مسلمانانرا جرا می سوزی جرکر بازکشت و آب جشم خود بر آتش افکند آتش فرو مرد و ناپدید شد

واین رباعی بکفت ~ آن آتش دوشین که برافروخته بود ٭ آن سوختن از دل من آموخته بود ٭ کر آب دو جشم من ندادی یاری ٭ جه جمله فروشان کم مری سوخته بود ٭ کویند وقتی سیل آمد نزدیک شد که هراة را ببرد خبر بسلطان مجد الدین طالبه بردند کفت خرقهٔ مرا پیش سیل نهید جنان کردند فی الحال سیل بازکشت ٭ امام فخر الدین رازی در وقت وی بوده است ٭ و بصحبت وی تبرک و تقرب جستی ٭ جون ویرا وفات رسید در اندرون شهر هراة میان درب خشک و فیروزاباد دفن کردند ٭ و شیخ محمود اشنوی رحمه الله تعالی که صاحب رسالهٔ غایة الامکان فی معرفة الزمان والمکان است ٭ در کنبد مقبرهٔ وی مدفونست ٭ واین شیخ محمود از اصحاب و تلامذهٔ مولانا شمس الدین محمد بن عبد الملک دیلمی است رحمه الله که از اکابر مشایخ و محققانست و سخن در حقیقت زمان و تحقیق آن جنانجه در مصنفات وی مذکور است در مصنفات دیکران کم یافت شود

ابو عبد الله مختار بن محمد بن احمد الهروی رحمه الله تعالی ٭ وی از بزرکان مشایخ هراة است ٭ جامع بوده میان علم ظاهر و علم باطن ٭ صاحب کرامت و ولایت بوده است ٭ کویند که در لوح قبر وی جنین یافته اند که در سنه سبع و سبعین و مائتین برفته از دنیا ٭ وی کفته است که طعام جنان خور که تو او را خورده باشی نه او ترا که اکر تو او را خوری همه نور شود و اکر او ترا همه دود کردد ٭ و جامه جنان پوش کی رعونت و فخر و خیلا را در نهاد تو بسوزد نه آنکه آتش آن علتها را برافروزد

وهم وی گفته که در هر کاری که باشی چنان باش که اگر عزرائیل ترا دریابد ازان کار ترا
بکار دیگر نباید شد و دران کار همه حالات تو با تو باشد اگرچه طعام خوردن
بود یا عملی مباح باید که در باطن خالصا لله تعالی بود و نیت تو دران فعل رضای
حق بود سبحانه و نگاه داشت شرع وهم وی گفته که اصل عبودیت آنست
که چنان باشد بظاهر که از تو همه شرع ظاهر شود و چنان باشی بباطن که در تو
یاد غیر را گنجایی نبود و ویرا اصحاب بسیار بوده اند همه صاحب ولایت
و کرامت چون ابو یعلی بن مختار العلوی الحسینی رضی الله عنه و از وی
کرامات بسیار و خوارق عادات بی شمار منقول است و وی بسید امام
مشهور است و قبر وی در پایان پای ابو عبد الله مختار است و چون فقیه
ابو عثمان مرغزی رحمه الله که از غایت شوق و سوختگی ویرا شوق سوخته
می گفته اند و ویرا وقایع غریب و عجیب بوده است گویند که آن روز
که سید امام را در هراة وفات رسید وی در مرو الرود بود ویرا آنجا در
باطن مصیبتی عظیم افتاد چنانکه بی طاقت شد و بهراة آمد و گفتند در همان
وقت سید امام وفات یافته بوده است و چون شوق سوخته وفات
یافت ویرا در گورستان خانجه باد در پایان پای عبد الواحد بن مسلم در
قبر کرده اند شیخ ابو ذر بوزجانی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت
که من یک تن دیده ام که بو ذر بوزجانی را دیده بود صیاد گورگیر در بوزجان مرا
رنجی عظیم رسید و طلب بسیار کردم تا ویرا یافتم و دیدم بو ذر خداوند کرامات
ظاهر بوده گویند که در بوزجان مدرسه بود که شیخ ابو ذر ساکن آنرا

واضطرابی که در باطن وی پیدا شده بود
بسبب آن بوده است ۱۲ ص

ابولیا میخواند یک روز بر در آن مدرسه خسبیده بود خادم مدرسه بیرون آمد
گفت اولیا در چه کارند خادم گفت امروز خوردنی نیافته اند دران مدرسه
درختی بود توت خادم را گفت برو و آن درخت را بیفشان خادم آن درخت
را بیفشاند هر برگ که بیفتاد زر خالص بود پیش شیخ آورد گفت برو و برای
ایشان طعام بخر ۰ روزی سبکتکین پدر سلطان محمود که وفات وی در سنه
سبع وثمانین وثلثمائه بوده است بدیدن وی آمده بود ۰ ویرا نصیحتهای
درشت کرد ۰ سلطان محمود هنوز کودک بود ویرا پیش شیخ آوردند بسیار
لطف نمود و ویرا بر کنار خود نشاند و از اشعار وی است ؎ یعرفنا من
کان من جنسنا ۰۰ وسایر الناس لنا منکرون ۰ وهم از اشعار وی است
؎ تو بعلم ازل مرا دیدی ۰۰ دیدی آنگه بعیب بخریدی ۰ تو بعلم آن و
من بعیب همان ۰۰ رد مکن آنچه خود پسندیدی ۰ شیخ الاسلام احمد
النامقی الجامی قدس الله تعالی سره کنیت وی ابو نصر احمد بن ابی
الحسن است ۰ و وی از فرزندان جریر بن عبد الله البجلی است رضی الله
تعالی عنه ۰ که در سال وفات رسول صلی الله علیه ایمان آورده است قال رضی الله
عنه ما حجبنی رسول الله صلی الله علیه وسلم منذ اسلمت ولا رآنی الا تبسم فی
وجهی و بسیار بلند قامت و با جمال بوده است ۰ و امیر المومنین عمر رضی
الله تعالی عنه ۰ ویرا یوسف این امت نام نهاده است ۰ حضرت شیخ را
حق سبحانه و تعالی چهل و دو فرزند داده بوده است ۰ سی و نه پسر و سه دختر
و بعد از وفات وی چهارده پسر و سه دختر باقی مانده بوده اند ۰ و این چهارده

وفات وی در سنه سبع و ثمانین و ثلثمائة بوده است صح

پسر همه عالم و عامل و کامل و صاحب تصنیف و صاحب کرامت و صاحب
ولایت و مقتدا و پیشوای خلق بوده اند وی امی بوده است در سن
بیست و دو سالگی توفیق توبه یافته و بکوه رفته و بعد از هژده سال ریاضت
در چهل سالگی ویرا بمیان خلق فرستاده اند و ابواب علم لدنی بروی
کشاده زیادت از سیصد تای کاغذ در علم توحید و معرفت و علم سر و حکمت
و روش طریقت و اسرار حقیقت تصنیف کرده است که هیچ عالم و
حکیم بران اعتراض نکرده است و نتوانسته و این تصنیفات همه بآیات
قرآن و اخبار رسول صلی الله علیه وسلم مقید و مؤید است حضرت شیخ
قدس الله تعالی سره در کتاب سراج السایرین آورده است که بیست و
دو ساله بودم که حق عز شانه بلطف و کرم خود مرا توبه کرامت کرد و چهل
ساله بودم که مرا بمیان خلق فرستاد و اکنون شصت و دو ساله ام که این کتاب
[illegible] جمع می کنم تا این غایت صد و هشتاد هزار مرد است که بر دست ما
توبه یافته اند و بعد ازان بسیار سال دیگر زیسته اند شیخ ظهیر الدین که یکی
از فرزندان ایشانست در کتاب رموز الحقایق آورده است که تا آخر
عمر بر دست پدرم شیخ الاسلام احمد قدس الله تعالی سره ششصد هزار
کس توبه کرده اند و از راه معصیت بطریق طاعت باز آمده شیخ ابو سعید
ابو الخیر را قدس الله تعالی روحه خرقه بود که دران طاعت کردی و چنین
گویند که آن خرقه از ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه میراث مانده بود
مشایخ را تا نوبت بشیخ ابو سعید رسید ویرا نمودند که آن خرقه را با جلد

تسلیم کن فرزند خود شیخ ابوطاهر را وصیت کرد که بعد از وفات من
بچند سال جوانی نوخط بلند بالا بچشم ازرق بنام احمد از در خانقاه تو
درآید و تو در میان یاران نشسته باشی بجای من زنهار که آن خرقه بوی
تسلیم کن، چون کار شیخ بآخر رسید شیخ ابوطاهر را آرزوی آن می
بود که ولایتی که حضرت شیخ را بود بوی سپارد شیخ چشم باز کرد
و گفت ولایتی که شما طمع میدارید بدیگری سپردند، و علم شیخی ما بر در
خراباتی زدند و کاری که ما را بود بدو تسلیم کردند کسی ندانست که حال
چیست، تا آنکه بعد از چند سال از وفات شیخ شبی شیخ ابوطاهر در
خواب دید که شیخ ابوسعید با جمعی از یاران بتعجیل میرفت ابوطاهر پرسید
که یا شیخ چه تعجیل است، شیخ گفت تو نیز برو که قطب الاولیا میرسد
شیخ ابوطاهر خواست که برود بیدار شد، دیگر روز شیخ ابوطاهر
در خانقاه نشسته بود، جوانی بآن صفت که شیخ گفته بود درآمد شیخ
ابوطاهر در حال بدانست وی را اعزاز بسیار کرد اما چنانچه مقتضای
بشریت است اندیشناک شد که خرقهٔ پدر را چون از دست دهم
آن جوان گفت ای خواجه در امانت خیانت روا نباشد خواجه ابوطاهر
را وقت خوش شد برخاست و آن خرقه را که شیخ ابوسعید بدست خویش
بر سر میخی نهاده بود و تا آن روز آنجا بود بیاورد و بسر آن جوان فرو انداخت
و گویند که آن خرقه را بیست و دو تن از مشایخ پوشیده بودند و در آخر
بشیخ الاسلام احمد حواله شد بعد از آن هیچکس ندانست که آن خرقه کجا شد

بفضل وکرم خود

بزرگان گفته اند که چهل مرد ولی شد که ارادت ایشان بشیخ بود قدس الله تعالی
سره ازانجمله یکی شیخ الاسلام احمد بود و یکی خواجه بوعلی و سیمانا که مراد ابوعلی
فارمذی است و سرد و معروف و مشهور شدند در عالم و یکی ازین طایفه
گفته که خواجه بوعلی را بر خاطرها واقف کردند و باظهار آن ماذون نبود
و شیخ الاسلام احمد را هم بر خاطرها واقف کردند و هم بر ظاهرها حاکم و باظهار
آن ماذون بود از حضرت شیخ الاسلام احمد پرسیدند که ما مقامات مشایخ
شنیده ایم و کتب ایشان دیده از هیچکس مثل این حالات که از شما ظاهر می شود
نشده است فرمود که ما در وقت ریاضت هر ریاضت که دانستیم که اولیاء
خدای تعالی کرده بودند بجای آوردیم و بران فزیدی نیز کردیم حق سبحانه
و تعالی هرچه پراکنده با ایشان داده بود بیکبار با احمد داد و در سر چهارصد
سال چون احمد شخصی پدید آید آثار عنایت ایزد تعالی در باب او این
باشد که همه خلق ببینند هذا من فضل ربی جامع مقامات حضرت شیخ
گوید که از بدایت حال ایشان سوال کردم فرمودند که من بیست و دو ساله
بودم که حضرت حق سبحانه و تعالی مرا توبه کرامت کرد و سبب توبهٔ
من آن بود که چون نوبت دور اهل فسق و فساد بمن رسید شحنهٔ نامتی غایب بود
و حریفان دور طلب داشتند من گفتم شحنه غایب است چون باز آید دور
بدهم حریفان گفتند ما توقف نمی کنیم شاید که او دیرتر آید گفتم سهل است
چون باز آید اگر مضایقه کند دوری دیگر بدهم چون شحنه باز آمد مضایقه
کرد و دور دیگر طلب داشت چون بوثاق من آمدند و طعامی بکار بردند

کسن بخمخانه رفت تا خمر آرد تمام خمها تهی یافت و دران خمخانه چهل خم بود تعجبها
کردم تا این چه تواند بود و آن حال از حریفان نهان داشتم و از جای دیگر
خمر آوردم و در پیش ایشان نهادم و من بتعجیل تمام دراز کوشی در پیش بکردم
و بجانب رزروان شدم که آنجا خمر داشتم تا زودتر بیارم دراز کوش در رفتن
کندی می کرد و من ویرا سخت می رنجانیدم تا زودتر باز آیم که دل بحریفان معلق
داشتم ناکاه آواز سخت بکوش من رسید که احمد این حیوانرا چرا رنجه می داری
ما او را فرمان نمی دهیم تا برود از شحنه عذر میخواهی قبول نمی کند از ما چرا عذر نخواهی
تا از تو قبول کنیم روی بر زمین نهادم و کفتم الهی توبه کردم که بعد ازین هرکز
خمر نخورم فرمان ده این دراز کوش را تا من بروم تا در روی آن قوم خجل نکردم
در حال دراز کوش روان شد چون خمر پیش ایشان بردم قدحی پیش من داشتند
کفتم من توبه کرده ام ایشان کفتند احمد بر ما می خندی یا بر خود الحاح می کردند
ناکاه آوازی بکوش من رسید که یا احمد بستان و بچش و ازین قدح همه را
بچشان بستدم و بچشیدم شهد شده بود بامر حق سبحانه و تعالی و همه حاضرانرا
بچشانیدم در حال توبه کردند و از سر بیرا کندند و هر کسی روی بچیزی نهاد و من
واله وار روی بکوه بکلام آوردم و بعبادت و ریاضت و مجاهده مشغول شدم
چون یکچندی در کوه بودم در خاطر من دادند که احمد را حق چنین روند که تو
می روی قومی صاحب فرضان رها کرده که حق ایشان در ذمهٔ تو واجب است
و ایشانرا ضایع کذاشته بعد از ان خاطر دیکر در آمد که در خانهٔ تو بیرون از چیزهای
دیکر چهل خم است که دران خمر بوده است هرچه دارند کو بر خود خرج کنید چون داتی

در

برهنم ص

کرده

که چیزی دیگر نماند انگاه بغمخوارگی ایشان مشغول شو چون ساعتی برامد بخاطر
من فرو دادند که یا احمد نیکو روندهٔ باشی در راه حق سبحانه که توکل بر خم
خمر کنی راه غلط جرا توکل بر کرم حق سبحانه و تعالی نکنی تا او صاحب فرضان
ترا از خزانهٔ فضل خود روزی رساند که رزاق بر حقیقت اوست تو تکیه بر خم
خمر کنی نیکو باشد صفرای عظیم بر من زد بیخود از کوه در امدم و در خانه رفتم و
عصا در گردانیدم و خمها را شکستن گرفتم شحنهٔ ده را خبر کردند که احمد از کوه در امده است
و جنونی بروی غالب شده می شکند و می ریزد شحنه کس فرستاد و مرا از خانه
بیرون آورد و در پایگاه اسبان باز داشت من بر سر آخر اسبان بنشستم
و دست برهم می زدم و این بیت می گفت ه اشتر بخراس می بگردد صد گرد
تو نیز ز بهر دوست گردی در گرد ه اسبان سر از علف برداشتند و سر بر دیوار
زدن گرفتند و آب از چشمهای ایشان روان شد ستوربان بدید و برفت
و شحنه را گفت دیوانهٔ آورده و در پایگاه اسبان باز داشته تا اسبان جمله
دیوانه شدند و دهان از علف برداشتند و سر بر دیوار میزنند شحنه آمد و مرا بیرون
آورد از من عذرها خواست من بجانب کوه باز گشتم و چند سال بیرون نیامدم
و حق سبحانه و تعالی از خزانهٔ فضل خویش مرا مدد آنگاه داد از صاحب فرضان مرا یک
من گندم بدادی که در زیر بالین ایشان پیدا آمدی چنانکه همه را کفایت کردی
و اگر مهمانان نیز رسیدندی همه را فرا رسیدی بلکه چیزی بسر آمدی ه خواجه بوالقاسم
کرد مردی بوده بزرگ و مال دار و با خیر وی گفته که مرا حادثهٔ اتفاد که مرج داشتم
بکلی از دست من برفت حال من باضطرار رسید عیال بسیار داشتم و هیچ کسی نمی دانستم

پیوسته بخدمت علما و مشایخ و مزارها می رفتم و استمداد همت می کردم که طاقت
احتیاج بخلق نداشتم روزی در مسجد نشسته بودم عظیم تنگدل پیری در آمد و دو رکعت
نماز بگذارد پس بنزدیک من آمد و بر من سلام کرد هیبتی عظیم از وی بر من مستولی
شد که بس نورانی و مهیب بود پس پرسید که چرا تنگدلی قصهٔ خود با وی بگفتم گفت
احمد بن ابی الحسن را که درین کوه است می شناسی گفتم مرا دوست دیرینه است
گفت برخیز و بنزدیک وی رو که مرد صاحب کرامت است باشد که درد خود را
از وی درمان یابی. روز دیگر برخاستم و پیش وی رفتم و سلام کردم جواب داد
و پرسید که حال تو چیست گفتم مپرس. و قصهٔ خود با وی بگفتم فرمود که چند روز است
که خاطر ما بتو می کشید. دانستم که ترا کاری افتاده است برو و خاطر مشغول مدار
حق تعالی سهل گرداند. قبول کردم که امشب در وقت مناجات بر حق تعالی عرضه
دارم تا چه جواب آید. دیگر روز بامداد بخدمت او رفتم چون چشم مبارک او بر من
افتاد گفت پیشتر آی حق سبحانه و تعالی کار ترا راست آورد. پس فرمود که
هر روز کفاف ترا چند باید گفتم چهار دانگ. فرمود که هر روز چهار دانگ ترا
بران سنگ حواله کردند می آی و می بر. و بعضی از افاضل دران زمانها گفته است

بوالقاسم کرد شد چو یکسر مضطر * بگشاد برو کرامت احمد در * کردند
حواله کفافش بحجر * هر روز چهار دانگ می آی و ببر *

پیش آن سنگ رفتم پاره
زر دیدم از سنگ بیرون آمده برداشتم و بخدمت شیخ رفتم و گفتم من پیر شده ام
و اطفال خرد دارم چون من نمانم حال چگونه بود فرمود که تا خیانت نکنند از
فرزندان هر که آید بردارد بعد از وی مدتی فرزندان می بردند چون یکی از فرزندان

خیانت کرد دیگر نیافتند • وقتی حضرت شیخ را عزیمت هراة شد جون بده
شکیبان رسیدند جمعی از بزرگان که همراه بودند پرسیدند که حضرت شیخ بهراة
در خواهد آمد شیخ فرمود که اگر نبرندنی که شایخ ماضی شهر هراة را باغچهٔ انصاریان
گفته اند • این خبر بجابر بن عبدالله رسید گفت که ما برویم و شیخ الاسلام احمد را
بر دوش گیریم و بشهر آریم بس فرمود تا محفهٔ بدر روی شیخ الاسلام عبدالله
انصاری را قدس سره بیرون آوردند و در شهر منادی کردند که همه اکابر
باستقبال شیخ الاسلام احمد بیرون آیند • جون بده شکیبان رسیدند و بخدمت
حضرت شیخ در آمدند • و نظر مبارک وی بر ایشان افتاد بر جای خود نماندند
و حالتهای عظیم بیدا آمد روز دیگر محفه در آوردند • و استدعا کردند که قرار
بر آنست که شما را بر دوش بشهر بریم کرم فرمایید و در محفه نشینید • حضرت
شیخ اجابت کرد و در محفه نشست • و دو بازوی پیش محفه را شیخ جابر بن
عبدالله و قاضی ابوالفضل یحیی برگرفتند • و دو بازوی بس را امام ظهیرالدین
زیاد و امام فخرالدین علی مَیْصم برگرفتند و روان شدند و هیجکس دیگر نمی
دادند • حضرت شیخ خاموش می بود تا ساعتی برفتند بس فرمود که محفه را
بنهید تا سخنی بگویم جون محفه را بنهادند • فرمود که شما می دانید که ارادت جیست
گفتند بفرمایید گفت ارادت فرمان برداریست • همه گفتند بلی فرمود که
جون جنین است شما سوار شوید تا دیگران محفه بردارند تا هر کسی را نصیبی
باشد • اکابر سوار شدند و دیگران محفه برگرفتند • جندان خلق از شهر
و روستا آمده بودند که بسیار کس بود که نوبت محفه بوی نرسید جون بشهر

رسیدند در خانقاه شیخ الاسلام عبد الله الانصاری نزول فرمودند در
شهر هراة مردی بود نام وی شیخ عبد الله زاهد مدتی سی سال روزه وصال
داشته مشهور و معروف بود و صاحب قبول و یکی از خواجکان فرزند
بکر خود را از راه ارادت بحکم وی کرده بود و دوازده سال در خانه وی
بکر مانده بود . جون شیخ الاسلام احمد بهراة رسید آن زاهد ضعیفهٔ خود را
کفت که جامهٔ من بیار تا بنزدیک شیخ احمد روم که میکویند مرد بزرکست
تا بنکرم که حال او جیست ضعیفه کفت زنهار اکر از راه امتحان خواهی رفت مرو
که او نه آن مردست که تصور کردهٔ اکر در دل داری که آنجه او فرماید فرمان
بری و بجای آری برو و اکر نه کرد او مکرد که زیان کنی . زاهد کفت برو جامه بیار
که تو ندانی جامه در پوشید و بخدمت حضرت شیخ احمد آمد و سلام کرد
حضرت شیخ جواب داد فرمود که جون عزم سلام ما کردی می دانی که
آن عورت با توجه کفت فرمان خواهی برد زاهد کفت جون راست
میکویی جون فرمان نبرم . فرمود که باز کرد و کذر بر کوی سنکین کن بر دکان
محمد قصاب مروزی کرد رانی کوشت بخته است بر قناره آویخته بستان
و قدری دوشاب و روغن از بقال بستان و در دست کیر و بخانه بر که
مَن حَمَلَ بِضاعَتَهُ فَقَد بَرِئَ مِنَ الکِبر . بکوی تا از آن کوشت قلیه سازند و
از آن روغن و دوشاب شیرینی کنند و با آن عورت افطار کن و آنجه
درین دوازده سال بر تو واجب بوده است بجای آر و بجام غرور رو
و غسلی برآر هم در ساعت مرجه جندین سال طالب آن بودهٔ و نیافتهٔ

اکر ترا حاصل نیاید بیا دامن احمد بکیر تا از عهدهٔ آن بیرون آید. جون
شیخ این بکفت زاهد با خود کفت که مرا کاری می فرماید که در وسع من نیست
و من درین سی سال در خود هیچ قوت ندیده ام با زن بکر بجه قوت دخول
کنم حضرت شیخ دانست که زاهد جه می اندیشد. فرمود که برو سهل باشد
مترس اکر حاجت افتد از احمد مدد خواه. زاهد برخاست و انجه شیخ فرموده
بود بجای آورد و قلیه و حلوایی ساختند و باهم افطار کردند در میان طعام
خوردن حرکتی در زاهد پیدا آمد و خواست که بمباشرت مشغول شود زن
کفت جندان توقف کن که از طعام بپردازیم جون از طعام فارغ شدند
زاهد خواست که بمباشرت پردازد در خود قوت آن نیافت از حضرت
شیخ استمداد کرد شیخ در میان جمع نشسته بود تبسم فرمود و کفت یا زاهد
کار را باش و مترس که راست آمد زاهد را مقصود بحصول پیوست و روی
بحمام نهاد جون غسل تمام کرد در ساعت هرجه درون جهار دیوار شهر بود
تمام بروی کشف شد جون بخدمت شیخ آمد شیخ فرمود که احمد را جه جرم جون
همت تو بیش ازین جهار دیوار نبود اکر عوض جهار دیوار شهر جهار دیوار
دنیا بودی کشف شدی. روزی حضرت شیخ را از خانقاه شیخ الاسلام
عبد الله الانصاری رحمه الله بدعوتی می بردند جون خادم کفش شیخ را راست
بنهاد شیخ فرمود که ساعتی توقف باید کرد که کاری در پیش است. بعد از
ساعتی ترکانی با خاتون خود در آمد و پسر دوازده ساله در غایت جمال اما
بدو جشم نابینا در آوردند و کفتند ای شیخ حضرت حق سبحانه و تعالی مارا

مال و نعمت بسیار داده است و فرزند بیش ازین نداریم وحق تعالی از وی
هیچ دریغ نداشته است مگر روشنای چشم ویرا در اطراف عالم گردانیدیم
هر جا بزرگی و مزاری و طبیبی شنیدیم آنجا بردیم هیچ فایده نداشت ما را چنان
معلوم شده است که هرچه از خدای تعالی در میخواهی راست می شود اگر نظری
در کار فرزند ما کنی تا چشم وی روشن شود هرچه داریم فدای تو و ما بنده
و مولای تو و اگر مقصود ما حاصل نشود خود را درین خانقاه بر زمین می زنیم تا هلاک
شویم شیخ فرمود که عجب کاریست مرده زنده کردن و نابینا بینا گردانیدن
و ابرص را علاج کردن معجزهٔ عیسی است صلوات الرحمن علیه احد را این
حدّ نیست پس برپای خاست و روان شد مرد و زن خود را در میان
سرای بر زمین زدن گرفتند چون بمیان دالان خانقاه رسید حالتی عظیم بر وی
ظاهر شد و بر زبان وی گذشت که ما کنیم ما چنانکه چند کس از ایمه که حاضر بودند
آنرا شنیدند پس حضرت شیخ بازگشت و بخانقاه درآمد و بر کنار صفه نشست
و فرمود که آن کودک را پیش من آرید آوردند دو ابهام را بر دو چشم کودک
نهاد و بکشید و گفت انظر باذن الله عز و جل کودک در حال هر دو چشم بینا گشت
بعد از آن جمعی از ایمه سوال کردند که اول بزبان مبارک شما رفت که احیای موتی
و ابراء اکمه و ابرص معجزهٔ عیسی است علیه السلام و بار دوم بر زبان شما گذشت
که ما کنیم ما این دو سخن چون بهم راست آید شیخ فرمود که آنچه اول گفته شد سخن
احمد بود و جز آن نتواند بود اما چون بدالان رسیدیم بسرّ ما فرو دادند که احمد
باش مرده را زنده عیسی می کرد و ابراء اکمه و ابرص عیسی می کرد آن ما کنیم ما

بلکه

بانک بر من زدند و کفتند باز کرد که ما روشنایی چشم آن کودک در نفس تو
نهاده ایم این حدیث چندان بر دل زور آورد که بزبان بیرون آمد، بس آن
قول و فعل همه از حق بود امابردست و نفس احمد ظاهر شد ، روزی اکابر
هراة بر حضرت شیخ در آمدند و میان ایشان در توحید و معرفت سخنی می
رفت شیخ فرمود که شما بتقلید این سخن می کویید ایشان ازین سخن عظیم
متغیر شدند و کفتند که ما هر یک را بر اثبات هستی صانع جل شانه هزار
دلیل حفظ باشد ما را مقلد میخوانی، شیخ فرمود که اکر هر کدام ده هزار دلیل
حفظ دارید که جز مقلد نیستید ایشان کفتند ما را برین سخن برهانی باید، شیخ
خادم را کفت سه دانه مروارید و طشتی حاضر کن حاضر کرد، شیخ با ایشان
کفت اصل این مروارید چه بوده است، کفتند قطرات باران نیسان که صدف
کرفته است و در حوصلهٔ وی بقدرت کاملهٔ حق سبحانه مروارید شده، شیخ
الاسلام احمد آن مرواریدها را در طشت افکند و فرمود که هر که از سر تحقیق
روی فرا این طشت کند و بکوید بسم الله الرحمن الرحیم این هر سه مروارید آ[ب]
کردد و در یکدیکر دو دایم کفتند این عجب باشد شما بکویید، شیخ فرمود که نخست
شما بکویید چون نوبت بمن رسد من نیز بکویم ایشان بنوبت بکفتند
مرواریدها همچنان برقرار بود، چون نوبت بشیخ رسید حالتی بروی ظاهر شد
روی فرا طشت کرد و کفت بسم الله الرحمن الرحیم هر سه مروارید آب کشت
و در یکدیکر دوید و در طشت می کشت، حضرت شیخ کفت اسکن باذن الله
تعالی فی الحال یکدانه مروارید ناسفته منعقد شد همه متحیر شدند، و با آنجه

حضرت شیخ فرموده بود اعتراف نمودند ٭ ولادت حضرت شیخ در سنه
ست وثلثین احدی واربعین واربعمائه بوده است ٭ ووفات وی
در سنه ست وثلثین وخمسمائه **شیخ ابوطاهر کرد رحمه الله تعالی**
وی صحبت دار خضر بوده است علیه السلام ٭ وشیخ الاسلام احمد را با وی
موانست تمام بوده است وبوی می رفته است ٭ شیخ الاسلام احمد
گفته است که روزی نفس من از من زردالو خواست با وی گفتم که یکسال
تمام روزه داری ترا زردالو دهم قبول کرد چون سال تمام شد نفس گفت
من آن خود بجای آوردم تو نیز بوعدهٔ خود وفا کن آمدم بُرزی که از پدر میراث
رسیده بود رفتم دیدم که شغال زردالو خورده بود وهمچنان درست افکنده
برداشتم وپاک می کردم نفس فریاد بر آورد که احمد پاک میکنی چه خواهی کرد
گفتم ترا خواهم داد تا بخوری با تو زردالو قرار داده ام این هم زردالو است بیش
ازین نیست که بر روده جانوری گذر کرده است نفس گفت تایب شدم عهد کردم که بعد ازین
از تو هیچ آرزو نخواهم این بمن مده چون راست آمد اکنون زردالوی چند از
درخت باز کردم وتایی چند بخوردم وتایی چند در آستین نهادم وبخدمت
شیخ ابوطاهر کرد که پیر صحبت من بود رفتم ودر پیش او نهادم او ساعتی در آن
نگریست پس گفت احمد ما را زردالوی وقف آورده گفتم ای شیخ وقف
نیست از درخت ملک خود بدست خود باز کرده ام گفت احسنت زردالوی
وقف می آری وبملک بر ما می بندی ما را نا بینا می نهی من ادب گوش داشتم
وخاموش ایستادم وبباطن با حق سبحانه مناجات می کردم که خداوندا

تو می دانی که این از درخت ملک خود بدست خود باز کردم و آن درخت
از پدر میراث دارم این حال بروی کشف کردان ساعتی بود پسر را بخواند
و فرمود که برو گوسفندی از رمه بیار و بکش و بگو تا شوربای سازند
که احمد را صفرای گرسنگی بر سر و دماغ زده است نمی داند که چه می کند
و چه می گوید من خاموش می بودم چون طعام آوروند بدل من دردادند
که گوشت و شوربا مخور که از وجه نیست من نان می خوردم شیخ ابوطاهر
گفت چرا نمی خوری گفتم این بنده است الحاح کرد که راست بگوی
آنچه بدل من درداده بودند گفتم پسر را طلبید و احوال گوشت پرسید گفت
رمه دور رفته بود از فلان قصاب گرفتم قصاب را طلب کردند گفت آن
گوشت از گوسفندی بود که شحنه بظلم گرفته بود بمن آوردند که بکش یک
نیمه شحنه برد و یک نیمه شیخ زاده آمد و برداشت ابوطاهر سر در پیش انداخت
من برخاستم و در آن نزدیکی صومعهٔ بود بآنجا درآمدم گریستن بر من زور
آورد مناجات کردم که خداوندا مرا با هیچکس انس نکداشتی پیری داشتم که
ساعتی با او صحبت می داشتم چنان کردی که از شرم دیگر بخدمت وی نمی
توانم رفت ساعتی بود شیخ ابوطاهر درآمد و بنشست من بدل مناجات
می کردم که خداوندا همچنانکه حال گوشت بروی کشف گردانیدی حال زردآلو
نیز کشف گردان درین مناجات بودم خضر علیه السلام درآمد و فرمود که
یا با طاهر ملک احمد را وقف نام کردی و گوشت شبهه را حلال این از که
آموختهٔ ترا با احمد هیچ باز خواست نرسد که وی پایهٔ زبرین می رود

شیخ ابو علی فارمذی قدس الله تعالی سره نام وی فضل بن محمدست
شیخ الشیوخ خراسان بوده در وقت خود و متفرد بوده بطریقت خاصهٔ
خود در تذکیر و موعظت شاکرد استاد امام ابو القاسم قشیری است و انتساب
وی در تصوف بدو طرف است یکی بشیخ بزرکوار ابو القاسم کرکانی طوسی
و دیکر بشیخ بزرکوار ابو الحسن خرقانی که پیشوای مشایخ و قطب زمان خویش
بوده است شیخ ابو علی فارمذی کفته است که در ابتداء جوانی در نیشابور بطلب
علم مشغول بودم شنیدم که شیخ ابو سعید ابو الخیر از میهنه آمده است و مجلس میکوید
من برفتم تا ویرا ببینم جون جشم بر جمال وی افتاد عاشق وی کشتم و محبت این
طایفه در دل من بیشتر شد یکروز در مدرسه در خانهٔ خود نشسته بودم آرزوی
دیدار شیخ در دل من پدید آمد و وقت آن بود که شیخ بیرون آید خواستم که صبر کنم
نتوانستم برخاستم و بیرون آمدم جون بسر جهارسو رسیدم شیخ را دیدم با جمعی
انبوه می رفت من هم بر اثر ایشان برفتم بی خویشتن شیخ بجایی در رفت و جمع
در رفتند من نیز در رفتم و در کوشهٔ شدم جنانکه شیخ نمی دید جون بسماع مشغول
شدند شیخ را وقت خوش کشت و وجد بروی ظاهر شد و جامه شق کرد
جون فارغ شدند از سماع شیخ جامه بیرون کرد و پیش وی پاره می کردند شیخ
یک آستین با تریز بهم جدا کرد و بنهاد و آواز داد که ای بو علی طوسی کجایی من جواب
باز ندادم کفتم مرا نمی بیند و نمی داند مکر از مریدان شیخ کسی ابو علی طوسی نام دارد
شیخ دیکر آواز داد هیچ جواب ندادم سیوم بار آواز داد جمع کفتند شیخ مکر ترا می
خواند برخاستم و پیش شیخ آمدم شیخ آن تریز و آستین بمن داد و کفت تو ما را

جون این آستین وتیریزهٔ آن جامه بستدم وخدمت کردم وجای عزیز نهادم
وپیوسته بخدمت شیخ می آمدم ومرا در خدمت شیخ بسیار فایده وروشناییها
پدید آمد وحالها روی نمود وجون شیخ از نیشابور برفت من پیش استاد ابو القاسم
قشیری آمدم وحالی که پیدا می آمد باوی می گفتم واو می گفت برو ای پسر بعلم آموختن
مشغول باش وهر روز آن روشنایی زیادت می بود دو سه سال دیگر بتحصیل
مشغولی بودم تا یک روز قلم از محبره برکشیدم سفید برامد برخاستم وپیش
استاد امام رفتم وحال باوی بگفتم استاد امام گفت جون علم دست از تو
بداشت تو نیز دست ازوی بدار فکار را باش وبمعامله مشغول کرد برفتم ورختها
از مدرسه بخانقاه آوردم وبخدمت استاد امام مشغول شدم ۰ روزی
استاد امام بگرمابه رفته بود تنها من برفتم ودلوی جند آب در گرمابه ریختم
جون استاد برامد ونماز بگزارد وگفت این که بود که آب در گرمابه ریخت من با
خود گفتم بی خردکی کرده ام خاموش بودم دیگربار گفت هم جواب ندادم
جون سه بار گفت گفتم من بودم استاد گفت ای بوعلی هرجه ابو القاسم بهفتاد
سال بیافت تو بیک دلو آب یافتی پس مدتی بمجاهدت پیش استاد
امام بنشستم ۰ یک روز حالتی بمن درامد که دران حالت گم شدم وآن واقعه
باستاد امام بگفتم گفت ای بوعلی روش من ازاینجا فراتر نیست هرجه ازین
فراتر بود راه فرا آن ندانم من با خود اندیشه کردم که مرا پیری بایستی که مرا
ازین مقام فراتر بردی وآن حالت زیادت می شد ومن نام شیخ ابو القاسم
گرگانی شنیده بودم روی بطوس نهادم جایگاه وی نمی دانستم جون بشهر

رسیدم جایگاه او بپرسیدم نشان دادند رفتم با جماعتی از مریدان خویش در
مسجد نشسته بود من دو رکعت تحیت مسجد بگزاردم و پیش وی درامدم وی سر
در پیش داشت سر براورد و گفت بیا ای بوعلی تا چه داری من سلام گفتم و
بنشستم و واقعهای خویش بگفتم • شیخ ابو القاسم گفت آری ابتداءت مبارک
باد هنوز بدرجهٔ نرسیدهٔ • اما اگر تربیت یابی بدرجهٔ بزرگ رسی من با خود گفتم
پیر من اینست پیش او مقام کردم و بعد از انکه مرا مدتی دراز بانواع ریاضت و
مجاهدت فرموده بود بر من اقبال کرد و عقد مجلس فرمود و فرزند خویش را
بحکم من کرد • و هم خواجه بوعلی فارمذی گوید که پیش از ان که شیخ ابو القاسم
عقد مجلس فرماید • شیخ ابو سعید از مهنه بطوس آمده بود بخدمت وی رفتم
گفت ای ابو علی زود باشد که طوطئت در سخن آرند بسی بر نیامد که شیخ ابو القاسم
مرا عقد مجلس فرمود و سخن بر من گشاده گشت **شیخ ابوبکر بن عبد الله الطوسی
النساج رحمه الله تعالی** وی نیز از اصحاب شیخ ابو القاسم گرگانی است و با
ابو بکر دینوری نیز صحبت داشته است • از وی پرسیدند که دیدار مطلوب را
بچه توان دید گفت بدیدهٔ صدق در آینهٔ طلب • وی فرمود که تصور آب تشنگی
ننشاند و فکرت آتش گرمی نبخشد و دعوی طلب بمطلوب نرساند • و هم وی
گفته تا هستی موهوم سوخته نشود و دیدهٔ دل بسوزن غیرت از غیر او دوخته نشود
خلوتخانهٔ جان بشمع تجلیات جانان افروخته نگردد زیرا که تخم در زمین کاشته
نگارند و نقش بر کاغذ نگاشته نگارند • گویند که در بدایت طلب مجاهدهٔ
بسیار کشید و مجاهدهٔ وی بمشاهده نینجامید بدرگاه خداوند تعالی بنالید بسر بالش

چون ص

نداکردند که نساج با درد طلب قناعت کن ترا بایافت چکار ، وهم وی گفته توکل
آنست که منع وعطا جز از خدای تعالی نه بینی ، عین القضاة همدانی در مصنفات
خود آورده است که شیخ احمد غزالی گفت که شیخ وی یعنی ابو بکر نساج در مناجات
گفت الهی الحکمة فی خلقی خداوندا در آفریدن من چه حکمت است ، جواب آمد که
الحکمة فی خلقک رؤیتی فی مرآة روحک ومحبتی فی قلبک ، گفت حکمت آنست
که جمال خود را در آیینهٔ روح تو بهبینم ومحبت خود در دل تو افکنم حجة الاسلام
محمد بن محمد الغزالی الطوسی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو حامد است ، ولقب
وی زین الدین انتساب وی در تصوف بشیخ ابو علی فارمذی است ، ووی
گفته لقد سمعت الشیخ ابا العلی الفارمذی قدس الله تعالی روحه عن شیخه ابی
القاسم الکرکانی قدس الله تعالی روحه قال ان الاسماء التسعة والتسعین تصیر
اوصافا للعبد السالک وهو بعد فی السلوک غیر واصل ، ووی در اوایل حال در
طوس ونشاپور بتحصیل علوم وتکمیل آن اشتغال نمود بعد از ان با نظام الملک
ملاقات کرد وقبول تمام یافت وبا جماعتی از افاضل که در صحبت نظام الملک
بودند در مجلس متعدده مناظره ومجادله کرد وبر ایشان غالب شد تدریس
نظامیهٔ بغداد بوی تفویض کردند در سنه اربع وثمانین واربعمائه ببغداد رفت
همه اهل عراق شیفته وفریفتهٔ وی شدند وقدر بلند ومنزلتی ارجمند یافت ،
بعد از ان همه را باختیار ترک کرد وطریق زهد وانقطاع پیش گرفت وقصد
حج کرد در سنه ثمان وثمانین واربعمائه وحج گزارد وبشام مراجعت نمود و
مدتی آنجا بود واز انجا ببیت المقدس رفت ، واز انجا بمصر ومدتی در اسکندریه بود

بعد از ان بشام مراجعت کرد و آن قدر که خواست آنجا بود • بعد از ان بوطن باز
گشت و بحال خود مشغول شد و از خلق خلوت گزید و کتب مفیده تصنیف کرد
چون کتاب احیاء العلوم و جواهر القرآن و تفسیر یاقوت التأویل چهل مجلد و
مشکوة الانوار و غیر آن از کتب مشهوره • و بعد ازین همه بنیشابور عود کرد و در
نظامیه نیشابور درس گفت • و بعد از چندگاه ترک کرد و بوطن باز گشت
و از برای صوفیه بنای خانقاهی کرد • و از برای طلبهٔ علم بنای مدرسهٔ و اوقات
خود را بر وظایف خیر توزیع کرد • از ختم قرآن و صحبت ارباب قلوب و تدریس
علوم تا آنزمان که بجوار رحمت حق پیوست • در رابع عشر جمادی الاخری سنه
خمس و خمسمائه • یکی از اکابر علما گفته است که روزی میان نماز پیشین و
نماز دیگر بمسجد حرام درآمدم • و چیزی از وجد و احوال فقرا فرا گرفته بود نمی
توانستم که بایستم و بنشینم جایی می طلبیدم که ساعتی استراحتی کنم بجماعت خانهٔ
بعضی رباطها که در حرم داشت درآمدم و بر پهلوی راست در برابر خانه بخفتم
و دست خود را زیر روی ستون ساختم تا مرا خواب نگیرد و طهارت من منتقض
نشود ناگاه یکی از اهل بدعت که بآن مشهور بود آمد و مصلا بر در آن جماعت
خانه بینداخت و از جیب خود لوحی بیرون آورد گمان می برم که آن سنگ
بود و بر آنجا چیزها نوشته بودند آنرا ببوسید و پیش روی خود نهاد و نماز دراز
گذارد و روی خود را از هر دو جانب بر آنجا مالید و تضرع بسیار کرد بعد از ان
سر خود را بالا کرد و آنرا ببوسید و در جیب نهاد چون من آنرا دیدم مرا از ان کراهیت
بسیار شد با خود گفتم چه بودی که رسول صلی الله علیه و سلم زنده بودی تا این

التوزیع بخش کردن ...
چو ... بالکسر ... افصح ... یکی ...

بر چشمها خود نهاد و باز ...

مبتدعانرا جز دادی از شناعت آنچه می کنند و با این تفکر خواب را از
خود دور میکردم تا طهارت من فاسد نشود ناگاه از حس غایب شدم در
میان خواب و بیداری دیدم که عرصه ایست بسیار گشاده و مردم بسیار استاده اند
و در دست هر یک کتابیست مجلد و همه پیش شخصی در آمدند از حال ایشان سوال
کردم گفتند حضرت رسالت صَلَّی اللّٰه عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اینجا نشسته است و اینها
اصحاب مذاهب اند می خواهند که عقاید و مذاهب را از کتب خود بر رسول صَلَّی اللّٰه
عَلَیْهِ وَسَلَّمَ خوانند و تصحیح مذاهب و عقاید خود کنند. شخصی در آمد گفتند شافعیست
و در دست وی کتابی بمیان حلقه در آمد و بر رسول صلی الله علیه و سلم سلام گفت
رسول صلی الله علیه و سلم جواب داد و مرحبا گفت شافعی پیش وی بنشست
و از کتابی که داشت مذهب و اعتقاد خود خواند. و بعد از وی شخصی دیگر آمد
گفتند ابو حنیفه است رضی الله عنه و بدست وی کتابی پهلوی شافعی بنشست
و از ان کتاب مذهب و اعتقاد خود خواند. و همچنین یک یک از اصحاب
مذاهب می آمدند تا باقی نماند مگر اندکی و هر که عرض مذهب خود می کرد ویرا
پهلوی دیگری می نشاندند. چون همه فارغ شدند ناگاه یکی از روافض آمد
و در دست وی جزوی چند جلد نا کرده و در انجا ذکر عقاید باطلهٔ ایشان و قصد
کرد که بمیان آن حلقه در آید و آنرا بر رسول صلی الله علیه و سلم خواند یکی از انان
که پیش رسول صلی الله علیه و سلم بودند بیرون آمد و ویرا زجر و منع کرد و جزوها
از دست وی گرفت و بینداخت و ویرا براند و اهانت کرد من چون دیدم
که قوم فارغ شدند و کسی نماند که چیزی خواند پیش آمدم و در دست من

استاده ام

من کتابی بود مجلد آواز دادم و گفتم یا رسول الله این کتاب معتقد من و معتقد اهل اسلام است
اگر اذن فرمایی بخوانم رسول گفت صلی الله علیه و سلم این چه کتاب است گفتم کتاب
قواعد العقاید است که غزالی تصنیف کرده است مرا بقراءت آن اذن داد بنشستم
و از اول کتاب خواندن گرفتم تا بآنجا رسیدم که غزالی می گوید • وَاللّٰهُ تَعَالَی
بَعَثَ النَّبِیَّ الْأُمِّیَّ الْقُرَشِیَّ مُحَمَّدًا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ إِلَی کَافَّةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ
وَالْجِنِّ وَالْإِنْسِ • چون باینجا رسیدم اثر بشاشت و تبسم در روی مبارک وی
صلی الله علیه و سلم ظاهر شد چون بنعت و صفت وی رسیدم بمن التفات
کرد و گفت • این الغزالی غزالی آنجا ایستاده بود گفت غزالی منم یا رسول الله
و پیش آمد و سلام گفت • رسول صلی اللّٰه عَلَیْهِ وَسَلَّمَ جواب داد و دست
مبارک خود بوی داد غزالی دست وی را صلی الله علیه و سلم می بوسید و روی
خود برانجا می مالید • بعد ازان بنشست رسول صلی الله علیه و سلم بقرائت
هیچکس چندان استبشار ننمود که بقرأت من قواعد العقاید را • چون از
خواب در آمدم بر چشم من اثر گریه بود ازان کرامات و احوال که مشاهده کرده
بودم • شیخ ابو الحسن شاذلی قدس الله روحه که قطب زمان خود بود از
واقعهٔ که دیده چنین خبر داده است که حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم
با موسی و عیسی علیهما السلام مفاخرت کرده است و مباهات بغزالی رحمه الله
تعالی • و حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم بتعزیر بعضی منکران غزالی امر
فرمود و اثر سوط تا وقت مردن بر تن وی ظاهر بود • و من کلامه رضی الله
عنه فی مکتوب کتبه الی بعض اصدقائه روح هست نیست نمای است

کم

که کس را بدو راه نبود و سلطان و قاهر و متصرف وی بود و قالب اسیر
و بیچارهٔ وی است مرغ ببیند از قالب ببیند و قالب ازان بیخبر کل عالم را
با قیوم عالم همین مثال است که قیوم عالم هست نیست نمای است که هیچ
ذره را از ذرات عالم قوام و وجود نیست بخود بل بقیومی وی است و قیوم هر
چیزی بضرورت با وی بهم باشد و حقیقت وجود وی را بود و وجود متقوم
ازوی بر سبیل عاریت بود و هو معکم اینجا کنتم این بود و لیکن کسی که معیت
نداند الا معیت جسم با جسم یا معیت عرض با عرض یا معیت عرض با جسم و آن
هر سه در حق قیوم عالم محال باشد این معیت فهم نتواند کرد و معیت قیومیت
قسم رابع است بلکه معیت بحقیقت اینست و این نیز هست نیست نمای است
کسانی که این معیت را نشناسند قیوم را می جویند و باز می نیابند و ایضا
منه گردبادی که در هوای صافی از زمین برخیزد و بر صورت منارهٔ مستطیل بر
خویشتن می پیچد کسی در نگرد پندارد که خاک خود را می پیچاند و می جنباند و نه
چنانست با هر ذره ازان هواست که محرک وی است لیکن هوا را نتوان دید
و خاک را توان دید پس خاک در محرکی نیست هست نماست و هوا است
نیست نما خاک را در حرکت چه مسخری و بیچارگی نیست در دست هوا
و سلطنت همه هوا راست و سلطنت هوا نا پیدا شیخ احمد غزالی قدس
الله تعالی سره وی از اصحاب شیخ ابوبکر نساج است تصنیفات و
تالیفات معتبر و رسایل بی نظیر دارد و یکی ازانها رسالهٔ سوانح است که
لمعات شیخ فخرالدین عراقی بر سنن آن واقع است چنانکه در دیباجهٔ

عرض بالتحریک هر چه قایم بجز دیگر

لمعات میکوید اما بعد این کلمه چند در بیان مراتب عشق بر سنن سوانح زبان وقت
املا کرد و یکی از فصول سوانح این است معشوق بهمه حال خود معشوق است پس
استغنا صفت اوست و عاشق را همیشه معشوق در باید بهمه حال خود عاشق است
پس افتقار صفت اوست عاشق را همیشه معشوق در باید پس افتقار همیشه
صفت اوست و معشوق را هیچ چیز در نمی باید که خود را دارد لاجرم صفت او
استغنا باشد ~~ همواره تو دل ربوده معذوری ؛ غم هیچ نیازموده
معذوری ؛ من بی تو هزار شب بخون در بودم ؛ تو بی تو شبی نبوده معذوری
روزی در مجلس وعظ وی قاری این آیت خواند که یَا عِبَادِیَ الَّذِینَ
أَسْرَفُوا الآیه وی کفت تشرفهم بیاء الاضافة الی نفسه بقوله یا عبادی ثم
انشد ~~ وهان علیّ اللوم فی جنب حبّها ؛ وقول الأعادی انه لخلیعُ
أصمّ اذا نودیت باسمی واننی ؛ اذا قیل لی یا عبدها لسمیعُ ؛ روزی کسی از وی
حال برادرش حجة الاسلام پرسید که وی کجاست کفت وی در خون است
سایل ویرا طلب کرد در مسجد یافت از قول شیخ احمد تعجب نمود و قصه را با
حجة الاسلام بکفت کفت راست کفت من در مسئله از مسایل مستحاضه
فکر میکردم یکی از صوفیان از قزوین بطوس رسید بر حجة الاسلام در آمد
ویرا از حال برادر خود شیخ احمد پرسید آنچه می دانست کفت کفت با تو از
کلام وی هیچ هست کفت آری جزوی داشت پیش آورد در ان تامل کرد
و کفت سبحان الله ما طلب کردیم و احمد یافت کویند که وقتی محتضر بود
جهار بایان وی کشاده شدند و رم کردند پیش وی کفتند با بفراست

دانست گفت چون ما فرود آمدیم هرکه خواهد گو سوار شو٭ در سنه سبع عشر
وخمسمائه از دنیا برفته و قبر وی در قزوین است خواجه یوسف همدانی
قدس الله تعالی سره کنیت وی ابو یعقوبست امام عالم عارف ربانی
صاحب الاحوال والمواهب الجزیلة والکرامات والمقامات الجلیلة در ابتدا
ببغداد رفت وملازمت مجلس شیخ ابو اسحاق شیرازی کرد و کار وی بالا
گرفت و بر اقران خود در علم فقه وغیر آن خصوصا در علم نظر فایق آمد و شیخ
ابو اسحاق ویرا با صغر سن بر بسیاری از اصحاب خود تقدیم می کرد واز
جمعی کثیر در بغداد واصفهان وسمرقند حدیث سماع کرد بعد از ان ترک همه کرد و
طریق عبادت وریاضت ومجاهده پیش گرفت٭ ومشهور آنست که انتساب وی
در تصوف بشیخ ابو علی فارمدی است٭ وگفته اند که با شیخ عبدالله جوینی و شیخ
حسن سمنانی نیز صحبت داشته است در مرو ساکن شد واز انجا بهراة آمد
و چند گاه اقامت کرد٭ بعد از ان اهل مرو از وی التماس مراجعت بمرو کردند
بمرو آمد باز بهراة رفت٭ بعد از ان عزیمت مراجعت بمرو کرد در راه فوت شد
در شهور سنه خمس وثلثین وخمسمائه٭ همانجا که فوت شد دفن کردند٭ وبعد از
چند گاه بمرو نقل کرده شد ومزار وی در مرو ظاهر ومشهور است٭ شیخ
محیی الدین بن العربی قدس الله تعالی سره در بعضی از مصنفات خود میگوید که
در سنه اثنتین وستمائه شیخ اوحد الدین حامد کرمانی در شهر قونیه در منزل
من بود وی گفت که در بلاد ما خواجه یوسف همدانی رحمه الله که زیادت از
شصت سال بر سجاده شیخی وارشاد نشسته بود روزی در زاویه خود بود که

رمضان
بالکبر نام شهر ۱۲ الحجه

خاطر بیرون رفتن در دل وی خطور کرد و عادت وی آن نبود که در غیر جمعه بیرون
آید و آن بروی گران آمد و نمی دانست که کجا می باید رفت بر مرکبی سوار شد
و سر ویرا بگذاشت تا هر کجا که خدای تعالی خواهد ویرا ببرد و آن مرکب ویرا
از شهر بیرون برد و ببادیه درامد تا ویرا بمسجدی ویران رسانید و بیستاد
شیخ فرود آمد و بمسجد در آمد دید که شخصی سر در کشیده بعد از ساعتی سر بالا
کرد جوانی بود با هیبت گفت یا یوسف مرا مسئلهٔ مشکل شده است و ذکر کرد
شیخ آنرا بیان فرمود بعد از آن گفت ای فرزند هر گاه ترا مشکلی شود بشهر
درای و از من بپرس و مرا در رنج میفکن ٭ شیخ گفته است که آن جوان بمن
نظر کرد و گفت هر گاه مرا مشکلی شود هر سنگی مرا یوسفی است مثل تو شیخ
ابن العربی می گوید من از انجا دانستم که مرید صادق بصدق خود تحریک شیخ
بجانب خود می تواند کرد ٭ چنین گویند که وقتی در نظامیهٔ بغداد وعظ می گفت
فقیهی معروف بابن السقا در مجلس برخاست و مسئلهٔ پرسید گفت که بنشین که
در کلام تو رایحهٔ کفر می یابم شاید که مرگ تو نه بر دین اسلام باشد ٭ بعد از ان
بمدتی نصرانی با سمِ رسالت از پادشاه روم بجانب خلیفه آمد ابن سقا
بجانب وی رفت و از وی التماس مصاحبت کرد و گفت می خواهم که دین
اسلام را بگذارم و در دین شما در ایم نصرانی آنرا قبول کرد و با وی بقسطنطنیه
رفت و بپادشاه روم پیوست و نصرانی و بر نصرانیت مُرد ٭ گویند ابن سقا
قرآن حفظ داشت ٭ در مرض موت از وی پرسیدند که هیچ از قرآن بر خاطر تو
مانده است گفت هیچ باقی نمانده است الا این آیت که ربما یودّ الذین کفروا لو

خوبتر مثل منازل السایرین و منازل السالکین چون از خواب در آمدم عظیم خورم شدم ۵ صح

٢٠٧

كَانُوا مُسْلِمِينَ وبعضی قصهٔ ابن سقا را برغیر این وجه حکایت کرده اند
چنانکه در ذکر شیخ محیی الدین عبد القادر کیلانی قدس سره بیاید انشاء الله
تعالی، خلفاء خواجه یوسف همدانی قدس الله تعالی سره چهارند، خواجه
عبد الله برقی، و خواجه حسن اندقی، و خواجه احمد یسوی، و خواجه عبد
الخالق غجدوانی قدس الله تعالی اسرارهم، وبعد از خواجه یوسف هریک
ازین هر چهار در مقام دعوت بوده اند، و خلفاء دیگر بطریق ادب در خدمت
وی بوده، وچون خواجه احمد یسوی بطرف ترکستان عزیمت کرد جمیع
یاران را بمتابعت خواجه عبد الخالق دلالت کرد، همچنین است در رسالهٔ
بعضی از متأخران مشایخ این خاندان، خواجه عبد الخالق غجدوانی
قدس الله تعالی روحه روش ایشان در طریقت جهت است و مقبول همه
فرق اند علی الدوام در راه صدق و صفا و متابعت شرع و سنت مصطفی صلی
الله علیه وسلم و مجانبت و مخالفت بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک
خود را از نظر اغیار پوشیده اند آیشان را سبق ذکر دل در جوانی از حضرت
خواجه خضر بوده علیه السلام و بران سبق مواظبت نموده اند و خواجه خضر
ایشان را بفرزندی قبول کرده اند و فرموده اند که در حوض آب درای و غوطه خور
و بدل کوی که لا اله الا الله محمد رسول الله چنان کردند و این سبق را کرفتند و
بکار مشغول شدند و کشادها یافتند، و از اول حال تا آخر حال روزکار ایشان
بنزدیک همه خلق مقبول و محمود بوده، بعد از ان شیخ الشیوخ عالم عارف
ربانی خواجه امام ابو یعقوب یوسف همدانی قدس الله روحه ببخارا آمدند

خواجه عبدالخالق صحبت ایشان دریافتند و معلوم کردند که ایشانرا اسم ذکر دل بوده
در صحبت ایشان می بودند تا مدتی که در بخارا بودند * گفته اند که خواجه خضر پیر
سبق ایشانند * و خواجه یوسف پیر صحبت و خرقه * و بعد از خواجه یوسف خواجه
عبدالخالق بریاضت مشغول شدند و احوال خودرا پوشیده می داشتند
و ولایت ایشان چنان شد که در یک وقت نماز بکعبه می رفتند و می آمدند
و در شام ایشانرا مرید بسیار پدید آمد و خانقاه و آستانه پیدا شد
در ایام عاشورا جمعی انبوه در خدمت خواجه نشسته بودند و ایشان در معرفت
سخن می گفتند ناگاه جوانی درآمد بر صورت زاهدان خرقه در بر سجاده بر کتف
و در گوشه بنشست حضرت خواجه بوی نظر کردند * بعد از ساعتی آن جوان بر
خاست و گفت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرموده است * اتقوا
فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله عز و جل * سر این حدیث چیست * خواجه
رحمه الله فرمودند سر این حدیث آنست که زنار ببری و ایمان آری آن جوان
گفت نعوذ بالله که مرا زنار باشد * خواجه بخادم اشارت فرمودند خادم برخاست
و خرقه از سر جوان برکشید در زیر خرقه زناری پیدا شد * آن جوان فی الحال زنار
ببرید و ایمان آورد * حضرت خواجه فرمودند ای یاران بیایید تا ما نیز بر موافقت
این نوعهد زنار را قطع کنیم و ایمان آریم چنانکه وی زنار ظاهر را ببرید ما نیز زنار باطن
را که عبارت از عجب است ببریم تا چنانکه وی آمرزیده شد ما نیز آمرزیده شویم
حالتی عجب بر یاران ظاهر شد در قدمهای خواجه می افتادند و تجدید توبه میکردند
روزی درویشی پیش خواجه میگفت اگر خدای تعالی مرا مخیر گرداند میان بهشت و دوزخ

من دوزخ را اختیار کنم چه من در همه عمر بر مراد نفس نرفته‌ام و دران حال بهشت مراد
نفس من بود و دوزخ مراد حق تعالی خواجه این سخن رد کردند و فرمودند که بنده را
باختیار چه کار هر کجا گوید رو رویم و هر کجا گوید باش باشیم بندگی اینست نه آن که
تو میگویی آن درویش گفت شیطان را بر روندگان راه هیچ دست باشد
خواجه فرمودند که هر رونده که بسر حد فناء نفس نرسیده باشد چون در خشم شود
شیطان بروی دست یابد اما آن رونده که بفناء نفس رسیده باشد ویرا خشم
نبود غیرت بود و هر کجا غیرت بود شیطان بگریزد و این چنین صفت آن کس را
مسلم شود که روی براه حق دارد و کتاب خدای را عز و جل بدست راست
گیرد و سنت رسول را صلی الله علیه و سلم بدست چپ گیرد و در میان این دو روشنایی
راه راست را سلوک کند روزی مسافری از راه دور بحضرت خواجه آمده بود
ناگاه جوانی خوب صورت بحضرت خواجه آمد و طلب دعایی کرد خواجه دعا فرمودند
آن جوان ناپیدا شد آن مسافر پرسید که این جوان چه کس بود خواجه فرمودند
که فرشته بود که مقام وی در آسمان چهارم بود بسبب تقصیری از مقام خود
دور افتاده بود و باسمان دنیا آمده با فرشتگان دیگر گفت چکار کنم که حق تعالی
مرا باز بهمان مقام رساند فرشتگان ویرا باینجا نشان دادند آمد و دعا درخواست
کرد دعا کردیم و اجابت شد و بمقام خود باز رسید آن مسافر گفت خواجه ما را
بدعای ایمان مدد کنند باشد که ازین دامگاه شیطان جان بسلامت بریم خواجه
فرمودند وعده آنست که بعد از ادای فرایض هر کس دعا کند مستجاب شود تو بر سر کار
باش و ما را بدعای خیر یاد کن بعد از فرایض و ما نیز ترا یاد کنیم باشد که درین میان

اثر اجابت ظاهر شود هم در حق تو و هم در حق ما **خواجه عارف ریوگروی رحمه الله تعالی**
خواجه عبدالخالق غجدوانی را سه خلیفه بوده است، خواجه احمد صدیق، و خواجه
عارف ریوگروی، و خواجه اولیای کلان، و سلسلهٔ نسبت ارادت حضرت خواجه
بهاءالدین نقشبند رحمه الله تعالی ازین جماعت بخواجه عارف می رسد،

خواجه محمود انجیر فغنوی رحمه الله تعالی وی از خلفای خواجه عارف است

خواجه علی رامیتنی رحمه الله تعالی وی از خلفای خواجه محمود است و لقب
ایشان درین سلسله حضرت عزیزان است و ایشان را مقامات عالیه و کرامات
ظاهره بسیار بوده و بصنعت بافندگی مشغول می بوده اند، و این فقیر از بعضی
اکابر چنین استماع دارد که اشارت بایشانست آنچه مولانا جلال الدین رومی
قدس سره در غزلیات خود فرموده است

گر نه علم حال فوق قال بودی کی شدی
بنده اعیان بخارا خواجهٔ نساج را

و قبر ایشان در خوارزم
مشهورست یزار و یتبرک به، از ایشان پرسیدند که ایمان چیست فرمودند
که کندن و پیوستن، و نیز از ایشان پرسیدند که مسبوق بقضای مسبوقانه
کی برخیزد فرموده اند که پیش از صبح، و از ایشان منقولست که می فرموده اند
که اگر در روی زمین یکی از فرزندان خواجه عبدالخالق غجدوانی قدس سره بودی
منصور هرگز بر سر دار نرفتی،

خواجه محمد بابای سماسی رحمه الله تعالی وی
خلیفهٔ حضرت عزیزانست و خدمت خواجه بهاءالدین را نظر قبول بفرزندی از ایشان
بوده است و ایشانند که بارها بر قصر هندوان می گذشته اند می فرموده اند که ازین
خاک بوی مردی می آید و زود باشد که قصر هندوان قصر عارفان شود تا روزی

از منزل سید امیر کلال که از خلفاء ایشانند بطرف قصر عارفان متوجه شدند
و فرمودند که آن بوی زیادت شده است همانا که آن مرد متولد شده است
چون نزول فرمودند از ولادت حضرت خواجه سه روز گذشته بود جد ایشان
معامله بر سینه ایشان گذاشت و بنیاز تمام بخدمت خواجه محمد بابا بردند
فرمودند که وی فرزند ماست و ما او را قبول کردیم و توجه باصحاب کردند و گفتند
این آن مردست که ما بوی وی شنیده بودیم مقتدای روزگار شود ، امیر
کلال را فرمودند که در حق فرزندم بهاء الدین تربیت و شفقت دریغ نداری
و ترا بحل نکنم اگر تقصیر کنی امیر فرمودند مرد نباشم اگر در وصیت خواجه تقصیر کنم
حضرت خواجه بهاء الدین می فرموده اند که چون خواستم که متأهل شوم جد من
مرا بحضرت خواجه محمد بابا فرستاد بسماسی که برکت قدم ایشان باین منازل
برسد چون بلقاء ایشان مشرف شدم ، اول کرامتی که مشاهده کردم آن
بود که دران شب در من تضرعی و نیازی پیدا شده بود برخاستم و در مسجد ایشان
درآمدم و دو رکعت نماز گذاردم و سر بسجده نهادم و تضرع و نیاز تمام نمودم
دران میان بر زبان من گذشت که الهی قوت کشیدن بار بلای خود و تحمل
محنت محبت خود مرا کرامت کن فرمای ، چون بامداد بحضرت خواجه رسیدم
فرمودند ای فرزند در دعا چنین می باید گفت که الهی آنچه رضای حضرت تو در آنست
این بندهٔ ضعیف را بران دار بفضل و کرم خود ، اگر خداوند تعالی بدوستی بلا
فرستد بعنایت خود آن دوست را قوت آن بار بدهد و حکمت آنرا بروی
ظاهر گرداند باختیار طلب بلا دشوارست گستاخی نباید کرد بعد ازان طعام

بحکمت خود م

حاضر شد چون بخوردیم قرصی بمن دادند در خاطر من گذشت که اینجا سیر خوردیم
وهمین ساعت بمنزل خواهیم رسید این نان ما را بچه کار آید چون روان شدند
من در رکاب ایشان بنیاز تمام میرفتم واگر تفرقه در باطن من پیدا می‌شد می
فرمودند خاطر را نگاه می باید داشت در راه بمنزل یکی از محبان رسیدند بشتاب
ونیاز تمام پیش آمد چون نزول فرمودند دران فقیر اثر اضطرابی مشاهده نمودند
گفتند حقیقت حال چیست براستی باز نمای گفت شیر شیر حاضر ست
ولی نان نیست خواجه توجه بمن کردند وفرمودند که آن قرص را بیار که عاقبت
بکار آمد ومرا از مشاهدهٔ آن احوال یقین بحضرت ایشان زیادت شد
سید امیر کلال رحمه الله تعالی وی خلیفهٔ خواجه محمد بابای مذکورست وخدمت
خواجه بهاء الدین را نسبت صحبت وتعلم آداب سلوک طریقت وتلقین ذکر
ازیشان است روزی مجمعی عظیم بود خدمت امیر خواجه را طلبیدند وروی
بایشان کردند وگفتند فرزند بهاء الدین نفس حضرت خواجه محمد بابا سماسی
را قدس سره در حق شما تمامی بجای آوردم گفته بودند که آنچه از تربیت در حق تو
بجای آوردم در حق فرزند بهاء الدین بجای آری و دریغ نداری چنان کردم
واشارت بسینهٔ خود کردند وگفتند پستانرا برای شما خشک کردم ومرغ
روحانیت شما از بیضهٔ بشریت بیرون آمد اما مرغ همت شما بلند پرواز افتاده است
اکنون اجازت است هرکجا که بویی بمشام شما میرسد از ترک وتاژیک طلبید
ودر طلب کاری بر موجب همت خود تقصیر مکنید چنین آرند از حضرت خواجه که
فرمودند چون این نفس از خدمت امیر رحمه الله ظاهر شد آن واسطه ابتلا شد که

اگر برهمان صورت متابعت امیر می بودیم از ابتلا دورتر و بسلامت نزدیکتر
می بود ، روزی خدمت امیر حضرت خواجه را گفتند چون استاد شاگرد را
تربیت کند هر اینه خواهد که اثر تربیت خودرا در شاگرد مطالعه کند تا وی را اعتماد
شود بران که تربیت وی جای گیر افتاده است و اگر خلل در کار شاگرد
بیند آن خلل را اصلاح نماید ، آنگاه فرمودند فرزند من امیر برهان حاضرست
و هیچکس دست تصرف بوی ننهاده است و تربیت معنوی نکرده است
در نظر من بتربیت وی مشغول شوید تا اثر آنرا مطالعه نمایم و مرا بر صفت شما
اعتماد شود ، حضرت خواجه مراقب نشسته بودند و متوجه خدمت امیر سید
شده و از غایت رعایت ادب در امتثال آن امر متوقف گشته خدمت امیر
فرمودند توقف نمی باید کرد حضرت خواجه امتثال امر ایشان کردند و متوجه
باطن امیر برهان شدند و بتصرف در باطن امیر برهان مشغول شدند در حال
آثار آن تصرف در باطن و ظاهر امیر برهان پیدا گشت و حالی بزرگ در وی
پدید آمد و اثر سکر حقیقی ظاهر شد قثم شیخ رحمه الله تعالی وی از مشایخ
ترکست از خاندان خواجه احمد یسوی خدمت خواجه بهاء الدین بر موجب
آن نفس که خدمت امیر کلال با ایشان گفتند که اکنون اجازتست هر جا که
بویی بمشام شما میرسد از ترک و تاژیک طلبید و در طلبکاری تقصیر مکنید
بنزدیک قثم شیخ رفتند ، در اول ملاقات خربزه می خورد پوست خربزه را
سوی ایشان انداخت ایشان از غایت حرارت طلب پوست را
همچنان بر سبیل تبرک خوردند تمامی ، سه بار دران مجلس همچنین واقع شد

در همان مجلس خادم شیخ درامد و گفت سه شتر و چهار اسب غایب گم کرده ام شیخ اشارت
بحضرت خواجه کردند و بترکی گفتند آنی یخشی توتونگوز چهار کس از مریدان هیبت
در ایشان افتادند که گویی خونی در میانست ، حضرت خواجه قدس سره فرمودند
هر کرا شناخت صفت مشایخ ترک نباشد مراینه ازان طریقهای ایشان
بکلی ازیشان نومید شود و معترض ، خواجه در مراقبه بدوزانو درامدند و متوجه
گشتند بعد از نماز شام خادم درآمد و گفت که شتران و اسبان خود آمدند ،
خدمت خواجه دو سه ماه کا بیش در متابعت و ملازمت قثم شیخ رحمه الله
بودند آخر الامر ایشانرا تشریف داد و گفت مرا نه پسراند دهم تویی و تو بر همه
مقدم و سالها چون از نواحی نخشب بخارا آمدی خواجه رعایت او کردندی و او
گفتی این صفت طلبکاری که در تو می بینیم در هیچکس از طالبان و صادقان مطالعه
نکرده ام ، و این قثم شیخ از غایت انقطاع و کمال بی تعلقی که داشت در
آخر حیات یکی از تیمهای بخارا درآمد و انواع سودا ها کرد و بیرون آمد و آثار
صحت بروی ظاهر بود و بر دکانچه بنشست و آنان که با وی بودند از فرزندان
و متابعان همه را بخواند و گفت زمان نقل ما رسیده است کلمهٔ توحید را بر
موافقت بگوییم بگفت و دیگران بگفتند و در حال جان تسلیم کرد خلیل اتا
رحمه الله تعالی خدمت خواجه بهاء الدین فرموده اند که شبی در اوایل این
کار در خواب دیدم حکیم اتا را رحمه الله تعالی که از کبار مشایخ ترک اند که مرا بدرویشی
سپارش می نمایند بیدار شدم صورت آن درویش در خاطر من بود و مرا
جدهٔ بود صالحه والدهٔ پدر من آن خواب را با ایشان گفتم فرمودند که ای فرزند

چنان م

نشود م

بتیم برون نهم
سرای و دکان و کاروانسرای ۱۲ نسخه

چون م

ترا

ترا از مشایخ ترک نصیبی خواهد بود و من دایم طالب آن درویش می بودم
تا روزی در بازار بخارا با او ملاقات واقع شد او را شناختم پرسیدم
نام او خلیل بود و در آن وقت با او مجالست و مکالمه میسر شد چون بمنزل
رفتم شب رسید قاصدی بیامد که آن درویش ترا می طلبد و ایام تیرماه
بود پارهٔ میوه برگرفتم و نزدیک او رفتم چون او را دیدم خواستم که آن خواب
را با او گویم بزبان ترکی گفت آنچه در خاطر تست پیش ما عیانست حاجت بیان
نیست حالت من دیگر شد و میل خاطر بصحبت او بسیار شد و در صحبت او احوال
چیزهای شگرف و چیزهای غریب و عجیب مشاهده می شد از و بعد از مدتی
او را پادشاهی مملکت ماوراء النهر مسلم شد و مرا ملازمت و خدمت وی
می بایست نمودن و در اوقات ملازمت نیز چیزهای بزرگ از و مشاهده
می افتاد و با من شفقت بسیار میکرد گاهی بلطف و گاهی بعنف مرا آداب
خدمت در می آموخت و از آن جهت فواید بسیار بمن رسید و در مقام سیر
و سلوک درین راه قوی بکار آمد و مدت شش سال برین طریق در خدمت او
بودم که در ملا رعایت آداب سلطنت او می نمودم و در خلا محرم صحبت خاص او
بودم و بیش از ملک شش سال دیگر با او مصاحبت می افتاد و بسیار وقت
در حضور خواص بارگاه خود می گفت هر که از جهت رضای حق تعالی مرا خدمت
کند در میان خلق بزرگ شود و مرا معلوم می شد که مقصود او کیست بعد ازین
مدت چون مملکت مجازی او را زوال شد و در لحظهٔ آن ملک و خدم و حشم
هباءً منثورا شد بتمامی کار دنیا بر دل من سرد شد بخارا آمدم و در ریو[illegible]

از دیهای بخاراست ساکن شدم

خواجه بهاء الدین نقشبند قدس الله تعالی سره

نام ایشان محمد بن محمد البخاری است ایشان نظر قبول بفرزندی از خدمت خواجه محمد بابا سماسی است و تعلم آداب طریقت بحسب صورت از سید امیر کلال چنانکه گذشت اما بحسب حقیقت ایشان اویسی بوده اند و تربیت از روحانیت خواجه عبدالخالق غجدوانی یافته اند چنانچه می فرموده اند که شبی در مبادی احوال و غلبات جذبات بسه مزار متبرک از مزارات بخارا رسیدم بهر مزار چراغی دیدم افروخته و در چراغدان روغن تمام و فتیله اما فتیله را اندک حرکت می بایست داد تا از روغن بیرون آید و بتازگی برافروزد در مزار آخرین متوجه قبله نشستم و دران توجه غیبتی افتاد مشاهده کردم که دیوار قبله شق شد و تختی بزرگ پیدا شد پردهٔ سبز در پیش وی کشیده و گرداگرد آن تخت جماعتی خواجه محمد بابا را در میان ایشان شناختم دانستم که ایشان از گذشتگانند از آن جماعت یکی مرا گفت بر تخت خواجه عبدالخالق اند و آن جماعت خلفای ایشانند و بهریک اشارت کرد خواجه احمد صدیق و خواجه اولیاء کلان و خواجه عارف ریوگروی و خواجه محمود انجیر فغنوی و خواجه علی رامیتنی قدس الله تعالی ارواحهم و چون بخواجه محمد بابا رسید گفت این را خود در حال خود دریافتهٔ شیخ تو اند و ترا کلاهی داده اند و ترا آن کرامت کرده اند که بلای نازل شده از برکت تو دفع شود آنگاه آن جماعت گفتند گوش دار و نیک شنو که حضرت خواجهٔ بزرگ سخنان خواهند فرمود که در سلوک راه حق سبحانه ترا از آن چاره نباشد از آن جماعت

جیوة ص

درخواستم که برحضرت خواجه سلام کنم وبجمال مبارک ایشان مشرف شوم پرده
از پیش برگرفتند پیری دیدم نورانی سلام کردم جواب دادند انگاه سخنان
که بمبدأ سلوک و وسط و نهایت تعلق دارد بامن دربیان آوردند وگفتند
آن چراغها که بآن کیفیت بالو نمودند اشارت وبشارتست ترا باستعداد
وقابلیت این راه • اما فتیلهٔ استعداد را درحرکت می باید آورد تا روشن
شود واسرار ظهور کند • ودیگر فرمودند ومبالغه نمودند که درهمه احوال قدم
برجادهٔ امر ونهی وعمل بعزیمت وسنت بجای آری واز رخصتها وبدعتها دور
باشی • ودایما احادیث مصطفی را صلی الله علیه وسلم پیشوای خود سازی ومتفحص
ومتجسس اخبار وآثار رسول الله صلی الله علیه وسلم • وصحابهٔ کرام او رضی الله
تعالی عنهم باشی • بعدازین سخنان آن جماعت مرا گفتند • شاهد صدق حال
تو آنست • که فردا علی الصباح فلان جای بروی وفلان کار بکنی وتفصیل آن
درمقامات ایشان مذکورست • وگفتند بعدازان متوجه نسف شو بخدمت
امیر کلال • چون بموجب فرمودهٔ ایشان بنسف رفتم وبخدمت امیر قدس سره
رسیدم خدمت امیر الطاف نمودند والتفاتها فرمودند ومرا تلقین ذکر کردند
وبطریق نفی واثبات بطریق خفیه مشغول ساختند • وچون درواقعه مامور بودم
بعمل بعزیمت بذکر علانیه عمل نکردم • کسی ازیشان سوال کرد که درویشی شما
راموروثست یا مکتسب ایشان فرمودند بحکم جذبهٌ من جذبات الحق
توازی عمل الثقلین • باین سعادت مشرف گشتم • بازازیشان پرسیدند که
درطریقهٔ شما ذکر جهر وخلوت وسماع می باشد • فرمودند که نمی باشد پس گفت

بناء طریقهٔ شما برچیست ، فرمودند خلوت در انجمن بظاهر با خلق و بباطن با حق
سبحانه و تعالی ـ از درون سو آشنا و از برون بیگانه وش ، این چنین
زیبا روش کم می بود اندر جهان ، آنچه حق سبحانه می فرماید که رجال لا تلهیهم
تجارة ولا بیع عن ذکر الله ، اشارت باین مقام است ، گویند که حضرت خواجه
را هرگز غلام و کنیزک نبوده است ایشانرا ازین معنی سوال کردند ، فرمودند
که بندگی با خواجگی راست نمی آید ، کسی ازیشان پرسید که سلسلهٔ حضرت
شما بکجا میرسد ، فرمودند که از سلسله کسی بجایی نمیرسد ، و می فرموده اند
نفسهای خود را تهمت نهید که هرکه بعنایت حق سبحانه نفس خود را ببدی
شناخته باشد و مکر و کید او را دانسته نزد او این عمل سهل ست از
روندگان این راه بسیار بوده اند که گناه دیگری را بر خود نهاده اند و بار
آن کشیده ، و می فرمودند قوله تعالی یَا اَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللّٰهِ اشارت
بآنست که در هر طرفة العینی نفی این وجود طبیعی ـ باید کرد و اثبات معبود
حقیقی ـ باید نمود ، شیخ جنید قدس سره می فرموده اند شصت سالست
که در ایمان آوردنم ، و می فرموده اند نفی وجود نزدیک ما اقرب طرق است
ولیکن جز بترک اختیار و دید قصور اعمال حاصل نمی شود ، و می فرموده اند
تعلق بما سوی روندهٔ این راه را حجابی بزرگست ـ تعلق حجابست و
بی حاصلی ، چو پیوندها بگسلی واصلی ، اهل حقیقت ایمانرا چنین تعریف
کرده اند که الایمان عقد القلب بنفی جمیع ما توجهت القلوب الیه من المنافع
والمضار بسوی الله تعالی ، و می فرموده اند طریقهٔ ما صحبت است و در

خلوت شهرت است و در شهرت آفت، خیریت در جمعیت است و جمعیت
در صحبت بشرط نفی بودن در یکدیگر است و آنچه آن بزرگ فرموده است که تعال
نؤمن ساعة اشارت بآنست که اگر جمعی از طالبان این راه بایکدیگر
صحبت دارند دران خیر و برکت بسیار است امیدست که ملازمت و مداومت بران
منتهی بایمان حقیقی شود، و می فرموده اند که طریقهٔ ما عروهٔ وثقی است
چنگ در ذیل متابعت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم زدن است
و اقتدا بآثار صحابهٔ کرام رضی الله تعالی عنهم کردنست، و درین طریقه باندک
عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کار بزرگست هرکه
از طریقهٔ ما روی گرداند خطر دین دارد، و می فرموده اند طالب می باید که در زمانی
که با دوستی از دوستان خدای تعالی صحبت میدارد واقف حال خود باشد
و زمان صحبت را با زمان گذشته موازنه کند اگر تفاوت یابد بحکم اَصَبْتَ
فالزم صحبت آن عزیز را غنیمت شمار داند، و می فرموده اند لا اله نفی آلههٔ
طبیعت است، الا الله اثبات معبود بحق جل جلاله محمد رسول الله خود را در میان
ما تبعونی در آوردنست، مقصود از ذکر آنست که بحقیقت کلمهٔ توحید برسد
و حقیقت کلمهٔ توحید آنست که از گفتن کلمه ماسوی بکلی بسیار نفی شود
بسیار گفتن شرط نیست، و می فرموده اند که حضرت عزیزان علیه الرحمة
و الرضوان می گفته اند که زمین در نظر این طایفه چون سفره ایست و ما میگوییم
چون روی ناخنی است هیچ چیز از نظر ایشان غایب نیست، و می فرموده اند
بسر توحیدی توان رسیدن اما بسر معرفت رسیدن دشوارست، وقتی

که حضرت خواجه بسفر مبارک می رفته اند یکی از بزرگ زادگان خراسان تعلیم
ذکر کرده بوده اند در وقت مراجعت با ایشان گفتند که فلان کس بتکرار
سبق ذکر که تعلیم گرفته بود کم مشغولی کرد فرمودند که باکی نیست پس از وی
پرسیدند که ما را هیچ خواب دیدی گفت آری فرمودند که همین بس است
ازین سخن معلوم می شود که هر کرا اندک رابطهٔ باین عزیزان می باشد امید است
که آخر الامر ملحق بایشان گردد و آن سبب نجات و رفع درجات وی شود
شخصی در حضرت ایشان گفت فلان کس رنجورست توجه خاطر شریف دریوزه
می دارد فرمودند اول بازگشت خسته می باید آنگاه توجه خاطر شکسته
از خدمت ایشان طلب کرامات کردند فرمودند که کرامات ما ظاهر است
با وجود چندین بار گناه بر روی زمین می توانیم رفت و می فرموده اند که از
شیخ ابو سعید ابو الخیر پرسیدند که در پیش جنازهٔ شما کدام آیت خوانیم فرمودند
که آیت خواندن کار بزرگست این بیت خوانید بیت از ین خوبتر در
همه آفاق کار ❊ دوست رسد نزد دوست یار بنزدیک یار ❊ پس حضرت
ایشان فرموده اند در پیش جنازهٔ ما این بیت خوانند مفلسانیم آمده
در کوی تو ❊ شیئاً لله از جمال روی تو ❊ از حضرت مولانا جلال الدین خالدی
رحمه الله تعالی پرسیدند که نسبت سلوک و طریقهٔ خواجه بهاء الدین از متاخران
بطریقهٔ که مناسبت دارد فرمود که سخن از متقدمان گویید دویست سال
زیاده است تا این نوع ظهور آثار ولایت که بر خدمت خواجه بهاء الدین
بعنایت الهی شده است بر هیچکس از مشایخ طریقت از متاخران نشده است

شیخ

شیخ قطب الدین نام پیری از اصحاب خواجه بخراسان تشریف آورده بود وی
گفت که من خردسال بودم حضرت خواجه مرا فرمود که بفلان کبوترخانه رو
و کبوتر بچهٔ چند بیاور چون کبوتر بچگان می آوردم مرا خاطر بآن میل کرد که
یک کبوتر بچه زنده نگاه داشتم و بحضور خواجه نیاوردم چون کبوتر بچگانرا
بختند و بر حاضران قسمت کردند مرا ندادند و گفتند فلان کس نصیب خود
زنده گرفته است • وفات ایشان در شب دوشنبه سیم ماه ربیع الاول
سنه احدی وتسعین وسبعمائه بوده است قدس الله تعالی روحه •

خواجه علاء الدین عطار قدس الله تعالی روحه

نام وی محمد بن
محمد البخاری است از کبار اصحاب خواجه بهاء الدین بوده است • وحضرت
خواجه در ایام حیات خود حوالهٔ تربیت بسیاری از طالبان بایشان
می کرده • و می فرموده که علاء الدین خیلی بار بر ما سبک کرده است • لاجرم
انوار ولایت وآثار آن علی الوجه الاتم الاکمل ازیشان بظهور پیوسته است
و بیمن صحبت وحسن تربیت ایشان بسیاری از طالبان از پایگاه بُعد
ونقصان به پیشگاه قرب وکمال رسیدند • ومرتبهٔ تکمیل واکمال یافتند •
این فقیر از بعضی عزیزان شنیده است که قدوة العلماء المحققین واسوة
الکبراء المدققین صاحب التصانیف الفایقة والتحقیقات الرایقة السید
الشریف الجرجانی رحمه الله تعالی که توفیق انخراط در سلک اصحاب ایشان
یافته بوده است ونیاز واخلاص تمام بخادمان وملازمان ایشان داشته
بارها می گفته که تا من بصحبت شیخ زین الدین علی کلا رحمه الله تعالی رسیدم

از رفض نرستم و تا بصحبت خواجهٔ عطار قدس سره نه پیوستم خدا ی را نشناختم

بعضی از کلمات قدسیهٔ ایشانرا که در مجالس صحبت می فرموده اند خدمت

خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی روحهما در قید کتابت آورده بوده اند و

چندی ازان بنیت تبرک و استرشاد مذکور میگردد ، سابقهٔ عنایت ازلی

را می باید دید و از امیدواری بآن عنایت بی علت و از طلب آن عنایت

لحظهٔ غافل نمی باید بود و از استغناء خود را نگاه می باید داشت و اندک حق

را سبحانه و تعالی بزرگ می باید شمرد و ترسان و لرزان بود از ظهور استغناء حقیقی

خاموشی از سه صفت باید که خالی نبود ، یا نگاه داشت خطرات ، یا مطالعهٔ

ذکر دل که گویا گشته باشد ، یا مشاهدهٔ احوال که بر دل گذرد ، خطرات

مانع نبود احتراز ازان دشوار باشد ، اختیار طبیعی که مدت بیست سال

در نفی آن بودیم ناگاه بنسبت خطره گذشت اما قرار نیافت خطرات را

منع کردن کار قوی است ، و بعضی بر آنند که خطرات را اعتباری نیست اما نباید

گذاشت تا متمکن گردد که بتمکن آن سده در مجاری فیض پدید آید بنابرین دایم

متفحص احوال باطن باید بود و خود را بنفس زدن تهی کردن ظاهرا بامر مرشد

در حضور یا غیبت برای نفی خطرات است که تمکن یافته است در باطن و سبب

آن آنست که هر معنیٔ در لباس صورتی بود بهر وقت خود را بنفس زدن

از خطرات موانعی که تمکن یافته است تهی می باید کردن درخود رفتن است

و از خود رفتن ، و اصل معتبر در راه انابت و علامت درخود رفتن از خود

رفتن است غیبت از خود و حضور با حق سبحانه بقدر عشق است و نتیجهٔ محبت

مغوط

215

مفرط است عشق هرکه بیشتر غیبت او از خود و حضور با معشوق بیشتر
چون ملک و ملکوت بر طالب پوشیده شود و فراموش کرد فنا بود
و چون هستی سالک هم بر سالک پوشیده شود فناء فنا بود • بعد از هر
نمازی از پنج نماز و بعد از مذاکرهٔ علم بیست بار کلمهٔ استغفار را گفتن مدد است
در سعی و توجه که ذکر کرده شد • صیقل بر روی آیینه باید بر دستهٔ آیینه یا بر
پهلو یا بر پشت فایده ندهد • درین زمان بذکر خفیه که مشغول اند بمعده می
گویند نه بدل مقصود بسیار گفتن نیست در یکنفس سه کرت گوید لا اله
الا الله از طرف راست آغاز کند و بدل فرود آرد و محمد رسول الله از جانب
چپ بیرون آرد بی مجاهده نمی شود بیش از صبح و بعد از شام در خلوت
و فراغت از خلق شیخ عطار می گوید • صد هزاران قطره خون از دل
چکید • تا نشان قطرهٔ زان یافتم • یا در یکنفس زدن نه کرت گوید یا
نزده کرت اگر نتیجه ندهد از سر گیرد • از مزارات مشایخ کبار روح الله تعالی
ارواحهم زیارت کننده بهمان مقدار فیض می تواند گرفتن که صفت آن
بزرگ را شناخته است و بهمان صفت توجه نموده و دران صفت در آمده
اگرچه قرب صوری را در زیارت مشاهد مقدسه آثار بسیار است اما در حقیقت
توجه بارواح مقدسه را بعد صوری مانع نیست در حدیث نبوی که صلوا
علیّ حیثما کنتم بیان و برهان این سخن است • و مشاهدهٔ صور مثالیهٔ اهل قبور
کم اعتبار دارد در جنب شناختن صفت ایشان دران توجه و دران زیارت
و با این همه خواجهٔ بزرگ قدس الله تعالی روحه می فرمودند مجاور حق سبحانه و تعالی

بودن احق و اولی است از مجاورت خلق حق عز و جل و این بیت بر زبان
مبارک ایشان بسیار گذشتی که تو تا کی گور مردان را پرستی * بگرد کار
مردان گرد رستی * مقصود از زیارت مشاهد اکابر دین رضی الله تعالی عنهم
اجمعین می باید که توجه بحق بود سبحانه و روح آن برگزیدهٔ حق را وسیلهٔ
کمال توجه بحق گردانیدن چنانکه در حال تواضع با خلق باید که هر چند تواضع ظاهرا
با خلق بود بحقیقت با حق سبحانه باشد زیرا تواضع با خلق آنگاه پسندیده افتد
که خاص مر خدایرا باشد عز و جل بآن معنی که ایشانرا مظاهر آثار قدرت و حکمت
بیند و الا آن ضعت بود نه تواضع * طریقهٔ مراقبه از طریق نفی و اثبات اعلی است
و اقرب است بجذبه * از طریق مراقبه بمرتبهٔ وزارت و تصرف در ملک و ملکوت
می توان رسید * و اشراف بر خواطر و بنظر موهبت نظر کردن و باطنی را منور
گردانیدن از دوام مراقبه است از ملکهٔ مراقبه و دوام جمعیت خاطر و دوام قبول
دلها حاصل است * و این معنی را جمع و قبول می نامند * عزیزان را رحمه الله تعالی
سوال کرده اند از ذکر علانیه فرموده اند باجماع علما در نفس اخیر بلند گفتن و تلقین
کردن جایز است و درویش را هر نفسی نفس اخیر است * وفات حضرت خواجه
علاء الدین قدس سره بعد از نماز خفتن شب چهارشنبه بیستم رجب سنهٔ اثنتین
و ثمانمائه بوده است * و روضهٔ مطهر ایشان در ده نوجغانیان است *

خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره نام ایشان محمد بن محمد بن محمود
الحافظ البخاری است قدس الله تعالی روحه ایشان نیز از کبار اصحاب خواجهٔ
بزرگ اند قدس الله تعالی روحه * و حضرت خواجهٔ بزرگ قدس سره در حق ایشان

محمد

فرموده اند بحضور اصحاب خود با ایشان کرده که حقی و امانتی که از خلفاء خاندان
خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم باین ضعیف رسیده است و آنچه درین
راه کسب کرده است آن امانت را بشما سپردیم چنانکه برادر دینی مولانا
عارف سپرد قبول می باید کرد و آن امانت را بخلق حق سبحانه می باید رسانید
ایشان تواضع نمودند و قبول کردند • و در مرض اخیر در غیبت ایشان در
حضور اصحاب و احباب در حق ایشان فرموده اند مقصود از ظهور ما وجود
اوست او را بهر دو طریق جذبه و سلوک تربیت کرده ام اگر مشغول می شود
جهانی ازو منور می گردد • و در محلی دیگر صفت بُرخ بنظر موهبت او را کرامت
کردند و قصهٔ برخ رضی الله عنه در کتاب قوت القلوب مذکورست • و در
محلی دیگر بنظر موهبت وی را نفس بخشیدند تا هرچه گوید آن شود • و در محلی دیگر
فرمودند هرچه او می گوید حق تعالی آن می کند بحکم حدیث صحیح ان من عباد الله
من لو اقسم علی الله سبحانه لابرّه می گویم بگوی او نمی گوید • و در محلی دیگر
او را تلقین ذکر خفیه فرمودند و او را اجازت دادند بعمل بموجب آنچه داند
از دقایق و حقایق آداب طریقت و تعلیم آن الی غیر ذلک من التشریفات
التی لا تعدّ و لا تحصیٰ • و چون در محرم سنه اثنتین و عشرین و ثمانمائه بنیت
طواف بیت الله الحرام و زیارت نبیه علیه الصلوة و السلام از بخارا
بیرون آمدند و از راه نسف بصغانیان و ترمذ و بلخ و هراة بقصد دریافت
مزارات متبرکه روان شدند همه جا سادات و مشایخ و علما مقدم شریف
ایشان را مغتنم شمردند و باکرام و اعزاز تمام تلقی نمودند بخاطر می آید که چون از ولایت

برخ
مخبر و مستجاب الدعوات ۱۲

جام می گذشتند و اقتباس چنان می نماید که در اواخر جمادی الاولی یا اوایل جمادی الاخری
بوده باشد از سال مذکور پدر این فقیر با جمعی کثیر از نیازمندان و مخلصان بقصد زیارت
ایشان بیرون آمده بودند و هنوز عمر من پنج سال تمام نشده بود یکی از متعلقان
گفت که مرا بر دوش گرفته پیش محفهٔ محفوف بانوار ایشان داشت ایشان
التفات نمودند و یک سیر نبات کرمانی عنایت فرمودند و امروز از آن شصت
سالست هنوز صفای طلعت منور ایشان در چشم من است و لذت دیدار مبارک
ایشان در دل من و همانا که رابطهٔ اخلاص و اعتقاد و ارادت و محبتی که این فقیر را
نسبت بخاندان خواجگان قدس الله تعالی ارواحهم واقع شده است
ببرکت نظر ایشان بوده باشد و امید میدارم که بهمین همین رابطه در زمرهٔ محبان
و مخلصان ایشان محشور گردم بمنه و جوده • و چون بنشابور رسیده اند بواسطهٔ
حرارت هوا و خوف راه میان اصحاب سخنی می گذشته است و فی الجمله فتوری بعزیمت
راه یافته بوده است • دیوان مولانا جلال الدین رومی را بتفأل گشاده اند قدس سره
این ابیات بر آمده • روید ای عاشقان حق باقبال ابد ملحق ∴ روان باشید
همچو مه بسوی برج مسعودی ∴ مبارک باد تان این ره بتوفیق و امان الله ∴
بهر شهری و هر جایی بهر دشتی که بیمودی ∴ از آنجا این مکتوب بنجارا فرستاده
بوده اند ∴ باسمه سبحانه نوشته شد این مکتوب در روزی که بیرون آمده
شده بود از نیسابور حمیت و سایر بلاد المسلمین عن الآفات والمخافات
و آن روز یازدهم از جمادی الاخری سنه اثنتین و عشرین و ثمانمائه در حال صحت
و سلامت و رفاهیت و وثوق تمام بفضل و اکرام الهی جل ذکره و قوت قلب

وقوت یقین بفیض فضل نامتناهی بحکم اشارات وبشارات کان رسول الله
صلی الله علیه وسلم یتفأل ولا یتطیر وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
لم یبق بعدی من النبوة الا المبشرات یراها المؤمن او یُری له و بذا احادیث
متفق علی صحته یا نبی الهدی حدیثک غوثی واعتصامی بابکم و
التجائی وچون در کنف صحت و سلامت ورفاهیت بمکهٔ محترمه
رسیده اند وارکان حج تمام گزارده اند ایشانرا مرضی عارض شده
است چنانکه طواف وداع در عماری کرده اند وازانجا متوجه مدینه شده اند
در راه اصحاب را طلبیده اند واملا فرموده اند که بسم الله الرحمن الرحیم
جاءنی سید الطایفه الجنید قدس الله تعالی فی ضحوة یوم السبت التاسع عشر
من ذی الحجه سنهٔ اثنتین وعشرین وثمانمائه عند انصرافنا من مکة المبارکة
زادها الله تعالی تکریما وبرکات ونحن نسیر مع الرکب وانا بین النوم و
الیقظة فقال رضی الله عنه فی زیارته وبشارته القصد مقبول فحفظت هذه
الکلمة وسُررتُ بها ثم استیقظتُ من الی لة الواقعة بین النوم والیقظة
الحمد لله علی ذلک وبعد ازان کلمات دیگر هم بعبارات عربی املا فرموده اند
که ترجمهٔ آن این می شود که این کلمهٔ واحده که از سید الطایفه قدس سره واقع
شده کلمه ایست جامعهٔ تامه وبشارتی است شاملهٔ عامه مارا واولاد مارا
واصحاب واحباب حاضر وغایب مارا زیراکه قصد ما درین مشاغ عظام
وادعیه که کرده شد بهر موقف ومقام مصالح دینی ودنیوی همه بود
وآن قصد بمقتضای این بشارت مقرون بقبول والحمد لله سبحانه حمدا

دعافیته

طیبا مبارکا یوافی نعمه ویکافی مزیده • و روز جهارشنبه بیست و سیوم بمدینه رسیده اند و از حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بشارتها یافته و آن مسودهٔ املا را طلبیده اند تا بران زیادت کنند جون مطالعه کرده اند فرموده اند که همینهاست و زیادت ننوشته اند • روز پنجشنبه بجوار رحمت حق پیوسته اند مولانا شمس الدین فناری رومی و اهل مدینه و قافله برایشان نماز کرده اند وشب جمعه دران منزل مبارک نزول فرموده اند در جوار قبهٔ شریفهٔ امیر المومنین عباس رضی الله تعالی عنه • و خدمت شیخ زین الدین الخوافی رحمه الله تعالی از مصر سنکی سفید تراشیده آورده است و لوح قبر ایشان ساخته و بآن از سایر قبور ممتاز است • و جون خبر ایشان که در مدینهٔ رسول الله صلی الله علیه وسلم نقل کردند ببعضی از اکابر عجم رسید این عبارت فرمود که هم آنجا باید که از انجا نازید • و از انفاس متبرکهٔ ایشانست که بیکی از اصحاب نوشته بوده اند خاطر این فقیر دایما نکران احوال ظاهری و باطنی شما می باشد و علی الدوام بنسبت آن برادر منتظر نظرات بی علت الهی می بود سید الطایفه جنید قدس الله تعالی روحه فرموده است ان بدث عین من الکرم الحقت اللاحقین بالسابقین • و با این همه اصل معتبر است نزد کبریاء دین قدس الله تعالی ارواحهم اجمعین • انکه کوشش را مکذار و از بخشش جشم می دار • و حضرت خواجهٔ ما را قدس الله تعالی روحه سوال کردند که طریقت بجه توان یافت فرمودند بتشرع • و دیکر بعد الملی فقط علی الامر الاوسط فی الطعام لا فوق الشبع و لا الجوع المفرط در تقلیل منام علی طریق اعتدال

دفن کرده اند صح

از ثقات که از مخصوصان والد بزرکوار ایشان
خواجه برهان الدین ابو نصر رحمه الله تعالی بوده
است جنین کفته است که خدمت خواجه برهان
الدین ابو نصر جنین فرموده اند که دران وقت
که حضرت والد من فوت میشدند بربالین ایشان
حاضر نبودم جون حاضر شدم روی مبارک ایشان نزا
دیدم تا نظری کنم جشم بکشادند و تبسم نمودند
و اضطراب من زیادت شد بپایان ایشان
و روی خود برکف پای ایشان نهادم پای
بالا کشیدند صح

یکی از مریدان و معتقدان خواجه کوید که جون حضرت
خواجه [illegible] در وقت [illegible]
[illegible] صح

المزاج کوشیدن علی الخصوص احیاء بین العشائین و قبل الصبح بحیث لا یطلع
علیه احد بتوجه در خود رفتن و نفی خواطر علی الخصوص خاطر تمنی بنسبت حال
و ماضی و استقبال نیک موثر ست فی رفع الحجب عن القلب * و دیگر اذا
سکت اللسان عن فضول الکلام نطق القلب مع الله سبحانه و اذا نطق
اللسان سکت القلب * والصمت علی قسمین صمت باللسان و بالقلب عن
خواطر الاکوان فمن صمت لسانه و لم یصمت قلبه خفّ وزره و من صمت لسانه
و قلبه ظهر له سرّه و تجلّی له ربّه عز و جل و لم یصمت بلسانه و لا بقلبه کان مملکة
للشیطان و سخرةً له اعاذنا الله من ذلک * و من صمت قلبه و لم یصمت
بلسانه فهو ناطق بلسان الحکمة ساکت عن فضول الکلام رزقنا الله تعالی
ذلک بفضله و کرمه خواجه ابو نصر پارسا رحمه الله تعالی و بعد از وی
بجای وی ثمرهٔ شجرهٔ طیبهٔ وی بود خواجه حافظ الدین ابو نصر محمد بن
محمد الحافظی البخاری رحمه الله تعالی که پایهٔ علوم شریعت * و رسوم طریقت را بوالد
بزرگوار خود رسانیده بودند * و در نفی وجود و بذل موجود کار را از وی
گذرانیده در ستر حال و تلبیس بمثابه بودند که هرگز از ایشان ظاهر نشدی که
درین راه قدمی نهاده اند و از علوم این طایفه بلکه از سایر علوم چیزی دانسته
اگر از ایشان سوال کردندی فرمودی که بکتاب رجوع کنیم چون کتاب
بگشادی یا همان محل بر آمدی که آن مسئله بودی یا یک دو ورق پس یا پیش
کم ازین تخلف نکردی * روزی در مجلس شریف ایشان ذکر شیخ محیی الدین
ابن العربی قدس الله تعالی سره و مصنفات وی می رفت * از والد خود نقل

کردند که ایشان می فرموده اند که فصوص جانست و فتوحات دل ٔ توفی رحمه الله
فی شهور سنه خمس وستین وثمانمائه و قبر ایشان در بلخ است • خواجه
حسن عطار رحمه الله تعالی ایشان فرزند خدمت خواجه علاء الدین عطار اند
و ثمرهٔ شجرهٔ ولایت ایشان جذبهٔ قوی داشته اند • و بصفت جذبه هرگاه
در هر که می خواسته اند تصرف می کرده اند و ویرا از مقام حضور و شعور
باین عالم بکیفیت بیخودی و بی شعوری میرسانیده اند و ذوق غیبت و
فنا که بعضی از ارباب سلوک را علی سبیل الندرة بعد از مجاهدهٔ بسیار میسر
می شود می چشانیده • در همه ما وراء النهر و خراسان کیفیت تصرف ایشان
در طالبان و زایران اشتهار تمام دارد • هر که بدست بوس شریف
ایشان مشرف شدی از پای بیفتادی و دولت غیبت و بیخودی دست
دادی • چنین استماع افتاده است که یک روز بامداد از خانه بیرون آمدند
و کیفیتی غالب داشتند هر کرا نظر برایشان افتاد همه را کیفیت بیخودی روی نمود
و بیخود بیفتادند • یکی از درویشان بعزیمت سفر مبارک بهراة رسید
آثار جذبهٔ و بیخودی و حیرت از وی ظاهر بود گاهی که در بازارها می گذشت
چنان می نمود که ویرا امر باطنی فرو گرفته است و بآمد شد خلق و گفت
و گوی ایشان چندان شعوری ندارد • عزیزی ازین سلسله که این فقیر
بخدمت ایشان میرسید می فرمودند که کار آن درویش بیش ازین نیست
که علی الدوام صورت خواجه حسن را مراقب می باشد و نگاه می دارد و به
برکت این نگاه داشت صفت جذبهٔ ایشان بوی سرایت کرده • و خدمت

و نیز میفرموده اند که هر که مخصوص را
نیک صید اند ویرا داعیه متابعت حضرت
رسول الله صلی الله علیه قوی میکرده اند

وغیبت ٣

خواجه حسن چنانکه طریقهٔ سلسلهٔ خواجکانست کاهی بزیربار بیماران درمی آمده اند و بیماری ایشانرا برمی داشته اند در وقتی که بعزیمت سفر مبارک بشیراز رسیده بوده اند یکی از اکابر آنجایی را که نسبت بایشان ارادت و اخلاص تمام واقع شده بوده است مرضی طاری کشته بوده خدمت خواجه بزیربار وی درامده بوده اند آن عزیز صحت یافته و خواجه مریض شده اند و دران مرض نقل فرموده ۰ و نقل ایشان در شب عید قربان سنه ست وعشرین وثمانمائه بوده است ۰ ونعش مبارک ایشانرا از شیراز بولایت صغانیان که مدفن والد بزرگوار ایشان است نقل کرده اند مولانا یعقوب چرخی رحمه الله تعالی دراصل از چرخ بوده اند که یکی از دیههای غزنین است واز اصحاب خواجه علاء الدین عطار اند ۰ وجناب مخدومی ارشاد مآبی خواجه ناصر الدین عبید الله ادام الله تعالی ظلال ارشاده علی مفارق الطالبین بصحبت ایشان رسیده اند ۰ فرمودند که در هراة بودم مرا داعیهٔ خدمت مولانا یعقوب پیدا شد متوجه ولایت صغانیان شدم و بمحنت و مشقت بسیار بآنجا رسیدم واز سخنان ایشان چنان معلوم می شد که آن راه را تمام یا اکثر پیاده رفته بودند ۰ فرمودند که چون بصحبت ایشان مشرف شدم بر روی مبارک ایشان اندک بیاضی که موجب نفرت طبیعت می باشد بود وبامن درلباس سیاست و درشت کویی ظاهر شدند و چندان سیاست نمودند و درشت کفتند که نزدیک بود که باطن من از ایشان منقطع شود ومرا یأس تمام حاصل کردد بسیار محزون و مغموم شدم بار دیگر که بمجلس

دوشنبه ص

بلکه از اصحاب خواجه بزرک قدس سره بوده ا[ند] از وفات خواجه بزرک بصحبت خواجه علاء الدین [قدس] سره رسیده اند و از وی ارند که میفرموده اند که [چون] که بصحبت خواجه بزرک قدس سره رسیدم فرمودن[د] بخود کاری نمیکنیم امشب ببینیم اکر ترا قبول میکنند قبول کنیم ککر هرکز شبی از ان بر من سخت تر نکذ[شته] بود که در فکران بودم که این دربر من بقبول بکن[ند] یا رد کنند چون بامداد پیش ایشان رفتم فرمودن[د] قبول کردند اما تو در صحبت خواجه علاء الدین خوا[هی بود] بعد از ان من بولایت بدخشان افتادم و خدمت [خواجه] علاء الدین بعد از وفات خواجه بزرک بصغانیا[ن آمده] اند و متوطن شده اند پس کسی پیش من فرستاد[ند] حضرت خواجه فرموده بودند که در صحبت ما خواهی بو[د پیش] ایشان رفتم و مادام حیات ایشان در صحبت ا[یشان] بودم ۱۵ صح

شریف ایشان رسیدم بر من بصفت محبوبی چنان ظاهر شدند که هرگز هیچکس را
چنان محبوب ندیده بودم وبا من لطف بسیار نمودند و درین وقت که خدمت
خواجه این سخن می فرمودند در نظر این فقیر بصورت عزیزی برامدند که مرا
رابطهٔ ارادت ومحبت تمام بنسبت وی بود وچندگاه بود که از دنیا رفته
بود و فی الحال خلع آن صورت کردند مرا تصور آن شد که شاید آن
صورت همین درخیال من بوده باشد ، بعد ازان از بعض همراهان شنیدم
که وی هم آنرا مشاهده کرده بود ، وعقیدهٔ این فقیر آنست که آن خلع و
لبس صورت بشعور واختیار ایشان بوده اثبات آن معنی را که از
مولانا یعقوب نقل کردند ، چنین استماع افتاده است که خدمت
مولانا یعقوب می فرموده اند که طالبی که بصحبت عزیزی می آید چون
خواجه عبید الله می باید آمد چراغ مهیا ساخته وروغن وفتیله آماده کرده
همین کوگردی بآن می باید داشت ، مولانا نظام الدین خاموش رحمه
الله تعالی وی از اصحاب خواجه علاء الدین است و خواجهٔ بزرگ را در
اوان تحصیل در صحبت یکی از علماء نواحی بخارا دیده بوده است وبعد
ازان بصحبت خواجه علاء الدین رسیده ، وپیش از رسیدن بصحبت
ایشان بانواع ریاضات ومجاهدات مشغول می بوده است ، و در تزکیهٔ
نفس وتصفیهٔ دل جهدی بلیغ می نموده می گفته اند که اول بار که عزیمت
صحبت خواجه علاء الدین کردم یکی از اصحاب خواجهٔ بزرگ بیرون منزل
ایشان نشسته بود چون مرا دید گفت مولانا نظام الدین وقت شد که ازدها

دیا

وباکیزکیهای خود بکذری آن برخاطر من کران آمد جون بنزدیک خواجه درآمدم
ایشان نیز همین عبارت فرمودند اما برخاطر من کران نیامد • خدمت
مولوی مخدومی مولانا سعد الدین الکاشغری رحمه الله تعالی می کفتند که پیوسته
پیش جامهٔ ایشان چرب می بود و مرا اشکل می بود که سبب آن جیست
آخر جنان معلوم شد که در اثنای طعام خوردن بجهت غلبهٔ حالی که داشتند
جمجه از دست ایشان می افتاد وشوربایی که می خوردند برجامهٔ ایشان می ریخت
وجرب می شد • وهم ایشان می کفتند که جون در صحبت خواجه علاء الدین
آثار جذبه وغلبهٔ حال برایشان ظاهر شده بوده است خدمت خواجه خواسته
اند که ایشانرا ازان بازآرند فرموده اند تا بغرا پزند • وخدمت خواجه فوطه
بسته بوده اند وخود بآن اشتغال می نموده اند جون وقت بغرا انداختن
رسیده مولانا نظام الدین را طلبیده اند وشوشه بدست وی داده اند
که بغرا اندازد جون یک بغرا انداخته اند مغلوب شده اند وشوشه از دست
ایشان افتاده خواجه فرموده اند که مولانا نظام الدین برخیز که کسی را که
حق سبحانه وتعالی بخود مشغول کردانیده است ما نمی توانیم که ویرا ازان
بازآریم • وهم ایشان کفتند که مولانا نظام الدین فرمودند که روزی
خدمت خواجه را از زیارت خواجه محمد علی حکیم ترمذی قدس سره من
همراه نرفتم وهم آنجا که بودم متوجه شدم روحانیت ایشان حاضر شد
جون حضرت خواجه بمزار ایشان رسیده بودند خالی یافته بودند همانا که
جهت آنرا دانسته بودند جون بازآمدند خواستند که بمن مشغول شوند ونو

غرمت م

تصرفی کنند من نیز متوجه شدم خودرا بمثابهٔ کبوتری یافتم و خدمت خواجه را چون
شاهبازی که در عقب من پرواز می کرد بهرجا که می گریختم در دنبال من بودند
آخر مضطر گشتم پناه بروحانیت حضرت رسالت بردم صلی الله علیه وسلم
و در انوار بی نهایت آن محو شدم خدمت خواجه را مجال تصرف نماند از آن
غیرت بیمار شدند و هیچکس سبب بیماری را نمی دانست • و هم ایشان می
گفتند که یکی از معتقدان و مخلصان ایشان را مرضی قوی عارض شد گفتند
بعیادت وی می رویم در راه که میرفتند گفتند که فلان کس ما را بسی خدمتهای
شایسته کرده است می باید که چون عیادت وی کنیم بزیر بار روی در آییم
و مرض ویرا برداریم خاطر من از آن سخن بسیار ترسان شد چون بربالین
وی بنشستند وی بر روی بستر افتاده بود و مجال سخن و حرکت نداشت
خدمت مولانا ساعتی متوجه شدند آن شخص باز نشست و آغاز سخن
گفتن کرد ایشان سر بر آوردند و گفتند این بار هم حواله بتست که بسیار سخن
می گویی چون بیرون آمدند گفتند دیدیم که وی رفتنی است و بار وی برداشتنی
نیست باز آنرا بوی حواله کردیم و آن شخص در همان مرض برفت • و هم
ایشان می گفتند که یک شب یکی از منکران نسبت بایشان سخنی می گفت
و من در مقابله نیز سخنی می گفتم چنان که سخن دراز کشید و از آنجا که ما بودیم
تا منزل ایشان مسافتی بعید بود که امکان نبود که آواز برسد چون بامداد
پیش ایشان رفتم گفتند دوش آواز تو ما را تشویش می داد می باید که
هر کس هرچه گوید خاطر خود بآن مشغول نداری و در کار خود باشی • جناب

مخدومی عبید آدام الله تعالی بقاءهم فرمودند که یک روز احرام ملازمت ایشان
بسته بودم یکی از آشنایان مرا در راه پیش آمد وی خمر خورده بود و آثار
آن بروی ظاهر بود و مرا بسخن نگاه داشت چون بصحبت ایشان رسیدم
گفتند مگر تو خمر می خوری گفتم نی گفتند پس ترا چه حالت گفتم در راه بمستی رسیدم
و با وی سخنی چند گفتیم گفت پس این حال وست که بتو سرایت کرده است
و هم ایشان فرمودند که خدمت مولانا نظام الدین گفتند که یکی از اکابر
سمرقند که نسبت بما اخلاص و محبت و ارادت بسیار داشت بیمار شد
و مشرف بر موت گشت فرزندان و متعلقان وی نیازمندی بسیار کردند
مشغولی کردم دیدم که ویرا امکان بقا و حیات نیست مگر در ضمن
ویرا در ضمن گرفتم صحت یافت بعد از چند گاه نسبت بما تهمتی واقع شد که مفضی
باهانت و اذلال ما گشت و آن شخص می توانست که در آن باب سعی نماید
و آنرا دفع کند اما خویشتن داری کرد و خود را بآن نیاورد خاطر ما از وی
کوفته شد ویرا از ضمن اخراج کردیم بیفتاد و بمرد خواجه عبد الله امامی
اصفهانی رحمه الله تعالی وی نیز از اصحاب خدمت خواجه علاء الدین
است قدس الله تعالی روحه وی گفته است که اول بار که بصحبت حضرت
خواجه رسیدم این بیت خواندند بیت تو ز خود گم شو کمال اینست و بس ٭ تو
مان اصلا وصال اینست و بس ٭ وی در بعض از رسایل خود ذکر کرده است که
طریقه توجه طایفه علائیه و پرورش نسبت باطنی ایشان چنانست که هر گاه که
خواهند که بدان اشتغال نمایند اولا صورت آن شخص که این نسبت از وی یافته اند

و هم ایشان فرمودند که روزی خبری بمن آوردند که خدمت [illegible]
نظام الدین بیمار شده اند چون پیش ایشان رسیدم [illegible]
[illegible]

در خیال آورند تا آن زمان که اثر حرارت وکیفیت معهودهٔ ایشان پیدا شود
بعد از آن آن خیال را نفی نکنند بلکه آنرا نگاه دارند و بچشم و گوش و همه قوی
بآن خیال متوجه بقلب شوند که عبارتست از حقیقت جامعهٔ انسانی که
مجموع کاینات از علوی و سفلی مفصل آنست اگرچه آن از حلول در اجسام
منزه است • اما چون نسبتی میان او و میان این قطعه لحم صنوبری واقع است
چشم و فکر و خیال و همه قوی را بران باید گماشتن و حاضر آن بودن و بر در دل
نشستن • و ما شک نداریم که درین حالت کیفیت غیبت و بیخودی رخ
نمودن آغاز میکند • آن کیفیت را راهی فرض می باید کردن و از پی آن رفتن
و هر فکری که در آید متوجه بحقیقت قلب خود نفی آن فکر کردن و بآن چیز
مشغول نشدن و بدان مجمل بکلی در گریختن و تا آن نفی شود التجا بصورت
آن شخص باید کردن و آنرا لحظه نگاه داشتن تا باز آن نسبت پیدا شود آن
زمان خود آن صورت نفی می شود اما باید که شخص متوجه آن صورت را نفی
نکند • و هم وی گفته است در معنی کلمهٔ طیبه • نفی عبارتست از راجع گردانیدن
کثرت و صور اشیا بآن عین واحد که مقصود و مطلوب همه سالکان است
و اثبات عبارتست از مشاهده کردن آن عین در همه صور و اینها را عین
آن واحد دیدن • پس لا اله یعنی این صور متوهمه غیریتش منفی است و راجع
بآن یک اصل است • و الا الله یعنی این معنی واحد است که باین صوری
نماید مولانا سعد الدین کاشغری رحمه الله تعالی در اوایل حال بتحصیل
علوم اشتغال داشته اند و کتب متداوله کرده بوده اند و جمعیت صوری

نیز داشته اند چون داعیهٔ این طریق پیدا کرده اند ترک و تجرید تمام کرده بصحبت
مولانا نظام الدین پیوسته اند، میگفتند که بعد از چند سال که بصحبت ایشان مشرف
بودم مرا داعیهٔ حرمین شریفین زادهما الله تعالی تشریفا و تکریما قوی شد از ایشان
اجازت خواستم، فرمودند که هرچند می نگرم ترا امسال در میان قافلهٔ حاجیان نمی بینم
و پیش از آن واقعها دیده بودم که از آن متوهم بودم و ایشان گفته بودند که
پرمترس، گفتند چون واقعها را بخدمت مولانا زین الدین عرض کن که مرد
متشرع است و بر جادهٔ سنت ثابت و مراد ایشان خدمت شیخ زین الدین
خوافی بود رحمه الله تعالی که آن روز در خراسان در مقام ارشاد و شیخوخت
متعین بودند، چون بخراسان رسیدم رفتن بحج چنانچه مولانا نظام الدین گفته
بودند در توقف افتاد، و بعد از آن سالهای بسیار میسر شد و چون بخدمت
شیخ زین الدین رسیدم و آن واقعها عرض کردم ایشان فرمودند که با ما
بیعت کن و در قید ارادت ما درآی گفتم عزیزی که این طریقه از ایشان گرفته ام
هنوز در قید حیات اند شما امین اید اگر میدانید که در طریقت این طایفه این جایز است
چنان کنم، ایشان فرمودند که استخاره کن گفتم مرا بر استخارهٔ خود اعتماد
نیست شما استخاره کنید، گفتند تو استخاره کن ما هم استخاره کنیم، چون شب
رسید استخاره کردم دیدم که طبقهٔ خواجگان بزیارتگاهی که خدمت شیخ
آن وقت آنجا بودند درآمدند و درختها می کندند و دیوارها می افگندند و آثار
قهر و غضب بر ایشان ظاهر بود دانستم که آن اشارت بمنع است از آنکه
بطریقهٔ دیگر درآیم خاطر من فارغ شد پای دراز کردم و بآسودگی در خواب شدم

چون بامداد بمجلس شیخ در آمدم بی آنکه من واقعهٔ خود بایشان بگویم گفتند طریق
یکیست و همه یکی باز میگردد بهمان طریق خود مشغول باش اگر واقعهٔ یا مشکلی
پیش آید با ما بگوی آن قدر که توانیم مدد کنیم • بر خدمت مولوی غلبه و استعلاء
معنی که بآن مشغولی میکردند ظاهر بود و باندک توجهی آثار غیبت و کیفیت بیخودی
روی می نمود کسی را که بران معنی وقوف نبود توهم آن می کرد که مگر ایشانرا
خواب می آید • در اوایل که بصحبت ایشان رسیدم در مسجد جامع پیش ایشان
نشسته بودم ایشان چنانکه عادت ایشان بود از خود غایب شدند مرا
گمان آن شد که مگر ایشانرا خواب می آید گفتم اگر ساعتی باستراحتی اشتغال
نمایید دور نمی نماید ایشان تبسم نمودند که مگر اعتقاد نداری که ما را ورای خواب ام
دیگر می باشد • روزی می گفتند که بعضی از درویشان فرق میان خواب و بیداری
جز بآن نمی توانند کرد که در خود خفتی که بعد از خواب می باشد می یابند والا
کیفیت مشغولی ایشان در خواب و بیداری بر یک طریقه است بلکه در حالت
خواب که بعضی موانع مرتفع می شود صافی تر و قوی تر می باشد و مرا گمان چنانست
که آنچه می گفتند اشارت بحال خود می کردند والله تعالی اعلم • یکی از درویشان
که بصحبت ایشان می رسید چنین حکایت کرد که مرا در مجالس وعظ که معارف درویشان
می گذشت تغیر بسیار می شد و فریاد و نعرهٔ بسیار می زدم و از ان محجوب
می بودم یکروز آنرا با ایشان گفتم گفتند هر وقت که ترا تغیر می افتد مرا بخاطر
در می آور • در ان وقت که ایشان بسفر حجاز رفته بودند مرا در یکی از مدرسها که
آنجا عزیزی وعظ می گفت آغاز تغیر شدن گرفت بایشان توجه کردم دیدم که

از

ان در مدرسه در آمدند و پیش من رسیدند و دو دست خود را بر دو شهای
من نهادند من از خود بیرون رفتم و بهوش افتادم آن زمان که بحال خود
آمدم مجلس وعظ بر شکسته بود و اهل مجلس رفته بودند و آفتاب بمن رسیده
بود و آن روز آخرین پنجشنبه بود از ماه رمضان که بعد از آن تا عید دیگر
پنجشنبه نبود آنرا در خاطر گرفتم که چون از مکه بیایند با ایشان بگویم چون
ایشان از مکه تشریف آوردند و بخدمت ایشان مشرف شدم و جمعی
پیش ایشان بودند که نتوانستم که آنرا با ایشان بگویم روی بمن کردند
و گفتند پنجشنبهی بود که بعد از آن تا عید پنجشنبه دیگر نبود ٭ توفی رحمه الله
اثناء صلوة الظهر من یوم الاربعاء السابع من شهر جمادی الاخری سنه
ستین وثمانمائه خواجه عبید الله ادام الله تعالی برکات وجوده
علی مفارق الطالبین امروز مظهر آیات و مجمع کرامات و ولایات
طبقهٔ خواجگان ٭ و رابطهٔ التیام و واسطهٔ انتظام سلسلهٔ شریفهٔ ایشان
قدس الله تعالی ارواحهم حضرت خواص و مخلصان و نیازمندان ایشانند
امیدواری چنانست که ببرکت وجود شریف ایشان التیام و انتظام
این سلسله الی یوم القیام امتداد یابد ٭ هرچند از این فقیر امثال این سخنان
صورت گستاخی دارد ٭ اما چندانکه با خود اندیشه کرد از خود در نیافت
که خاطر را بران قرار تواند داد که این مجموعه که مقصود از جمع آن ذکر معارف
و نشر مناقب این طایفه است از ذکر ایشان خالی باشد ٭ لاجرم شرح
مناقب و احوال این سلسلهٔ شریفه را ببعضی از کلمات قدسیه که رقم زدهٔ

خانهٔ معارف نگار ایشان شده است مسکیة الختام گردانید * بریدن و تهی
شدن دل از غیر حق سبحانه دلیل است بر مظهریت دل مر تجلی حق سبحانه
را بوصف احدیت که نیل معارف بحقایق اسما و صفات بی این معنی متعذر است
چه قابلیت قبول عکوس انوار تجلیات ذات بی تهی شدن از التفات
بهر چه وصمت حدوث یافته است میسر نیست * تهی شدن دل موقوف
افتاده است بر تجلی ذات بوصف احدیت حصول این معنی را بعد از تحقق
بایمان بالله و برسول الله و بما جاء مِنْ عندِ الله و من عندِ رسولِ الله علی مرادِ الله
و علی مراد رسول الله اسبابست از اتخاذ ریاضات که شریعت از اخذ آن
منع نکرده است و دوام ذکر بشرطِ وجدان مذکور بوصف انکسار و خضوع
بکمال متابعت مر رسول را صلی الله علیه و سلم لیکن هیچ سببی در تحصیل این نسبت
قوی تر از ان نیست که بصدق و نیاز تمام مجالست بجماعتی لازم وقت
خود کرده اند که باطن ایشان مظهر این تجلی گشته باشد و بسطوت این تجلی حسبان
وجود غیر از بینش بصیرت ایشان برداشته شده و از شهود غیری بتمامی
آزاد گشته و بفناء حقیقی از مزاحمت شعور بخود و غیر خود خلاص گشته بعد از
تحقق بفناء حق سبحانه ایشان را از نزد خود بوجود موهوب حقانی مشرف
گردانیده از بیخودی و سکر حال افاقت یافته دیگرانرا واسطهٔ حصول سعادت
حقیقیه که عبارت از فنا و بقاست شده درین مقام هیچ چیز از ممکنات
ایشانرا از شهود حق سبحانه محجوب نتواند گردانید * پس واجب بر اذکیا آنکه
در تخلیص از گرفتاری دل بوجود اکوان که بحقیقت حجاب عبارت ازین گرفتاریست

باشیایی که سبب خلاصی می شود تمسک نموده خودرا پیش از مردن خلاص
کرداننداگر مناسب استعداد خود اشتغال بذکر دانند تقصیر و اهمال
را در خود مجال ندهند و اگر خود استعداد آن دانند که بصحبت ارباب
شهود دل از گرفتاری زودتر خلاص می شود خودرا بصحبت این برگزیدگان
بنگاه داشت اداب صحبت الزام کنند زمان خلاصی دل از گرفتاری بغیر
حق بحقیقت زمان وصول وشهود ست چون دل از مزاحمت شعور بوجود
غیر نجات یافت غیر گرفتاری بشهود حق سبحانه هیچ نیست ❊ بلاو
محنت شیرین که جز با او نیاسایی ❊ بعد انکه بسطوت نفی ما دون حق دل
از غبار التفات بغیر حق آزاد گشت غیر اثبات حق هیچ نماند ❊
تیغ لا در قتل غیر حق براند ❊ در نگر زان پس که غیر لا چه ماند ❊
ماند الا الله باقی جمله رفت ❊ شاد باش ای عشق شرکت سوز رفت
زمان غیبت از ما دون حق سبحانه بحقیقت زمان وصول و شهود و
وجود ست زیادت ازان نیست که بحکم انما الاعمال بخواتیمها ارباب
کشف و وجود پیش از تمکین درین معنی ارباب ذوق را از بالغان باین
مقام عالی نشمرده اند ظهور این معنی مقدمهٔ فناست و مبشرست بظهور
تباشیر صبح سعادت و وصول از مطلع احدیت که استغراق و استهلاکست
در شهود ذات بی مزاحمت شعور بوجود غیری بلکه درین مقام اگر ترقی
واقع شود شعورش از ذوق تجلیات اسما نیز منقطع شود اشارت آن بزرگ
باین فرموده است که سالک می تواند که متصف شود باوصاف حق سبحانه

فهو بعد غیر و اصل جه از وصل مقصود شهود ذاتی است بی مزاحمت شعور
بوجود کثرتی مرتبهٔ اتصاف باوصاف که مرتبهٔ تجلیات صفاتست بی کثرت
از وجهی متعذر است • اکر خواهی که در مقام حضور با حق سبحانه از مکر و
وسوسهٔ شیطان آزاد باشی بلکه ملک را اطلاع بر حضور تو نشود بلکه نفس ترا
وقوفی بر حضور تو نشود بر تو باد که همنشینی با مردمی کنی که دل ایشان در ذکر
ذات مستغرق شده باشد و از خود رهایی یافته تعبیر ازین معنی بعضی بوجود
کرده اند و بعضی بتجلی ذات • و بعضی بیاد داشت کرده اند اکر این سعادت
دست ندهد باید که طریقهٔ ذکر با طریقهٔ توجه و جذبه خواجکانرا قبول کرده همکی
خود را در ورزش این طریقه برسانی تا بدین دولت عظمی که فوق آن متصور
نیست برسی لیس وراء الله منتهیٰ و الی ربک المنتهی لیس وراء عبادان قریة
عاشقانرا شادمانی و غم اوست ؛ مزد کار و اجرهٔ خدمت هم
اوست ؛ غیر معشوق ار تماشایی بود ؛ عشق نبود هرزه سودایی بود •
عشق آن شعله است کو چون برفروخت ؛ هرچه جز معشوق باقی جمله سوخت
باید که شغل در نکاه داشت آکاهی باین وصف بود که در خروج و دخول نفس
واقف باشد که در نسبت حضور مع الله فتوری واقع نشود تا برسد بآنجا
که بی تکلف نکاه داشت او همیشه این نسبت حاضر دل او بود و بتکلف نتواند که
این صفت از دل دور کند کاه باشد که او را از خود تمام الهی بستانند نه از
خودش خبر بود نه از وقوف قلبی بمقصود • باید که چون او را بخود دهند بر
طریقهٔ مقرره در نکاه داشت نسبت آکاهی کمال سعی بجای آرد تا فتوری بواسطهٔ

بعضی شهود

عوارض نفسانیه با و راه نیابد و دوام التجا و افتقار بصفت انکسار بجناب
حق سبحانه قوی ترین سببی است در دوام این نسبت باید که همیشه از حق
سبحانه بوصف نیاز بقای این صفت جوید اگر بعمر ابدی در نگاه داشت
این نسبت سعی کند هنوز حق او گذارده نشود، غریم لا یُقضی دینه گویا در
شان این نسبت است، معنی مشاهده نه آنست که حق را سبحانه بچشم
بصر توان دید چون لمعهٔ از انوار بی نهایت بر ارواح و اشباح تاختن
آرد جمله کان لم یکن چنان نیست کردند که ازایشان نه نام ماند نه نشان
بلکه این با آن معنی است که چون حضور دل بحقیقت ذکر که منزه است از
حرف و صوت بواسطهٔ مواظبت بر ذکر بدرجهٔ ترقی کند که دیگری را در
حقیقت دل گنجایی نماند و درین حال دل را مشاهد گویند و حق را شاهد
و کمال ذوق ازین مشاهده وقتی دست دهد که آگاهی او از وصف حضور
بشود حضوری باشد بی مزاحمت شعور بحضور چه بمقدار شعور بحضور نقصانی
در حضور بحق سبحانه واقع شود ذات مقدس او ازان برترست که
در دیدهٔ بصیرت دل آید فکیف که در نظر حس ازینجاست که معطشان
زلال وصال بمشاهدهٔ سری مرکز تسکین نیابد بلکه تشنگی برایشان زیادت
کرده و الله اعلم بحقایق الامور، رهانیدن مرغ لاهوتی که محبوس قفس
ناسوتی است بی تاثیر جذبه که لازم است مقام محبوبی را که باز بسته بمتابعت
مصطفویست میسر نگردد فعلیک باتباعه صلی الله علیه وسلم إن کنت
متوجهاً الی حقیقة الحقایق التی لها وجه فی کل موجود و به تحققت الموجودات

گویا اشارت • وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ • باین
حقیقت است اینجا بدانی وَهُوَ مَعَكُمْ از کجاست ◦ او بما از ما بسی
نزدیکتر ∴ واندانکس کوز خود دارد خبر ∴ برخورداری از حیات کسی
راست که دلش از دنیا سرد باشد و بذکر حق سبحانه گرم حرارت قلبش
نگذارد که محبت دنیا گرد حریم دل گردد تا چنان گردد که اندیشه اش جز حق
سبحانه هیچ نباشد دانی که پیر کیست پیر آن کس است که آنچه مرضی
رسول الله صلی الله علیه وسلم نیست از و نیست شده باشد و آنچه
نه ازوست صلی الله علیه وسلم نمانده بلکه او و بائیت او ازو تمام گم شده
باشد و او آئینه شده باشد که در وجز اخلاق و اوصاف نبوی هیچ
نباشد درین مقام بواسطهٔ اتصاف بصفات نبویه مظهر تصرف حق سبحانه
گشته و بتصرف الٰهی در بواطن مستعد آن تصرف و تمام از خود خالی شده
و بمراد حق سبحانه ایستاده ◦ ازبس که در کنار رهمی گیرد آن نگار • بگرفت
بوی یار و رها کرد بوی طین ∴ مرید آنکه بتأثیر آتش ارادت بائیت او سوخته
باشد و از مرادات او هیچ نمانده و ببصیرت دل در آئینهٔ پیر جمال مراد
دیده روی از مجموع قبلها گردانیده و قبلهٔ او جمال پیر گشته و در بندگی پیر از
آزادی فارغ آمده و سر نیاز جز بر آستانهٔ پیر ننهاده و اعراض از مجموع
کرده سعادت خودرا در قبول او دانسته و شقاوت خودرا در ردّ او بلکه رقم
نیستی بر ناصیهٔ وجود کشیده و از تفرقهٔ شعور بوجود غیر پیر خلاص گشته ◦
آنرا که درسرای نگاریست فارغست ∴ از باغ و بوستان و تماشای لاله زار

اکر پرسند که توحید چیست بکو تخلیص دل وتجریداو از آکاهی بغیر حق سبحانه
اکر پرسند که وحدت چیست بکو خلاصی دل از علم وشعور بوجود غیر حق سبحانه
اکر پرسند اتحاد چیست بکو استغراق در هستی حق سبحانه • اکر پرسند
سعادت چیست بکو خلاصی از خود بدید حق سبحانه • اکر پرسند شقاوت
چیست بکو بخود درماندن واز حق بازماندن • اکر پرسند که وصل چیست بکو
نسیان خود بشهود نور وجود حق • اکر پرسند فصل چیست بکو جدا کردن سر
از غیر حق سبحانه • اکر پرسند شکر چیست بکو ظاهر شدن حالی بر دل که
نتواند که پوشیده دارد چیزی را که پوشیدن آن چیز پیش ازین حال
واجب است • این فقیر در زمانی که بخارا رسیدم وبشرف خدمت حضرت
مولانا حسام الدین ومولانا حمید الدین شاشی مشرف شدم درین فقیر اضطراب
واضطراری بود • ایشان فرمودند مراقبه بحقیقت انتظار است حقیقت
مراقبه عبارت ازین انتظار است نهایت سیر عبارت از حصول این
انتظار است بعد از تحقق باین چنین انتظار که ظهورش از غلبهٔ محبت است
راهبر جز این انتظار نیست • کر ندارم از شکر جز نام بهر • این بسی بهتر
که اندر کام زهر • آسمان نسبت بعرش آمد فرود • ورنه بس عالیست
پیش خاک تود • چون امثال ما فقیرانرا دریافت این معنی میسر نیست
کرفتاری باین چنین کفت وکوی شیرین تر می نماید از اشتغال بغیر ان
کفت وکوی • رزقنا الله وایاکم انتظاراً به یغنینا عنا بحرمة صلی الله علیه وسلم
از ذکر بعض احوال واقوال خانوادهٔ خواجکان وبیان روش وطریقت

ایشان بتخصیص خدمت خواجه بهاء الدین و اصحاب ایشان قدس الله تعالی
اسرارهم معلوم شد که طریقهٔ ایشان اعتقاد اهل سنت و جماعت است و اطاعت
احکام شریعت و اتباع سنن سید المرسلین صلی الله علیه و سلم
و دوام عبودیت که عبارت است از دوام آگاهی بجناب حق سبحانه بی
مزاحمت شعور بوجود غیری • پس گروهی که نفی این عزیزان کنند بواسطهٔ آن
تواند بود که ظلمت هوا و بدعت ظاهر و باطن ایشان را فرو گرفته است و رمد
حسد و عصبیت دیدهٔ بصیرت ایشان را کور ساخته لاجرم انوار هدایت و
آثار ولایت ایشان را نه بینند و این نابینایی خود را بجحود و انکار آن انوار
و آثار که از مشرق تا مغرب گرفته است اظهار کنند هیهات شعر
نقشبندیه عجب قافله سالارانند ؛؛ که برند از ره پنهان بحرم قافله را
از دل سالک ره جاذبهٔ صحبتشان ؛؛ می برد وسوسهٔ خلوت و فکر چله را
قاصری گر زند این طایفه را طعن قصور ؛؛ حاش لله که برارم بزبان این گله را
همه شیران جهان بستهٔ این سلسله اند ؛؛ روبه از حیله چسان بگسلد این سلسله را
شیخ ابوالحسن بستی رحمه الله تعالی وی چون خواجه یوسف همدانی از
اصحاب شیخ ابوعلی فارمدی است و این رباعی مشکل مشهور چنانکه از رسایل
عین القضاة همدانی معلوم می شود از آن وی است شعر دیدیم نهان گیتی و
اصل جهان ؛؛ و ز علت و عار بر گذشتیم آسان ؛؛ آن نور سیه ز لانقط برتر
دان ؛؛ زان نیز گذشتیم نه این ماند نه آن ؛؛ شیخ حسن سکاک سمنانی
رحمه الله تعالی وی از اصحاب شیخ ابوالحسن بستی است و خانقاه

سکاکیه که در سمنان است و شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی در
اوایل در انجا می بوده و ار بعینات برآورده و بعض املاک برانجا وقف کرده
منسوب بوی است محمد بن حمویه الجوینی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو
عبدالله است از اصحاب شیخ ابوالحسن بُستی است وی بعلوم ظاهری
و باطنی آراسته بوده است عین القضاة در یکی از مکتوبات خود میگوید
که کم کسی ازین طایفه علوم ظاهری داند خواجه امام ابو حامد غزالی و برادرش
شیخ احمد غزالی ازین جمله اند و خواجه امام محمد حمویه بگویان نیز ازین جمله است
چه دانم که علم داند و از بزرگانست در سلوک و ویرا کتابی است در تصوف
سلوة الطالبین نام و در انجا بسی حقایق و دقایق این طریق درج کرده است
عین القضاة همدانی قدس الله تعالی سره کنیت و نام وی ابوالفضل
عبدالله بن محمد المیانجی است و عین القضاة لقب وی است با شیخ محمد بن
حمویه صحبت داشته است و با شیخ امام احمد غزالی نیز و فضایل و کمالات
صوری و معنوی وی از مصنفات وی ظاهر است چه عربی و چه فارسی آن
قدر کشف حقایق و شرح دقایق که وی کرده است کم کسی کرده و از وی
خوارق عادات چون احیا و اماتت بظهور آمده و میان وی و حضرت
شیخ احمد مکاتبات و مراسلات بسیار است و از ان جمله رساله عینیه است
که شیخ بوی نوشته که در فصاحت و بلاغت و روانی و سلاست توان گفت که
آنرا نظیری نیست عین القضاة در کتاب زبدة الحقایق می گوید که بعد از ان که
از گفت و گوی علوم رسمی ملول شدم بمطالعهٔ مصنفات حجة الاسلام اشتغال نمودم

و مدتی چهار سال دران بودم چون مقصود خود ازان حاصل کردم پنداشتم که بمقصود
خود واصل شدم با خود گفتم • انزل بمنزل زینب و رباب ؛ وارتع فهذا
مرتع الاجباب ؛ و نزدیک بود که از طلب باز ایستم و برانچه حاصل کرده بودم
از علوم اقتصار نمایم و مدت یکسال درین بماندم • تا ناگاه سیدی و مولائی
الشیخ الامام سلطان الطریقه احمد بن محمد الغزالی رحمه الله تعالی بهمدان که موطن
من بود تشریف آورد • و در صحبت وی در بیست روز بر من چیزی ظاهر شد که
از من و طلب من غیر خود هیچ باقی نگذاشت الا ما شاء الله و مرا اکنون
شغلی نیست جز طلب فنا دران چیز و اگر چنانچه عمر نوح یابم و درین طلب
فانی سازم هیچ نکرده باشم • و آن چیز همه عالم را فرو گرفته است چشم من
بر هیچ چیز نیفتد که روی ویرا دران نه بینم • و هر نفسی که نه استغراق من دران
بیفزاید بر من مبارک مباد • و هم وی گفته که پدرم و من و جماعتی از ایمه شهرها
حاضر بودند در خانهٔ مقدم صوفی بس ما رقص می کردیم و بو سعید ترمذی بیتکی
می گفت پدرم بنگریست گفت خواجه احمد غزالی را قدس سره روحه دیدم که با ما
رقص میکرد و لباس او چنین و چنین بود و نشان می داد ابو سعید گفت مرگم آرزو است
من گفتم بمیر در حال بیهوش شد و بمرد مفتی وقت حاضر بود گفت چون زنده
را مرده می کنی مرده را نیز زنده توانی کرد گفتم مرده کیست گفت فقیه محمود
گفتم خداوندا فقیه محمود را زنده گردان در ساعت زنده شد • و هم وی
گفته ای عزیز کاری که با غیری منسوب بینی بجز از خدای تعالی آن مجازی می
دان نه حقیقی فاعل حقیقی خدا را دان آنجا که گفت • قل یتوفیکم ملک الموت

مطلق

مجازی می دان حقیقتش آن باشد که • الله یتوفی الانفس حین موتها راه
نمودن محمد صلی الله علیه وسلم مجازی می دان وگمراه کردن ابلیس مجازی می
دان یضل من یشاء ویهدی من یشاء حقیقت می دان کریم که خلق
را اضلال ابلیس می کند ابلیس را بدین صفت که آفرید مگر موسی علیه السلام
از بهر این می گفت ان هی الا فتنتک • همه جور من از بلغاریانست •
که ما دایم همی باید کشیدن • گنه بلغاریانرا نیز هم نیست • بگویم گر تو بتوانی
شنیدن • خدایا این بلا وفتنه از تست • ولیکن کس نمی یارد
جخیدن • همی آرند ترکان از بلغار • ز بهر پردهٔ مردم دریدن • لب و
دندان آن خوبان چون ماه • بدین خوبی نبایست آفریدن • شیخ برکه
همدانی رحمه الله تعالی عین القضاة رحمه الله تعالی در مصنفات
خود از وی حکایت کند یکی میگوید برکه جز فاتحه و سورهٔ چند از قرآن یاد ندارد
وآن نیز بشرط بر نتواند خواند وقال یقول نداند که چه بود واگر راست پرسی حدیث
موزون بزبان همدانی هم نداند کردن ولیکن می دانم که قرآن او داند درست
ومن نمی دانم الا بعضی از آن وآن بعض هم نه از راه تفسیر و غیر آن دانسته ام
از راه خدمت او دانسته ام • وجای دیگر گفته است که از خواجه احمد غزالی
شنیدم که گفت هرگز شیخ ابو القاسم گرگانی نگفتی که ابلیس چون نام او
بردی گفتی که خواجهٔ خواجگان و سر مهجوران با برکه قدس سره گفتم گفت سر
مهجوران بهست که خواجهٔ خواجگان • وجای دیگر گفته است که برکه رضی الله عنه
حکایت کرد که مردی بود فرزند خود را گفت هرگز ریش کاو بوده گفت ریش کاو گرد بود

جخیدن
سیزده اوردن ۱۲ لحظه

چون این حکایت

وچه بود گفت آن که بامداد از خانه بدر آید گوید امروز گنجی یابم پسر گفت
ای پدر تا من بوده ام ریش گاو بوده ام

شیخ فتحه رحمه الله تعالی

عین القضاة در مصنفات خود از وی حکایت کند یکی می گوید که از ثقتی شنیدم
که فتحه گفت از خدای تعالی شر بخلق نرسد ٭ وجای دیگر می گوید که از برکه قدس
سره شنیدم که فتحه گفتی ابلیس گفت در عالم از من سیاه گلیم تر فتحه بود
وبس وازین سخن بگریست ٭ وجای دیگر گفته که پیران چون کامل باشند
دانند که هر مریدی بکدام مقام رسد بعاقبت کار چنانکه از فتحه بسیار شنیده
بودند که فلانرا قدم فلان خواهد بود وفلانرا قدم فلان

شیخ ضیاء الدین ابو النجیب عبد القاهر السهروردی قدس سره

در علوم ظاهر وباطن بکمال
بوده است مصنفات ومولفات بسیار دارد نسب وی بدوازده واسطه
بابوبکر صدیق رضی الله عنه رسد ٭ ونسبت وی در طریقت بشیخ احمد غزالیست
وی در کتاب آداب المریدین گفته است ٭ واجمعوا علی ان الفقر افضل
من الغنی اذا کان مقرونا بالرضا فان احتج محتج بقول النبی صلی الله علیه
وسلم الید العلیا خیر من الید السفلی قیل له الید العلیا تنال الفضیله
باخراج ما فیها والید السفلی تجد المنقصة بحصول الشیء فیها ففی تفضیل
السخاء والعطاء دلیل علی فضل الفقر من فضل الغنی للانفاق والعطاء
علی الفقر کان کمن فضل المعصیة علی الطاعة لفضل التوبة ٭ در تاریخ امام یافعی
می گوید که یکی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردی رحمه الله تعالی گفت که
روزی با شیخ در بازار بغداد می گذشتیم بدکان قصابی رسیدیم گوسفندی

فصل

آدیکنه

آویخته بود شیخ بایستاد و گفت این گوسفند میگوید که من مرده ام نه کشته
قصاب بخود بیفتاد چون بخود باز آمد بصحت قول شیخ اقرار کرد و تایب شد
توفی رضی الله عنه فی شهور سنه ثلث وستین وخمسمائه شیخ عمار یاسر
قدس الله تعالی روحه وی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردی است
در تکمیل ناقصان و تربیت مریدان و کشف وقایع ایشان کمال تمام داشته است
شیخ نجم الدین کبری در کتاب فواتح الجمال آورده است که چون بخدمت
شیخ عمار رسیدم و باذن وی بخلوت درآمدم بخاطر گذشت که چون اکتساب
علوم ظاهری کرده ام چون فتوحات غیبی دست دهد آنرا بر سرهای منبر بطالبان
حق برسانم چون باین نیت بخلوت درآمدم اتمام خلوت میسر نشد بیرون
آمدم شیخ فرمود اول تصحیح نیت کن بعد از آن بخلوت درآی پرتو نور باطن او
بر دل من تافت کتابها را وقف کردم و جامها را بفقرا بخشیدم بغیر یک جبه که پوشیده
بودم و گفتم این خلوتخانه قبر منست و این جبه کفن مرا دیگر امکان بیرون آمدن
نیست و عزم کردم که اگر داعیه بیرون آمدن غالب شود آن جبه را پاره سازم
تا ساتر عورت نماند و استحیا مانع آید خروج شود شیخ در من نظر کرد و گفت
درآی که نیت درست ساختی چون درآمدم اتمام خلوت دست داد و بهمین
همت شیخ ابواب فتوحات بر من بگشاد شیخ روزبهان کبیر
مصری قدس الله تعالی سره وی کازرونی الاصل است اما در مصر
می بوده از مریدان شیخ ابو النجیب سهروردی است در اکثر اوقات در مقام
استغراق می بوده و شیخ نجم الدین کبری بصحبت وی رسیده و آنجا بریاضت

اشتغال نموده و خلوتها نشسته و شیخ روزبهان ویرا ابدا ما دی قبول کرده
و ویرا از دختر شیخ دو پسر آمده • وفی کتاب تحفة البررة سمعت شیخنا
ابا الجناب یقول سمعت روزبهان بمصر یقول قیل لی مرارا اترک الصلوة
فانک لا تحتاج الیها فقلت یا ربی لا اطیق ذلک کلفنی شیئا آخر ۵

شیخ اسمعیل قصری قدس الله تعالی سره وی نیز از اصحاب شیخ
ابو النجیب سهروردی است و شیخ نجم الدین بصحبت وی رسیده است
و خرقه اصل از دست وی پوشیده است • و وی از محمد بن مانکیل • و وی از
محمد بن داود المعروف بخادم الفقرا • و وی از ابو العباس ادریس • و وی از
ابو القاسم بن رمضان • و وی از ابو یعقوب طبری • و وی از ابو عبد الله بن عثمان
و وی از ابو یعقوب نهرجوری • و وی از ابو یعقوب سوسی • و وی از
عبد الواحد بن زید • و وی از کمیل بن زیاد قدس الله تعالی ارواحهم • و وی
از امیر المؤمنین علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنه • و وی از حضرت رسالت
صلی الله علیه و علی آله وسلم • کذا ذکره الشیخ الرکن الدین علاء الدولة السمنانی
قدس الله تعالی سره فی بعض مصنفاته

شیخ نجم الدین الکبری قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابو الجناب است و نام وی احمد بن
عمر الخیوقی است و لقب وی کبری • و گفته اند که ویرا کبری از آن لقب کردند
که در اوان جوانی که بتحصیل علوم مشغول بود با هر که مناظره و مباحثه کردی
بروی غالب آمدی • فلقبوه بهذا السبب الطامة الکبری ثم غلب علیه ذلک
اللقب فحذفوا الطامة و لقبوه بالکبری • و هذا وجه صحیح نقله جماعة من اصحابه

من يوثق بهم · وقال بعضهم هو محمد و بفتح البا الموحدة اي هو نجم الكبرا
جمع كبير للكبير · والصحيح الاول كذا في تاريخ الامام اليافعي رحمه الله تعالى
و وی را شیخ ولی تراش نیز گفته اند بسبب آنکه در غلبات وجد نظر مبارکش
بر هر کە افتادی بمرتبهٔ ولایت رسیدی · روزی بازرگانی بر سبیل تفرج
بخانقاه شیخ درآمد شیخ حالتی قوی داشت نظرش بران بازرگان افتاد
در حال بمرتبهٔ ولایت رسید شیخ پرسید که از کدام مملکتی گفت از فلان مملکت
ویرا اجازت ارشاد نوشت تا در مملکت خود خلق را بحق ارشاد کند · روزی
شیخ با اصحاب نشسته بودند بازی در هوا صعوه را دنبال کرده بود ناگاه
نظر شیخ بران صعوه افتاد برگشت و باز را گرفت و پیش شیخ فرود آورد
روزی تحقیق و تقریر اصحاب کهف شیخ سعد الدین حموی را رحمه الله تعالی
که یکی از مریدان شیخ بود بخاطر گذشت که آیا درین امت کسی باشد که صحبت وی
در سگ اثر بکند شیخ بنور فراست دریافت برخاست و بدر خانقاه رفت و بایستاد
ناگاه سگی آنجا رسید و بایستاد و دنبال می جنبانید شیخ را نظر بر وی افتاد
در حال بخشش یافت و متحیر و بیخود شد و روی از شهر بگردانید و بگورستان
رفت و سر بر زمین می مالید تا آورده اند که هر جا که می آمد و می رفت قریب
به پنجاه و شصت سگ گرداگرد آن سگ حلقه کردندی و دست پیش وی
نهادندی و آواز نکردندی و هیچ نخوردندی و بحرمت بایستادندی عاقبت
بدان نزدیکی بمرد و شیخ فرمود تا ویرا دفن کردند و بر سر قبر وی عمارت ساختند
شیخ در تبریز یکی از شاگردان محیی السنه که سندی عالی داشت کتاب

صعوه بالفتح جانوری که [illegible]
معمولا گویند ۱۲

شرح السنه رامیخواند جون باخر رسید روزی در حضور استاد وجمعی ازایمه
نشسته بود و شرح السنه میخواند درویشی درآمد که ویرا نمی شناخت اما
از مشاهدهٔ آن تغیر تمام بشیخ راه یافت جنانکه مجال قراءتش نماند پرسیدکه
این جه کس است کفتند که این بابا فرج تبریزی است که ازجملهٔ مجذوبان ومحبوبان
حق است سبحانه شیخ آن شب بی قرار بود بامداد بخدمت استاد آمد والتماس
کرد که برخیزید که بزیارت بابا فرج رویم استاد وبااصحاب موافقت کردند
بر در خانقاه بابا فرج خادمی بود باباشادان نام جون آن جماعت را دید
درون رفت واجازت خواست بابا فرج کفت اکر جنانجه بدرکاه خداوندکار
می روند می توانند آمدکو درایید شیخ کفت جون از نظر بابا بهره مند شده
بودم معنی سخنش دانستم هرجه پوشیده بودم بیرون آوردم ودست برسینه
نهادم استاد واصحاب موافقت کردند پس پیش بابا فرج درآمدیم ونشستیم
بعد از لحظهٔ حال بابا متغیر شد وعظمتی درصورت او پدید آمد وجون قرص آفتاب
درافشان کشت وجامهٔ که پوشیده بود بروی شکافته شد جون بعد از ساعتی
بحال خود باز آمد برخاست وآن جامه را در من پوشید وکفت ترا وقت دفتر
خواندن نیست وقتست که سردفتر جهان شوی حال بر من متغیر شد وباطن
من از هرجه غیر حق بود منقطع کشت جون ازانجا بیرون آمدیم استاد کفت که
از شرح السنه اندکی مانده است بدو سه روز آنرا بخوان ودیکر تو دانی جون
بار دیکر بسر درس رفتم بابا فرج را دیدم که درآمد وکفت دی روز هزار منزل از علم
الیقین امروز باز بسر علم میروی من ترک درس کردم وبریاضت وخلوت

بودم

بکذاشتیم

مشغول

مشغول گشتم علوم لدنی و واردات غیبی نمودن گرفت گفتم حیف باشد که
آن فوت شود آنرا می نوشتم بابا فرج را دیدم که از در درامد و گفت شیطان
ترا تشویش می دهد این سخنها نرامنویس دوات و قلم رابینداختم و خاطررا
از همه باز پرداختم • امیر اقبال سیستانی در کتابی که درانجا همه سخنان شیخ خود
شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله تعالی سره جمع کرده است از شیخ
نقل می کند که شیخ نجم الدین کبری بهمدان رفت و اجازت حدیث حاصل کرد
و شنید که دراسکندریه محدث بزرگ ست با اسناد عالی هم ازانجا باسکندریه
رفت و ازوی نیز اجازت حاصل کرد و در بازگشتن شبی رسول را صلی الله
علیه و سلم در خواب دید و ازان حضرت درخواست کرد که مرا کنیتی بخش رسول
صلی الله علیه و سلم فرمود ابوالجناب پرسید که ابو الجناب مخففه فرمود
که لا مشدده چون از واقعه بازآمد در معنی این ویرا این روی نمود که از دنیا
اجتناب می باید کرد در حال تجرید کرد و در طلب مرشد مسافر گشت و بهر
کس که می رسید ارادت درست نمی کرد بسبب آنکه دانشمند بود و سراو
بهیچکس فرو نمی آمد و چون بملک خوزستان رسید در دزفول درامد
و آنجا رنجور شد و هیچکس اورا مقامی نمی داد که آنجا نزول کند عاجز گشت
از کسی پرسید که درین شهر هیچ مسلمانی باشد که مردم رنجور و غریب را
جای دهد تا من آنجا روزی چند بیاسایم آنکس گفت اینجا خانقاهی هست
و شیخی اگر آنجا روی ترا خدمت کنند گفت نام او چیست گفت شیخ
اسماعیل قصری شیخ نجم الدین آنجا رفت اورا جای دادند در صفه مقابل صفه

خوزستان
نام شهریست ملاحظه

درویشه و آنجا ساکن شد و رنجوری وی دراز کشید وی گفت با این همه انکر
رنجوری چندان رنج بمن نمی رسید که از آواز سماع ایشان که من سماع را بغایت
منکر بودم و قوت نقل مقام کردن نداشتم شبی سماع می کردند شیخ اسمعیل
از گرمی سماع ببالین من آمد و گفت می خواهی که برخیزی گفتم بلی دست من
بگرفت و مرا بکنار کشید و بمیان سماع برد و زمانی نیک مرا بگردانید و بر روی
دیوار مرا تکیه داد من گفتم که در حال خواهم افتاد چون بخود آمدم خود را تن درست
یافتم دیدم چنانکه هیچ بیماری در خود نمی دیدم مرا ارادت حاصل شد روزی
دیگر بخدمت رفتم و دست ارادت گرفتم و بسلوک مشغول شدم و مدتی آنجا
بودم چون مرا از احوال باطن خبر شد و علم وافر داشتم مرا شبی در خاطر
آمد که از علم باطن با خبر شدی و علم ظاهر تو از علم شیخ زیادت است بامداد
شیخ مرا طلب کرد و گفت برخیز و سفر کن که ترا بر عمار یاسر می باید رفت من
دانستم که شیخ بران خاطر من واقف شد اما هیچ نگفتم و برفتم بخدمت
شیخ عمار و آنجا نیز مدتی سلوک کردم و آنجا شبی مرا همین بخاطر آمد بامداد
شیخ عمار فرمود که نجم الدین برخیز و بمصر رو بخدمت روزبهان که این هستی
را وی بسیلی از سر تو بیرون برد برخاستم و بمصر رفتم چون بخانقاه وی در رفتم
شیخ آنجا نبود و مریدان او همه در مراقبه بودند هیچکس بمن نپرداخت آنجا
کسی دیگر بود از وی پرسیدم که شیخ کدام است گفت شیخ در بیرون است
و وضوی می سازد من بیرون رفتم شیخ روزبهان را دیدم که در آب اندک وضو
می ساخت مرا در خاطر آمد که شیخ نمی داند که درین قدر آب وضو جایز نیست

چگونه شیخ باشد او وضو تمام ساخت و دست بر روی من افشاند چون
آب بر روی من رسید در من بیخودی پیدا شد شیخ بخانقاه درآمد من نیز درآمدم
و شیخ بتکرار وضو مشغول شد من بر پای بودم منتظر آن که شیخ سلام باز
دهد او را سلام کنم همچنان بر پای ایستاده غایب شدم دیدم که قیامت
قایم شده است و دوزخ ظاهر گشته و مردمانرا میگیرند و بآتش می اندازند
و برین راهگذر آتش پشته ایست و شخصی بر سر آن پشته نشسته است
و هر که می گوید که من تعلق بوی دارم او را رها می کنند و دیگرانرا در آتش می
اندازند ناگاه مرا بگرفتند و بکشیدند چون آنجا رسیدم گفتم تعلق بوی
دارم مرا رها کردند من بر پشته بالا رفتم دیدم که شیخ روزبهان است پیش
او رفتم و در پای او افتادم او سیلی سخت بر قفای من زد چنانکه از قوت
آن بروی در افتادم • و گفت بیش ازین اهل حق را انکار مکن چون بیفتادم
از غیب باز آمدم • شیخ سلام نماز داده بود پیش رفتم و در پای او افتادم
• شیخ در شهادت نیز همچنان سیلی بر قفای من زد و همان لفظ بگفت آن
رنجوری از باطن من برفت • بعد از ان امر کرد مرا که باز گرد و بخدمت
شیخ عمار رو چون باز می گشتم مکتوبی بشیخ عمار نبشت که هر چند مس پاره
می فرست تا زر خالص می گردانم و باز برای تو می فرستم • از انجا بخدمت شیخ
عمار آمد و مدتی آنجا بود • چون سلوک تمام کرد وی را امر فرمود که بخوارزم رو
وی می گفت آنجا مردمان عجب اند و این طریق را و مشاهده را در قیامت نیز
منکرند گفت برو و باک مدار بخوارزم آمد و این طریق را منتشر گردانید

و مریدان بسیار بر وی جمع آمدند و بارشاد مشغول شد ، چون کفار تتار
بخوارزم رسیدند شیخ اصحاب خود را جمع کرد و زیادت بر شصت بودند
و سلطان محمد خوارزمشاه گریخته بود و کفار تتار پنداشتند که وی در
خوارزم است و بخوارزم در آمدند شیخ بعض اصحاب را چون شیخ سعد الدین
حموی و شیخ رضی الدین علی لالا و غیر ایشان طلب داشت و گفت زود
برخیزید و ببلاد خود روید که آتشی از جانب مشرق برافروخت که تا نزدیک مغرب
خواهد سوخت این فتنه ایست عظیم که درین امت مثل این واقع نشده است
بعضی از اصحاب گفتند چه شود که حضرت شیخ دعایی کند شاید که این از بلاد مسلمانان
مندفع شود ، شیخ فرمود که این قضاییست مبرم و دعا دفع آن نمی تواند کرد
پس اصحاب التماس کردند که چهارپایان آماده است اگر چنانچه حضرت شیخ
نیز با اصحاب موافقت کند تا در ملازمت ایشان بخراسان متوجه شوند دور
نمی نماید ، شیخ فرمود که من اینجا شهید خواهم شد ، و مرا اذن نیست که بیرون
روم پس اصحاب متوجه خراسان شدند چون کفار بشهر در آمدند شیخ اصحاب
باقی مانده را بخواند و گفت ، قوموا علی اسم الله نقاتل فی سبیل الله ، و بخانه در آمد
و خرقهٔ خود را پوشید و میان محکم ببست ، و آن خرقه پیش گشاده بود بغل خود
را از هر دو جانب پر سنگ کرد و نیزه بدست گرفت و بیرون آمد چون با کفار
مقابل شد در روی ایشان سنگ می انداخت تا آن غایت که هیچ سنگ نماند
کفار وی را تیرباران کردند یک تیر بر سینهٔ مبارک وی آمد بیرون کشید و بینداخت
و بران برفت ، گویند که در وقت شهادت پرچم کافری گرفته بود بعد از

شهادت ده کس نتوانستند که ویرا از دست شیخ جدا سازند خلاص دهند
عاقبت پرچم ویرا ببریدند • وبعضی گفته اند که حضرت مولانا جلال الدین رومی
قدس سره در غزلیات خود اشارت باین قصه وبانتساب خود بحضرت
شیخ کرده آنجا که گفته است ~ ما از آن محتشمانیم که ساغر گیرند
نه از آن مفلسکان که بز لاغر گیرند •• بیکی دست می خالص ایمان نوشند
بیکی دست دگر پرچم کافر گیرند •• وکانت شهادته قدس الله تعالی روحه
فی شهور سنه ثمان عشرة وستمائه • حضرت شیخ را مریدان بسیار بوده اند
اما چندی ازیشان یگانهٔ جهان ومقتدای زمان بوده اند • چون شیخ
مجد الدین بغدادی • وشیخ سعد الدین حموی • وبابا کمال جندی • وشیخ
رضی الدین علی لالا • وشیخ سیف الدین باخرزی • وشیخ نجم الدین رازی • وشیخ
جمال الدین گیلی • وبعضی گفته اند که مولانا بهاء الدین ولد والد مولانا جلال الدین
رومی نیز ازیشان بوده است • قدس الله تعالی ارواحهم شیخ مجد الدین
بغدادی قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابو سعید است ونام
وی مجد الدین شرف بن المؤید بن ابی الفتح البغدادی رحمه الله • وی باصل از
بغداد است خوارزمشاه از خلیفهٔ بغداد التماس طبیبی کرد پدر ویرا فرستاد
وبعضی گفته اند از بغداد کی است یکی از دیههای خوارزم وی از مقربان
سلطان بود • شیخ رکن الدین علاء الدوله فرموده است که آن که می
گویند که وی امرد بوده است که بصحبت شیخ رسیده خلاف واقع است مرد
تمام بود اما صورت لطیف داشت • ویرا شیخ اول بخدمت متوضا مشغول ساخت

والدهٔ وی بشنید و او طبیبه بود و شیخ نیز طبیب بود والدهٔ وی کسی پیش شیخ
فرستاد که فرزند مجد الدین مرد نازکست و این کاری بس عجب است اگر
شیخ بفرماید من ده غلام ترک بفرستم تا خدمت متوضا کنند و وی را بخدمت
دیگر مشغول کند شیخ فرمود که او را بگوید که این سخن از تو عجب است که
علم طب می دانی اگر پسر ترا تب صفراوی باشد زحمت دهد من دارو بغلام
ترک دهم پسر تو صحت نیابد • شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که
روزی یکی از مریدان سلطان بایزید که مردی درحساب بود و کارکرده
با من گفت که چونست که تو باین خاندان ارادت آوردی و سلوک
جز بمتابعت بایزید کردی • گفتم من این نمی دانم اما یک نوبت وضوی
ساختم در اثنای آن دیدم که دیوار قبله بگشاد و ازان سو فضایی پیدا
شد و آسمان و ستارهٔ مشتری می نمود پرسیدم که این چیست یکی گفت
این نور سلطان بایزید است • ساعتی شد آسمانی دیگر دیدم تمام نورانی
همچو خورشید گفتم این چیست یکی گفت این نور مجد الدین بغدادی است
آن درویش متعجب شد • بعد از آن گفتم این سخن نه بآن میگویم که در مراتب
ایشان بیانی میکنم یا ترجیح می نهم شیخ مجد الدین را بر سلطان بایزید
اما هر کسی را حق تعالی حواله کرده است بمشربی چون او توجه بآن مشرب
کرد و متابع آن طریق شد حق تعالی جهت ثبات قدم او را دران طریق
شیخ او را در اعلی مراتب بر وی جلوه کند و اگر نه علی التحقیق مراتب در قیامت
پیدا شود و نشان علو مرتبه درین عالم جز متابعت حبیب مطلق صلی الله علیه

وسلم نیست هرکس که متابع تر مرتبهٔ وی عالی تر ٭ روزی شیخ مجد الدین با جمعی
از درویشان نشسته بود سکری بروی غالب شد گفت ما بیضهٔ بط بودیم
برکنار دریا و شیخ ما شیخ نجم الدین مرغی بود بال تربیت بسر ما فرو آورد
ما از بیضه بیرون آمدیم ما چون بچهٔ بط بودیم در دریا رفتیم و شیخ برکنار بماند
شیخ نجم الدین بنور کرامت آنرا دانست بر زبان ایشان گذشت که
در دریا میراد ٭ شیخ مجد الدین آنرا شنید پیش شیخ سعد الدین حموی آمد و
تضرع بسیار کرد که روزی حضرت شیخ را وقت خوش باشد مرا خبر کن
تا بحضرت آیم و عذری بخواهم ٭ وقتی شیخ را در سماع حال خوش شد شیخ
سعد الدین شیخ مجد الدین را خبر کرد ٭ شیخ مجد الدین پای برهنه بیامد و طشتی
پر آتش کرد و بر سر نهاد و بجای کفش بایستاد ٭ شیخ بوی نظر کرد و فرمود که
چون بطریق درویشان عذر سخن پریشان می خواهی ایمان و دین بسلامت
بردی اما سرت برود و در دریا میری و ما نیز در سر تو شویم و سرهای سرداران
و ملک خوارزم در سر تو شود و عالم خراب گردد ٭ شیخ مجد الدین در قدم
شیخ افتاد و باندک فرصتی سخن شیخ بظهور آمد ٭ شیخ مجد الدین در خوارزم
وعظ می گفت ٭ و مادر سلطان محمد عورتی بود بغایت جمیله بوعظ شیخ مجد
الدین می آمد و گاه گاهی بزیارت وی میرفت ٭ مدعیان فرصتی جستند تا
شبی که سلطان بغایت مست بود عرضه داشتند که مادر تو بمذهب امام
ابو حنیفه رحمه الله بنکاح شیخ مجد الدین درآمده است سلطان بسیار رنجیده
شد فرمود که شیخ را در دجله اندازند انداختند خبر بشیخ مجد الدین رسید

متغیر گشت وگفت إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ فرزند مجد الدین را در آب
انداختند و مرد بس سر بسجده نهاد و زمانی نیک در سجده بود و سر از سجده
برآورد و گفت از حضرت عزت درخواستم تا بخون بهای فرزندم ملک از
سلطان محمد بازستانند اجابت فرمود سلطان را ازان خبر دادند بغایت پشیمان
شد پیاده بحضرت شیخ آمد و طشتی پر زر بیاورد و شمشیر و کفن بر سر آن
نهاده و سر برهنه کرد و در صف نعال بیستاد و گفت اگر دیت می باید اینک
زر و اگر قصاص می کند اینک شمشیر شیخ در جواب فرمود که كَانَ ذَٰلِكَ
فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا دیت او جملهٔ ملک تست و سر تو برود و سر بسی خلق
و ما نیز در سر شما شویم سلطان محمد نومید بازگشت و عن قریب جنگیز خان
خروج کرد و رفت آنچه رفت روزی قوال در مجلس شیخ مجد الدین این
بیت را خواند که خوش گفته اند در ازل جامهٔ عشق گر یک خط سبز بر
کنارش بودی شیخ محاسن خود را بگرفت و تیغ دست بر گلو نهاد
و گفت گر یک خط سرخ بر کنارش بودی و همانا که باین اشارت
بشهادت خود کرده باشد و بعد ازان این رباعی بگفت

در بحر محیط غوطه خواهم خوردن … یا غرقه شدن یا گهری آوردن
کار تو مخاطره است خواهم کردن … یا سرخ کنم روی ز تو یا گردن

در خدمت شیخ نجم الدین کبری قدس سره درویشی بود از قریهٔ بسکرداباد
وی را ازنگی بسکردی می گفتند و بمقام عالی رسیده بود تا غایتی که تا وی از
خلوت بیرون نیامدی سماع برنخاستی روزی در اثنای سماع وقت او خوش شد

از زمین برخاست و طاقی بلند بود آنجا بران طاق نشست و در وقت فرود
آمدن از بالا بر کردن شیخ مجد الدین بغدادی جست و پایها فرو آویخت و
شیخ مجد الدین همچنان چرخ می‌زد و این زنگی بلند بود و کران و شیخ مجد
الدین بس نازک و لطیف چون از سماع فارغ شد کفت ندانستم که زنگی نشست
بر کردن من یا کنجشکی و چون از کردن او فرود می‌آمد رخسارهٔ او بدندان
بکرفت چنانکه نشان بماند بارها شیخ مجد الدین کفتی که مرا در قیامت همین
مفاخرت تمام است که اثر دندان زنگی بر روی من باشد شیخ رکن الدین
علاء الدوله قدس سره کفته است که شیخ مجد الدین بغدادی فرموده که در
واقعه از حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم پرسیدم ما تقول فی حق ابن
سینا قال صلی الله علیه و سلم هو رجل اراد ان یصل الی الله تعالی بلا واسطتی
فحجبته بیدی هکذا فسقط فی النار من این حکایت را پیش استاد مولانا
جمال الدین حلبی می‌کفتم او کفت عجب و بعد از ان فرمود که از بغداد بشام
می‌رفتم تا از انجا بروم روم چون بموصل رسیدم شب در مسجد جمعه بودم چون
در خواب شدم دیدم که کسی می‌کوید که آنجا نمی‌روی که فایده کیری من نظر
کردم جمعی دیدم که حلقه زده بودند و شخصی در میان ایشان نشسته و نوری
از سروی باسمان پیوسته وی سخن می‌کفت و ایشان می‌شنیدند کفتم
این کیست کفتند مصطفی صلی الله علیه و سلم من پیش رفتم و سلام کفتم
جواب کفتند و مرا در حلقه جای دادند چون بنشستم پرسیدم که یا رسول الله
ما تقول فی حق ابن سینا فرمود که رجل اضله الله علی علم دیکر کفتم ما تقول

فی حق شهاب الدین المقتول کفت هو من متبعیه بعد ازان کفتم از علماء اسلام
نیز بپرسم پرسیدم که ما تقول فی حق فخر الدین الرازی کفت هو رجل معاتب
کفتم ما تقول فی حق حجة الاسلام محمد الغزالی کفت هو رجل وصل الی مقصوده
کفتم ما تقول فی حق امام الحرمین کفت هو ممن نصر دینی کفتم ما تقول فی حق
ابی الحسن الاشعری کفت انا قلت و قولی صدق الایمان یمان والحکمة
یمانیة بعد ازان کسی که نزدیک من بود مرا کفت که ازین سوال اجه میکنی
دعایی درخواست کن که ترا فایده کند بعد ازان کفتم یا رسول الله مرا دعایی
بیاموز فرمود که قل اللهم تب علی حتی اتوب واعصمنی حتی لا اعود وحبب
الی الطاعات وکره الی الخطیات بعد ازان ازمن پرسید که کجا میروی
کفتم بروم فرمود که الروم ما دخله المعصوم ومن از واقعه باز آمدم و آنجا
خرقه بود مولانا موفق الدین کواشی آنجا بود و در آخر عمر ضریر کشته بود بزیارت
وی رفتم پرسید که تو کیستی بکفتم کفت از کجا می آیی کفتم از بغداد کفت
بکجا میروی کفتم بروم کفت بروم کفتم بلی کفت الروم ما دخله المعصوم
من متعجب شدم و دست در دامن او زدم کفتم مکر شما در مجلس دوشین
حاضر بودید کفت دعنی دعنی دست از وی باز داشتم و باز کشتم شیخ
رکن الدین علاء الدوله قدس الله سره کوید که مولانا جمال الدین مردی عزیز بوده
و او را تصانیف مشهوره در علوم بسیار است ومیان او و امام غزالی
دو واسطه بیش نبوده است واین حکایت وی دلیل است بر صحت واقعه
شیخ مجد الدین را جون شیخ مجد الدین را در سنه سبع وستمائه وقیل

٢٣٧

سنه عشر وستمائه شهید کردند خاتون وی که از نشابور بود ویرا بنشابور نقل
کرد و در سنه ثلث وثلثین وثمانمائه ویرا باسفراین نقل کردند شیخ سعد
الدین حموی قدس الله تعالی روحه نام وی محمد بن المؤید بن ابی بکر بن ابی
الحسن بن محمد بن حمویه است از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است قدس الله
تعالی روحه وفی تاریخ الیافعی کان صاحب احوال ورياضات وله اصحاب
ومریدون وکلام سکن سفح قاسیون مدة ثم رجع الی خراسان فتوفی
هناک در علوم ظاهری وباطنی یگانه است مصنفات بسیار دارد چون کتاب
محبوب وسجنجل الارواح وغیر آن ودر مصنفات وی سخنان مرموز وکلمات
مشکل وارقام واشکال ودوایر که نظر عقل وفکر از کشف وحل آن عاجز است
بسیار است وهمانا که تا دیده بصیرت بنور کشف منفتح نشود ادراک آن
متعذر است وی گفته است بشرنی الله سبحانه وقال من اصغی کلامک
بحسن القبول والاعتقاد فی ذکری وتعریفی فقد اندرجت فیه نطفة العلم
والمعرفة وان التبس علیه فی الحال فقد ثبت له النصیب فی طور من اطواره
شیخ صدر الدین قونیوی قدس الله تعالی سره بصحبت وی رسیده است
میگوید که از وی شنیدم که می گفت مواثیق هفت است ودر میثاق الست
بربکم منحصر نیست آنرا با شیخ خود شیخ محیی الدین قدس الله تعالی سره
باز گفتم گفت کلیات را میگوید واگر نه جزئیات از ان بیش است شیخ
موید الدین الجندی در شرح فصوص الحکم می گوید که شیخ صدر الدین روزی
در مجلس سماع با شیخ سعد الدین حاضر بود شیخ سعد الدین در اثنای سماع روی

شیخ نام جا...

کشف منفتح

بصفه که دران منزل بود کرد و با دب تمام مدتی بر پای ایستاد و بعد از ان چشم
خود را بپوشید و آواز داد که ای صدر الدین جون شیخ صدر الدین چشم پیش آمد چشم
بر روی وی بکشاد و کفت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم دران صفه حاضر
بودند خواستم که چشمی که بمشاهدهٔ جمال آن حضرت مشرف شده است اول بروی
تو بکشایم • وی کفته است که وقتی روح مرا عروج واقع شد و از قالب
منسلخ کشت سیزده روز جنان بماند انکاه بقالب آمد و قالب درین سیزده
روز جون مرده افتاده بود و هیج حرکت نمیکرد و روح جون بقالب آمد و قالب
برخاست خبر نداشت که جند روز افتاده است دیکران که حاضر بودند کفتند
که سیزده روز است تا قالب تو جنین افتاده است و از اشعار روی است
که در کتاب محجوب درج کرده است این رباعی عربی
یا راحة مهجتی ونور البصر ۞ استیقظ قلبی بک وقت السحر
ناجیت ضمیر خاطری یا قمری ۞ انی انا فیک و انت لی فی نظر
و این رباعیات فارسی نیز ازین قبیل است کافر شوی ار زلف نکارم
بینی ۞ مؤمن شوی ار عارض یارم بینی ۞ در کفر میاویز و در ایمان منکر ۞
تا عزت یار و افتقارم بینی بی تو نظری نیست مرا در کاری ۞ بی روی
تو خوش نیایدم کلزاری ۞ در باغ رضای جون تو زیبا یاری ۞ بیدا و
نهان روی تو دیدم باری بی تو نه بهشت بایدم نی رضوان ۞ نی کوثر و
زنجبیل و بحر حیوان ۞ با قهر تو دوزخ است وار رضوان ۞ با لطف تو دوزخ
همه روح و ریحان ۞ و این شعر نیز ازین قبیل است

وی ۵

کشف ۵

انت

انت قلبی انت فیه جبیب ∴ و لسقم القلوب و انت طبیب

لیس فی قلب من یحبک صدقا ∴ غیر ذکراک حالة یستطیب

انت سقمی و صحتی و شفایی ∴ و بک الموت و الحیوة یطیب

و اذا نظرت فیّ بلطف ∴ عن فوادی و اعینی لا تغیب

لک سرّی و مهجتی و ضمیری ∴ ساجد شاهد و ما لی نصیب

عمر وی شصت و سه سال بوده است و در روز عید اضحی سنه خمسین و ستمائه از دنیا برفته است و قبر وی در بخارا باد است رحمه الله تعالی ∴ شیخ سیف الدین باخرزی قدس الله تعالی روحه وی از خلفای شیخ نجم الدین کبری است بعد از تحصیل و تکمیل علوم بخدمت شیخ آمد و تربیت یافت وقتی از برای شیخ نجم الدین از خطای کنیزک آورده بوده اند شب زفاف با اصحاب خود گفته است که ما امشب بلذت مشروعه اشتغال خواهیم نمود شما نیز در موافقت ترک ریاضت کنید و بفراغت و آسودگی بسر برید چون حضرت شیخ این بگفت شیخ سیف الدین آن شب ابریقی بزرگ پر آب کرد و بر در خلوت شیخ بیستاد چون وقت صبح شیخ بیرون آمد وی را دید گفت نه ما گفته بودیم که امشب بلذت و حضور خود مشغول باشید چرا خود را باین ریاضت در رنج انداختی گفت شما فرموده اید که هر کس بلذت و حضور خود مشغول شود مرا هیچ لذت ورای آن نیست که بر آستانهٔ حضرت شیخ بایستم شیخ فرمود که بشارت باد ترا که سلطانان در رکاب تو بدوند ∴ روزی یکی از سلاطین بزیارت شیخ سیف الدین آمد و در وقت بازگشتن از

در اوایل وی را بخلوت بنشاند در اربعین دوم بدر خلوت وی آمد و انگشت مبارک بر در خلوت وی زد و آواز داد که ای سیف الدین رباعی

منم عاشق مرا غم سازوار است ∴ تو معشوقی ترا با غم چکار است

برخیز و برون آی آنگاه دست وی را بگرفت و از خلوت بیرون آورد و بطرف بخارا روانه گردانید صح

شیخ درخواست کرد که اسپی نذر شیخ کرده ام التماس می نمایم که شیخ قدم رنجه
فرمایند تا بدست خود سوار کنم شیخ التماس وی را مبذول داشت بدر خانقاه آمد
پادشاه رکابش بگرفت تا سوار شد اسب سرکشی کرد و عنان در ربود قریب
به پنجاه گام در رکاب شیخ بدوید شیخ با پادشاه گفت حکمت در سرکشی این اسب
آن بود که ما شبی در خدمت شیخ الاسلام شیخ نجم الدین بودیم ما را بشارت
داد که پادشاهان در رکاب تو بدوند اکنون این مصدق سخن شیخ شد و
من کلماته القدسیه هذه الرباعیات ~ هر شب بمثال پاسبان کویت
می گردم گرد آستان کویت ، باشد که برآید ای صنم روز حساب ، نامم
ز جریدهٔ سگان کویت ~ هر چند گهی ز عشق بیگانه شوم ، با عافیت
آشنا و همخانه شوم ، ناگاه پری رخی بمن برگذرد ، برگردم ازان حد
دیوانه شوم ، توفی قدس سره فی سنه ثمان و خمسین و ستمائه و قبر وی
در بخارا است

عین الزمان جمال الدین گیلی رحمه الله تعالی

وی نیز از خلفاء شیخ نجم الدین است بسیار دانشمند و فاضل بوده است
در اوایل که عزیمت صحبت شیخ کرد بکتب خانه درآمد و از لطایف علوم
عقلی و نقلی مجموعهٔ انتخاب کرد که در سفر مونس وی باشد چون نزدیک خوارزم
رسید شبی در خواب دید که شیخ با وی گفت ای گیلک بشته بینداز و بیا چون
بیدار شد اندیشه کرد که بشته چیست من از دنیا هیچ ندارم و اندیشهٔ جمع آن
نیز ندارم ، شب دوم همین خواب دید ، و شب سیوم نیز ، از شیخ پرسید که
شیخا بشته چیست گفت آن مجموعه که جمع کرده ، چون بیدار شد آنرا در جیحون

بروزی بجنازه درویشی حاضر شد گفتند شیخا
تلقین فرمائید پیش روی میت آمد و این
رباعی فرمود ~ گر من گنه جمله جهان کردستم
لطف تو امیدست که گیرد دستم گفتی که بوقت
عجز دستت گیرم عاجزتر ازین مخواه که اکنون
هستم ~

انداخت

انداخت چون بحضرت شیخ رسید گفت اگر آن مجموعه را نمی‌انداختی ترا
هیج فایده نمی‌بود پس وی را خرقه پوشانید و در اربعین نشاند و بعد
از اتمام اربعین عین الزمان نام لقب نهاد شیخ جمال الدین در قزوین می
بوده است یکی از سادات قزوین را عزیمت شیراز شد از شیخ التماس
سفارشی بپادشاه شیراز که بشیخ ارادت تمام داشت کرد شیخ پارهٔ
کاغذ طلبید و بر انجا نوشت که عسل و رازیانه و بوی داد چون آن سید
بشیراز رسید و قصد ملاقات پادشاه کرد گفتند که وی درد شکم دارد
و در حمام است بدر حمام رفت دید که پادشاه بر سر حمام نشسته است
و از درد شکم تشویش عظیم دارد پیش رفت و سلام کرد گفت از کجا
می‌آیی گفت از قزوین از وی احوال شیخ پرسید کاغذ را بوی داد بگشاد دید
که در وی نبشته که عسل و رازیانه گفت شیخ بنور فراست و کرامت علاج ما
نوشته فرمود تا آنرا حاضر کردند بخورد و فی الحال شفا یافت و آن سید را
رعایت بسیار کرد بابا کمال جندی رحمه الله تعالی چون خدمت بابا کمال
جندی در صحبت شیخ نجم الدین مرتبهٔ تکمیل و اکمال یافت حضرت شیخ خرقهٔ
بوی داد و گفت در دیار ترکستان مولانا شمس الدین مفتی را فرزندیست
که وی را احمد مولانا میگویند خرقهٔ ما را بدو رسان و تربیت از وی دریغ مدار
چون بابا کمال بخجند رسید جمع کودکان بازی می‌کردند و احمد مولانا چون هنوز
کودک بود در میان ایشان بود اما بازی نمی‌کرد جامهای ایشان نگاه می
داشت چون بابا کمال را دید برخاست و استقبال وی کرد و سلام گفت

رازیانه دارویی است که اهل هند [illegible]

بعد از ان گفت چند ما جامهٔ دیگران نگاه داریم و شما جامهٔ ما نگاه دارید خدمت
بابا وی را کنار گرفت و بخانهٔ مفتی آمدند مفتی گفت این فرزند مجذوبست
نشاید که خدمت شایسته تواند کرد برادر خردتر وی دانشمند مولانا بغایت
زیرک است و مؤدب بابا گفت وی نیز با نصیب گردد اما ما بحواله شیخ
بخدمت وی آمده ایم احمد مولانا در اندک فرصتی تربیت تمام یافت و
صیت کمالات وی منتشر شد و بسی از طالبان در صحبت تربیت یافتند و
بمرتبهٔ کمال رسیدند ویکی از انها شیخ بهاء الدین کبری است که تربیت
برادر خود دانشمند مولانا را که محمد نام داشته حواله بوی کرده بود و شیخ بهاء
الدین تربیت فرزند خود ابو الفتوح را حواله بدانشمند مولانا کرده است
و همانا که خدمت خواجه ابو الوفاء خوارزمی را انتساب بابو الفتوح است
چنانکه در بیان سلسلهٔ مشایخ خود گفته است ∴ شعر

رسید فیض علی را از احمد مختار ∴ پس از علی حسن آمد خزینهٔ اسرار
حبیب و طایی و معروف پس سری و جنید ∴ دو بو علی ست دگر مغربی سر اخیار
عقیب این همه بو القاسم و پس از نساج ∴ امام احمد و پس سهروردی و عمار
پس از اکابر مذکور شیخ نجم الدین ∴ که بود قدوهٔ اخیار و سرور ابرار
کمال و احمد و انکه بهاء ملت و دین ∴ دگر محمد و پس بو الفتوح فخر کبار

و خدمت خواجه ابو الوفا را از مشارب صافیه ارباب توحید و اصحاب
اذواق و مواجید شربی تمام بوده است چنانکه از رسایل و اشعار
ایشان بتخصیص رباعیات این معنی ظاهر است و اثبات این دعوی را

رباعی جند آورده می شود رباعیات ای انکه تویی حیات جان جانم
در وصف تو کرجه عاجز و حیرانم ؛ بینایی جشم من تویی می بینم ؛ دانایی
عقل من تویی می دانم ـ من از تو جدا نبوده ام تا بودم ؛ اینست دلیل
طالع مسعودم ؛ درذات تونا پدیدم ار معدوم ؛ وز نور تو ظاهرم اکر
موجودم ـ جون بعض ظهورات حق آمد باطل ؛ بس منکر باطل نشود
جز جاهل ؛ در کل وجود هر که جز حق بیند ؛ باشد ز حقیقة الحقایق
غافل ـ اوست نهان و آشکار است جهان ؛ بل عکس بود بشهود
اهل عرفان ؛ بل اوست همه جه آشکارا جه نهان ؛ کر اهل حقی غیر یکی
هیج مدان ـ یکیست ولی نه آن یکی کش دانی ؛ یکی که نباشد
آن یکی را ثانی ؛ خودرا ز قیود خود اکر برهانی ؛ دانیش نه از دلایل بر
هانی ـ بد کردم و اعتذار بدتر ز کناه ؛ جون هست درین عذر سه
دعوی تبّاه ؛ دعوی وجود و دعوی قدرت و فعل ؛ لا حول ولا قوة
الا بالله ؛ وفات خواجه ابو الوفا در شهور سنه خمس وثلثین وثمانمائه
بوده است رحمه الله تعالی شیخ نجم الدین رازی المعروف بدایه رحمه الله
تعالی وی نیز از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است که تربیت وی را حواله
بشیخ مجد الدین کرده بوده است ؛ صاحب مرصاد العباد و تفسیر بحر الحقایق است
وی را در کشف حقایق و شرح دقایق قوت و قدرت تمام بوده است
در واقعه جنکیز خان از خوارزم بیرون آمد و بروم رفت ؛ و وی را با شیخ
صدر الدین قونیوی ؛ و مولانا جلال الدین رومی اتفاق ملاقات افتاد

گویند که وقتی دریک مجلس جمع بودند نماز شام قایم شد ازوی التماس
امامت کردند در هر دو رکعت سورهٔ قل یا ایها الکافرون خواند چون نماز
تمام کردند مولانا جلال الدین رومی باشیخ صدرالدین گفت بروجه مطایبت
که ظاهرا یکبار برای شما خواند ویکبار برای ما ٭ وفات وی درسنهٔ اربع
وخمسین وستمائه بوده است ٭ ودرشونیزیهٔ بغداد بیرون مقبرهٔ شیخ
سری سقطی وشیخ جنید قبری بود می گفتند که قبر وی است ٭ والله تعالی اعلم
واز مقولات وی است این رباعی ـــه شمع ارچه چومن داغ جدایی دارد
باگریه وسوز آشنایی دارد ٭ سررشتهٔ شمع به که سررشتهٔ من ٭ کان
رشته سری بروشنایی دارد ٭

شیخ رضی الدین علی لالا الغزنوی قدس الله تعالی سره

وهو علی بن سعید بن عبد الجلیل اللالاء الغزنوی ٭ واین
شیخ سعید که پدر شیخ علی لالا است پسر عم حکیم سنایی است بعزم حج بخراسان
آمده وبصحبت شیخ ابو یعقوب یوسف الهمدانی رسیده ٭ دران وقت که
شیخ نجم الدین کبری بهمدان میرفت بطلب حدیث دریک فرسنگی دیهی که
شیخ علی لالا آنجا می بود فرود آمده بود اتفاقا همان شب شیخ علی لالا در
واقعه دید که نردبانی نهاده بود تا درآسمان ٭ وشخصی بر سر نردبان ایستاده بود
ومردمان یک یک پیش او می آمدند واو دست ایشان می گرفت ومی برد تا
درآسمان وآنجا شخصی ایستاده بود ودست ایشان را بدست او می داد واو
ایشان را برآسمان می برد ٭ شیخ علی لالا نیز برفت واو را بزیر نردبان بالا برد
ودستش بدست او دادند ووی را بآسمان دربرد چون آن واقعه را پیش پدر

بگفت

بگفت پدرش گفت آن شخص را می شناسی گفت می شناسم و نام او می دانم
گفت طلب او می باید کرد که کلید تو در دست اوست پس شیخ علی لالا بطلب
او مسافر شد و چندین سال گرد عالم سفر کرد و ازوی نام و نشان نمی
یافت تا آنزمان که شیخ نجم الدین بخوارزم آمد و این طریق را منتشر گردانید
و دران وقت شیخ علی لالا در ترکستان بود در خانقاه شیخ احمد یسوی
روزی شخصی از خوارزم آمده بود و شیخ علی لالا در خلوت بود می شنید
که شیخ احمد ازوی می پرسید که در خوارزم هیچ درویشی هست و مردمان
بچه مشغول اند آن شخص گفت این زمان جوانی آمده است و بارشاد خلق
مشغول شده و خلقی بروی جمع شده اند پرسید که چه نام دارد گفت
نجم الدین کبری چون شیخ علی لالا این نام بشنید از خلوت بیرون جست
و میان سفر دربست شیخ احمد یسوی فرمود که چه بوده است گفت سفر
می کنم فرمود که صبر کن تا زمستان بگذرد گفتم نتوانم بخدمت شیخ نجم الدین
آمد و بسلوک مشغول شد بعد ازان بجندگاه شیخ مجد الدین بیامد و مرید شد
و شیخ نجم الدین بسی و پنج سالگی نزدیک بوده است که بسلوک مشغول
شده و شیخ مجد الدین بسه چهار سال از شیخ علی لالا زیادت بوده است
اما شیخ علی لالا در اول جوانی بطلب مشغول شده بوده و ایشان آن وقت
هنوز بسلوک مشغول نشده بودند و تحصیل می کردند شیخ علی لالا بصحبت
بسیاری از مشایخ رسیده بوده و گویند که از صد و بیست و چهار شیخ
کامل مکمل خرقه داشته است و بعد از وفات وی ازانجمله صد و سیزده

خرقه باقی مانده بود • و سفر هندوستان کرده بوده و صحبت ابو الرضا رتن
رضی الله عنه دریافته و امانت رسول صلی الله علیه وسلم ازوی گرفته چنانکه شیخ
رکن الدین علاء الدوله آنرا تصحیح فرموده وگفته که صحب یعنی الشیخ رضی الدین
علی لالا، صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم ابا الرضا رتن بن نصر رضی الله
تعالی عنه فاعطاه مشطا من امشاط رسول الله صلی الله علیه وسلم و شیخ رکن
الدین علاء الدوله آن شانه را در خرقه پیچیده و آن خرقه را در کاغذی و بخط
مبارک خود بران کاغذ نوشته هذا المشط من امشاط رسول الله صلی الله علیه
وسلم وصل الی هذا الضعیف من صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم و هذه
الخرقه وصله من ابی الرضا رتن الی هذا الضعیف • وهم شیخ رکن الدین بخط
مبارک خود نوشته است که چنین گویند که آن امانت برای شیخ رضی الدین
علی لالا بوده است از رسول صلی الله علیه وسلم • وهذه الرباعیة من انفاسه
القدسیة منقوله من خطه بیده ـــ هم جان بهزار دل گرفتار تو است
هم دل بهزار جان خریدار تو است ؛ اندر طلبت نه خواب یابد نه قرار
هر کس که در آرزوی دیدار تو است ؛ توفی قدس الله تعالی روحه • فی الثالث
من ربیع الاول سنه اثنتین واربعین وستمائه شیخ جمال الدین احمد جورفانی
رحمه الله تعالی وی از اصحاب شیخ رضی الدین علی لالا است • شیخ رکن الدین
علاء الدوله گفته است که شیخ احمد عجب مرد ذاکر بوده است • مرتبه عالی
دارد و من در غیب مرتبه سلوک او را مناسب یافتم با شیخ ابو الحسن خرقانی
و ازان شیخ رضی الدین علی را با سلطان بایزید قدس الله تعالی ارواحهم

شیخ

شیخ رضی الدین علی گفته است هر که با خاموشی احمد ما در سازد آنچه از جنید و
شبلی یافته اند از وی بیابد ٭ روزی شیخ سعد الدین حموی بجوزیان رسید
کسی فرستاد و شیخ احمد را طلب داشت شیخ احمد نیت عزلت کرده بود
نیامد باز کس فرستاد که می باید آمد که مرا اشارتی رسیده است که
چون از جهت تو شیخ علی اجازت نامه نوشته من نیز بنویسم شیخ احمد جواب
فرستاد که من خدای تعالی را باجازت نامه نخواهم پرستید ٭ شیخ رکن الدین
علاء الدوله گفته که این سخن مرا از وی بسیار خوش آمده است ٭ وقتی شیخ
احمد یکی از مریدانرا دید که مراقبه کرده بود کفش بیرون کرد و چند کفش محکم
در پس گردن او بزد مرید گفت مراقبه کرده ام شیخ جوابش می نماید
فرمود که مراقبه کسی را روا بود که یک هفته طعام نخورده باشد چون آواز
پای بشنود در خاطرش نیاید که این کس برای من طعام می آورد ٭ وی
در سلخ ربیع الآخر سنه تسع وستین وستمائه از دنیا رفته شیخ نور الدین
عبد الرحمن اسفراینی کسرقی رحمه الله تعالی وی از اصحاب شیخ احمد جورفانی است
در تسلیک طالبان و تربیت مریدان و کشف وقایع ایشان شانی
عظیم داشته است شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که پدر من
از من پرسید که درین زمانه از اولیا کدام مانده اند گفتم هستند ٭ ابن عجیل است
در یمن ٭ و شمس الدین ساوجی است در شستر ٭ و خواجه حاجی در ابهر ٭
و چند کس را از مشایخ که بر صراط مستقیم بودند بر شمردم گفت چون است که
این همه هستند تو ارادت بشیخ نور الدین عبد الرحمن آوردی و با اینها التفات

نکردی گفتم مرا مقصودی بود که جز بادشا دلهور است نمی آمد من میخواستم که
سلوک کنم و این طریقه بشناسم و دران وقت در همه عالم استاد نبود
غیر او و مرا با آن کاری که نبود که ببینم که بزرگان که اند تا هرکرا بزرگتر
نشان دهند بخدمت او روم چه اگر کسی را با آهنگری کار باشد و بدکان
زرگری رود عقل بروی خندد • و هم شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته که • در
آخر الزمان اگر نه وجود شیخ نور الدین عبد الرحمن قدس الله تعالی روحه
بودی سلوک بکلی محو گشتی و نشان نماندی اما چون حق تعالی این طریق را
تا قیامت باقی خواهد داشت بوی مجدد کرد • و هم وی گفته که روزی در
جماعت خانه غایب شدم امام غزالی را دیدم که نشسته بود و سر بر زانو
نهاده و قلم میان دو انگشت گرفته متحیر ازو پرسیدم که چه می شود و امام
در چه فکرست • گفت چگونه متفکر نباشم که من در دین سیمرغ را صفتی
نوشته ام و این ساعت می بینم همه غلط بوده این واقعه را بخدمت شیخ
نور الدین عبد الرحمن گفتم فرمود که عجب من نیز در دیه شقان بودم و آن
وقت مرا در معرفت سخن گفتن شره تمام بود در غیبت می بینم که حق تعالی مرا
میگوید که تو نمی دانی که این همه حسرتی که هست امام غزالی را هیچ حسرت آن
نرسید که سلوک تمام ناکرده بحضرت ما آمد بعد ازانکه از غیب باز آمدم
بر زبان خود عقده یافتم و خاموشی پیشه کردم و بکار خود مشغول شدم •
ولادت وی شوال سنه تسع وثلثین وستمائه بوده است و در بغداد از
دنیا برفته ابو المکارم رکن الدین علاء الدوله احمد بن محمد البیابانکی قدس الله تعالی

سره وی در اصل از ملوک سمنانست بعد از پانزده سالگی بخدمت سلطان
وقت شغل گرفت در یکی از حروب که سلطانرا با اعدا بود ویرا جذبه رسید
بعد از آنه در شهور سنه سبع وثمانین وستمائه در بغداد بصحبت شیخ نور الدین
کسرقی رسید در وقت مراجعت از حجاز و در سنه تسع وثمانین وستمائه
اذن ارشاد یافت و بعد از آن در خانقاه سکاکیه در مدت شانزده سال
صد و چهل اربعین براورد وگویند در سایر اوقات صد و سی اربعین دیگر
براورده است و چون عمر وی بهفتاد و هفت سال رسید شب جمعه بیست و
دوم رجب سنه ست وثلثین وسبعمائه در برج احرار از صوفیا باد بجوار
رحمت حق پیوست و در حظیره قطب ربان عماد الدین عبد الوهاب مدفونست
روزی پادشاه جوبان پیش شیخ آهویی فرستاد و سلام رسانید
و نیازمندی نمود که این گوشت صیدست بخورید که حلال باشد شیخ گفت که
مرا درین حالت حکایت امیر نوروز یاد آمد که آن وقت که در خراسان
بود و من بزیارت مشهد طوس رفته بودم و او بشنید و با پنجاه سوار از عقب
من بیامد و گفت میخواهم که مادام که در خراسان باشی با تو باشم چند روز با وی
مصاحبت افتاد یک روز آمد و دو خرگوش آورد و گفت من خود زده ام
بخور گفتم گوشت خرگوش است و هر کس که زده است من نخواهم خورد
گفت چرا گفتم بقول امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه حرام است و
چون یکی از بزرگان آنرا حرام داشته است ناخوردن آن بهتر است
برفت و روز دیگر بیامد و آهویی بیاورد و گفت این آهو را من زده ام بتیر

عبد الرحمن

سنه عشرین وسبعمائه

خود تراشیده ام و بر اسبی نشسته بودم که از پدران ما در قدیم پیش از غارت تخم بر تخم بما رسیده است* گفتم این همان حکایت مولانا جلال الدین است در گزینیا که یکی از امراء مغول که در حوالی همدان می نشست و با وی دعوی ارادت می کرد روزی به پیش وی در آمد و مرغابی بنهاد و گفت این را باز من گرفته است و حلال باشد مولانا تناول فرماید مولانا گفت سخن در مرغابی نیست سخن در آنست که باز تو دوش مرغ کدام پیرزن خورده است که امروز او را قوت گرفتن این مرغابی حاصل آمده ست بردار و ببر که لایق شماست اسب تو نیز تا دوش جو کدام مظلوم خورده است که امروز او را قوت دویدن حاصل آمده است تا تو در پشت آن این آهو را می توانی زد مرا خوردن آن روا نباشد* القصه هرچند گفت گوشت او نخوردم اما درویشان را گفتم بخورید شاید که چون بنیاز آورده کاری بر آید ببرکت نیازمندی او درویشی از شیخ سوال کرد که چون این بدن را در خاک ادراک نیست و بدن مکتسب با روح از وی مفارق شده اند و در عالم ارواح حجاب نیست چه احتیاج است بسر خاک رفتن و فایده چیست چه در هر مقامی که توجه کند بروح بزرگی همان باشد که بسر خاک رفته* شیخ فرمود که فایده بسیار دارد* یکی آنکه چون بزیارت کسی میرود چندانکه میرود توجه آن زیادت می شود و چون بسر خاک رسد و بحس مشاهده کند خاک او را حس او نیز مشغول او شود و بکلی متوجه گردد و فایده بیشتر باشد* و دیگر آنکه هرچند ارواح را حجاب نیست و همه جهان او را یکی است* اما در بدنی که هفتاد سال با او صحبت

داشته باشد وبدن محشور او که بعد از حشر ابد الآباد خواهد بود آنجا باشد
بآن موضع نظر او و تعلق او بیشتر بود که بمواضع دیگر ❊ پس حکایت کرد که یک
نوبت در خلوت جنید قدس الله تعالی سره بودم واز خلوت وی ذوق تمام
میرسید بسبب جنید که دران خلوت بوده بود بیرون آمدم وبسر خاک او
رفتم آنجا آن ذوق نیافتم این معنی را با خدمت شیخ قدس سره بگفتم فرمود
که آن ذوق بسبب جنید یافتی یا نه گفتم بلی گفت درموضعی که در عمر خود بیدا است
که چند نوبت آنجا بوده باشد وقتی که ذوق حاصل می شود دربدن که چندین
سال دایم با او صحبت داشته بود اولی باشد که ذوق بیشتر حاصل شود
اما شاید که بسبب مشغولی حس بر سر خاک در توجه تقصیری افتاده باشد آخر
در خرقهٔ که اهل دلی پوشیده باشد ذوق آن مشاهده می توان کرد وبدن
از خرقه نزدیکتر است ❊ وفواید زیارت بسیار است ❊ کسی اینجا توجه کند
بروحانیت مصطفی صلی الله علیه وسلم فایده یابد اما اگر بمدینه رود در روحانیت
مصطفی صلی الله علیه وسلم از رفتن او ورنج راه او باخبر باشد وچون آنجا رسد
بحس ببیند روضهٔ پاک آن حضرت را وبکلی متوجه شود فایدهٔ آنرا با فایدهٔ این چه نسبت
واهل مشاهده را این معنی تحقیق باشد ❊ وی فرموده که جملهٔ انبیا برای آن
آمده اند تا چشم خلق را بگشایند بعیب خود وکمال حق ❊ وبعجز خود وقدرت حق
وبظلم خود وعدل حق ❊ وبجهل خود وعلم حق ❊ وبمذلت خود ❊ وعزت حق ❊
وبیندگی خود ❊ وخداوندی حق ❊ وبفقر خود ❊ وغناء حق ❊ وبتقصیر خود ونعمتهای
حق ❊ وبفناء خود ❊ وبقاء حق ❊ وهم برین قیاس نیز شیخ از برای آنست که

چشم مریدانرا باین معانی بگشاید، پس هرچند مرید در اثبات خود و کمال خود
بیش کوشد یا عملی کند تا کمال او ظاهر شود شیخ از وی بیشتر رنجد چه شیخ این
همه رنج از برای آن می کشد تا چشم کمال بین نفس او را بدوزد و چشمی که کمال
حق بیند بگشاید و او هر لحظه در کمال خود چشم دیگر می گشاید پس در ضیعت رنج
شیخ می کوشد در حق خویش درویش می باید که در کمین نفس باشد
تا هر چشمی که بکمال خود می گشاید حالی آنرا می بندد و اگر نه چنین کند تا او را خبر
شود نفس از هر سر موی چشمی بدیدن کمال خود بگشاید و از دیدن کمال حق کور
گرداند که خاصیت نفس اینست ◦ و هم وی فرموده که این مردمان عجب اعتقادها
دارند البته می گویند که درویش می باید که گدا و محتاج باشد نمی دانند که حق تعالی
هرگز هیچ مرشد را محتاج نداشته است بخلق، و چرا باید که بندگان خدای تعالی
جز بخدای تعالی محتاج باشند آخر این دنیا را با این همه نعمت بهر که ایشان
بپای می دارد بلکه مقصود از آفرینش ایشانند، نه آخر شیخ مجدالدین بغدادی را
قدس الله تعالی روحه هر سال خرج سفرهٔ خانقاه دویست هزار دینار زر
سرخ بوده است و من حساب می کنم پانصد هزار دینار زر را املاک وقف کرده ام
بر صوفیه که بر طریقهٔ ما باشند ◦ و هم وی فرموده که حق تعالی این زمین و
مزارع بحکمت آفریده و می خواهد که معمور باشد و فایده بخلق برسد و اگر خلق
بدانند که از عمارت دنیا که برای فایده و دخلی کنند نه بوجه اسراف چه
ثوابست هرگز ترک عمارت نکنند و اگر بدانند که از ترک عمارت و گذاشتن
زمین را معطل چه گناه حاصل می شود هرگز نگذارند که اسباب او خراب شود هر کس

که زمینی دارد که از آن هر سال هزار من غله حاصل می تواند کرد اگر بتقصیر و اهمال صد
من حاصل کند و بسبب او آن صد من از حلق خلق دور افتد بقدر آن از وی بازخواست
خواهند کرد و اگر کسی را حالی ست که بدنیا و عمارت آن نمی پردازد خوش
وقت او و اگر چنانکه از کاهلی ترک عمارت زمین کند و آنرا ترک و زهد نام
نهد جز متابعت شیطان چیزی دیگر نیست و هیچکس کمتر از آدمی بیکار نیست
اغویاو دنیوما ، وهم وی فرموده که ممکن نیست که کسی بمرتبهٔ ولایت برسد
الا که حق تعالی پردهٔ بر سر او بپوشد و او را از چشم خلق پنهان دارد و معنی
اولیایی تحت قبابی اینست و این قباب صفات بشریت است نه پرده ایست
از کرباس وغیره و صفات آنست که در وی عیبی ظاهر کند یا هنری را از و در چشم
مردم بعیب فرانماید ، و معنی لا یعرفهم غیری آنست که تا بنور ارادت باطن کسی
را منور نکند آن ولی را نشناسد پس آن نور او را شناخته باشد نه آنکس
وهم وی فرموده که درویشانی که بکار مشغولند می باید که بطال را در میان ایشان
راه نباشد که یک بی کار صد مرد درکار را از کار باز دارد ، عدوی
البلید الی الجلید سریعة ، والجمر یوضع فی الرماد فیخمد ، وهم وی فرموده که
می باید که درویشان جهد نمایند تا در وقت لقمه خوردن نیک حاضر باشند
که تخم اعمال در زمین قالب انسانی لقمه است چون بغفلت تخم اندازند ممکن
نیست که هرگز جمعیت خاطر حاصل شود و اگرچه لقمه حلال باشد ، وهم وی
فرموده که حکیم ترمذی و جماعتی از مغاربه گفته اند که بدایة الاولیاء نهایة
الانبیاء ، روزی در بغداد در خدمت شیخ بودیم قدس الله سره فرمود که

آن جماعتی که گفته اند که بدایة الاولیاء نهایة الانبیاء آنرا عذری هست و ایشان ازان سخن
این خواسته اند که بدایة الاولیاء نهایة الانبیاء فی الشریعة و نهایة الاولیاء بدایة
الانبیاء فی الطریقة زیرا که چون کمال شریعت در آخر کار نبی تمام شد که الیوم
اکملت لکم دینکم و ولی تا شریعت را بکمال فرا نگیرد قدم در ولایت نتواند نهاد پس
آنچه نبی را در شرایع بانتهاء کار رسید ولی را بابتدا باشد زیرا که اگر کسی بدان احکام
که در مکه نازل شد سلوک کند و باحکامی که در آخر عمر در مدینه نازل شد التفات ننماید
مرکز بولایت نرسد بلکه اگر انکار کند کافر گردد پس ابتداء ولایت آنست که همه
شرایع را بکمال قبول کند و متابعت نماید اما در طریقت آنست که هر چند ولی سعی کند
و مرتبهٔ او عالی شود روح او را آن نوع معراجی که جسم نبی را بوده حاصل نشود و محال
بود که شود پس چون در انتهاء ولایت روح ولی مشابهت می یابد بجسم نبی در
طریقت نهایة الاولیاء بدایة الانبیا باشد • و هم وی فرموده انبیا علیهم السلام
از انشاء گناه عامداً معصوم اند و اولیا از خوار داشت گناه محفوظ و از مصطفی صلی
الله علیه و سلم مرویست • ان تغفر اللهم فاغفر اللهم جمّاً • و ای عبد لک لا الما
و نزدیک این بیچاره هیچ گناهی بدتر ازان نیست که بنده خود را مقصر و مجرم نداند
اخی علی مصری رحمه الله تعالی وی شیخی بوده در ملک شام و روم مریدان بسیار
بروی جمع آمده اما چون مرد منصف بود جمعی از مریدان خود را که مستعد بودند با ایشان
گفت اگر شما طالب حق اید من نیز طالبم و مرشدی نیافته ام که پیش او سلوک کردمی اکنون
در واقعه دیده ام و در شهادت نیز می شنوم که در خراسان مرشدی است مکمل برخیزید
تا برویم و او را دریابیم و در خدمت مرشدی روزی چند سلوک کنیم و ازانچه خلق بما گمان

می برند چیزی حاصل کنیم القصه بنا برین قضیه آمده بود و در حلقهٔ مریدان شیخ داخل شده
با جمعی از اصحاب خود شیخ فرمود که ارادت ایشان بتو بعد ازین ارادت منست و
وساطت تو در میان ایشان را سود کند چه بنزدیک من میان شیخ و مصطفی صلی الله
علیه وسلم هر چند که خرقه بیشتر راه روشن تر و سلوک آسان ترست بخلاف اسناد
حدیث که آنجا هر چند واسطه کمترست حدیث صحیح ترست چه آنجا که خبرست هر چند
واسطه بیشتر بود احتمال تغیر بیشتر بود اما اینجا که خرقه است هر چند که نور مشایخ
بیشتر بود راه روشن تر بود و مدد ایشان بیشتر بود • روزی حکایت منصور حلاج
در افتاد اخی علی مصری از حال وی استغفار کرد • حضرت شیخ بعد ازان که
در باب وی سخنان بسیار فرموده بودند گفتند که دران وقت که مرا حال گرم بود بزیارت
وی رفتم چون مراقبه کردم روح ویرا در علیین یافتم در مقامی عالی مناجات کردم
و گفتم خداوندا این چه حالست که فرعون انا ربکم الاعلی گفت و حسین منصور
انا الحق گفت و هر دو دعوی خدایی کردند اکنون روح حسین در علیین و روح
فرعون در سجین درین چه حکمت است • در سرّ من ندا کردند که فرعون بخودبینی در
افتاد و همه خود را دید و ما را گم کرد • و حسین منصور همه ما را دید و خود را گم کرد
بنگر که چه فرق باشد شیخ نجم الدین محمد بن محمد الادکانی رحمه الله تعالی
وی مرید شیخ رکن الدین علاء الدوله است • قدس سره • عمر وی بهشتاد
رسیده بوده در شهور سنه ثمان و سبعین و سبعمائه از دنیا برفته و در حصاری
ز اعمال اسفراین مدفون گشته • وی گفته بالسواد الاعظم • ای بالقرآن ••
[شیخ ابو] محمد بهستانی رحمه الله تعالی شیخ فرموده است که در اربعین

استغفار

در قول رسول صلی الله علیه وسلم علیکم

نظری

شب پنجشنبه سی و نهم اربعین در غیب دیدم که جماعتی مسافران برسیدند و در میان
ایشان جوانی بود که حق تعالی را با آواز عنایت است و او را بمن حوالت است
چون بشهادت آمدم خادم را گفتم زینهار که هیچ مسافر را اجازت مده تا بیرون آمدن
من که برود قضا را همان ساعت جماعتی مسافران رسیدند گفتم فردا روز جمعه چون
اربعین تمام شده باشد در مسجد جامع آنجا که من می نشینم ایشانرا بیاور
تا ایشانرا ببینم چون روز جمعه بمسجد رفتم درویشان مسافر بیامدند و سلام کردند
چندانکه نظر کردم آنرا که من دیده بودم در میان ایشان نبود گفتم مگر قوم دیگر
خواهند آمد نماز بگذاردیم و بخانقاه آمدیم خادم آمد و گفت ازین درویشان یکی
تن که بخدمت ایشان مشغول است مگر پیش رختهای ایشان بوده و بمسجد نیامده
درخواست می کند که شما را ببیند گفتم نیک باشد چون درآمد از دور او را بدیدم
دانستم که اوست بیامد و سلام کرد و ساعتی بنشست و بیرون رفت من خادم
را طلب کردم و گفتم برو و این جوانرا که برفت بگوی که می باید که اینجا روزی
چند با ما باشی و ازین جماعت باز گردی که ما را با تو کار است چون خادم بیرون
رفت او را دید که باز گشته بود و ایستاده خادم از و پرسید که حال چیست
گفت می خواهم که با خدمت شیخ بگویی تا مرا قبول کند و هم اینجا بخدمت درویشان
مشغول شوم خادم گفت شیخ مرا از پی تو باین مهم فرستاده و او را در آورد
و مسافران برفتند و او را بخدمت مشغول کردم خدمتی که از آدمی بهتر از آن ممکن
نباشد بکرد بعد از سه سال که ذکر گفت و خلوتی چند بنشست حالهای نیکو او را
روی نمود روزی در سفری بودیم و او در صفه نشسته بود نظر من بر حال وی

من انجا که بودم ص

افتاد دیدم که واردی عالی بروی نازل می‌شد و حالی بس شگرف بروی
کشف می‌گشت حالی برخاستم و آنجا رفتم که او بود و مغلوب شده بود و مبهوت
آن حال گشته بانگ بروی زدم و گفتم در چه کاری و چه دیدی بگوی گفت نمی‌توانم
گفتم راز مخفای بگوی بزجر بگفت الحق مقامی بس عالی بود اما چون دیدم که درو
عجبی ازین پیدا می‌شود گفتم این چیزی نیست و آنرا نفی کردم باری دران مقام در خود
چیزی پیدا کرد و مدتی مزید از دماغ او نمی‌رفت تا بعد ازان بچند گاه دیگر
بتجلی صمدیت متجلی شد و آن مقامیست که درانجا احتیاج بالکل از سالک بر
می‌خیزد چون دران حال خود را بدید غروری در وی پیدا شد و با خود گفت نان خوردن
صفت حق است و این صفت مرا حاصل است و در باطن وی دعوی خدایی
سر بر زدن گرفت و ترک خوردن کرد چندانکه چوبش می‌زدم و چوب در دهان
او می‌کردم و شربت در دهان او می‌ریختم باز بدر می‌ریخت و بحلق وی فرو نمی
رفت بگذاشتم تا مگر بخوشی خود بخورد هیچ نخورد تا شش سال برین برآمد و بخدمت
قیام می‌نمود و یک سعادت او آن بود که خود را هرگز از من بی‌نیاز ندانست
و اگر نه این بودی سر دران ورطه هلاک شدی و من مدت سی و هفت سال است
تا باشارت شیخ بارشاد مشغولم و چندین طالبان را دیدم همچنین مردی که این محمد است
که او را بلذت دنیا و نفس خود هیچ میلی نباشد ندیدم و مدت بیست و پنج
سالست که درمیان درویشانست و برادر او خادم است و دیگر خادمان که
بیش ازین بوده‌اند هیچکس از لفظ او نشنیده باشد که مرا چیزی می‌باید نه از
طعام و نه از جامه هرگز چیزی که تعلق بحظ نفس داشته باشد کسی از زبان او نشنید

وبا آنکه رنجوریها کشیده هرگز کسی او را خفته ندیده و با کسی نگفته و از هیچ آفریده
دوا نطلبیده • القصه دران مقام ناخوردن بماند تا شش سال • بعد از ان بکعبه
میرفتم او را با خود ببردم • و قصد من آن بود که می دیدم که جماعتی این حال را عجب
می داشتند و در قدرت خدای تعالی بشک می بودند و ایشانرا زبان می داشت
تا در راه ببینند و بی گمان بدانند که چیزی نمیخورد و آن شبهه رفع کرده • برفتم
و آن جماعت را شک برخاست • و چون بمدینه رسیدیم او را گفتم اکرامت
رسولی صلی الله علیه و سلم و مریدی منی آن می باید کرد که رسول صلی الله علیه و سلم کرده و من
می کنم و اگر نه برخیز و برو که بیش ازین در صحبت ما نتوانی بود • و علی دوستی حاضر
بود لقمه در دهان او نهادم و سه لقمه تعیین کردم که در روزی بخورد تا بمکه بعد از ان
در مکه گفتم که همچنانکه درویشان می خورند بخور بخورد و از ان ورطه خلاص یافت

ابو البرکات تقی الدین علی الدوستی السمنانی رحمه الله تعالی وی از اصحاب
شیخ رکن الدین علاء الدوله است • روزی حضرت شیخ می فرمودند که مادام
که سالک در وقت تجلی صوریتی ادراک میکند آن تجلی صوری باشد و حق تعالی
را از ان صورت منزه باید داشت اما آنرا تجلی حق باید دانست چنانکه موسی
علیه الصلوة والسلام از درخت شنید که انی انا الله هر که گوید که درخت خدا
بود کافر شود • و هر که گوید این سخن خدا نگفت کافر شود • پس تجلی صوری را
بدین نوع اعتقاد باید کرد • و دران روز اخی علی دوستی حاضر بود شیخ فرمود
که مرا امسال واقعهٔ علی دوستی بغایت خوش آمد • و بجهت ثبات اعتقاد
درویشان بگویم • حق تعالی امسال بروی یک نوبت در صورت کل موجودات

تجلی

تجلی کرد • بعد ازان وی تسبیح و تنزیه او از صُوَر بلفظی که حق تعالی بر زبان وی
می راندی گفت • حق تعالی بخودی خود ازوی پرسید که مرا دیدی گفت نی
خداوندا • فرمود بس اینها که دیدی چه بود گفت آن آثار و افعال و صور صفات تو
و تو از همه صور منزهی • حق تعالی درین سخن ثنا گفت و این معنی را ازوی
پسندیده داشت امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی قدس الله
تعالی سره جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی ویرا در علوم اهل باطن
مصنفات مشهور است • چون کتاب اسرار النقط • و شرح اسماء الله • و شرح
فصوص الحکم • و شرح قصیدهٔ خمریهٔ فارضیه و غیر آن • وی مرید شیخ شرف الدین
محمود بن عبد الله المزدقانی بود اما کسب طریقت پیش صاحب السر بین الاقطاب
تقی الدین علی دوستی کرد • و چون شیخ تقی الدین علی از دنیا برفت باز رجوع
بشیخ شرف الدین محمود کرد و گفت فرمان چیست • وی توجه کرد و گفت فرمان
آنست که در اقصی بلاد عالم بگردی سه نوبت ربع مسکون را سیر کرد • و صحبت
هزار و چهار صد ولی را دریافت • و چهار صد را در یک مجلس دریافت سادس
ذوالحجه سنه ست و ثمانین و سبعمائه نزدیک بولایت کبر و سواد فوت شد
و ازانجا بختلانش نقل کردند شیخ عبد الله غرجستانی رحمه الله تعالی
وی از اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله است • و از یکی از دیههای غرجستان
خود بوده است که پدر وی فوت شده و مادر وی شخصی دیگر را شوهر کرده •
روزی ازوی امری واقع شده بوده • و ازان شخص متوهم گشته و گریزان
از دیه بیرون رفته در آن نواحی درختی بوده بزرگ و در پای آن درخت چشمهٔ آبی

بآن درخت برآمده و در میان شاخ و برگ آن پنهان شده اتفاقا جماعتی از
درویشان مولانا آنجا نزول کرده اند در چشمهٔ آب عکس ویرا دیده اند و ویرا از
درخت فرود آورده اند و همراه خود برده گذر ایشان بجانب سمنان افتاده
بصحبت شیخ رفته اند و ویرا همراه برده چون نظر شیخ بروی افتاده بنور
فراست کمال قابلیت ویرا درین طریق دریافته بعد از آنکه درویشان سفر
کرده اندکسان فرستاده و ویرا باز گردانیده درویشان اضطراب بسیار
کرده اند و بحاکم و سلطان وقت رجوع نموده اند چون حقانیت حضرت شیخ
بر همه ظاهر بوده هیچ سود نداشته پس حضرت شیخ بتربیت وی مشغول شده
و بحسن التفات شیخ بمقامات عالیه رسیده و آن قدر التفات و اهتمام که
شیخ را نسبت بوی بوده است معلوم نیست که نسبت بکس دیگر بوده باشد
چنانچه از رباعیاتی که در مخاطبهٔ وی گفته اند معلوم می شود و چون بمرتبهٔ تکمیل
وارشاد طالبان رسیده حوالهٔ وی بولایت طوس شده است آنجا آمده
و بارشاد طالبان مشغول گشته پادشاه وقت از وی استدعا کرده که با وی
در بعض محاربات که با اعدا داشته همراه باشد همراه شده و در آن محاربه مرتبهٔ
شهادت یافته و جسد مبارک ویرا بطوس نقل کرده اند و قبر وی آنجاست

بابا محمود طوسی رحمه الله تعالی وی از مریدان شیخ عبدالله بوده است
وقتی شیخ عبدالله جمعی درویشان را در اربعین نشانده بود یک شب خادم
خانقاه را گفت که امشب دو درویش را واردی قوی خواهد رسید واقف
باش که بیخودی نکنند و از خلوت بیرون نروند خادم حاضر می بود ناگاه بابا محمود

نعره زنان و فریاد کنان از خلوت بیرون جست و یک درویش دیگر که نام
وی هندو الیاس بود نیز در عقب بابا محمود بیرون جست خادم در عقب
ایشان بدوید بهندو الیاس رسید ویرا بگرفت و بابا محمود روی بکوه و
صحرا نهاد و هندو الیاس بحسن تربیت و سیاست شیخ فی الجمله بحال خود
باز آمد و بابا محمود همچنان مجذوب و مغلوب باند از وی کرامات و خوارق عادات
بسیار ظاهر می شده است چنانچه مشهورست اخی علی قتلق شاه
رحمه الله تعالی وی نیز از مریدان شیخ عبدالله است و بحسن تربیت
وی بمرتبهٔ کمال بلکه بمرتبهٔ تکمیل رسیده بود دران وقت که شیخ عبدالله را
بلشکر استدعا کرده بودند اخی علی در سفر بوده است شیخ فرموده است که
ما درین لشکر بسعادت شهادت خواهیم رسید بعد از ما بجای ما اخی علی را
بنشانید شیخ حافظ بهاء الدین عمر ابردهی رحمه الله تعالی وی از مریدان
اخی علی است گویند که وی خرد بود که والد وی فوت شد چون بسن تمیز
رسید خویشان ویرا بدکان درزیی فرستادند تا درزی گری بیاموزد دران
فرصت مولانا رضی الدین علی مایانی رحمه الله تعالی که از مریدان شیخ عبدالله
غرجستانی بوده است و صحبت دار خضر علیه السلام بابرده رسیده
پرسیده که فرزند عمر کجاست گفته اند که در پیش درزیانست مولانا گفته است
هر که پیش درزیان باشد درزیان باشد او را طلبید طلبیده اند مولانا
ویرا بطوس برده است و بحافظ صالح سپرده است تا قرآن یاد گیرد و
خدمت مولانا بعد از چند گاه باز بر آنجا گذشته است شیخ حافظ را دیده

و متغیر شده استاد ویرا گفته که همانا فرزند عمر را از همان طعامها می دهی که خود
می خوری گفته است جگرم چیزی دیگر ندارم مولانا فرموده است که با وی بازده
رو و آنجا باش چندانکه وی قرآن حفظ کند چنان کرده است، شیخ حافظ
گفته است که در اوایل که مرا داعیهٔ سلوک راه خدای تعالی پیدا شد در نشابور
مولانا شمس الدین خلیفه بارشاد مشغول بود و در ده ویرانی شیخ اخی علی
و در هر ولایتی نام عزیزی می شنیدم متردد می بودم که کجا روم شبی در واقعه
دیدم که منزلی است بس رفیع و عمارتی عالی و درانجا جماعت خانهٔ خلقی بسیار
در غایت روح و پاکی و در پیشان آن رواقی و در پیشان پردهٔ آویخته و دران جماعت
خانه خلقی بسیار و در رواق نیز جمعی از اکابر نشسته و مولانا شمس الدین خلیفه
بر کنار رواق نشسته و از میان جماعت خانه تاجی آویخته بودند و مولانا می گفت
که این تاج بر سر هر که راست آید معنی ما بوی حواله است هر کس می آمد و امتحان
می کرد بر سر هیچکس راست نمی آمد من در گوشهٔ ایستاده بودم و نظاره میکردم
ناگاه خدمت مولانا بمن نظر کرد و گفت فرزند تو نیز پیش آی من خواستم که پیش
آیم ناگاه دیدم که آن پردهٔ که در پیشان رواق بود در حرکت آمد و از پس آن
پرده شخصی با هیبت بیرون آمد و مرا بر گرفت و در کنار اخی علی نهاد و فرمود که بگیر
این طفل را و شیر ده از هیبت آن از خواب در آمدم با خود گفتم حواله بخدمت اخی علی
شد احرام ملازمت وی بستم چون نظر وی بر من افتاد گفت حافظ دیر باشیر آمدی
دست بیعت بوی دادم و توبه کردم و تلقین گرفتم ○ و هم وی گفته است که چون در سفر
حجاز ببغداد رسیدم در خانقاه شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی رحمه الله تعالی

نزول کردم دران وقت نبیرهٔ وی شیخ نور الدین عبد الرحمن شیخ الاسلام بغداد بود
وخلیفهٔ جد بزرگوار خود بود در وقت وداع وصیت کرد که چون شرف زیارت روضهٔ
شریفهٔ حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم دریابی نیازمندی من با آن حضرت
برسانی وباین عبارت بگویی که پیری عاصی از عاصیان امت تو عبد الرحمن بغدادی
دعا رسانید چون بشرف زیارت رسیدم وشرایط آن بجای آوردم وصیت شیخ
بخاطرم آمد بهمان عبارت که وصیت کرده بود گفتم حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم ابروی مبارک درهم کشیدند ومرا گفتند که تو چنین مگوی که وی از غایت
تواضع چنین گفته است و وی از اکابر امت منست بعد از مراجعت آنرا بشیخ
گفتم خوشدلی بسیار نمود ومرا دعای خیر کرد و هم وی گفته است که وقتی دران
ولایت وبایی عظیم افتاد چنانکه اکثر خلق از حیات خود مایوس گشتند روزی
خدمت مولانا رضی الدین علی لالا از ده مایان بابرده تشریف آورد و در
بیرون ده نزول فرمود ومرا طلبید وگفت امر چنین است که همراه من بیایی
و در سر قبر شیخ محمد خالد رحمه الله تعالی در قریهٔ اسبیجیل قرآن ختم کنی شاید که
خدای تعالی این بلیت را دفع کند امتثال نمودم اما بواسطهٔ آنکه دران فرصت
خواجه عبد الرحمن کهواره گر قدس سره که از مجنونان ومجذوبان حضرت حق بود
جل ذکره در قریهٔ اسبیجیل بر سر سنگی که بر در تربت شیخ محمد خالد است می‌نشست
وسخنان بلند می‌گفت وخدمت مولانا رضی الدین علی در غایت تشرع بود
من متفکر شدم که مبادا که امری واقع شود که مردم بلیت وبارا باز طلبند چون
بنزدیک اسبیجیل رسیدم شخصی بیرون آمد وی را از احوال خواجه پرسیدم گفت

حالی بر سر سنگ نشسته بود ناگاه گفت که قوچی می آید که من حریف کله وی نیستم
ازانجا برخاست و دران نزدیکی خراسی بود بانجا درامد و در مغاکی پنهان شد چون
بدیه رسیدیم و در سر زیارت فرود آمدیم و مردم ده جمع شدند خبر رسید که
امیر علی بیک که حاکم ولایت بود بزیارت خواجه می آید مردم ده با مولانا گفتند که
خواجه بسبب شما باین خراس درآمده است اگر علی بیک بیاید و خواجه را نبیند جای آن
دارد که بر ما غضب کند خدمت مولانا متوجه خراس شد چون بخراس درامد فرمود که
مهمانرا چنین دارند چون خواجه آواز مولانا را شنید ازان مغاکی بیرون آمد
ویکدیگر را کنار گرفتند و خواجه چیزی درگوش مولانا گفت مولانا درگریه شد
مدتی همچنان ایستاده بودند شخصی مرا گفت که امیر علی بیک بر در ایستاده
و انتظار می کشد من مولانا را تنبیه کردم مولانا فرمود که امیر علی بیک منتظر شماست
خواجه بیرون رفت و امیر علی بیک خواجه را دریافت خواجه گفت مغولک برو
مهمان عزیز دارم علی بیک روان شد و خواجه از عقب وی نعره می زد که هی
مغولک بدو وی میدوید تا از نظر خواجه غایب شد بعد ازان خواجه و مولانا
بزیارت درآمدند و من از بیم آنکه مبادا خواجه سخنی بلند بگوید با مولانا گفتم که من
قرآن یک شبانه روز ختم می توانم کرد مولانا فرمود که امر نسبه شبانه روز ست
من ختم آغاز کردم در اثنا تلاوت خواجه آغاز سخنان بلند کرد مولانا بانگ
بروی زد دیگر تا آخر صحبت خواجه ازان سخنان هیچ نگفت چون ختم تمام شد
و از دعا فارغ شدند یکدیگر را وداع کردند حق سبحانه و تعالی آن بلیت را
بمحض رافت و رحمت خود دفع کرد. مولانا فخر الدین لورستانی رحمة الله تعالی

تحصیل علوم ظاهری کرده بوده است همیشه در خاطر می داشته است که بعد از
تحصیل علوم بسلوک راه خدای تعالی اشتغال نماید • وقتی در یکی از مدارس مصر خانه داشته
در انجا بمطالعه مشغول بوده ویرا از مطالعه کلالی حاصل شده از برای تشحید خاطر از خانه
بیرون آمده داعیه سلوک بر دلش تازه گشته با خود گفته است که آخر روزی
انچه در انم می باید آمد امروز آن روزست دیگر بخانه خود باز نرفته است • و همچنان
خانه را با کتابها و متاعهای دیگر در باز گذاشته است • و پیش شیخ شی لله رحمه الله
رفته که دران وقت در مصر بارشاد متعین بوده • و چون وی از دنیا رفته است
بطلب کامل مکمل سفر اختیار کرده • دران وقت شیخ محیی الدین طوسی که از اولاد
امام غزالی ست رحمه الله تعالی شهرتی تمام داشته است و در شهر طوس بوده
بصحبت وی آمده آنچه می خواسته است آنجا نیافته از انجا بده و پیرانی پیش
فرزندان اخی علی قتلقشاه رفته است آنجا نیز آنچه می خواسته نیافته چون از انجا سفر
کرده فرزندان اخی علی ویرا گفته اند که یکی از درویشان پدرما در قریه ابرده
باشد اگر ویرا ببینی دور نمی نماید با خود گفته است پیش شیخ خراسان ان وشیخ
دکان این درویش دیگر چه خواهد بود اما احتیاط را با برده رفته چون بانجا رسیده
شیخ حافظ بجهت مهمی بده دیگر رفته بوده آنجا بنور ولایت از آمدن وی خبر
یافته با اصحاب گفته که ما را مهمان عزیز رسیده مهم ناساخته با برده باز گشته چون
چشمش بر مولانا افتاده این مصراع مشهور را خوانده که • یار در خانه و ما گرد
جهان گردیدیم • و میان ایشان صحبت در گرفته و تا شیخ حافظ زنده بوده است
بصحبت وی بوده است و با وی اربعینها نشسته و تربیتها یافته و بعد از وفات

رفته و بسلوک مشغول گشته و تا وی زنده
بوده در صحبت وی بوده ص

وی بولایت جام تشریف آورده و در جوار تربت مقدسهٔ حضرت شیخ الاسلام احمد
اربعین نشسته و مشایخ جام را بهیچکس از مشایخ وقت آن قدر اخلاص و اعتقاد نبوده که
نسبت بوی • وی می گفته است که حضرت شیخ الاسلام احمد را قدس الله تعالی روحه
بهم اولاد خود التفات بسیار است تا غایتی که بخواجه محمد خلوتی که ظاهر وی بس پریشان
داشته است التفات بسیار دارد • یکی از علمای هراة که بزهد و ورع مشهور بوده
در سلوک راه خدای تعالی جد تمام داشته بصحبت وی آمده بوده و اظهار طلب
کرده ویرا گفته است که بهراة رجوع می باید کرد و با اهل بیت خود می باید بود هر چند
الحاح کرده فایده نداشته چون بموجب امر وی باز گشته و بهراة رسیده عن قریب
بیمار شده و بجوار رحمت حق پیوسته • بخاطر می آید که در خرجرد جام در سرایی که تعلق
بوالد این فقیر می داشت نزول فرموده بودند و من چنان خرد بودم که مرا پیش زانوی
خود نشانده بود و بانگشت مبارک خود نامهای مشهور چون عمر و علی بر روی هوا می نوشت
و من آنرا می خواندم تبسم می نمود و تعجب می فرمود آن شفقت و لطف وی در دل من
تخم محبت و ارادت این طایفه شد و از آن وقت باز هر روز نشو و نمای دیگر می یابد
امید میدارم که بر محبت ایشان زیم و در محبت ایشان میرم و در زمرهٔ محبان ایشان
برانگیخته شوم • اَللّٰهُمَّ اَحْیِنِی مِسْکِیناً وَاَمِتْنِی مِسْکِیناً وَاحْشُرْنِی فِی زُمْرَةِ
الْمَسَاکِین • بعد از سنه عشرین و ثمانمائه از خراسان عزیمت زیارت حرمین
شریفین زادهما الله تعالی شرفاً کرد و از آنجا بمصر رفت و آنجا بجوار رحمت حق پیوست
و قبر وی در قرافه است نزدیک بقبر امام شافعی رضی الله تعالی عنه و آنجا بسید فخر الدین
مشهور است **شاه علی فراهی رحمه الله تعالی** وی از مریدان شیخ رکن الدین علاء

الدوله است پدر وی حاکم فره بود و معمر گشته بود خواست که از حکومت استعفا کند
و در آخر حیوة منزوی شود و بطاعت و عبادت اشتغال نماید پسر خود شاه علی را
بطرف اردوی پادشاه وقت فرستاد تا منشور حکومت بنام خود بستاند و پدر
ویرا معذور دارند گذر وی بر نواحی سمنان بود ویرا دران نواحی با قطاع الطریق
محاربه افتاد چنانچه همه متعلقان وی کشته شدند و وی نیز زخمها خورده در میان کشتگان
افتاد شیخ رکن الدین علاء الدوله را ترغیب نمودند که در فلان موضع جمعی کشتگانند
و در میان یکی زنده مانده است و قابلیت تمام دارد ویرا دریاب شیخ بآن موضع
رفت هیچکس را زنده نیافت بار دیگر بهمان مامور شد دیگر بار بهمان موضع رفت
هیچکس را زنده نیافت بار سیوم مامور شد تفحص بسیار کرد در یکی از انها فی
الجمله اثر حیاتی تفرس کرد ویرا برداشته همراه خود برد و تعهد وی کرد چندانکه بحال
خود باز آمد و جراحتهای وی روی براورد شیخ ویرا گفت اکنون که صحت یافتی
بجهت کفایت مهم خود خواهی به پیش پادشاه رفت و خواهی به جانب پدر شو
وی گفت مرا خاطر نمی خواهد که از خدمت شیخ مفارقت نمایم می خواهم که دست
ارادت در دامن حضرت شیخ زنم آخر پیش پدر رفت و از وی اجازت خواست
و بصحبت شیخ مراجعت نمود و بحسن تربیت شیخ رسید بآنچه رسید شیخ محمد شاه
فراهی رحمه الله تعالی بعلوم ظاهری و باطنی آراسته بوده است و بیک واسطه
مرید شیخ شاه علی فراهی است در آخر حیات عزم حج کرد از راه هرمز چون بمینوجان
رسید بیمار شد و همانجا وفات یافت و قبر وی آنجاست صاحب کشف و الهام بوده است
گویند که در سفر حج بشهری که آنجا خراباتی بود رسید مراقب نشسته بود ناگاه صیحه زد

یکی از علما که همراه بود سبب آن پرسید گفت خرابات شهر بر من کشف شد زنی دیدم
بغایت جمیله گفتم خداوندا وی را بمن بخش بسرّ من در دادند که چرا نگویی که ترا بوی بخشیم آن
زن در همان وقت توفیق توبه یافت **شیخ بهاء الدین عمر قدس الله تعالی روحه**
وی خواهرزادهٔ شیخ محمد شاه است و مرید وی و از بعض اکابر استماع دارم که می گفت معلوم
نیست که در سلسلهٔ اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله چون اوی بوده باشد از صغر
سن مجذوب بوده است و آثار جذبهٔ وی ظاهر بود در اوقات ادای صلوات کسی را
می نشاندند که برکیّت اعداد رکعات وی را تنبیه میکرد که بخود نگاه داشت آن نمی
توانست، وقتی در اوایل حال از غایت تعطّشی که این طایفه را می باشد با خال خود
شیخ محمد شاه از نایافت مقصود سخنی می گفته است خال وی این بیت را خوانده است
اگر نالد کسی نالد که یاری در سفر دارد ،، تو باری از چه می نالی که یاری در بغل داری
عادت وی چنان بود که چون در مسجد جامع حاضر شدی با حکام و خواص ایشان
در باب کفایت مهمات، مسلمانان سخن گفتی و اکثر احوال وی چنان گذشتی
عزیزی از محرمان وی از وی سوال کرده بود که سبب آنکه در مسجد این همه سخن گفته
می شود چیست گفته بود اگر خاموش می نشینم و خود را باین گفت و گوی مشغول نمی
سازم مغلوب و مستهلک می گردم حواس من از کار می افتد نه گوش من می
شنود و نه چشم من می بیند، روزی درویشی در وقت طلوع آفتاب پیش وی
درآمده بود و سر بر زانو بمراقبه نشسته بوده سر برداشته و فرموده که هیچ می تواند
بود که از وقت نماز بامداد تا این ساعت کسی حضرت حق را سبحانه و تعالی
پنجاه هزار سال طاعت و عبادت کند از این سخن چنان معلوم می شود که در آن

وقت زمانرا نسبت بوی باسطی واقع شده بود و پنجاه هزار سال نموده و آنرا صرف
طاعت کرده؛ وی صایم الدهر بود خدمت مخدومی مولانا سعدالدین کاشغری رحمه الله
تعالی حکایت میکرد که ویرا در بیابان مکه مرضی عارض شد هرچند اصحاب مبالغه کردند افطار
نکرد یک روز دیدم که جماعتی از اهل غیب بجانب محفه وی میرفتند چون بدر محفه وی رسیدند در نیامدند
و بگذشتند من آن قصه را با وی گفتم گفت آری قطب بود و اصحاب وی آن وقت
که بدر محفه رسیدند، من پای دراز کرده بودم، دانستند برگذشتند من پای خود
گرد آوردم بازگشتند و پیش من آمدند و فاتحه خواندند؛ خدمت مولانا می فرمود
که همان روز آثار صحت بروی ظاهر شد و احتیاج بآن نشد که افطار کند این فقیر را
این بیت از وی بر خاطرست که در وقتی که بعض فقیر انرا بدوام توجه و اقبال بر مطلوب
حقیقی ترغیب میکرد می خواند شعر ولارامی که داری دل درو بند؛ دگر چشم
از همه عالم فرو بند؛ توفی قدس الله تعالی سره یوم الثلثا سلخ ربیع الاول
سنه سبع وخمسین وثمانمائه؛ مولانا شمس الدین محمد اسد رحمه الله تعالی
در علوم ظاهر بجودت طبع و حدت فهم شهرتی تمام داشت می فرمود که در اوان
تحصیل مرا داعیه سلوک راه خدای تعالی قوی شد دران وقت خدمت شیخ
زین الدین خوافی رحمه الله تعالی بارشاد طالبان و تربیت مریدان مشغول بود
روزی بمجلس وی رسیدم با جمعی بیعت میکرد و ایشانرا توبه می داد و تلقین
ذکر می کرد و قاعده درویشان می باشد که وقتی که شیخ دست درویشی را در
وقت بیعت میگیرد بعضی دامن آن درویش را می گیرند و بعضی دامن آن
دوم را تا آنجا که برسد من نیز دامن بعضی از انها را گرفتم چون از ان مجلس بیرون

وچون وفات یافت فرزند بزرگوار وسایر
اصحاب وی در قریه جغاره [illegible] منزل
روزهای نشست بحفر قبر وی اشتغال
سلطان وقت استدعا نمود [illegible] قبر وی
شهر باشد قبول کردند چون سلطان جنازه
حاضر شد جنازه وی را مقداری راه بدوش
گرفته ببردند و در جانب شمال عیدگاه دفن کرد
عمارة عالیه فرمود حال معروف و مشهور است
یزار و یتبرک به

[illegible]

آمدم در مدرسه در همان خانه که تحصیل می کردم بذکر مشغول می بودم و در خود روز
بروز تأثیر ذکر را زیادت می دیدم تا آنکه باطن من بالکلیه بآن جانب
منجذب شد و ترک تحصیل کردم وی با خدمت بهاء الدین عمر صحبت بسیار
داشته بود و اربعینات نشسته چنانکه مردم را اعتقاد آن بود که مرید وی است
اما وی بآن اعتراف نداشت - و بصحبت مولانا فخر الدین لورستانی نیز رسیده
بود و خدمت مولانا جامهٔ خود در وی پوشانیده بود و آنرا گاهی بر سبیل تبرک
می پوشید و در آخر با خدمت مولانا سعد الدین کاشغری هم بسیار صحبت می
داشتند و خدمت مولانا سعد الدین تعظیم و تقدیم وی می کرد یکبار در راهی
با وی می رفتم بتقریب سخن وی بآنجا رسید که گفت مرا درین چند روز امری واقع
شد که هرگز مرا بجود گمان آن نمی بود و توقع آن نمی داشتم و بر سبیل اجمال ایمائی
بآن کرد بروجهی که من ازان تحقق وی بمقام جمع فهم کردم والله تعالی اعلم
قال بعض العارفین اذا تجلی الله سبحانه بذاته لاحد یری کل الذوات والصفات
والافعال متلاشیة فی اشعة ذاته وصفاته وافعاله و یجد نفسه مع جمیع المخلوقات
کانها مدبرة لها وهی اعضاؤها لا یلم بواحد منها شیء الا و یراه ملمّا به و یری ذاته
الذات الواحدة وصفته صفتها وفعله فعلها لاستهلاکه بالکلیة فی عین التوحید ولیس
للانسان وراء هذه المرتبة مقام فی التوحید ولما انجذب بصیرة الروح الی
مشاهدة جمال الذات استتر نور العقل الفارق بین الاشیاء فی غلبة نور الذات
القدیمة وارتفع التمییز بین القدم والحدوث لزهوق الباطل عند مجیء الحق
وتسمی هذه الحالة جمعا روزی پیش وی خربزه بریدند بسیار لطیف و شیرین

فعلها ص

بود چون جشید دست ازان بازکشید سبب پرسیدند گفت التذاذ بآن مرا
ازانچه درانم بازمی آرد ویرا حالی تمام و وجد عظیم بود چون در مجلس سماع حال بروی
متغیر شدی صیحات و زعقات زدی اثر آن بمجلسیان سرایت کردی و همه را
وقت خوش گشتی توفی رحمه الله لیلة الجمعة غرة رمضان سنه اربعة وستین
وثمانمائه قبر وی در کازرگاه است در پایان قبر شیخ الاسلام قدس الله تعالی سره

شیخ بهاء الدین ولد رحمه الله تعالی بعضی گفته اند که وی بصحبت شیخ نجم الدین کبری
رسیده است و از خلفاء ویست نام وی محمد بن الحسین احمد الخطیبی البکری است
از فرزندان امیرالمؤمنین ابابکر است رضی الله عنه و مادر وی دختر پادشاه خراسان
علاء الدین محمد بن خوارزمشاه بود حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم ویرا در خواب
اشارت فرمود که دختر خود را بحسین خطیبی نکاح کن و بعد از نهم ماه بهاء الدین ولد
متولد شد و چون دوساله شد والد وی نقل کرد و چون بسن تمیز رسید بتحصیل
علوم دینی و معارف یقینی مشغول شد تا کمال وی بجایی رسید که حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم ویرا در واقعه سلطان العلما لقب نهاد و چون ویرا ظهور تمام
حاصل شد و مرجع خواص و عوام گشت جمعی از علما را چون امام فخر الدین رازی
وغیره بروی حسد بجنبید ویرا بخروج بر سلطان وقت متهم داشتند ویرا از
شهر بلخ عذر خواست و در ان وقت مولانا جلال الدین خرد سال بود از راه
بغداد بمکه توجه نمودند چون ببغداد رسیدند جمعی پرسیدند که اینان چه طایفه اند
و از کجا می آیند و بکجا میروند مولانا بهاء الدین فرمود که من الله والی الله ولا حول
ولا قوة الا بالله این سخن را بخدمت شیخ شهاب الدین سهروردی رسانیدند

فرمود که ما هذا الا بهاء الدین البلخی و خدمت شیخ استقبال کرد چون برابر مولانا
رسید از استر فرود آمد و زانوی مولانا را ببوسید و بجانب خانقاه استدعا
کرد مولانا گفت موالی را مدرسه مناسب ترست در مستنصریه نزول کرد و خدمت
شیخ بدست خود موزه وی را کشید روز سیوم عزیمت مکه مبارکه نمودند و بعد از
مراجعت بجانب روم متوجه شدند چهار سال در ارزنجان بودند و هفت
سال در لارنده و در لارنده خدمت مولانا جلال الدین را در سن هژده سالگی
کدخدا ساختند و در ثلث و عشرین و ستمائه سلطان ولد متولد شد و چون
سلطان ولد بزرگ شد هر کسی ایشانرا نشناختی و با مولانا جلال الدین بدیدی
برادران پنداشتی و بعد از ان سلطان ایشانرا از لارنده بقونیه استدعا کرد
و مولانا بهاء الدین ولد آنجا بجوار رحمت حق پیوست سید برهان الدین محقق
رحمه الله تعالی وی سید است حسینی محقق از ترمذ است از مریدان و تربیت
یافتگان مولانا بهاء الدین ولد و بسبب اشراف او بر خواطر در خراسان و ترمذ
بسید سردان مشهور بود همان روز که مولانا بهاء الدین ولد فوت شد وی در ترمذ
با جمعی نشسته بود گفت دریغا که حضرت استاد و شیخم ازین عالم رحلت فرمود
و بعد از چند روز بجهت تربیت مولانا جلال الدین بقونیه متوجه شد و خدمت
مولانا مدت نه سال تمام در خدمت و ملازمت وی نیازمندی نمود و تربیتها
یافت گفته اند که چون خدمت شیخ شهاب الدین سهروردی بروم آمده
بود بدیدن سید برهان الدین آمد سید بر خاکستر نشسته بود از جای بجنبید
شیخ از دور تعظیم کرد و بنشست و سخن واقع نشد مریدان پرسیدند که موجب

سکوت

سکوت چه بود شیخ فرمود که پیش اهل حال زبان حال می باید نه زبان قال
پرسیدند که وی را چگونه یافتید گفت که دریاییست مواج از درر معانی و حقایق
محمدی بغایت آشکار و بغایت غایت پنهان ، و خدمت شیخ صلاح الدین
رحمه الله تعالی از جملهٔ مریدان سید بوده سید می فرموده که عالم را بشیخ
صلاح الدین بخشیدم و قالم را بمولانا و مزار متبرک سید در دار الفتح قیصریه است
سلام الله و تحیاته علیه و علی جمیع عباد الله الصالحین

مولانا جلال الدین محمد البلخی الرومی قدس الله تعالی روحه

ولادت خدمت مولانا در بلخ بوده است
در ششم ربیع الاول سنه اربع و ستمائه ، میگویند که بر خدمت مولانا از
پنج سالگی باز صور روحانی و اشکال غیبی یعنی سفرهٔ ملایکه و بررهٔ جن و خواص
انس که مستوران قباب عزت اند ظاهر می شده اند و متمثل می گشته ،
بخط مولانا بهاء الدین ولد نوشته یافته اند که جلال الدین محمد در شهر بلخ شش ساله
بود که روز آدینه با چند کودک دیگر بر بامهای خانهای ما سیر میکردند یکی از آن
کودکان با دیگری گفته باشد که بیا تا ازین بام بران بام جهیم ، جلال الدین محمد
گفته است این نوع حرکت از سگ و گربه و جانوران دیگر می آید حیف باشد که
آدمی باینها مشغول شود و اگر در جان شما قوتی هست بیایید تا سوی آسمان پریم
و دران حالت از نظر کودکان غایب شد کودکان فریاد برآوردند بعد از
لحظهٔ رنگ وی دیگرگون شده و چشمش متغیر گشته باز آمد گفت آن ساعت
که با شما سخن می گفتم دیدم که جماعتی سبز قبایان مرا از میان شما برگرفتند و بگرد
آسمانها گردانیدند و عجایب ملکوت را بمن نمودند و چون آواز فریاد و فغان شما

سفرة
[illegible]

برامد بازم باین جایگاه فرود آوردند • وگویند که در آن سن در هر سه چهار روز یکبار
افطار میکرد • وگویند که در آن وقت که بمکه میرفته اند در نشابور بصحبت
شیخ فریدالدین عطار رسیده بوده • وشیخ کتاب اسرارنامه بوی داده بوده
وآنرا پیوسته با خود می داشته • خدمت مولوی می فرموده است که من این جسم
نیستم که در نظر عاشقان منظورم بلکه من آن ذوقم وخوشی ام که در باطن مریدان از
کلام من سر میزند الله الله چون آن دم را یابی وآن ذوق را بچشی غنیمت می دار
وشکرها می گذار که من آنم • در خدمت مولوی گفتند فلان میگوید که دل وجان
بخدمتت فرمود که خمش در میان مردم این دروغ مانده است که میگویند
او آن چنان دل وجانرا از کجا یافت که در خدمت مردان باشد بعد از ان روی
سوی چلبی حسام الدین کرد که الله الله با اولیا ۲ حق زانو بر زانو باید نشستن که
آن قرب را اثرهاست عظیم ~ یک لحظه ازو دوری نشاید :: که از دوری
خرابیها فزاید :: بهر حالی که باشی پیش او باش :: که از نزدیک بودن مهر زاید
و فرموده است مرغی که از زمین بالا پرد اگرچه بآسمان نرسد اما این قدر
باشد که از دام دورتر باشد و برهد • همچنین اگر کسی درویش شود و بکمال درویشی
نرسد اما این قدر باشد که از زمرهٔ خلق واهل بازار ممتاز باشد و از زحمتهای
دنیا برهد و سبکبار گردد که • نجا المخففون وهلک المثقلون • یکی از ابنای دنیا
پیش خدمت مولوی عذرخواهی میکرد که در خدمت مقصرم فرمود که حاجت باعتذار
نیست آن قدر که دیگران از آمدن تو منت دارند ما از نا آمدن تو منت داریم
یکی از اصحاب را غمناک دید فرمود همه دلتنگی از دل نهادگی برین عالم است مردی که

آزاد باشی ازین جهان و خود را غیب دانی و در هر رنگ که بنگری و هر مزه که بچشی
دانی که با آن نمانی و جای دیگر روی هیچ دلتنگ نباشی ٭ و فرموده است که
آزاد مرد آنست که از رنجانیدن کسی نرنجد و جوانمرد آن باشد که مستحق
رنجانیدن را نرنجاند ٭ مولانا سراج الدین قنیوی صاحب صدر و بزرگ
وقت بوده اما با خدمت مولوی خوش نبوده پیش وی تقریر کردند که
مولانا گفته است که من با هفتاد و سه مذهب یکی ام چون صاحب غرض بود
خواست که مولانا را برنجاند و بی حرمت کند یکی را از نزدیکان خود که دانشمندی
بزرگ بود بفرستاد که بر سر جمع از مولانا بپرس که تو چنین گفته اگر اقرار کند
او را دشنام بسیار بده و برنجان آن کس بیامد و بر ملا سوال کرد که شما چنین
گفته اید که من با هفتاد و سه مذهب یکی ام گفت گفته ام آنکس زبان بگشاد و
سفاهت آغاز کرد ٭ مولانا بخندید و گفت با این نیز که تو میگویی هم یکی ام آن
کس خجل شد و باز گشت ٭ شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که مرا این
سخن از وی خوش آمده است ٭ خدمت مولوی همواره از خادم سوال کردی
که در خانهٔ ما امروز چیزی هست اگر گفتی خیر است چیزی نیست منبسط گشتی
و شکرها کردی که الحمد لله که خانهٔ ما امروز بخانهٔ پیغمبر می ماند صلی الله علیه و سلم
و اگر گفتی ما لا بد مطبخ مهیاست منفعل گشتی و گفتی ازین خانه بوی فرعون می آید
و گویند در مجلس وی هرگز شمع بر نکردندی الا بنادر بغیر از روغن چراغ ٭ گفتی هذا
للملوک و هذا للصعلوک ٭ روزی در مجلس وی حکایت شیخ اوحد الدین کرمانی
رحمه الله تعالی میکردند که مردی شاهد باز بود اما پاک باز بود و کار ناشایست نمی کرد

فرمود کاشکی کردی وکذشتی ای برادر بی نهایت درکهی است ٭ بر هر آنچ
میرسی بروی مایست ٭ روزی فرمود که آواز رباب صریر باب بهشت است که
ما می شنویم منکری کفت ما نیز همان آواز می شنویم چونست که چنان کرم
نمیشویم ٭ خدمت مولوی فرمود کلا و حاش آنچه ما می شنویم آواز باز شدن
آن درست و آنچه وی می شنود آواز فراز شدن ٭ و فرموده است که
کسی بخدمت درویشی درآمد کفت چرا تنها نشسته کفت این دم تنها شدم که
تو آمدی مرا از حق مانع آمدی ٭ جماعتی از خدمت مولوی التماس امامت کردند
و خدمت شیخ صدرالدین قونیوی نیز در آن جماعت بود کفت ما مردم ابدالیم
بهر جا که میرسیم می نشینیم و می خیزیم امامت را ارباب تصوف و تمکین لایق اند
بخدمت شیخ صدرالدین اشارت کرد تا امام شد ٭ فرمود من صلی خلف امام
تقی فکانما صلی خلف نبی ٭ خدمت مولانا در سماع بود درویشی را در خاطر کذشت که
سوال کند که فقر چیست مولانا در اثنای سماع این رباعی خواند

الجوهر فقر و سوی الفقر عرض ٭ الفقر شفاء و سوی الفقر مرض
العالم کله خداع و غرور ٭ والفقر من العالم سر و غرض

از وی پرسیدند که درویش کناه کند ٭ کفت مکر طعام بی اشتها خورد که طعام
بی اشتها خوردن درویش را کناه عظیم است ٭ و فرموده است که صحبت عزیزا
لا تصاحبوا غیر ابناء الجنس ٭ و کفته که درین معنی حضرت خداوندم شمس الدین
تبریزی قدس سره فرموده که علامت مرید قبول کرده آنست که اصلا با مردم
بیکانه صحبت نتواند داشتن و اکر ناکاه در صحبت بیکانه افتد چنان نشیند که

منافق در مسجد و کودک در مکتب و اسیر در زندان و در مرض اخیر با اصحاب گفته است که
از رفتن من غمناک مشوید که نور منصور رحمه الله بعد از صد و پنجاه سال بروح شیخ فرید الدین
عطار رحمه الله تجلی کرد و مرشد او شد در هر حالتی که باشید با من باشید و مرا یاد کنید
تا من شما را ممد باشم در هر لباسی که باشم • دیگر فرمود که در عالم ما را دو تعلق است
یکی ببدن و یکی بشما و چون بعنایت حق سبحانه فرد و مجرد شوم و عالم تجرید و تفرید
روی نماید آن تعلق نیز از آن شما خواهد بودن • خدمت شیخ صدر الدین قدس سره
بعیادت وی آمد فرمود که شفاک الله شفاء عاجلا رفع درجات باشد امید است که
صحت باشد خدمت مولانا جان عالمیان است فرمود که بعد ازین شفاک الله شما را
باد همانا که در میان عاشق و معشوق پیراهنی از شعر بیش نمانده است نمی خواهید که نور
بنور پیوندد • من شدم عریان زتن او از خیال • می خرامم در نهایات
الوصال • شیخ با اصحاب گریان شدند و حضرت مولانا این غزل فرمود •
چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشین دارم • و خدمت مولانا در وصیت
اصحاب چنین فرموده است • اوصیکم بتقوی الله فی السر و العلانیه و بقلة الطعام
و قلة المنام و قلة الکلام و هجران المعاصی و الآثام و مواظبة الصیام و دوام
القیام و ترک الشهوات علی الدوام و احتمال الجفاء من جمیع الانام و ترک مجالسة
السفهاء و العوام و مصاحبة الصالحین وان خیر الناس من ینفع الناس و خیر الکلام
ما قل و دل و الحمد لله وحده • سؤال کردند که بخلافت مولوی مناسب کیست فرمود
که چلبی حسام الدین تا سه بار این سؤال و جواب مکرر شد چهارم بار گفتند که نسبت
بسلطان ولد چه می فرمایید فرمود که وی پهلوانست حاجت بوصیت نیست •

والاکرام

چلبی حسام الدین پرسید که نماز شما را که گذارد فرمود که شیخ صدر الدین و فرمود که یاران
ما ازین سو می کشند و مولانا شمس الدین آن جانب می خواند یا قومنا اجیبوا داعی الله
نا چار رفتنی ست توفی قدس الله تعالی روحه وقت غروب الشمس خامس جمادی الاخری
سنه اثنتین وسبعین وستمائه از شیخ موید الدین جندی سوال کردند که خدمت شیخ
صدر الدین در شان خدمت مولوی چه می گفت گفت والله روزی با خواص یاران
مثل شمس الدین ایکی و فخر الدین عراقی و شرف الدین موصلی و شیخ سعید فرغانی
وغیرهم نشسته بودند سخن از سیرت و سریرت مولانا برون آمد حضرت شیخ فرمود که
اگر بایزید و جنید درین عهد بودندی غاشیه این مرد مردانه گرفتندی و منت بر جان
خود نهادندی خوان سالار فقر محمدی اوست ما بطفیل وی ذوق می کنیم همه اصحاب
انصاف دادند و آفرین کردند بعد از آن شیخ موید گفت من نیز از جمله نیازمندان آن
سلطانم و این بیت را بخواند لو کان فینا للالوهیة صورة هی انت
لا اکنی ولا اتردد مولانا شمس الدین محمد بن علی بن ملک داد التبریزی قدس الله
تعالی سره خدمت مولوی در القاب وی چنین نوشته است المولی الاعز الداعی الی الخیر
خلاصة الارواح سر المشکوة والزجاجة والمصباح شمس الحق والدین نور الله فی
الاولین والآخرین وی گفته است که هنوز در مکتب بودم و مراهق نشده بودم اگر
چهل روز بر من گذشتی از عشق سیرت محمدی مرا آرزوی طعام نبودی و اگر سخن طعام
گفتندی بدست و سر منع آن کردمی وی مرید شیخ ابوبکر سله باف تبریزی بوده است
و بعضی گفته اند مرید شیخ رکن الدین سنجاسی بوده است که شیخ اوحد الدین کرمانی
نیز مرید وی است و بعضی میگویند مرید بابا کمال جندی بوده است وی شاید که

سنه اثنتین وسبعین وستمائة

بصحبت همه رسیده باشد و از همه تربیت یافته بود و در آخر حال پیوسته سفر کردی
و نمد سیاه پوشیدی و هر جا که رفتی در کاروان سرای فرود آمدی • گویند چون بخطهٔ
بغداد رسید شیخ اوحد الدین کرمانی را دریافت پرسید که در چه کاری گفت ماه را
در طشت آب می بینیم • مولانا شمس الدین فرمود اگر بر گردن دمل نداری چرا بر آسمانش
نمی بینی • و گویند دران وقت که مولانا شمس الدین در صحبت بابا کمال بوده شیخ فخر الدین
عراقی نیز بموجب فرمودهٔ شیخ بهاء الدین زکریا آنجا بوده است و هر فتحی و کشفی
که شیخ فخر الدین عراقی را روی می نمود آنرا در لباس نظم و نثر اظهار میکرد و بنظر
بابا کمال میرسانید و شیخ شمس الدین ازان هیچ چیز را اظهار نمیکرد • روزی
بابا کمال ویرا گفت فرزند شمس الدین ازان اسرار و حقایق که فرزند فخر الدین عراقی ظاهر
میکند بر تو هیچ لایح نمی شود گفت بیش ازان مشاهده می افتد اما بواسطهٔ آنکه وی بعضی
مصطلحات ورزیده می تواند که آنها را در لباس نیکو جلوه دهد و مرا آن قوت نیست
بابا کمال فرمود که حق سبحانه و تعالی ترا مصاحبی روزی کند که معارف و حقایق اولین
و آخرین را بنام تو اظهار کند و ینابیع حکم از دل او بر زبانش جاری شود و بلباس حرف و صوت
در آید طراز آن لباس نام تو باشد • گویند که مولانا شمس الدین در تاریخ سنهٔ اثنتین
و اربعین و ستمائه در اثنای مسافرت بقونیه رسید در خان شکر ریزان فرود آمد
و خدمت مولانا دران زمان بتدریس علوم مشغول بود • روزی با جماعتی فضلا از مدرسه
بیرون آمد و از پیش خان شکر ریزان می گذشت خدمت مولانا شمس الدین پیش آمد
و عنان مرکب مولانا را بگرفت و گفت یا امام المسلمین بایزید بزرگتر است یا مصطفی
صلی الله علیه و سلم مولانا گفت که از هیبت آن سوال گوییا که هفت آسمان از یکدیگر

جدا شد و بر زمین ریخت و آتش عظیم از باطن من بر دماغ زد و از آنجا دیدم که دودی تا
ساق عرش بر آمد بعد از آن جواب دادم که مصطفی صلی الله علیه و سلم بزرگترین عالمیانست
چه جای بایزیدست گفت پس چه معنی دارد که مصطفی صلی الله علیه و سلم می فرماید که ما عرفناک
حق معرفتک • و ابو یزید میگوید سبحانی ما اعظم شانی و انا سلطان السلاطین نیز گفته است
گفتم که ابو یزید را تشنگی از جرعهٔ ساکن شد دم از سیرابی زد کوزهٔ ادراک او از آن پر شد
و آن نور بقدر روزنهٔ او بود اما مصطفی را صلی الله علیه و سلم استسقای عظیم و تشنگی در تشنگی
بود و سینهٔ مبارکش بشرح الم نشرح لک صدرک ارض الله واسعه گشته بود لاجرم دم
از تشنگی زد و هر روز در استدعای زیادتی قربت بود • مولانا شمس الدین نعرهٔ زد و بیفتاد
مولانا از استر فرود آمد و شاگردان را فرمود تا او را برگرفتند و بمدرسه بردند تا بخود باز آمد
سر مبارک او بر زانو نهاده بود • بعد از آن دست او را بگرفت و روانه شد و مدت سه ماه
در خلوتی لیلا و نهارا بصوم وصال نشستند که اصلا بیرون نیامدند و کسی را زهره نبود که
در خلوت ایشان در آید • روزی خدمت مولانا شمس الدین از مولانا شاهدی التماس کرد
مولانا حرم خود را دست گرفته در میان آورد فرمود که او خواهر جانی منست نازنین پسری
میخواهم فی الحال فرزند خود سلطان ولد را پیش آورد فرمود که وی فرزند منست حالیا اگر
قدری شراب دست می داد ذوقی می کردم مولانا بیرون آمد و سبوی از محلهٔ جهودان
پر کرده بیاورد • مولانا شمس الدین فرمود که من قوت مطاوعت و سعت مشرب
مولانا را امتحان میکردم از هر چه گویند زیادتست • و فرموده است که از این مشایخ می پرسم
که لی مع الله وقت این وقت مستمر باشد گویند که نی مستمر نباشد • و فرموده که شخصی
درویشی را از امت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم دعا کرد و گفت خدای تعالی ترا جمعیت دهاد

شمس الدین بقونیه رسید و بمجلس
مولا درامد خدمت مولانا

کفت می باین دعا مکن مرا دعا کن که یارب جمعیت ازو بردار خدایا تفرقه اش ده که من
عاجز شده ام در جمعیت ۰ و فرموده است که یکی کفت در سقایه نام حق نباید برد قرآن
نشاید خواند مکر آهسته کفتم آنرا چکنم که او را از خود جدا نمی توانم کرد شاه از اسب فرود
نمی آید بیچاره چکند ۰ و بعضی کفته اند که چون خدمت مولانا در کنار حوض نشسته بود و
کتابی چند پیش خود نهاده پرسید که این چه کتابهاست مولانا کفت این را قیل و
قال کویند ترا با این چکار خدمت مولانا شمس الدین دست فراز کرد و همه کتابها را
در آب انداخت خدمت مولانا بتاسف تمام کفت ای درویش چه کردی بعضی
از آنها فواید والد بود که دیکر یافت نیست شیخ شمس الدین دست در آب کرد و یکان
یکان کتابها را بیرون آورد و آب در هیچ یک اثر نکرد خدمت مولانا کفت
این چه سر است شیخ شمس الدین کفت این ذوق و حال است ترا از این چه خبر
بعد از آن با یکدیکر بنیاد صحبت کردند چنانچه کذشت ۰ شبی خدمت شیخ شمس الدین
با خدمت مولانا در خلوت نشسته بودند شخصی از بیرون در شیخ را اشارت کرد تا بیرون
آید فی الحال برخاست و با مولانا کفت بکشتنم می خوانند بعد از توقف بسیار مولانا
فرمود الا له الخلق والامر تبارک الله رب العالمین هفت کس دست یکی کرده بودند
و در کمین ایستاده کاردی راندند شیخ نعره زد چنانکه آن جماعت بیهوش بیفتادند
و یکی از آنها علاء الدین محمد بود فرزند مولانا که بداغ انه لیس من اهلک اتسام داشت
و چون آن جماعت بهوش باز آمدند غیر از چند قطره خون هیچ ندیدند از آن روز باز تا
این غایت نشانی از آن سلطان معنی پیدا نیست ۰ و کان ذلک فی شهور سنه خمس
واربعین وستمائه و آن ناکسان در اندک زمانی هر یک ببلایی مبتلا شدند و هلاک

کشتند و علاء الدین محمد را علتی عجب پیدا شد و هم دران ایام وفات یافت و خدمت مولانا
بجنازهٔ وی حاضر نشد، و بعضی گفته اند که شیخ شمس الدین در جنب مولانا بهاء الدین
ولد مدفونست، و بعضی گفته اند که آن ناکسان بدن مبارکش را در چاهی انداخته بودند
شبی سلطان ولد در خواب دیده که شیخ شمس الدین اشارت کرد که در فلان چاه خفته ام
نیم شب یاران محرم را جمع کرد و در مدرسهٔ مولانا پهلوی بانیٔ مدرسه امیر بدر الدین
دفن کردند والله تعالی اعلم **شیخ صلاح الدین فریدون القونیوی المعروف بزرکوب**
رحمه الله تعالی وی در بدایت حال مرید سید برهان الدین محقق ترمذی بود روزی
خدمت مولانا از حوالی زرکوبان می گذشت از آواز ضرب ایشان حالی در وی ظاهر شد
و بچرخ در آمد شیخ صلاح الدین بالهام از دکان بیرون جست و سر در قدم مولانا نهاد
خدمت مولانا وی را بر گرفت و نوازش بسیار کرد از وقت نماز پیشین تا نماز دیگر
خدمت مولانا در سماع بود و این غزل فرمود ~ یکی گنجی پدید آمد درین دکان زر
کوبی ~ زهی صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی ~ شیخ صلاح الدین فرمود تا دکان را
یغما کردند و از دو کون آزاد شد و در صحبت مولانا روانه شد خدمت مولانا همان
عشق بازی که با شیخ شمس الدین داشت با وی پیش گرفت و مدتی ده سال با وی موانست
و مصاحبت داشت، روزی از خدمت مولانا سوال کردند که عارف کیست گفت
آنکه از سر تو سخن گوید و تو خاموش باشی و آن چنان مرد صلاح الدین است و چون
سلطان ولد بدرجهٔ بلوغ رسید خدمت مولانا دختر شیخ صلاح الدین را بجهت وی
خطبه کرد و چلبی عارف از آن دختر بود و خدمت شیخ صلاح الدین در قونیه مدفونست
در جوار مولانا بهاء الدین قدس الله تعالی روحها **شیخ حسام الدین حسن بن محمد بن**

الحسن بن اخی ترک رحمه الله تعالی وجون شیخ صلاح الدین بجوار رحمت حق بیوست
عنایت خدمت مولانا وخلافت وی بجلبی حسام الدین منتقل شد وعشق بازی بنیاد نهاد
وسبب نظم مثنوی آن بود که جون جلبی حسام الدین میل اصحاب را بالهی نامهٔ حکیم سنایی
ومنطق الطیر فرید الدین عطار ومصیبت نامهٔ وی دریافت از خدمت مولانا درخواست کرد
که اسرار غزلیات بسیار شد اکر جنانجه بطرز الهی نامهٔ سنایی یا منطق الطیر کتابی
منظوم کردد تا دوستانرا یادکاری بود غایت عنایت باشد خدمت مولانا فی الحال
از سر دستار خود کاغذی بدست جلبی حسام الدین داد درانجا هژده بیت از اول مثنوی نوشته
از انجا که ـ بشنو از نی جون حکایت می کند ٭ تا آن جا که ـ بس سخن کوتاه باید
والسلام ٭ بعد ازان خدمت مولانا فرمود که پیش ازانکه از ضمیر شما این داعیه
سر برزند از عالم غیب در دلم این القا کرده که این نوع کتابی نظم کرده شود وبتمام
تمام در نظم مثنوی شروع نمود کاه کاه جنان بودی که از اول شب تا مطلع فجر خدمت مولانا
املامی کرد وجلبی حسام الدین می نوشت ومجموع آن نوشته را باواز بلند بر خدمت مولانا
می خواند ٭ وجون مجلد اول باتمام رسید حرم حسام الدین جلبی وفات یافت و
فترتی واقع شد بعد از دو سال جلبی حسام الدین بخدمت مولانا نیازمندی تمام
بتقدیم رسانید وبقیهٔ مثنوی را استدعا نمود جنانجه در مفتتح مجلد ثانی بآن اشارت
رفته است ـ مدتی این مثنوی تاخیر شد ٭ مهلتی بایست تا خون شیر شد ٭
بعد ازان تا آخر کتاب خدمت مولانا می فرمود وجلبی حسام الدین می نوشت
روزی جلبی حسام الدین کفت که وقتی که اصحاب مثنوی مخدومی را می خوانند واهل حضور
در نور آن مستغرق می شوند می بینم که جماعتی غیبیان بکف دور باشها وشمشیرها کرفته

حاضر می شوند و هر که از سر اخلاص صفا نمیکند بیخ ایمان او را و شاخهای دین او را
می برند و کشان کشان بمستقر سقر می برند خدمت مولانا فرمود که چنانست که دیدی

دشمن این حرف و این دم در نظر ⁂ شد ممثل سرنگون اندر سقر
ای حسام الدین تو دیدی حال او ⁂ حق نمودت پاسخ افعال او

سلطان ولد قدس الله تعالی روحه وی سید برهان الدین محقق و شیخ شمس الدین تبریزی را
خدمتهای شایسته کرده بود و با شیخ صلاح الدین که پدر خاتون وی بود ارادت
تمام داشت و یازده سال چلبی حسام الدین را قایم مقام و خلیفهٔ پدر خود می داشت و
سالهای بسیار کلام والد خود را بلسان فصیح و بیان صریح تقریر میکرد و وی را مثنوی است
بر وزن حدیقهٔ حکیم سنایی بسی از معارف و اسرار در آنجا درج کرده است بارها خدمت مولانا
وی را خطاب کردی که انت اشبه الناس بی خَلقاً و خُلقاً و عظیم دوستش داشتی
گویند که بقلم سطبر بر دیوار مدرسهٔ خود نوشته بود که بهاءالدین ما نیکبخت است خوش
زیست و خوش میرد والله اعلم ، و گویند که روزی وی را نوازش می فرمود و می گفت
بهاءالدین آمدن من باین عالم جهت ظهور تو بود این همه سخنان قول منست و تو
فعل منی ، روزی خدمت مولانا وی را گفت بدمشق رو بطلب مولانا شمس الدین و
چندین سیم و زر با خود ببر و در کفش آن سلطان ریز و کفش مبارکش را طرف روم
بگردان چون بدمشق رسی در صالحیه خانی است مشهور بکیسر بآنجا رو که وی را آنجا یابی
که با فرنگی پسری صاحب شطرنج می بازد چون وی می برد زر می ستاند و چون آن پسر
می برد سیلی می خورد زنهار که انکار نیاری که آن پسر ازین طایفه است اما خود را نمی داند
می خواهد که وی را بوی آشنا سازد چون سلطان ولد بجانب دمشق رفت مولانا

جمالی

شمس الدین را همانجا که نشان داده بود یافت که با آن پسر شطرنج می‌باخت با جماعت
همراهان پیش وی سر نهادند و رقتها کردند آن فرنگی پسر چون آنرا بدید بزرگی ویرا دانست
از بی ادبیهای خود خجل شد سر برهنه کرد و ایمان آورد و بانصاف بایستاد و خواست
که هرچه دارد بیغما دهد مولانا شمس الدین بگذاشت فرمود که بفرنگستان باز گرد و عزیزان
آن دیار را مشرف گردان و قطب آن جماعت باش ، بعد از آن سلطان ولد زر و سیمی که
آورده بود در کفش مولانا شمس الدین ریخت و کفش ویرا بطرف روم گردانید و از زبان
خدمت مولانا و سایر مخلصان روم استدعای وی کرد وی قبول فرمود اسبی که داشت
پیش کشید مولانا شمس الدین سوار شد و سلطان ولد پیاده در رکاب وی روان گشت
مولانا شمس الدین فرمود که بهاء الدین سوار شو سر نهاد و گفت شاه سوار و بنده سوار
این هرگز روا نباشد از دمشق تا قونیه در رکاب وی پیاده رفت چون بقونیه رسید
مولانا شمس الدین خدمتهای سلطان ولد را با مولانا تقریر می‌کرد و می‌گفت که من ویرا
چنین گفتم و وی جوابم چنین داد و بشاشت بسیار می‌نمود پس گفت مرا از موهبت
حق تعالی دو چیزست سَر و سِر سَر را در راه مولانا باخلاص فدا کردم و سِر را ببهاء الدین ولد
بخشیدم اگر بهاء الدین را عمر نوح بودی و همه را درین راه صرف کردی آنش میسر نشدی که
درین سفر از من بوی رسید امیدست که از شما نیز نصیبها یابد ، چون خدمت مولانا
بجوار حق پیوستند بعد از روز هفتم چلبی حسام الدین برخاست و با جمع اصحاب پیش
سلطان ولد آمد و گفت میخواهم که بعد الیوم بر جای پدر بنشینی و مخلصان و مریدان را ارشاد
کنی و شیخ راستین ما باشی و من در رکاب تو غاشیه بر دوش نهاده بندگی کنم و این بیت
بخواند * بر خانهٔ دل ای جان آن کیست ایستاده * بر تخت شه که باشد جز شاه و شاهزاده

سلطان ولد سر نهاد و بسیار گریست و فرمود که الصوفی اولی بخرقته والیتیم احری بحرقته
همچنانکه در زمان والدم خلیفه و بزرگوار بودی همچنان در زمان خلیفه و بزرگوار مایی
وی گفته که روزی والدم گفت که بهاء الدین اگر خواهی که دایما در بهشت بوین باشی
با همه کس دوست شو و کین کسی را در دل مدار و این رباعی را بخواند ❁ پیشی طلبی هیچ کس
پیش مباش ❁ چون مرهم و موم باش چون نیش مباش ❁ خواهی که ز هیچ کس بتو بد
نرسد ❁ بدگوی و بدآموز و بداندیش مباش ❁ تمامی انبیا علیهم السلام این کرده اند
و این سیرت را بصورت آورده لاجرم کافهٔ عالمیان مغلوب خلق ایشان گشته اند
و مجذوب لطفات ایشان شده چون دوستان را یاد می کنی بوستان درونت از خوشی
می شکفد و از گل و ریحان پر می شود و چون ذکر دشمنان میکنی باغ درونت از خار
و مار پر می شود و پژمرده خاطر می گردی ❁ گویند که در شب وفات خود این بیت
می خوانده است ❁ امشب شب آن است که بینم شادی ❁ دریابم از خدای
خود آزادی ❁ توفی قدس سره لیلة یوم السبت من شهر رجب سنة اثنی عشر
و سبعمائه ❁ شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه امام یافعی در القاب
وی چنین نوشته است استاد زمانه فرید اوانه مطلع الانوار منبع الاسرار دلیل
الطریقه و ترجمان الحقیقه استاد الشیوخ الاکابر الجامع بین علمی الباطن والظاهر
قدوة العارفین و عمدة السالکین العالم الربانی شهاب الدین ابو حفص عمر بن
محمد البکری السهروردی قدس الله تعالی سره از اولاد ابوبکر صدیق است رضی الله
تعالی عنه ❁ و انتساب وی در تصوف بعم وی ابو النجیب سهروردی است و بصحبت
شیخ عبد القادر گیلانی رسیده است و غیر ایشان از مشایخ بسیار را دریافته است

وگفته اند که مدتی با بعضی از ابدال در جزیره عبادان بوده و خضر را علیه السلام دریافته
شیخ عبدالقادر وی را گفته است انت آخر المشهورین بالعراق و وی را تصانیف است
چون عوارف و رشف النصایح و اعلام التقی و غیرها عوارف را در مکه مبارکه
تصنیف کرده است هرگاه که بر وی امری مشکل شدی بخدای تعالی بازگشتی و طواف
خانه کردی و طلب توفیق کردی در رفع اشکال و دانستن آنچه حق است در وقت
خود شیخ الشیوخ بغداد بود و ارباب طریقت از بلاد دور و نزدیک استفتای مسایل
از وی کردند کتب الیه بعضهم یا سیدی ان ترکت العمل اخلدت الی البطالة و ان عملت
داخلنی العجب فکتب فی جوابه اعمل و استغفر الله من العجب در رساله اقبالیه مذکور است
که شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که از شیخ سعدالدین حموی پرسیدند که
شیخ محیی الدین را چون یافتی گفت بحر مواج لا نهایة له گفتند شیخ شهاب الدین
سهروردی را چگونه یافتی گفت نور متابعة النبی صلی الله علیه و سلم فی جبین السهروردی
شیء آخر ولادت وی در رجب سنه تسع و ثلثین و خمسمائه بوده است و وفات
وی در سنه اثنتین و ثلثین و ستمائه **شیخ نجیب الدین علی بن بزغش**
الشیرازی قدس الله تعالی روحه وی عالم بوده و عارف و سرچشمه علوم و معارف
پدر وی که از آبای تجار و اغنیای کبار بود و از شام بشیراز آمده بود و آنجا متاهل
و متوطن شده شبی در خواب دید که امیر المؤمنین علی رضی الله عنه پیش وی طعامی
آورد و با وی بخورد و وی را بشارت داد که حق سبحانه و تعالی ترا فرزندی نجیب صالح
خواهد داد و چون آن فرزند بزاد وی را علی نام نهاد بنام حضرت امیر و لقب نجیب
الدین کرد و وی از بدایت حال محبت فقرای ورزید و با ایشان می نشست سرچند

پدر ویرا لباسهای فاخر می ساخت و طعامهای لذیذ می داد بآن التفات نمی کرد وی
گفت من جامهٔ زنان نمی پوشم و طعام نازکان نمی خورم و جامهای ثمین و طعامهای
بی تکلف می خورد تا آن زمان که بزرگ شد و داعیهٔ طلب در وی قوت یافت و در خانه
تنها بسر می برد یک شب در خواب دید که از روضهٔ شیخ کبیر پیری بیرون آمد و در عقب
وی شش پیر دیگر بر یک راه میرفتند راست یکی در عقب دیگری آن پیر اول در
روی وی تبسم کرد و دست وی بگرفت و بدست پیری آخرین داد و گفت این
ودیعتی است از خدای تعالی نزدیک تو چون بیدار شد خواب را با پدر بگفت
پدرش گفت این خواب را کسی تعبیر نمی تواند کرد مگر شیخ ابراهیم و وی دران زمان
از بی نین عقلا بود کسی پیش وی فرستاد که از تعبیر آن خواب سوال کند چون شیخ
ابراهیم آنرا بشنید گفت این نیست مگر خواب علی بزغش پیر اول شیخ کبیر است
و پیران دیگر آنان که این طریقه از وی گرفته اند و می باید که آن پیر آخرین زنده
باشد که حوالهٔ تربیت وی با وکرده است می باید که آن شیخ را طلب کند تا
بمقصود برسد از پدر اجازت خواست و بجانب حجاز روان شد چون شیخ
شهاب الدین سهروردی رسید ویرا بشناخت که همان کس است که در خواب
دیده بود و شیخ نیز بر حال وی اطلاع داشت مضمون خواب ویرا با وی بگفت
و پیش شیخ ملازم شد و سالها بسر برد و خرقه پوشید و مصنفات شیخ و غیر
آنرا از شیخ شنید و باذن شیخ بشیراز مراجعت کرد و متاهل شد و خانقاه بنا کرد و
بارشاد طالبان مشغول شد و حالات و کرامات وی میان خلق اشتهار یافت
و ویرا سخنان لطیف و رسالهای شریفه است که از آن بوی انفاس حضرت شیخ

شهاب الدین می آید توفی فی شعبان سنه ثمان و سبعین و ستمائه ظهیر الدین
عبد الرحمن بن علی بن بزغش رحمه الله تعالی وی خلف صدق و خلیفه بحق بود
مر پدر خود را چون مادر وی بوی حامله شد شیخ شهاب الدین برای وی پاره از خرقه
مبارک خود فرستاد و چون متولد شد آنرا در وی پوشانیدند اول خرقه که در دنیا
پوشید آن بود و چون بزرگ شد بخدمت پدر مشغول شد و تربیت یافت
و در ایام حیات پدر بحج رفت شب عرفه در خواب دید که بروضه شریفه رسول
صلی الله علیه و سلم آمد و سلام کفت از حجره شریفه آواز آمد که و علیک السلام
یا ابا النجاشی پدر وی بران حال مطلع شد و اهل خود را از ان خواب خبر داد و بشارت
داد ایشانرا که مراد حاصل شد بعد از ان درس کفت و حدیث روایت کرد و تصنیف کرد
و از تصانیف وی آنست که عوارف را ترجمه کرده است و در انجا تحقیقات صادر از کشف
و الهام بسیارست و بمقامات بلند رسید و بکرامات ارجمند مشهور شد و این دو بیت
را از اشعار شیخ شهاب الدین سهروردی بسیار می خوانده است وقد کنت
لا ارضی من الوصل بالرضا ، و آخر نا فوق الرضی متشبرما ، فلما تفرقنا و شط
مآلنا ، قنعت بطیف منک یاتی مسلما ، توفی فی رمضان سنه ست عشره
و سبعمائه رحمه الله تعالی ، شیخ محمد یمنی رحمه الله تعالی شیخ نجیب الدین بزغش
قدس سره فرموده که روزی با جمعی از اصحاب بخدمت شیخ شهاب الدین قدس الله
تعالی روحه بودم شیخ فرمود که یکی از اصحاب از خانقاه بیرون رود و مرد غریب که آنجا
یابد درون آرد که بوی آشنایی بمشام من میرسد یکی از اصحاب بیرون رفت کسی
نیافت باز آمد که کسی نیافتم شیخ بهیبت فرمود که دیکر بار که بیایی دیکر بار برفت

بردم

سیاهی غربت و سفر بروی ظاهر ویرا درون آورد قصد آن کرد که در صف نعال بنشیند
شیخ گفت ای شیخ محمد نزدیک آی که از تو بوی آشنایی می آید بگذشت و بپهلوی
شیخ بنشست شیخ و وی با یکدیگر در سر سخنها گفتند پس آن سیاه بوسه بر ران
شیخ داد شیخ فرمود تا سفره حاضر کردند و چیزی خوردند و من روزه دار بودم
شیخ فرمود که هر که روزه دارست بحال خود باشد در ان سفره انار بود شیخ انار
می خورد و دانهٔ آن از دهن بیرون می آورد و پیش خود می نهاد در خاطر من گذشت که
من دانها برگیرم که برکت آب دهن شیخ بآن رسیده است و بآن افطار کنم چون
این بر خاطر من گذشت آن سیاه دست فراز کرد و آنرا برگرفت و بخورد و بمن بنگریست
و تبسم کرد من دانستم که خاطر مرا دانست چون سفره برداشتند شیخ گفت شیخ محمد
حافظ قرآنست ولی چند وقتست که تنها خوانده است کسی می خواهد که هر روز چیزی
بروی خواند هر که از اصحاب شیخ قرآن حفظ داشت چون عنایت شیخ را با وی دانستند
استدعای آن کردند و مرا نیز در خاطر گذشت اما بزبان نیاوردم و حواله باختیار
شیخ کردم شیخ ویرا حواله بمن کرد و گفت شیخ محمد هر روز پیش علی شیرازی میرو
و جزوی می خوان چون شب درآمد شیخ عیسی که خادم شیخ بود بیامد و اناری بیاورد
بعضی از آن خورده و بمن داد و گفت شیخ بعضی ازین خورده و باقی ترا فرستاده تا
بدان افطار کنی و گفته که بوی بگوی که این عوض آن ثفل انارست که شیخ محمد بخورد
من بدان افطار کردم چون نماز صبح بگذاردیم و من بخانهٔ خود رفتم آن سیاه درآمد
و سلام کرد و من جواب گفتم بنشست و هیچ نگفت و من نیز هیچ نگفتم که وی هیبتی
داشت یک جزو از اول قرآن بخواند و برخاست و بخانهٔ خود رفت و روز دوم

نیز همچنین کرد روز سیوم چون وظیفهٔ خود بخواند بنشست و گفت میان من و تو حق
استادی و شاگردی شد من از یمن و شیراز ندیده ام مرا وصف مشایخ شیراز بگوی
من آغاز کردم و نام هر کس از مشایخ که در آن عصر در شیراز بودندی گفتم چون نام
همه بگفتم گفت نام زهاد و گوشه نشینان نیز بگوی نام ایشان نیز بگفتم چون تمام
شد وی از هوش برفت چنانکه من ترسیدم که مگر بمرد که نفسش منقطع گشته بود
زمانی دراز در آن بود بعد از آن بهوش آمد و گفت رفتم و همه را دیدم اکنون تو
نام ایشان یک یک باز می گوی تا من وصف ایشان می گویم من نام یک یک می
گفتم و وی چنان وصف ایشان می کرد که سلوک ایشان و حال ایشان و لباس ایشان
چگونه است که گویی در برابر وی نشسته بودند و وی ایشان را می دید من تعجب کردم
پس در آخر گفت یکی از اینها که یاد کردم که ویرا حسین فلان گویند از مرتبهٔ ولایت
افتاد و نام وی از جریدهٔ اولیا محو کردند گفتم سبب چه بود گفت پادشاه شیراز
اتابک ابوبکر را بوی ارادت پدید آمد و پیش وی رفت و ویرا مال و نعمت داد
و بسبب آن از نظر حق بیفتاد پس من این سخن را یاد داشتم چون بشیراز آمدم
همچنان بود که وی گفته بود پس گفت دیگری از زهاد که یاد کردی یکی ترا نشانه
داده است و با تست ظاهر کن تا ببینم هر چند اندیشه کردم بخاطر من نیامد نظر در
کفش من کرد و گفت آن چیست مرا یاد آمد که زاهدی بود در شیراز کفش دوختی چون بسفر
بیرون می آمدم مرا دو جفت کفش تبرک داد و گفت تا نشانه باشد که مرا بدعا یاد آری
چه راحتها و ذوقها که از صحبت وی بمن رسید آنگاه از خدمت شیخ خرقه پوشید و شیخ
او را اجازت الباس خرقه کرد داد بولایت خود باز گشت و آنجا مشهور شد و خلق

بسیار مرید وی شدند شیخ ابراهیم مجذوب رحمه الله تعالی وی همانست که ذکر
وی در بیان احوال شیخ نجیب الدین بزغش گذشت شیخ نجیب الدین گفته است که
دیوانهٔ عجب بود و خلق می گفتند که وقت باشد که چند روز هیچ نخورد و وقت
باشد که بیک دفعه چند من بخورد و ویرا احوال و کرامات عجب می گفتند مرا آرزوی
صحبت وی بود ویرا گفتم بیا تا یک روز هم صحبت باشیم اجابت نمی کرد یکبار آخر
روزی ویرا در بازار دیدم و میان زمستان بود گفت این ساعت وقت آنست که
هم صحبت باشیم لیکن بشرط آنکه امشب در مسجد بازار باشیم با وی در مسجد رفتم گفتم طعامی
بیاورم گفت من سیرم پس برف و باران آمدن گرفت و ناودانها روان گشت
چون نماز شام بگذاردیم و خلق از مسجد بیرون رفتند و من با وی تنها بماندم گفت من
گرسنه ام چیزی بیاور تا بخورم شب تاریک بود و برف و باران عظیم می آمد چند دینار
زر داشتم ویرا دادم و گفتم معذور دار که عذر واضح است این زر را فردا قوت خود ساز
زر را بستد و ساعتی صبر کرد باز گفت من گرسنه ام برخیز و چیزی بیار تا بخورم خانهٔ
من از آن مسجد دور بود اما نزدیک آن مسجد مرا خویشی بود منعم بخانهٔ وی رفتم و چون
شنیده بودم که وی چیزی بسیار می خورد گفتم مرا جماعتی مهمانان رسیده اند و این
بآن معنی گفتم که هر یک تن در حقیقت جمعی است از بس لطایف که در وی است از نفس
و قلب و روح و غیرها ایشان گفتند دیرگاه است و طعامی پخته نمانده است خدمت
کاران داشتند هر یکی را طبقی بر سر نهادند بعضی پر از برنج و بعضی پر از باقلاء خام
و بعضی عدس و بعضی نخود و گندم و یک عدد دنبه و یک عدد قدید و با من بمسجد
آوردند و گفتند خود بپزید من آنها را پیش وی بنهادم با خود تخمین کردم آن همه

پنجاه من بود گفتم صبر کن تا اینها را بپزم گفت من همچنین می خورم همه را همچنان خام
بخورد ساعتی صبر کرد آواز سایلی از راه گذر برامد که دریوزه می کرد از مسجد بیرون
دوید و هر چه جمع کرده بود از وی بستد مقدار ده من نان پاره ها بمسجد درون آورد
و همه را بخورد چون از شب نیمهٔ گذشت مرا گفت برخیز و در گوشهٔ مسجد رو و بخسب
که بسیار زحمت از من کشیدی اما اگر حرکتی کنی یا بجنبی ترا هلاک کنم من بگوشهٔ مسجد
رفتم و بخسپیدم و زهره نداشتم که حرکتی کنم چنانکه اگر عضوی از من خارش می کرده
زهرهٔ خاریدن نداشتم و دران مسجد سنگی بود بزرگ نهاده هر ساعت برخاستی و آن
سنگ را برگرفتی و ببالین من آوردی و با خود گفتی که سنگ را بوی فرو کوبم و ویرا
هلاک کنم پس هم خود گفتی که روا نباشد که پدرش مرد پرست فردا جزع کند آن
سنگ را باز بجای خود [بنهادی] چند نوبت چنین کرد و مرا از ترس خواب [نمی] آمد اما خود را
چنان می نمودم که در خوابم پس مرا گفت می دانم که در خواب نهٔ ترا زحمت بسیار دادم
اکنون ترا بخدای بخشیدم بربام مسجد می روم تا تو ایمن گردی و خواب کنی پس
بربام رفت و بر سر نردبان مسجد یک خانه بود کتاب بسیار درانجا که امام مسجد [نهاده]
بود با آن خانه در رفت من از ترس برفتم و در آن خانه از بیرون [ببستم] و بخفتم آواز
چیز خوردن وی ازان خانه می آمد و من در تعجب بودم که وی چه [چیزها] می خورد که می
دانستم که دران هیچ خوردنی نیست چون بامداد بیرون آمد و برفت دران خانه
رفتم دیدم که جلدهای همه کتابها را خورده بود شیخ جمال الدین لور رحمه الله تعالی
شیخ نجیب الدین مرا گفته است که وقتی مرا کسی گفت لوری غریب بدین شهر آمده است
نام وی جمال الدین و جذبهٔ قوی دارد و در مسجدی می باشد بمسجد جامع رفتم دیدم که جذبهٔ

خانه م

عظیم دارد استغراق تمام و دو چشمش از اثر آن چون دو کاسهٔ خون پیش وی رفتم
وسلام کردم جواب داد پس گفت مرا با سفید و سیاه کنان کاری نیست یعنی مرا
با فقها و نویسندگان کاری نیست کسی حاضر بود گفت این شخص از صوفیان است چون
پیش او بنشستم و از احوال او سوال کردم گفت من مردی ام لور و امی و چیزی نمی دانم مرا
با ستور داشتن خوش بود پیوسته ستوران داشتمی یک روز در پایگاه برابر ستوران
بنشسته بودم ناگاه حالی بر من مکشوف گشت و جذبهٔ ظاهر شد و حجاب منی از پیش من
برداشتند بیهوش شدم و بیفتادم و در دست و پای ستوران می غلطیدم چون با هوش
آمدم مرا سر توحید مکشوف شده بود ، وهم شیخ نجیب الدین گفته است که وی پیوسته
شطحیات گفتی چنانکه جمعی از علما و صلحا بانکار وی برخاستند و او را بکفر نسبت کردند
و بتکفیر وی فتوی نوشتند و پیش اتابک ابوبکر که پادشاه شیراز بود بردند و عرضه
کردند و اجازت قتل او خواستند اتابک گفت اگر دو شخص دیگر که در شیرازند فتوی
دهند بتکفیر وی اجازت دهم بقتل وی یکی شیخ نجیب الدین بزغش ، و یکی شیخ
معین الدین که بزرگی دیگر بوده است در آن وقت فتوی پیش من آوردند من بر آن
نوشتم که او مجذوبست و مغلوب کشتن وی جایز نیست ، و شیخ معین الدین نیز
همین نوشت اتابک بقتل وی اجازت نداد ، وهم وی گفته است که یکروز وضوی
ساختم و جمال الدین در من نگریست چون آب بر روی می رسانیدم گفتم ارفع الحدث جمال الدین
گفت هیچ حدثی مانده است که میگویی ارفع الحدث بگو ارفع المحدث **شیخ شمس الدین
صفی رحمه الله تعالی** وی از مشایخ کبار بوده است و صاحب حالات عظیم و کرامات
بزرگ وقتی که شیخ نجیب الدین بنیت خدمت شیخ شهاب الدین قدس سره عزیمت

نسخه ن م

بغداد کرده است شیخ شمس الدین رفیق وی بوده است و وی بر شیخ نجیب الدین
قرآن خوانده بود مدتی و شیخ نجیب الدین بروی چیزی از فقه در خدمت شیخ
با یکدیگر صحبت می داشته اند شیخ نجیب الدین گفته است که چون بشیراز مراجعت
می کردیم خدمت شیخ برای من اجازت الباس خرقه نوشت و برای شیخ
شمس الدین نیز نوشت و چهل عدد کلاه بما داد بیست بمن و بیست بشیخ شمس
الدین و بر سر یکی نام یکی از بزرگان شیراز نوشته بود و فرموده که چون بشیراز
برسید اول بنیابت ما اینها را بآنان در پوشانید که نامهای ایشان بر آنجا نوشته است
آنگاه الباس خرقهٔ دیگران کنید شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی رحمه الله
تعالی وی مرید شیخ نجیب الدین بزغش است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی
شیخ عز الدین محمود کاشی و شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمهما الله تعالی
هر دو مرید وی اند شیخ کمال الدین عبد الرزاق در تفسیر تأویلات می گوید
و قد سمعت شیخنا المولی نور الدین عبد الصمد قدس الله روحه العزیز عن ابیه
انه کان بعض الفقراء فی خدمة الشیخ الکبیر شهاب الدین قدس الله تعالی روحه
فی شهود الوحدة و مقام الفناء ذا ذوق عظیم فرآه فی بعض الایام یبکی و یتأسف
فسأله الشیخ عن حاله فقال انی حُجبت عن الوحدة بالکثرة و رُددت فلا اجد
حالی فنبهه الشیخ علی انه بدایة مقام البقاء و ان حاله اعلی و ارفع من الحال الاولی
و آمنه شیخ عز الدین محمود الکاشی رحمه الله تعالی وی صاحب ترجمهٔ عوارف است
و شارح قصیدهٔ تائیهٔ فارضیه و بسی شرح حقایق بلند و معارف ارجمند درین
دو کتاب درج کرده است و قصیده را مختصر مفید نوشته است و کشف معضلات

وحل مشکلات آن کرده است بمقتضای علم وعرفان وذوق ووجدان خود بی آنکه
مراجعت کند بشرح دیگر چنانکه در دیباچهٔ آن می گوید ولم ارجع فی املایه الی
مطالعة شرح کیلا یرتسم منه فی قلبی رسوم وآثار وتسد باب الفتوح وتشبعت باذیال
الروح فاتلوحینئذ الغیر واخذو حذوه فی السیر ودابی فی التحریر تفریغ القلب
من مظان الریب وتوجیه وجهه تلقاء مدین الغیب استنزالاً للفیض الجدید و
استفتاحاً لابواب المزید واز معارف وی است این چند رباعی که مسطور می گردد
دل گفت مرا علم لدنی هوس است ٭ تعلیم کن گرت بدین دست رس
است ٭ گفتم که الف گفت دگر گفتم هیچ ٭ در خانه اگر کس است یک حرف
بس است ٭ ای عکس رخ تو داده نور بصرم ٭ تا در رخ تو بنور تو می
نگرم ٭ گفتی منگر بغیر ما آخر کو ٭ غیر از تو کسی که آید اندر نظرم ٭ ای دوست
میان ما جدایی تا کی ٭ چون من توام این تویی و مایی تا کی ٭ با غیرت تو مجال
غیری چو نماند ٭ پس در نظر این غیرنمایی تا کی ٭ واین دو قطعه نیز از معارف
وی است کثرت چو نیک درنگری عین وحدتست ٭ ما را شکی نماند
درین گرترا شکیست ٭ در هر عدد ز روی حقیقت چو بنگری ٭ گر صورتش
ببینی و ور ماده الحق یکیست ٭ تا تویی در میانه خالی نیست ٭ چهرهٔ وحدت
از نقاب منحکی ٭ گر حجاب خودی براندازی ٭ عشق و معشوق و عاشق است
یکی ٭ شیخ کمال الدین عبد الرزاق الکاشی رحمه الله تعالی وی مرید
شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی است جامع بوده میان علوم ظاهری و باطنی وی را
مصنفات بسیار است چون تفسیر تأویلات وکتاب اصطلاحات صوفیه وشرح

در اجازت نامه بعضی از تلامذه خود نوشته است
... روی الکتاب یعنی کتاب عوارف المعارف
... شیخی ومولای نور الدین عبد الصمد بن
... شیخ علی الاصفهانی ومن الشیخ العالم ظهیر الدین
... الرحمن بن علی بن بزغش وهما من شیخهما الامام
... عارف نجیب الدین علی بن بزغش الشیرازی وهو
... شیخه قطب الاولیا سید العارفین مصنف
... رحمه الله تعالی علیهم اجمعین ولی فی کشف
... یقه وبیان معضلاته طریق خاص فی الروایة
... مصنفه بلا واسطة وهو انی رایته فی مسیره
... ات علیه کتابه المذکور فنبهنی علی حقایقه
... یقه والله الموفق من ... ... وهو علیه
... قدیر صح

فصوص الحکم و شرح منازل السایرین و غیر آن از رسایل با شیخ رکن الدین علاء الدوله
قدس الله تعالی روحه معاصر بوده است و میان ایشان در قول بوحدت وجود
مخالفات و مباحثات واقع است و دران معنی بایکدیگر مکتوبات نوشته اند
امیر اقبال سیستانی در راه سلطانیه با شیخ کمال الدین عبد الرزاق همراه شده
بوده از وی استفسار آن معنی کرده و ویرا دران معنی غلو تمام یافته بس امیر اقبال پرسیده
که شیخ تو در شان شیخ محیی الدین اعرابی و سخن او چه اعتقاد دارد در جواب گفته است
که او را مردی عظیم الشان می داند و این سخن را نمی پسندد وی گفته که اصل همه
معارف او خود این سخن است و ازین بهتر سخنی نیست عجب که شیخ تو این را
انکار میکند و جمله انبیا و اولیا و ایمه برین مذهب بوده اند امیر اقبال این سخن را
بشیخ خود عرضه داشت کرده بوده است شیخ در جواب نوشته است که
در جمیع ملل و نحل بدین رسوای سخن کس نگفته و چون نیک باز شکافی مذهب
طبیعیه و دهریه بهتر ببسیاری ازین عقیده و در نفی و ابطال این سخن بسیار نوشته اند
و چون این خبر بشیخ کمال الدین عبد الرزاق رسیده بشیخ رکن الدین علاء الدوله
مکتوبی نوشته است و شیخ آنرا جواب نوشته و هردو مکتوب بعبارت
ایشان نقل کرده می شود مکتوب کمال الدین عبد الرزاق رحمه الله تعالی
امداد تایید و توفیق و انوار توحید و تحقیق از حضرت احدیت بظاهر اطهر
و باطن انور مولانا الاعظم شیخ الاسلام حافظ اوضاع الشرع قدوة ارباب
الطریقة مقیم سرادقات الجلال مقوم استار الجمال علاء الحق والدین غوث
الاسلام والمسلمین متوالی باد و درجات ترقی در مدارج تخلقوا باخلاق الله

در معارف اما لی فرماید که درین سخن که حق را وجود مطلق گفته غلط کرده صح

متعالی باد بعد از تقدیم مراسم دعا و اخلاص می نماید که این درویش هرگز نام
خدمتش بی تعظیم نام نبرده باشد لیکن چون کتاب عروه مطالعه کردم دو بحث
در انجا مطابق معتقد خویش نیافتم بعد ازان در راه امیر اقبال می گفت که خدمت
شیخ علاء الدوله طریقهٔ محیی الدین العربی را در توحید نمی پسندد دعاگو گفت
از مشایخ هرکه دیدم و شنیدم برین معنی بودند آنچه در عروه یافتم نه برین طریق است
مبالغه نمود که چیزی بنویس درین باب گفتم شاید که موافق خدمتش نیفتد و
رنجش نماید اکنون نمودند که بمجرد نقل این سخن رنجش قوی می نماید و تشنیع و
تخطیه بتکفیر میرسانند از روی درویشی غریب یافت مرا هرگز صحبتی با ایشان
نیفتاده بمجرد خبر تکفیر کردن لایق نیست یقین دانند که آنچه نوشتم از تحقیق است
نه از سر نفس و رنجش و فوق کل ذی علم علیم پوشیده نیست که هرچه نه بر قانون
کتاب و سنت مبنی بود نزد این طایفه اعتباری ندارد چه طریق متابعت می
سپرند و بنای این معنی برین دو آیتست « سنریهم آیاتنا فی الافاق و فی انفسهم
حتی یتبین لهم انه الحق « اولم یکف بربک انه علی کل شیء شهید الا انهم فی مریة
من لقاء ربهم الا انه بکل شیء محیط « و مردم در سه مرتبه اند « مرتبهٔ نفس و این
طایفه اهل دنیا و اتباع حواس اند و اصحاب حجاب منکر حق اند و جون حق و
صفات او را نشناسند قرآنرا سخن محمد میگویند « و ایشانرا خدای تعالی فرمود
قل ارایتم ان کان من عند الله ثم کفرتم به من اضل ممن هو فی شقاق
بعید « و اگر کسی ازیشان از ایمان آرد رستگار شود و از دوزخ خلاص شود دوم مرتبه
مرتبهٔ قلب و اهل این مقام ازان مرتبه ترقی کرده باشند و عقول ایشان صافی گشته

و بدان رسیده که بآیات حق استدلال کنند و بتفکر در آیات که افعال و تصرفات الهی اند در مظاهر آفاق و انفس بمعرفت صفات و اسماء حق رسند چه افعال آثار صفات اند و صفات و اسما مصادر افعال پس علم و قدرت و حکمت حق بچشم عقل مصفا از شوب هوا بینند و سمع و بصر و کلام حق در عین انفس انسانی و آفاق این جهانی باز یابند و بقرآن و حقیقت آن معترف شوند حتی یتبین لهم انه الحق • و این طایفه اهل برهان باشند و در استدلال ایشان غلط محال بود چون بنور قدس و اتصال بحضرت واحدیت که محل تکثر اسماست عقول ایشان چنان منور شود که بصیرت گردد و بتجلیات اسما و صفات الهی بینا شود و صفات ایشان در صفات حق محو گردد • و آنچه طایفهٔ اول دانند این طایفه ببینند هر دو قسم را نفس ناطقه بنور قلب مزکی شود و لیکن ذو العقل متخلق باخلاق الهی باشند و ذو البصیرة متحقق بآن • پس بدخلقی از ایشان محال باشد و همه را در مراتب خود معذور باید داشت • و نرجو ان نکون منهم • سیوم مرتبهٔ روح بود و اهل این مقام از تجلی صفات گذشته و بمقام مشاهده رسیده باشند و شهود جمع احدیت یافته و از خفی نیز درگذشته و از حجب تجلیات اسما و صفات و کثرت تعینات رسته و در حضرت احدیت حال ایشان اولم یکف بربک انه علی کل شیء شهید • و این طایفه خلق را آینهٔ حق بینند یا حق را آینهٔ خلق • و بالاتر ازین استهلاک است در عین احدیت ذات و محجوبان مطلق را فرمود • الا انهم فی مریة من لقاء ربهم • و ماندگان در مقام تجلیات اسما و صفات هر چند بسبب یقین از شک خلاص یافته اند از لقاء علی الدوام و معنی کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام قاصرند و محتاج بتنبیه الا انه بکل شیء

مرتبهٔ

مشاهده

محیط و بشهود این حقیقت و بمعنی کل شیء هالک الا وجهه جز طایفهٔ اخیر ظفر نیافته اند و درین حضرت هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن عیانست و در کل متعینات وجه حق مشهود و در وجوه آسمایی و تعینات آن تنزه فاینما تولوا فثم وجه الله محققشان شده

گر ز خورشید بوم بی نیروست ❊ از پی ضعف خود نه از پی اوست ❊

اکنون ازین احاطت معلوم گردد که حق تعالی از جمیع تعینات منزه است و تعین او بعین ذات خویش و احدیت او نه احدیت عددی تا او را ثانی باشد چنانکه سنایی رحمه الله تعالی گفت

احدست و شمار ازو معزول ❊ صمدست و نیاز ازو مخذول ❊
آن احدی که عقل داند و فهم ❊ وان صمدی که حس شناسد و وهم ❊
چه حس و عقل و فهم و وهم همه متعیناتند و مرکز متعین بغیر متعین محیط نشود

الله اکبر ان تقید الحجی ❊ بتعین فیکون اول آخر ❊
هو واحد لا غیر ثانیه ولا ❊ موجود ثمة فهو غیر مکاثر ❊
هو اول هو آخر هو ظاهر ❊ هو باطن کل و لم یتکاثر ❊

بس هر گرا این مرتبه باشد حق تعالی او را از مراتب تعینات مجرد گرداند و از قید عقول برهاند و بکشف شهود بآن احاطت رسد و الا در حجب جلال بماند و در سخن ساقی کوثر امیر المؤمنین علی رضی الله تعالی عنه آمده انست الحقیقة کشف سبحات الجلال من غیر اشارة چه اگر اشارت حسی یا عقلی در وقت تجلی جمال مطلق بماند عین تعین پیدا شود و جمال عین جلال گردد و شهود نفس احتجاب سبحانه من لا یعرفه الا هو وحده و انصاف آنست که هر بحثی که درعروه در نفی این معنی فرموده دلایل آن بر نهج مستقیم و طریق برهان نیست ازین جهت دانشمندانی که معقولات دانند

السبحة کلیم سیاه و العظمة [illegible]

نمی پسندند و وصف خضر بر شکسته که فرموده است از شیخ الاسلام مولانا نظام الدین
هروی سلمه الله پرسیدم فرمود که این خضر تر کانست و بیچاره حال خضر ترجمان
می پرسید و چون در اوایل جوانی از بحث قضیایات و شرعیات فارغ شده
بود و ازان بحثها و بحث اصول فقه و اصول کلام هیچ تحقیقی نگشود تصور افتاد
که بحث معقولات و علم الهی و آنچه بران موقوف بود مردم را بمعرفت رساند و ازین
تردد ها باز رهاند مدتی در تحصیل آن صرف شد و استحضار آن بجایی رسید که بهتر ازان
صورت نبندد و چندان وحشت و اضطراب و احتجاب ازان پیدا شد که قرار نماند
و معلوم گشت که معرفت مطلوب از طور عقل برترست چه دران علوم هرچند حکما
از تشبیه بصور و اجرام خلاص یافته اند در تشبیه بارواح افتاده اند تا وقتی که صحبت
متصوفه و ارباب ریاضت و مجاهده اختیار افتاد و توفیق حق دستگیر شد و اول این
سخنان بصحبت مولانا نور الدین عبد الصمد نطنزی قدس الله تعالی روحه رسید و از صحبت
او همین معنی توحید یافت و فصوص و کشف شیخ یوسف همدانی را عظیم می پسندید و بعد ازان
بصحبت مولانا شمس الدین کیشی رسیدم چون از مولانا نور الدین شنیده بودم که درین
عصر مثل او در طریق معرفت نیست و این رباعی سخن اوست ه هر نقش که بر تخته
هستی پیداست * آن صورت آنکس است کان نقش آراست * دریای کهن
چو برزند موجی نو * موجش خوانند و در حقیقت دریاست * و همین معنی در
توحید بیان میکرد و میگفت که مرا بعد از چندین اربعین این معنی کشف شد و آن
وقت در شیراز هیچکس نبود که با او این معنی درمیان توان نهاد و شیخ ضیاء الدین ابو الحسن
را این معنی نبود و من ازان در حیرت بودم تا فصوص اینجا رسید چون مطالعه کردم

ان معنی باز یافتم وشکر کردم که این معنی طریق موجودست وبزرکان بآن رسیده اند
وآنرا یافته اند • وهمچنین بصحبت مولانا نورالدین ابرقوهی • وشیخ صدرالدین
روزبهان بقلی • وشیخ ظهیرالدین برغش • ومولانا اصیل الدین • وشیخ ناصرالدین
وقطب الدین ابنا ضیاء الدین ابوالحسن وجمعی بزرکان دیکر رسیدم همه درین معنی
متفق بودند وهیچ یک مخالف دیکری نه اکنون بقول یک کس خلاف آن قبول نمی
توان کرد باانکه تا خود چون باین مقام نرسیده بودم هنوز دل قرار نمی کرفت تا
بعد از وفات شیخ الاسلام مولانا وشیخنا نورالملة والدین نطنزی مرشدی که برو
دل قرار کیرد نمی یافت هفت ماه در صحرایی که آبادانی نبود در خلوت نشست وتقلیل
طعام بغایت کرد تا این معنی بکشود وبران قرار کرفت ومطمئن شد • والحمد لله علی
ذلک • وهرچند خدای تعالی کفت • فلا تزکوا انفسکم • لکن فرمود • واما بنعمة
ربک فحدث • بعد ازان چون در بغداد بصحبت شیخ بزرکوار شیخ نورالدین
عبدالرحمن اسفراینی قدس سره رسیدم انصاف می داد وهمی فرمود که مرا حق تعالی
علم تعبیر وقایع وتاویل منامات بخشیده است بمقام برتر ازین نرسیده ام بجد
آن بحثها که برطریق معقول ونهج مستقیم نیست ترک این معنی که بشهود می آید نمی
توان کرد • ونیز سخن شیخ عبدالله انصاری قدس سره همه اینست • وآخر جمیع
مقامات در درجهٔ سیوم بتوحید صرف رسانیده • ودر سخن شیخ شهاب الدین
سهروردی چند موضع تصریح فرموده است چنانکه در شرح سخن امام محقق جعفر صادق
رضی الله تعالی عنه آمده است که انی اکرر آیة حتی اسمع من قایلها فرموده او زبان خویش
درین معنی چون شجرهٔ موسی یافت که انی انا الله ازو شنید واکر متعین بودی در

دو صورت چگونه ظهور یافتی و در قرآن مجید وهو الذی فی السماء اله وفی الارض اله
چگونه صادق بودی و در حدیث پیغمبر صلی الله علیه وسلم که لو دلی احدکم حبله لهبط
علی الله کی راست آمدی و با هرکه بعالم است اقرب از حبل الورید کی بودی آخر
درین معنی نظر باید کرد که بنص قرآن ثالث ثلثه کفرست که لقد کفر الذین قالوا
ان الله ثالث ثلثه و رابع ثلثه صرف ایمانست و توحید ما یکون من نجوی ثلثه
الا هو رابعهم چه اگر ثالث ثلثه بودی متعین بودی و یکی از ایشان اما رابع ثلثه
آنست که بوجود حقانی خویش که بحکم ولا ادنی من ذلک ولا اکثر الا وهو معهم
ثانی واحد و ثالث اثنین و رابع ثلثه و خامس اربعه و سادس خمسه است یعنی
محقق حقایق این اعداد و با همه بی مقارنت و غیر همه بی مزایلت چنانکه امیر المومنین
علی کرم الله وجهه فرموده است که هو مع کل شیء لا بمقارنة وغیر کل شیء لا
بمزایلة و این ضعیف دران مدت که صحبت با خواجهٔ جهان عزت انصار دولته
می داشت هرچند بعضی طعن میزدند حق علیم است که بدین سبب بود که در استعداد
او معنی یکاد زیتها یضیء ولو لم تمسسه نار می یافت و اعتماد کلی بران داشت
که او بسخنان مخالفان از حق بر نگردد و دعاگو نیز اگر بعیان نیافتی و قول چندین بزرگ
درین متوافق و متطابق نیافتی این بنا هرگز نکردی و دلایل بسیار نگفتی برین
معنی چنانکه در اول شرح فصوص وغیره بیان افتاده است تا دانشمندان محقق که
اصحاب فهوم ذکی باشند با شما تقریر کنند از تطویل و املال احتراز کردم و من
لم یصدق الجملة فان علیه ان لا یصدق التفصیل حق تعالی همگنان را هدایت سوی
جمال خویش کرامت کناد و انا او ایاکم لعلی هدی او فی ضلال مبین

والله الموفق والمعین جواب مکتوب وی که شیخ رکن الدین علاء الدوله بر ظهر آن
نوشته و بکاشان فرستاد قل الله ثم ذرهم الآیه • بزرگان دین و روندگان راه
یقین باتفاق گفته اند از معرفت حق برخورداری کسی یابد که طیب لقمه و صدق لهجه
شعار و دثار او باشد چون این هردو مفقود است ازین طامات و ترهات چه
مقصود فاما آنچه از شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی قدس روحه روایت کرده است
مدت سی و دو سال شرف صحبتش یافته ام هرگز این معنی بر زبان او نرفت بلکه پیوسته
از تصنیفات ابن العربی منع فرموده تا حدی که شنیده است که مولانا نور الدین
حکیم و مولانا بدر الدین رحمهما الله تعالی فصوص جهت بعض طلبه درس میگویند بشب
آنجا رفت و آن نسخه از دست ایشان بازستاند و بدرید و منع کلی کرد • دیگر آنچه
بفرزند اعزم صاحب قرآن اعظم ادام الله بجند التوفیق و اقر عین قلبه بنور التحقیق
حوالت کرده بر زبان مبارکش رفته که من ازین اعتقاد بیزارم و معارف بیزارم • ای
عزیز در وقت خوش خود بر وفق اشارت کتاب فتوحات را محشّی می کردم بدین سخن
رسیدم که گفته است سبحان من اظهر الاشیاء و هو عینها نوشتم که ان الله لا یستحیی
من الحق ایها المسبح لو سمعت من احد انه یقول فضلة الشیخ عین وجود الشیخ لا تسامحه
البتة بل تغضب علیه فکیف یسوغ لعاقل ان ینسب الی الله تعالی هذا الهذیان تب
الی الله توبة نصوحا لتنجو من هذه الورطة الوعرة التی یستنکف منها الدهریون
و الطبیعیون و الیونانیون و الشکمانیون و السلام علی من اتبع الهدی • اما
آنچه نوشته بود که در عروه برهان بر نهج مستقیم نیست چون سخن مطابق واقع باشد
خواه ببرهان منطقی راست باش گو خواه مباش و چون نفس را اطمینان در مسئله

حاصل شود و مطابق واقع باشد و شیطان برانجا اعتراض نتواند کرد ما را کافی است و
الحمد لله علی المعارف التی هی تطابق الواقع عقلا و نقلا بحیث لا یمکن للنفس تکذیبها و
للشیطان تشکیکها و یطمئن القلب علی وجوب وجود الحق و وحدانیته و نزاهته و
من لم یؤمن بوحدانیته فهو مشرک حقیقی و من لم یؤمن بنزاهته من جمیع ما یختص
الممکن فهو ظالم حقیقی لانه ینسب الیه ما لا یلیق بجلال قدسه و الظلم وضع الشیء فی غیر موضعه
و لذلک لعنهم الله فی محکم کتابه بقوله الا لعنة الله علی الظالمین سبحانه و تعالی عما یصفه
به الجاهلون فصل بالخیر چون نوبت دوم که مکتوب مطالعه کردم نظر بر رباعی
کیشی افتاد بخاطر آمد که آنچه در آن مقام مکشوف شده است و بدان مبتهج گشته که
بر حقیقت آن اطلاع یافته آنست که روزی چند در اوایل این ضعیف در آن مقام
افتاد و خوش آمدش آن مقام و لیکن از آن مقام بگذشت یعنی چون از بدایت
و وسط مقام مکاشفه درگذشت و بنهایت مقام مکاشفه رسید غلط آن اظهر من
الشمس معلوم شد و در قطب آن مقام یقینی پیدا شد که شک را در آنجا مدخلی
نیست پس ای عزیز می شنوم که اوقات بطاعات موظفست و عمر باخر رسیده دریغ
باشد که در بدایت مقام مکاشفه بطریقی که کودکان را مویزی چند بفریبند تا بمکتب رود بمعارفی
چند که چون خرف باشد بازمانند و اکثر آیات بینات قرآن را جهت آیتی چند معدود
متشابه تاویل کنند چنانکه آیت محکم این آیت است که قل انما انا بشر مثلکم و اخواتها
این را تاویل کنند و ما رمیت اذ رمیت و لکن الله رمی معتقد اساز نند و ندانند که جهت
تفهیم خلق تا خصوصیت رسول بدانند فرموده است چنانکه پادشاهی مقربی را بمملکتی
فرستد گوید که دست او دست منست و زبان او زبان منست و شیخ نیز مریدی را بارشاد

قومی فرستند در اجازت او همین نویسد که دست او دست منست غرض آنکه از آیت
الا لعنة الله علی الظالمین غافل شدن و از آیت ان الشیطان لکم عدو فاتخذوه عدوا اوا
اعراض کردن و تمسک بآیت هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن کردن و ندانستن که مراد
آنست که هو الاول الازلی ینتهی الیه سلسلة الاحتیاج فی الوجود فضلا عن شیء آخر
و هو الآخر الابدی بانه الیه یرجع الامر کله و هو الظاهر فی آثاره الظاهرة بسبب افعاله
الصادرة عن صفاته الثابتة لذاته و هو الباطن فی ذاته لا تدرکه الابصار ولا یعرف
ذاته الا هو و قد صح عن النبی صلی الله علیه و سلم انه قال کل الناس فی ذات الله حمقی ای
فی معرفة ذاته و قال علیه السلام تفکروا فی آلاء الله و لا تتفکروا فی ذات الله آمدیم
با سر سخن چون در وسط مقام مکاشفه مثل آن معرفت که در رباعی کیشی خوانند حاصل آمد
و آن آن بود که حق در صورت دریای در نظر آمد که بصفت مواجی و مثبتی و ماحیی متصفست
و دوایر همچون مخلوقات بعضی وسیع و بعضی ضیق تنعم بعضی که مظهر لطف اند بقدر سعت
دایره و استقامت و بعضی که مظاهر قهر اند تألم ایشان از ضیق دایره و انحراف و
بصفت مثبتی بعضی را اثبات میکند و بصفت ماحی بعضی را محو میکند و بصفت مواجی
باز دوایر را بتجدید پیدا می کند تا چون قدم در نهایت مقام مکاشفه نهادم باد حق الیقین
وزید و شکوفهای معارف هدایت و وسط را ریزانید و ثمرهٔ حق الیقین از غلاف
عین الیقین بیرون آمد ای عزیز من علم مجرد که اعتقاد جازم مطابق واقع است نسبت
بشریعت دارد و علم الیقین ببدایت مقام مکاشفه و عین الیقین بوسط مقام مکاشفه
و حق الیقین بنهایت مقام مکاشفه و حقیقت حق الیقین که عبارت از یقین مجردست
لقوله تعالی و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین بقطب درجات مقام مکاشفه تعلق دارد

و هرکه بدینجا رسد هرچه کوید من جمیع الوجوه مطابق واقع باشد، وآنچه نموده که آخر همه
مقامات در منازل السایرین توحیدست نه همچنان است بلکه او در هشتادم مقام
افتاده است آخر المقامات المانه العبودة وهو عود العبد الی بدایة حاله من حیث
الولایة المفتوح واو نا دایر امع الحق فی شئون تجلیاته تمکنا ، از جنید پرسیدند که
ما نهایة هذا الامر قال الرجوع الی البدایة ، ای عزیز در بدایت و وسط مقام توحید
خاصه در خلال سماع امثال این رباعیها بسیار بر قوال داده باشم و دران ذوق مدتها
بمانده یکی اینست ؎ این من نه منم اگر منی هست تویی ؛ ور در بر من پیرهنی
هست تویی ؛ در راه غمت نه تن بمن ماند نه جان ؛ ورزانکه مرا جان و تنی
هست تویی ؛ و دران مقام حلول کفر می نمود و اتحاد و توحید گفته بودم ؎
انا من اهوی و من اهوی انا ؛ لیس فی المرآة شیء غیرنا ؛ قد سهی المنشد
اذ انشده ؛ نحن روحان حللنا بدنا ؛ اثبت الشرکة شرکا واضحا ؛ کل من
فرق فرقا بیننا ؛ لا انادیه ولا اذکره ؛ ان ذکری وندایی یا انا ؛
الی آخره ، بعد از ان چون قدم در نهایت مقام توحید نهادم غلط محض بود ،
الرجوع الی الحق خیر من التمادی فی الباطل برخواندم ، ای عزیز تو نیز اقتدا بهمین کن
وچون نظر بر قول خدای تعالی افتاد که ولا تضربوا لله الامثال بکلی محو آن مثال کردم
والسلام شیخ نور الدین عبد الرحمن المصری رحمه الله تعالی وی بسیار بزرگ
بوده است در وقت خود قبلهٔ طالبان بوده و در دیار مصر بتربیت و ارشاد ایشان
متعین و در مقام شیخوخیت متمکن در اوایل ارادت مرید یکی از مشایخ آن دیار بوده اما
کار وی پیش آن شیخ تمام نشده است لیکن وی را گفته بوده است که کار تو پیش

یکی از مشایخ عجم تمام خواهد شد وی انتظار آن می داشته تا آن زمان که شیخ جمال الدین
یوسف کورانی بمصر رسیده در صحبت وی بکمتر از بیست روز کار وی تمام شده است
و ویرا اجازت ارشاد داده و در اجازت ویرا برادر نوشته زیرا که پیر و معمر بوده
و نسبت شیخ جمال الدین بدو کس است یکی بشیخ حسام الدین شمشیری و دیگر
بشیخ نجم الدین محمود اصفهانی و این هر دو مرید شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی بوده اند
قدس الله تعالی ارواحهم

شیخ زین الدین ابوبکر الخوافی قدس الله تعالی سره و صح

خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره در بعض مکتوبات القاب ایشانرا
چنین نوشته است ذو العلم النافع والعمل الرافع ملاذ الجمهور شفاء الصدور صفوة
العلماء والعرفاء رافع اعلام السنة قامع اضالیل البدعة ناهج مناهج الحقیقة سالک
مسالک الشریعة والطریقة الداعی الی الله سبحانه علی طریق الیقین سیدنا و مولانا
زین الملة والدین وی جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی و از اول تا آخر
توفیق استقامت بر جادهٔ شریعت و متابعت سنت که بزرگترین کرامتی پیش
محققان این طایفه آنست یافته است و نسبت وی در طریقت بشیخ نور الدین عبد الرحمن
مصری است و شیخ نور الدین بعد از کمال تربیت و بلوغ وی بمرتبهٔ تکمیل و ارشاد
در اجازت وی چنین ثبت کرده که لما استحق الخلوة و قبول الواردات الغیبیة و
الفتوحات استخرت الله تعالی و اخلیته خلوتی المعهودة وهی سبعة ایام منّ الله
تعالی فیها علیّ بما منّ بفضله ففتح الله علیه من ابواب المواهب من عنده فی اللیلة الرابعة
وازداد فی الترقیات فی درجات المقامات الی مقام حقیقة التوحید وانحلّت منه
قیود التفرقة فی شهود الجمع قبل تمام الایام السبعة ثم فی اتمامها ظهر له لوامع التوحید

بیان شیخ زین الدین

الحقیقة الذاتی المشار الیه علی لسان اهل الحقیقة بجمع الجمع وهو القوة استعداده بعد فی
الترقی والزیادة وانی علی رجاء من الله ان یاخذه منه الیه تماما ویبقیه بقاء
دواما ویجعله للمتقین اماما • وی فرموده اجازتی که شیخ نور الدین عبد الرحمن
نوشته بود وقت مراجعت بخراسان در بغداد بماند بعد از مدتی مدید که از خراسان
بجانب مصر معاودت واقع شد وخدمت شیخ از دنیا رفته بود بخلوتخانهٔ وی
درآمدم در آنجا اجازت خود را یافتم بی تفاوت مگر بحرفی چند با وجود که آن خلوتخانه
مضبوط نبود و در آن گشاده می بود نمیدانم که آن مسودهٔ اصل بود که اجازت
مرا از آنجا نوشته بود یا خود بنور ولایت دانسته بود که اجازت من فوت شده
و بآنجا معاودت خواهم کرد آنرا ثانیا برای من نوشته بود و گذاشته و بهر تقدیر
بقای آن مدتی مدید در خلوت چنانکه مذکور شد محض کرامت بود • وهم وی
فرموده است که چون از مصر می آمدم و ببغداد رسیدم طاقیهٔ که شیخ نور الدین
عبد الرحمن بمن داده بود و بر سر اکابر دیگر از مشایخ رسیده همراه داشتم با پیر تاج
کیلانی اتفاق ملاقات افتاد آن طاقیه را از من طلبید چنانچه مقتضای فقر و درویشی
باشد بوی دادم شب در واقعه دیدم که آن طاقیه پیش استغاثه می کند و بزرگانی
را که بر سر ایشان رسیده بود می شمرد و می گوید که من بر سر فلان و فلان رسیده ام
حالی مرا بر سر خماری نهادی که بشرب خمر اشتغال می نماید چون بامداد شد با یکی
از اصحاب بطلب وی بیرون رفتیم شنیدیم که وی در خرابات است و بشرب خمر
مشغول است بآنجا رفتیم گفتند در فلان خانه است بآن خانه درآمدیم مست افتاده
بود و طاقیه بر سر وی مصاحب من مرا گفت که تو بیرون رو که من طاقیه را بیارم

من بیرون آمدم وی طاقیه را از سر وی برداشت و در خانه را بر بالای وی بست و پیش
من آورد ❊ گویند که در آخر حیات ویرا واردی رسید که سه شبانه روز بالکلیه از خود
غایب بود و چون ویرا ازان غیبت باز آوردند قریب بیکسال خاموشی بر وی غالب
بود و سخن کم می گفت ❊ روزی از درویش احمد سمرقندی پرسید که در هیچ جا دیده که
جذبهٔ جلی مذکور شده باشد که جذبات پی در پی گردد و اصلا منقطع نشود درویش احمد
در جواب گفت که این معنی را هیچ جا ندیده ام ❊ درویش احمد سمرقندی از مریدان کار
کرده و از خلفای وی بود سخنان صوفیه را دیده بود و بر بالای منبر آنرا نیک بیان میکرد
و بتدریس و مطالعهٔ فصوص اشتغال می نمود ❊ بخط وی دیده ام که در آخر فصوص نوشته
بود که بعد ازان که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم مرا بدرس فصوص الحکم اشارت
فرموده بود در درویش آباد در خلوت بودم که آن حضرت را دیدم پرسیدم که یا رسول الله
ما تقول فی فرعون قال صلی الله علیه وسلم کما کتب ثم قلت یا رسول الله ما تقول فی
الوجود قال صلی الله علیه وسلم اما تراه یقول الوجود فی القدیم قدیم و فی الحادث
حادث ثم قال صلی الله علیه وسلم انت اکمل وانت مألوه وانت آلة لظهور الصفات
الالهیه فیک و مظهریتک للالوهیة وانت مألوه لحصرک وتعینک و خلقیتک
وهو علی ما اقول شهید ❊ توفی الشیخ زین الدین رحمه الله لیلة الاحد الثانی من شوال
سنه ثمان وثلثین وثمانمائه اول ویرا در قریه مالین دفن کردند و ازانجا بدرویش آباد
نقل فرمودند و از درویش آباد بجوار عیدگاه هراة و حالا بر سر مزار متبرک وی
عمارات عالی ساخته اند و چنان معمور و مردم نشین شده که نماز جمعه میگذارند ❊
امیر قوام الدین سنجانی رحمه الله تعالی [illegible] وی در بدایت حال از شرکا قریه سنجان

در درویش اباد

ای کلام الشیخ محیی الدین العربی
انه مات کافرا ...

خواف بوده ونسخهٔ جمع وخرج وتوجیه وتخصیص آن قریه بعهدهٔ وی بوده ووی
می نوشته ناگاه ویرا جذبه رسیده ازمرجه دران بوده بیرون آمده بسلوک راه
آخرت مشغول شده می گویند که دست خودرا وقف مسلمانان کرده بوده هرکس که
کاغذ بیاوردی وویرا کتابت فرمودی خواه مصحف وخواه غیرآن نام انکس را بران
کاغذ نوشتی ومیان طالبان ترتیب نگاه داشتی بهمان ترتیب که کاغذ آورده بودندی
کتابت کردی • درمجالس معارف بسیار گفتی می فرموده است که موسی علیه
السلام مرا کاسهٔ شربت داده است این گویایی من از انست ویرا اشعار
بسیار است وبعض غزلیات مولانا جلال الدین رومی را جواب گفته است وکتابی
تصنیف کرده جنون المجانین نام ودرانجا سخنان غریب درج کرده • باخدمت
شیخ زین الدین معاصر بوده ومیان ایشان مکاتبات واقع است • خدمت
شیخ فرموده که امیر قوام الدین سنجانی روح الله روحه وقتی که درمقام خواف
بود مکتوبی باین فقیر نوشته بود ودراول مکتوب این بیت نوشته ❊ هرکرا
زَیْنْ نیست شَیْنْ بود • غین اگر نیست نور عین بود • وقت بران
داشت تا درجواب او این ابیات نوشته آمد ❊ غین در پیش عَین
شَیْنْ بود • زَیْنْ اگر هست بیم زین بود • یعنی حجاب رقیق در پیش عین
بصیرت عیب بود واگر وجود زین باقی است خوف حجاب بود هرکه فانی نشد
خوف آنست که باز بواسطهٔ بشریت درحجاب افتد نعوذ بالله ❊ شربتِ
وحدت علی الاطلاق • گر بود با قوام زین بود • وحدت علی الاطلاق در تجلی
ذات من حیث هی باشد ومشاهدهٔ وحدتی که درضمن تجلیات صفات باشد

مقید بمعانی آن صفات بود اگر مشاهدهٔ این وحدت علی الاطلاق تمام بود انگاه این
شربت مادة الحیات باقوام بود و تمامی مشاهدهٔ این وحدت بآن باشد که عارف
از مشاهدهٔ وحدتی که در ضمن همه صفات باشد محظوظ شده باشد انگاه این
معرفت وحدت زینت پذیر باشد و درین مشاهده اثنینیت برخیزد نه زین
ماند درمیان و نه قوام و در ضمن ایهام تنبیه قوام مفهوم می شود ❊ مشرب موسی سوی
اگرچه قویست ❊ در شهود حبیب عین بود ❊ اگر می گفته که مراموسی علیه السلام
کاسه شربت داد گویایی من ازان پیدا شد تنبیه او نموده آمد که اگرچه این مشرب
بلندست اما در مشاهدهٔ حبیب الله صلی الله علیه وسلم حجابست هرکه می خواهد که
از مشرب حبیب با نصیب باشد در فنای خود سعی باید نمود ❊ وادی ایمن قدم
خواهی ❊ در عدم سیر فرض عین بود ❊ موسی علیه الصلوة والسلام چون بوادی
ایمن رسید از همه غمها خلاص یافت ❊ هرکه می خواهد که معنی قدم که همچو وادی ایمن است
دریابد در نیستی سعی باید نمود ❊ راندن معرفت حجاب آمد ❊ کشف اندر سکوت
حین بود ❊ طریقهٔ او این بود که در مجالس سخن گفتی و این معنی را فضیلت می دانست
تنبیه او نموده آمد که این فضیلت متضمن رذیلت حجابست ❊ و خدمت شیخ رحمه الله
تعالی ازین مقوله ابیات با شرح معانی آن از بیت بیت زیادت ایراد کرده اند
وطلب اختصار را برین اقتصار افتاد ❊ ومولانا شیخی قهستانی در تاریخ ولادت و
وفات امیر قوام الدین گفته است ❊ امیر تارک ممالک قوام ملت و دین ❊ که در
طریق طلب مثل شاه ادهم بود ❊ بسال هفتصد و بیست و چهار میلاد شش ❊ بسلخ روزه و
آغاز عید عالم بود ❊ شب مفارقتش بر شهور هشتصد و بیست ❊ بر اقتضا قضا

پنج شب مقدم بود، خواجه شمس الدین محمد الکوسوی الجامی قدس الله تعالی
روحه وی از اولاد کبار و احفاد بزرگوار حضرت شیخ الاسلام احمد الجامی
النامقی است قدس الله تعالی سره و خرقهٔ حضرت شیخ که میگویند همان خرقه
که از شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی سره بوی رسیده است و در گریبان
وی وصلهٔ از پیراهن حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم موجود است از میان همه
اولاد بجا نوادهٔ ایشان رسیده جامع بود میان علوم ظاهری و باطنی در اوراد
صبح و شام و ذکر جهر بر طریقهٔ شیخ زین الدین میرفت و بصحبت شیخ بهاء الدین عمر
بسیار میرسید و اعتقاد و ارادت تمام داشت در اوایل حال ویرا جذبه رسیده
بوده است چنانکه چند روز از حس غایب بوده و نمازها از وی فوت شده می
فرمود که در آن جذبه مشایخ وقت چون شیخ زین الدین و شیخ بهاء الدین عمر
بقصد تربیت و اصلاح من بر من ظاهر شدند اما من هیچ کدام را تسلیم نشدم حضرت
شیخ زین الدین بر سینهٔ من نشست و عملی می کرد و از آن آوازی می آمد چنانکه حلاجان
پنبه را از پنبه دانه جدا کنند این ذکر جهر از آن آوازست که بمن رسیده است
و می فرمود که بعد از آن حضرت شیخ الاسلام احمد قدس سره در صورت خواجه
ابو المکارم که از اولاد بزرگوار وی بود بر من ظاهر شد و نفس مبارک خود در من
دمید فی الحال بهوش باز آمدم و از وقت نماز پرسیدم و بتقضای فوایت
مشغول شدم مصنفات شیخ محیی الدین عربی را معتقد بود و مسئلهٔ توحید را
موافق وی تقریر می کرد و آنرا بر سر منبر در حضور علماء ظاهر چنان بیان می فرمود
که هیچکس را بر آن مجال انکار نمی بود و در اسرار و حقایق قرآن و احادیث نبوی

وکلمات مشایخ بغایت تیز فهم بود باندک توجهی معانی بروی فایض می‌شد که
بعد از تأمل بسیار بخاطر دیگران کم رسیدی ٭ خدمت مولانا سعد الدین کاشغری
و مولانا شمس الدین محمد اسد ٭ و مولانا جلال الدین بایزید پورانی و غیر ایشان
از عزیزانی که دران وقت بودند بمجلس وی حاضر می‌شدند و معارف و لطایف
ویرا استحسان می‌کردند ٭ در اثنای وعظ و مجلس سماع ویرا وجدی عظیم میرسید
وصیحهای بسیار میزد و اثر آن بهمه مجلسیان سرایت می‌کرد ٭ و در بعضی اوقات
مردمانرا در صور صفات غالبه بر نفوس ایشان می‌دید ٭ روزی می‌گفت که اصحاب ما
گاه گاهی از صورت انسانی بیرون می‌آیند اما زود باَن باز می‌گردند ٭ و یکدو کس را
نام می‌برد و می‌گفت که هرگاه که پیش من می‌آیند در صورت سگان چهار چشم می‌نمایند
بسیاری بود که در صحبت وی چیزی بر خاطر کسی گذشتی آنرا اظهار کردی بروجهی که غیر
آن کس ندانستی ٭ توفی رحمه الله ضحوة یوم السبت السادس والعشرین من
جمادی الاولی سنه ثلث وستین وثمانمائه ٭ و در تاریخ وفات وی گفته اند
شیخ اکمل قدوهٔ کمل که بود ٭ اهل صورت را بمعنی رهنمون ٭ خواجه
شمس الدین محمد کز غمش ٭ آسمان پوشید دلق نیلگون ٭ ساخت جا در ساحت
قدس قدم ٭ خیمه زد از خطهٔ امکان برون ٭ چرخ دون یکپایه قدرش بود
سال تاریخش بپرس از چرخ دون ٭ و قبر وی در حوالی مسجد جامع هراة است
نزدیک بمزار متبرک فقیه ابو زید مرغزی رحمهما الله تعالی ٭ مولانا زین الدین
ابو بکر تایبادی قدس الله تعالی روحه ٭ وی در علوم ظاهر شاگرد مولانا نظام الدین
هروی است اما بواسطهٔ ورزش شریعت و متابعت سنت ابواب علوم باطنی

هروی

بروی مفتوح شده بوده است واحوال ومقامات عالیهٔ ارباب ولایت میسر
گشته وی بحقیقت اویسی بوده است وتربیت از روحانیت شیخ الاسلام
احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی سره یافته است وملازمت تربت مقدسهٔ وی
بسیار میکرده است چنین گویند که بعد از انکه خدمت مولانا مدتی بریاضات
ومجاهدات اشتغال نمود شیخ الاسلام احمد قدس الله تعالی روحه بروی ظاهر شد
وگفت که خدای تعالی داروی درد تو در شفاخانهٔ ما نهاده است خدمت مولانا
مدت هفت سال پیاده بیشتر پای برهنه از تایباد بتربت مقدسهٔ ایشان
می رفتی وبتلاوت قرآن می بودی وچون بتربت مقدسه رسیدی در گنبذی
که محاذی آنست بیستادی وبتلاوت قرآن مشغول می بودی ودر هر چند وقت
اندکی بیشتر می آمدی تا مدت هفت سال را به پیش مرقد شریف وی رسید
بعد از ان هرگاه که پیش مرقد وی رسیدی بنشستی ویرا از اختلاف احوال
که چند وقت می ایستادگاه دور وگاه نزدیک ودر آخر می نشست بی توقف
سوال کردند جواب داد که همه بامر واشارت حضرت بود بعد از انکه سی سال
برین طریق بود وبعضی اصحاب وی گفته اند که آنچه مرا معلوم شده است
هزار ختم قرآن بدین طریقه کرده بود از روحانیت حضرت شیخ اشارت
بآن رفت که احرام زیارت مشهد مقدس رضوی سلام الله علی من حل فیه
بندد بآنجا رفت وخلعتها ونوازشها یافت واز انجا عزیمت طواف مزارات
طوس کرد شب در مزار متبرک شیخ ابو نصر سراج بود حضرت رسالت را
صلی الله علیه وسلم در خواب دید که فرمودند که فردا در شهر طوس ترا درویشی

عریان پیش آید و برا تعظیم کن و حرمت دار ولیکن سجده مکن؛ چون بامداد بطوس درآمد بابا محمود طوسی را که مجذوب بود دید که بران صفت که حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم گفته بود می آید چون مولانا را دید خود را بر زمین افکند و سر در نمد کشید مولانا پیش او رسید و زمانی برپای ایستاد بعد از ساعتی پای خود از نمد بیرون کرد و برپای خاست و با خود می گفت ای بی ادب کسی را تعظیم نمیکنی که دوش پیغمبر صلی الله علیه و سلم در تربت شیخ ابونصر سراج با وی ملاقات کرد و ویرا بتو نشان داد و فرشتگان آسمان از وی شرم می دارند مولانا بروی سلام کرد جواب داد و گفت برو که اولیاء رود بار منتظر قدوم تواند؛ وگویند که خدمت مولانا بعد از آن هر سال یکی از خواص خود را بملازمت بابا محمود فرستادی و سخنان ویرا نوشته بیاوردی و اگرچه آن سخنان نه بر طریقه ارباب عقل بودی خدمت مولانا معنی آنرا فهم کردی و مقصود از آن بدانستی؛ خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی روحه در کرت اخیر که بحج می رفته است و بزیارت مرقد مطهر خدمت مولانا آمده بوده می فرموده که اول بار که همراه خواجه بزرگ خواجه بهاء الدین قدس الله تعالی سره بحج می رفتیم بمرو رسیدیم قافله دو فرقه شدند بعضی میل بجانب مشهد مقدس رضوی کردند و بعضی میل بجانب هری کردند مقرر برانکه همه در نشابور بهم رسند حضرت خواجه میل بجانب هری کرد و فرمود که میخواهیم که بصحبت مولانا زین الدین ابوبکر برسیم من جوان بودم و از احوال خدمت مولوی آگاهی نداشتم بمشهد رفتم و خواجه محمد برین معنی اظهار ندامت میکرده؛ گویند که چون حضرت خواجه بتایباد رسیده و نماز بامداد با خدمت مولانا بجماعت گذارده در صف اول چنانچه طریقه ایشان بوده

بمراقبه نشسته بوده چون مولانا از اوراد فارغ شده برخاسته و پیش ایشان
آمده و معانقه کرده و نام پرسیده خدمت خواجه فرموده اند که بهاء الدین مولانا
گفته است برای ما نقشی ببند خواجه فرموده اند که آمده ایم که نقشی بریم و خدمت
مولانا ایشانرا بخانهٔ خود برده اند و دو سه روز صحبت داشته اند یکی از اصحاب
خواجه عزیمت حج کرده بوده است خواجه ویرا وصیت کرده بوده که بصحبت
و زیارت مولانا زین الدین ابوبکر بری که وی از ورزش شریعت بمقامات
عالیهٔ ارباب طریقت و حقیقت رسیده است • در کتابی که شیخ عالم مفتی
شیخ معین الدین جنید شیرازی در شرح مزارات شیراز تصنیف کرده است نوشته
که مولانا روح الدین ابو المکارم محمد بن ابی بکر البلدی که از مشاهیر اهل علم و فضل
بود و باوصاف شریفه موصوف و باخلاق حمیده معروف و استادان بزرگوار
را خدمت کرده بود و سندهای عالی داشت و سالها در جامع عتیق بدرس
اشتغال داشت در سنه سبع و ثمانین و سبعمائه وفات کرد بعد از چند روز
از وفات وی ویرا بخواب دیدم که گفت که علما را در جنات وجه در جات
میان ایشان و انبیا تفاوت نیست مگر بیک درجه از وی سوال کردم که
از علمایی که اکنون در قید حیاتند کدام ایشان اقرب است بخدای تعالی گفت
مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی و من ویرا نمیدانستم چون از خواب در آمدم
تجسس کردم کسی که ویرا در خراسان دیده بود تعریف و توصیف کرد • توفی رحمه الله
فی منتصف النهار من یوم الخمیس سلخ محرم الحرام سنه احدی و تسعین و سبعمائه
و ملک عماد الدین زوزنی در تاریخ وفات وی گفته است

و ملک عماد الدین زوزنی در تاریخ وفات وی گفته است ٭ سنه احدی و تسعین بود و تاریخ ٭ گذشته هفتصد از سلخ محرم ٭ شده نصف النهار از پنجشنبه که روح پاک مولانای اعظم ٭ سوی خلد برین رفت و ملایک ٭ همه گفتند از جان خیر مقدم ٭

مولانا جلال الدین محمود زاهد مرغابی رحمه الله تعالی

وی نیز در علوم ظاهری شاگرد مولانا نظام الدین هروی است و بجهت ورزش شریعت و متابعت سنت ازین طریق حظی کامل و نصیبی تمام یافته بوده است در تقوی و ورع جهدی بلیغ نموده ٭ می آرند که برزگر وی گم یکی از آلات دهقانی را که وقف بوده در زراعت وی کار فرموده بوده چون ازان وقوف یافته حاصل آن زراعت را تصرف نکرده و فرموده تا بر فقرا و مستحقان تصدق نموده اند ملک هراة یک صره زر برسم هدیه بوی فرستاد قبول نکرد حامل صره گفت اگر این را بپیش ملک باز برم ملول خواهد شد بر فقرایی که شاگردان شمایند و در مدرسه می باشند قسمت کنید فرمود که تو خود آنرا بمدرسه بر و هرکس قبول کند بوی ده اما بشرط آنکه بگویی که این زر از کجاست زر را بمدرسه برد هیچکس آنرا قبول نکرد ٭ در ماه ذوالحجه سنه ثمان و سبعین و سبعمائه از دنیا رفته و قبر وی در مرغاب هراة است رحمه الله تعالی

مولانا جلال الدین ابویزید پورانی رحمه الله تعالی

وی تحصیل علوم شرعی کرده بود و بواسطهٔ رعایت شریعت و متابعت سنت بمقامات عالیه رسیده اکثر اوقات وی بعد از ادای وظایف طاعات بکفایت مهمات مسلمانان گذشتی هرکس در هر مهم که بوی رجوع کردی بقدر وسع در آن اهتمام نمودی و در کفایت آن بهر که از ابنای دنیا رجوع بایستی کرد بنفس خود

رجوع کردی، هر سخن از مواعظ و نصایح که بر زبان وی کذشتی آنرا در نفوس
مستمعان تأثیر عظیم بودی اکرچه آنرا بارها شنیده بودندی و بر خاطر داشتندی
و ویرا در طریقت بحسب ظاهر پیری نبوده است همانا که اویسی بوده است می
کفته است که هرکاه که مرا اشکال می افتد روحانیت حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم بی واسطه آنرا رفع میکند، کویند که روزی از اصحاب خود شانه طلبید
و کفت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرمود که بایزید کاهی محاسن خود را شانه
می کن، و بصحبت مولانا ظهیر الدین خلوتی هم رسیده است و طریقهٔ ویرا بسیار معتقد
بوده اکرچه بنسبت ارادت وی در نیامده بوده کم بودی که خانهٔ وی از مهمان
خالی بودی و برای ایشان طعامهای مرغوب مهیا ساختی با آنکه دخل وی از باغ
و زراعت محقری می بود، روزی میکفت که بیشتر چنان بود که هر وقت که
جماعتی عزیزان از شهر متوجه پوران شدندی بر من ظاهر می شد میدانستم که
چند کس اند و کی خواهند رسید طعامی مناسب ایشان ترتیب می کردم که چون
برسند بی انتظار پیش آرم یک شب در مسجد ختم قرآن تمام می شد یکی از ترکان کنار
رود چند روغن جوشی بمسجد آورد و سوکند بمن داد که از آن بخور که از وجه است
من یک روغن جوشی برداشتم و دو نیم کردم و باز یک نیم را بدو نیم کردم و یکی
از آن دو نیم را بخوردم آن معنی بر من مستور شد از آن وقت باز از توجه عزیزان
باین جانب وقوف نمی‌یابم و وقت رسیدن ایشانرا نمی دانم در تشویش می مانم
روزی با جماعتی بزیارت وی رفتیم وقت انکور بود ما را بباغ انکور در آورد
و خود برفت ما طواف باغ کردیم و آن قدر انکور که می بایست خوردیم یکی از آن

حلال م

جماعت خوشهٔ چند انگور برداشت دیگری با وی گفت که خدمت مولانا اجازت
برداشتن نکرده اند و آن قصه را بگفت که از بعض علما وقت واقع شده بود
که جمعی مهمان وی شده بودند یکی از ان جمع از سفرهٔ وی تبرکی برداشته بود
چون خادم سفره برداشت خادم را گفت چرا نهی منکر نکردی خادم گفت من
هیچ منکر حاضر نشدم گفت فلان کس بی اجازت زله کرد سفره را پیش وی
بر تا آنرا بر سفره اندازد خادم سفره را پیش وی برد تا زله را بر سفره انداخت
بعد از ان خدمت مولانا آمد و از برای ما طعام آورد چون طعام خورده شد
اجازت مراجعت خواستیم در وقت بیرون آمدن پیش در بایستاد و گفت
کسی را که اجازت بباغ در آمدن کردند آن اجازت خوردن و بردن همه است
و آنچه آن عالم کرده است نیکو نکرده است اگرچه در اول اجازت نکرده بود
می توانست که در آخر بحل کند و آن زله را بسفره باز نگرداند • یکبار دیگر
با جمعی اتفاق زیارت وی افتاد در وقت بازگشتن یکی از یاران را در خاطر گذشته
بود که اگر خدمت مولانا را کرامتی هست می باید که قدری کشمش تبرک بمن دهد
چون ویرا خبر یاد کردیم آن شخص را آواز داد که یکساعت باش بخانه در رفت
و یک طبق مویز بیرون آورد و بوی داد و گفت که معذور دار که در باغهای ما
کشمش نمی باشد • یکبار به پهلوی وی نماز شام می گذاردم چنان ویرا مغلوب
و مستغرق یافتم که گویی بخود هیچ شعوری نداشت در قیام که می ایستاد گاهی
دست راست بالای چپ می نهاد و گاهی دست چپ بالای راست • توفی
رحمه الله تعالی لیلة یوم الاثنین العاشر من ذی القعدة سنه اثنتین وستین

و غائهم

وثمانمائه وقبر وی در پورانست • مولانا ظهیر الدین خلوتی رحمه الله تعالی
وی جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی
می فرموده است که در زیر طاس فلک مثل ظهیر الدین نمیدانم • و مرید شیخ سیف الدین
خلوتی است و پانزده سال در صحبت و خدمت وی بوده است • و شیخ سیف الدین
در سنه ثلث وثمانین وسبعمائه از دنیا رفته است و قبر وی در مزار خلوتیانست
بر سر پل کازرگاه و شیخ سیف الدین مرید شیخ محمد خلوتی است که می گویند که
هرگاه که در خوارزم بذکر مشغول شدی آواز وی چهار فرسخ برفتی • و پهلوان
محمود پکیار معاصر وی بوده و با وی صحبت می داشته • شیخ ظهیر الدین قاری
سبعه بوده است وی گفته است که چون قرآنرا تمام بر استاد خواندم حضرت
رسالت را صلی الله علیه وسلم شبی در واقعه دیدم که گفت ظهیر الدین قرآنرا
بر من بخوان از اول تا آخر بر وی خواندم • گویند که وقتی در اربعین نشسته بود
چهار نوبت افطار کرد با آب گندم جوشیده هر ده روز یک نوبت • گویند که
هرگاه که بزیارت کازرگاه رفتی چون از پل کازرگاه در گذشتی پای برهنه
کردی و گفتی از اولیاء الله شرم می دارم که پای با نعلین بر روی ایشان نهم
در تاریخ سنه ثمانمائه از دنیا رفته • وقبر وی در مزار خلوتیانست در جوار قبر
شیخ وی • شیخ بهاء الدین زکریاء مولتانی قدس الله تعالی سره وی تحصیل
علوم ظاهری و تکمیل آن کرده بوده است بعد از آنکه مدت پانزده سال بدرس
و افاده علوم مشغول بود و هر روز هفتاد تن از علما و فضلا استفاده میکردند عزیمت
حج کرد و در وقت مراجعت از حج ببغداد رسید در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی

بوربا ده

قدس الله تعالی سره نزول کرد و مرید شد و این همه منزلت و کمالی از آن آستانه
یافت ٭ شیخ فخرالدین عراقی و امیر حسینی است رحمهما الله تعالی و بعد از وی قایم
مقام وی در مسند ارشاد فرزند وی شیخ صدرالدین بوده است ٭ و امیر حسینی در
کتاب کنزالرموز در مدحت هر دو شان گفته است ٭ شیخ هفت اقلیم قطب
اولیا ٭ واصل حضرت ندیم کبریا ٭ مفخر ملت بهاء شرع و دین ٭ جان پاکش
منبع صدق و یقین ٭ از وجود او بنزد دوستان ٭ جنة المأوی شده هندوستان
من که روی از نیک و از بد تافتم ٭ این سعادت از قبولش یافتم ٭ رخت هستی چون
برون برد از میان ٭ گرد پروازی همایش زآشیان ٭ آن بلند آوازهٔ عالم
پناه ٭ سرور عصر افتخار صدرگاه ٭ صدر دین و دولت آن مقبول حق ٭ فلک
برخوان جودش یک طبق ٭ شیخ نظام الدین خالدی دهلوی یعرف بشیخ
نظام اولیا قدس سره وی از مشاهیر مشایخ هندست بعد از تحصیل علوم دینی
و تکمیل آن شبی در جامع دهلی بسر می برد چون وقت سحر مؤذن بمناره بر آمد این
آیت برخواند ٭ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ ٭ چون آنرا بشنید
حال بر وی متغیر شد ٭ و از هر جانبی بر وی انوار ظاهر شدن گرفت ٭ چون بامداد
شد بی زاد و راحله روی بدریافت ملازمت و خدمت شیخ فریدالدین شکر گنج
نهاد و آنجا مرید گشت و بمرتبهٔ کمال رسید ٭ خدمت شیخ ویرا اجازت تکمیل دیگران داده
بدهلی مراجعت فرمود آنجا بتعلیم طلبهٔ علم و تربیت طبقهٔ اهل ارادت اشتغال نمود
و حسن و خسرو دهلوی هر دو مریدان وی اند ٭ شیخ فریدالدین خرقه از خواجه
قطب الدین بختیار کاکی دارد ٭ و وی از خواجه معین الدین حسن سنجری ٭ و وی از

خواجه

خواجه عثمان هارونی • و وی از حاجی شریف زندنی • و وی از شیخ الاسلام قطب الدین
مودود چشتی رحمهم الله تعالی • گویند شخصی براتی که مبلغ کثیر در آنجا نوشته بود گم کرد
پیش شیخ نظام الدین آمد و قصهٔ گم شدن برات را بعرض رسانید و اظهار تحیر و اضطراب
کرد شیخ یک درم بوی داد که این را حلوا بخر و بروح شیخ فرید الدین بدرویشان ده
چون آن شخص درم را بحلواگر داد حلواگر قدری حلوا در کاغذ پیچید و بوی داد چون نیک
نگاه کرد آن کاغذ برات گم شدهٔ وی بود • و این نزدیکست بآن که مردی پانصد دینار
پیش کسی داشت و دران باب حجتی گرفته بود چون وقت مطالبه رسید حجت را نیافت
پیش شیخ بنان حمال آمد و التماس دعا کرد شیخ گفت من پیرم و شیرینی دوست دارم
برو یک رطل حلوا برای من بخر تا دعا کنم آن مرد حلوا بخرید و در کاغذ پیچید پیش شیخ آورد
شیخ گفت کاغذ را باز کن باز کرد حجت وی بود • پس گفت حجت را بستان و
حلوا را ببر و بخورد کودکان خود ده مرد و را برگرفت و برفت • گویند تاجری را
از مولتان دزدان در راه غارت کردند و راس المال وی بردند بخدمت شیخ صدر الدین
فرزند شیخ بهاء الدین زکریا که صاحب سجاده بود رفت که عزیمت دهلی دارم و
التماس سفارش کرد بشیخ نظام الدین که آنجا التفات نماید که وی را سرمایهٔ تجارت
بدست آید • شیخ صدر الدین التماس وی را مبذول داشت و رقعه نوشت چون بدهلی
رسید و رقعه را بشیخ نظام الدین داد شیخ خادم را آواز داد و گفت فردا از اول
بامداد تا وقت چاشت هر فتوحی که رسد در راه این عزیز نهادیم تسلیم وی کن
خادم روز دیگر آن شخص را بجایی بنشاند و هر فتوح که میرسید تسلیم وی می کرد وقت
چاشت را دوازده هزار تنکه در حساب آمد برداشت و برفت • وقتی سلطان

علاء الدین محمد شاه خلجی میزری از زر و جواهر پر نزد شیخ فرستاد قلندری در برابر شیخ
نشسته بود پیش آمد که ایها الشیخ الهدایا مشترک شیخ گفت اما تنها خوشتر که قلندر باز
پس گشت شیخ فرمود که پیش آی که مقصود آن بود که ترا تنها خوشتر که چون قلندر خواست
که میزر را بردارد قوت وی بحمل آن وفا نکرد بعد کاری خادم شیخ محتاج شد وقتی
تجدید وضو کرده بود خواست که محاسن شانه کند شانه در طاق بود و کسی نزدیک
آن نبود که شانه را بدست شیخ دهد شانه از طاق بجست و خود را بدست شیخ
رسانید شیخ ابو عبد الله الصومعی قدس الله تعالی روحه وی از بزرگان مشایخ
گیلان و رؤساء زهاد ایشان بود و مر او را احوال عالی و کرامات ظاهر بود و
جماعتی از بزرگان مشایخ عجم را دریافته بود و مستجاب الدعوة بود وقتی که در غضب
شدی حق سبحانه و تعالی از برای وی زود انتقام کشیدی و هرچه خواستی خدای تعالی
چنان کردی و بهر چیز که پیش از وقوع آن خبر کردی چنانچه خبر کرده بودی واقع شدی
جماعتی از اصحاب وی بقصد تجارت بسمرقند رفته بودند نزدیک بسمرقند جماعتی سواران
بغارت ایشان بیرون آمدند جماعت تاجران شیخ ابو عبد الله را آواز دادند دیدند
که در میان ایشان ایستاده است و میگوید سبوح قدوس ربنا الله دور شوید
ای سواران از میان ما همه سواران متفرق شدند و هیچکس نتوانست که اسب خود را
نگاه دارد بعضی بکوهها افتادند و بعضی بوادیها و دو تن از ایشان با یکدیگر جمع نتوانستند
شد از شر ایشان برستند بعد از آن شیخ را در میان خود طلبیدند نیافتند چون
بگیلان باز گشتند و قصه را باز گفتند اصحاب شیخ گفتند شیخ هرگز از میان ما غایب
نشد شیخ محیی الدین عبد القادر الجیلی قدس الله تعالی سره کنیت وی ابو محمد است

علوی بود حسنی نبیرهٔ ابو عبدالله صومعی ست از جانب مادر و مادر وی ام الخیر
امة الجبار فاطمه بنت ابی عبدالله الصومعی گفته است که چون فرزند من عبدالقادر
متولد شد هرگز در روز رمضان شیر نخورد یکبار هلال ماه رمضان بجهت ابر
پوشیده ماند از مادر وی پرسیدند گفت امروز عبدالقادر شیر نخورده است
آخر معلوم شد که آن روز رمضان بوده است ولادت وی در سنهٔ احدی
۴۷۱ ۵۶۱
وسبعین واربعمائه بوده است و وفات وی در سنهٔ احدی وستین وخمسمائه
وی گفته که خرد بودم روز عرفه بصحرا بیرون رفتم و دنبال گاوی گرفتم بجهت
حراثت آن گاو روی باز پس کرد و گفت یا عبدالقادر ما لهذا خلقت ولا
بهذا امرت بترسیدم بازگشتم و بیام سرای خود برآمدم حاجیان را دیدم که در عرفات
ایستاده بودند پیش مادر خود رفتم و گفتم مرا در کار خدای تعالی کن و اجازت ده
تا ببغداد روم و بعلم مشغول شوم و صالحان را زیارت کنم از من سبب آن داعیه پرسید
با وی بگفتم بگریست و برخاست و هشتاد دینار بیرون آورد که میراث پدر من مانده
بود چهل دینار را برای برادر من گذاشت و چهل دینار را در زیر بغل من در جامهٔ
من دوخت و مرا اذن سفر کرد و مرا عهد داد بر صدق در جمیع احوال و بوداع من
بیرون آمد و گفت ای فرزند برو که برای خدای تعالی از تو بریدم و تا قیامت روی
ترا نخواهم دید من با قافلهٔ اندک بجانب بغداد توجه نمودم چون از همدان بگذشتیم
شصت سوار بیرون آمدند و قافله را بگرفتند و هیچکس مرا تعرض نکرد ناگاه
یکی از ایشان بمن بگذشت و گفت ای فقیر با خود چه داری گفتم چهل دینار گفت کجاست
گفتم در جامهٔ من دوخته است در زیر بغل من گمان برد که مگر من استهزا می کنم مرا بگذاشت

وبرفت و دیگری بمن رسید و همان پرسید و همان جواب شنید او نیز مرا بگذاشت
وبرفت و هر دو پیش مهتر ایشان بهم رسیدند و آنچه از من شنیده بودند با وی
بگفتند مرا طلبید و بر بالای تلی که اموال قافله را قسمت میکردند پس گفت با خود چه داری
گفتم چهل دینار گفت کجاست گفتم در جامهٔ من دوخته است در زیر بغل من بفرمود تا جامهٔ
مرا بشکافتند و آنچه گفته بودم یافتند پس گفت ترا چه برین داشت که اعتراف کردی
گفتم که مادر من مرا عهد داده بود بر صدق و راستی و من در عهد وی خیانت نکنم دهم
پس مهتر ایشان بگریست و گفت چندین سالست که من در عهد پروردگار خود خیانت
کرده ام و بر دست من توبه کرد پس اصحاب وی گفتند که تو در قطع طریق مهتر ما بودی
اکنون در توبه مهتر ما باش همه بر دست من توبه کردند و آنچه از قافله گرفته بودند باز
دادند و اول تائبان بر دست من ایشان بودند وی در سنهٔ ثمان و ثمانین و اربعمائه
ببغداد رسید و بجد تمام بتحصیل علوم مشغول شد اول بقراءت قرآن و بعد از ان بفقه
و حدیث و علوم ادبیه پیش بزرگانی که دران زمان متعین بودند و باندک روزگاری
بر اَقران خود فایق شد و از اهل زمان خود متمیز گشت و در سنهٔ احدی و عشرین و خمسمائه
مجلس وعظ نهاد • وی را کرامات ظاهر و احوال و مقامات عالی بوده است • و فی تاریخ
الامام الیافعی رحمه الله تعالی • و اما کراماتُه یعنی الشیخ عبد القادر رضی الله عنه فخارجةٌ
عن الحصرِ • و قد اخبرنی مَنْ ادرکتُ مِن اَعلامِ الائمةِ اَنّ کراماته تواترتْ او قرُبتْ
من التواترِ و معلومٌ بالاتفاق انه لم یظهر ظهور کراماته لغیره من شیوخ الآفاقِ • وی گفته
که یازده سال در یک برج بنشستم و با خدای تعالی عهد کرده بودم که نخورم تا نخورانند
و لقمه در دهان من ننهند و نیاشامم تا مرا نیاشامانند • یکبار چهل روز هیچ نخوردم

بعد از چهل روز شخصی آمد و قدری طعام آورد و بنهاد و برفت نزدیک بود که نفس من
بر بالای طعام افتد از بس گرسنگی گفتم والله که از عهدی که با خدای تعالی بسته ام
بر نگردم شنیدم که از باطن من کسی فریاد می کند و با آواز بلند میگوید الجوع الجوع ناگاه
شیخ ابو سعید مخزومی رحمه الله تعالی بمن بگذشت آن آواز را شنید و گفت عبد القادر
این چیست گفتم این قلق و اضطراب نفس است و اما روح بر قرار خود است در
مشاهدهٔ خداوند خود گفت بخانهٔ ما بیا و برفت من در نفس خود گفتم بیرون نخواهم
رفت ناگاه ابو العباس خضر علیه السلام در آمد و گفت برخیز و پیش ابو سعید رو
رفتم دیدم که ابو سعید بر در خانهٔ خود ایستاده است و انتظار من می برد گفت ای
عبد القادر آنچه من ترا گفتم بس نبود که خضر را نیز می بایست گفت پس مرا بخانه
در آورد و طعامی که مهیا کرده بود لقمه لقمه در دهان من می نهاد تا سیر شدم بعد از آن
مرا خرقه پوشانید و صحبت وی را لازم گرفتم ٭ الشیخ ابو محمد عبد القادر بن ابی صالح بن
عبد الله الجیلی لبس الخرقة من ید الشیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومی ٭ وهو لبسها
من ید الشیخ ابی الحسن علی بن محمد بن یوسف القرشی الهکاری ٭ وهو لبسها من
الشیخ ابی الفرج الطرسوسی ٭ وهو من ید الشیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز
التمیمی ٭ وهو من ید الشیخ ابی بکر الشبلی قدس الله تعالی ارواحهم ٭ وهم وی گفته که
وقتی که در سیاحات می بودم شخصی بمن آمد که وی را هرگز ندیده بودم گفت صحبت
می خواهی گفتم آری گفت بشرط آنکه مخالفت نکنی گفتم نکنم گفت اینجا بنشین تا من
بیایم یکسال برفت پس باز آمد من همانجا بودم ساعتی نزدیک من بنشست پس
برخاست و گفت از اینجا نروی تا من باز آیم یکسال دیگر برفت پس باز آمد من

مخزومی بسکون خا معجمه
وضم زا معجمه ١٢

طرسوس
بالتحریک اسم موضع ١٢

همانجا بودم ساعت دیگر نشست و برخاست و گفت از اینجا نروی تا من بیایم یکسال دیگر برفت پس باز آمد و با خود نان و شیر آورد و گفت من خضرم مرا فرمودند که با تو طعام خورم آنرا بخوردیم گفت برخیز و ببغداد درای با هم ببغداد درآمدیم

شیخ حماد دباس رحمه الله تعالی وی از جملهٔ مشایخ شیخ محیی الدین عبد القادر است کَانَ اُمِّیًّا وفتح علیه بابُ المعارفِ والاَسرارِ وصار قدوةً للمشایخ الکبارِ شیخ عبد القادر جوان بود و در صحبت شیخ حماد می بود روزی با دب تمام در صحبت وی نشسته بود چون برخاست و بیرون رفت شیخ حماد گفت این عجمی را قدمی است که در وقت وی بر گردن همه اولیا خواهد بود و هر آینه ما مور شود بانکه بگوید قدمی هذهِ علی رقبةِ کل ولی لله و هر آینه آنرا بگوید و همه اولیا گردن نهند • تُوُفِّیَ الشیخ حماد فی شهر رمضان سنه خمس وعشرین وخمسمائه • یکی از علمای شام عبد الله نام گفته است که در طلب علم ببغداد رفتم و ابن سقا دران وقت رفیق من می بود در نظامیهٔ بغداد بعبادت مشغول می بودیم و زیارت صالحان می کردیم و دران وقت در بغداد عزیزی بود که می گفتند که وی غوث است • و نیز می گفتند که هر وقت که میخواهد پیدا می شود و هرگاه که میخواهد پنهان می شود • پس من و ابن سقا و شیخ عبد القادر و وی هنوز جوان بود بزیارت غوث رفتیم • ابن سقا در راه گفت از وی مسئله خواهم پرسید که جواب آن نداند و من گفتم از وی مسئله خواهم پرسید تا ببینم چه می گوید • شیخ عبد القادر گفت معاذ الله معاذ الله که از وی چیزی پرسم من پیش وی میروم و انتظار برکات وی می برم چون بر وی درآمدیم ویرا بر جای خود ندیدیم یکساعت بودیم دیدیم که بر جای خود نشسته است • پس از سر خشم در ابن سقا نگریست • و گفت وای تو ای ابن سقا

ویرا

از من مسئله می پرسی که جواب آن ندانم آن مسئله اینست و جواب آن این می بینم که آتش
کفر در تو زبانه می زند. بعد از آن بمن نکریست و کفت ای عبد الله از من مسئله می پرسی
و می بینی که من چه می کویم آن مسئله اینست و جواب آن این هر آینه که فرو کیرد ترا
دنیا تا بدو کوش با من بی ادبی کردی. بعد از آن شیخ عبد القادر نکریست و
ویرا بخود نزدیک نشاند و کرامی داشت و کفت ای عبد القادر خدای و رسول خدا را
خشنود ساختی با دبی که نکاه داشتی کویا که می بینم ترا در بغداد که بمنبر بر آمدهٔ و می
کویی قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله. و می بینم اولیاء وقت ترا که همه کردنهای
خود پست کرده اند اجلال و اکرام ترا. پس درهمان ساعت غایب شد و
بعد از آن ویرا هرکز ندیدیم. و هرچه نسبت بشیخ عبد القادر کفت واقع شد و ابن سقا
بتحصیل علوم اشتغال بلیغ نمود و بر اقران خود فایق شد خلیفه ویرا برسالت
بملک روم فرستاد ملک روم علماء نصرانی را با وی مناظره فرمود همه را الزام
و افحام کرد در نظر ملک بزرک نمود. ملک را دختری بود خوب روی بروی مفتون شد
ویرا از ملک خواستکاری کرد کفت بشرط آنکه نصرانی شوی اجابت کرد دختر بوی
داد پس ابن سقا کلام غوث را یاد کرد و دانست که آنچه بوی رسید بسبب وی رسید
و اما من چون بدمشق رفتم نور الدین شهید مرا بر تولیت اوقاف اکراه کرد و
دنیا روی بمن نهاد و سخنی که غوث در حق من کفته بود راست شد. روزی
شیخ عبد القادر در رباط خود مجلس می کفت و عامهٔ مشایخ قریب به پنجاه
تن حاضر بودند. از آنجمله شیخ علی هیتی بود. و شیخ بقا بن بطو. و شیخ ابو سعید
قیلوی و شیخ ابو النجیب سهروردی و شیخ جاکیر و قضیب البان موصلی

بفتح قاف و سکون یاء مثناة تحتانیه و فتح لام و کسر واو ۱۲ غفور

وشیخ ابو السعود وغیر ایشان از مشایخ کبار شیخ سخن می گفت در اثنای سخن
گفت قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله شیخ علی هیتی بمنبر برآمد وقدم مبارک شیخ
را بگرفت و بر گردن خود نهاد و بزیر دامن شیخ در آمد و سایر مشایخ گردنهای
خود پیش داشتند شیخ ابو سعید قَیْلَوی گفته که چون شیخ عبد القادر گفت
قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله حضرت حق سبحانه وتعالی بر دل وی تجلی کرد
و رسول صلی الله علیه وسلم بر دست طایفهٔ از ملایکهٔ مقربین بمحضر اولیاء متقدمین
ومتاخرین که آنجا حاضر بودند اَحیا باجساد خود واَموات بارواح خود خِلعتی در وی
پوشانید وملایکه ورجال غیب مجلس ویرا در میان گرفته بودند و صَفها در هوا
ایستاده و بر روی زمین هیچ ولی نماند مگر که گردن خود را پست کرد وبعضی
گفته اند که یک کس از عجم تواضع نکرد حال وی از وی متواری شد **شیخ صدقه
بغدادی رحمه الله تعالی** روزی شیخ صدقه سخنی میگفت که بحسب ظاهر شرع بروی
مواخَذه می آمد بخلیفه رسانیدند ویرا احضار فرمود تا تعزیر کنند چون سر ویرا برهنه
کردند خادم وی فریاد برآورد که یا شیخاه دست آنکس که قصد ضرب وی کرده بود
شل شد و هیبتی بر وزیر مستولی شد و چون خلیفه آنرا مشاهده کرد بروی نیز هیبتی
استیلا یافت بفرمود که ویرا بگذارند از آنجا برباط شیخ عبد القادر آمد دید که مشایخ
وسایر مردم منتظر شیخ نشسته اند که بیرون آید وسخن گوید بیامد و در میان مشایخ
بنشست چون شیخ بیرون آمد و بمنبر بالا رفت هیچ سخن نگفت و قاری را هم
نگفت که چیزی بخواند اما مردم را وَجدی عظیم دریافت وحالتی قوی فرو گرفت
شیخ صدقه با خود گفت شیخ چیزی نگفته و قاری هیچ نخوانده این وجد از چیست

شیخ عبدالقادر روی بوی کرد و گفت یا هذا یکی از مریدان من از بیت المقدس
باینجا بیک گام آمده است و بر دست من توبه کرده امروز حاضران در مهمانی وی اند
شیخ صدقه با خود گفت کسی که از بیت المقدس بیک گام ببغداد آید ویرا از چه توبه
باید کرد و بشیخ چه حاجت دارد شیخ روی بوی کرد و گفت یا هذا وی توبه میکند
ازان که دیگر در هوا نرود و حاجت وی بمن آنست که ویرا بمحبت حق سبحانه راه نماید

شیخ سیف الدین عبدالوهاب رحمه الله تعالی وی فرزند شیخ عبدالقادرست
وی گفته که هیچ ماهی از ما پنهان نبودی مگر که پیش از انکه نو شدی بیامدی پیش والد
من • اگر چنانچه در وی بدی و سختی مقدر شده بودی در صورتی ناخوش بیامدی
و اگر نعمت و خیری مقدر شده بودی در صورت نیکو بیامدی • آخر روز جمعه
سلخ جمادی الاخری سنه ستین و خمسمائه جمعی از مشایخ در صحبت وی نشسته
بودند جوانی خوب روی در آمد و گفت السلام علیک یا ولی الله من ماه رجبم آمده ام
تا ترا تهنیت گویم و در من هیچ بدی و سختی مقدر نشده است دران ماه رجب
هیچ ندیدند مردم مگر خیر و نیکویی • چون روز یکشنبه آمد سلخ رجب شخصی
کریه المنظر آمد و گفت السلام علیک یا ولی الله من شهر شعبانم آمدم که ترا تهنیت
گویم مقدر شده است در من موت و فناء خلق در بغداد • و گرانی در حجاز و قتل
و کشش در خراسان • چون ماه شعبان آمد هرچه مرجا گفته بود واقع شد • شیخ
در ماه رمضان چند روز بیمار شد روز دوشنبه بیست و نهم ماه رمضان جمعی از
مشایخ پیش وی حاضر بودند • چون شیخ علی هیتی • و شیخ نجیب الدین سهروردی
و غیرهما شخصی با بها و وقار تمام در آمد و گفت السلام علیک یا ولی الله من ماه رمضانم

آمده ام که ترا اعتذار کنم ازانچه بر تو مقدر شده بود در من و وداع کنم ترا که این آخر اجتماع منست با تو پس باز گشت در ربیع الآخر سال دوم از دنیا برفت و ماه رمضان دیگر را در نیافت • روزی شیخ مجلس می گفت و شیخ علی هیتی در برابر شیخ نشسته بود ویرا خواب گرفت شیخ اهل مجلس را گفت خاموش باشید و از منبر فرود آمد و پیش شیخ علی هیتی بادب بایستاد و در روی می نگریست شیخ علی بیدار شد شیخ گفت حضرت نبی را صلی الله علیه وسلم در خواب دیدی گفت آری شیخ گفت از برای وی بادب ایستاده بودم بچه چیز وصیت کرد ترا گفت بملازمت تو بعد ازان از شیخ علی پرسیدند از معنی آنچه شیخ فرموده بود که من از برای وی بادب ایستاده ام شیخ علی گفت آنچه من بخواب می دیدم وی به بیداری می دید •

شیخ ابو محمد عبد الرحمن الطفسونجی رحمه الله تعالی روزی در طفسونج که از توابع بغداد است بر منبر گفت • انا بین الاولیاء کالکرکی بین الطیور اطولهم عنقا • شیخ ابو الحسن علی بن احمد که از اصحاب شیخ عبد القادر بود از ده جنت که دران نواحی بود بمجلس وی آمده بود برخاست و دلق را از سر برکشید و گفت مرا بگذار که با تو کشتی گیرم شیخ عبد الرحمن خاموش شد و اصحاب خود را گفت یکسر موی وری خالی از عنایت الله تعالی نمی بینم و ویرا فرمود که دلق خود را بپوشد • گفت ازانچه بیرون آمده ام با آن باز نمیگردم • پس روی بجانب ده جنت کرد و زوجه خود را آواز داد که ای فاطمه جامه بیار که بپوشم زوجه وی دران ده آواز بشنید و در راه ویرا با جامه پیش آمد پس شیخ عبد الرحمن ویرا گفت شیخ تو کیست گفت شیخ من شیخ عبد القادر گفت من ذکر شیخ عبد القادر

و این شیخ علی هیتی قدس الله سره کان من مشایخ البطایح ومن جملة کرامته من ذکره عند توجه الاسد الیه انصرف عنه ومن ذکره فی الارض المسبعة اندفع السبع باذن الله تعالی

[illegible]

نشنیده ام مگر درین چهل سال است که در درکات باب قدرتم هرگز ویرا آنجا ندیدم
و جماعتی از اصحاب خود را گفت ببغداد روید پیش شیخ عبد القادر و بگوید عبد الرحمن
سلام میرساند و می گوید که چهل سال است که من در درکات باب قدرتم آنجا ترا
ندیدم لا داخلاً ولا خارجاً شیخ عبد القادر درهمان وقت بعض اصحاب را گفت
بروید بطفسونج و در راه شما را اصحاب شیخ عبد الرحمن طفسونجی پیش خواهند رسید
که برسالت پیش من فرستاده است ایشانرا با خود بازگردانید چون به پیش
شیخ عبد الرحمن رسید بگوید عبد القادر سلام میرساند و میگوید انت فی
الدرکات ومن هو فی الدرکات لا یری من هو فی الحضرة ومن هو فی الحضرة لا یری
من فی المخدع وانا فی المخدع ادخل واخرج من باب السر من حیث لا ترانی
بامارة ان خرجت لک الخلعة الفلانیة فی الوقت الفلانی علی یدی خرجت لک
وهی خلعة الرضا وبامارة خروج التشریف الفلانی فی اللیلة الفلانیة لک علی
یدی خرج لک وهو تشریف الفتح وبامارة ان اخلع علیک فی الدرکات بمحضر
من اثنی عشر الف ولی لله سبحانه خلعة الولایة وهی فرجیة خضراء طرازها سورة
الاخلاص علی یدی خرجت • درمیانهٔ راه با اصحاب شیخ عبد الرحمن رسیدند
ایشانرا بازگردانیدند و رسالت بشیخ عبد الرحمن رسانیدند گفت صدق
الشیخ عبد القادر هو سلطان الوقت وصاحب التصرف فیه • تاجری پیش
شیخ حماد درآمد و گفت تجهیز قافلهٔ شام کرده ام و هفتصد دینار را بضاعت
دارم شیخ حماد گفت اگر درین سال میروی مال ترا بغارت می برند و خود کشته
می شوی تاجر بسیار غمگین از پیش شیخ حماد بیرون آمد شیخ عبد القادر ویرا بدید

آمده ام که ترا اعتذار کنم از انچه بر تو مقدر شده بود در من و وداع کنم ترا که این

آخر اجتماع منست با تو پس باز کشت در ربیع الآخر سال دوم از دنیا برفت و

ماه رمضان دیکر را در نیافت • روزی شیخ مجلس میکفت و شیخ علی هیتی در برابر

شیخ نشسته بود ویرا خواب کرفت شیخ اهل مجلس را کفت خاموش باشید

و از منبر فرود آمد و پیش شیخ علی هیتی با دب بایستاد و در روی می نکریست شیخ علی

بیدار شد شیخ کفت حضرت نبی را صلی الله علیه وسلم در خواب دیدی کفت آری

شیخ کفت از برای وی با دب ایستاده بودم بچه چیز وصیت کرد ترا کفت بملازمت

تو بعد ازان از شیخ علی پرسیدند از معنی آنچه شیخ فرموده بود که من از برای وی

با دب ایستاده ام شیخ علی کفت آنچه من بخواب می دیدم وی به بیداری می دید

شیخ ابو محمد عبد الرحمن الطفسونجی رحمه الله تعالی روزی در طفسونج که از

توابع بغدادست بر منبر کفت • انا بین الاولیاء کالکرکی بین الطیور اطولهم

عنقا شیخ ابو الحسن علی بن احمد که از اصحاب شیخ عبد القادر بود از ده جنت

که دران نواحی بود بمجلس وی آمده بود برخاست و دلق را از سر برکشید

و کفت مرا بکذار که با تو کشتی کیرم شیخ عبد الرحمن خاموش شد و اصحاب

خود را کفت یکسر موی وی را خالی از عنایت الله تعالی نمی بینم و ویرا فرمود که

دلق خود را بپوشد کفت از انچه بیرون آمده ام با آن باز نمیکردم • پس روی

بجانب ده جنت کرد و زوجه خود را آواز داد که ای فاطمه جامه بیار که بپوشم

زوجه وی دران ده آواز بشنید و در راه ویرا با جامه پیش آمد پس شیخ عبد الرحمن

ویرا کفت شیخ تو کیست کفت شیخ من شیخ عبد القادر کفت من ذکر شیخ عبد القادر

و این شیخ علی هیتی قدس الله سره

کان من مشایخ البطایح ومن جملة

کرامته من ذکره عند توجه الاسد الیه

عوا انصرف عنه ومن ذکره فی الارض

متقاة انه فع البق باذن الله تعالی

نشنیده ام مگر درین چهل سال است که در درکات باب قدرتم هرگز ویرا آنجا ندیدم
و جماعتی از اصحاب خود را گفت ببغداد روید پیش شیخ عبد القادر و بگوید عبد الرحمن
سلام میرساند و می گوید که چهل سال است که من در درکات باب قدرتم آنجا ترا
ندیدم لا داخلاً و لا خارجاً شیخ عبد القادر همان وقت بعض اصحاب را گفت
بروید بطفسونج و در راه شما را اصحاب شیخ عبد الرحمن طفسونجی پیش خواهند رسید
که برسالت پیش من فرستاده است ایشانرا با خود باز گردانید چون به پیش
شیخ عبد الرحمن رسید بگوید عبد القادر سلام میرساند و میگوید انت فی
الدرکات و مَن هو فی الدرکاتِ لا یَرَی من هو فی الحضرة و من هو فی الحضرةِ لا یری
من فی المخدع و انا فی المخدع اَدْخُلُ و اخرج من باب السر من حیثُ لا تَرَانی
بامارةِ اَنْ خرجتْ لک الخلعةُ الفلانیةُ فی الوقتِ الفلانی علی یدی خرجتْ لک
و هی خلعةُ الرضا و بامارة خروجِ التشریف الفلانی فی اللیلة الفلانیه لک علی
یدی خرج لک و هو تشریف الفتح و بامارة ان اخلع علیک فی الدرکات بمحضرٍ
من اثنی عشر الف ولی لله سبحانه خلعة الولایة و هی فرجیة خضراء طرازُها سورةُ
الاخلاص علی یدی خرجت در میانهٔ راه باصحاب شیخ عبد الرحمن رسیدند
ایشانرا باز گردانیدند و رسالت بشیخ عبد الرحمن رسانیدند گفت صدق
الشیخُ عبد القادر هو سلطانُ الوقتِ و صاحبُ التصرفِ فیه تاجری پیش
شیخ حماد درآمد و گفت تجهیز قافلهٔ شام کرده ام و هفصد دینار را بضاعت
دارم شیخ حماد گفت اگر درین سال میروی مال ترا بغارت می برند و خود کشته
می شوی تاجر بسیار غمگین از پیش شیخ حماد بیرون آمد شیخ عبد القادر ویرا پیش آمد

قصه را با او بگفت گفت برو که بسلامت خواهی رفت و بغنیمت خواهی آمد و ضمان
بر من آن شخص بسفر شام رفت و بضاعت خود را بهزار دینار بفروخت روزی
بقضای حاجت ببقایه درآمد و آن هزار را بر طاقی نهاد و بیرون آمد و آنرا فراموش
کرد و بمنزل خود آمد ویرا خواب گرفت در خواب دید که در قافله ایست حرامیان
قافله را غارت کردند و اهل قافله را کشتند و ویرا نیز شخصی ضربتی زد و کشته شد
از هیبت آن بیدار شد اثر خون بر گردن خود دید و الم آن ضربت در خود احساس
کرد بخاطر وی آمد که هزار دینار را فراموش کرده است بتعجیل رفت و آنرا باز یافت
و ببغداد مراجعت کرد با خود گفت اگر اول شیخ حماد را بینم وی بزرگتر است و اگر
شیخ عبدالقادر را بینم سخن وی راست شده است ناگاه شیخ حماد ویرا در بازار
دید گفت اول شیخ عبدالقادر را ببین که سخن وی حق است هفده بار از خدای تعالی
درخواسته است که قتل تو که در بیداری مقدر شده بود بخواب بگذشت و تلف
مال تو بر فراموشی قرار یافت پس پیش شیخ عبدالقادر درآمد گفت آنچه شیخ حماد
گفته که هفده بار درخواسته است شیخ عبدالقادر گفت سوگند بعزت معبود
که هفده بار و هفده بار و هفده بار تا هفتاد بار درخواسته ام تا حال چنان شد
که شیخ حماد گفت، شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه گفته است
که در جوانی بعلم کلام مشغول شدم و چند کتاب در آن یاد گرفتم و عم من مرا از آن
منع می کرد روزی عم من بزیارت شیخ عبدالقادر درآمد و من با وی بودم مرا گفت
حاضر باش که بر مردی در می آییم که دل وی از خدای تعالی خبر می دهد و منتظر باش
برکات دیدار ویرا چون نشستم عم من گفت یا سیدی برادرزاده من عمر بعلم کلام

مشغول است هرچند ویرا می گویم ازان باز نمی ایستد شیخ گفت ای عمر کدام کتاب
حفظ کرده گفتم کتاب فلانی و کتاب فلانی دست مبارک خود را بسینهٔ من فرود
آورد والله که یک لفظ ازان کتب بر حفظ من نماند و خدای تعالی همه مسایل آنها
بر خاطر من فراموش گردانید لیکن سینهٔ مرا از علوم لدنی مملو ساخت از پیش
وی برخاستم زبانی بحکمت ناطق مرا گفت یا عمر انت آخر المشهورین بالعراق

شیخ ابو عمرو صریفینی قدس الله تعالی روحه وی گفته که بدایت کار من
آن بود که من شبی در صریفین بپشت افتاده بودم و روی در آسمان کرده
دیدم که در هوا پنج حمامه می گذرد یکی میگفت سبحان من عنده خزاین کل
شیٔ و ما ینزله الا بقدر معلوم و دیگری میگفت سبحان من اعطی کل شیٔ خلقه
ثم هدی و دیگری می گفت سبحان من بعث الانبیاء حجة علی خلقه و فضل
علیهم محمدا صلی الله علیه و سلم و دیگری می گفت کل ما فی الدنیا باطل الا ما کان
لله و لرسوله و دیگری می گفت یا اهل الغفلة عن مولاکم قوموا الی ربکم رب
کریم یعطی الجزیل و یغفر الذنب العظیم چون من آنرا دیدم و شنیدم بیخود شدم
چون با خود آمدم دوستی دنیا و آنچه در دنیاست تمام از دل من رفته بود چون
بامداد شد با خدای تعالی عهد کردم که خود را تسلیم شیخی کنم که مرا با خدای تعالی
رهنمایی کند و روان شدم و نمی دانستم کجا می روم ناگاه پیری نیکو دیدار
با هیبت و وقار مرا پیش آمد و گفت السلام علیک یا عثمان جواب
سلام وی باز دادم و سوگند بر وی دادم که تو کیستی که نام مرا دانستی و
من هرگز ترا ندیده ام گفت من خضرم پیش شیخ عبد القادر بودم گفت

صریفون موضعی است بعراق ١٢ منه

یعنی با کمال آنکه داد هر چیزی را وجودی که مناسب او است پس راه نمود آن چیز را بطریق تحصیل غایتی که مطلوب است از وی ١٢ غفور

یا ابا العباس دوش مردی را در صرافین جذبهٔ رسیده است و قبولی یافته و از بالای
هفت آسمان ویرا ندا آمد که مرحبا بک عبدی با خدای عهد کرده است که خود را تسلیم
شیخی کند بسوی وی رو و ویرا پیش من آور پس مرا گفت یا عثمان عبد القادر
سید العارفین و قبلة الواقدین فی هذا الوقت فعلیک بملازمة خدمته و تعظیم
حرمته من بخود حاضر نشدم مگر که خود را در بغداد دیدم و خضر علیه السلام غایب
شد و ویرا ندیدم تا مدت هفت سال پیش شیخ عبد القادر در آمدم گفت مرحبا
بمن جذبه مولاه الیه بألسنة الطیر و جمع له کثیرا من الخیر ای عثمان زود باشد
که خدای تعالی ترا مریدی بدهد نام وی عبد الغنی بن نقطه که مرتبهٔ وی بلندتر باشد
از بسیاری از اولیا و خدای تعالی بوی مفاخرت کند بر ملایکه بعد از آن طاقیه
بر سر من نهاد خوشی و خنکی آن بدماغ من رسید و از دماغ بدل ملکوت بر من
کشف گشت شنیدم که عالم و آنچه در وی است تسبیح حق تعالی میگویند باختلاف
لغات و انواع تقدیس نزدیک بود که عقل من زایل شود شیخ پارهٔ پنبه در دست
داشت بر من زد عقل من برقرار بماند بعد از آن مرا چند ماه در خلوت نشاندند و
که مرا هیچ امر ظاهری و باطنی واقع نشد که پیش از آنکه من بگویم با من نگفت
و هیچ حال و مقام و مشاهده و مکاشفه نرسیدم که پیش از آن که با آن برسم مرا
نگفت و مرا از چیزهایی خبر داد که بعد از اخبار وی بسی سال واقع شد و میان
خرقه پوشیدن من از وی و خرقه پوشیدن این نقطه از من بیست و پنج سال
در میان شد و ابن نقطه چنان بود که فرموده بود یکی از علما گوید که پیش شیخ
عبد القادر در آمدم و هنوز جوان بودم و با خود کتابی از علوم فلاسفه همراه داشتم

یعنی چنانچه شیخ فرموده بود همچنان بوقوع آمد ۱۲

باشم

شیخ بی آنکه دران کتاب نظر کند یا از من بپرسد که این چه کتابست گفت یا فلان
بئس الرفیق کتابک هذا برخیز و آنرا بشوی من عزیمت کردم که از پیش شیخ برخیزم
و آن کتاب را در خانه بگذارم و دیگر با خود برندارم از ترس شیخ و نفس من
بشستن آن مسامحت نکرد زیرا که چیزی از آن کتاب دانسته بودم و مرا محبتی
بآن واقع شده بود خواستم که بآن نیت برخیزم شیخ بمن نظر کرد مرا قوت
برخاستن نماند چون کسی که ویرا بند کرده باشند پس گفت کتاب خودرا
بمن ده آنرا بگشادم همه اوراق آنرا سفید دیدم که بران یک حرف نوشته نبود
بدست شیخ دادم اوراق آنرا بگردانید و گفت این کتاب فضایل قرآنست
و بمن داد دیدم که کتاب فضایل قرآن است بخوبترین خطی نوشته پس گفت
توبه کردی که بزبان نگویی آنچه در دل تو نباشد گفتم آری گفت برخیز برخاستم و
هرچه از آن کتاب یاد گرفته بودم همه فراموش من شده بود و هرگز تا این زمان
بخاطر من نیامده است ، روزی شیخ ابو المعانی نام در مجلس شیخ حاضر شد در
اثنای مجلس ویرا تقاضای عظیم گرفت چنانکه مجال حرکت نماند و بی طاقت شد
بطریق استغاثه بجانب شیخ نظر کرد شیخ یک پایه از منبر فرود آمد بر پایه اول سری
همچو سر آدمی پیدا شد بپایه دیگر فرود آمد با آن سر دوش و سینه ظاهر شد
و همچنین پایه پایه فرود می آمد و آن صورت زیادت می شد تا صورتی شد
بعینه مثل صورت شیخ و سخن میگفت بآوازی مثل آواز شیخ و بکلامی مثل کلام
شیخ و این را غیر آن شخص و من شاء الله تعالی هیچکس نمی دید شیخ آمد و بر بالای
سروی بایستاد و آستین خود یا مندیل خود بر سر آن شخص پوشید آن شخص

خود را در صحرایی یافت کشاده در آنجا جوی آب و بر کنار جوی درختی با خود دستهٔ
کلید همراه داشت از آن درخت بیاویخت و بقضای حاجت مشغول شد بعد از آن
وضو ساخت و دو رکعت نماز بگذارد و سلام داد شیخ آستین یا مندیل از سر وی
برداشت خود را در مجلس دید و اعضای وی از آب وضو تر و تقاضای وی مدفوع شده
و شیخ بر بالای منبر سخن گویان که گویا هرگز فرو نیامده خاموش بود و با هیچکس
نگفت و دستهٔ کلید را طلب کرد با خود نیافت پس بعد از مدتی وی را بجانب بلاد
عجم عزیمت سفر شد چهارده روز از بغداد راه رفتند بصحرایی فرود آمدند که آنجا جوی
آب روان بود برخاست تا وضویی سازد دید که آن صحرا بآن صحرای ماند که آن روز وضو
ساخته بود و آن جوی بآن جوی چون اندکی برفت بآن موضع رسید که آن روز وضو ساخته
بود و آن درخت را یافت دستهٔ کلید وی از آنجا آویخته چون ببغداد باز گشت
پیش شیخ رفت تا آن قصه را باز گوید شیخ گوش وی را بگرفت و گفت یا ابا المعالی
تا ما زنده ایم این را با کسی مگوی • روزی شیخ با جماعتی از فقها و فقرا بزیارت گورستان
رفت و پیش قبر شیخ حماد رحمه الله بسیار بایستاد چنانکه هوا گرم شد بعد از آن باز گشت
و آثار بهجت و سرور در روی مبارک وی ظاهر بود از ایشان پرسیدند که سبب ایستادن
پیش قبر شیخ حماد این همه چه بود گفت وقتی روز جمعه با شیخ حماد و اصحاب وی بمسجد
جمعه میرفتیم چون بسر پلی رسیدیم شیخ حماد دست بر من زد و مرا در آب انداخت
و هوا در غایت خنکی بود و من جبهٔ پشمینه پوشیده بودم و در آستین من جزوی چند
بود دست خود بر بالا داشتم تا آن اجزا تر نشود و ایشان مرا بگذاشتند و برفتند
از آب برآمدم و جبهٔ خود را بیفشردم و در عقب ایشان برفتم و بسیار سرما یافته

بودم

بودم چون بایشان رسیدم اصحاب وی درباب من سخنی گفتند ایشانرا منع
کرد و گفت که من ویرا رنجانیدم تا ویرا آزمایش کنم ویرا کوهی می بینم که از جای
نمی جنبد پس گفت امروز ویرا در قبر وی دیدم حلهٔ مرصع بجواهر پوشیده و بر
سر وی تاجی از یاقوت و در دست وی سوارها از زر و در پای وی نعلین از زر اما دست
راست وی از کار رفته بود و فرمان وی نمی برد گفتم این چیست گفت این آن
دست است که بآن ترا در آب انداخته بودم هیچ توانی که آنرا از من در گذرانی
گفتم آری گفت پس از خدای تعالی درخواه که آنرا بمن باز دهد پس بیستادم و از
خدای تعالی درخواستم و پنج هزار از اولیاء الله در قبرهای خود از خدای تعالی در
خواستند که سوال مرا در حق وی قبول کند پس دعا و سوال میکردم چندانکه خدای تعالی
دست ویرا بوی باز داد و بآن دست مرا مصافحه کرد چون این سخن در بغداد مشهور شد
مشایخ بغداد و صوفیه از اصحاب شیخ حماد جمع شدند تا شیخ عبد القادر را بتحقیق آنچه
گفته بود مطالبه کنند بمدرسهٔ شیخ آمدند اما از هیبت شیخ هیچکس نتوانست که سخن گوید
شیخ آغاز سخن کرد و گفت دو تن از مشایخ اختیار کنید تا تحقیق آنچه گفته ام بر زبان
ایشان ظاهر شود ایشان اتفاق کردند بر شیخ ابو یعقوب یوسف بن ایوب الهمدانی
که وی آن روز ببغداد بود و بر شیخ ابو محمد عبد الرحمن بن شعیب الکُردی قدس الله
تعالی روحها و وی مقیم بغداد بود و هر دو از ارباب کشف و احوال بزرگ بودند
پس آن جماعت گفتند ما مهلت دادیم تا جمعهٔ دیگر که ببینیم که بر زبان ایشان چه ظاهر
می شود شیخ فرمودند از جای خود بر مخیزید تا این امر محقق شود و سر در پیش افکند
و ایشان نیز سر در پیش افکندند ناگاه از بیرون مدرسه آواز بر آمد دیدند که شیخ یوسف

گراه
با بعض والده ...
... کردبالم ... کرد ... است
معروف ... اکراد جمع ... منه

بشتاب تمام می آید چون بمدرسه در آمد گفت حق سبحانه و تعالی شیخ حماد را مشاهد
من ساخت و گفت ای یوسف زود بمدرسه شیخ عبد القادر رو و با مشایخ که آنجا
حاضرند بگوی که شیخ عبد القادر آنچه گفته است صادق است و هنوز شیخ یوسف
سخن خود آخر نکرده که شیخ عبد الرحمن کُردی در آمد و گفت مثل آنچه شیخ یوسف
گفته بود • از شیخ عبد القادر پرسیدند که سبب چه بود که لقب شما مُحیی الدین کردند
فرمود که روز جمعه از بعض سیاحات بغداد می آمدم پای برهنه به بیماری متغیر اللون
نحیف البدن بگذشتم مرا گفت السلام علیک یا عبد القادر جواب سلام وی باز دادم
گفت نزدیک من آی نزدیک وی رفتم گفت مرا باز نشان وی را باز نشاندم جسد وی
تازه گشت و صورت وی خوب شد و رنگ وی صافی گشت از وی بترسیدم گفت
مرا می شناسی گفتم نی گفت من دین اسلامم همچنان شده بودم که اول مرا دیدی
مرا خدای تعالی بتو زنده گردانید انت محیی الدین وی را بگذاشتم و بمسجد جامع رفتم مردی
مرا پیش آمد و نعلین پیش پای من نهاد و گفت یا شیخ محیی الدین چون نماز بگذاردم
مردم از هر طرف بر من ریختند و دست و پای مرا بوسیدند و می گفتند یا محیی الدین و
مرا هرگز پیش از آن باین لقب نخوانده بودند • یکی از مشایخ گوید که من و شیخ علی هیتی
در مدرسه شیخ عبد القادر بودیم که یکی از اکابر بغداد پیش شیخ آمد و گفت یا سیدی
قال جدک رسول الله صلی الله علیه و سلم من دُعِیَ فلیجب و ما انا دعوتک الی منزلی
گفت اگر مرا اذن کنند بیایم زمانی سر در پیش انداخت پس گفت می آیم و بر استر
سوار شد و شیخ علی هیتی رکاب راست وی بگرفت و من رکاب چپ تا بسرای
آن رسیدیم همه مشایخ بغداد و علما و اعیان آنجا بودند و سماطی کشیدند بر وی الوان

بودم

٣٨٩

معانی در حالی که با عافیت باشد

نعمتها و سله بزرگ سر پوشیده دو کس برداشته آوردند و در آخر سماط نهادند
بعد از آن آن شخص که صاحب دعوت بود گفت الصلا و شیخ سر در پیش افکنده
بود و هیچ نخورد و اذن خوردن نیز نداد و هیچکس هم نخورد و اهل المجلس کان
علی رؤسهم الطیر من هیبته پس شیخ بمن و شیخ علی هیتی اشارت کرد که آن
سله را پیش آرید برخاستیم و آنرا برداشتیم و بس گران بود و پیش شیخ نهادیم
و فرمود تا آنرا بگشادیم فرزند آن شخص بود نابینای مادرزاد و برجای مانده
مجذوم و مفلوج شیخ ویرا گفت قم باذن الله معافی آن کودک برخاست دوان
و بینا و ویرا هیچ آفتی نی فریاد از حاضران برخاست شیخ در انبوهی مردم
بیرون آمد و هیچ نخورد پیش شیخ ابو سعید قیلوی رفتم و آن قصه با وی بگفتم گفت
شیخ عبد القادر یبرئ الاکمه والابرص ویحیی الموتی باذن الله • عجوزه پیش
شیخ عبد القادر آمد و پسر خود را همراه آورد و گفت دل فرزند خود را تعلق بسیار
می بینم بتو من ذمه ویرا از حق خود بری گردانیدم برای خدای تعالی شیخ ویرا قبول
کرد و بمجاهده و ریاضت فرمود بعد از چند روز پیش فرزند خود آمد دید که نان جوی خورد
و زرد و لاغر شده از کم خواری و بیداری از آنجا پیش شیخ شد آنجا طبقی دید در آنجا
استخوانهای مرغ که شیخ خورده بود عجوزه با شیخ گفت یا سیدی تو گوشت
مرغ می خوری و پسر من نان جو شیخ دست خود را بران استخوانها نهاد و گفت
قومی باذن الذی یحیی العظام وهی رمیم آن مرغ زنده شد و بانگ کردن آغاز
کرد پس شیخ با آن عجوزه گفت وقتی که فرزند تو همچنین شود هر چه خواهد گو بخور یکی
از مشایخ عمر نام گوید که شبی در خلوت خود بودم ناگاه دیوار بشکافت و شخصی

کریهُ المنظر بیرون آمد ویرا گفتم کیستی تو گفت ابلیس گفت آمده ام برای نیکخواهی تو
گفتم نیکخواهی تو کدام است گفت آنکه جلسهٔ مراقبه ترا تعلیم کنم و جلسهٔ الفقر قصاء
ورا، سهٔ منکس جون بامداد شد بنزدیک شیخ عبد القادر آمدم تا آنرا با وی
بگویم جون مصافحه کردم ویرا دست مرا بگرفت و بیش از انکه آنرا با وی بگویم گفت
یا عمر صدقک وهو کذوبٌ و بعد ازین از وی هیچ سخن قبول نکنی جهل سال جلسهٔ
آن شیخ برین طریق بود روزی این شیخ مجلس میگفت باران در ایستاد بعضی مردمان
متفرق شدند شیخ روی ببالا کرد و گفت من جمع می کنم و تو تفرقه میکنی فی
الحال باران از مجلس باز ایستاد و در بیرون مجلس می بارید یکی از مریدان شیخ
گوید که روز جمعه همراه شیخ بمسجد جمعه رفتم هیچکس بشیخ التفات ننمود و بر وی سلام
نکرد با خود گفتم ای عجب هر جمعه ما بتشویش بسیار بمسجد میرسیدیم از ازدحام بسیار
بر شیخ هنوز این خاطر تمام نشده بود که شیخ تبسم کنان بمن نگریست و مردم بسلام
روی بشیخ آوردند جنانکه میان من و شیخ حایل شدند گفتم آن حال بهتر ازین حال
بود شیخ بمن التفات کرد و گفت این را تو خواستی ندانستهٔ که دلهای مردمان
بدست منست اگر خواهم دلهای ایشانرا از خود بگردانم و اگر خواهم روی در خود کنم
یکی از مشایخ گوید مدتی از خدای تعالی درخواستم که یکی از رجال الغیب را بمن بنماید
یک شب در خواب دیدم که زیارت امام احمد حنبل می کنم و نزدیک قبر وی مردیست
در خاطر من افتاد که وی از رجال الغیب است جون بیدار شدم بامید انکه ویرا
به بیداری ببینم بزیارت امام احمد رفتم آن مرد را آنجا یافتم در زیارت تعجیل کردم وی
پیش از من بیرون رفت من در پی وی روان شدم جون بدجله رسید مردو

کنار دجله فراهم آمد بمقدار یک گام از دجله بگذشت سوگند بروی دادم که بایست
تا سخن گویم بیستاد گفتم مذهب تو چیست گفت حَنیفاً مُسْلِماً وما انا من المشرکین
در خاطر من افتاد که وی حنفی مذهب است بازگشتم و با خود گفتم بروم و آنرا
با شیخ عبد القادر بگویم بمدرسهٔ وی رفتم و بر در سرای وی بیستادم از درون سرا
آواز داد و گفت از مشرق تا مغرب هیچ ولی از اولیا حنفی المذهب نیست جز
وی یکی از مریدان شیخ گوید که بخدمت وی مشغول می بودم و بیشتر شبها
بیدار می بودم یک شب از خانهٔ خود بیرون آمد ابریق آب پیش بردم التفات
نکرد و روی بدر مدرسه نهاد در گشاده شد بیرون رفت و من نیز در عقب
وی بیرون رفتم چنانکه گمان من آن بود که وی نمی داند که من همراهم چون بدروازهٔ
بغداد رسید گشاده شد و وی بیرون رفت و من هم بیرون رفتم باز در فراهم
آمد و اندکی راه برفت ناگاه بشهری رسیدیم که من ندانستم که کجاست برباطی
در آمد در اینجا شش تن نشسته بودند پیش آمدند و بروی سلام کردند من در
پس ستونی پنهان شدم از یک جانب آن رباط آواز نالهٔ می آمد در اندک زمانی
آن ناله ساکن شد ناگاه مردی در آمد و بآن جانب که آواز ناله می آمد رفت
بعد از ان بیرون آمد شخصی را بر دوش خود گرفته و شخصی دیگر در آمد سر برهنه و مویهای
لب دراز شده و پیش شیخ بنشست شیخ ویرا تعلیم شهادتین کرد و موی سر
لب ویرا گرفت و طاقیه پوشانید و محمد نام نهاد و آن شش تن را گفت که
من مأمور شدم بآن که این شخص را بدل آن مرده گردانم ایشان گفتند سَمْعاً
وطاعةً پس شیخ بیرون آمد و ایشانرا بگذاشت و من هم در عقب شیخ بیرون

آمدم اندکی بر رفتیم بدروازهٔ بغداد رسیدیم چون بار اول کشاده شد پس بدر
مدرسه رسیدیم آن سم کشاده شیخ بخانهٔ خود در آمد چون بامداد شد پیش شیخ
بنشستم تا درس سبق خود بخوانم هیبت بر من مستولی شد نتوانستم خواند شیخ
گفت ای فرزند بخوان سوگند بروی دادم که آنچه شب دیده بودم با من بیان کنید
گفت آن شهر نهاوند بود و آن شش تن ابدال بودند و آنکه ناله می کرد مهتر ایشان
بود و آنکه بیرون آمد و شخصی را بر دوش داشت خضر بود علیه السلام آن مرده را
بیرون آوردند تا کار ویرا بسازند و آن شخص که ویرا تعلیم شهادتین کردم ترسایی بود
از قسطنطنیه که ما مأمور شده بودیم که ویرا بدل آن مرده گردانیم پس ویرا آوردند و
بر دست من مسلمان شد و اکنون یکی از ایشانست - روزی سخن می گفت ناگاه
چند گام در هوا برفت و گفت ای اسرائیلی بایست و کلام محمدی بشنو و بمکان
خود باز آمد پرسیدند که این چه بود گفت ابو العباس خضر علیه السلام بر مجلس ما می
گذشت بتعجیل گامی چند بسوی او نهادم و گفتم آنچه شنیدید. خادم شیخ گوید که
دویست و پنجاه دینار زر سرخ شیخ را دین شد از جهة مهمانان روزی شخصی
در آمد که من ویرا نمی شناختم و بی آنکه اذن خواهد بر شیخ در آمد و بنشست و با شیخ
بسیار سخن گفت و مقداری زر بیرون آورد و گفت این بجهت دین شماست و
برفت شیخ مرا فرمود که این را بوام خواهان برسان پس گفت این صیرفی قدر
بود گفتم صیرفی قدر کیست گفت فرشته ایست که خدای تعالی می فرستد باولیاء الله
تا دین ایشان ادا کند شیخ بقا بن بطّو رحمه الله تعالی وی گفته که روزی در مجلس
شیخ عبد القادر حاضر بودم در اثنای آن که سخن می گفت بر پایهٔ اول از منبر ناگاه

شدم

قطع سخن کرد و ساعتی خاموش بود و بزمین فرود آمد بعد از ان بمنبر بالا رفت و بر پایهٔ
دوم بنشست بس مشاهده کردم که پایهٔ اول کشاده شد چندانکه چشم کار می کرد
و فرشی از سندس خضر انداختند و رسول صلی الله علیه وسلم با اصحاب برانجا
نشستند و حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل شیخ عبد القادر تجلی کرد چنانکه
وی میل کرد که بیفتد رسول صلی الله علیه وسلم ویرا بکرفت و نگاه داشت بعد
از ان خرد و لاغر شد چون عصفوری بعد از ان ببالید و بزرگ شد بر صورت
هایل سهمکین بعد از ان آن همه از من پوشیده شد حاضران از شیخ بقا کیفیت
و رویت رسول را صلی الله علیه وسلم و اصحابش را پرسیدند کفت خدای تعالی
ایشانرا تایید کرده است بقوت که ارواح مطهرهٔ ایشان متشکل می شود بصور
اجساد و صفات اعیان و می بینند ایشانرا کسانی که خدای تعالی ایشانرا قوت
رویت آن ارواح در صور اجساد و صفات اعیان داده است بعد از ان از
سبب میل کردن و خرد شدن و بزرگ شدن شیخ پرسیدند کفت تجلی اول
بصفتی بود که بشر را قوت آن نیست مکر بتایید نبوی و لهذا نزدیک بود که شیخ
بیفتد اکر رسول صلی الله علیه وسلم ویرا در نمی یافت و تجلی ثانی بصفت جلال
بود و ازین جهت بود که شیخ بکداخت و خرد شد و تجلی ثالث بصفت
جمال بود و ازین جهت بود که شیخ ببالید و بزرگ شد و ذلک فضل الله
یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم قضیب البان موصلی قدس الله تعالی
سره کنیت وی ابو عبد الله است شیخ محیی الدین العربی قدس الله تعالی
روحه در بعض رسایل می فرماید که ازین طایفه ما بعضی را دیده ایم که صورت روحانیت

ایشان متجسد و متمثل می شود بر صورت جسمانیت ایشان و بران صور متجسده
افعال و احوال می کذرانند حاضران می پندارند که آن بر صور جسمانیت ایشان
می کذرد و می کویند که فلان کس را دیدم که چنین و چنین می کرد و حال آنکه آنکس
ازان فعل مبراست و ما این را بارها از بسیاری ازین طایفه مشاهده کرده ایم
و معاینه دیده ایم و چنین بود حال ابو عبد الله موصلی که معروفست بقضیب البان
و باید که برین انکار نیاری که اسرار خدای تعالی در افراد عالم بزرک و بسیارست
و بقوت عقل دراک غور آن نمی توان کرد • شیخ عبد الله یافعی رحمه الله تعالی کفت
که یکی از اهل علم مرا خبر داد که یکی از فقرا را نمی دیدند که نماز می کذارد روزی اقامت
نماز کردند و او نشسته بود فقیهی از سر انکار او را کفت برخیز و نماز بجماعت بکذار
برخاست و با ایشان تکبیر نماز بست رکعت اول بکذارد و فقیه منکر پهلوی او بود
چون برکعت دوم برخاستند فقیه نظر بوی کرد کسی دیگر دید غیر وی که نماز می کذارد
ازان متعجب شد در رکعت سیوم کسی دیگر دید غیر آن دو کس که اول نماز می کذارد
و در رکعت چهارم دیگری غیر آنها چون سلام دادند دید که همان کس اول است
برجای خود نشسته و ازان سه کس که در حال نماز دید اثر نبود آن فقیر بوی نظر کرد
و بخندید و کفت ای فقیه کدام یک از ان چهار کس با شما نماز کذارده شیخ عبد الله یافعی
کوید که مثل این قصه شنیدم که صادر شد از قضیب البان رحمه الله تعالی با بعضی
از فقها • قاضی موصل را نسبت بوی انکار تمام بود یک روز دید که در یکی از کوچهای
موصل از مقابل وی می آید با خود کفت ویرا می باید کرفت و قصهٔ ویرا بحاکم رفع کرد
تا ویرا بسیاستی برساند ناکاه دید که بصورت کردی برامد و چون مقدار دیکر

پیش آمد بصورت اعرابی برامد و چون نزدیک تر شد بصورت یکی ز فقها ظاهر شد
و چون بقاضی رسید گفت ای قاضی کدام قضیب البان را بحاکم میبری و سیاست
میکنی قاضی از انکار خود توبه کرد و مرید شد • پیش شیخ عبد القادر گفتند قضیب
البان نماز نمی گذارد گفت مگوئید که همیشه سر وی در در خانهٔ کعبه در سجود است •

محمد الاوانی که بابن القاید معروفست قدس الله تعالی روحه

وی از اصحاب شیخ محیی الدین عبد القادرست قدس الله تعالی سره در فتوحات
مذکورست که شیخ عبد القادر ویرا معربد الحضرة می گفت و می گفت که محمد بن
قاید من المفردین • صاحب فتوحات می گوید که مفردون جماعتی اند که از دایرهٔ
قطب خارج اند و خضر علیه السلام از یشانست • و رسول ما صلی الله علیه و سلم پیش
از بعثت از یشان بود و ابن قاید گفته است همه چیز را با زپس گذاشتم و روی بحضرت
آوردم ناگاه پیش روی خود نشان پایی دیدم مرا غیرت کرد گفتم این نشان
قدم کیست زیرا که اعتقاد داشتم که هیچکس بر من سابق نیست گفتند نشان
قدم نبی تست صلی الله علیه و سلم خاطر من تسکین یافت •

ابو السعود بن الشبل رحمه الله تعالی

وی نیز از اصحاب شیخ محیی الدین عبد القادرست در
فتوحات مذکورست که از کسی که صدوق بود و ثقه شنیدم که از شیخ ابو السعود
که امام وقت خود بود نقل کرد که گفت بر کنار دجلهٔ بغداد می گذشتم در خاطر من
گذشت که آیا حضرت حق را بندگان باشند که ویرا در آب پرستند هنوز این خاطر
تمام نشده بود که آب بشگافت و مردی ظاهر شد و گفت آری یا ابا السعود خدای
تعالی را مردان هستند که ویرا در آب می پرستند و من از یشانم من مردی بودم

اوانی بفتح همزه و واو و الف و نون و قاید بقاف و الف و همزه و دال ١٢ مغفور

بضم سین مهمله و عین مهمله و دال مهمله و شبل بکسر شین معجمه و سکون بای موحده و لام ١٢ مغفور

از تنگریت از انجا بیرون آمده ام بعد از پانزده روز آنجا فلان حادثه واقع خواهد شد
چون پانزده روز گذشت آن حادثه بعینها چنانکه گفته بود واقع شد در فصوص
مذکورست که شیخ ابو السعود خود گفت که پانزده سالست که خدای تعالی مرا در
مملکت تصرف داده است اما من از وی تصرف نکرده ام • ابن قاید روزی
پرسید که چرا تصرف نمی کنی گفت من تصرف را بحضرت حق سبحانه گذاشته ام
که چنانکه خواهد تصرف کند • شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی گفته است
که در گورستان امام احمد حنبل رحمه الله تعالی توجه کرده بودم بخاک بزرگی که خاک
او معین است بنزدیک مردم و من یقین می دانم که وی آنجا نیست اما بسر آن خاک
میرفتم در راه گنبذ خرابی بود که من هرگز نشنیده بودم که آنجا خاکیست چون از ان
گنبذ می گذرم می بینم که از ان گنبذ اشارتی میرسد که کجا میروی بیا و ما را نیز زیارتی
بکن من باز گشتم و بگنبذ در آمدم و آنجا وقت من خوش شد می بینم که روح او
با من می گوید که همچنان زندگانی کن که من کرده ام گفتم تو چون زندگانی کردی گفت
هر چه از حق بتو رسد قبول کن گفتم اگر قبول کردنی باشد قبول کنم گفت باری امروز
چیزی بتو خواهد رسید قبول کن گفتم چنین کنم چون بشهر آمدم این قصه را با شیخ
نور الدین عبد الرحمن بگفتم فرمود که هیچ میدانی که در ان گنبذ کیست گفتم نی گفت
او را ابو السعود می گویند و وی عجب طریقه داشته است هر چه از حق بوی
رسیدی رد نکردی و از کسی چیزی نخواستی و لباس متکلف پوشیدی و طعام
متکلف خوردی • روزی یکی پیش وی در آمد دستاری دید بر سر وی که بدویست
دینار می ارزید با خود گفت این چه اسرافست دستاری که از ان دویست درویش

را جامه توان ساخت یک درویش چرا بر سر بندد ابو السعود با شراف خاطر دریافت
گفت ای فلان ما این دستار را بخود بر سر نبسته ایم اگر تو میخواهی ببر و بفروش
و از برای درویشان سفرهٔ بیاور آن کس برفت و دستار بفروخت و سفرهٔ
متکلف راست کرد و نماز دیگر بیامد چون در امد همان دستار را بر سر شیخ دید
متعجب شد شیخ ابو السعود گفت چه تعجب میکنی از فلان خواجه بپرس که این دستار
را از کجا آورده است بپرسید آن خواجه گفت پارسال در کشتی بودیم و باد مخالف
برخاست نذر کردم که اگر بسلامت بیرون رویم دستاری خوب بجهت شیخ هدیه
برم و اکنون شش ماهست که در بغداد می طلبم دستار چنانچه دل من میخواست
نمی یافتم که بسلام شیخ آیم تا امروز این دستار بر در فلان دکان دیدم گفتم این
دستار لایق شیخ است بخریدم و بیاوردم بعد از آن شیخ گفت دیدی که این
دستار دیگری بر سر ما می بندد و ازین نوع ازین شیخ روایتها بسیار است

شیخ ابو مدین المغربی قدس الله تعالی سره نام وی شعیب ابن الحسین او الحسن است
از اکابر این طایفه است و بسیاری از مشایخ در صحبت و خدمت وی تربیت
یافته اند و یکی از انجمله شیخ محیی الدین ابن العربی است و در مصنفات خود ذکر وی
بسیار کرده و سخنان و معارف وی آورده امام یافعی می گوید که اکثر شیوخ یمن
بشیخ عبد القادر نسبت دارند و بعضی هستند که نسبت بشیخ ابو مدین دارند این
یکی شیخ مغرب است و آن یکی یعنی شیخ عبد القادر شیخ مشرق رضی الله عنهما و
نفعنا بهما در کتاب فصوص مذکورست که بعضی ابدال با یکی از مشایخ گفتند
که با ابو مدین بگوی بعد از آن که سلام ما بوی برسانی سبب چیست که بر ما هیچ چیز

مدین بفتح و سکون دال مهمله
و فتح یا ...

دشوار نمی گردد و مشکل نمی شود و بر تو مشکل می شود و مع هذا ما بآن مقام که تو داری
رغبت داریم و تو بآن مقام که ما داریم رغبت نداری • و در فتوحات مذکور است
که از یکی از اولیاء الله شنیدم که گفت یکی ازین طایفه گفت که ابلیس را بخواب دیدم
از وی پرسیدم که حال تو با شیخ ابو مدین که امام است در توحید و توکل چونست
گفت مثل من با وی چون چیزی در خاطر وی اندازم مثل آن کس است که در بحر محیط
بول کند از وی پرسند که چرا بول کردی گوید تا بحر محیط ناپاک شود و طهارت بوی
نتوان کرد ازین شخص هیچکس نادان تر باشد مثل من با دل ابو مدین همچنین است
وهم در فتوحات مذکور است که خلق بجهت تبرک و تیمن دست بشیخ ابو مدین فرود
می آوردند و می بوسیدند از وی پرسیدند که تو در نفس خویش از آن هیچ اثری باز
می یابی گفت حجر الاسود در خود هیچ اثر باز یابد که وی را از حجریت وی بیرون برد
با آنکه وی را انبیا و رسل و اولیا می بوسند گفتند نی گفت من همان حجر الاسودم
و حکم آن دارم • روزی شیخ ابو مدین در بعضی از دیار مغرب گردن خود را است
کرد و گفت اللهم انی اُشهدک و اشهد ملائکتک انی سمعتُ و اَطعتُ اصحاب
وی پرسیدند که سبب این چه بود گفت شیخ عبد القادر امروز در بغداد گفت
قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله • بعد از آن بعضی از اصحاب شیخ عبد القادر آمدند
و خبر دادند که شیخ عبد القادر در همان وقت آنرا گفت • هر گاه که شیخ ابو
مدین این آیت بشنیدی که و ما اوتیتم من العلم الا قلیلا • گفتی این اندکی که خدای
تعالی ما را داده است از علم نه از آن ماست بلکه عاریت است نزدیک ما و بسیاری
از آن نرسیده ایم پس ما جاهلانیم علی الدوام • روزی شیخ ابو مدین بر کنار دریا

دکشتی خود بردند دید که انجا جمعی از مسلمانند که اسیر کرده اند

۲۹۳

می گذشت جماعتی از کافران فرنگ ویرا اسیر کردند چون شیخ در کشتی قرار گرفت کافران بادبان برکشیدند تا روانه شوند هرچند جهد کردند کشتی از جای نجنبید باوجود انکه بادهای قوی می جست ایشانرا یقین شد که کشتی نخواهد رفت بایکدیگر گفتند غالبا این بواسطه این مسلمانست که حالی گرفته ایم میشاید که وی از ارباب باطن باشد شیخ را اجازت دادند تا از کشتی بیرون رود گفت بیرون نمی روم تا همه مسلمانانرا نگذارید چون چاره ندیدند همه را گذاشتند فی الحال کشتی ایشان روان شد وی گفته اذا ظهر الحق لم یبق معه غیره • وهم وی گفته لیس للقلب سوی وجهة واحدة فالی ای وجهة توجهت حجبت عن غیرها • وهم وی گفته ما وصل الی صریح الحریة من علیه من نفسه بقیة • ومن اشعاره • لا تنکر الباطل فی طوره • فانه بعض ظهوراته • واعطه منک بمقداره • حتی توفی حق اثباته • توفی رضی الله تعالی عنه سنه تسعین وخمسمائه • شیخ ابو العباس ابن العریف الصنهاجی الاندلسی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد ست عالم بوده بعلوم و عارف بوده بوجوه قرآات و متناهی بوده در جمیع روایات مریدان و طالبان بسیار پیش وی جمع شد پادشاه وقت را از وی خوفی در دل آمد ویرا طلب داشت در راه فوت شد • بعضی گفته اند پیش از رسیدن بپادشاه و بعضی گفته اند بعد از رسیدن وکان ذلک سنه ست وثلثین وخمسمائه • صاحب فتوحات از شیخ خود ابو عبد الله الغزال نقل کرده است که وی گفته روزی از پیش شیخ خود ابن عریف بیرون آمدم و در صحرا سیر میکردم بهر درخت و گیاه که می رسیدم می گفت مرا بگیر که من فلان علت را نفع می رسانم و فلان ضرر را دفع می کنم و مرا از ان حال

جرا که قدیم و حادث متقابلانند و متقابلان در یک موضع جمع نگردند ۱۲ عفور

حیرتی روی نمود به پیش شیخ خود باز گشتم و قصه را با وی بگفتم شیخ فرمود که ما نه از
برای این تربیت تو کرده بودیم أَیْنَ کانَ مِنکَ الضارّ والنافع حین قالت
لک الاشیاءُ اِنَّها نافعةٌ ضارَّةٌ فقال یا سیدی التوبة شیخ گفت خدای تعالی
ترا امتحان و آزمایش کرده است و اگر نه من ترا بخدای تعالی رهنمونی کردم نه بغیر او
علامت صدق توبهٔ تو آنست که بآن موضع بازگردی و آن درختان و گیاهها با تو هیچ
سخن نگویند ابو عبدالله بآن موضع بازگشت از آن سخنان هیچ نشنید خداوند را
سبحانه سجدهٔ شکر بجای آورد و بسوی شیخ بازگشت و آنرا با وی بگفت شیخ
گفت الحمد لله الذی اختارک لنفسه ولم یدفعک الی کونٍ مثلک من اکوانه توفی
رحمه الله سنه ست وثمنین وخمسمائه ابو الربیع الکفیف المالقی رحمه الله تعالی
وی از مریدان ابو العباس بن العریف است روزی با اصحاب خود گفت
اگر فی المثل دو مرد باشند و هر یکی را ده دینار باشد یکی از ایشان یک دینار صدقه
و نه دینار نگاه دارد و آن دیگری نه دینار صدقه کند و یک دینار نگاه دارد کدام
از ایشان فاضلتر است همه گفتند آنکه نه دینار صدقه کند شیخ گفت چرا وی
فاضلتر است گفتند از آن سبب که وی بیشتر تصدق کرده است شیخ گفت
آنچه گفتید خوبست اما روح مسئله را ندانستید و بر شما پوشیده بماند گفتند آن
کدام است گفت آن که ما هر دو را در مال برابر فرض کردیم آنکه بیشتر داد در آمدن
وی در مقام فقر بیش از آن کس است که کمتر داد پس نسبت وی بفقر زیادت باشد
پس وی افضل باشد حدیث نبوی وارد است بآن معنی که هفتاد هزار بار
کلمهٔ لا اله الا الله گفتن را در نجات گوینده یا نجات آنکس که آنرا بنیت وی گویند

اثر تمام است ٭ شیخ ابو الربیع مالقی گفته است که من این ذکر را مقدار هفتاد هزار بار گفته بودم ولیکن بنام کسی معین نساخته بودم تا روزی بر مایدهٔ طعامی حاضر شدم با جماعتی و با ایشان کودکی صاحب کشف بود دران وقت که آن کودک دست بطعام برد تا بخورد ناگاه بگریست گفتندش چرا گریستی گفت اینک دوزخ را مشاهده می کنم و مادر خود را در وی در عذاب می بینم ٭ شیخ ابو الربیع گفت در باطن با خود گفتم خداوندا تو می دانی که هفتاد هزار بار کلمهٔ لا اله الا الله گفته ام آنرا بجهت آزادی مادر این از آتش دوزخ معین گردانیدم گفت چون من این نیت در باطن خود تمام کردم آن کودک بخندید و بشاشت نمود گفت مادر خود را می بینم که از آتش دوزخ خلاص یافت الحمد لله پس بطعام خوردن مشغول شد با آن جماعت ٭ شیخ ابو الربیع می گوید که مرا صحت خبر نبوی درین باب بکشف آن کودک معلوم شد و صحت کشف آن کودک بخبر نبوی ٭ و هم شیخ ابو الربیع گفته است که در بعض سیاحات تنها می رفتم چون شب میرسید مرغی می آمد و نزدیک من شب می گذرانید و با من حکایت می کرد شبی شنیدم که همه شب می گفت یا قدوس یا قدوس چون بامداد شد پرها بر هم زد و گفت سبحان الرزاق و برواز کرد

عدی بن مسافر الشامی ثم الهکاری رحمه الله تعالی با شیخ عقیل منبجی و شیخ حماد دباس صحبت داشته است بروی خلق بسیار مجتمع شدند در جبل هکار که از توابع موصل است از خلق منقطع گشت و آنجا زاویه بنا کرد و مردم آن دیار همه مرید و معتقد وی شدند ٭ در سنه سبع و خمسین و خمسمائه از دنیا برفت ٭ و قبر وی دران دیار از مزارات متبرکه است و وی را کرامات و آیات ظاهره است

عدی بفتح عین و کسر دال المهمله
و هکاری بفتح ها و تشدید کاف
و را مهمله ... عقیل
منبجی بفتح میم و سکون نون و کسر با ...

در تاریخ امام یافعی مذکور است که یکی از مریدان ویرا در یکی از صحراها داعیهٔ انقطاع
از خلق پیدا شد با شیخ عدی گفت ای شیخ میخواهم که درین صحرا از خلق منقطع
باشم چه بودی که اینجا آبی بودی که بیاشامیدمی و چیزی که قوت من شدی شیخ
برخاست آنجا دو سنگ بزرگ بود پای بر یکی زد چشمهٔ آب شیرین روان شد و پا
بر دیگری زد درخت اناری برست درخت را گفت ای درخت یک روز باذن الله
تعالی یک انار شیرین می ده و یک روز یک انار ترش و آن از بهترین اناری
بود که در دنیا می باشد سیدی احمد بن ابی الحسن الرفاعی قدس الله تعالی روحه
ذو المقامات العلیة والاحوال السنیة خرق الله سبحانه علی یدیه العوائد وقلب له
الاعیان واظهر العجایب ولکن اصحابه ففیهم الجید والردی یدخل بعضهم النیران و یلعب
بالحیات وهذا ما عرفه الشیخ ولا صلحاء اصحابه نعوذ بالله من الشیطان وی از
اولاد بزرگوار امام موسی کاظم است رضی الله تعالی عنه و نسبت خرقهٔ وی
به پنج واسطه بشبلی میرسد ساکن ام عبیده بوده از بطایح ابو الحسن علی که
خواهرزادهٔ وی است گفته است که یک روز بر در خلوت وی نشسته بودم پیش
وی آواز کسی شنیدم چون نظر کردم پیش وی کسی نشسته بود که هرگزش ندیده
بودم ساعتی دراز با هم سخن گفتند پس آن شخص از روزنی که در دیوار خلوت شیخ بود
بیرون آمد و چون برق خاطف در هوا بگذشت پس پیش شیخ در آمدم و پرسیدم که
این مرد که بود گفت تو ویرا دیدی گفتم آری گفت او کسی است که خدای تعالی بحر
محیط را بوی محافظت می کند و یکی از رجال اربعه است سه روز است که مهجور
شده است اما نمی داند گفتم یا سیدی سبب مهجوری وی چیست گفت وی در

رفاعی بفتح را و مهمله و فا
و عین مهمله ۱۲ عفی عنه

جمع عادة ۱۲

یکی از جزایر بحر محیط مقیم است آنجا سه شبانه روز متصل باران بارید بخاطر وی
گذشت که کاشکی این باران در عمرانات بودی بعد از آن استغفار کرد
بسبب این اعتراض مهجور شده است پس من گفتم یا سیدی ویرا بمهجوری
وی اعلام کردی گفت نی شرم داشتم گفتم اگر فرمایی من ویرا اعلام
کنم گفت می کنی گفتم آری گفت سر بگریبان خود درکش درکشیدم آواز
بگوشم رسید که یا علی سر برآر سر برآوردم خود را در یکی از جزایر بحر محیط دیدم مر
در کار خود حیران شدم برخاستم و اندکی برفتم آن مرد را دیدم بر وی سلام کردم
و آن قصه را با وی بگفتم سوگند بر من داد که هرچه تراگویم چنان کن گفتم چنان کنم
گفت خرقه مرا در گردن من کن و مرا بروی در زمین می کش و منادی می کن که
این سزای کسی که بر خدای تعالی اعتراض کند خرقه را در گردن وی کردم و خواستم که
ویرا بکشم هاتفی آواز داد که ای علی ویرا بگذار که ملایکه آسمان بروی بزاری درآمدند
و گریان شدند و خدای تعالی از وی خشنود گشت چون آن آواز شنیدم
بیخود شدم چون بخود باز آمدم خود را پیش خال خود دیدم والله که ندانستم که
چون رفتم و چون آمدم • چون وقتی کسی از سیدی احمد تعویذی طلبیدی و کاغذی
بیاوردی که بنویسد اگر سیاهی بنودی کاغذ را بگرفتی و بی سیاهی بنوشتی
وقتی برای شخصی بی سیاهی بنوشت و مدت مدید غایب شد بعد از آن آن
کاغذ را باز آورد بر سبیل امتحان و گفت ای شیخ برای من دعایی بنویس
چون در آن کاغذ نگریست گفت ای فرزند این کاغذ نوشته است و بوی داد
روزی دو تن از اصحاب وی بصحرا رفتند و با هم بنشستند و حکایت می کردند

یکی ازان دیگری پرسید که ترا درین مدت از ملازمت سیدی احمد چه حاصل شده گفت
تو هر تمنا که میخواهی بکن گفت ای سیدی میخواهم که نامهٔ آزادی ما از دوزخ همین
ساعت از آسمان فرود آید آن دیگری گفت کرم خدای تعالی بسیارست و
فضل وی بی حدست درین حال که ایشان درین مقال بودند ناگاه ورقی سفید
از آسمان فرود افتاد آنرا بر گرفتند دران هیچ نوشته ندیدند پیش سیدی آمدند
واز حال خویش هیچ ناگفته آن ورق را بوی دادند چون سیدی دران ورق
نگریست خدایرا سجده کرد و چون سر از سجده برداشت وگفت الحمد لله الذی
ارانی عِتقَ اصحابی من النار فی الدنیا قبلَ الآخرة گفتند ای سیدی این ورق
سفیدست گفت ید قدرت بسیاهی نمی نویسد این بنور نوشته شده است
وگفته اند که ویرا با کمال اشتغال بعبادات اشعار لطیف بوده است

اذا جنّ لیل هام قلبی بذکرکم ٭ وتحتی بحار اللهو تندفق ٭ انوح کما ناح
الحَمام المطوّق ٭ وفوقی سحابٌ یُمطِرُ الهمَّ والاسیٰ ٭ وتحتی بحارٌ بالهوی
تتدفّقُ ٭ سَلُوا امّ عمرو کیف بات اسیرُها ٭ تفکّ الاساری دونه وهو
موثق ٭ فلا هو مقتولٌ ففی القتل راحةٌ ٭ ولا هو ممنونٌ علیه فیطلق

وبعضی گفته اند که این ابیات را از قول شنیده است وبران برفته از دنیا
توفی رضی الله عنه یوم الخمیس الثانی والعشرین من جمادی الاولی سنه ثمان و
سبعین وخمسمائه حَیَوة بن قَیْسِ الحَرّانی قدس الله تعالی سره صاحب
الکراماتِ الخارقهِ والانفاسِ الصادقهِ والاحوالِ الفاخرةِ والانوارِ الباهرةِ
والمقاماتِ العالیةِ والمناقبِ السامیة وی یکی ازان چهار کس است که

[Interlinear glosses: جوش میزند ; خلاص کرده میشود بند یا هر اسیرانی حال]

[Marginal notes:]
بالفتح شگفته و برگشته شدن ۱۲ مصباح
یعنی اسیر وی بسته میشود و نه خلاص کرده میشود
حیوة بفتح حاء مهمله و یاء مثناة تحتانیه و الف وقیس بفتح قاف و سکون یاء مثناة تحتانیه و سین مهمله ۱۲ غفور حرّان بالفتح والتشدید نام شهری ۱۲ صراح

شیخ ابو الحسن قرشی گفته است که چهار کس می دانم از مشایخ که در قبور خود تصرف
میکنند چنانکه احیا میکنند معروف کرخی و شیخ عبد القادر و شیخ عقیل منبجی و
شیخ حیوة حرانی قدس الله تعالی اسرارهم یکی از صلحا گفته است که از یمن در
دریا نشستم چون بمیان دریای هند رسیدیم باد مخالف برخاست و موج
عظیم شد و کشتی بشکست من بر تخته پارهٔ ماندم موج مرا بجزیرهٔ انداخت بسی
بگشتم هیچکس ندیدم خرابهٔ بسیار بود در انجا ناگاه بمسجدی رسیدم که در وی
چهار کس نشسته اند سلام گفتم جواب من دادند و حال من پرسیدند حال خود
با ایشان بگفتم و باقی روز پیش ایشان بنشستم و از حسن توجه و کمال اقبال
ایشان بر حضرت حق سبحانه امری عظیم مشاهده کردم چون شب رسید شیخ حیوة
حرانی در امد آن جماعت پیش دویدند و سلام کردند پیش رفت و نماز خفتن
بجماعت گذاردند و تا طلوع فجر در نماز ایستادند و شنیدم که شیخ حیوة بمناجات
در آمد و در آخر گفت یا حبیب التائبین و یا سرور العارفین و یا قرة عین
العابدین و یا انس المنفردین و یا حرز اللاجین و یا ظهر المنقطعین و یا من
حنت الیه قلوب الصدیقین و یا من انست به افیدة المحبین و علیه
عکفت همة الخاشعین بعد ازان بگریست گریستنی سخت دیدم که انوار
ظاهر شدن گرفت چنانکه مکان روشن شد چون روشن شدن شب
چهارده بعد ازان شیخ حیوة از مسجد بیرون آمد آن جماعت مرا گفتند که
در عقب وی برو برفتم دیدم که زمین بیابان و دریا و کوه و هامون در زیر
پای در نوردیده می شود و هر گامی که بر می داشت می شنیدم که می گفت

یا رَبِّ حیوة کُنْ لِحَیوةٍ، در اندک زمانی بحرّان رسیدیم مردم هنوز در نماز بامداد بودند، و شیخ حیوة ساکن حران بوده است تا از دنیا رفته است، در سنه احدی وثمانین وخمسمائه شیخ جاکیر قدس الله تعالی روحه شیخ ابوالوفا بروی ثنا گفته است وطاقیهٔ خود را بدست شیخ علی هیتی برای وی فرستاده و ویرا تکلیف حضور نکرده است وگفته است که من از خدای تعالی درخواستم که جاکیر را از جملهٔ مریدان من کرداند خدای تعالی ویرا بمن بخشید، وشیخ جاکیر در اصل از کردان بود و در صحرایی از صحراهای عراق یک روزهٔ سامرا متوطن شد وآنجا می بود تا در سنه تسعین وخمسمائه از دنیا برفت وقبر وی همانجاست وی گفته من شاهد الحقّ عزوجل فی سرِّه سقط الکون من قلبه، یکی از اصحاب وی گوید که روزی با وی بودم کلهٔ گاوان از پیش وی می گذشتند اشارت بیک گاو کرد وگفت این حامله است بگوسالهٔ نر چنین وچنین وآن فلان روز خواهد زاد ونذر ما خواهد بود وفلان وفلان از آن خواهند خورد واشارت بگاو دیگر کرد وگفت این حامله است بگوسالهٔ ماده وفلان وقت خواهد زاد وفلان وفلان از وی خواهند خورد وسگ سرخ را از وی نصیب است والله که هرچه شیخ گفته بود واقع شد سگی سرخ بزاویه درآمد واز آن گوساله یکپاره ببرد توفی رحمه الله سنه تسعین وخمسمائه، شیخ ابو عبد الله محمد بن ابراهیم القرشی الهاشمی قدس الله تعالی روحه امام العارفین ودلیل السالکین صاحب الاحوال الفاخرة والکرامات الباهرة، وی گفته العالِم من نطق عن سرّک واطّلع علی عواقبِ امرِک، وی گفته که روزی در منا بودم تشنه شدم هیچ جا

وهم وی گفته که ما اخذت العهد علی احد حتی رایت اسمه مرقوما فی اللوح المحفوظ من جملة مریدی وقال ایضا اوتیت سیفا ماضی الحد احد طرفیه بالمشرق والاخر بالمغرب لو اُشیر به الی الجبال الشوامخ لهوت صح

آب نیافتم و با من هیچ نبود که بآن آب خرم می رفتم تا جایی پیدا کنم که ازانجا آب
کشم جایی یافتم که اعاجم بران جمع آمده بودند و آب می کشیدند یکی ازیشان را گفتم که
قدری آب درین رکوه کن مرا بزد و رکوه را از دست من گرفت و بینداخت
من برفتم تا رکوه را بر گیرم و بسیار شکسته خاطر بودم دیدم که در برکه آب شیرین
افتاده است آب برداشتم و بخوردم و رکوه را پر آب کرده پیش اصحاب آوردم
ازان آب بخوردند قصه را با ایشان بگفتم آنجا رفتند تا آب گیرند نه آب یافتند
و نه اثر آن دانستم که آیتی بود از آیات الهی توفی رحمه الله سنه تسع وسبعین
وخمسمائه ابو الحسن علی بن حمید الصعیدی المعروف بابن الصبّاغ رحمه الله تعالی
صاحب احوال بلند و مقامات ارجمند بود کرامات بسیار و خوارق عادات بی شمار
ازوی ظاهر شده است • پدر وی صباغ بود و میخواست که پسرش هم صباغ باشد
بروی گران می آمد که وی بصحبت صوفیه می رفت و طریقهٔ ایشان می ورزید و از
صباغی باز می ماند روزی پدرش آمد دید که جامهای مردم را رنگ نکرده است و وقت
گذشته است در غضب شد و در دکان تغارهای بسیار بود در هر یک رنگ دیگر
چون غضب پدر را دید همه جامها را گرفت و در یک تغاره نهاد غضب پدر زیادت
شد و گفت دیدی که چه کردی و جامهای مردم را ضایع کردی هر یکی رنگی خواسته
بودند همه را یک رنگ کردی ابو الحسن دست دران تغاره کرد و همه را بیکبار
بیرون آورد هر یکی آن رنگ شده بود که صاحبش خواسته بود چون پدرش آن
بدید حیران ماند و ویرا بسلوک راه صوفیه بازگذاشت و از صنعت صباغی معذور داشت
عادت وی آن بود که مادام که نام کسی را در لوح محفوظ از مریدان خود ندیدی در صحبت خود راه

وعن الشیخ ابن کساء قال مر الشیخ ابو عبد الله قدس الله سره فی بعض قری مصر ومعه جماعة من اصحابه فوجدوا القریة عامرة بالبیوت والبساتین ولم یروا بها احدا فسأل الشیخ عن سبب خلوها فقیل له انها مشهورة بسکن الجن ومن سکنها من الناس آذوه اذی فظیعا وقد تفرق اهلها فی القری فقال الشیخ لبعض الفقراء ناد باعلی صوتک فی ارجاء القریة معاشر الجان قد امرکم الفقیر ان ترحلوا من هذه القریة ثم لا تعودوا الیها ولا تؤذوا احدا من اهلها اینما کانوا ومن خالف منکم هلک قال الرجل فنادی والفقراء یسمعون من القریة جلبة ومرجا فقال الشیخ ارحلوا ولم یبق منهم فیها احد فتسامع اهل القریة وجاؤا لها وعمرت بالناس ولم یتاذی احد منهم من الجان بعد ذلک صح

ندادی روزی شخصی از وی طلب صحبت کرد شیخ ساعتی سر در پیش افکند و گفت نزدیک
ما هیچ وظیفهٔ خدمتی نمانده است که با آن قیام نمایی آن شخص مبالغه کرد که ازان چاره نیست
گفت هر روزی رو و یک پشته حلفاء می آور بعد از مدتی که آن کار کرد دست وی
بدرد آمد آنچه حلفاء را با آن می درود بینداخت و ترک صحبت فقرا کرد شبی در خواب
دید که قیامت قایم شده است و مردم بر صراط می گذرند و بعضی در آتش می افتند
چیزی طلبید که دست دران زند نیافت متحیر ماند ناگاه دید که یک پشته ازان پشتهای
حلفاء بر روی آتش می رود خود را بر بالای آن انداخت وی را ازان آتش بیرون آورد
و نجات یافت ترسناک و هول زده از خواب در آمد و پیش شیخ رفت چون چشم
شیخ بر وی افتاد گفت نگفتم که ترا خدمتی بیش ازین نمانده است از شیخ استغفار کرد
و بسر کار خود رفت توفی رضی الله عنه سنه اثنی عشره وستمائه ابو اسحاق بن
طریف رحمه الله تعالی وی از مشایخ شیخ محیی الدین العربی است در فتوحات می گوید که
وی از بزرگترین مشایخیست که من دیده ام و از وی می آرد که گفت کسانی که مرا می
شناسند همه اولیاء الله اند گفتند چون چنین است یا ابا اسحاق گفت زیرا که هر یکی ازیشان
از دو حال بیرون نیستند یا آنست که در حق من خیر و نیکویی می گوید یا غیر آن اگر چنانچه در حق
من خیر میگوید مرا صفت نمیکند مگر بآنچه صفت وی شده است اگر چنانچه وی محل آن
صفت نبودی و موصوف بآن نگشتی مرا بآن صفت نگردی پس این شخص نزدیک من
از اولیاء الله است و اگر چنانچه در حق من بد میگوید وی صاحب فراست و کشف است
که وی را خدای تعالی بر حال من اطلاع داده است پس این کس هم از اولیاء الله است
ابن الفارض الحموی المصری قدس الله تعالی سره کنیت وی ابو حفص است و نام

بعضی بسلامت میگذرند

وی عمر از قبیلهٔ بنی سعد است قبیلهٔ حلیمه مرضعهٔ رسول صلی الله علیه وسلم حموی الاصل بود
ومصری المولد والمجتهد پدر وی از اکابر علمای مصر بود فرزند وی سید کمال الدین محمد
گفته است که وی گفته در اول بتجرید و سیاحت از پدر خود اجازت میخواستم و در وادیها
و کوهها که نزدیک بمصر بود می گشتم و بعد از شبانه روزی کم یا بیش از جهت مراعات
خاطر وی باز می گشتم و پیش وی می آمدم و چون پدر وفات یافت بتجرید و سیاحت
و سلوک طریق حقیقت بالکلیه بازگشتم اما بر من هیچ چیز از ین طریق فتح نمی شد تا آن
زمان که روزی خواستم که بیکی از مدارس مصر در آیم دیدم که بر در مدرسه پیریست بقال وضو
می سازد وضویی نه بر ترتیب مشروع اول دستهای خود بشست بعد از ان پایها را
بعد از ان مسح سر کشید بعد از ان روی بشست با خود گفتم عجب از ین پیر درین سن
در دیار اسلام بر در مدرسه در میان فقهای مسلمانان وضو می سازد نه بر ترتیب مشروع
آن پیر در من نگریست و گفت ای عمر بر تو در مصر هیچ فتح نمی شود فتحی که ترا دست دهد
در زمین حجاز و مکه خواهد بود قصد آنجا کن که وقت فتح تو رسیده است دانستم که وی
از اولیاء الله است و مراد وی از ان وضوی غیر مرتب اظهار جهل و تلبیس و ستر حال است
پیش وی بنشستم و گفتم یا سیدی من کجا و مکه کجا غیر موسم حج است و هیچ رفیق و همراه
یافت نیست بدست خود اشارت کرد و گفت اینک مکه پیش روی تست نظر کردم
مکه را دیدم وی را بگذاشتم و روی بمکه نهادم و مکه از نظر من غایب نشد تا بآنجا در آمدم
و ابواب فتح بر من گشاده شد و آثار آن مترادف گشت در کوهها و وادیهای
مکه سیاحت میکردم تا آنکه بوادی مقیم شدم که از آنجا تا مکه ده شبانروز راه بود
و صلوات خمس را در حرم شریف بجماعت حاضر می شدم و با من در شدن و آمدن

سبعی عظیم الخلقه همراهی می کرد و چون شتر بزانو درمی آمد ومیگفت یا سیدی
ارکب و من هرگز سوار نشدم پانزده سال برمن گذشت ناگاه آواز آن
شیخ بقال بگوش من آمد که یا عمر تعال الی القاهرة احضر وفاتی بتعجیل تمام بوی
آمدم دیدم که محتضرست بروی سلام گفتم و وی نیز برمن سلام گفت و دیناری چند
بمن داد که باین تکفین وتجهیز من کن وحمالان تابوت مرا هریک دیناری بده وبفلان
موضع ببر از قرافه ومیگویند که آن همان موضع است که اکنون قبر شیخ ابن الفارض
آنجاست پس گفت تابوت مرا دران موضع بنه ومنتظر می باش که مردی از کوه فرود
آید باوی برمن نماز گذار آنگاه منتظر باش تا خدای تعالی چکند چون وی وفات کرد
وبوصیت وی عمل کردم وتابوت ویرا دران محل که گفته بود بنهادم دیدم که مردی
از کوه فرود آمد چون مرغ شتابان وندیدم که پای وی برزمین آمده باشد ویرا
بشناختم شخصی بود که پیاده دربازارها می گشت ومردم باوی مسخرگی می کردند وبر
قفای وی سیلی می زدند پس گفت ای عمر پیش رو تا بروی نماز کنیم پیش رفتم دیدم
که میان زمین وآسمان مرغان سبز وسفید باما نماز می گذارند چون از نماز فارغ شدیم
یک مرغ سبز عظیم الخلقه از میان ایشان فرود آمد وبزیر تابوت وی بنشست وتابوت
ویرا فرو برد وبادیگر مرغان پیوست وهمه تسبیح گویان می پریدند تا از نظر غایب
شدند من ازان حال تعجب کردم آن مرد گفت یا عمر اما سمعت انّ ارواح
الشهداء فی جوف طیر خضر تسرح فی الجنة حیث شاءت هم شهداء السیوف واما
شهداء المحبة فکلهم اجسادهم وارواحهم فی جوف طیر خضر وهذا الرجل منهم یا عمر
ومن نیز از ایشان بودم ازمن ذلتی در وجود آمد مرا ازمیان ایشان براندند

ای عمر بیا بلده قاهره که مصر است ۱۲ غ

ذلتی بالکه حرف شدید لام خواری ۱۲ م

واکنون در بازارها مراقفا میزنند و بران ذلت تا دیب میکنند و ویرا دیوانی است
مشتمل بر عیون معارف و فنون لطایف که از قصاید آن قصیدهٔ تائیه است
که مقصد و پنجاه بیت است کا بیش و قد اشتهرت هذه القصیدة بین مشایخ
الصوفیة وغیرهم من الفضلاء والعلماء و علی الحقیقه آنچه بعد از سیر و سلوک تمام
درین قصیده از حقایق علوم دینیه و معارف یقینیه از ذوق خود و اذواق کاملان
و اولیا و اکابر محققان مشایخ روح الله تعالی ارواحهم اجمعین جمع کرده است
در چنین نظمی فایق گفته اند که کسی دیگر را میسر نشده است و میسور هیچکس از اهل فضل
و هنر بلکه مقدور اکثر نوع بشر نتواند بود عن کل لطف فیه لفظ کاشف
فی کل معنی فیه حسن باهر ❊ بحر ولکن الطلاوة عنبر ❊ مزن ولکن الغیوث
جواهر ❊ شیخ رضی الله عنه فرموده است که چون قصیده تائیه گفته شد
رسول را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم فرمودند که یا عمر ما سمّیت قصیدتک گفتم
یا رسول الله آنرا لوایح الجنان و روایح الجنان نام کرده ام فقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم لا بل سمّها نظم السلوک فسمّیتها بذلک و حکایت کرده اند
از اصحاب وی که گفتن وی این قصیده را نه بر قاعدهٔ شعرا بود بلکه گاهی ویرا
جذبه می رسید و روزها هفته یا ده روز کا بیش از حواس خود غایب می شد
چون بخود حاضر می شد املامی کرد سی بیت یا چهل یا پنجاه آنچه خداوند سبحانه
و تعالی بر وی دران غیبت فتح کرده بود بعد ازان ترک آن میکرد تا آن وقت
که مثل آن حالت معاودت کردی شیخ شمس الدین ایکی رحمه الله که از اصحاب
شیخ صدر الدین قونیوی است قدس الله تعالی سره و شیخ الشیوخ وقت خود بود

گفته است که در مجلس شیخ ما یعنی شیخ صدر الدین علما و طلبهٔ علم حاضر می شدند و
در انواع علوم سخن می گذشت و ختم مجلس بر بیتی از قصیدهٔ نظم السلوک می شد و
حضرت شیخ بران بزبان عجمی سخنان غریب و معانی لدنی می فرمود که فهم آن
نتوانستی کرد مگر کسی که از اصحاب ذوق بودی و گاه بودی که در روز دیگر بعضی
که دران بیت معنی دیگر برمن ظاهر شده است و معنی غریب تر و دقیق تر از
بیشتر بگفتی و بسیار می فرمود که صوفی می باید که این قصیده را یاد گیرد و با کسی که
فهم آن کند معانی آنرا شرح کند و هم شیخ شمس الدین گفته است که شیخ سعید
فرغانی تمامی همت خود را بر فهم آنچه حضرت شیخ می فرمود آورده بود و آنرا
تعلیق می کرد اولا آنرا بفارسی شرح کرد و ثانیا بعربی و آن همه از برکهٔ انفاس
حضرت شیخ ماست شیخ صدر الدین قدس الله سره قال الامام الیافعی رحمه الله
و قد احسن یعنی الشیخ ابن الفارض فی وصف راح المحبة فی دیوانه المشتمل علی
لطایف المعارف والسلوک والمحبة والشوق والوصل وغیر ذلک من الاصطلاحات
والعلوم الحقیقیة المعروفة فی کتب مشایخ الصوفیه و من ذلک وصفه لها فی هذا
البیت المشهور ــ هنیئاً لاهل الدیر کم سکروا بها ۞ وما شربوا منها و
لکنهم هموا ۞ علی نفسه فلیبک من ضاع عمره ۞ ولیس له فیها نصیب
ولا سهم ۞ وقال ایضا من المشهور انه وقع للشیخ شهاب الدین السهروردی
رضی الله عنه قبض فی بعض حجاته فاتی الیه الشیخ الناظم رحمه الله فاستنشد الشیخ
شهاب الدین رحمه الله من قریضه فانشده الشیخ الناظم رحمه الله قصیدة واستمر
فی انشادها الی ان قال ــ اهلا بما لم اکن اهلا لموقعه ۞ قول المبشر بعد الیاس

محبوب م

بالفرج ٭ لک البشارة فاخلع ما علیک فقد ٭ ذکرت ثم علی ما فیک من عوج
فقام الشیخ شهاب الدین رحمه الله فتواجد ومن عنده من شیوخ الوقت
الحاضرین وکان المجلس عامراً بشیوخ الجلاء وسادة من الاولیاء فخلع علیه
هو والحاضرون قبل اربعمائة خلعة ٭ وقتی از شیخ ابن الفارض هفوه صادر شد
ویرا بآن مواخذه کردند وقبض عظیم که نزدیک بود که روح وی مفارقت
کند واقع شد این بیت حریری بخواند ٭ من ذا الذی ما ساء قط ٭ ومن
له الحسنی فقط ٭ شنیدم که درمیان زمین وآسمان کسی می گوید اما شخص
ویرا نمی دید ٭ محمد الهادی الذی علیه جبرئیل هبط ٭ شیخ برهان الدین ابراهیم
جعبری رحمه الله تعالی گفته است که در نواحی جعبر در سیاحت بودم وباخود
حدیث التذاذ بفنا در محبت می کردم ناگاه مردی چون برق خاطف بگذشت
واین بیت میخواند ٭ فلم تهونی مالم تکن فیّ فانیا ٭ ولم تفن مالم تجتلی
فیک صورتی ٭ دانستم که آن نفس مجلی است در پی وی بجستم و ویرا بگرفتم
وگفتم این نفس از کجا بتو رسیده است گفت این از انفاس برادرم شرف الدین
ابن الفارض است گفتم اکنون وی کجاست گفت پیش ازین نفس وی
از حجاز می شنیدم واکنون از جانب مصر می آید وحالا وی محتضرست ومأمور
شده ام بآنکه در وقت انتقال وی حاضر باشم وبر وی نماز گذارم واکنون
بسوی وی می روم وبسوی مصر متوجه شد ومن نیز متوجه مصر شدم وبوی
آن مردمی یافتم ودر عقب بوی می رفتم تا بشیخ ابن الفارض درآمدم ووی
محتضر بود گفتم سلام علیک ورحمة الله وبرکاته گفت وعلیک السلام یا ابراهیم

جعبری م

بنشین و بشارت باد ترا که تو از زمرهٔ اولیای خدای سبحانه و تعالی گفتم یا سید
می دانم که این بشارت از حضرت حق است سبحانه که بر زبان تو می گذرد اما می
خواهم که جهت آنرا بدانم تا دل من از ان اطمینان یابد که نام من ابراهیم است
و مرا از سرّ مقام ابراهیم که گفت ولکن لیطمئن قلبی نصیبی هست گفت از خدای
تعالی درخواستم که در وقت انتقال من جماعتی از اولیاء الله حاضر شوند و تو حاضر
شدی لابد تو از ایشان باشی بعد ازان دیدم که بهشت بروی متمثل شد چون در آن
نظر کرد گفت آه و گریهٔ عظیم بر گرفت و رنگ وی تغیر پذیرفت و این بیتها
خواندن گرفت ان کان منزلتی فی الحب عندکم ما قد رایتُ فقد
ضَیَّعْتُ ایامی امنیّة ظفرتْ روحی بها زمنا الیوم اَحْسبها اضغاث
احلامی من گفتم ای سیدی این مقام بزرگست گفت ای ابراهیم رابعهٔ
عدویه که زنی بود گفته است و عزتک ما عبدتک خوفاً من نارک و لا رغبةً
فی جنتک بل کرامةً لوجهک الکریم و محبةً فیک و این مقام نه آن مقام است
که من آنرا طلب کرده ام و عمر در جست و جوی آن بسر برده ام پس بعد ازان
آرام گرفت و خندان شد و بر من سلام گفت و وداع کرد و گفت در تجهیز من
با جماعت حاضر باش و بر من نماز کن و سه روز بر سر قبر من بباش بعد ازان
ببلاد خود رو بعد ازان بمخاطبه و مناجات مشغول شد شنیدم که قایلی می گفت
که آواز وی می شنیدم اما شخص وی را نمی دیدم یا عمر فما ترُوم وی میگفت
اَرُومُ و قد طال المدیٰ منک نظرةً و کم من دماءٍ دون مرمای طُلّت
بعد ازان خندان و گشاده روی بحق پیوست دانستم که مقصود وی بداد ند و مراد

[interlinear glosses: بالغم وقت شدید یا آرزو — آرزو بود که ظفر یافت روح من بآن — نقصد — میطلبم از تو یک نگاه و حالانکه مدت طلب دراز کشید — و چند این خونهاست که نیز دیگر مطلب من ریخته شده]

[margin note: طل بالفتح و تشدید لام باران ریزه و هدر کردن شبنم زمین و باطل و هدر کردن خون ۱۲ م]

وی در کنارش نهادند وهم شیخ برهان الدین ابراهیم جعبری گفته است که در وقت
انتقال وی جمعی کثیر از اولیاء الله حاضر بودند بعضی را می شناختم وبعضی را نمی
شناختم و از ان جمله بود عزیزی که سبب معرفت من بوی شده بود ومن
(عزیزی که بیشتر ذکر شده ۱۲)
در عمر خود جنازهٔ ازان بزرگوارتر ندیده بودم مرغان سفید و سبز بر سر آن پرواز
میکردند و مردم بسیار بر حوالی آن گرد آمده بودند وروح مقدس حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم حاضر آمده بود و بر وی نماز می کرد وارواح انبیا واولیا انس
وجن طایفةً بعد طایفةٍ اقتدا بآن حضرت کرده بروی نمازی کردند ومن با هر
طایفه نمازی گذاردم بدین سبب دفن وی تاخیر یافت وتا آخر روز کشید
وهر کسی دران سخنی می گفتند بعضی میگفتند این در حق وی تادیبی است که در محبت
دعوی مقام بلند می کرد وبعضی غیر آن می گفتند وهمه از سر کار محجوب بودند
اِلّا مَنْ شاء الله جون آخر روز ویرا دفن کردند بمقتضای وصیت وی سه روز
آنجا اقامت کردم وبسی احوال عجیب وغریب مشاهده افتاد که عقول را طاقت
ادراک آن نیست وقتی شیخ برهان الدین مذکور با جمعی از کبار بزیارت وی
رفته بودند دیدند که خاک بسیار گرد قبر وی درآمده وگرد بران نشسته این بیت
بخواند ~ مساکنُ اهلِ العشقِ حتی قبورهم ∴ علیها ترابُ الذُّلِّ بین المقابرِ
بعد ازان آن خاکها وگردها (خاکها) برفتند وبدامن مبارک خود می بردند تا حوالی قبر
ویرا پاک ساختند توفی رضی الله عنه فی الثانی من جمادی الاولی سنه اثنتین
وثلثین وستمائه ابراهیم بن معضار الجعبری رحمه الله تعالی کنیت وی ابو اسحق است
صاحب آیات ظاهره ومقامات فاخره بوده است مذهب وی محو کلی ونفی وجود و

معضار بکسر میم وعین مهمله وراء مهمله جعبر بفتح جیم وسکون وعین مهمله وفتح باء موحده وکسر راء مهمله ویاء نسبت ۱۲ منه

هردو بالفرو فتح را مرغی است
بزرگ سرکه کنجشک را صید کند ۱۲ منتخب

وانفاس و نا داشت بوده است شیخ عبدالقادر گیلانی قدس الله تعالی روحه
گفته است انا بلبل الا فراخ املاء دوحها ٭ طربا و فی العلیاء بازٍ اشهب
و شیخ ابراهیم در مقابلهٔ آن چنین گفته است انا صرد المراحاض املاء سره
نتنا و فی البیداء کلب اجرب ٭ روزی یکی از شاگردان وی درآمد و گفت
که دو بیت شنیده ام که مرا بسیار خوش آمده است گفت کدام است
آن برخواند که وقائلة انفقت عمرک مسرفا ٭ علی مسرف فی تیهه و دلاله
فقلت لها کفی عن اللوم اننی ٭ شغلت به عن هجره و وصاله ٭ شیخ ابراهیم
گفت این نه مقام تست و نه مقام شیخ تو ٭ چنین گویند که چون اجل وی
نزدیک شد بموضع قبر خود آمد و گفت ٭ یا قبیر قد جاءک زبیر ٭ و آنجا مقیم شد
بی آنکه ویرا علتی و مرضی باشد و عن قریب بجوار رحمت حق پیوست فی سنه
سبع و ثمانین و ستمائه شیخ محیی الدین محمد العربی قدس الله تعالی سره
وی قدوهٔ قایلان بوحدت وجود ست و بسیاری از فقها و علماء ظاهر در وی
طعن کرده اند و اندکی از فقها و جماعتی از صوفیه ویرا بزرگ داشته اند ٭ فخموه
تفخیما عظیما و مدحوا کلامه مدحا کریما و وصفوه بعلو المقامات و اخبروا عنه بما یطول
ذکره من الکرامات هکذا ذکره الامام الیافعی رحمه الله فی تاریخه و ویرا اشعار
لطیف غریب است و اخبار نادر عجیب مصنفات بسیار دارد ٭ یکی از کبار مشایخ
بغداد در مناقب وی کتابی جمع کرده است و درانجا آورده که مصنفات حضرت
شیخ قدس سره از پانصد زیادت است و حضرت شیخ بالتماس بعضی از اصحاب
رساله در فهرست مصنفات خود نوشته است و درانجا زیادت از دویست و پنجاه

کتاب را نام برده بیشتر در تصوف و بعضی در غیر آن و در خطبهٔ آن رساله فرموده
که قصد من در تصنیف این کتب نه چون سایر مصنفان تصنیف و تألیف بود بلکه
سبب بعض تصنیفات آن بود که بر من از حق سبحانه امری وارد می شد که نزدیک
بود که مرا بسوزد خود را ببیان بعض از آن مشغول می ساختم و سبب بعض دیگر آنکه
خود در خواب یا در مکاشفه از جانب حق سبحانه و تعالی بآن مأمور می شدم
در تاریخ امام یافعی رحمه الله تعالی مذکور است که گفته اند که ویرا با شیخ شهاب الدین
سهروردی قدس الله تعالی روحها اتفاق ملاقات و اجتماع افتاده است و هر یک
از ایشان در دیگری نظر کرده و آنگاه از یکدیگر مفارقت نموده اند بی آنکه در میان
ایشان کلامی واقع شود بعد از آن ویرا از حال شیخ شهاب الدین پرسیده اند
گفته است رجل مملو سنة من قرنه الی قدمه من السنة و شیخ شهاب الدین را از حال وی
پرسیده اند گفته است که هو بحر الحقایق و نسبت خرقهٔ وی در تصوف بیک واسطه
بشیخ محیی الدین عبد القادر گیلانی می رسد قدس الله تعالی سره و نسبت
دیگر وی در خرقه بخضر علیه السلام می رسد بیک واسطه قال رضی الله عنه لبست
هذه الخرقة المعروفة من ید ابی الحسن علی بن عبد الله بن جامع ببستانه بالمقلی خارج الموصل
سنة احدی وستمائة ولبسها ابن جامع من ید الخضر علیه السلام و فی المواضع الذی البسه
ایاها البسنیها ابن جامع و علی تلک الصورة من غیر زیادة و نقصان و نسبت دیگر وی
بخضر می رسد علیه السلام بی واسطه قال رضی الله عنه صحبت انا و الخضر علیه السلام
و تأدبت به و اخذت عنه فی وصیة اوصانیها شفاهًا التسلیم لمقالات الشیوخ
و غیر ذلک و رایت منه ثلاثة اشیاء من خرق العواید (الخارقه) رایته یمشی علی البحر

وطی الارض و رایته یصلی فی الهواء ۰ و اعظم اسباب طعن طاعنان یا تقلید و
تعصب است یا عدم در وی کتاب فصوص الحکم است و همانا که منشا طعن
طاعنان یا تقلید و تعصب است یا عدم اطلاع بر مصطلحات وی یا غموض معانی
معانی و حقایق که در مصنفات خود درج کرده است و آن مقدار حقایق و معارف
که در مصنفات وی بتخصیص در فصوص و فتوحات اندراج یافته است در هیچ
کتاب یافته نمی شود و از هیچکس ازین طایفه ظاهر نشده است ۰ و این فقیر از
خدمت خواجه برهان الدین ابو نصر پارسا قدس سره چنین استماع دارد که
میگفت که والد ما میفرمود که فصوص جانست و فتوحات دل ۰ و هم که والد
بزرگوار ایشان در کتاب فصل الخطاب قال بعض کبراء العارفین گفته است
مراد بآن حضرت شیخ است قدس سره ۰ روی الشیخ موید الدین الجندی فی
شرحه لفصوص الحکم عن شیخه الشیخ صدر الدین القونوی قدس سره انه روی عن الشیخ
رضی الله عنه انه قال لما وصلت الی بحر الروم من بلاد اندلس عزمت علی نفسی ان لا ارکب
البحر الا بعد ان اشهد تفاصیل احوالی الظاهرة و الباطنة الوجودیة مما قدر الله سبحانه
علی ولی و منی الی آخر عمری فتوجهت الی الله سبحانه بحضور تام و شهود عام و مراقبة
کاملة فاشهدنی الله سبحانه جمیع احوالی مما یجری ظاهرا و باطنا الی آخر عمری حتی
صحبة ابیک اسحق بن محمد و صحبتک و احوالک و علومک و اذواقک و مقاماتک
و تجلیاتک و مکاشفاتک و جمیع حظوظک من الله سبحانه ثم رکبت البحر علی
بصیرة و یقین و کان ما کان و یکون من غیر اخلال و اختلال ۰ شیخ صدر الدین
قدس سره در کتاب فکوک میفرماید که شیخ ما را نظره بود مخصوص که چون خواستی

که بر حال کسی اطلاع یافتی نظر بوی کردی و از احوال اخروی و دنیوی وی خبر کردی
در باب جهل و چهارم از فتوحات مذکورست که شیخ میگوید که وقتی که مرا از من بستدند
روزگاری بر من گذرانیدند که نمازی گذاردم بجماعت و امام بودم و جمیع اعمال نماز
چنانچه می بایست بجای می آوردم و مرا بآن هیچ شعوری نی نه بجماعت و نه بمحل آن
و نه بهیچ چیز از عالم محسوس و باین که میگویم مرا بعد از افاقت خبر کردند نه من
بخود می دانستم هرچه از من واقع شده بود چون حرکات نایم بود که از وی
صادر می شد و وی از آن آگاه نه دانستم که حق سبحانه و تعالی وقت مرا بر من
محفوظ داشته بود و با من چنان کرده بود که با شبلی کرده که ویرا در اوقات
نماز بوی باز می دادند اما نمی دانم که ویرا بآن شعوری بود یا نه آنرا با جنید قدس سره
گفتند گفت الحمد لله الذی لم یجر علیه لسان ذنب و هم در فتوحات مذکورست
که حضرت شیخ این بیت می فرموده بود که یا من یرانی ولا اراه
کم ذا اراه ولا یرانی یکی از اصحاب گفت چون گفته لا یرانی و می دانی که او
ترا می بیند بر سبیل بدیهه گفت یا من یرانی مجرما ولا اراه آخذا کم ذا
اراه منعما ولا یرانی لائذا و هم در فتوحات آورده است که بعد از نماز جمعه
طواف می کردم شخصی دیدم که طواف می کند که وی کسی را مزاحمت نمی کرد و کسی
ویرا بمیان دو کس در می آمد که ایشانرا از هم جدا نمی کرد دانستم که روحی است
متجسد شده سر راه وی نگاه داشتم و بر وی سلام کردم و جواب من باز داد
و با وی همراهی کردم و میان ما سخنان واقع شد دانستم که احمد سبتی است از
وی پرسیدم که چرا از روزهای هفته روز شنبه را بکسب تخصیص کردی گفت ازان

جهت که خدای تعالی روز یکشنبه ابتداء خلق عالم کرد و روز جمعه فارغ شد پس درین
شش روز که وی در کار ما بود من در کار وی بودم و برای حظ نفس خود کاری نکردم
جون شنبه آمد آنرا برای خود کردانیدم و در وی بکسب مشغول بودم از برای قوت آن
شش روز دیگر از وی سوال کردم که در وقت تو قطب زمان که بود کفت من بودم پس
مرا وداع کرد و برفت جون بآن جای که می نشستم باز آمدم یکی از اصحاب من کفت
که مردی غریب دیدم که در مکه و یرا ندیده بودم با تو در طواف سخن می کرد که بود آن و از
کجا آمده بود قصه را باز کفتم حاضران تعجب کردند ۰ وهم در فتوحات می آرد که یکی از
مشایخ ما را کفت که دختر فلان پادشاه که خلق را از وی منفعت بسیارست و بنسبت
بشما اخلاص و اعتقاد تمام دارد بیمارست بآنجا می باید رفت شیخ آنجا رفت شوهر
وی استقبال کرد و شیخ را ببالین وی آورد دید که در نزع است کفت زود تر
ویرا دریابید پیش از ان که برود شوهرش کفت جون دریابیم او را کفت ویرا
باز خرید دیت کامل ویرا آوردند نزع و رنج جان کندن در توقف افتاد و دختر
جشم خود بکشاد و بر شیخ سلام کرد شیخ ویرا کفت ترا هیج باک نیست ولیکن اینجا
دقیقه ایست که بعد از ان که ملک الموت نازل شد باز نمی کردد جاره نیست از
بدل ما ترا از وی خلاص کردیم این زمان از ما حق خود می طلبد باز نخواهد کشت مکر
انکه جانی قبض کند تو اکر زنده باشی خلق را از تو آسایش بسیار است و تو بسیار
عظیم القدری و فدای تو نمی شاید جز عظیم القدری مراد ختریست که دوسترین دختران
منست نزدیک من ویرا فدای تو می سازم بعد از ان روی بملک الموت کرد و کفت
بی انکه جانی ببری بنزدیک پروردکار خود نمی روی جان دختر مرا بکیر بدل وی که ویرا

٣٠٥

از خدای تعالی باز خریدم بعد از ان شیخ پیش دختر خود رفت و ویرا هیچ بیماری نی و گفت
ای فرزند روح خود را بمن بخش زیرا که تو قایم مقام دختر پادشاه نمی توانی بود
در منفعت گفت ای پدر جان من در حکم تست ملک الموت را گفت جان وی بگیر
در حال دختر شیخ بیفتاد و بمرد • پس شیخ ابن العربی رضی الله عنه میگوید که نزدیک ما
آنست که از ان چیزی بدهند و جان مریض را باز خرند چاره نیست و لازم نیست
که در عوض جان دیگر بدهند زیرا که ما از خود این مشاهده کرده ایم که جان کسی را
باز خریده ایم و هیچ جان در عوض ندادیم • و هم در فتوحات می آرد که در سنه
ست و ثمانین و خمسمائه در مجلس ما حاضر شد یکی ز علما که بر مذهب فلاسفه رفتی
و اثبات نبوت چنانکه مسلمانان کنند نکردی و انکار خوارق عادات و معجزات
انبیا علیهم السلام کردی و اتفاقا فصل زمستان بود و در مجلس منقل آتش آورده
بودند آن فلسفی گفت که عامه میگویند که ابراهیم را علیه السلام در آتش انداختند
و نسوخت و این محال است زیرا که آتش بالطبع محرق است مر اجسام قابله را
پس بنیاد تاویل کرد و گفت مراد با آتش مذکور در قرآن آتش غضب نمرود است
و مراد با انداختن ابراهیم در ان آتش آنست که آن غضب بروی واقع شد
و مراد بانکه آن آتش ویرا نسوخت آنکه غضب را بروی نراند بجهت غلبهٔ ابراهیم
بروی بدلیل و حجت چون آن فلسفی از کلام خود فارغ شد • بعضی از حاضران
مجلس و ظاهر آنست که شیخ بآن خود را می خواهد گفت که چه میگویی که ترا صدق
آنچه خدای تعالی گفته است که آتش را برابراهیم علیه السلام برد و سلام کرد انیدیم
بنمایم و مقصود من ازین رفع انکار معجزهٔ ابراهیم است علیه السلام نه اظهار کرامت

خویش آن منکر گفت که این نمی تواند بود گفت این آتش که درین منقل است همان
آتش هست که میگویی بالطبع محرق است گفت هست منقل را برداشت و آتشها
را در دامن منکر ریخت و مدتی بگذاشت و بدست خود مر طرف می گردانید
و جامهٔ وی نسوخت باز آن آتش را در منقل ریخت و منکر را گفت دست خود
بیار چون دست وی بنزدیک آتش رسید بسوخت پس گفت روشن شد که سوختن
و ناسوختن آتش بفرمان خداوند است سبحانه به مجرد طبع منکر اعتراف نمود و ایمان
آورد ❁ و هم در فتوحات می آرد که شیخ ابو العباس جریدی در سنه ثلث و ستمائه
در مصر با من گفت که با شیخ ابو عبد الله قربانی می رفتیم و وی برای فرزند صغیر خود قصریهٔ
خریده بود و قصریه ظرفی را گویند از شیشه که در انجا بول کنند جماعتی مردم صالح با ما
پیوستند جایی بنشستیم که چیزی خوریم خاطر بران قرار گرفت که بجهت نان خورش قدری
شیرهٔ شکر بگیرند ظرفی حاضر نبود گفتند آن قصریه نو است و هیچ ناپاکی در انجا نرسیده است
آن شیره را در انجا کردند چون بخوردیم و مردمان پراکنده شدند ما با ابو عبد الله می
رفتیم و قصریه در دست وی و الله که من و ابو عبد الله قربانی هر دو شنیدیم که از آن
قصریه آواز آمد که بعد از انکه اولیاء خدای تعالی در من چیزی خورده باشند من جایگاه
بول و ناپاکی شوم سوگند بخدای تعالی که همچنین نخواهد بود و از دست وی بجست و بر
زمین افتاد و خورد بشکست و ازان صورت حال عجب در ما تصرف کرد و شیخ گفته است
رضی الله عنه که با شیخ ابو العباس گفتم که شما از موعظهٔ آن قصریه غافل شده اید
مقصود نه آنست که شما توهم کرده اید بسیار ظرفها که در انجا کسانی بهتر از شما چیزی خورده اند
و جایگاه ناپاکی شده بلکه مقصود ازان تنبیه شما بوده است که بعد از انکه دلهای شما

موضع معرفت خدای تعالی شده است می باید که آنرا موضع معرفت اغیار نکردانید
ودرانجا چیزهایی را که خدای تعالی ازان نهی کرده است جای ندهید وآن که
بشکست اشارت بآنست که می باید که پیش حق سبحانه وتعالی همچنین شکسته باشید
شیخ ابو العباس انصاف داد که ما ازانچه تو فرمودی غافل بودیم • وهم در فتوحات
می آرد که یکی از اخوال من پادشاه تلمسان بوده است نام وی یحیی بن یغان
ودر زمان وی شیخی بود که ویرا ابو عبدالله تونسی می گفتند از خلق منقطع گشته ودر
بیرون تلمسان در موضعی بعبادت مشغول می بوده روزی ازان موضع می رفته
یحیی بن یغان در خیل وحشم خود در راه بوی رسیده ویرا گفته اند این ابو عبدالله
تونسی است سر اسب باز کشیده وبروی سلام کرده وجامهای فاخر در بر
داشته پرسیده است که ایها الشیخ با این جامها که من پوشیده ام نماز رواست
شیخ بخندیده است یحیی گفته است چرا می خندی گفت از نادانی وکم عقلی تو حال
تو بحال سگی می ماند که در مرداری افتاده باشد وازان سیر خورده باشد وسر تا پای
وی از خون ونجاست آلوده باشد چون ویرا بول آید پای خود را بردارد که تا گاه
ازان بول رشاشه بوی نرسد شکم تو از حرام پر برآمده ومظالم عباد در گردن تو
بسیار و تو ازان می پرسی که نماز درین جامها رواست یا نی یحیی بگریست
واز اسب خود فرود آمد وترک سلطنت کرد وملازم شیخ شد چون سه روز
پیش شیخ بود شیخ ریسمان آورد وگفت ایام مهمانی تو تمام شد برخیز وهیزم
می کش ومی فروش ریسمان بستد وهیزم بر سر خود می نهاد وببازار می آورد
ومردم ویرا بعد از سلطنت بآن حال می دیدند ومی گریستند هیزم را می فروخت

ومقدار قوت خود می گرفت وباقی را تصدق می کرد وهمیشه در شهر خود بود تا در

گذشت وقتی که کسی از شیخ التماس دعا کردی گفتی که التماس از یحیی کنید که وی

از پادشاهی برخاسته آمد وشاید که اگر من بآن مبتلا بودمی برخاستن نیارستمی شیخ رکن

الدین علاء الدوله قدس الله تعالی روحه ببزرگی وکمال حضرت شیخ رضی الله

تعالی عنه در بسیاری از حواشی فتوحات اعتراف نموده است چنانکه در خطاب

بوی نوشته که ایها الصدیق وایها المقرب وایها الولی وایها العارف الحقانی

واین حواشی حالا بخط وی برکنار فتوحات موجود است اما ویرا دران معنی که

حضرت حق را وجود مطلق گفته است تخطیه بلکه تکفیر کرده است وبعضی از اهالی

عصر که سخنان هر دو شیخ را که تتبع بسیار کرده بود وبهر دو اعتقاد واخلاص تمام

داشت در بعضی از رسایل خود نوشته است که در حقیقت توحید میان ایشان

خلاف نیست وتخطیه وتکفیر شیخ رکن الدین علاء الدوله مر شیخ را رضی الله عنه

راجع بآن معنی است که وی از کلام شیخ فهم کرده نه بآن معنی که مراد شیخ است

زیرا که وجود را سه اعتبار است یکی اعتبار وی بشرط شیء که وجود مقید است

ودوم بشرط لا شیء که وجود عام است وسیوم لا بشرط شیء که وجود مطلق است

آنکه شیخ رضی الله عنه ذات حق را سبحانه وتعالی وجود مطلق گفته بمعنی اخیر است

وشیخ رکن الدین علاء الدوله آنرا بر وجود عام حمل کرده ودر نفی وانکار وی مبالغه

نموده با وجود آنکه خود باطلاق وجود ذات بمعنی اخیر اشارت کرده است

چنانچه در بعض رسایل خود فرموده است که الحمد لله علی الایمان بوجوب وجوده

ونزاهته عن ان یکون مقیدا محدودا او مطلقا لا یکون له بد من مقیداته وجود جون

مقید محدود نباشد و مطلق نباشد که وجود وی موقوف باشد بر مقیدات ناچار
مطلق خواهد بود لابشرط شیٔ که بهیچ یک از تقید و عموم مشروط نباشد و قیود
و تعینات شرط ظهور وی باشد در مراتب نه شرط وجود او فی حد ذاته، و نزاع
که میان شیخ رکن الدین علاء الدوله و شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمهما الله
تعالی پیش ازین مذکور شد آن نیز ازین قبیل تواند بود والله تعالی اعلم بالسرایر
در رساله اقبالیه مذکور است که درویشی در مجلس شیخ رکن الدین علاء الدوله
پرسید که شیخ محیی الدین اعرابی که حق را وجود مطلق گفته است در قیامت بآن
معاقب باشد یا نه فرمود که من این نوع سخنان را قطعا نمی خواهم که بر زبان رانم
کاشکی ایشان نیز نگفتندی چه سخن مشکل گفتن روا نیست اما چون گفته شد ناکام تاویل
می باید کرد تا درویشان را شبهه در باطن نیفتد و نیز در حق بزرگان بی اعتقاد نشوند من
می دانم که محیی الدین اعرابی ازین سخن خواسته که وحدت را در کثرت ثابت کند و وجود
مطلق گفته است تا معراج دوم را بیان تواند کرد که معراج دو است یکی آنکه کان الله
ولم یکن معه شیٔ و دریافتن این آسانست دوم آنکه والآن کما کان و شرح
این مشکل تر است او خواسته که ثابت کند که کثرت مخلوقات در وحدت حق
هیچ زیادت نکند وجود مطلق در خاطر او افتاده است چون یک شق او برین معنی راست
بوده است ویرا خوش آمده و از شق دیگر که نقصان لازم می آید غافل مانده پس چون
قصد وی اثبات وحدانیت بوده باشد حق تعالی از وی عفو کرده باشد چه هر که از اهل
قبله اجتهادی کرده است در کمال حق اگر خطا کرده است بنزدیک من چون مراد او کمال حق
بوده است از اهل نجات خواهد بود و مصیب از اهل درجات، ولد الشیخ رضی الله عنه

موجودات م

معنی این عبارت بر وجهی که شیخ ذکر کرده [illegible]
که اکنون حق موجود است و هیچ چیز با وی موجود
نیست چه وجود ظاهر از مظاهر وجود مظاهر [illegible]
بلکه وجود حق است که از مظاهر ظاهر است و [illegible]
اشارت است در این بیت [illegible]
الوجود حق باشند و شق دیگر که نقصان لازم می آید
غافل مانده و آن نقصان توقف وجود مطلق است
بر خصوصیات با تلوث و [illegible]
چنانکه مذکور شد ۱۲ غفور

بمرسیة من بلاد الاندلس لیلة الاثنین السابع عشر من رمضان سنه ستین وخمسمائه
وتوفی لیلة الجمعة الثانیه والعشرین من شهر ربیع الآخر سنه ثمان وثلثین وستمائه
بدمشق ودفن بظاهرها فی سفح جبل قاسیون ؛ وحالیا آن موضع بصالحیه مشهور است

شیخ صدر الدین محمد بن اسحق القونیوی قدس الله تعالی روحه کنیت وی
ابو المعالی ست جامع بوده است میان جمیع علوم چه ظاهری وچه باطنی وچه
عقلی وچه نقلی میان وی وخواجه نصیر الدین طوسی اسوله واجوبه واقع است
ومولانا قطب الدین علامه شیرازی در حدیث شاگرد وی ست کتاب جامع الاصول
را بخط خود نوشته است وبروی خوانده وبآن افتخار میکرده واز ین طایفه شیخ
موید الدین جندی ومولانا شمس الدین ایکی وشیخ فخر الدین عراقی وشیخ سعد الدین
فرغانی قدس الله تعالی ارواحهم وغیر ایشان از اکابر در حجر تربیت وی بوده اند
ودر صحبت وی پرورش یافته اند با شیخ سعد الدین حموی بسیار صحبت داشته است
واز وی سوالات کرده شیخ بزرگ رضی الله عنه در ان وقت که از بلاد مغرب
متوجه روم بود در بعض مشاهد خود بوقت ولادت وی واستعداد وعلوم وتجلیات
واحوال ومقامات وی وسرچه در مدت عمر وبعد از مفارقت در برزخ وبعد از برزخ
بروی گذشت وخواهد گذشت مکاشف شد بل شهد احوال اولاده الالهیین
ومشاهدهم ومقاماتهم وعلومهم وتجلیاتهم واسماءهم عند الله وحلیة کل واحد منهم
واحوالهم واخلاقهم وکل ما یجری لهم وعلیهم الی آخر اعمارهم وبعد المفارقة فی برازخهم
وما بعدها وچون بقونیه رسید بعد از ولادت وی ووفات پدرش مادرش بعقد
نکاح شیخ درآمد ووی در خدمت وصحبت شیخ تربیت یافت وی نقاد کلام

۳۰۸

شیخ است مقصود شیخ در مسئلهٔ وحدت وجود بروجهی که مطابق عقل و شرع
باشد جز به تتبع تحقیقات وی در فهم آن کما ینبغی میسر نمی شود وی را مصنفات است
چون تفسیر فاتحه و مفتاح الغیب و نصوص و فکوک و شرح حدیث و کتاب
نفحات الهیه که بسیاری از واردات قدسیه خود را در انجا ذکر کرده است و هر کس
که می خواهد که بر کمال وی درین طریق فی الجمله اطلاعی یابد گو آنرا مطالعه کن که بسی از
احوال و اذواق و مکاشفات و منازلات خود در انجا نوشته است در انجا میکوید که
در سابع عشر شوال سنه ثلث و خمسین و ستمائه در واقعهٔ طویلهٔ حضرت شیخ را
دیدم و میان من و وی سخنان بسیار کذشت در آثار و احکام اسماء الهی سخنی چند
کفتم بیان من وی را بسیار خوش آمد چنانکه روی وی ز بشاشت آن درخشیدن کرفت
سر مبارک خود را از ذوق می جنبانید و بعضی از ان سخنان را اعاده می کرد و می کفت
ملیح ملیح من کفتم یا سیدی ملیح تویی که ترا قدرت آن هست که آدمی را تربیت کنی
و بجایی رسانی که چنین چیزها دریابد و لعمری که اکر تو انسانی ماسوای تو همه لاشئ اند
بعد از ان بوی نزدیک شدم و دست وی را بوسیدم و کفتم مرا بتو یک حاجت
دیکر مانده کفت طلب کن کفتم میخواهم که متحقق شوم بکیفیت شهود دایم ابدی
تو مر تجلی ذاتی را کفت و کنت اعنی بذلک حصول ما کان حاصلا له من شهود
التجلی الذاتی الذی لا حجاب بعده و لا مستقر للکمل دونه کفت آری و سؤال
مرا اجابت کرد و کفت آنچه خواستی مبذول است با انکه تو خود می دانی که مرا
اولاد و اصحاب بودند و بسیاری از ایشان را کشتم و زنده کردانیدم و فرد انکه
مرد و کشته شد انکه کشته شد و هیچ کدام را این معنی میسر نشد کفتم یا سیدی

۲
مراد بکشتن و مردن فنا است از خودی است و از انابیت
خود و مراد بزنده کردانیدن مرتبه بقا است ۱۲ غفور

الحمد لله الذی علی اختصاصی بهذه الفضیلة اعلم انک تحیی وتمیت و سخنان دیگر گفتم
که افشای آن نمی شاید آنگاه ازان واقعه درامدم والمنة لله علی ذلک میان
وی و مولانا جلال الدین رومی قدس سرهما اختصاص و محبت و صحبت بسیار
بوده است روزی مجلس عظیم بود و اکابر قونیه جمع و شیخ صدر الدین بر صدر
صفه بر بالای سجاده نشسته بود خدمت مولوی درامد شیخ سجادهٔ خویش را
بوی گذاشت مولانا ننشست و گفت بقیامت چه جواب گویم که بر سجادهٔ
شیخ چرا نشستم شیخ فرمود که سجاده بر یک گوشه تو بنشین و بر یک گوشه من
بنشینم خدمت مولانا ننشست شیخ فرمود که سجادهٔ که نشست ترا نشاید
ما را نیز نشاید سجاده را برداشت و دور انداخت خدمت مولانا پیش از
وی وفات کرده است و وصیت نماز خود بوی کرده است گویند که شیخ شرف الدین
قونیوی از شیخ صدر الدین قدس سرهما پرسید که من أین الی أین وما الی صلح
البین شیخ جواب داد که من العلم الی العین والی صل فی البین تجدد نسبة جامعة
بین الطرفین ظاهرة بالحکمین شیخ مؤید الدین الجندی رحمه الله تعالی وی از
شاگردان و مریدان شیخ صدر الدین است جامع بوده است میان علوم
ظاهری و باطنی بعض مصنفات شیخ بزرگ را چون فصوص الحکم و مواقع النجوم
شرح کرده است و ماخذ سایر شروح فصوص شرح وی است و درانجا
تحقیقات بسیار است که در سایر کتب نیست و کمال وی ازان معلوم
می شود وی گفته است که خدمت شیخ صدر الدین قدس سره خطبهٔ فصوص
را از برای من شرح کرد و در اثنای آن واردی غیبی بروی ظاهر شد و اثر آن

بوده ام

جندی بفتح جیم و سکون نون

ظاهر

ظاهر و باطن مرا فرو گرفت آنگاه در من تصرفی کرد عجیب و مضمون کتاب را بتمام
در شرح خطبه مفهوم من گردانید و چون این معنی را از من دریافت گفت که من نیز از
حضرت شیخ درخواستم که کتاب فصوص را بر من شرح کند خطبه را شرح کرد و در
اثنای آن در من تصرفی کرد که مضمون تمام کتاب مرا معلوم شد پس باین حکایت
مسرور شدم و دانستم که مرا بهرهٔ تمام خواهد بود بعد از آن مرا فرمود که آنرا شرحی
بنویس پس در حضور وی اجلالاً لقدره و امتثالاً لامره خطبه را شرح کردم و هم
وی گفته در محل بیان این معنی که کُمّل را قوت ظهور در جمیع مواطن هست بعد از
مفارقت از این نشاء که در بغداد بودم و شخصی در منزل من فرود آمده بود که دعوی
وی آن بود که مهدی است و از من بران دعوی گواهی طلبید من گفتم که پیش خدای
تعالی گواهی می دهم که تو مهدی نیستی و دروغ می گویی با من بمعادات و دشمنی
برخاست و جماعتی را از ملاحده و نُصیریه جمع کرد و ایشانرا بایذای من دلالت
کرد پناه بروحانیت شیخ بزرگ شیخ محیی الدین بردم و بجمعیت تمام متوجه وی شدم
دیدم که ظاهر شد و بیکدست خود سر دو دست آن مدعی را بگرفت و بیک دست
دیگر سر دو پای وی را و گفت بر زمینش زنم گفتم یا سیدی حکم و فرمان تراست پس باز
گشت و برفت من برخاستم و بمسجد رفتم و آن مدعی با اتباع خود بقصد ایذای
من اجتماع کرده بودند من با ایشان التفات نکردم و پیش محراب رفتم و نماز
خود بگذاردم و ایشان بر من هیچ دست نیافتند و شر ایشانرا خدای تعالی از
من بگردانید بعد از آن آن مدعی بر دست من توبه کرد و مسافر شد
و هم وی گفته که از شیخ خود شیخ صدر الدین شنیدم که شیخ بزرگ را با خضر

علیه السلام اتفاق ملاقات افتاد و گفت که از برای موسی بن عمران صلوات الرحمن
علیه هزار مسئله از انجه از اول ولادت وی تا زمان اجتماع بر وی گذشته بود مهیا ساخته
بودم وی بر سه مسئله از ان صبر نتوانست کرد و اشارت باین معنی ست انکه حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم فرموده است که لیت اخی موسی سکت حتی یقص
علینا من انبائهما و ویرا بر طریق ابن الفارض رحمه الله در بیان حقایق و معارف
اشعار عربی لطیف است و از انجمله است آن دو بیت که شیخ فخر الدین عراقی در
کتاب لمعات آورده شعر البحر بحر علی ما کان فی قدم ان الحوادث امواج و
انهار لا یحجبنک اشکال تشاکلها عمن تشکل فیها وهی استار و این
بیت دیگر شعر هو الواحد الموجود فی الکل وحده سوی انه فی الوهم سمی
بالسوی و همانا که وی قصیدهٔ تائیهٔ فارضیه را جوابی گفته است و از ان
قصیده است این دو بیت شعر فانک یرضانی بکل محبة و ما زلت
اهواه بکل مودة فممتنع عنه انفصالی و واجب وصالی بلا امکان
بعد و قربة شیخ سعید الدین الفرغانی رحمه الله تعالی وی از کمل ارباب
عرفان و اکابر اصحاب ذوق و وجدان بوده است هیچکس مسایل علم حقیقت
را چنان مضبوط و مربوط بیان نکرده است که وی در دیباچهٔ شرح قصیدهٔ تائیهٔ
فارضیه کرده اولا آنرا بعبارت فارسی شرح کرده بوده است و بر شیخ خود شیخ
صدر الدین قونیوی قدس سره عرض فرموده شیخ آنرا استحسان بسیار کرده و در آن
باب چیزی نوشته و شیخ سعید آن نوشته را بعینه بر سبیل تبرک و تیمن در دیباچهٔ
شرح فارسی خود درج کرده است و ثانیا از برای تعمیم و تتمیم فایده آنرا بعبارت

عربی نقل کرده و فواید دیگر بران مزید ساخته جزاه الله تعالی عن الطالبین خیر الجزا و

ویرا تصنیف دیگرست مسمی بمناهج العباد الی المعاد در بیان مذاهب ایمه اربعه

رضوان الله علیهم اجمعین در مسایل عبادات و بعضی معاملات که سالکان این

طریق را ازان چاره نیست و در بیان آداب طریقت که بعد از تصحیح احکام شریعت

سلوک راه حقیقت بی آن میسر نیست والحق آن کتابیست بس مفید که مالابد

هر طالب و مریدست درانجا آورده است که انتساب مریدان بمشایخ بسه طریق است

یکی بخرقه و دوم بتلقین ذکر و سیوم بصحبت و خدمت و تادب بآن و خرقه

دواست خرقهٔ ارادت وآنرا جز از یک شیخ ستدن روا نباشد و دوم خرقهٔ

تبرک وآن از مشایخ بسیار بجهت برکت ستدن روا باشد و در بیان خرقهٔ

ارادت خود گفته است که وی خرقه پوشید از شیخ نجیب الدین علی بن بزغش

الشیرازی قدس الله تعالی روحه و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی

و وی از عم خود قاضی وجیه الدین و وی از پدر خود ابو محمد عمویه و اخی فرج زنجانی

دست هر یک در پوشانیدن خرقه مشارک دست آن دیگر اما ابو محمد از احمد

اسود دینوری خرقه پوشید و وی از ممشاد دینوری و وی از ابو القاسم جنید

و اما اخی فرج از ابو العباس نهاوندی و وی از ابو عبدالله خفیف شیرازی و وی

از ابو محمد رویم بغدادی و وی از جنید رضی الله تعالی عنهم و شیخ الشیوخ شهاب الدین

السهروردی رضی الله عنه نسبت خرقه را تا بابو القاسم جنید پیش اثبات نکرده است

و از جنید تا مصطفی صلی الله علیه وسلم بصحبت نسبت داده است نه بخرقه و اما شیخ

مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی سره در کتاب تحفة البرره آورده است که نسبت

خرقها متصل است به پیغامبر صلی الله علیه وسلم بحدیث درست متصل معنعن و
فرموده است که مصطفی صلی الله علیه وسلم خرقه پوشانید مر امیر المومنین علی را رضی الله
عنه و وی مر حسن بصری و کمیل بن زیاد را و کمیل مر عبد الواحد بن زید را و وی
مر ابو یعقوب نهرجوری را[2] و وی مر عمرو بن عثمان مکی را و وی مر ابو یعقوب
طبری را و وی مر ابو القاسم رمضان را و وی مر ابو العباس بن ادریس را
و وی مر داود خام را و وی مر محمد بن مانکیل[3] و وی مر شیخ اسمعیل قصری را
و وی مر شیخ نجم الدین اکبری را و وی مر این فقیر یعنی مجد الدین بغدادی را
فعلی هذا نسبت خرقها بمصطفی صلی الله علیه وسلم متصل شود والله تعالی اعلم
و اما نسبت تلقین ذکر این فقیر یعنی شیخ سعید رحمه الله از شیخ خرقه خود شیخ
نجیب الدین علی تلقین گرفت و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی
رضی الله عنه و وی از عم خود ابو النجیب السهروردی و وی از شیخ احمد غزالی
و وی از ابو بکر نساج و وی از شیخ ابو القاسم گرگانی و وی از ابو عثمان مغربی
و وی از ابو علی کاتب و وی از ابو علی رودباری و وی از سید الطایفه جنید
قدس الله تعالی ارواحهم بعد از آن میگوید که در نسبت خرقه ارادت و نسبت
تلقین ذکر دو شیخ گرفتن مذموم است اما در نسبت صحبت محمود است
لکن بشرط اجازت یا فوت صحبت شیخ اول چنانکه این ضعیف بعد از مفارقت
خدمت و صحبت شیخ نجیب الدین قدس الله تعالی سره از خدمت مولانا
و سیدنا و شیخنا صدر الحق والدین وارث علوم سید المرسلین سلطان
المحققین محمد بن اسحق القونوی قدس الله تعالی سره و از شرف صحبت

[2] نهرجوری بفتح نون …

[3] نکیل بفتح نون و کاف و سکون یاء مثناة تحتانیه و لام ۱۲ غفر

وارشاد وهدایت واقتباس فضایل وآداب ظاهر و باطن وعلوم شریعت
وطریقت وحقیقت تربیت یافت ومنتفع شد غایة الانتفاع وهمچنین از
خدمت شیخ ربانی محمد بن السکران البغدادی نور الله نفسه واز صحبت
غیر ایشان از اکابر تربیت پذیرفت ومنتفع گشت هرچند از عهدهٔ رعایت
حقوق وشرایط خدمت وصحبتشان نتوانست بیرون آمدن لکن ایشان
از کرم وحسن قبول وارشاد این بیچاره را تلقی فرمودند فجزاهم الله عنی احسن الجزاء و
هم وی آورده است که از شیخ نجیب الدین رحمه الله شنیدم که شمس الدین صفی
امام جامع شیراز از اکابر صالحان و پاکان بود وهمگی اوقاتش بذکر وتلاوت
وانواع عبادات مستغرق ومعمور لیکن از کسی تلقین ذکر نداشت روزی
در واقعه ذکر خود را بصورت نوری مصور شده مشاهده کرد که از دهان وی
منفصل می شد وبزمین فرو میرفت با خود گفت که این علامت خیر نیست چه
نص الیه یصعد الکلم الطیب بخلاف این نشان می دهد این نقصان مگر بسبب
عدم تلقین ذکر است از مشایخ پس بیکی از مریدان شیخ روزبهان بقلی قدس الله
تعالی روحه رجوع کرد واز وی ذکر تلقین گرفت وهمان شب در واقعه ذکر
خود را بصورت نوری مشاهده نمود که بالا می رفت وآسمانها را خرق می کرد
وبعد از ان بصحبت شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی رضی الله عنه
پیوست ورسید بآنجا که رسید شیخ موسی سدرانی رحمه الله تعالی
وی از اکابر اصحاب شیخ ابومدین مغربی قدس الله تعالی روحه بوده است شیخ
سعد الدین فرغانی در شرح قصیدهٔ تائیه آورده است که از شیخ معتبر طلحة بن

بفتح سین مهمله وسکون دال مهمله
وراء مهمله ونون ۱۲ غفور

عبد الله بن طلحه التستری العراقی رحمه الله در سنه خمس وستین وستمائه شنیدم
که وی روایت کرد از شیخ عماد الدین محمد بن شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی
قدس الله تعالی روحه که گفت در یکی حجات با والد خود بودم در میان آنکه طواف
خانه می کردم ناگاه دیدم که شیخ مغربی طواف می کرد خلق بوی تبرک می جستند
و ویرا زیارت می کردند مرا پیش وی تعریف کردند که این فرزند شیخ شهاب
الدین است مرا مرحبا گفت و سر مرا ببوسید و مرا دعای خیر کرد و دایما برکت
دعای ویرا در خود می یابم و امید میدارم که در آخرت نیز برکت آن همراه من باشد
پس من پرسیدم که این کیست گفتند این را شیخ موسی می گویند چون از طواف فارغ
شدم و پیش والد خود رفتم ویرا خبر کردند که من زیارت شیخ موسی را دریافتم و مرا
دعای خیر کرد والد من بسیار بآن مسرور شد بعد از آن حاضران در ذکر مناقب شیخ
موسی شروع کردند و از انجمله گفتند که ویرا در هر شبانه روزی ورد است که هفتاد هزار ختم
قرآن میکند و والد من خاموش بود ناگاه یکی از کبار اصحاب والد من سوگند یاد کرد و گفت
راستست آنچه از وی می گویند من پیش از این این سخن را شنیده بودم و در خاطر من فی الجمله
انکاری بود تا آن وقت که شبی شیخ موسی را در طواف دریافتم در پی وی ایستادم دیدم که
تقبیل حجر الاسود کرد و از اول فاتحه آغاز تلاوت کرد و میرفت همچنانکه معهود است که مردم
در طواف میروند و تلاوت می کرد چنان تلاوتی که حرف حرف را فهم میکردم چون هم
در آن طواف اول از برابر در خانه که از حجر الاسود تا آنجا مقدار چهار گام باشد کما بیش در
گذشت یک ختم تمام کرد چنانکه من تمام آن قرآن را حرف بحرف شنیدم خدمت والد من
با همه اصحاب تصدیق وی کردند و آنچه گفت قبول کردند بعد از آن والد مرا از این معنی سوال

کردند

کردند گفت این از قبیل بسط زمانست که نسبت ببعضی از اولیاء الله واقع می شود پس
از برای صدق آن قضیه گفت که شیخ الشیوخ ابن سکینه را رضی الله عنه مریدی بود صایغ
و وظیفهٔ وی آن بود که سجادهای صوفیان را روز جمعه بمسجد جامع می برد و می انداخت و
بعد از ادای نماز جمع می کرد و بخانقاه می آورد در یکی از جمعها سجادها را بر یکدیگر بست
تا بمسجد برد و بکنار دجله رفت تا غسل جمعه بجای آرد جامها بیرون کرد و بر کنار دجله نهاد
و بآب فرو رفت چون سر بیرون کرد دید که آن دجله نیست جای دیگرست پرسید که
این کجاست گفتند که این نیل مصرست تعجب کرد و از آب بیرون آمد و بشهر درون رفت
ناگاه بدکان صایغی رسید آنجا بیستاد و بر وی جز میزری که ستر عورت خود کرده بود
جامهٔ دیگر نبود صاحب دکان بفراست دانست که وی صایغ است ویرا آزمایش کرد
دید که آن صنعت را نیک می داند ویرا گرامی داشت و بخانه برد و دختر خود را با وی نکاح
کرد و از وی سه فرزند آمد و هفت سال بران گذشت روزی بکنار نیل آمد و در آب غوطه خورد
چون سر برآورد دید که در دجلهٔ بغدادست در همان موضع که پیش ازین هفت سال آنجا
در آمده بود و جامهای وی همچنان که نهاده بود بر کنار دجله است جامها را پوشید
و بخانقاه آمد دید که سجادهای صوفیان همچنان که بر هم بسته بود بر هم بسته است
بعضی از اصحاب با وی گفتند که زودتر باش که بعضی از جماعت پگاه بمسجد رفته اند سجادها
را بمسجد برد و پس از ادای نماز بخانقاه آورد و بتعجیل تعجب کنان بخانهٔ خود رفت اهل بیت
وی گفتند که مهمانان که فرموده بودی که برای ایشان ماهی بریان کنیم کجا یند که ماهی
بریان شده است مهمانان را آورد و ماهی خوردند بعد از آن پیش شیخ خود ابن سکینه
آمد و آنچه بر وی گذشته بود ویرا اخبار کرد و قضیهٔ اولاد خود را بمصر با وی بگفت فرمود که

فرزندانرا از مصر بغداد حاضر کن جون فرزندانرا حاضر کرد وآنجه کفته بود
راست بیرون آمد شیخ ابن سکینه ازوی پرسید که آنروز در جه اندیشه بودی
و در خاطر توجه بود کفت از اول روز در خاطر من ازین آیت که کان مقداره
الف سنة دغدغه ونزاعی بود شیخ کفت این واقعه رحمتی است از خدای
تعالی بر تو و رفع اشکال وتصحیح ایمان واعتقاد تست بانکه خدای تعالی قادرست
بران که نسبت ببعض بندکان خود زمانرا بسط کند و دراز فرا نماید باانکه آن کوتاه
باشد نسبت ببعض دیکر وهمجنین است حال در قبض زمان که زمان درازرا
کوتاه فرا نماید والله القادر علی ما یشاء ونزدیک باین قصه است انکه صاحب
فتوحات رضی الله عنه ذکر کرده است که شخصی جوهری از خود حکایت کرد که مقداری
خمیر از خانهٔ خود بفرن برد تا نان پزند ویرا جنابت رسیده بود بکنار نیل رفت
وبآب درامد تا غسل کند از خود غایب شد و دید همجنانکه کسی در خواب بیند که وی
در بغدادست آنجا کدخدا شد ومدت شش سال با خاتون خود بسر برد واز
وی فرزندان آمد بعد ازان باخود آمد خود را در میان آب دید غسل تمام کرد وجامه بوشید
وبفرن رفت ونان کرفت وبخانه آمد وبا اهل خانه آن واقعه را باز کفت جون
ماهی جند برامد آن خاتون از بغداد آمد وفرزندانرا همراه آورد وخانهٔ جوهریرا
می پرسید جون باهم ملاقات کردند جوهری خاتون وفرزندانرا بشناخت ازان زن
پرسیدند که جند کاهست که ترا زن کرده است کفت شش سال ۞
شیخ عیسی هتار یمنی رحمه الله تعالی امام یافعی کوید که وی روزی بر فاحشه
بکذشت وویرا کفت بعد از خفتن پیش تو می آیم زن خرم شد وخود را بیاراست

فون
بالضم ورا او ساکن بتنور ۱۲ تحف

هتار
بفتح ها و تشدید تاء مثناة فوقانیه والف ورا مهمله ۱۲ غفور

بعد از

بعد از خفتن پیش وی آمد و در خانهٔ وی دو رکعت نماز بگذارد و بیرون آمد آن
زن را حال بگشت و توبه کرد و از هرچه داشت بیرون آمد و شیخ ویرا بزنی بیکی
از درویشان داد و گفت که طعام ولیمه را عصیده بسازید و روغن مخرید امیری
را که رفیق آن زن می بود از آن خبر دادند تعجب کرد گفتند ویرا بیکی از درویشان خود
داد و طعام ولیمه عصیده ساخته اند و روغن ندارند امیر بر طریق استهزا دو شیشه
خمر فرستاد که این را پیش شیخ برید و گویید که شاد شدیم و شنیدیم که
روغن عصیده نیست این را با عصیده بخورید چون فرستادهٔ امیر آمد گفت دیر
آمدی یکی از آن دو شیشه را بستد و دست در آن کرد و بر عصیده ریخت و آن
دیگری همچنان کرد و آن فرستاده را گفت بنشین و بخور چون بخورد روغنی دید که
خوشتر از آن نخورده بود و پیش امیر رفت و قصه را باز گفت امیر نیز پیش شیخ آمد
و بر دست وی توبه کرد

شیخ ابو الغیث جمیل الیمنی قدس الله تعالی سره

ذو المقامات العلیة والاحوال السنیة والانفاس الصادقة والکرامات الخارقة
در اوایل حال از قطاع طریق بود روزی در کمین قافله نشسته بود شنید که هاتفی می
گوید که یا صاحب العین علیک عین ای آنکه چشم بر قافله داری دیگری را چشم بر تست
در وی اثر عظیم کرد و از آنچه در آن بود باز ایستاد و به خدای تعالی اقبال نمود و توبه
و انابت کرد و بصحبت شیخ ابن الافلح الیمنی پیوست نفس وی پاکیزه شد
و دل وی منور گشت و صدق ارادت و سیماء سعادت بر وی پیدا آمد و خوارق
عادات از وی بظهور انجامید گویند روزی بقصد آنکه از صحرا هیزم آورد بیرون رفت
و دراز گوشی با خود ببرد در میان آنکه در بعض وادیها هیزم جمع می کرد دراز گوش ویرا

ولیمه طعام عروسی ۱۲ غفر

مقام عبارتست از استیفاء حقوق که بر بنده است
علی التمام مثل قناعت و توکل و تسلیم و رضا
و حال واردات قلبی است که بی عمل و کسب بنده
آید چون طرب و خوف و بسط و قبض و شوق و جز آن
و انس ۱۲ غفر

شیر بدریده است روی با شیر کرد و کفت دراز کوش مرا کشتی هیزم خود را بر جه
بار کنم سوکند بعزت معبود که آنرا بار نخواهم کرد مکر بر پشت تو بس هیزمها را جمع کرد
و بر پشت شیر نهاد و ویرا می راند تا بنزدیک شهر رسید هیزم را از وی فرو کرفت
و کفت هرجا که خواهی برو روزی اهل بیت وی از وی قدری عطر طلبیدند بباراک
رفت تا بخرد پیش یکی دکان از عطاران رفت و با وی دران باب سخن کفت
کفت در دکان من هیچ عطر نیست ابو الغیث کفت در دکان تو هیچ عطر نخواهد
بود فی الحال هر عطر که در دکان وی بود منعدم شد عطار پیش شیخ ابن الافلح از
وی شکایت کرد شیخ ویرا بخواند و بسبب انکه اظهار کرامت کرده بود ویرا
سیاست بسیار کرد و کفت دو شمشیر در یک غلاف نمی شاید از صحبت من دور
باش هرچند ابو الغیث مدارا کرد و تضرع نمود قبول نکرد و از مصاحبت وی ابا کرد
ابو الغیث برفت و طلب شیخ دیکر میکرد تا بصحبت وی منتفع کردد پیش
هر شیخ که رفت کفت ترا همان بسند ست محتاج بشیخی دیکر نیستی تا آن
بود که بشیخ کبیر علی اُهدُل رسید و التماس صحبت کرد شیخ ویرا قبول
فرمود ابو الغیث کفته است که چون بصحبت وی رسیدم کویا قطره بودم
که در دریا افتادم پادشاه یمن خادم ویرا بکشت چون خبر بوی رسید
در غضب شد کفت مالی و الحراسة انا انزل عن المشباب و اترک
الزرع درهمان وقت پادشاه کشته شد روزی فقرا کفتند که ما
آرزوی کوشت می کنیم کفت فلان روز که روز بازار ست کوشت
خواهید خورد چون آنروز آمد خبر رسید که قطاع طریق قافله را غارت

چون هیزم آورد که بار کند دید که دراز کوش ویرا شیر بدریده است ۱۲ نسخه

اهدل بالضم همزه و سکون ها و ضم دال مهمله و لام ۱۲ غفرله

کرده

کرده اند چون ساعتی براَمد یکی از قطاع طریق آمد و بجهت شیخ کاوی
آورد شیخ فقرارا کفت این کاورا بکشید و بپزید اما سر ویرا همچنان که هست
نکاه دارید بعد ازان دیکری آمد و یک خروار کندم آورد شیخ کفت
آرد کنید و نان بپزید مرحه شیخ کفت کردند بعد ازان شیخ فقرارا کفت
بخورید جمعی فقها حاضر بودند ایشانرا بسر سفره طلبیدند نیامدند شیخ فقرارا
کفت شما بخورید که فقها حرام نمی خورند چون فقرا از خوردن فارغ شدند
ناکاه شیخی پیش شیخ آمد و کفت ایها الشیخ کاوی نذر فقرا کرده بودم حرامیان
بغارت بردند شیخ کفت اکر سر کاو خود را بینی شناسی کفت آری شیخ فرمود
تا سر کاورا حاضر کردند کفت این سر کاو منست بعد ازان شخصی دیکر درامد
و کفت ایها الشیخ یک خروار کندم نذر شیخ کرده بودم حرامیان بردند
شیخ کفت نذر فقرا بفقرا رسید چون فقها آنرا مشاهده کردند از ترک
موافقت فقرا پشیمان شدند توفی رضی الله عنه سنه احدی وخمسین وستمائه
شیخ ابو الحسن المغربی الشاذلی رحمه الله تعالی نام وی علی بن عبد الله است
شریف است حسنی ساکن اسکندریه بوده است وجمعی کثیر آنجا بصحبت
وی پیوسته اند از کبار اولیاء الله وعظماء مشایخ است وی کفته است که
در سیاحت بودم شبی در پشته خفتم وسباع کرد من بسیار میکشتند دیدند
تا صبح و هرکز انسی همچون انس آن شب نیافتم چون بامداد شد در خاطر من
کذشت که مرا از مقام انس با خدای تعالی چیزی حاصل شد برود خانه فرود آمدم
کبک بسیار دیدم که مثل آن ندیده بودم چون آواز پای من شنیدند همه یکبار

بفتح شین معجمه و کسر ذال معجمه ۱۲ غفور

برمیدند چنانکه از ترس مرا خفقان پیدا شد شنیدم که مرا می گویند ای انکه
دوش با سباع انس گرفته بودی ترا چیست که از پریدن این کبکان ترسانی
ولیکن تو دوش با ما بودی واکنون با نفس خودی وهم وی گفته که یکبار
هشتاد روز گرسنه بودم در خاطرم آمد که ترا ازین کار نصیبی حاصل شد ناگاه
زنی دیدم که از مغارهٔ بیرون آمد بغایت خوبروی گوییا روی او نور آفتاب
بود ومی گفت منحوسی هشتاد روز گرسنه بود در ایستادونازبرخدای تعالی
می کند بعمل خود وشش ماه برمن گذشته است که طعامی بخشیده ام وهم وی
گفته که روزی در مغارهٔ بودم گفتم الهی کی ترا بنده شاکر باشم شنیدم که مرا می
گویند هرگاه که مُنعَم علیه غیر خود نه بینی گفتم الهی چون منعم علیه غیر خود نه بینم وحال
انکه برانبیا انعام کردهٔ وبرعلما انعام کردهٔ وبرملوک انعام کردهٔ شنیدم که گفتند
اگر نه انبیا بودندی تو راه راست نیافتی واگر نه علما بودندی تو اقتدا بکه کردی
واگر نه ملوک بودندی تو ایمن نمی بودی واین همه نعمتست از من برتو وهم وی
گفته که رفیقی داشتم با وی در مغارهٔ جای گرفتم وطلب وصول با خدای تعالی می کردیم
ومی گفتیم فردا مارا فتح شود ناگاه مردی درامد با هیبت گفتیم تو کیستی گفت عبد
الملک دانستیم که وی از اولیاء الله است گفتیم حال تو چیست گفت حال تو چیست
حال تو چیست حال تو چیست چون باشد حال کسی که میگوید فردا مرا فتح شود
وبس فردا کشاد شود ونه ولایتست ونه فلاح ای نفس چرا پرستش خدای
خاص از برای خدای نکنی ما دانستیم که ویرا چرا برما در آورند توبه کردیم واستغفار
نمودیم ومارا فتح پدیدار آمد وهم وی گفته است که رسول را صلی الله علیه وسلم

بخواب دیدم گفت یا علی طهر ثیابک من الدنس تحظ بمدد الله فی کل نفس
یعنی پاکیزه گردان جامهای خودرا از چرک تا بهره مند گردی بمدد و تایید الله تعا
در هر نفسی گفتم یا رسول الله ثیاب من کدام است گفت خدای تعالی بر تو پنج
خلعت پوشانیده است خلعت محبت و خلعت معرفت و خلعت توحید
و خلعت ایمان و خلعت اسلام هر که خدایرا دوست دارد بروی آسان شود
هر چیزی و هر که خدایرا بشناسد در نظر وی خرد نماید هر چیزی و هر که خدایرا
بیگانگی بداند بوی شریک نیارد هیچ چیزی را و هر که با خدای ایمان آرد ایمن
گردد از هر چیزی و هر که باسلام متصف گردد در خدای عاصی نشود و اگر عاصی شود
اعتذار کند و چون اعتذار کند قبول افتد شیخ ابوالحسن گوید ازینجا فهم کردم معنی
قوله تعالی وثیابک فطهر شاگرد وی شیخ ابوالعباس موسی گفته است که
از مدینه شریفه قصد زیارت امیر المومنین حمزه رضی الله تعالی عنه کردم در راه
کسی دیگر رفیق من شد چون بآنجا رسیدیم در قبه مزار وی بسته بود ببرکت
روحانیت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم گشاده شد در آمدیم دیدیم که
نزدیک روضه مردی دعا می کند با رفیق خود گفتم که این مرد از ابدال است و دعا
درین ساعت مستجابست وی دعا کرد که خدای تعالی ویرا یکدینار روزی کند
و من دعا کردم و از خدای تعالی عافیت از بلای دنیا و عذاب آخرت خواستم
چون در مراجعت نزدیک بمدینه رسیدیم شخصی پیش آمد و رفیق مرا یکدینار
داد و چون بمدینه در آمدیم و نظر شیخ ابوالحسن بر ما افتاد رفیق مرا گفت یا خسیس الهمة
ساعتی یافتی که دران دعا مستجاب شود و آنرا بیکدینار صرف کردی چرا چون

ازینجا دانستم که امر بتطهیر ثیاب چه معنی دارد که مراد به ثیاب
صفاتست که شخص را بآن اتصاف است از محبت و معرفت
و ایمان و اسلام و توحید و مراد بتطهیر این صفات
احسان و اخلاص است در همه ۱۲ عفی عنه

ابو العباس نبودی که از خدای تعالی عافیت دنیا و آخرت خواست و خدای تعالی
دعای وی اجابت کرد و وی گفته است که در بدایت حال مرا تردد افتاد و میان انقطاع
و بودن در بیابان و میان باز گشتن با آبادانی و شهر و صحبت علما و اخیار و مرا وصف
کردند که در سر کوهی ولی هست قصد زیارت وی کردم شب هنگامی بآنجا رسیدم
با خود گفتم در شب پیش وی نروم بر در آن غار بخفتم شنیدم که از اندرون میگوید
بار خدایا بدرستی که مردمی چند هستند از بندگان تو که از تو میخواهند که خلق خود را
مسخر ایشان گردانی و خلق خود را مسخر ایشان گردانیدی و از تو بآن راضی شدند
و بدرستی که من از تو میخواهم که خلق خود را بدخوی گردانی با من تا مرا هیچ ملجا و پناه نباشد
الا حضرت تو من با خود گفتم ای نفس بشنو که این شیخ از کدام بحر اغتراف سخن می کند
چون بامداد کردم پیش وی در آمدم و سلام کردم و از هیبت و خوف وی بر
برآمدم گفتم ای سیدی حال چونست گفت شکایت می کنم با خدای تعالی از برد
تسلیم یعنی خوشی و رضا همچنانکه تو شکایت می کنی از حر تدبیر و اختیار گفتم
من حر تدبیر و اختیار می دانم و این زمان در آنم برد تسلیم و رضا چیست و چرا
از آن شکایت می کنی گفت می ترسم که حلاوت آن مرا مشغول گرداند از خدای
تعالی گفتم ای سیدی شنیدم که شب می گفتی بار خدایا بدرستی که مردمی چند از
بندگان تو هستند که از تو میخواهند که خلق خود را مسخر ایشان گردانی و مسخر گردانیدی
و از تو بآن راضی شدند شیخ تبسم کرد و گفت ای فرزند عوض آنکه میگویی اللهم سخر لی
بگوی اللهم کن لی تو گمان می بری که هر که خدای تعالی ویرا باشد بچیزی محتاج شود این
بدولی جست امام یافعی گوید که از بعض مشایخ شنیده ام که چون کسی از وی

اطلب

طلب دعای کردمی گفت کان الله لک واین کلمه با وجود کوتاهی جامع همه مطلوبات
زیرا که چون خدای تعالی کسی را باشد همه مطلوبات وی را بود اما خدای تعالی کسی را
باشد که وی خدای را باشد کما قال صلی الله علیه وسلم من کان لله کان الله له
شیخ ابو الحسن گفته انا لانری مع الحق من الخلق احدا ان کان ولا بد فکالهباء
فی الهواء ان فتشته لم تجده شیئا و هم وی گفته لا یکن حظک من دعائک
الفرح بقضاء حاجتک دون فرحک بمناجاتک لمحبوبک فتکون من المحجوبین
و هم وی گفته کل فقیر لم یکن فیه اربعة آداب فاجعله والتراب سواء
الرحمة للاصاغر والحرمة للاکابر والانصاف من النفس و ترک الانتصاف
لها وی در سنه اربع وخمسین وستمائه برفته از دنیا در وقت توجه بمکه مبارکه
در صحرایی که آب شور داشت چون وی را آنجا دفن کردند ببرکت وجود وی
آب آن صحرا شیرین شد شیخ یاسین المغربی الحجام الاسود رحمه الله
تعالی وی از ارباب ولایت واصحاب کرامت بود اما در صورت حجامی
آنرا پوشیده می داشت امام نواوی رضی الله تعالی عنه از جمله مریدان و
معتقدان وی بوده است بزیارت وی می رفته است و بصحبت و خدمت
وی تبرک می جسته و نسبت بوی در مقام ارادت بوده بهره[illegible] اشارت کردی
بران موجب برفتی روزی وی را گفت که کتابهایی که پیش تو عاریت است بخداوندانش
بازده و بدیار خود مراجعت نمای و اهل خود را زیارت کن سخن وی را قبول کرد
چون بدیار خود رسید واهل خود را دید بیمار شد و وفات کرد توفی الشیخ یاسین
فی شهر ربیع الاول سنه سبع وثمانین وستمائه وکان عمره ثمانین رحمه الله تعالی والامام

یعنی کسی که خدا مر او را باشد با شنیدن قول فرمان خدا نیز او را ویرا باشد نه خواهد ودیگر ۱۲ غفور
این مرتبه ایست از مقام لی مع الله وقت لا یسعه ملک مقرب ولا نبی مرسل ۱۲ غفور

٣١٦

محیی الدین النواوی رحمه الله فی الرابع والعشرین من رجب سنه ست وسبعین
وستمائه شیخ ابوالعباس المرسی رحمه الله تعالی وی شاگرد شیخ ابوالحسن
شاذلی است صاحب مقامات عالیه وکرامات ظاهره است روزی شخصی
ویرا بضیافت برد و بجهت امتحان طعامی که دران شبهه بود پیش نهاد شیخ ویرا
گفت اگر حارث محاسبی را رگی در انگشت بود چون دست بطعام شبهه بردی حرکت
کردی من شست رگ در دست دارم که مثل آن حرکت می کند صاحب طعام استغفار
کرد و عذر خواست امام یافعی گوید که چنین بمن رسیده است که یکی از سلاطین
امتحان یکی از مشایخ کرد و طعامها پیش آورد که در بعضی گوشت کشته بود و در
بعضی گوشت مرده شیخ میان دربست وگفت ای درویشان من امروز خادم
شماام درین طعام و درایستاد سر طعام که دران گوشت کشته بود پیش درویشان
می نهاد و هرچه دران گوشت مرده بود دور می کرد که این از برای لشکریان
پادشاه و می گفت الطیب للطیب والخبیث للخبیث سلطان حاضر بود ازان
امتحان استغفار کرد گویند که یعقوب که امیرالمومنین مغرب بود برادر خود را
بکشت از برای غیرت بر ملک وازان پشیمان شد و توبه کرد توبه که در وی
اثر تمام کرد و در باطن وی حالهای نیکو ظاهر شد و واقعهای ارباب ارادت
می دید طالب شیخی گشت که خود را تسلیم وی کند ویرا بشیخ ابومدین رضی الله عنه
نشان دادند شیخ را استدعا نمود اجابت کرد وگفت فرمان اولوالامر می باید برد
اما من بوی نمی رسم مرا فرموده اند که بتلمسان روم وآن شهریست از مغرب وآن
روز شیخ در بجایه بود چون بتلمسان رسید رسولان یعقوب را گفت سلام من

ولایت م

بصاحب خود برساند و بگوید که شفای تو در دست شیخ ابو العباس قرشی است
و شیخ ابو مدین در تلمسان وفات کرد رسولان یعقوب پیش وی آمدند و وصیت
شیخ را گفتند یعقوب استدعای شیخ ابو العباس کرد و وی نیز از حضرت حق
باجتماع با یعقوب مأمور شد در روز اجتماع یعقوب فرمود که تا یک خروس بچه
بکشتند و دیگری را گلو بیفشردند و مرغ را جدا بپختند و پیش شیخ آوردند شیخ بخادم
اشارت کرد که این یکی را بردار که مردارست و آن دیگری را خوردن گرفت
پس یعقوب ملک را به پسر داد و خود را بالکلیه تسلیم شیخ کرد و ببرکت نفس
شیخ ابو مدین و حسن تربیت شیخ ابو العباس گشایش یافت و در مرتبهٔ
ولایت ثابت قدم گشت در سالی مردم بباران محتاج بودند شیخ ابو العباس
با یعقوب بصحرا بیرون رفتند شیخ یعقوب را گفت نماز بگذار و طلب باران کن
برای مسلمانان یعقوب گفت یا سیدی تو باین لایق تری شیخ گفت ترا باین
فرموده اند پس یعقوب نماز کرد و دعا کرد علی الفور اثر اجابت ظاهر شد و باران
آمد **شیخ سعد حداد و مرید وی شیخ جوهر رحمهما الله تعالی** شیخ جوهر در اوایل
حال بندهٔ کسی بود آزاد شد در بازار عدن خرید و فروخت می کرد و بمجالس
فقرا حاضر می شد و اعتقاد و اخلاص تمام داشت بایشان و وی امی بود چون
وقت وفات شیخ کبیر شیخ سعد حداد که در عدن مدفونست رسید فقرا وی را
گفتند که بعد از تو شیخ که خواهد بود گفت آنکس که در روز سیوم از وفات من
در محلی که فقرا جمع باشند مرغ سبز بیاید و بر سر وی نشیند چون روز سیوم رسید
و فقرا از قراءت و ذکر فارغ شدند و منتظر وعدهٔ شیخ بنشستند ناگاه دیدند که

مرغ سبز فرود آمد و نزدیک بایشان بنشست هرکدام از برکت آن فقرا امیدها داشتند
که آن مرغ بر سر ایشان نشیند بعد از زمانی آن مرغ پرواز کرد و بر سر جوهر نشست
و این معنی هرگز در دل وی بگذشته بود و در خاطر هیچ یک از فقرا این داعیه نبود پس فقرا
پیش وی آمدند تا وی را بزاویهٔ شیخ برند و بجای وی بنشانند وی بگریست و گفت
مرا چه صلاحیت این کارست من مرد بازاری ام و امی و طریق فقرا و آداب ایشان
نمیدانم بر من مردمان را حقوق است و مرا با ایشان معاملات است گفتند این امریست
آسمانی و ترا ازین چاره نیست خدای تعالی ترا تایید و تعلیم کند هر چه بایست باشد گفت
مرا مهلت دهید که ببازار روم و حقوق مسلمانان از گردن خود بیرون کنم پس ببازار
رفت و حق هرکس را ادا کرد و آنگاه بزاویهٔ شیخ آمد و صحبت فقرا لازم گرفت فضائل
کاسمه جوهرا و له من الفضایل و الکمالات ما یطول ذکره فسبحان الکریم المنان
ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و الله ذو الفضل العظیم **شیخ احمد بن الجعد و
شیخ سعید** که کنیت وی ابو عیسی است رحمهما الله تعالی امام یافعی گوید رحمه الله
تعالی که در بلاد یمن دو شیخ بودند یکی شیخ کبیر عارف بالله شیخ احمد بن الجعد
و دیگر شیخ کبیر عارف شیخ سعید و هریک را اصحاب و تلامذه بودند روزی
شیخ احمد با اصحاب خود عزیمت زیارت بعضی گذشتگان کرده بود بشیخ سعید
رسیدند شیخ سعید نیز موافقت کرد چون مقداری راه برفتند شیخ سعید پشیمان شد
از موافقت ایشان بازگشت شیخ بر عزیمت خود برفت و زیارت کرد و باز
آمد بعد از چند روز دیگر شیخ سعید بیرون آمد با اصحاب خود و عزیمت همان زیارت
کرد شیخ احمد وی را در راه پیش آمد و با هم ملاقات کردند شیخ احمد شیخ سعید را

گفت فقرا را بر تو حقی متوجه شده است که آن روز از موافقت ایشان برگشتی شیخ سعید
گفت بر من هیچ حقی متوجه نشده است شیخ گفت برخیز و انصاف ده شیخ سعید
گفت هر که ما را برخیزاند ویرا بنشانیم شیخ احمد گفت هر که ما را بنشاند ویرا مبتلا گردانیم
پس هر یک ازان دو بزرگ آنچه آن دیگر یک گفته بود در رسید شیخ احمد مقعد شد و بر جای
بماند تا آن وقت که بحق تعالی پیوست و شیخ سعد مبتلا شد بآن که تن خود را
می کند و می برید تا بجوار حق تعالی پیوست امام یافعی رحمه الله میگوید احوال فقرا از
شمشیرهای برنده تیزتر است چون اصحاب احوال با یکدیگر برابر باشند احوال
ایشان در یکدیگر سرایت می کند و اگر برابر نباشند حال قوی در ضعیف سرایت
میکند و گاه می باشد که حال سابق تأثیر میکند دون المسبوق هذا هو الظاهر
بحقیقة الحال شیخ نجم الدین عبد الله بن محمد الاصفهانی رحمه الله تعالی وی
شاگرد شیخ ابو العباس المرسی است سالها بسیار مجاور مکه بوده و مناقب
وی بسیارست و کرامات وی بی شمار یکی از علماء یمن گفته است که پدر خود را
بیمار گذاشتم و بحج رفتم چون بمکه رسیدم و حج گذاردم خاطر من بجهت پدر پریشان
بود با شیخ نجم الدین گفتم که چه شود که خاطر بران داری که در بعض مکاشفات خود بر
احوال وی مطلع شوی و با من بگویی در حال بفکر فرو رفت و گفت آنکه از بیماری صحت
یافته است و بر بالای سریر خود مسواک میکند و کتابهای خود را گرد خود نهاده و صفت
و حلیهٔ وی چنین و چنین و نشانهای راست باز داد و ویرا هرگز ندیده بود روزی
همراه جنازهٔ یکی از اولیاء الله بیرون آمده بود چون ملقن که یکی از کبار فقها بود
بر سر قبر بنشست که تلقین کند شیخ نجم الدین بخندید یکی از شاگردان سبب خنده ویرا

برسید ویرا ازجرکرد پس بعد از ان کفت که جون مُلَقِن آغاز تلقین کرد صاحب قبر
کفت هیج تعجب نمیکنید از مرده که تلقین زنده میکند ویرا کفتند که هرکز زن خواسته
کفت هرکز زن نخواسته ام وطعامی سیر نخورده ام که آنرا زنی بخته باشد، شیخ وی
در بلاد عجم ویرا کفته بود که زود باشد که در دیار مصر با قطب ملاقات کنی بطلب
قطب بیرون آمد در راه جمعی حرامیان ویرا بکرفتند و کفتند جاسوس است ویرا نکاه
داشتند و ویرا به بستند می کوید ناکاه دیدم که بیری برمن فرود آمد همجنان که باز
بر شکاری فرود آید ومرا بکشاد و کفت برخیز ای عبد الله که مطلوب تو منم بس برفتم
تا بدیار مصر رسیدم هیج مطلوب خود نشناختم و ندانستم که کجاست تا انکه روزی
کفتند که شیخ ابو العباس مرسی آمده است جمعی فقرا کفتند بیایید تا برویم و بروی
سلام کنیم رفتیم جون جشم من بروی فتاد بشناختم که وی همان بیرست که مرا بکشاد وی
نیز نشانی کفت که حاضران ندانستند خدمت وصحبت ویرا لازم کرفتم تا آن
وقت که از دنیا برفت جون شیخ وی وفات کرد متوجه مکه شد در راه بقبر
شیخ خود ابو الحسن شاذلی رضی الله عنه رسید از قبر خود با وی سخن کفت و کفت
بمکه رو و آنجا بنشین جون بطرف حرم شریف رسید شنید که هاتفی کفت قَدِمْتَ الی
خیر بلد و شر اهل بس مجاور مکه شد تا در سنه احدی وعشرین وسبعمائه از دنیا برفت
و ویرا نزدیک بقبر فضیل عیاض دفن کردند ویرا بظاهر در اوقات مجاورت
برون مکه در مقام دورتر از عرفات ندیده اند واما بحسب باطن داشتن آن
راجع بعلمای باطن است بعضی از اولیاء الله کفته اند که از زیارت رسول صلی الله
علیه وسلم برکشته بودم وروی بمکه داشتم در فکر شیخ نجم الدین افتادم که مرکز

شیخ شیخ خود

بمدینه

بمدینه شریفه نرفت و زیارت نکرد و بحسب باطن بر وی اعتراض می کردم ناگاه
سر بالا کردم دیدم که شیخ نجم الدین در هوا بجانب مدینه می رود مرا آواز داد
که یا محمد با من سخنان گفت روزی بعضی از اصحاب وی با وی گفتند که
مردم بر شما انکار بسیار دارند که بزیارت رسول صلی الله علیه و سلم نرفته اید
ونمی روید گفت که منکر از دو بیرون نیست متشرع است یا محقق اگر
متشرع است با وی بگوی که بنده را روا هست که بی اذن خواجهٔ خود بسفر
رود و اگر محقق است بگوی که کسی که همیشه با تست و پیش تو حاضرست
هرگز در طلب وی سفر میکنی بخط یکی از اکابر خراسان یافته که در تاریخ سنه
ثلث وسبعمائه بسعادت زیارت حرم شریف مکه زادها الله تعالی شرفا مشرف
شدم و دران وقت شیخ حرم شیخ نجم الدین اصفهانی بود بخدمت وی
میرسیدم روزی از من پرسید که این حدیث بتو رسیده است که بدلاء
امتی اربعون اثنا عشر فی العراق وثمانیه وعشرون فی الشام گفتم رسیده است
اما مرا مشکل می شود که حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم چون این طایفه
در همین شام و عراق می باشند شیخ فرمود که حضرت رسالت صلی الله
علیه و سلم جمیع عالم را دو قسم کرده است نصف شرقی و نصف غربی
از عراق نصف شرقی خواسته است و از شام نصف غربی پس عراق
وغیر آن چون خراسان و سندوستان و ترکستان و سایر بلاد شرقی در
عراق داخل است و شام و غیر آن چون بلاد مصر و مغرب همه در شام
داخل است ناقل نوشته است که درین وقت در خاطر من افتاد که

از حال خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشابوری سوال کنم بی آنکه من سوال کنم فرمود که
خواجه قطب الدین یحیی یکی از آن دوازده تن است که در عراق اند خواجه قطب الدین
یحیی جامی نیشابوری رحمه الله تعالی کنیت وی ابو الفضل است جامی الاصل است
و نیشابوری المولد بعلوم ظاهری و احوال باطنی موصوف و معروف بوده
و بصحبت شیخ رکن الدین علاء الدوله و شیخ صفی الدین اردبیلی و شیخ صدر الدین
اردبیلی و شیخ شرف الدین درکزینی رسیده است و هفت بار حج گذارده است
روزی بجانب صحرا بسر زمه و کله خود رفته بود از آنجا ویرا داعیهٔ زیارت بیت الله
قوی شد و هم از آنجا روانه گشت و این رقعه باصحاب نوشت دی روز باطا نفه
بنیت ارتیاح و ابتهاج بطرف صحرا و تاج گذری افتاد بادوست ببوستان
شدم رهگذری برگل نظری فگندم از بیخبری دلدار بطعنه گفت شرمت
بادا رخسار من اینجا و تو در گل نگری ناگاه غیرت آله از کمین گاه
لا تدع مع الله بیرون تاخت و کمند جذبه من جذبات الحق در گردن دل ممتحن
انداخت مصراع گر نیاید بخوشی موی کشانش آرید بوطن نا رفته و ندیده
و تفکر نا کرده گذاشته هم از طرف صحرا بر اشارت و اذّن فی الناس بالحج یأتوک
رجالا بر صوب خانهٔ معظم معلی روان گشت چون نرود از پی صاحب
کمند آهوی بیچاره بگردن اسیر والسلام علی من اتبع الهدی توفی
رحمه الله لیلة الخمیس الحادی والعشرین من جمادی الاخری سنه اربعین و سبعمائه
و قبر وی در بیرون درب فیروزآباد است بهراة ابو محمد عبد الله المرجانی المغربی
رحمه الله تعالی از بزرگان مشایخ و اکابر صوفیه بود ابواب علوم الهی و معارف

[illegible] دروازه ۱۲ [illegible]

ربانی

زبانی بروی کشاده بود ویرا کفتند که فلان کفت که در وقتی که شیخ سخن می کفت از
آسمان تا دهان وی عمودی دیدم از نور چون شیخ خاموش کشت آن عمود منقطع
شد شیخ بخندید و کفت وی ندانست بلکه چون عمود منقطع شد من خاموش کشتم
یعنی آن عمود نور از آسمان صورت امداد الهی بود چون آن امداد منقطع شد
وی خاموش کشت توفی بتونس سنه تسع وتسعین وستمائه ابو عبد الله
المعروف بابن المطرف الاندلسی رحمه الله تعالی وی مجاور مکه بوده و در شبانه
روزی ورد داشته که پنجاه اسبوع طواف کردی در سنه سبع وسبعمائه از
دنیا برفته و پادشاه مکه از غایت اعتقاد و اخلاص که نسبت بوی داشته
تابوت ویرا بر دوش خود کرفته امام یافعی کوید که بعض اصحاب شیخ ابو محمد
بکری مغزلی رحمه الله تعالی که چون از دنیا برفت شیخ نجم الدین اصفهانی کفت که
مات الفقر من الحجاز با من کفت که شیخ ابو محمد را عزیمت زیارت نبی صلی الله
علیه وسلم شد بوداع شیخ ابو عبد الله ابن مطرف آمد شیخ ابو عبد الله کفت که
من شنیده ام که در فلان منزل آب نیست سختی بسیار بشما خواهد رسید اما
عاقبت باران خواهد بارید و آب خواهید یافت ما چهار کس بودیم چون بآن
منزل رسیدیم همچنانکه کفته بود آب نبود در راه در آمدیم هوا بسیار کرم شد و تشنکی
غلبه کرد و با ما اندک آبی بود یکی خواست که آن آب را بخورد شیخ ابو محمد کفت
مخور که اکر میخواری می میری همین کلوی خود بآن تر کن بعد از آن چون سختی بسیار
کشیدیم از تشنکی و کرما و هیچ سایه نیافتیم که ساعتی بنشینیم شیخ ابو محمد پرسید
که شیخ ابو عبد الله مطرف چه کفته بود کفتیم کفته بود که سختی بسیار خواهید کشید

گفت سختی ازین بیشتر نمی باشد که ما درانیم پرسید که دیگر چه گفت گفتیم گفت که در آخر
باران خواهد آمد و سیراب خواهید شد گفت بشارت باد شما را بباران ناگاه دیدیم
که پارهٔ ابر از یک طرف پیدا آمد و بلند می شد تا ببالای سر ما رسید بباریدن چندانکه
گرداگرد ما سیل روان شد آب خوردیم و وضو ساختیم و غسل کردیم و آب برگرفتیم
و روان شدیم چون گامی چند برفتیم از باران هیچ اثر نیافتیم شیخ سلیمان
ترکانی مُوَلَّه رحمه الله تعالی وی در دمشق می بوده کهنه عبایی چرکین در بر از جای
خود کم برخاستی و سخن کم گفتی بعضی از علماء ظاهر با جلالت و بزرگی خود پیش وی
نیازمندی می کرده اند و وی نشسته اند می گویند که در رمضان چیزی می خورده است
و نماز نمی گذارده اما وی را کشف و اطلاع بر مغیبات می بوده و اخبار از آن میکرده
امام یافعی میگوید که می تواند که آن از قبیل ستر حال و تلبیس بوده باشد و در اوقاتی
نماز کرده باشد که کسی ندیده باشد و چیزی که در دهان نهاده باشد و خاییده در
گلوی وی در نیامده باشد و مثل این بسیار ازین طایفه مشاهده کرده اند چنانکه
از قضیب البان موصلی و شیخ ریحان و غیر ایشان منقول است توفی الشیخ سلیمان سنه
اربع عشر و سبعمائه شیخ علی کردی رحمه الله تعالی وی از عقلای مجانین بوده است و
از وی انواع کرامات و خوارق عادات ظاهر می شده است اهل دمشق همه مرید
و معتقد وی بوده اند و بر ایشان حکم می کرده است چنانکه مالک بر مملوک کند و انقیاد
حکم وی میکرده اند روزی یکی از بزرگان دمشق را فرمود که برای درویشان فکر دعوتی
و سماعی بکن آن شخص ترتیب دعوتی کرد و قوالان طلبید و درویشان مشهور را بخواند
چون ایشان جمع شدند شیخ علی کردی بآن خانه آمد و آنجا قالبهای شکر دید که نهاده است

صاحب خانه را گفت این را همه در حوض انداز همه را در حوض انداخت و درویشان شربت
میخوردند و سماع میکردند تا آخر روز بعد از انکه چیزی بخوردند و بازگشتند شیخ علی کردی
با صاحب خانه گفت که این قالبها را از حوض بیرون آر همه را بیرون آورد همچنان
درست که اول بود و هیچ ازان نگداخته بود بعد ازان صاحب خانه را گفت تو
بیرون رو و در را بر من قفل کن و پیش من میا الا بعد از سه روز چنان کرد روز دوم
در رای بشیخ علی رسید و بر وی سلام کرد بعد ازان بخانه رفت خانه را همچنان در بسته
یافت قفل بگشاد و درآمد دید که رخامهای فرش خانه وی را کنده است پیش وی
آمد که ای سیدی چرا فرش خانهٔ مرا کندی گفت روا باشد که تو مرد نیکو باشی و بر
رخام حرام ضیافت درویشان کنی گفت ای سیدی این میراث پدر منست
شیخ بخشم شد و وی را رها کرد و برفت آن شخص مکاشفات شیخ را می دانست
تأمل بسیار کرد بخاطرش آمد که یکبار رخامها کنده بودند و اصلاح کرده استادی
را که آن کار کرده بود طلب کرد و بمبالغهٔ تمام ازان استفسار نمود آخر اعتراف
کرد که رخام ترا فروخته بودیم و رخام مسجد بجای آن بکار برده دران وقت که
شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی روحه برسالت بدمشق آمده بوده است
با اصحاب گفته است که بزیارت شیخ علی کردی می رویم گفته اند که وی مردی است
که نماز نمی گذارد و اکثر اوقات مکشوف العورة می باشد شیخ گفته است البته
وی را می بینیم شیخ سوار شده است و چون بنزدیک منزل وی رسیده فرود آمده
چون شیخ علی دیده است که وی نزدیک رسیده است عورت خود را کشف
کرده است شیخ فرموده است که ما را از تو این باز نمی دارد امروز ما مهمان تو ایم

پس نزدیک شد و سلام کرد و بنشست ناگاه دو حمال بیامدند و با ایشان طعام بسیار
شیخ علی گفت پیش شیخ بنهید که مهمان ماست و شیخ را گفت بسم الله که این
ضیافت تست شیخ بخورد و علی کردی را بزرگ داشت شیخ علی کردی در اوایل
در مسجد جامع می بوده است ناگاه مجذوبی دیگر که ویرا یاقوت می گفته اند بشهر
دمشق درآمده است دران وقت که وی درآمد شیخ علی از دمشق بیرون رفت
و ساکن صحرا شد و بعد ازان بشهر نیامد تا آنگاه که وفات کرد و یاقوت در شهر
حاکم بود شیخ مفرج رحمه الله تعالی وی از اهل صعید مصرست بسیار جلیل القدر
و کبیر الشان بوده است بندهٔ بود حبشی ویرا جذبهٔ رسید قوی که شش ماه
طعام و شراب نخورد و پنداشتند دیوانه شده است هرچند بزدند هیچ سود
نداشت ویرا قید نهادند چون آمدند قید جایی بود و وی جایی ویرا در زندان
کردند چون آمدند در بیرون زندانش یافتند چون این کرامتها ازوی دیدند چند
مرغ بریان کرده پیش وی آوردند آنها را گفت بپرید همه زنده شدند و پریدن
گرفتند باذن الله تعالی یکی از اصحاب وی ویرا روز عرفه در عرفات دید
و یکی دیگر همان روز در خانهٔ خودش دید و تمام روز با وی بود چون آن دو شخص
بهم رسیدند و هریک آنچه دیده بودند باهم گفتند میان ایشان نزاع شد یکی گفت
وی روز عرفه در عرفات بود و بر صدق آن سوگند بطلاق خورد و یکی گفت
تمام آن روز در خانهٔ خود بود و وی نیز سوگند بطلاق خورد پس خصومت کنان
پیش شیخ مفرج آمدند و آنچه میان ایشان گذشته بود باز گفتند شیخ گفت هر دو راست گفته اید
و زن هیچ کدام طلاق نشده است یکی از اکابر میگوید که من از شیخ مفرج پرسیدم

حنث نگشتی

۲۲

که صدق هریک موجب حنث دیگریست چون سوگند هیچ یک حانث نشده باشد
و دران مجلس که من این پرسیدم جماعتی از علما حاضر بودند شیخ اشارت بهمه کرد
که درین مسئله سخن گویید هرکس چیزی گفت اما هیچکس جوابی شافی کافی نگفت دران
اثنا جواب آن بر من ظاهر شد شیخ اشارت بمن کرد که جواب آن بگوی من گفتم که
چون ولی بولایت متحقق گردد دران معنی که روحانیت وی مصور بصورتی تواند
شد متمکن شود می تواند که در وقت واحد در جهات مختلف خود را بصورتهای
متعدد بنماید چنانکه خواهد پس آنکس که وی را در بعض ازان صور بعرفات دیده باشد
راست دیده باشد و آنکه در بعض دیگر ازان صور در خانهٔ خودش دیده باشد
هم راست دیده باشد و سوگند هیچ یک حانث نشود و شیخ فرمود که جواب صحیح
اینست که تو گفتی رضی الله تعالی عنه ونفعنا به شیخ ابو العباس الدمنهوری رحمه
الله تعالی دمنهور موضعی است بمصر یکی از تاجران گفته است که در سفر بودم
و با من چهارپایی بود که قماش من همه بروی بود چون بمصر درآمدم و با مردم درآمیختم
آن چهارپای از من گم شد هرچند طلب کردم هیچ خبر نیافتم بعض از یاران
مرا گفتند پیش شیخ ابو العباس دمنهوری رو شاید که دعایی کند و من نیز پیش
ازان وی را می شناختم پیش وی رفتم و بروی سلام کردم و حال خود با وی بگفتم
گوش بسخن من نکرد لیکن گفت ما را مهمانان رسیده اند و چندین آرد می باید و
چندین گوشت و حوایج دیگر ذکر کرد از پیش وی بیرون آمدم و با خود گفتم که
والله دیگر هرگز پیش وی نیایم این درویشان غیر از حوایج خود چیزی نمیدانند
پس بدین نیت برفتم ناگاه مرا شخصی که پیش وی چیزی داشتم پیش رسید

چند سال است که بجهت منکراتی که می بیند بی اختیار خروج می گذارد که ویرا بآن فرموده اند
و هم امام یافعی میگوید که شیخ علاء الدین گفت که در بعض از ساحلهای روم گوشه
گرفته بودم چون روز عید فطر رسید بدیهی از دیههای مسلمانان بجهت نماز عید رفتم چون
بازآمدم آدمی دیدم که در خلوت من نماز می گذارد و بر ریگی که بر در خلوت من بود هیچ
اثر پای نبود تعجب کردم که از کجا درآمده است بعد ازان بگریست گریستن زار من
در فکر شدم که از برای وی چه آرم که روز عید است التفات بمن کرد و گفت ای
فلان فکر مکن که در غیب است آنچه تو نمیدانی ولیکن اگر نزد تو آب هست پیش آور
برخاستم که ابریق بیاورم پیش ابریق دو گرده نان دیدم بزرگ و گرم و مغز
بادام بسیار آنرا برداشتم و پیش وی بردم نان بشکست و مغز بادام پیش من
ریخت و گفت بخور و درایستاد و ازان مغز بادام بمن می داد و من می خوردم
و وی نخورد مگر یک مغز بادام یا دو مغز بادام و من حضور آن طعام را غریب میدیدم
گفت این را غریب مدار که خدایرا بندگان هستند که هرجا باشند هرچه خواهند بیابند
تعجب من زیادت شد با خود گفتم که از وی طلب مواخات کنم گفت تعجیل مکن که
باز بتو خواهم آمد انشاء الله تعالی و از من غایب شد در حال و ندانستم که کجا رفت
و شب هفتم از شوال آمد و با من عقد مواخات بست رضی الله عنهما

امام عبد الله الیافعی الیمنی رحمه الله تعالی

هو ابو السعادات عفیف الدین عبد الله
ابن اسعد الیافعی الیمنی نزیل الحرمین الشریفین شرفهما الله تعالی و رضی عنه از
کبار مشایخ وقت خود بوده است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و ویرا تصنیفات است
و از انجمله تاریخ مرآة الجنان و عبرة الیقظان فی معرفة حوادث الزمان

سخن م

وکتاب روض الریاحین فی حکایات الصالحین وکتاب الدر النظیم فی فضایل القرآن
العظیم و ورای آن تصانیف دیگر دارد و اشعار نیکو نیز گفته است وی گفته است که
شیخ علاء الدین خوارزمی گفت رحمه الله که شبی در بعض از بلاد شام در خلوت خود
بعد از نماز خفتن بیدار نشسته بودم و در خلوت از اندرون بسته بود دو مرد دیدم
با خود در خلوت ندانستم که از کجا در آمدند و ساعتی با من گفتند و با یکدیگر یاد احوال فقرا
کردیم ذکر مردی از شام کردند و بروی ثنا گفتند و گفتند نیک مردیست اگر بدانستی که
از کجا می خورد بعد از آن گفتند سلام ما بصاحب خود عبدالله یافعی برسان گفتم او را
از کجا می شناسید و وی در حجاز است گفتند بر ما پوشیده نیست و برخاستند و پیش
رفتند سوی محراب پنداشتم که نماز خواهند گذارد از دیوار بیرون رفتند و هم وی
گفته است که شیخ مذکور گفت که در بعض از سالهای شام در ماه رجب سنه اثنتین
واربعین وسبعمائه دو پیر بخلوت من در آمدند بعد از نماز پیشین وندانستم که از کجا
در آمدند و از کدام بلد آمدند چون بر من سلام کردند و مصافحه نمودند با ایشان انس
گرفتم گفتم از کجا آمدید گفتند سبحان الله همچون توئی ازین حال سوال میکند بعد از آن
خشک پاره نان خود داشتم پیش ایشان نهادم گفتند نه ازبهر این آمده ایم گفتم پس از
بهر چه آمده اید گفتند آمده ایم که ترا وصیت میکنیم برسانید از ما سلام بعبدالله یافعی و
گفتند بگو که بشارت باد ترا گفتم وی را از کجا می شناسید گفتند ما بوی رسیده ایم
و وی بما رسیده است گفتم شما را درین بشارت رسانیدن اذنی هست گفتند آری
وچنان ذکر کردند که ازپیش برادرانی می آیند که ایشان را است در غرق وفی الحال
غایب شدند و هم وی گفته که در اوایل متردد بودم که بطلب علم مشغول باشم که

موجب فضیلت و کمال است یا بعبادت که مثمر حلاوت و سلامت از آفت قیل و
قال است و درین کشاکش و اضطراب مرا نه قرار و نه خواب کتابی داشتم که روز
و شب بمطالعهٔ آن میگذرانیدم درین بی قراری آنرا بگشودم در وی ورقی دیدم که هرگز
ندیده بودم و در وی بیتی چند نوشته که از کس نشنیده بودم و آن ابیات این بود

کُن عن همومک مُعرِضا ٭ وکِل الامور الی القضا ٭ ولَرُبّ امرٍ مُتعِب
لک فی عواقبه رضا ٭ الله یفعل ما یشاء ٭ فلکن تکن مُتعرِّضا ٭ فلربّما اتسع
المضیق ٭ وربّما ضاق الفضا ٭

چون این ابیات را خواندم گویا آبی بر آتش
من زدند و شدت حرارت قلق مرا نشاندند ٭ و وی بنا، کتاب مرآة الجنان را
که در تاریخ نوشته بر سال نهاده است و تا سنه خمسین و سبعمائه بیان حوادث
کرده و معلوم نیست که بعد ازان بچند گاه دیگر بوده رضی الله عنه ونفعنا به ٭

شیخ شهاب الدین السهروردی المقتول رحمه الله تعالی نام وی یحیی بن حبش است
در حکمت مشاییان و اشراقیان متبحر بوده است و در هر یک ازان تصنیفات
لایقه و تألیفات رایقه دارد و بعضی ویرا منسوب بسیمیا داشته اند حکایت
کنند که روزی با جماعتی از دمشق بیرون آمدند برمهٔ گوسفند رسیدند آن جماعت
گفتند ما را یک سر گوسفند می باید یکسر گوسفند گرفتند و ده درم بتر کمانی که صاحب
گوسفند بود دادند وی مضایقه می کرد که گوسفند خرد تر ازان بگیرید شیخ اصحاب
را گفت شما بروید گوسفند را ببرید که من ویرا خشنود سازم ایشان پیش رفتند و شیخ
با وی سخن میگفت و دل ویرا خوش می کرد تا ایشان دور رفتند وی هم در پی
ایشان برفت ترکمان در پی وی میرفت و فریاد میکرد چون بوی رسید

است

۳ گویا آن نفس برقی بود که درخشنده بود بمنزل
پستر غایب شد آن برق گویا آن برق نه درخشنده
بود ۱۲

۳۲۶

۳۲۵

دست جب ویرا بگرفت وبکشید که کجا می روی دست وی از شانه جدا شد
و در دست ترکان بماند وخون می رفت ترکان برسید دست ویرا بینداخت
وبگریخت آنرا برداشت وبیاران رسید در دست وی مندیلی بود وبس •
[امام] یافعی میگوید بدا کارها که اینهاست وبدا کسانی که این کارها کنند وبدا علمی
که مفضی بچنین کارها گردد • از سخنان ویست حرام علی الاجساد المظلمة ان
یلجن فی ملکوت السموات فوحّد الله سبحانه وانت بتعظیمه ملآن واذکره وانت
من ملابس الاکوان عریان • واز اشعار ویست — بیت خلعت هیاکلها (ای النفس)
بجرعاء الحمی • وصبت بمغناها القدیم تشوقا • وتلفتت نحو الدیار فشاقها
(التفات کرد نفس جانب آن منزل) (میل کرد بمنزل قدیم)
ربع عفت اطلاله فتمزقا • ووقفت تسائله فرد جوابها • رجع الصدی ان
لاسبیل الی اللقا • وکانها برق تألق بالحمی • ثم انطوی وکانه ما ابرقا •
در تاریخ امام یافعی مذکورست که ویرا بخلل در عقیده وباعتقاد حکماء متقدمین
متهم داشته اند چون بحلب رسیده علما بقتل وی فتوی داده اند • بعضی
گویند ویرا حبس کردند وبخناق کشتند وبعضی گویند قتل وصلب کردند وبعضی
گویند ویرا مخیر ساختند میان انواع قتل وی چون بریاضت معتاد بود آن اختیار
کرد که ویرا بگرسنگی بکشند طعام ازوی باز گرفتند تا بمرد • وعمر وی بسی وشش یا
بسی وهشت رسیده • وکان ذلک فی سنة سبع وثمانین وخمسمائة • واهل
حلب در شان وی مختلف بودند بعضی ویرا بالحاد وزندقه نسبت میکردند وبعضی
بکرامات ومقامات اعتقاد داشتند ومی گفتند که بعد از قتل شواهد بسیار
بر کرامت وی ظاهر شد واین موافق می نماید بآن که شیخ شمس الدین تبریزی

۱ یعنی با وجود تقید با احکام مراتب
ظلمانیه و گرفتاری بلبیات طبیعت
منعکس ... بسبب ... و ملابسه
... شد ۱۲ غفور

۱ یعنی بیرون آمد نفس از احکام پیکر و طبیعت در منزل
که نهایت منازل ربعی است ۱۲ غفور
و در تحرق او در آن نفس را ۱۲ غفور

۲ یعنی ایستاد نفس در مقام و سوال کرد از
حال منزل ربعی طبیعت بهابرو ویرانی منزل
وخالی شدن وی از آنچه سابق بود و شنید در
مقابل سوال مکر صدا که ازوی معلوم شد که
نیست طریق بسوی ملاقات ۱۲ غفور

قدس سره فرموده که در شهر دمشق شیخ شهاب الدین مقتول را آشکارا کافر بی
گفتند گفتم حاشا که کافر باشد که چون بصدق تمام درآمد در خدمت شمس بدر کامل
گشت من سخت متواضع باشم با نیازمندان صادق اما سخت با نخوت باشم
با متکبران آن شهاب الدین علمش بر عقلش غالب بود عقل می باید که بر علم
غالب باشد و حاکم دماغ که محل عقلست ضعیف گشته بود در عالم ارواح طایفهٔ
ذوق یافتند فرود آمدند و مقیم شدند واز عالم ربانی سخن میگویند اما همان
عالم ارواح است که ربانی پنداشتند مگر فضل الهی درآید یا جذبهٔ از جذبات
یا مردی که اورا در بغل گیرد واز عالم ارواح بعالم ربانی کشد

شیخ اوحد الدین حامد الکرمانی قدس الله تعالی روحه وی مرید شیخ رکن الدین سنجاسی است
ووی مرید شیخ قطب الدین ابهری ووی مرید شیخ ابو النجیب سهروردی
قدس الله تعالی ارواحهم بسیار بزرگ بوده است وبصحبت شیخ محیی الدین
العربی رسیده وشیخ درکتاب فتوحات وبعض رسایل دیگر از وی حکایات
کرده است در باب ثامن از فتوحات میگوید که شیخ اوحد الدین کرمانی
رحمه الله گفت که در جوانی خدمت شیخ خود می کردم در سفر بودیم ووی در عماری
نشسته بود وزحمت شکم داشت چون بجایی رسیدیم که آنجا بیمارستانی بود
درخواست کردم که اجازت ده که دارویی بستانم که نافع باشد چون اضطراب
مرا دید اجازت داد برفتم دیدم که شخصی در خیمه نشسته وملازمان وی بپای ایستاده
وپیش وی شمعی افروخته اند ووی مرا نمی شناخت ومن وی را نمی شناختم
چون مرا در میان ملازمان خود دید برخاست وپیش من آمد ودست مرا بگرفت

وگفت حاجت تو چیست حال شیخ را با وی بگفتم فی الحال دارویی حاضر کرد
و بمن داد و با من بیرون آمد و خادم شمع را همراه می آورد ترسیدم که شیخ
آنرا به بیند و بیرون آید سوگند بر وی دادم که باز گردد باز گشت پیش شیخ
آمدم و دارو آوردم و آن اکرام و احترام که آن شخص کرده بود با شیخ
گفتم شیخ تبسم کرد و گفت ای فرزند چون اضطراب ترا دیدم مرا بر تو شفقت
آمد لاجرم ترا اجازت دادم چون آنجا رسیدی ترسیدم که آن شخص که آن
موضع بود است بتو التفات ننماید و شرمنده شوی از هیکل خود مجرد شدم
و بصورت وی بر آمدم و در موضع وی بنشستم چون تو آمدی ترا گرامی داشتم
و کردم آنچه دیدی در رسالهٔ اقبالیه مذکورست که شیخ رکن الدین علاء الدوله
رحمه الله تعالی گفته است که آن روز که قافله در منی بود یکی از مریدان شیخ شهاب الدین
سهروردی قدس الله تعالی روحه آنجا بود بزیارت وی رفتیم الحق پس مردی عزیز
بود ساعتی بنشستیم و از هر نوع سخنان می رفت از وی پرسیدیم که ما شنیده ایم
که شیخ شهاب الدین قدس سره شیخ اوحد الدین کرمانی را مبتدع خوانده
و پیش خود نگذاشته است راستست آن پیر گفت بلی و من در آن مجمع در خدمت
شیخ حاضر بودم که کسی ذکر شیخ اوحد الدین میکرد فرمود که پیش من نام وی مبرید او
مبتدع است اما روز دیگر هم در خدمت شیخ حاضر بودم با شیخ گفتند که این سخن
را شیخ اوحد الدین شنیده و گفته که هر چند شیخ مرا مبتدع گفت اما مرا این مفاخرت
بس که نام من بر زبان شیخ رفت و درین معنی بیتی عربی گفته آن بیت
اینست ماساءنی ذکراک لی بمسبة ** بل سرّنی انی خطرت ببالکا

شیخ شهاب الدین قدس سره خُلق ویرا تحسین کرد می تواند بود که مراد شیخ شهاب
الدین قدس سره بابتداع وی آن بوده باشد که میگویند وی در شهود حقیقت توسّل
بمظاهر صوری می کرد و جمال مطلق را در صور مقیدات مشاهده می نموده چنانکه
که شیخ شمس الدین تبریزی قدس سره ازوی پرسید که در چه کاری گفت ماه را
در طشت آب می بینم پس شیخ شمس الدین گفت اگر بر قفا دُمّل نداری چرا بر آسمان
نمی بینی و پیش مولانا جلال الدین رومی قدس سره گفتند که شاهد باز بود اما
پاکباز بود خدمت مولوی فرمود که کاش کردی و گذشتی و این رباعی وی
هم برین معنی دلالت میکند ❊ زان می نگرم بچشم سر در صورت ❊ زیرا که ز معنی است
اثر در صورت ❊ این عالم صورتست و ما در صوریم ❊ معنی نتوان دید مگر در
صورت ❊ و در بعض تواریخ مذکورست که چون وی در سماع گرم شدی
پیراهن امردان چاک کردی و سینه بسینهٔ ایشان باز نهادی چون ببغداد
رسید خلیفه پسری صاحب جمال داشت این سخن بشنید گفت او مبتدع است
و کافر اگر ازین گونه حرکتی کند ویرا بکشم چون سماع گرم شد شیخ بکرامت دریافت
گفت ❊ سهلست مرا بر سر خنجر بودن ❊ در پای مراد دوست بی سر بودن
تو آمده که کافری را بکشی ❊ غازی چو توئی رواست کافر بودن ❊ پسر خلیفه
سر بپای شیخ نهاد و مرید شد ❊ قال بعض الکبراء قدس الله تعالی اسرارهم
نزد اهل تحقیق و توحید اینست که کامل آن کسی بود که جمال مطلق حق سبحانه
در مظاهر کونی مشاهده کند ببصر همچنانکه مشاهده میکند در مظاهر روحانی ببصیرت
یشاهدونها بالبصیرة الجمال المطلق المعنوی بما یعاینون بالبصر الحسن المقید الصوری

حسّی

وجمال باکمال حق سبحانه دو اعتبار دارد یکی اطلاق که آن حقیقت جمال ذاتی است
من حیث هی هی و عارف این جمال مطلق را در فنا فی الله سبحانه مشاهده تواند
کرد و یکی دیگر مقیّد و آن از حکم تنزل حاصل آید در مظاهر حسیّه یا روحانیه پس
عارف اگر حسن بیند چنین بیند و جمال را حق داند متنزل شده بمراتب
کونیه و غیر عارف را که چنین نظر نباشد باید که بخوبان ننگرد تا بها و تیه حیرت
در نماند و قال ایضا و از اهل طریق کسانی اند که در عشق بمظاهر و صور زیبا مقیدند
و چون سالک در صدد عدم ترقی باشد در معرض احتجاب بود چنانکه بعض
بزرگان قدس الله تعالی ارواحهم از ان استعاذت کرده اند و فرموده اند
نعوذ بالله من التنکر بعد التعرف و من الحجاب بعد التجلی و تعلق آن حرکت
حبّی باین سالک از صورتی ظاهر حسی که بصفت حسن موصوف بود تجاوز
نکند هر چند شهود و کشف مقیدش دست داده بود و اگر آن تعلق و میل حبّی
از صورتی منقطع شود بصورت دیگر که بحسن آراسته باشد پیوند گیرد و دایما
در کشاکش بماند تعلق و میل بصورت فتح باب حرمان و فتنه و آفت خذلان
او شود اعاذنا الله عز و جل و سایر الصالحین من شر ذلک حسن ظن بلکه صدق
اعتقاد نسبت بجماعتی از اکابر چون شیخ احمد غزالی و شیخ اوحد الدین کرمانی
و شیخ فخر الدین عراقی قدس الله تعالی اسرارهم که بمطالعهٔ جمال مظاهر صوری
حسی اشتغال نموده اند آنست که ایشان در انجا مشاهدهٔ جمال مطلق حق سبحانه
می کرده اند و بصور حسی مقید نبوده اند و اگر از بعض کبرا نسبت بایشان انکاری
واقع شده است مقصود از ان آن بوده باشد که محجوبان آنرا دستوری

نسازند و قیاس حال خود بر حال ایشان نکنند و جاودان در حضیض خذلان
واسفل السافلین طبیعت نمانند والله تعالی اعلم باسرارهم ٭ و خدمت شیخ
اوحدالدین را نظمهای لطیف است از مثنوی و غیره و در آخر کتاب مصباح الارواح
میکوید ٭ تا جنبش دست هست مادام ٭ سایه متحرکست ناکام ٭

جون سایه ز دست یافت مایه ٭ پس نیست خود اندر اصل سایه
چیزی که وجود او بخود نیست ٭ هستیش نهادن از خرد نیست
هستی که بحق قوام دارد ٭ او نیست ولیک نام دارد
هستست ولیک هست مطلق ٭ نزدیک حکیم نیست جز حق
بر نقش خودست فتنه نقاش ٭ کس نیست درین میان تو خوش باش
خود کفت حقیقت و خود اشنید ٭ زان روی که خود نمود خود دید
پس با دیقین که نیست والله ٭ موجود حقیقی سوی الله

و من رباعیاته قدس الله تعالی سره ٭ اوحد در دل میزنی آخر دل کو ٭
عمریست که راه میروی منزل کو ٭ در دنیای دون بی وفا میکردی ٭
پنجاه و دو چله داشتی حاصل کو ٭ جز نیستی تو نیست هستی بخدای ٭
ای هشیاران خوش است مستی بخدای ٭ کر زانکه بتی بحق پرستی روزی ٭
حقا که رهی ز بت پرستی بخدای ٭ اسرار حقیقت نشود حل بسوال ٭
نی نیز بدر باختن حشمت و مال ٭ تا خون نکنی دیده و دل پنجاه سال
هرکز ندهند راهت از قال بحال ٭ ذاتم ز ورای حرف بیرون ز حدست
وز چشمه آب حیاتم مددست ٭ علت زاهد با وحد آمد حرفی

علت

علت بگذار کاینک اوحد احدست ⁂ امیر سید قاسم تبریزی قدس الله تعالی
سره در اوایل ارادت بشیخ صدرالدین اردبیلی داشته رحمه الله و بعد ازان
بصحبت شیخ صدرالدین علی یمنی که از اصحاب شیخ اوحدالدین کرمانی بوده
قدس الله تعالی ارواحهما رسیده و نسبت ارادت ویرا بخط بعض معتقدان
وی دیده ام در انجا شیخ صدرالدین علی یمنی مذکور بوده نه شیخ صدرالدین اردبیلی و چنین
استماع افتاده که خدمت سید قدس سره شیخ صدرالدین علی یمنی را بسیار
می پسندیده اند و اظهار ارادت میکرده و بالجمله اهل روزگار در قبول و انکار
وی دو فرقه اند و از وی دو اثر مانده است یکی دیوان اشعار مشتمل بر حقایق
و اسرار وی که انوار کشف و عرفان و آثار ذوق و وجدان از ان ظاهرست
و دیگر جماعتی که خود را منسوب بوی می دارند و مرید وی می شمارند این فقیر
بعضی از ایشانرا دیده و احوال بعضی را شنیده اکثر ایشان از ربقهٔ دین و
اسلام خارج بودند و در دایرهٔ اباحت و تهاون بشرع و سنت داخل و می
شاید که منشاء این آن بوده باشد که مشرب توحید بر خدمت سید قدس سره
غالب بوده و نظر در جمیع امور بر مبداء داشته و بساط اعراض و اعتراض را بالکلیه
طی کرده بوده و بمقتضای کرم ذاتی که داشته است فتوحات و نذوری که می رسیده
همه صرف لنگری بوده اصحاب نفس و هوا را مقصود آنجا حاصل بوده و مانعی نی
جماعتی از اهل طبع مجتمع شده بوده اند و از معارف وی سخنان می شنیده اند
و از سر نقص مواد ران تصرف می کرده و آنرا مقدمهٔ اشتغال بمشتهیات نفس
و اعراض از مخالفات هوای ساخته و در وادی اباحت و تهاون بشریعت

وسنت می افتاده و وی ازین همه پاک یکی از درویشان وی را دیدم پیری خاب بود درویش
وظایف طاعات را بجای می آورد و دوام ذکر و آکاهی داشت حال وی پرسیدم
کفت من دو بار بخدمت وی رسیده ام یکبار در هراة و یکبار در بلخ هر بار چون چند
روز در خدمت وی بودم کفت بولایت خود باز رو و در میان ایشان مباش که
ایشان ترا اضرار می کنند بعضی از عزیزان می فرمودند که در ان وقت که خدمت
سید در سمرقند بود با وی ملاقات میکردم در اثنای معارفی که می کفت از صدیق اکبر
رضی الله عنه نقل بسیار می کرد و هر بار که صدیق اکبر می کفت رقت میکرد و قطرات
اشک بزرک سفید از چشم وی می ریخت مریدان می کفتند که وی اکنون در مقام
ابوبکری است و بعضی دیکر از عزیزان که بصحبت وی رسیده بودند می کفتند که
من بکرم ذاتی وی کس ندیده ام و بعضی از مردم خرجرد جام که در قبول و انکار
غالبا از تعصب خالی بود از وی بعض کرامتها که این طایفه را می باشد نقل می کرد
عزیزی که بر سخن وی همه اعتمادست از بعض مسافران معتمد نقل کرد که از تربت
مقدسه جام بعزیمت مشهد مقدس طوس علی ساکنیه السلام شبکیر بکاه کرده
بوده اند در راه که می رفته اند در جانب خرجرد روشنایی در نظر ایشان آمده بود چنانکه
از زمین مرتفع شده و بآسمان رسیده در تعجب مانده اند که آن چه روشنایی است
هم شب بخرجرد رسیده اند دیده اند که آن روشنایی در جانب لنکر خدمت سید است
قدس سره چون بلنکر آمده اند و قصد زیارت وی کرده اند چنان مشاهده افتاده
که آن نور نیست که از ان خانه که مرقد منور وی در انجاست می تابد و از بعض
درویشان چنان دریافته ام که توجه بمرقد منور وی موجب جمعیت تمام است والله اعلم

در بعضی از رسایل خود آورده که در تاریخ سنه تسع وسبعین وسبعمائه بود که در
شهر هراة در خانقاه جدیدی در جوار مولانا ظهیر الدین خلوتی رحمه الله تعالی ساکن
بودیم ناگاه سحرگاهی خدمت مولانا از خلوت خود گریان بیرون آمد و روی
بخلوت من نهاد و فریاد برآورد که از برای خدای بگوی که می گوید ونحن اقرب الیه
من حبل الورید وشصت سال می دوانند وهنوز نرسیده ام از ارباب فقر عزیزی
حاضر بود گفت این همان حکایت مجنون ماوراء النهری است که بجایها مردم
رفتی وهرچند چیزها خوردی چون بیرون آمدی از وی پرسیدندی که هیچ خوردی
تشنیع کردی که چیزی از کجا بود وهیچ نخوردم روزی امیرزاده ویرا بخانه برد
ونعمت فراوان از هر جنس پیش وی نهاد وبعد از آن که دیوانه چندانکه خواست
خورد شمشیر کشید که دیگر بخور دیوانه از ترس شمشیر آن مقدار دیگر که امکان داشت
بخورد وگفت اگر می کشی بکش که دیگر گنجایی خوردن ندارم چون دیوانه بیرون رفت
از وی پرسیدند که هیچ خوردی گفت نعمت فراوان بود اما از ترس شمشیر که چیزی
می توانست خورد در تاریخ سنه ثلثین وثمانمائه پادشاه وقت را در
جامع هراة شخصی زخمی زد چنان معلوم شد که ویرا در لنگر خدمت سید
خانه مقفل بوده بتوهم آنکه مگر آن بوقوف وی بوده ویرا از شهر عذر خواستند
بجانب بلخ وسمرقند رفت واز آنجا مراجعت کرد ودر خرجرد جام متوطن شد
ودر سنه سبع وثلثین وثمانمائه از دنیا برفت وقبر وی آنجاست رحمه الله تعالی
حکیم سنایی غزنوی قدس الله تعالی سره کنیت ونام وی ابوالمجد مجدود
ابن آدم وی با پدر شیخ رضی الدین علی لالا ابناء عم بوده اند از کبراء شعراء

طایفه صوفیه است و سخنان وی را باستشهاد در مصنفات خود آورده اند
و کتاب حدیقة الحقیقه بر کمال وی در شعر و بیان اذواق و مواجید ارباب
معرفت و توحید دلیلی قاطع و برهان ساطع است از مریدان خواجه یوسف
همدانی است و سبب توبهٔ وی آن بود که سلطان محمود سبکتکین در فصل زمستان
بعزیمت گرفتن بعضی از دیار کفار از غزنین بیرون آمده بود و سنایی در مدح
وی قصیدهٔ گفته بود می رفت تا بعرض رساند بدر گلخنی رسید که یکی از مجذوبان
از حد تکلیف بیرون رفته که مشهور بود بلای خوار زیرا که پیوسته لای شراب
خوردی در انجا بود آوازوی شنید که با ساقی خود می گفت پر کن قدحی بکوری
محمودک سبکتکین تا بخورم ساقی گفت محمود مرد غازیست و پادشاه اسلام
گفت بس مردک ناخشنودست آنچه در تحت حکم وی درآمده است در حیز
ضبط نیاورده می رود تا مملکت دیگر گیرد یک قدح گرفت و بخورد باز گفت
پر کن قدحی دیگر بکوری سنایک شاعر ساقی گفت سنایی مرد فاضلست
و لطیف طبع است گفت وی لطیف طبع بودی بکاری مشغول بودی که ویرا
بکار آمدی گزافی چند در کاغذی نوشته که بهیچ کار وی نمی آید و نمی داند که
ویرا برای چه کار آفریده اند سنایی چون آنرا شنید حال بر وی متغیر شد
و بتنبیه آن لای خوار از مستی غفلت هشیار شد و پای در راه نهاد و بسلوک
مشغول شد در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس الله تعالی سره مذکورست
که خواجه حکیم سنایی در وقتی که محتضر بود در زیر زبان چیزی می گفت حاضران
گوش بپیش دهانش بردند این بیت می خواند که بازگشتم زانچه

گفتم

٣٢٠

گفتم ز انکه نیست ٭ در سخن معنی و در معنی سخن ٭ عزیزی این را شنید
گفت عجب حالیست که در وقت باز گشتن از سخن نیز بسخن مشغول بوده است
وی همواره منزوی و منقطع می بوده و از مخالطت اهل دنیا معرض یکی از
ارباب جاه و جلال را عزیمت آن بوده که بملازمت و زیارت وی رود
شیخ مکتوبی بوی نوشته مشتمل بر بسی لطایف از انجمله انکه این داعی را عقل
و روح در پیش خدمت است ولیکن بنیهٔ ضعیف دارد که طاقت تفقد و
قوت تعهد ندارد ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها کلاتهٔ مندرس جر
طاقت بارگاه جباران دارد و شیر زدهٔ ناقه جه تاب پنجهٔ شیران آرد
باری عزا سمه داند که هر بار که سراپردهٔ حشمت ایشان درین خطهٔ مختصر
زدند حاجت آمده است این ضعیف منزوی را رخت عافیت بعزب خانهٔ غولان
بردن و بضاعت قناعت را بهمراهان خضر و الیاس سپردن اکنون بزرگی که
ذو الفضل الکبیر با آن بزرگ دین و دنیا کرده است که گوشهٔ دل این گوشه گرفته
را بتفقد آسایش خود خراب نکند که جسم حقیر این بنده نه سزای چشم قریر خداوندی است
و من مقولاته قدس سره

بس که شنیدی صفت روم و چین ٭ خیز و بیا ملک سنایی ببین
تا همه دل بینی بی حرص و بخل ٭ تا همه جان بینی بی کبر و کین
پای نه و چرخ بزیر قدم ٭ دست نه و ملک بزیر نگین
زر نه و کان ملکی زیر دست ٭ جو نه و اسب فلکی زیر زین
و ایضا منها

این جهان بر مثال مرداریست ٭ کرکسان اندرو هزار هزار
این مر وراهمی زند مخلب ٭ وان مرین را همی زند منقار

کلانه بالفتح دبهٔ خرد و محلت جای و بلند و پست نیز کلانه بجای تا نون اصح لح

آخرالامر بگذرند همه ∴ وز همه بازماند این مردار ∴ با همه خلق جهان گرچه
از آن ∴ بیشتر کره و کمتر بر منند ∴ تو چنان زی که بمیری برهی ∴ نه چنان
جون تو بمیری برهنند ∴ رباعیات ∴ دلها همه آب گشت و جانها همه خون
تا چیست حقیقت از پس پرده درون ∴ ای با علمت خرد زدو گردون دون
از تو دو جهان پر و تو از هر دو برون ∴ قایم بخودی از آن شب و روز مقیم
بیمت ز سموست و امیدت ز نسیم ∴ با مایه از آب و آتشت باشد بیم
جون سایه شدی ترا چه جیحون چه جحیم ∴ بر سین سریر سر سیاه آمد عشق
بر میم ملوک ملک ماه آمد عشق ∴ بر کاف کمال کل کلاه آمد عشق
با این همه یک قدم ز راه آمد عشق ∴ مردی که براه عشق جان فرساید
باید که بار جو بدون یار خود نگراید ∴ عاشق بره عشق چنان می باید
کز دوزخ و از بهشت یادش ناید ∴ ای نیست شده ذات تو در پرده هست
وی صومعه ویران کن زنار پرست ∴ مردانه کنون جو عاشقان می در دست
گرد در کفر گرد و گرد سرمست ∴ ای من بتو زنده همچو مردم بنفس
در کار تو کرده دین و دنیا بهوس ∴ گرمت ببینم جو بنگرم با همه کس
سردی همه از برای من داری و بس ∴ در هجر تو گرد دلم گراید بخسی
در بر مگذارمش که سازم هوسی ∴ ور دیده نگه کند بدیدار کسی
در سر مگذارمش که ماند نفسی ∴ جون چهرهٔ تو ز کوی ما شد پر گرد
زنهار بهیج آبی آلوده مگرد ∴ اندر ره عاشقی چنان باید مرد
کز دریا خشک آید و از دوزخ سرد ∴ ای عقل اگر چند شریفی دون شو

وی دل ز دلی بگرد و بچون خون شو ∴ در پردهٔ آن نگار دیگرگون شو ∴
بی چشم درای و بی زبان بیرون شو ∴ ای عشق ترا روح مقدس منزل ∴
سودای ترا عقل مجرد محمل ∴ سیاح جهان معرفت یعنی دل ∴
از دست غمت دست بسر پای بگل ∴ و ویرا قصیده ایست طائیه زیادت
از صد و هشتاد بیت که آنرا رموز الانبیا و کنوز الاولیا نام نهاده بسی معارف
و حقایق و لطایف و دقایق درانجا درج کرده و اولش اینست
طلب ای عاشقان خوش رفتار ∴ طرب ای نیکوان شیرین کار ∴
تا کی از خانه هین ره صحرا ∴ تا کی ز کعبه هین در خمار ∴
در جهان شاهدی و ما فارغ ∴ در قدح جرعهٔ و ما هشیار ∴
زین سبس دست ما و دامن دوست ∴ زین سبس گوش ما و حلقهٔ یار ∴
و ویرا وراء حدیقة الحقیقه سه کتاب مثنوی دیگراست هم بر وزن حدیقه
اما مختصر و از انهاست این ابیات ∴ ای به پرواز پر بریده بلند ∴
خویشتن را رها شمرده ز بند ∴ باز پر سوی لا یجوز و یجوز ∴
رشته در دست صورتت هنوز ∴ تا تو در بند حبس تالیفی ∴
تختهٔ نقش کلک تکلیفی ∴ تاریخ تمامی حدیقه چنانچه خود بنظم آورده
سنه خمس و عشرین و خمسمائه بوده است ولبعضی تاریخ وفات را همین
نوشته اند والله اعلم شیخ فریدالدین عطار نیشابوری قدس الله تعالی
سره وی مرید شیخ مجدالدین بغدادیست در دیباچهٔ کتاب تذکرة الاولیا که
بوی منسوبست میگوید که یکروز پیش امام مجدالدین بغدادی درامدم ویرا دیدم که

یعنی با وجود جنبیت و فنا انفکاک و خلاصی از احکام صوری
و رابطهٔ تکلیف الهی دارد [illegible] که صورت تالیف
عنصری باقی است [illegible] با احکام صوری امر و نهی که
یجوز و لا یجوز [illegible] ضروریست [illegible]

میکریست کفتم خیرست کفت زهی سفهسالاران که درین امت بوده اند بمثابهٔ انبیا
علیهم السلام که علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل پس کفت ازان میکریم که دوش
کفته بودم خداوندا کار تو بعلت نیست مرا ازین قوم کردان یا از نظارکیان این
قوم کردان که قسم دیکر را طاقت ندارم میکریم بود که مستجاب باشد و کفته اند
که وی اویسی بوده است در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس سره مذکور است
که نور منصور بعد از صد و پنجاه سال بر روح فریدالدین عطار تجلی کرد و مربی او شد
کویند سبب توبهٔ وی آن بود که روزی در دکان عطاری مشغول و مشغوف معامله بود
درویشی بانجا رسید و چند بار شیئا لله کفت وی بدرویش نپرداخت درویش
کفت ای خواجه تو چکونه خواهی مرد عطار کفت چنانکه تو خواهی مرد درویش کفت
تو همچو من می توانی مرد عطار کفت بلی درویش کاسهٔ چوبین داشت زیر سر نهاد
و کفت الله و جان بداد عطار را حال متغیر شد و دکان بر هم زد و باین طریق در آمد
و کفته اند که مولانا جلال الدین رومی در وقت رفتن از بلخ و رسیدن بنیشابور
بصحبت وی در حال کبر سن رسیده است و کتاب اسرارنامه بوی داده و
وی دایما با خود می داشته و در بیان حقایق و معارف اقتدا بوی دارد چنانکه
میکویند شعر کرد عطار کشت مولانا ✿ شربت از دست شمس بودش نوش
و در موضعی دیکر کفته ✿ عطار روح بود و سنایی دو چشم او ✿ ما از پی
سنایی و عطار آمدیم ✿ و آن قدر اسرار توحید و حقایق اذواق و مواجید
که در مثنویات و غزلیات وی اندراج یافته در سخنان هیچ یک ازین طایفه
یافت نمی شود جزاه الله سبحانه عن الطالبین المشتاقین خیر الجزاء و من

بعضی

انفاسه الشریفه ای روی درکشیده ببازار آمده خلقی باین طلسم گرفتار آمده

و این قصیده ببیت بیت زیاد است و بعضی از اهالی آنرا شرحی نیکو نوشته‌اند و در شرح این بیت چنین مذکور شده که یعنی ای آنکه روی خود را که نور ظاهر وجود است بر روی پوشش تعینات و صور درکشیده و پوشیده ببازار ظهور آمده خلقی بدین طلسم صور که بر روی این گنج مخفی کشیده بواسطهٔ کثرت تعینات مختلفه و آثار متباینه گرفتار بعد و هجران و غفلت و پندار غیریت گشته یا خود بواسطهٔ سرایت پرتو جمال آن روی در روی پوشش مظاهر و صور جمیله گرفتار بلای عشق و محنت محبت گشته بعضی عاشق معنی و بعضی عاشق صورت

توی معنی و بیرون تو اسم است توی گنج و همه عالم طلسم است

و عشاق صورت بوهم خود از معشوق دور افتاده‌اند و نمیدانند که عاشق کیستند و دلربای ایشان چیست

میل خلق جمله عالم تا ابد گر شناسند و گرنه سوی تست

و برین دستور تمام این قصیده را شرح کرده است و از جهت اختصار بدین بیت اقتصار افتاد و حضرت شیخ در تاریخ سنه سبع و عشرین و ستمائه بردست کفار شهادت یافته و سن مبارک وی در آن وقت میگویند که صد و چهارده سال بوده و قبر وی در نیشابور است رحمه الله تعالی

شیخ شرف الدین مصلح بن عبد الله السعدی الشیرازی رحمه الله تعالی

از افاضل صوفیه بود و از مجاوران بقعهٔ شریف شیخ ابو عبد الله خفیف قدس الله تعالی سره از علوم بهرهٔ تمام داشته و از آداب نصیبی کامل سفر بسیار کرده است و اقالیم را گشته و بارها بسفر حج پیاده رفته و به بتخانهٔ سومنات در آمده بوده

سومنات
باداوفارس بتخانه‌ایست
در زمین گجرات که سلطان محمود
غازی آنرا خراب کرده بود

وبت بزرگتر ایشان از شکسته و از مشایخ کبار بسیاری را دریافته و بصحبت
شیخ شهاب الدین رسیده و با وی در یک کشتی سفر دریا کرده و گفته اند که
وی در بیت المقدس و بلاد شام مدتی مدید سقایی می کرد و آب بردم می
داد تا بخضر علیه السلام رسید و ویرا از زلال انعام و افضال خود سیراب کرد
وقتی ویرا با یکی از اکابر سادات و اشراف فی الجمله گفت و گویی واقع شد
آن شریف حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم بخواب دید که ویرا عتاب کرد
چون بیدار شد پیش شیخ آمد و عذرخواهی نمود و استرضای وی کرد یکی از مشایخ
منکر وی بود شبی در واقعه چنان دید که درهای آسمان گشاده شد ملایکه با طبقهای
نور نازل شدند پرسید که این چیست گفتند برای سعدی شیرازی است که
بیتی گفته که قبول حضرت حق سبحانه و تعالی افتاده و آن بیت اینست
برگ درختان سبز در نظر هوشیار ⁂ هر ورقی دفتریست معرفت کردگار
آن عزیز چون از واقعه در آمد هم در شب بدر زاویهٔ شیخ سعدی رفت که ویرا
بشارت دهد دید که چراغی افروخته و با خود زمزمه می کند چون گوش کشید همین
بیت میخواند وی در شب جمعهٔ ماه شوال سنهٔ احدی و تسعین و ستمائه از
دنیا رفته رحمه الله تعالی — شیخ فخر الدین ابراهیم المشتهر بالعراقی قدس الله
تعالی روحه وی صاحب کتاب لمعاتست و دیوان شعر وی مشهور است
از نواحی همدانست در صغر سن حفظ قرآن کرده بوده و بغایت خوش
میخوانده چنانکه همه اهل همدان شیفتهٔ آواز وی بوده اند و بعد از ان بتحصیل
علوم اشتغال نموده چنانکه گویند در سن هفده سالگی در بعض مدارس

همراه بوده

مشهور همدان بافاده مشغول بوده روزی جمعی قلندران بهمدان رسیدند وبا ایشان
پسری صاحب جمال و بر وی مشرب عشق غالب چون آن پسر را دید گرفتار شد
مادام که در همدان بودند با ایشان بود چون از همدان سفر کردند و چند روز برآمد
بی طاقت شد در عقب ایشان برفت چون بایشان رسید برنگ ایشان برآمد
و همراه ایشان بهندوستان افتاد و در شهر مولتان بصحبت شیخ بهاء الدین
رسید گویند چون شیخ ویرا در خلوت نشاند و از چله وی یک دهه گذشت
ویرا وجدی رسید و حالی بر وی مستولی شد این غزل را گفت که
نخستین باده کاندر جام کردند ز چشم مست ساقی وام کردند و آنرا
بآواز بلند میخواند و میگریست چون اهل خانقاه آنرا دیدند و آنرا خلاف طریقه
شیخ دانستند چون طریقه ایشان در خلوت جز اشتغال بذکر یا مراقبه
امری دیگر نمی باشد آنرا بر سبیل انکار بسمع شیخ رسانیدند شیخ فرمود که
شما را از اینها منع است او را از اینها منع نیست چون روزی چند برآمد یکی از
مقربان شیخ را گذر بر خرابات افتاد شنید که آن غزل را خراباتیان با چنگ
و چغانه می گفتند پیش شیخ آمد و صورت حال را باز نمود و گفت که باقی اش
حاکنند شیخ سوال کرد که چه شنیدی بازگو چون بدین بیت رسید که
چو خود کردند راز خویشتن فاش عراقی را چرا بدنام کردند
شیخ فرمود که کار او تمام شد برخاست و بدر خلوت عراقی آمد و گفت
عراقی مناجات در خرابات می کنی بیرون آی بیرون آمد و سر در قدم شیخ
نهاد شیخ بدست مبارک خود سر او را از خاک برداشت و دیگر ویرا بخلوت

بگذاشت و خرقه از تن مبارک خود کشید و در وی پوشانید و بعد از آن فرزند خود را
بعقد نکاح وی درآورد و ویرا از فرزند شیخ پسری آمد و ویرا کبیر الدین لقب کردند
بیست و پنج سال در خدمت شیخ بود چون شیخ را وفات نزدیک رسید ویرا بخواند
و خلیفهٔ خود ساخت و بجوار رحمت حق پیوست چون دیگران التفات شیخ را نسبت
بوی مشاهده کردند عرق حسد در ایشان بجنبید بپادشاه وقت رسانیدند
که اکثر اوقات وی بشعر می گذرد و صحبت وی همه با جوانان صاحب جمال است
ویرا استحقاق خلافت شیخ نیست چون شیخ عراقی آنرا دانست عزیمت حرمین
شریفین زادهما الله تعالی شرفا کرد و بعد از زیارت بجانب روم رفت بصحبت شیخ
صدر الدین قونیوی قدس سره و از وی تربیت یافت جماعتی فصوص میخواندند
استماع کرد و در اثناء استماع آن لمعات را نوشت چون تمام کرد بنظر شیخ
آورد شیخ آنرا بپسندید و تحسین فرمود شیخ معین الدین پروانه از امرای روم مرید
و معتقد شیخ عراقی بود بجهت شیخ عراقی در توقات خانقاهی ساخت و هر روز بملازمت
شیخ می آمد روزی بخدمت شیخ آمد و مبلغی زر همراه آورد و بنیازمندی تمام گفت
که شیخ ما را هیچ کاری نمی فرماید و التفاتی نمی نماید شیخ بخندید و گفت ای امیر ما را
بزر نتوان فریفتن بخدمت و حسن قوال را بما رسان و این حسن قوال در
جمال دلپذیر بود و در حسن صورت بی نظیر و جمعی گرفتار وی بودند و در حضور و غیبت
هوادار وی چون امیر تعلق خاطر شیخ را بوی دریافت فی الحال کسی بطلب وی فرستاد
بعد از غوغای عاشقان و دفع مزاحمت ایشان ویرا آوردند شیخ با امیر و سایر
اکابر باستقبال وی کردند چون نزدیک رسیدند شیخ پیش رفت و بر وی سلام

کفت وکنار کرفت آنکه شربت خواست وویرا با یاران وی بدست خود شربت
داد واز انجا بخانقاه شیخ رفتند وصحبتها داشتند وخدمت شیخ دران وقت غزلها کفت
واز انجمله این غزل است ∴ ساز طرب عشق که داند که چه سازست ∴ کز زخمهٔ
آن نه فلک اندر تک وتازست ∴ وبعد از مدتی حسن قوال اجازت خواست
وبمقام خود مراجعت کرد ∴ کویند روزی امیر معین الدین بطرف میدان می کذشت
دید که شیخ چوکان در دست میان کودکان ایستاده امیر با شیخ کفت ما از کدام
طرف باشیم شیخ کفت ازان طرف واشارت براه کرد امیر روان شد وبرفت
چون امیر معین الدین وفات یافت خدمت شیخ از روم متوجه مصر شد وویرا با سلطان
مصر ملاقات افتاد سلطان مرید ومعتقد وی شد وویرا شیخ الشیوخ مصر کردانید
اما وی همچنان بی تکلف در بازارها کردیدی وکرد هنکامها طواف کردی روزی در
بازار کفشکران می کذشت نظرش بر کفشکر پسری افتاد شیفتهٔ وی شد پیش رفت
وسلام کرد واز کفشکر سؤال کرد که این پسر کیست کفت پسر منست شیخ بلبهای پسر
اشارت کرد وکفت که ظلم نباشد که این چنین لب ودندانی با چرم خر مصاحب
باشد کفشکر کفت ما مردم فقیریم وحرفهٔ ما اینست اکر چرم خر بدندان نکیرد نان
نیابد که بدندان کیرد شیخ سؤال کرد که هر روز چه مقدار کار کند کفت هر روز چهار درم
شیخ فرمود هر روز هشت درم بدهم کو او دیکر این کار مکن شیخ هر روز برفتی وبا
اصحاب خود بر در دکان کفشکر بنشستی وفارغ البال در روی وی نظر کردی واشعار
خواندی وکریستی مدعیان این خبر بسلطان رسانیدند از ایشان سؤال کرد که این
پسر را بشب یا بروز با خود می برد یا نه کفتند نه کفت با وی در دکان خوشی می سازد

گفتند نه دوات و قلم خواست و بنوشت که هر روز پنج دینار دیگر بر وظیفهٔ خادمان
شیخ فخرالدین عراقی بیفزایند روزی دیگر که شیخ را با سلطان ملاقات افتاد سلطان گفت
چنین استماع افتاد که شیخ را در دکان کفشگری با پسری نظری افتاده است محقری
بجهت خرجی شیخ تعیین یافت اگر شیخ خواهد آن پسر را بخانقاه برد شیخ گفت ما را
منقاد او می باید بود بر وی حکم نتوانیم کرد بعد از آن شیخ را از مصر عزیمت شام شد
سلطان مصر بملک الامراء شام نوشت که با جملهٔ علما و مشایخ و اکابر استقبال کنند
چون استقبال کردند ملک الامرا را پسری بود بس با جمال چون شیخ را نظر بر وی افتاد
بی اختیار سر در قدم وی نهاد پسر نیز سر در قدم شیخ نهاد ملک الامرا نیز با پسر موافقت
کرد اهل دمشق را از آن انکاری در دل پیدا شد اما مجال نطق نداشتند چون شیخ
در دمشق مقام ساخت و شش ماه گذشت فرزند او کبیرالدین از مولتان بیامد
و مدتی در خدمت پدر بود بعد از آن شیخ را عارضه پیدا شد در روز وفات
پسر را با اصحاب بخواند و وصیتها فرمود و وداع کرد و این رباعی بگفت که

در سابقه چون قرار عالم دادند ∴ مانا که نه بر مراد آدم دادند
زان قاعده و قرار کان روز افتاد ∴ نی بیش بکس وعده و نی کم دادند

در هشتم ذوالقعده سنه ثمان و ثمانین و ستمائه از دنیا برفت و قبر وی در قفای
مرقد شیخ محیی الدین بن العربی است قدس الله تعالی روحهما در صالحیهٔ دمشق و قبر
فرزند وی کبیرالدین در پهلوی قبر وی رحمه الله تعالی

امیر حسینی رحمه الله تعالی

نام وی حسین بن عالم بن ابی الحسین است در اصل از گزیو است که دیهی است
از نواحی غور عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و از کتاب وی کنزالرموز جنان

مبتادر

متبادر می شود که وی مرید شیخ بهاء الدین زکریاست بی واسطه و مشهور میان
مردم نیز چنین است اما در بعض کتب نوشته چنین یافتم که وی مرید شیخ
رکن الدین ابو الفتح است و وی مرید پدر خود شیخ صدر الدین و وی مرید
پدر خود شیخ بهاء الدین زکریاء مولتانی قدس الله تعالی ارواحهم و ویرا مصنفات
بسیارست بعضی منظوم چون کتاب کنز الرموز و زاد المسافرین و بعضی منثور
چون کتاب نزهة الارواح و روح الارواح و صراط مستقیم و مرورا دیوان
اشعارست بغایت لطیف و سوالات منظوم که شیخ محمود چستری از ان جوا
گفته است و بنای گلشن راز بر انست نیز از ان وی است گویند که سبب توبهء
وی آن بود که روزی بشکار بیرون رفته بود آهوی پیش رسید خواست تا تیری
بروی افگند آهو بوی نگریست و گفت حسینی تیر بر ما می زنی خدای تعالی ترا
از برای معرفت و بندگی آفریده است نه از برای این و غایب شد آتش
طلب از نهاد وی شعله بر اورد و از هرچه داشت بیرون آمد و با جماعتی جوالقیان
همراه بمولتان رفت شیخ رکن الدین آن جماعت را ضیافت کرد و چون شب
شد حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم بخواب دید که گفت فرزند مرا از
میان این جماعت بیرون آور و بکار مشغول کن روز دیگر شیخ رکن الدین با ایشان
گفت در میان شما سیدی کیست اشارت بامیر حسینی کردند ویرا از میان
ایشان بیرون آورده و تربیت کرد تا بمقامات عالیه رسید پس اجازت
مراجعت بخراسان داد بهراة آمد همه اهل هراة مرید و معتقد وی بودند در سادس
عشر شوال سنهٔ ثمان عشر و سبعمائه از دنیا برفت و قبر وی در مصر هراة است

بیرون کنند مزار عبد الله بن جعفر طیار رضی الله تعالی عنهم شیخ اوحدی اصفهانی
قدس الله تعالی روحه چنین استماع افتاده که وی از جملهٔ اصحاب شیخ اوحد
الدین کرمانی است قدس سره چنانکه این نسبت مُنبی از آنست و ویرا دیوان شعر است
در غایت لطافت و عذوبت و ترجیعاتی مشتمل بر حقایق و معارف و مثنوی
بر وزن و اسلوب حدیقهٔ شیخ سنایی جام جهان نمای نام در آنجا بسی
لطایف درج کرده است و از آن مثنویست این ابیات شعر اوحدی شصت
سال سختی دید ٭ تا شبی روی نیکبختی دید ٭ سر گفتار ما مجازی نیست
باز کن دیده کین ببازی نیست ٭ سالها چون فلک بسر گشتم ٭ تا فلک وار
دیده ور گشتم ٭ بر سر پای جمله داشته‌ام ٭ چون نه از بهر زله داشته‌ام
از برون در میان بازارم ٭ وز درون خلوتیست با یارم ٭ کس نه بیند جمال
خلوت من ٭ ره ندارد کسی بخلوت من ٭ تا دل من بدوست پیوستست
سورها گرد سر من بستست ٭ و وی قصیدهٔ رائیهٔ حکیم سنایی را جوابی نیکو
گفته است و عدد ابیات آن صد و شصت خواهد بود و مفتتح آن این ابیات است
شعر سر پیوند ما ندارد یار ٭ چون توان شد ز بخت برخوردار ٭ کار ما با
یکیست در همه شهر ٭ وان یکی تن نمیدهد در کار ٭ همدمی نیست تا که گویم
راز ٭ محرمی نیست تا بنالم زار ٭ در خروشم ز صیت آن معشوق ٭ در سماعم
بصوت آن مزمار ٭ و در تاریخ اتمام جام جهان نمای گفته است شعر
چون ز تاریخ برگرفتم فال ٭ هفتصد رفته بود و سی و سه سال
که من این نامهٔ همایون فر ٭ عقد کردم بنام این سرور ٭ چون بسالی

تمام شد بدرش ⁂ ختم کردم بلیلة القدرش ⁂ قبر وی در مراغه تبریزاست
بالفتح نام شهریست
و تاریخ وفات سنه ثمان وثلثین وسبعمائه و بر آنجا نوشته است
افضل الدین بدیل الحقایقی الخاقانی رحمه الله تعالی هرچند وی شاگرد فلکی
شاعرست و بشعر شهرت تمام یافته چنین گویند که ویرا ورای طور شعر طور
دیگر بوده است که شعر در جنب آن کم بوده چنانکه حضرت مولوی قدس سره
گفته است شعر چه باشد بر من تا که زنم لاف ازو ⁂ هست مرا فن
دگر غیر فنون شعرا ⁂ و سخنان وی برین معنی شاهدست چنانکه میگوید
صورت من همه او شد صفت من همه او ⁂ لاجرم کس من و من نشنود
اندر سخنم ⁂ نز بنم هیچ دری تا نگویند آن کیست ⁂ چون بگویند مرا باید
گفتن که منم ⁂ و در محل دیگر می گوید عشق بیفشرد پای بر غط کبریا
زد بدست نخست هستی ما را زما ⁂ ما و شما را بنقد بیخودی درخورست
زانکه نگنجد در وز حمت ما و شما ⁂ و ازین قبیل در سخنان وی بسیارست
و ازینها بوی آن می آید که ویرا از مشرب صافی صوفیان قدس الله تعالی
اسرارهم شربی تمام بوده است وی در زمان خلافت المستنجد
بنور الله بوده و در قصیدهٔ عربی که در مدح بغداد گفته ذکر وی کرده توفی
المستضئ سنه خمس وتسعین وخمسمائه وی نیز قصیدهٔ رائیهٔ حکیم سنائی را
جواب گفته است و عدد ابیات آن از صد و هشتاد گذشته و آنرا
سه مطلع نهاده مطلع اولش اینست الصبوح الصبوح کامدکار ⁂
النثار النثار کامدیار ⁂ کاری از روشنی جو آب جز آن ⁂

یاری از خوشی دمی جو باد بهار ٭ چرخ بر کار ما بوقت صبوح ٭ می کند
لعبتان دیده نثار ٭ در آخر قصیده می کوید ٭ این قصیده ز جمع سبعیات
ثامن است از غرایب اشعار ٭ از در کعبه کر در آویزند ٭ کعبه بر من
فشاندی استار ٭ زد قفا بنک را قفایی نیک ٭ وامرو القیس را
فکند از کار ٭ شیخ نظامی رحمه الله تعالی ویرا از علوم ظاهری و مصلحات
رسمی بهرهٔ تمام بوده است اما از همه دست داشته بوده است و روی در
حضرت حق سبحانه و تعالی آورده چنانکه میکوید ٭ هرچه هست از [illegible] ای
نجوم ٭ با یکایک نهفتهای علوم ٭ خواندم و سر هر ورق جستم ٭ چون
ترا یافتم ورق شستم ٭ همه را روی در خدا دیدم ٭ وان خدا بر همه ترا دیدم
عمر کرانمایه را از اول تا آخر بقناعت و تقوی و عزلت و انزوا کذرانیده است
هرکز چون سایر شعرا از غلبهٔ حرص و موا ملازمت ارباب دنیا نکرده بلکه سلاطین
روزکار بوی تبرک می جسته اند چنانکه میکوید ٭ چون بعهد جوانی از بر تو
بدر کس نرفتم از در تو ٭ همه را بر درم فرستادی ٭ من نمیخواستم تو می
دادی ٭ چون کنون بر در کهی تو کشتم پیر ٭ زانچه ترسید نیست دستم کیر
مثنویهای پنج کانه وی که به پنج کنج اشتهار یافته است اکثر آنها باستدعاء
سلاطین روزکار واقع شده که آمید واری آنرا که نام ایشان بواسطهٔ نظم
وی بر صفحهٔ روزکار بماند استدعای نموده اند و اکثر آنها را اکرچه بحسب
صورت افسانه است اما از روی حقیقت کشف حقایق و بیان معارف را
بهانه است یکجا در بیان آن معنی که صوفیه کفته اند که طالبان وصال و مشتاقان

از نیزوا
کوشه کرفتی تا پنج دستور

جمال

اعراض

جمال حق را دلیل وجود او هم وجود اوست و برهان شهود او هم شهود اوست
میکوید بزدهنده را یاوه زان شد کلید ؛ که اندازهٔ خویشتن در تو
دید ؛ کسی کز تو در تو نظاره کند ؛ ورقهای بیهوده پاره کند ؛ نشاید ترا
جز بتو یافتن ؛ عنان باید از هر دری تافتن ؛ و جای دیکر درهمین معنی
میکوید ؛ عقل آبله پای و کوی تاریک ؛ وانکاه رهی چو موی باریک
توفیق تو کر نه ره نماید ؛ این عقده بعقل کی کشاید ؛ عقل از در تو بصر
فروزد ؛ کر پای درون نهد بسوزد ؛ و یکجا در ترغیب و تحریض از ماسوای
حق سبحانه و اقبال بتوجه بجناب کبریای وی میکوید ؛ بر پر از این دام که
خونخواره ایست ؛ زیرکی از بهر چنین چاره ایست ؛ کرک زروباه بدندان
ترست ؛ روبه از آن رست که بزدان ترست ؛ جهد در آن کن که
وفا را شوی ؛ خود نپرستی و خدا را شوی ؛ تاریخ اتمام اسکندرنامه
که آخرین کتابهای وی است سنه اثنتین و تسعین و خمسمائه بوده است
و عمر در آن وقت از شصت کذشته بوده رحمه الله تعالی ؛

خسرو دهلوی رحمه الله تعالی لقب وی یمین الدین است پدر وی از
امراء قبیلهٔ لاجین است بوده که از اتراک نواحی بلخ اند وی بعد از وفات
سلطان مبارکشاه خلجی بخدمت و ملازمت شیخ نظام الدین اولیا پیوست
و ریاضات و مجاهدات پیش کرفت کویند که چهل سال صوم دهر داشت
و کویند که بهمراهی شیخ خود شیخ نظام الدین بطریق طی ارض حج کذارده است
و پنج بار حضرت رسالت را صلی الله علیه و سلم در خواب دیده است و با تمامت

شیخ نظام الدین صحبت خضر را علیه السلام دریافته است و از وی التماس
آن نموده که آب دهن مبارک خود را در دهان وی کند خضر علیه السلام فرموده
که این دولت را سعدی برد خسرو با خاطر شکسته بخدمت شیخ نظام الدین
آمده است و صورت حال باز نموده شیخ نظام الدین آب دهن خود را در
دهان وی انداخته است و برکات آن ظاهر شده چنانکه نود و نه کتاب
تصنیف کرده است و میگویند که در بعض مصنفات خود نوشته است که
اشعار من از پانصد هزار کمتر است و از چهار صد هزار بیشتر و میگویند که عد
را در ایام جوانی دریافته بوده و بآن افتخار می کرده و ویرا از مشرب عشق
و محبت چاشنی تمام بوده است چنانچه از سخنان وی ظاهر است و صاحب
سماع و وجد و حال بوده است شیخ نظام الدین می گفته که در قیامت هر
کسی بچیزی فخر کند فخر من بسوز سینه این ترک الله یعنی خسرو خواهد بود
وی گفته که وقتی در خاطر من افتاد که خسرو نام امرا است چه بودی اگر نام من
نام فقرا بودی که در حشر مرا بآن نام خواندندی و این معنی را بحضرت شیخ عرضه
داشت کردم فرمود که بوقت صالح برای تو نامی خواسته شود خسرو مراقب
این معنی می بود تا آنکه روزی شیخ گفت که بر من چنین مکشوف شد که ترا در قیامت
محمد کاسه لیس خوانند وی شب جمعه فوت شده است در سنه خمس و عشرین و
سبعمائه و مدت عمر وی هفتاد چهار سال بوده است و در پایان شیخ خود ویش
دفن کرده اند حسن دهلوی رحمه الله تعالی لقب و نام وی نجم الدین حسن بن
علاء السجزی است وی کاتب و مرید شیخ نظام الدین اولیا بوده با وصاف

واخلاق مرضیه متصف بوده است صاحب تاریخ هند گوید که در مکارم اخلاق
و در لطافت وظرافت مجالس واستقامت عقل وروش صوفیه ولزوم
قناعت. واعتقاد پاکیزه ودر تجرد وتفرد از علایق دنیوی وخوش بودن
وخوش گذرانیدن بی اسباب صوری همچو اوی کمتر دیده ام وچنان شیرین
مجلس ومؤدب ومهذب بود که راحتی که از مجالست وی می یافتم از مجالست
هیچکس نمی یافتم ٭ وهم صاحب تاریخ گوید که سالها مرا با میر خسرو وامیر حسن بوده
وبا یکی بود نه ایشان بی صحبت من توانستندی بود ونه من بی صحبت ایشان
وبواسطهٔ من میان هردو استاد چنان رابطهٔ محبت ووداد استحکام یافته بود
که بخانهای یکدیگر آمد شد کردندی ٭ وهم وی گوید که از کمال اعتقادی که امیر حسن
را بشیخ نظام الدین بود انفاس متبرکهٔ شیخ را در مجالس صحبت شنیده بود
در چند جلد جمع کرده است وآنرا فواید الفواید نام نهاده ودرین روزگار درین
دیار دستور ارباب ارادت شده ووی را ورای آن دواوین متعدد وصحایف
نثر ومثنویات بسیار است فمن رباعیاته ٭ دارم دلکی غمین بیاموز وبپرس
صد واقعه در کمین بیاموز وبپرس ٭ شرمنده شوم اگر بپرسی عملم ٭ ای اکرم
اکرمین بیاموز وبپرس ٭ ومنها ایضا ٭ یک حرف از اول صباح عالم را نور ٭
یک حرف تو بهشت خلد را مایهٔ حور ٭ حرف سیمین چهل ولی را دستور ٭
زان چار چهار رکن عالم معمور ٭ شیخ کمال خجندی قدس الله تعالی سره
وی بسیار بزرگ بوده است واشتغال وی بشعر وتکلف در آن ستر وتلبیس
را بوده باشد بلکه می شاید که برای آن بوده باشد که ظاهر مغلوب باطن نشود وآن

نشینی کردن ۵ تخ

خجند با لفظ نام شهریست در بلاد ما وراء النهر
وکمال خجند منسوب باوست ۱۲ منه

رعایت صورت عبودیت باز نماند چنانکه خود میکوید • این تکلفهای من در شعر من ⁘ کلمینی یا حمیرای منست ⁘ علی الدوام بریاضات و مجاهدات مشغول می بوده خدمت خواجه عبید الله ادام الله بقاءه می فرمودند که وی چند کاه در شاش می بوده است والد من میکفت که وی دران مدت که آنجا بود حیوانی نمیخورد یکبار از وی التماس کردیم که چه شود که طعامی که دران کوشت باشد خورده شود مرا کاوی بود بغایت خوب و فربه خدمت شیخ بر وجه طیبت فرمود که هرکاه که تو کاو خود را بکشی ما کوشت بخوریم من بی انکه وی را وقوف باشد کاو را بکشتم و ازان طعامی مهیا ساختم بجهت خاطر من ازان کوشت بخورد در زاویه که در تبریز داشته خلوتی بوده است که شب در انجا بسر می برده وی دیکر آنجا کم می رسیده چون بعد از وفات وی آنرا دیده اند غیر از بوریایی که بر انجا می نشسته یا می خفته و سنکی که زیر سر می نهاده چیزی دیکر نیافتند خدمت شیخ زین الدین خوافی رحمه الله می کفته است که در وقت تحصیل علوم در تبریز بصحبت وی رسیده می شد مرا باین طریق دلالت میکرد و میکفت که بنسبت ارادت ما در ای من می کفتم که مرا نسبت بشما دغدغها در خاطر میکردد کفت بکوی تا ازان جواب کوییم من هیچ نکفتم اما در اواخر که باین طریق در امدم و مرا دران کشایش شد دانستم که وی را مرتبه ارشاد که پیش وی کار تو ان کرد بوده کویند دران وقت که در سرای می بوده است که موضعی بوده است که دران وقت که آب طغیان می کرده دران موضع خرابی بسیار می کرده چون وقت طغیان آب نزدیک رسیده آن قصه را با وی کفته اند فرموده است که خیمه مرا دران موضع بزنید خیمه

ویرا آنجا زده اند در انجا می بوده است جندانکه وقت طغیان آب کذشته است
و دران موضع هیج خرابی واقع نشده وفات وی در سنه ثلث وثمانمائه بوده و قبر
وی در تبریز است و بر لوح قبر وی این بیت نوشته اند کال از کعبه رفتی
بر در یار . هزارت آفرین مردانه رفتی مولانا محمد شیرین مشهور بمغربی
رحمه الله تعالی وی مرید شیخ اسمعیل سیسی است که وی از اصحاب شیخ نور الدین
عبد الرحمن اسفراینی است قدس سره ومیکویند که در بعض سیاحات بدیار
مغرب رسیده است و از آنجا از دست یکی از مشایخ که نسبت وی بشیخ بزرکوار شیخ
محیی الدین العربی قدس الله تعالی می رسیده است خرقه پوشیده با شیخ کمال خجندی
رحمه الله تعالی معاصر بوده وصحبت میداشته است کویند دران وقت که شیخ
این مطلع کفته بوده است . جشم اکر اینست وابرو این وناز وشیوه این . الوداع ای
زهد و تقوی الفراق ای عقل و دین . جون بمولانا رسیده کفته است که شیخ
بسیار بزرک است جرا شعری باید کفت که جز معنی مجازی محملی دیکر نداشته باشد
شیخ آنرا شنیده است از وی استدعای صحبت کرده وخود بطبخ قیام نموده
ومولانا نیز دران خدمت موافقت کرده دران اثنا شیخ آن مطلع را خوانده است
وفرموده است که جشم عین است بس می شاید که بلسان اشارت از عین قدیم که
ذاتست بآن تعبیر کنند وابرو حاجب است بس می تواند بود که آنرا اشارت
بصفات که حجاب ذاتست دارند خدمت مولانا تواضع نموده است وانصاف داده
وقتی شیخ اسماعیل سیسی رحمه الله درویشانرا در اربعین می نشانده وخدمت
مولانا را نیز طلب داشته است مولانا این غزل کفته است وبعرض رسانیده

ما مهر تو دیدیم ز ذرات گذشتیم — از جمله صفات از پی آن ذات گذشتیم
در خلوت تاریک ریاضات کشیدیم — در واقعه از سبع سموات گذشتیم
دیدیم که اینها همه خوابست و خیالست — مردانه ازین خواب و خیالات گذشتیم
با ما سخن از کشف و کرامات چه گویی — چون ما ز سر کشف و کرامات گذشتیم
ای شیخ اگر جمله کمالات تو اینست — خوش باش کزین جمله کمالات گذشتیم
اینها بحقیقت همه آفات طریق اند — ما در طلب از جمله آفات گذشتیم
ما از پی نوری که بود مشرق انوار — از مغربی و کوکب و مشکات گذشتیم

چون شیخ این غزل شنید وقت وی خوش شد و استحسان نمود خدمت مولانا در سن شصت سالگی وفات کرده سنه تسع و ثمانمائه رحمه الله تعالی

شمس الدین محمد الحافظ الشیرازی رحمه الله تعالی

وی لسان الغیب و ترجمان الاسرارست بسا اسرار غیبیه و معانی حقیقیه که در کسوت صورت و لباس مجاز باز نموده هرچند معلوم نیست که وی دست ارادت پیری گرفته و در تصوف بیکی ازین طایفه نسبت درست کرده اما سخنان وی چنان بر مشرب این طایفه واقع شده است که هیچکس را آن اتفاق نیفتاده یکی از عزیزان سلسله خواجگان فرموده است که هیچ دیوان به از دیوان حافظ نیست اگر مرد صوفی باشد و چون اشعار وی ازان مشهورترست که بایراد احتیاج داشته باشد لاجرم عنان قلم ازان مصروف میگردد و وفات وی در سنه اثنتین و تسعین و سبعمائه بوده است رحمه الله تعالی

فی ذکر النساء العارفات الواصلات الی مراتب الرجال

صاحب فتوحات رحمه الله تعالی در باب هفتاد و سیوم از فتوحات بعد از آنکه
ذکر بعضی از طبقات رجال الله کرده است می گوید که وَکُلُّ مَا نَذْکُرُهُ مِنْ هؤلاء
الرِّجال باسم الرجال فقد یکون منهم النساء ولکن یَغْلِبُ ذکرُ الرِّجال قیل لبعضهم
کَمِ الْاَبْدَالُ قال اربعون نفساً فقیل له لِمَ لاتقول اربعون رجلاً فقال قد یکون
فیهم النِّسَاءُ ٭ و شیخ ابو عبد الرحمن السُّلَمِیُّ صاحب طبقات المشایخ رحمه الله
تعالی در ذکر احوال نِسْوَهٔ عابدات و نِسَاءِ عارفات علی حده کتابی جمع
کر[illegible] ست و شرح احوال بسیاری از ایشان در بیان آورده قال بعضهم
ولو کان النساء کمن ذکرنا ٭ لفضلت النساء علی الرجال ٭ فلا التأنیث
لِاسْمِ الشمس عیب ٭ ولا التذکیر فخرٌ للهلال ٭ رابعه عدویه رحمها الله
تعالی وی از اهل بصره بود سفیان ثوری رضی الله عنه از وی مسایل می پرسید
و بوی میرفت و بموعظت و دعای وی رغبت می نمود روزی سفیان بر وی
در آمد و دست بر آورد و گفت اللهم انی اسألک السلامة رابعه بگریست
سفیان پرسید که چه می گریاند ترا گفت تو مرا بمعرض گریه در آوردی سفیان
گفت چون گفت ندانستهٔ که سلامت از دنیا در ترک اوست و تو بآن
آلودهٔ رابعه گفته است که هر چیزی را ثمره ایست و ثمرهٔ معرفت روی
بخدای تعالی آوردنست و هم وی گفته استغفر الله من قِلّةِ صدقی فی
استغفر الله سفیان از وی پرسیده است که بهترین چیزی که بنده بآن
بخدای تعالی تقرّب جوید کدام است گفت آنکه بداند که بنده از دنیا و آخرت
غیر ویرا دوست نمیدارد روزی سفیان در پیش وی گفت واحزناه

گفت دروغ مگوی اگر تو محزون بودی ترا زندگانی خوشگوار نبودی وهم وی گفته
اندوه من ازان نیست که اندوهگینم اندوه من ازانست که اندوهگین نیستم

لبابة المتعبدة رحمها الله تعالی وی از اهل بیت المقدس است وی گفته
است که من از خدای تعالی شرم می دارم که مرا بغیر مشغول بیند شخصی ویرا
گفت که بحج میروم چون بآنجا رسم چه دعا کنم گفت از خدای تعالی آن طلب که
از تو خشنود شود و ترا بمقام خشنودان از خود برساند و ترا در میان دوستان
خود گم نام گرداند

مریم البصریة رحمها الله تعالی وی از اهل بصره است در
روزگار رابعه بوده و با وی صحبت داشته و خدمت وی کرده و بعد از
رابعه نیز چند گاه زیسته و در محبت سخن گفتی و چون سخنان محبت شنیدی
بیخود گشتی و گویند که وی در مجلسی که از محبت سخن می گفتند حاضر شد زهره
وی بدرید و هم در مجلس جان بداد وی گفته است که هرگز غم روزی نخوردم
و در طلب آن رنج نکشیدم تا این آیت شنیده ام که وفی السماء رزقکم
وما توعدون

ریحانة الواله رحمها الله تعالی از متعبدات بصره بوده است
در ایام صالح مُرّی رحمه الله تعالی این ابیات را بر پیش گریبان خود نوشته
بوده

أنتَ اُنسی وهمّتی وسروری ❁ قد أبَی القلبُ أن یُحِبَّ سواکا
یا عزیزی وهمّتی ومرادی ❁ طال شوقی متی یکون لقاکا
لیس سُؤلی من الجنان نعیمٌ ❁ غیر أنّی اُریدُ أن ألقاکا

معاذة العدویة رحمها الله تعالی از اقران رابعهٔ عدویه است و با وی صحبت داشته چهل
سال روی خود بآسمان بالا نکرد و هرگز در روز چیزی نخورد و در شب خواب

نکند ویرا گفتند که ضرر بسیار می رسانی بنفس خود گفت هیچ ضرر نمی رسانم خواب شب را بروز انداخته ام و خوردن روز را بشب عُفَیرَةُ العابدة رحمها الله تعالی وی از اهل بصره است و با معاذه عدویه صحبت داشته چندان بگریست که چشم وی نابینا شد کسی گفت که چه سختست نابینایی وی گفت محجوب بودن از خدای تعالی سخت‌تر است از نابینایی و کوری دل از فهم مراد خدای تعالی در امرهای وی سخت‌تر و سخت‌تر شَعوانة رحمها الله تعالی وی از عجم در اُبُلّه می نشست آواز خوب داشت و بنغمات خوش وعظ می گفت و چیزی میخواند زاهدان و عابدان و ارباب قلوب در مجلس وی حاضر می شدند کانت من المجتهدات الخایفات الباکیات المبکیات ویرا گفتند می ترسیم که از بس گریه چشم تو نابینا شود گفت در دنیا کور شدن از گریهٔ بسیار مرا دوستر است از کور شدن از عذاب النار وی گفته است که چشمی که از لقای محبوب خود باز ماند و بدیدار وی مشتاق باشد بی گریه نیک نمی نماید گویند چندان اندوه بروی غلبه کرد که از نماز و عبادت باز ماند در خواب کسی با وی آمد و گفت

اِذری دُموعَکِ ما کنتِ شاجیةً ... ان النیاحة تشفی للحزینینا

جِدّی و قومی و صومی الدهر دائبةً ... فانما الدأب من فعل المطیعینا

بطاعت باز گشت و باین ابیات ترنم می کرد و می گریست و زنان با وی میگریستند گویند که چون پیر شد فضیل عیاض بوی آمد و طلب دعا کرد گفت ای فضیل میان تو و خدای تعالی هیچ چیزی هست که اگر دعا کنم مستجاب شود فضیل شهقه بزد و بیخود بیفتاد کُردیه رحمها الله تعالی از بصره یا از اهواز

بود و خدمت شعوانه می کرده است وی گفته که شبی پیش شعوانه بودم
در خواب شدم پای خود بر من زد و گفت برخیز ای کردیه که اینجا جای
خواب نیست جای خواب گورست ویرا گفتند از برکات صحبت شعوانه
چه رسید ترا گفت از آن وقت باز که بخدمت وی رسیدم دنیا را دوست
نداشتم و غم روزی نخوردم و هیچکس از اهل دنیا در چشم من بزرگ ننمود از جهت
طمع و هیچ یک از مسلمانان را خورد ندیدم
خواهر محمد سیرین بود و در زهد و ورع چون برادر خود بود و ویرا آیات و کرامات
بوده است گویند که وی شب در خانهٔ خود چراغ روشن می کرد و بر می خواست
و نماز می گذارد وقت بودی که چراغ وی بمردی و خانهٔ وی روشن بودی
تا صبح وی زوجهٔ احمد بن ابی الحواری بود احمد بن
ابی الحواری گوید که احوال وی مختلف بود گاهی بر وی عشق و محبت غلبه می کرد
و گاهی انس و گاهی خوف در حال غلبهٔ محبت می گفت حبیبٌ لیس
یَعدِلُهُ حبیبُ ✿ و ما لِسواهُ فی قلبی نصیبُ ✿ حبیبٌ غابَ عن بصری
و شخصی ✿ و لکن عن فؤادی لا یغیبُ ✿ و در حال انس می گفت
و لقد جعلتُک فی الفؤاد مُحدِّثی ✿ و اَبَحتُ جسمی مَن اراد جلوسی ✿ فالجسمُ
منّی للجلیس مؤانسٌ ✿ و حبیبُ قلبی فی الفؤاد انیسی ✿ و شنیدم که
در حال خوف می گفت ✿ و زادی قلیلٌ لا اَراهُ مُبلِّغی ✿ اَللزّاد اَبکی
اَم لِطولِ مسافتی ✿ اَتُحرِقُنی بالنار یا غایةَ المُنی ✿ فاین رجائی منک
این مخافتی ✿ و احمد بن ابی الحواری را گفته که لستُ اُحِبُّک حُبَّ الازواج

یعنی محبوبیست که هیچ محبوب با وی برابری نکند و نیست غیر وی مرا در دل بهره و نصیبی که دل می مخصوص اوست و غیر او در دل نمی گنجد ۱۲

یعنی والله گردانیدم ترا در دل همراز و سخن گوی و مباح ساختم تن خود را برای کسی که خواهد که با من بنشیند یعنی دل خود را تسلیم تو کردم و بدن را تسلیم غیر ۱۲

یعنی توشه راه من کم است نمیدانم که توشه کم مرا از منزل مقصود برساند و چون زاد کم بود و مسافت دراز ندانم که از جهت کم زادی گریه کنم یا از درازی راه ۱۲

٣٢٢

انما احبک حب الاخوان ۞ و وقتی که طعام می پختی گفتی ای سیدی بخور که این
طعام پخته نشده است مگر بتسبیح احمد بن ابی الحواری گفته است که روزی پیش
وی طشتی بود گفت این طشت را بردارید که برانجا نوشته می بینم که امیر المومنین
هارون الرشید مرد تفحص کردند همان روز هارون الرشید مرده بود

حکیمه دمشقیه رحمها الله تعالی

از سادات نساء شام بوده است و استاد
رابعهٔ شامیه است احمد بن ابی الحواری گفته است که رابعه گفت که بر حکیمهٔ
دمشقیه در آمدم وی بر مصحف قرآن می خواند گفت ای رابعه شنیده ام که شوهر
تو یعنی احمد بن ابی الحواری بر سر تو زنی دیگری می خواهد گفتم آری گفت وی چون می پسندد
با آن عقلی که دارد که دل خود را بدو زن از خدای تعالی مشغول گرداند مگر بتو
نرسیده است تفسیر این آیت که اِلّا مَنْ اَتَی اللّٰه بقلبٍ سلیم گفتم نی گفت
تفسیر این آیت آنست که بخدای تعالی برسی و در دل تو هیچ چیز نباشد
غیر از وی رابعه گوید که از پیش وی بیرون آمدم و از اثر آن سخن تمایل کنان
میرفتم و از مردان که دران راه پیش می آمدند شرم می داشتم که گمان نبرند که
من مستم

ام حسان رحمها الله تعالی

از زنان اهل کوفه بوده است سفیان
ثوری بزیارت وی رفته و بعضی گفته اند که دیدار زنی نجسته است سفیان
گفته است که وقتی بر وی در آمدم در خانهٔ وی غیر از یک پاره حصیر کهنه هیچ
ندیدم گفتم اگر رقعهٔ بپسران عم تو نوشته شود رعایت حال تو می کنند
وی گفت ای سفیان در چشم و دل من پیش از این بزرگتر بودی از این که اکنون
شدی من هرگز دنیا را سوال نمیکنم از کسی که مالک آنست و قادر است بر آن

و متصرف است چون سوال کنم از کسی که قادر نیست بر ان ای سفیان والله
که من دوست نمی دارم که بر من وقتی گذرد که دران وقت از خدای تعالی
بغیر وی مشغول باشم سفیان ازان سخن بگریست فاطمه نیشابوریه رحمها الله
تعالی از قدماء نساء خراسان بود واز کبار عارفات ابو یزید بسطامی قدس الله
تعالی سره بر وی ثنا گفته است و ذوالنون مصری از وی سوالها کرده در
مکه مجاور بوده و گاهی به بیت المقدس میرفت و باز بمکه مراجعت می کرد
بمکه در راه عمره در سنه ثلث وعشرین ومائتین برفته از دنیا روزی بجای
ذوالنون چیزی فرستاد ذوالنون قبول نکرد و گفت در قبول کردن چیزی
از نسوان مذلتست و نقصان فاطمه گفت در دنیا هیچ صوفی ازان بهتر و بزرگتر
نیست که سبب در میان نبیند ابو یزید گفت که در عمر خود یک مرد و یک زن
دیدم آن زن فاطمه نیشابوریه بود از هیچ مقام ویرا خبر نکردم که آن خبر ویرا
عیان نبود یکی از مشایخ ذوالنون را پرسید که کرا بزرگتر دیدی ازین طایفه
گفت زنی بود در مکه که ویرا فاطمه نیشابوریه می گفتند در فهم معانی قرآن سخنان
می گفت که مرا عجب می آمد وی گفته من لم یکن الله منه علی بالٍ فانه یتخطی
فی کلِّ میدانٍ ویتکلم بکلِّ لسانٍ ومن کان الله منه علی بالٍ اخرسه الا عن الصدق
والزمه الحیاء منه والاخلاص وهم وی گفته الصادق والمتقی الیوم فی بحرٍ
تضطرب علیه امواجه یدعو ربه دعاء الغریق یسال ربه الخلاص والنجاة وهم
وی گفته من عمل لله علی المشاهدة فهو عارف ومن عمل علی مشاهدة الله ایاه
فهو المخلص [illegible] رحمها الله [illegible] نام وی فاطمه است خدمت ابوحمزه

یعنی کسی که کار کند از برای خدای و در حال مشاهده حق باشد وی عارف بود که اخص است از مخلص و آنکه عمل
کند و مشاهده حق نبود بلکه ناظر بود بمشاهده حق سبحانه ویرا اوی مخلص بود نه عارف عفو

اشارة الی حدیث الاحسان ان تعبد الله کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک

وجنید ونوری قدس الله تعالی ارواحهم کرده بود وی گفته است که روزی
سرما سخت بود و بر نوری در آمدم وگفتم هیچ می خوری گفت آری گفتم
چه چیز بیارم گفت نان وشیر آوردم وپیش وی آتش کرده بودند و
دست وی از خاکستر سیاه شده بود بهر جا که از دست وی شیر میرسید
سیاهی نشسته می شد چون آنرا بدیدم با خود گفتم یارب ما اقذر اولیاءک
ما فیهم احد نظیف پس از پیش وی بیرون رفتم بجایی رسیدم زنی در من
آویخت که اینجا یک رزمه جامه بود تو برده و مرا پیش امیر برد نوری
آنرا شنید در عقب من پیش امیر حاضر شد وگفت ویرا مرنجان که
وی از اولیای خدای است سبحانه امیر گفت من چه حیله کنم که خصم
وی آنرا از وی می طلبد ناگاه کنیزک سیاه پیدا شد وآن رزمه با وی
وگفت ویرا بگذارید که رزمه را یافتیم پس نوری دست مرا بگرفت
واز پیش امیر بیرون آورد وگفت چرا گفتی ما اوسخ اولیاءک واقذرهم
گفتم توبه کردم از آنچه گفته بودم

در آذربیل می بوده قیل کانت من العارفات المتکلمات بالشطح
از مشایخ ویرا از قول رسول صلی الله علیه وسلم که از حضرت حق سبحانه
حکایت کرده است که انا جلیس من ذکرنی سوال کرد ساعتی با آن جلیس
سخن گفت پس گفت ان الذاکر له تشهد ذکر المذکور مع دوام ذکر که فیفنی
ذکرک فی ذکره ویبقی لک حیث لا مکان ولا زمان

وی از اولاد اکابر بود و مال بسیار داشت همه را

اَرْدَبیل
بالفتح و یاء فارسی نام شهریست ...
آذربیجان ملاحظه

بر فقر انفقه کرد و با احمد در آنچه بود موافقت کرد بایزید را و ابوحفص را قدس الله
تعالی روحهما دیده بود و از بایزید سوالات کرده بود ابوحفص گفته است که
همیشه حدیث زنانرا مکروه می داشتم تا آن وقت که ام علی زوجهٔ احمد خضرویه
را دیدم پس دانستم که حق سبحانه معرفت و شناخت خود را آنجا که می
خواهد می نهد بایزید قدس سره گفته است هر که تصوف ورزد باید که
بهمتی ورزد که چون همت ام علی زوجهٔ احمد خضرویه یا با حالی همچون حال
او ام علی گفته است که خدای تعالی خلق را بجود خواند بانواع لطف و نیکوییها
اجابت نکردند پس بریشان ریخت بلاهای گوناگون تا ایشانرا ببلا
بسوی خود خواند باز گرداند زیرا که ایشانرا دوست می دارد و هم وی
گفته است فوت حاجت آسان ترست از خواری کشیدن از برای
آن زنی از اهل بلخ بوی آمد که آمده ام که بخدای تعالی تقرب جویم بوسیلهٔ
خدمت تو مرورا گفت چرا بواسطهٔ خدمت خدای تعالی بمن تقرب
نمی جویی ام محمد والده الشیخ ابی عبدالله بن خفیف رحمهما الله تعالی
کانت من العابدات القانتات همراه پسر خود ابو عبدالله بن
خفیف از راه بحر بسفر حجاز رفت و مر او را مکاشفات و مشاهدات
بسیار است گویند که شیخ در عشر اخیر رمضان احیاء شب می
کرد تا شب قدر دریابد ببام بر آمده بود و نماز می کرد و والدهٔ وی
ام محمد در درون خانه متوجه حق سبحانه نشسته بود ناگاه انوار شب
قدر بر وی ظاهر شدن گرفت آواز داد که ای محمد ای فرزند آنچه تو آنجا

می

می طلبی اینجاست شیخ فرود آمد و آن انوار را دید و در قدم والده افتاد
و بعد از آن شیخ می گفت که از آن وقت باز قدر والدهٔ خود را دانستم
فاطمه بنت ابی بکر الکتانی رحمها الله تعالی وی در مجلس سمنون محب
وقتی از محبت سخن می گفت جان بداد و با وی سه نفر دیگر از مردان
جان بدادند فضه رحمها الله تعالی شیخ ابو الربیع مالقی رحمه الله
گفته است که شنیدم حالی زنی از صالحات در بعض دیهها مرا داعیهٔ
زیارت وی شد از برای اطلاع بر کرامتی که از وی شهرت گرفته بود
آن زن را فضه می خواندند چون بآن دیه که آن زن آنجا بود رسیدیم
حکایت کردند که گوسفندی دارد که از وی شیر و عسل می دوشد ما قدحی
نو خریدیم و بیامدیم پیش آن زن و بر وی سلام کردیم پس گفتیم میخواهیم که
به بینیم آنچه می گویند از گوسفند شما گوسفند را حاضر آورد بدوشیدیم در آن
قدح و بیاشامیدیم شیر بود و عسل از قصهٔ وی پرسیدیم گفت ما را
گوسفندی بود و ما قومی فقیریم روز عید شوهر من گفت و وی مردی صالح
بود که ما امروز این گوسفند را قربان می کنیم گفتم نه زیرا که ما را رخصت نیست
در ترک قربان و خدای تعالی احتیاج ما را می داند این گوسفند اتفاقا
در آن روز مهمانی رسید شوهر را گفتم ما باکرام ضیف ماموریم برخیز و آنرا
بکش اما جایی که طفلکان ما نبینند که بر کشتن آن گریه کنند آنرا بیرون برد
که در پس دیوار قربان کند ناگاه دیدم که گوسفندی بدیوار خانه بر جست
و بخانه فرود آمد من گفتم مگر آن گوسفند از شوهر من گریخته است بیرون رفتم

دیدم که آنرا پوست می کند در عجب ماندم و قصه را با شوهر بگفتم گفت شاید که
خدای تعالی عوضی داده باشد بهتر از آن که مهمانرا گرامی داشتیم بعد از آن
گفت ای فرزند بدرستی که این گوسفند در دلهای مریدان چرا می کند چون
دلهای ایشان خوش است شیر او خوش است و اگر متغیر است شیر او
نیز متغیر است پس شما دلها خوش گردانید امام یافعی رحمه الله میگوید که
مراد از مریدان که آن زن گفت وی و شوهر وی است ولیکن ایهام ذکر کرد
از برای ستر و تلبیس و از برای تحریص مریدان بر طیب قلوب و معنی
آنست که چون خوش است دلهای ما خوش است آنچه نزد ماست
پس شما نیز خوش گردانید دلهای خود تا خوش شود آنچه نزد شماست

سری سقطی رحمة الله تعالی

زنی بود شاگرد سری سقطی و آن
زن را پسری بود پیش معلم معلم آن پسر را باسیا فرستاد وی در آب
افتاد و غرق شد معلم شیخ سری را از آن معنی خبر داد شیخ سری گفت
برخیزید و با من بیایید تا پیش مادر وی رویم برفتند شیخ سری با مادر کودک
بنیاد سخن کرد در صبر بعد از آن در رضا زن گفت ای استاد مراد تو از این
تقریر چیست گفت پسر تو غرق شده است گفت پسر من گفت بلی گفت
بدرستی که خدای تعالی این نکرده است شیخ سری باز در صبر و رضا
سخن آغاز کرد زن گفت برخیزید و با من بیایید برخاستند و با وی برفتند
تا بجوی آب رسیدند پرسید که کجا غرق شده است گفتند اینجا آنجا رفت
و بانگ زد که فرزند محمد گفت لبیک ای مادر آن زن باآب فرو رفت

۳۲۵

و دست پسر بگرفت و بخانه برد شیخ سری التفات بشیخ جنید کرد
و گفت این چیست جنید گفت این زن رعایت کننده است مر
چیز را که خدای تعالی بر وی واجب کرده است و حکم مرچنین باشد
آنست که هیچ حادثه حادث نشود نسبت بوی مگر که ویرا بآن اعلام کنند
چون ویرا بفوت پسر اعلام نکردند دانست که آن حادثه نشده است
لاجرم انکار کرد و گفت خدای تعالی این نکرده است

سری سقطی گوید رحمه الله تعالی که شبی خوابم نیامد و قلق و اضطرابی
عجب داشتم چنانکه از تهجد محروم ماندم چون نماز بامداد کردم بیرون
رفتم و بهرجا که گمان می بردم که شاید آنجا از ان اضطراب تسکینی شود
گذر کردم هیچ سودی نداشت آخر گفتم به بیمارستان بگذرم و اهل ابتلا
را ببینم باشد که بترسم و منزجر شوم چون به بیمارستان در آمدم دل من
بگشاد و سینه من منشرح شد ناگاه کنیزکی دیدم بسیار تازه و پاکیزه جامهای
فاخر پوشیده بوی خوش از وی بمشام من رسید منظر زیبا و جمال نیکو
داشت و بهر دو پای و هر دو دست در بند بود چون مرا دید چشمها پر آب
کرد و شعری چند بخواند صاحب بیمارستان را گفتم این کیست گفت کنیزکیست دیوانه
شده خواجه وی ویرا بند کرده مگر باصلاح آید چون سخن صاحب بیمارستان را
شنید گریه در گلوی وی گره شد بعد از ان این ابیات خواندن گرفت

یا معشر الناس ما جننت ولکن (دیوانه نشده ام) ... انا سکرانة وقلبی ...
أ غللتم یدی ولم آت ذنبا ... غیر جهدی فی حبه واقتـ...

السقهاء والنظاری ... یعنی چنین نباید که ... مراد در غل انداز ید حال آنکه از من گناهی نیامده مگر کوششی من
در محبت و رسوایی در ان ۱۲ منه

انا مفتونة بحب حبيب * لست ابغي عن بابه من براح * فصلاحي الذي
زعمتم فسادي * وفسادي الذي زعمتم صلاحي * ما على من احب مولی
الموالی * وارتضاه لنفسه من جناح * سخن وی مرا بسوخت و باندوه
و گریه آورد چون آب چشم من بدید گفت ای سری این گریه است بر صفت
او چون باشد اگر او را بشناسی چنانچه حق معرفت بعد از آن ساعتی بیخود شد
چون با خود آمد گفتم ای جاریه گفت لبیک ای سری گفتم مرا از کجا می شناسی
گفت جاهل نشدم از آن زمان که وی را شناختم گفتم می شنوم که یاد محبت
میکنی که را دوست میداری گفت آنکس را که شناسا گردانید ما را بنعمتهای
خود و منت نهاد بر ما بعطای خود بدلها قریب است و سایلان را مجیب
گفتم ترا اینجا که محبوس کرده است گفت ای سری حاسدان با هم یاری
کردند بعد از آن شهقه بزد که من گمان بردم که مگر حیوة از وی مفارقت
کرد بعد از آن با خود آمد و بیتی چند مناسب حال خود بخواند صاحب بیمارستان را
گفتم او را رها کن رها کرد گفتم برو هر جا که خواهی گفت ای سری کجا روم
و مرا جای رفتن نیست آنکه حبیب دل منست مرا مملوک بعض ممالیک خود
گردانیده است اگر مالک من راضی شود بروم و الا صبر کنم گفتم والله که وی
از من عاقل ترست ناگاه خواجهٔ وی به بیمارستان درآمد و صاحب
بیمارستان را گفت تحفه کو گفت در اندرونست و شیخ سری پیش وست
[illegible] آمد و بر من سلام گفت و مرا تعظیم بسیار کرد گفتم این کنیزک
اولیتر است از من بتعظیم سبب چیست که وی را محبوس کرده گفت چیزهای

٣٤٦

بسیار عقل وی رفته است نمی خورد و نمی آشامد و خواب نمی کند مرا نمی
گذارد که خواب کنم بسیار فکر و بسیار گریه است و حال آنکه تمام بضاعت
من وی است ویرا خریده ام بهمه مال خود به بیست هزار درم و امید
در بسته بودم که مثل بهای وی بر وی سود کنم از جهت کمال که در صنعت
خود دارد گفتم صنعت او چیست گفت مطربه است گفتم چند گاه است
که این زحمت بوی رسیده گفت یکسال گفتم ابتداء آن چه بود گفت
عود در کنار داشت و تغنی باین ابیات می کرد که وحقك لا نقضت مدی
الدهر عهدا ولا کدرت بعد الصفو ودا ملأت جوانحی والقلب
وجدا فکیف الذ واسلو وا هدا فیا من لیس لی مولی سواه
اراك ترکتنی فی الناس عبدا بعد ازان برخاست و عود بشکست
و بگریه در آمد ما ویرا بمحبت کسی متهم داشتیم و روشن شد که آنرا اثری نبود
و از وی پرسیدیم که حال چنین است با دل خسته و زبان شکسته گفت
خاطبنی الحق من جنانی فکان وعظی علی لسانی قربنی منه بعد بعد
وخصنی الله واصطفانی اجبت لما دعیت طوعا ملبیا للذی دعانی
وخفت مما جنیت قدما فوقع الحب بالامانی بعد ازان صاحب کنیزک
را گفتم بهای او بر منست و زیادت نیز میدهم آواز بر داشت و گفت
وا فقراه ترا کجاست بهای او تو مرد درویشی ویرا گفتم تو تعجیل مکن تو همین
اینجا باش تا من بهای ویرا بیاورم بعد ازان گریان گریان برفتم و بخدای
سوگند که از بهای وی نزدیک من یکدرم نبود و شب دراز متحیر مهما ماده

[Marginal notes:]
۲ یعنی بر ساختی اطراف سینه و درا امراز وجد پس چگونه لذت یابم یا نهی نمودم از محبت یا ساکن کردم ۱۲ غفور
۳ در حالتی که ... بودم و دعا ۱۲ غفور
۴ ترسیدم از جفاهایی که در قدیم از من صادر شده بود ناگاه محبت توقیع امان داد که محبت رافع ... ولیت ۱۲

تضرع می کردم و نمی توانستم که چشم برهم زنم و می گفتم ای پروردگار من تویی
دانای پنهان و آشکار من و من اعتماد بر فضل تو کردم مرا رسوا مگردان ناگاه
کسی در بزد گفتم کیست گفت یکی از احباب در بگشادم مردی دیدم با چهار
غلام و شمعی با او گفت ای استاد اذن درآمدن می دهی گفتم درآی چون
درآمد گفتم تو کیستی گفت احمد بن مثنی امشب بخواب دیدم که هاتفی مرا آواز
داد که پنج بدره بردار و پیش سری بر و نفس وی را بدین خوش کن تا تحفه را
بخرد که ما را با تحفه عنایت است چون این بشنیدم سجدهٔ شکر کردم
بدانچه خدای تعالی مرا داد از نعمت خود سری گوید بنشستم و انتظار صبح
می بردم چون نماز صبح گزاردم بیرون آمدم و دست وی گرفتم و به بیمارستان
بردم صاحب بیمارستان چپ و راست می نگریست چون مرا دید گفت
مرحبا درای بدرستی که تحفه را نزد خدای تعالی قرب و اعتباری هست که دوش
هاتفی بمن آواز داد و گفت انها منا ببال لیس تخلو من نوال قربت
ثم ترقت و علت فی کل حال چون تحفه ما را بدید چشم پرآب کرد و با
خدای تعالی در مناجات می گفت مرا در میان خلق مشهور گردانیدی
چون وقت که نشسته بودیم صاحب تحفه بیامد و گریان گفتم گریه مکن که
آنچه تو گفتی آورده ام پنج هزار سود گفت لا والله گفتم بده هزار گفت
لا والله گفتم بمثل بهای او گفت اگر همه دنیا بمن دهی قبول نمی کنم وی آزاد
خالصا لله سبحانه گفتم قصه چیست گفت ای استاد دوش مرا توبیخ کردند
ترا گواه می گیرم که از همه مال خود بیرون آمدم و در خدای تعالی گریختم اللهم

قربت: هر دو یکی
پس ترقی کرد — و علو گرفت در هر حال ۱۲
دست

بدرستی که آن محبوبه از ما در دل است
و بیت های از عطای عظیم ۱۲

توبیخ: سرزنش کردن و دستور

بکن

کن لی بالسعة کفیلاً و بالرزق جمیلاً روی با ابن مثنی کردم دیدم که او نیز میگریست

گفتم چرا میگریی گفت گویا خدای تعالی بآنچه مرا بآن خواند از من راضی

نیست ترا گواه می گیرم که صدقه کردم همه مال خود را خالصا لله سبحانه

گفتم آیا چه بزرگست برکت تحفه بر همه بعد ازان تحفه برخاست و جامهای

که در بر داشت بیرون کرد و پلاسی پاره پوشید و بیرون رفت دمی

گریست گفتم خدای تعالی ترا رهایی داد گریه چیست گفت هربت

منه الیه و بکیت منه علیه و حقه و هو سؤلی لا زلت بین یدیه

حتی انال و اقتضی بما رجوت لدیه (ای مطلوبی) بعد ازان بیرون آمدیم و چندانکه

تحفه را طلبیدیم نیافتیم عزیمت کعبه کردیم ابن مثنی در راه بمرد و من و جوان

تحفه بمکه در آمدیم در ان وقت که طواف میکردیم آواز مجروحی شنیدیم که

از جگر ریش می گفت محب الله فی الدنیا سقیم تطاول سقمه

فدواه داه سقاه من محبته بکاس فارواه المهیمن اذ سقاه (سیراب کرد)

فهام بحبه و سما الیه فلیس یرید محبوبا سواه کذاک من ادعی شوقا

الیه یهیم بحبه حتی یراه (حیران شد) پیش او رفتم چون مرا دید گفت ای سری

گفتم لبیک تو کیستی که خدای بر تو رحمت کناد گفت لا اله الا الله

بعد از شناختن ناشناختن واقع شد من تحفه ام وی بس خیالی

شده بود گفتم ای تحفه چه فایده دیدی بود ازانکه تنهایی اختیار کردی

از خلق گفت خدای تعالی مرا بقرب خود انس بخشید و از غیر خود وحشت

داد گفتم ابن مثنی مرد گفت رحمت الله خدای وی را از کرامتها چندان بخشید

گریختم من از منظر قهر وی بسوی لطف وی

که هیچ چشم ندیده است و همسایهٔ منست در بهشت گفتم خواجهٔ تو که ترا آزاد کرد
با من آمده است دعایی پنهان کرد و در برابر کعبه بیفتاد و بمرد چون خواجهٔ وی
بیامد و ویرا مرده دید بروی در افتاد برفتم و ویرا بجنبانیدم مرده بود و تجهیز
و تکفین ایشان کردیم و بخاک سپردیم رحمهما الله ام محمد رحمها الله تعالی
وی عمهٔ شیخ محیی الدین عبد القادر گیلانی است رضی الله تعالی عنهما از نساء
صالحات بوده است گویند یکسال در گیلان خشک سال شد مردم باستسقا
بیرون رفتند باران نیامد همه مردم بدر خانهٔ ام محمد آمدند و دعای باران
خواستند ام محمد پیش خانهٔ خود را برفت و گفت خداوندا من جاروب
کردم تو آب پاش چندان بر نیامد که باران در ایستاد چنانکه گویی دهانهٔ
مشکها را گشاده اند [illegible] رحمها الله تعالی شیخ ابو سعید ابو الخیر
قدس الله تعالی روحه گوید که بمرو بودیم پیرزنی بود آنجا که او را بی‌بیک
گفتندی بنزدیک ما آمد و گفت ای ابو سعید بتظلم آمده ام ما گفتیم
بگوی گفت مردمان دعا می کنند که ما را یکنفس بما بگذار سی سالست
که میگویم که هر ایک طرفة العین بمن باز گذار تا ببینم که من کیم با من خود هیچ
[illegible] اتفاق نیفتاده است [illegible] شیخ ابو سعید
ابو الخیر گفته است قدس الله سره که دختر کعب عاشق بود بران غلام اما پیران
همه اتفاق کردند که این سخن که او می گوید نه آن سخن باشد که بر مخلوق توان
گفت او را جای دیگر کار افتاده بود روزی آن غلام آن دختر را ناگاه دریافت
آستین او بگرفت دختر بانگ بر غلام زد و گفت ترا این بس نیست که

ترا

من با خداوندم و آنجا مبتلایم بر تو بیرون دادم که طمع میکنی شیخ ابو سعید گفت
سخنی که او گفته است نه چنانست که کسی را در مخلوقی افتاده باشد وی
گفته است ٭ عشق را باز اندر آور دم ببند ٭ کوشش بسیار نامد
سودمند ٭ عشق دریایی کرانه ناپدید ٭ کی توان کردن شنا ای
هوشمند ٭ عشق را خواهی که تا پایان بری ٭ بس که بپسندید باید
ناپسند ٭ زشت باید دید و انگارید خوب ٭ زهر باید خورد و انگارید
قند ٭ توسنی کردم ندانستم همی ٭ کز کشیدن تنگ تر
گردد کمند ٭ فاطمه بنت المثنی رحمها الله تعالی ٭ شیخ محیی الدین العربی
رضی الله عنه در فتوحات میگوید که من سالها بنفس خود خدمت وی کرده‌ام
و سن وی آن وقت بر نود و پنج سال زیادت بود و من شرم میداشتم
که بروی نگرم از تازگی و نازکی رخسارهٔ وی هر که ویرا بدیدی پنداشتی که
چهارده ساله است و ویرا با حضرت حق سبحانه و تعالی حالی عجب بود
و مرا بر همه کسانی که از ابنای جنس من بخدمت وی میرسیدند اختیار کرده
بود و می گفت مثل فلان کسی ندیده‌ام وقتی که پیش من می آید بهمگی خود
می آید و در بیرون هیچ نمی گذارد و وقتی که بیرون میرود بهمگی خود بیرون
میرود و پیش من هیچ باقی نمی گذارد و هم شیخ گفته که از وی شنیدم
که می گفت مرا عجب می آید از کسی که میگوید که حق را سبحانه دوست میدارم
و بوی شادمانی نمیکند حال آنکه حق سبحانه و تعالی مشهود وی است
و چشم وی ناظر باوست در هر چیزی یک طرفة العین غایب نمی شود این مردان

چون دعوی محبت او می کنند و می گویند آیا شرم نمی دارند قرب محب از همه
قربان زیادتست پس برای چه میگویند پس گفت ای فرزند چه میگویی
در اینجا من میگویم گفتم سخن آنست که تو میگویی بعد از آن گفت والله مرا به تعجب
می آید حبیب من فاتحه الکتاب را خدمت من فرموده است والله که مرا هرگز
مرا فاتحه مشغول نساخته است و حجاب من نشده و هم شیخ میگوید که در میان
آنکه ما پیش وی نشسته بودیم ضعیفه‌ای در آمد و شهری را نام برد که شوهر من
بآنجا رفته است و داعیه داشته است که زن دیگر بکند گفتم میخواهم که باز
آید گفت آری روی بفاطمه کردم و گفتم ای مادر نمی شنوی که چه میگوید
گفت تو چه میخواهی گفتم قضای حاجت وی و حاجت وی آنست که شوهر
وی بیاید گفت سمعا و طاعة حالی فاتحه الکتاب را می فرستم و ویرا وصیت
میکنم که شوهر این زن را بیارد و فاتحه را خواندن گرفت و من هم با وی
خواندم و دانستم که از قراءت فاتحه صورتی جسدانی انشا کرد و ویرا
فرستاد و [illegible] وقت فرستادن گفت ای فاتحه الکتاب می روی به
بفلان شهر و شوهر این زن را می بینی و وی را نمی گذاری تا نمی آری شیخ
میگوید که از فرستادن فاتحه تا آمدن شوهر وی بیش از آن فرصت نشد
که قدر آن ساعت توان کرد
ذوالنون گوید که کنیزک سیاه دیدم که کودکان ویرا بسنگ می زدند
می گفتند این زندیق میگوید که من خدای را می بینم من در پی او برفتم مرا آواز
داد و گفت ای ذوالنون گفتم تو مرا چه شناسی گفت جانهای دوستان

او پناه او بند بایکدیگر آشنا گفتم این چیست که این کودکان میگویند
گفت چه میگویند گفتم میگویند که تو میگویی که من آمده رایی ابیتم گفت راست
میگویند با او را آشنا خشم هیچ محجوب نبوده ام
دهم ذوالنون گوید قدس سره در میان آنکه در طواف بودم دیدم که
نوری بدرخشید که بریق آن بعنان آسمان رسید در عجب ماندم طواف
خود را تمام کردم و پشت بدیوار کعبه باز نهادم و در آن نور فکر میکردم
ناگاه آوازی اندوهگینی بگوش من آمد از پی آواز رفتم دیدم که جاریه
با استار کعبه در آویخته است و میگوید انت تدری یا حبیبی من حبیبی
انت تدری ونحول الجسم والدمع بوحان بسری قد کتمت الحب
حتی ضاق بالکتمان صدری بیک جانب شدم و از وی گریان شدم
پس گفت الهی وسیدی ومولای بحبک لی الاغفرتنی گفتم ای جاریه ترا
این بس نیست که میگویی بحبی لک که میگویی بحبک لی چه میدانی که او ترا
دوست میدارد گفت مر خدای را بندگان هستند که ایشان را دوست
میدارد پس ایشان وی را دوست میدارند نشنیده قول الله تعالی را که
گفت فسوف یأتی الله بقوم یحبهم ویحبونه محبت وی مر ایشان را
سابق است بر محبت ایشان مر وی را گفتم ترا بس ضعیف و نحیف
می بینم مگر بیماری گفت محب یعذب فی الدنیا علیل قطاول سقمه
قد داواه وداه کذا من کان للمباد بی محبا: هیهات نگره حتی یراه
پس مرا گفت باز پس نگر نگریستم هیچکس ندیدم روی بکوی گردم و برا ندیدم

ندانستم کجا رفت عطار محمود رحمها الله تعالی وهم ذوالنون گوید
قدس سره که مرا کنیزکی صفت کردند متعبده از حال وی خبر پرسیدم
گفتند در دیر خرابیست بان دیر آمدم کنیزکی دیدم ضعیف جسم که بجوانی
شب در وی اثر کرده بود بروی سلام کردم جواب داد گفتم
ای جاریه در مسکن نصاری تنها می‌باشی گفت سر بردار غیر از خدای تعالی
در هر دو سرای می‌بینی گفتم هیچ وحشت تنهایی نمی‌یابی گفت از من
دور شو او دل مرا از لطایف حکمت خود و محبت خود چنان پر کرده است
و شوق دیدار خود در من گماشته که در دل خود هیچ موضع از برای غیر او
نمی‌یابم گفتم ترا حکیمه می‌بینم مرا بر دون آن طریق سلکی و راه راست بر من
بگشای گفت ای جوانمرد تقوی زاد خود ساز و زهد طریق خود و ورع
بارگیر خود و سلوک کن در طریق خایفان تا برسی بدری که نه حجابست نه
انجا و نه بواب خازنان خود را بفرماید که در هیچ کاری فرمانی تو نکنند
امرأة مصریة رحمها الله تعالی در تاریخ امام یافعی از یکی مشایخ
روایت کرده است که زنی نواحی مصر سی سال در یک جای ماند حکایت کرد
که در سر او گرما نرفت و درین سال هیچ نخورد و هیچ نیاشامید
امرأة مصریة اخری رحمها الله تعالی وهم امام یافعی در کتاب روض
الریاحین آورده است که یکی ازین طایفه گفت که در نواحی مصر زنی
واله و حیران سی سال بر دو پای ایستاده بود در زمستان و تابستان
نه شب نشست و نه روز و از آفتاب و باران و از شبهای سرد ما را تعجبها

گرد دی در می آمد [illegible] و هم امام یافعی
در تاریخ خود از یکی علما نقل کرده که گفت در خوارزم زنی دیدم که زیادت
از بیست سال هیچ نخورده بود و هیچ نیاشامیده [illegible]
[illegible] شیخ عبد القادر محی الدین گیلانی قدس الله تعالی روحه
فرموده است که اول بار که از بغداد عزیمت حج کردم بر قدم تجرید
و هنوز جوان بودم تنها میرفتم شیخ عدی ابن مسافر مرا پیش آمد
و وی نیز جوان بود پرسید که کجا میروی گفتم بمکه گفت میل صحبت
داری گفت من بر قدم تجریدم گفت من نیز بر قدم تجریدم با هم روان
شدیم در بعض از روزها دیدیم که جاریه حبشیه پیدا شد برقع بسته و پیش
من بایستاد و تیز تیز در روی من می نگریست پس گفت از کجایی ای جوان
گفتم از عجم گفت امروز مرا در رنج افکندی گفتم چرا گفت درین ساعت
در بلاد حبشه بودم مرا مشاهده افتاد که خدای تعالی بر دل تو تجلی کرد و
عطا فرمود آنچه مثل آن عطا نفرموده غیر ترا از آنانکه میدانم خواستم
تا ترا بشناسم پس گفت من امروز در صحبت شمایم و امشب
با شما افطار کنم در روان شدیم وی در یک طرف وادی میرفت
و ما در یک طرف چون شب شد طبقی از هوا فرود آمد بر آن شش
رغیف با سرکه و سبزی آن جاریه گفت الحمد لله الذی اکرمنی و اکرم
طبقی هر شب بر من دو رغیف فرود می آمد امشب برای شما
دو رغیف فرود آمد بعد از آن سه ابریق آب فرود آمد با شما

در لذت و حلاوت آبی که بر روی زمین می باشد نمی یافت
پس در آن شب از ما جدا شد و برفت چون بمکه رسیدیم شیخ عبد را در طواف
تجلی واقع است [illegible] و بنجو و بعضی [illegible] چنانکه بعضی میگفتند که وی مرد ماکاه دم
که آن جاریه بالای سر وی [illegible] افتاده است و میگوید زنده گرداناد ترا
آنکس که میرانیده است سبحان الذی لا یقوم الحوادث لتجلی نور جلاله
الا بتبعه ولا تستقر الکائنات بظهور صفاته الا متباعده لا حقیقت
[illegible] قدسه انحسر العقول واخذت نفحات بهایه الباب الفحول
بعد از آن در طواف تجلی واقع شد و از باطن خود خطابی شنیدم
و در آخر آن با من گفتند ای عبد القادر تجرید ظاهر را بگذار و تفرید توحید را
لازم دار و از برای نفع مردمان بنشین که ما را بندگان خاص هستند
که میخواهیم ایشان را بر دست تو بشرف قرب خود برسانیم ناگاه آن
جاریه گفت ای جوان نمیدانم امروز چه شانست ترا که بر سر تو از نور
خیمه زده اند و تا عنان آسمان ملایکه گرد تو در آمده اند و چشم اهل
از مقامهای خود در تو حیران و خیره مانده است و همه بقبول آنچه ترا داده اند امید
وار شده اند بعد از آن جاریه برفت دیگر وی را ندیدم
رحمها الله تعالی یکی از اصحاب شیخ عبد القادر رضی الله
عنه گفته است که روزی شیخ را بر بالای منبر استغراقی واقع شد
و یک کرد از عمامه وی باز شد و وی ندانست همه حاضران
بموافقت شیخ دستارها و طاقیها در پای منبر انداختند چون شیخ

بحال خود باز آمد و سخن آخر کرد عمامهٔ خود را راست کرد و گفت آن
دستارها و طاقیها را باصحاب آنها باز گردان چنان کردم جمله
باقی ماند که صاحب آن پیدا نبود شیخ گفت آنرا بمن ده بوی دادم آن
بر دوش خود انداخت فی الحال ناپیدا شد من حیران بماندم چون
شیخ از منبر فرود آمد با من گفت چون اهل مجلس عمامها بهوا انداختند
یاران خواص بیت باصفهان وی هم عصابهٔ خود را بهوا و چون من آنرا بدوش
خود انداختم وی از اصفهان دست خود را دراز کرد و آنرا برداشت

شیخ نجیب الدین علی بزغش

رحمه الله تعالی گفته است که وقتی زنی از شهر گلپایگان به شیراز آمده بود
و فقها بخانهٔ ما می آمد و زنی با خبر بود وقتی چند روز در خانهٔ ما بود
و مرا دست تنگی روی نموده بود و وی دریافت آن حال را و ظرفی
در خانهٔ ما بود که اگر وقتی حق تعالی از حبوبات مثل جو و گندم چیزی
بفرستادی دران ظرف کردیمی و آن ظرف تهی بود و سرهای آنها
را پوشیده می داشتمی تا پاک بماند تا وقت حاجت آن زن پنداشته است
که مگر دران ظرفها چیزی هست مرا گفت چون دست تنگی روی نموده است
چرا از آنچه دران ظرف است قوت نمی سازی گفتم آنها تهی است گفت
چرا سرهای آنها پوشیده است هر گاه تهی است گفتم تا پاک بماند
آن زن برخاست و سرهای آنها را برگرفت و گشاده گذاشت
و گفت از آن تهی است که دهان بر خشم نهاده است چون سر آن گشاده

باشد محمول و هستی باشد که باز گرده باشد و گرسنه باشد حق تعالی
از قوت فرستد و قوت هر چیز موافق آن چیز باشد در
وقت حاجت پس قوت این ظروف غله است چون تهی شکمی
وی اظهار کرد پر غله و حبوب گردانید پس چون آن زن این تصرف کرد
در حال حق تعالی خمیدان گندم فرستاد که آن ظرف پر کرده
شد و آن از اولیای خدای تعالی بود باتمام رسید اختتام
انجامید کتاب نفحات الانس من حضرات القدس که مقصود از آن شرح
اخلاق و افعال و بیان مقامات و احوال گرم روانی بود که قدم صدق
راه بادیه طلب سپرده اند و به کام خطوت نشیمن وصلت پی به کعبه مطلوب
برده و به نور اخلاق الهی متخلق شده اند و مظهر اسمای الهی گشته اند حکمت در ایجاد
عالم وجود ایشانست و مقصود از اظهار نسخه جامع آدم کشف و شهود ایشان

چند قومی که دید حق بود دیدار ایشان / محو باشند در شهود سر غیب اسرار ایشان
جمله در کهف فنا استی خوش خفته اند / لیک بیدار اند خواب آلودگان بیدار ایشان
گرچه اند اینجا هر سه جمال خود گل / شرق و مغرب گرفته پرتو انوار ایشان
مالی اندر هر یکی ینار سان گرچه بدید / پس جواهر است هم ادهم مالک و دینار ایشان
ریخته باران عرفان از سحاب نکر سست / شسته حرف نقش غیر از صفحه پندار ایشان
ار خدا خواستند سر آب خود در روز آمی / این بود ساعت بساعت ذکر استغفار ایشان
هر یکی با خود از سودای دل بارها / از آتش شوق و محبت گرمی بازار ایشان
مکرم از طوف در و دیوار ایشان هست / صد کرامت از در و صد نیم از دیوار ایشان

کارشان خبر یعنی ذات و وصف فعل خویش است
الحمدلله بود گر جامی را کنی در کارشان

[illegible] تاریخ الاتمام

این نسخه مقتبس ز انفاس کرام　　کز وی نفحات انس آید بمشام
از هجرت خیر بشر و خیر انام　　در هشتصد و هشتاد و سیم گشت تمام

تمت کتابة الکتاب الشریف المیمون
فی یوم الاثنین الثالث عشر من شهر
صفر سنة اربع و خمسین و تسعمائة
من ید اضعف عباد الله تعالی
و احوجهم الی رحمة
ربه الاکبر و غفرانه منه و بن ملک
علی استروشنی
غفر الله له
و لوالدیه

لله الحمد و المنة که این نسخهٔ متبرکهٔ نفحات الانس من حضرات القدس از مطالعهٔ مستطاب جناب
نواب معالی القاب [illegible] خدا نواز کریم الطبع شبیه سخن [illegible] منبع لطف و مروت
پرور معدلت گستر و دریا حشم زهی عفو معدن جود و سخا کان حلم و حیا مهر
سپهر کرمت و افضال خورشید فلک ابهت و جلال رافع لوای بر و احسان

خافض جناح اهل بغی و طغیان • و رافع ... راحت [illegible]

سالک راه [illegible] اهل شر و عدوان قامع اعوان • [illegible] راحت [illegible]

جهانیان برکات منصب و الا مراد بکمال تمام خصم طالع احمد [illegible] و افضال [illegible] موجود

چون [illegible] و [illegible] کرام داشت بدین [illegible] دولت [illegible] علیم [illegible] و [illegible] و نقال [illegible] [illegible]

[illegible] ملکه [illegible] و [illegible] جهانیان [illegible] [illegible] [illegible] و [illegible]

فاتحه [illegible] خلق و الطاف [illegible] طبع و [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] و [illegible] حسن خلق و الطاف [illegible] [illegible] العادل العاقل [illegible]

[illegible] و [illegible] و [illegible] سعادت از [illegible] و [illegible] [illegible] الملک [illegible] [illegible]

از حضرت [illegible] و [illegible] و الطغیان نواب امیر الدوله [illegible] سعادت [illegible]

مستطاب با طالع العدل والاحسان [illegible] [illegible] [illegible] مستجاب

[illegible] متعالم [illegible]

۳۵۲

بحر از فضل ایشان [illegible] گوهر . صحبت درر نشان . مکتسب .

به روز و روز [illegible] صاحب [illegible] . صحت و تحقیق خواص بحر معانی [illegible] عالی مقام از انتساب

و ذکر ایشان [illegible] و بمحمد ان و ستوده ان . و جمعی از فضلای کرام و علمای [illegible] ستوده [illegible]

[illegible] نکات و فضائل [illegible] علیه [illegible] مولانا [illegible] علیه الرحمه [illegible]

و از [illegible] گذشته و [illegible] در زمان [illegible] کتاب تهذیب اخلاق [illegible] در ایام [illegible] مجالس ایشان

و هر [illegible] فارسی [illegible] از [illegible] افضال [illegible] اخلاق [illegible]

و ذلک فی الحادی والعشرین من شهر [illegible] الهجرة النبویة [illegible] سنة [illegible]

بعون [illegible] فضله و صار [illegible] الترتیب [illegible] مؤلفه [illegible] قسم [illegible]

[illegible] تمام [illegible] فاضل [illegible] اخلاق [illegible] انسانی

قال المصنف [illegible] کتاب [illegible] اخلاق [illegible]

وفضائل نفسانی .

[illegible] شروع [illegible] کند

[illegible] کمال [illegible]

[illegible] جلوس [illegible]

[illegible] والحمد لله العلی الاعلی

فی عهد دولت [illegible]

والصلوة علی النبی المصطفی و آله البررة الاتقیاء و السلام علی من اتبع الهدی